

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Analecta bollandiana

Bollandists

Library of

Princeton University.

Elizabeth Foundation.

ANALECTA
BOLLANDIANA

ANALECTA BOLLANDIANA

TOMUS VII

EDIDERUNT

CAROLUS DE SMEDT, JOSEPHUS DE BACKER,

CAROLUS HOUZE & FRANCISCUS VAN ORTROY

PRESBYTERI SOCIETATIS JESU

PARIS

Société Générale de Librairie Catholique

Directeur : V. PALMÉ

76, rue des Saints-Pères

BRUXELLES

Société Belge de Librairie

Directeur : A. VANDENBROECK

8, rue Treurenberg

1888

2550

.124

v.7

HISTORIA SANCTI MAR PETHION

MARTYRIS
SYRIACE ET LATINE

EDIDIT NUNC PRIMUM

ex cod. Londinensi (Addit. mss. 12174)

JOSEPHUS CORLUY, S. J.

IN COLLEGIO LOVANIENSI SACRÆ SCRIPTURÆ PROFESSOR.

PROLEGOMENA.

Ex codicibus ab Henrico Matagne in Musæo Britannico olim exscriptis (1), alterum jam in lucem edimus, *Historiam sancti Mar Pethion*, secundum unicum quod novimus exemplar.

Codex membraneus hanc historiam continens, catalogo Gulielmi Wright inscribitur numero DCCCCLX, idem unde desumpta sunt *Acta sancti Mar Abdu 'l Masich*, quæ ante duos annos typis vulgavimus in *Analectis Bollandianis*. Porro lectorem remittimus ad descriptionem codicis *Actis* illis præmissam.

In orientalium ecclesiarum documentis tres reperiuntur viri nomine Pethion seu Phetion insigniti: primus sanctus martyr, cujus hic historia agitur, secundus patriarcha Chaldæorum, tertius presbyter quidam sæcularis.

De priore quidem hæc pauca habet Assemani, *Biblioth. orient.*, t. III, p. I, p. 397, ubi de Isdegerde II, rege Persarum: "atque inter alios sanctum Phetionem clauis, qui in urbe Halavana ortus, ex Mago in oppido Gedan christianus et monachus factus, cum Jazdinum patrum ad Christi fidem convertisset, eandemque in Badraja, Baxaja et Besendana annuntiasset, filiam quoque præsidis Halavanæ, quam a dæmonio curaverat, una cum patre baptizavit; simulque omnes martyrium sub eodem Jesdegerde subiere. Cænobium postmodum ad tumultum sancti Phetionis conditum. "

(1) Vide *Acta sancti Mar Abdu 'l Masich*, in *Analectis Bollandianis*, anno 1886, Prolegomena.

TOM. VII.

2

549A
12174
v. 7

449975

Item ibidem (t. II, p. 403): "Dadjesu, Seleuciæ ordinatus. Amrus ordinationem ejus ad annum 741 Græcorum consignat, obitum vero ad annum 776, postquam annis 35 sedisset. Ejus autem temporibus claruisse refert sanctum Joannem Cascarenssem et sanctum Phetionem, in urbe Halavana. "

Pluries incidit mentio cœnobii sancti Pethionis, quod celeberrimum fuisse videtur. Scilicet Assemani, *Biblioth. orient.*, t. III, p. 1, p. 156; 160; 490. t. II, p. 433 fit mentio cœnobii sancti Phetionis Bagdadi. — Pagina autem 506 hæc leguntur: "Sabarlesus, patriarcha Nestorianus (sæc. IX), monasterium sancti Phetionis instauravit. (Antiquum hoc erat cœnobium Persis regnantibus olim conditum). " — P. 513 dicitur Israel Cascarensis ibi conditus. Ibidem, t. I, p. 530, sermo est de ecclesia Mar Phetionis martyris.

Item, t. I, p. 582, habetur mentio Carminis de sancto Phetione martyre, scripti a Mara, archidiacono et archiatro, quod carmen prostat in *Biblioth. Vatic. cod. manusc. Amidensi VII.*

De Phetione, patriarcha Chaldæorum, hæc leguntur apud Assemani, *Biblioth. orient.*, t. II, p. 430: "Phetion in regione Garmæorum natus, ex episcopo Thirhanæ ad patriarchæ dignitatem in urbe Seleucia admodum juvenis, anno Græcorum, ut notat Amrus, 1042 evectus, strenuam operam promovendis studiis navavit, adeo ut in schola, quam ipse fundaverat, 400 scholares numerarentur. Obiit anno hegiræ 123, cum sedisset annos 11; vel, ut Amro placet, annos 10 cum mensibus quinque. "

De tertio demum Phetione hoc tantum litteris consignatum reperitur, quod, presbyter sæcularis cum esset, cogitavit invadere sedem patriarchalem Nestorianorum. Assemani, *Biblioth. orient.*, t. II, p. 442.

Apparet duos ultimos cum Pethione martyre non nisi nomine convenisse.

Sanctus noster martyrium crudelissimum passus est anno nono regis Persarum Isdegerdis II. Regnavit autem Isdegerdes II ab anno Græcorum 751 ad 768. Contigit igitur martyrium sancti Pethionis anno Græcorum 759, id est 448 æræ christianæ. De illa persecutione, orta sub Isdegerde I, avo Isdegerdis II, hæc habet auctor coævus, Theodoretus (*Hist. eccles.*, cap. 38, M. P. G., 82, c. 1272 et 1273): "Per id tempus Isdegerdes, rex Persarum, ecclesiis bellum intulit, hinc arrepta occasione: Abdas quidam episcopus, multis virtutum generibus illustris, zelo intempestivo ductus, pyreum destruxit. Pyrea autem vocant illi templa ignis. Ignem enim deum putant. Hac de re per magos certior rex factus, Abdam accersit; ac primum quidem leniter factum reprehendit et pyreum denuo ædificare jussit. Illo autem repugnante, et hoc facturum se negante, ecclesias omnes se subversurum minatus est, reque ipsa quod minabatur implevit. Divino enim illo viro trucidari prius jusso, ecclesias destrui præcepit... Hinc igitur exorsa procella gravissimos et sævissimos fluctus contra pietatis alumnos excitavit et triginta jam annis elapsis tempestas a magis velut a turbinibus agitata duravit. Magos vero Persæ eos vocant qui sidera deos faciunt... Et Vararanes quidem, Isdegerdæ filius, post mortem patris una cum regno bellum etiam adversus pietatem suscepit: moriens enim ille ambo conjuncta filio reliquit. Tormentorum vero genera et

exquisiti cruciatus, quibus pios affecerunt, verbis exprimi vix possunt. Subdit deinde nonnullorum istorum cruciatuum descriptionem et quorundam celebriorum martyrum confessionem enarrat, Hormizdæ, Suenis, Benjamin. De Isdegerde II nihil refert Theodoretus, adeoque nec Pethionem nostrum commemorat; sed ex allatis a se exemplis, sancti monachi suppliciorum acerbiter credibilior nobis efficit. Ceterum Isdegerdem II etiam in christianos, sed et in Judæos, acriter sæviisse, narrant monumenta historica. Cfr. Nöldeke : *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sassaniden. Aus der arabischen Chronik des Tabari* (1879), p. 114.

Historiam sancti Pethionis, codice Londinensi contentam, lustravit paucis abhinc annis cl. Georgius Hoffmann eamque in compendium contractam germanico idiomate publici juris fecit, adjectis non paucis eruditis adnotationibus. Reperiuntur hæc inter *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes herausgegeben von der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, VII Band, No 3*, sub titulo : *Auszüge aus syrischen Acten Persischer Märtyrer* (Leipzig, Brockhaus, 1880), pag 61-68. Haud parum utilitatis nobis ex hisce paginis in nostram opellam derivatum libenter profitemur. Litterarum autem orientalium studiosis, etiam iis, quibus scriptum Hoffmanni præ manibus est, non ingratum fore confidimus quod historiæ istius textus syriacus integer cum latina interpretatione ipsis jam opera nostra porrigitur.

Nonnulla ab Hoffmanno proferuntur indicia quæ suadeant, textum nostrum syriacum ab originali persico esse transsumptum.

Restat ut iterum gratissimi animi sensa promamus erga cl. Gulielmum Wright. Vir enim doctissimus apographum ad codicem summa cura conformavit, plagulas typicas emendavit et quo interpretatio accuratius ad textus apicem exigeretur amicissime nobis adfuit.

കുറച്ചു നാൾ മുമ്പെ, ഈ നൂലുകൾ വരി (383. R. b)
 . നമ്പരം

10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532

(1) *Titulum hunc ex subscriptione depromptum adjecimus.*

HISTORIA SANCTI MAR PETHION.

Jam historia Mar Pethion sancti monachi et martyris.

**Magus mittit
qui Pethio-
nem appre-
hendant.**

1. Paucis autem post diebus præceperat ipse ille Magus magnus; et fecit conventum magnum coram se. Et cum congregati essent omnes magi pariter, cœpit dicere eis quasi secreto : *Est aliquid quod volo dicere vobis abscondite.* Et dixit eis sic : *Cogitavi diebus hisce exactis, non esse rectum ut supersedeamus et cessemus a perquisitione Pethionis, capituli Nazaræorum; eo quod non solum est eversor et confutator omnis causæ magiæ, sed etiam illa quæ ab eo aguntur, quotidie perveniunt ad aures regis, et ideo vereor ne statim præcipiat interitum vitæ omnium nostrum, et plus quam omnium vestrum, mei, quem misit*

[illegible]

(1) *Ultimum* $\dot{\mathbf{i}}$ habet Petocho.

ad corruptelam illam reprimendam. Sed nunc surgant homines illi qui sunt nobiles inter vos et Naihormazd Rad(1) vobiscum; et proficiscimini cito et adducite eum huc in catena caute, ne populus stultus christianorum eripiat eum vobis et fugiat, et sit malum super malum. Si vero noveritis vos superari, remitte agite cum eis; et dum negotium istud agitur, nos veniemus ad eos.

2. Et surrexerunt viri omnes nobiles et præfecti loci, et post duas horas exactas pervenerunt ad cellam sancti Pethion, et cum pervenissent ad januam ejus, in officio meridiano occupatus erat, et substiterunt timentes donec perfecisset officium suum. Cogitabant enim : *Ne forte non percipientibus nobis, evadat et fugiat, et nos per-*

Hi, ut
venerunt
ad cellam
ejus, absque
mora, eis
amice oblata,

(1) Vox **𐭠𐭣**, *Rad*, est titulus persicus pontificis magorum. Ita Johnson, *Persian dictionary*: "A high priest of the magi." Nöldeke vero (*Geschichte der Perser* etc. p. 447-448) opinatur *Radh* esse titulum generalem officialium. Talis sensus videtur in presenti narratione praeferendus. Hoffmann (in h. l.) uno vocabulo scribit *Naihormazdad*, quomodo et codex habet; cum tamen inferius idem vocetur *Naihormazd*, alibi vero, nomine officii sui, *Rad* dicatur, satius duximus duplici vocabulo vocem syriacam **ܪܕܝܢܐ** exprimere.

5
 10
 15

20
 25
 30
 35
 40
 45

50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100

105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150

155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200

205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250

255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300

305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350

355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400

405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450

455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500

505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550

555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600

605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650

655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700

705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750

755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800

805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850

855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900

905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950

955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995
 1000

damus vitam nostram. Et cum perfecisset officium suum iste Sanctus, exivit ad eos, et dixit eis : *Quid statis hic in æstu, domini mei? Si videtur vobis, ingredimini in domum servi vestri, et quiescite pusillum in umbra ista speluncæ; et si præterea me quæritis, ecce me coram vobis, et lætanter ego proficiscor ad accipiendam coronam martyrii. Ipsi autem stabant stupentes. Et rursus altera vice dixit eis : Vobis dico, viri, venite, protegimini ab æstu, et propter me nolite persistere in hæsitazione; quia ad signum voluntatis vestræ paratus sum ego. Illi autem, ubi hæc audierunt, cogitarunt intra se : Prætextus est, quia prospicit quomodo fugiat; et propterea amice rogat nos in cellam suam. Sed nos ne persuadeamur et ne accomodemus nos consilio ejus, et ne ingrediamur ad eum et ne quiescamus in terra, donec injecerimus ei vincula. Cum autem ligaverimus eum caute, tunc convertemus nos ad umbram lucis (1) et quiescemus paululum et sic abibimus.*

(1) Ita vertendum censemus, legentes *κῆμα* pro *κῆμα*, ut habet codex. Quem enim sensum habet *umbra fluminis*?

[illegible]

(1) In codice particula **or**, hic et alibi, afficitur signo w casum vocativum designante. — (2) Codex mendose pro **hahabab**

3. Tunc respondit Rad et dixit ei : *O vir, verba tua valde bona sunt et invitantia ad quietem; sed nos nunc ex mandato regis et Magi magni ad adducendum te coram eo venimus et non possumus quieti nostræ indulgere et spernere mandatum viri; quoniam secundum mandatum regis, dominus est super vitam nostram et super mortem nostram. Verum tu absque reluctantia et violentia, da te ipsum vinculis catenarum.* Ipse autem Sanctus absque reluctantia et pavore fiducialiter dixit eis : *Ecce me coram vobis, o viri, sive ad vincula catenarum sive ad manicas et compedes.* Et confestim præcepit Rad ad Tirbad (1) qui erat ex oppido Beth-Chariphe, ut descenderet et imponeret ei catenam. Et cum descendisset Tirbad et sumpsisset catenam ut imponeret ei, confestim soluti sunt omnes annuli catenæ, qui ceciderunt

**nihil
obsistenti
Sancto
catenas
imponunt.**

Quibus semel
iterumque
ruptis,

(1) *Tirbad*, nomen officii apud Persas, præfecti sagittariorum, ut opinatur Hoffmann (in h. l.).

8
 10
 14
 15

8
 10
 14
 15

(1) *Littera i afficitur signo Petocho.* — (2) *Ita minus recte pro* 𐤀

eum. Unus autem ex eis respondit in ira vehementi, et dixit ad Beatum : *O incantator et plene malitia : nunc non eripieris e vinculo hoc !* Servus autem Dei respondit ei humiliter, et dixit : *Si per virtutem dæmonum ista effecta sunt, et non per virtutem Christi, ecce procul sis tu a castigatione et ab ultione ; si autem virtus Jesu facit ista, etiam ad confusionem vestram descendat ignis de cælo, et adhzreat tibi et funi qui est in manibus tuis, et sumatur a te vindicta blasphemiarum tuarum, quæ (fuit) contra creatorem omnipotentem.*

4. Et cum servus Dei complisset sermonem suum, insonuit super viros istos vox vehemens tonitruum, ita ut non permaneret aliquis ex eis qui non concuteretur, et ceciderunt super terram. Et cum isti jacerent velut mortui super facies suas in terra quasi tribus horis, accessit ipse Sanctus et extendit dexteram suam et signavit super

at igne de
 cælo
 prostrati
 Deum verum
 confitentur.

5. *Sanctus respondit ei: Ego, sive in vinculis sive absque vinculis, gaudenter vobiscum ibo, nolite timere, quasi hoc mihi difficile esset. Et confestim sumpsit Sanctus baculum suum manu et cepit ire ante eos sicut dux exercitus incedens in capite ordinum ad praelium, cantans cum gaudio magno psalmos beati David. Et cum pervenissent ad oppidum Bethchariphe quod in termino istius tractus est, antequam ingrederentur ad Magum magnum, accessit Rad ad Sanctum, et dixit ei: Si tibi placet, domine, accipe catenam hanc et impone collo tuo, et cum ea ingredere coram Mago, ne forte veniat nobis vexatio ex parte ejus. Tunc accepit ab ipso Sanctus catenam et imposuit eam collo suo; et caput catenae tenebat et trahebat Schahin, praefectus satellitum.*

(1) Ita mendose pro *Sanctus*

audiemus, omnes nos omnino peribimus et pessumdabimur. Quare considera et fac secundum scientiam tuam!

5. Tunc Sanctus respondit ei: *Ego, sive in vinculis sive absque vinculis, gaudenter vobiscum ibo, nolite timere, quasi hoc mihi difficile esset. Et confestim sumpsit Sanctus baculum suum manu et cepit ire ante eos sicut dux exercitus incedens in capite ordinum ad praelium, cantans cum gaudio magno psalmos beati David. Et cum pervenissent ad oppidum Bethchariphe quod in termino istius tractus est, antequam ingrederentur ad Magum magnum, accessit Rad ad Sanctum, et dixit ei: Si tibi placet, domine, accipe catenam hanc et impone collo tuo, et cum ea ingredere coram Mago, ne forte veniat nobis vexatio ex parte ejus. Tunc accepit ab ipso Sanctus catenam et imposuit eam collo suo; et caput catenae tenebat et trahebat Schahin, praefectus satellitum.*

Sanctus
sponte tendit
cum eis,

sibique
catena
imposita,

5 10 15
 20 25 30 35 40 45
 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95
 100 105 110 115 120 125 130 135 140 145
 150 155 160 165 170 175 180 185 190 195
 200 205 210 215 220 225 230 235 240 245
 250 255 260 265 270 275 280 285 290 295
 300 305 310 315 320 325 330 335 340 345
 350 355 360 365 370 375 380 385 390 395
 400 405 410 415 420 425 430 435 440 445
 450 455 460 465 470 475 480 485 490 495
 500 505 510 515 520 525 530 535 540 545
 550 555 560 565 570 575 580 585 590 595
 600 605 610 615 620 625 630 635 640 645
 650 655 660 665 670 675 680 685 690 695
 700 705 710 715 720 725 730 735 740 745
 750 755 760 765 770 775 780 785 790 795
 800 805 810 815 820 825 830 835 840 845
 850 855 860 865 870 875 880 885 890 895
 900 905 910 915 920 925 930 935 940 945
 950 955 960 965 970 975 980 985 990 995

(1) *Codex habet* **ኢክሲክሲ**.

Et obstupuit Magus, et dixit : *An etiam nunc dubitatis vos, non esse incantatorem illum!* Et præcepit statim ut vinctus, prout erat, includeretur carcere, *donec*, ait, *vacet nobis recte in eum animadvertere*. Et fecerunt secundum mandatum ejus.

7. Nocte autem media, Beatus in oratione stabat et ambulabat in carcere absque catena sicut in palatio regni. Et statim facta est vox in carcere, ita ut omnes vincti qui ibi erant expergefierent, et videntes sua omnium vincula esse soluta et portas præterea carceris apertas, admirati sunt vincti, et clamaverunt una voce et dixerunt : *Magnus est Deus tuus et potens, Mar Pethion, et magna virtus ejus, et gloriosa spes ejus! Et felices illi qui custodiunt fidem ejus!* Et per illam vocem etiam præfectus carceris expergefactus est; et cum vidisset soluta vincula, quærebat interimere seipsum præ timore. Cogitabat autem fugam arripuisse vinctos. Et respondit Sanctus et dixit ei : *Ne*

Quare
Pethion
ligatus
carcere
includitur.

Ibi autem
orante eo,
vinculis
solvuntur
captivi
omnes.

Præfecti
carceris
terrorem
discutit
Sanctus

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

(1) Codex . — (2) Littera *ī* in habet Pethocho.

eum absque vinculis, quemadmodum solutus erat a noctis tempore. Et adspexit eum Magus et dixit ei : *O scelesti et plene omnibus flagitiis, non cessas tu, etiam nunc cum es in carcere, ab incantationibus tuis ? ita ut propter istas non decies mille mortibus dignus sis ?* Respondit Sanctus et dixit ei : *Absit quod ego incantator sim et auctor malorum ; quia quis inter nos duos incantator sit, tu ipse nosti. Ibi enim ostendunt dæmones opera sua ubi sunt qui colunt et honorant ipsos. Me autem, qui adversarius sum eorum, quomodo adjuvent vel agere faciant ? Verum ego per virtutem Christi extirpator sum fallaciæ dæmonum, quibus ros servitis ; dum non ego facio istud, sed virtus est Christi quæ fecit et facit omnia ista.* Et exarsit Magus ad ista valde, et præcepit ut catena ligarent eum ex omnibus partibus ejus et educerent eum e conspectu suo, dicens : *Si ille non est incantator, in aquis fluminis istius, quod prope est, sedere faciant eum.* Tum sumpserunt Beatum sic ligatum et

Magus
accersitum
Pethionem

jubet in

. כִּימַל ,מַחֲסִיחַ . יִשְׁכֵּן בָּהּ כְּאֵלֶּיךָ ,מַלְאֲכָה ,מִיָּדָה
 ,מִיָּדָה וּבִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן בְּחֵץ חֲבִיבִים . מִיָּדָה
 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן בְּחֵץ חֲבִיבִים ,מִיָּדָה
 כִּימַל מִלְּפָנֶיךָ מִיָּדָה . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 5 מִיָּדָה . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 10 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן
 15 ,מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן . מִיָּדָה כְּאֵלֶּיךָ יִשְׁכֵּן

altum
flumen
projici.

Aquæ vero
velut murus
erectæ

sospitem
servant.

admoverunt eum ad flumen, et prospicientes viderunt ubinam quiescerent aquæ et profundæ essent, et eo projecerunt Sanctum, mæstitia affecti et dolentes super eo.

9. Et statim ac attigit Sanctus aquas, separatum est flumen a loco suo, et aquæ illæ quæ fluebant a parte superiore et veniebant, induratæ sunt (et) aliæ aliis superpositæ tamquam murus solidus in altum (exsurgens). Et illæ quæ a parte inferiore quoad Sanctum erant, descenderunt usque ad flumen Gauzon (1), quod est Senâni, et dissipatæ sunt et defecerunt penitus. Et mansit Sanctus in sicco in medio flumine, neque ulla omnino humiditas inveniebatur. Et viri qui stabant ibi obstupuerunt et timuerunt; et clamaverunt dicentes voce magna : *Magnus est Deus tuus, Pethion, et non est inter omnes qui vocantur dii qui similis sit illi Deo; et vere ipse est Deus vivus et verus et permanens in æternum, qui præcepit aquis*

(1) *𐤒𐤍* est nomen proprium regionis Assyriæ. *Snni* vero, ait Hoffmann, aliud non est ac flumen *Hulwana*.

5
 10
 15

fluvii et ligavit eas ut non attingerent servum suum; magna est virtus tua, Deus, magna est virtus tua! Væ nobis, qui longe sumus a notitia tui et a bonis tuis! Et venerunt homines illi festinanter et declararunt Mago et omnibus qui coram eo erant ea quæ acciderant. Illi autem, ut audierunt, egressi sunt omnes statim, et viderunt coacervationes aquarum, et cum considerassent, obstupuerunt, quod sic sisterent aquæ fluvii quæ cum impetu a parte superiori veniebant, et quiescerent sicut murus solidus æneus usque in altum immobiles. Et multi ex eis qui viderant prodigium hoc, crediderunt in Deum. Magus autem, ut vidit prodigium tale, non cessavit a violentia et acerbitate sua; sed minabatur et irritabatur, et dixit, aquas non manifestare incantatorem sicut eum explorat et discernit ignis. Et præcepit statim ut educerent eum inde. Et cum ascendisset Beatus ex fluvio, coeperunt aquæ illæ delabi ad partem inferiorem, ita ut sonitus impetus aquarum audiretur a distantia multa, et illi qui sonitum aquarum

**Ceteris
mirantibus,**

**Magus
induratur**

10
 10

[illegible]

et videbimus si liberet te de medio ejus deus Nazaræorum, in quo confidis! Sanctus autem respondens dixit ei : O cæce intellectu et elongate ab omni cognitione ; quomodo, postquam vidisti ista omnia miracula, quæ per virtutem suam facit Deus, non est apertum cor tuum ad intelligentiam operum ejus ? Profecto, sicut misit angelum suum et cohibuit aquas fluvii ab abjectione mea, etiam nunc mittet angelum suum, et repellet flammam hanc qua gloriaris tu, et in operibus istis ostendet quod non læduntur ab igne vel a re alia illi qui confidunt in eo.

11. Tunc præcepit Magus excandescens ut magis accenderent ignem, qui super aram erat; et cum arderet ignis et attingeret ad altitudinem multam, præcepit ut injicerent Sanctum in medium ejus. Et cum cœpissent attollere eum supra ignem, emisit sonitum flamma ignis et ascendit supra aram in altitudinem non mediocrem et incurvavit seipsam in altitudine excelsa supra aram, in similitudinem fornicis magni, et stetit et quievit supra caput

At ignis
circa
Sanctum
quasi
fornicem
efficit :

[illegible]

(1) Ita codex pro **ἰδὼ**. Idem sphalma paulo inferius recurrit.

*tui! Et confestim, finita oratione ejus, dedit vocem flamma ignis quæ incurvata erat supra ipsum, et scissa est ad dexteram et ad sinistram. Et in circuitu diffusa ex omnibus partibus, combussit multos ex infidelibus qui ibi erant congregati, donec etiam Magus et qui cum ipso erant, qui a longe aspiciebant, in fuga refugium quærerent, procul se in fugam præcipientes dantes. Postea respondit Magus magnus et dixit ad Naihormazd et ad Rad et ceteros Mohpatas (1), sodales suos: *Audite me, o viri: si ultra relinquatur vir ille in vita, scitote et videte quod destruitur tota magia et etiam ipsum regnum pessumit; quoniam vir ille per incantationes etiam Beveraspag superat* (2). *Ecce vidistis etiam illa, ignem et aquam dereliquisse loca**

**mox flamma
in adstantes
diffunditur.**

Hinc inter
Magum et
sodales ejus
disceptatio.

(1) *Mohpatæ* vocabantur præfecti magorum. De quibus hæc cl. de Harlez : * *Etsi Mohpatæ proprie ad religiosum institutum pertinerent et nulla pollerent jurisdictione civili, sæpe tamen iudicis officio aucti reperiuntur.* , Ita cl. vir apud cl. J.-B. Abbeoos, in *Actis sancti Maris* (p. 34, 35), ubi de istis religionis Zoroastricæ ministris erudite disseritur. — (2) Hoffman (in h. l.) censet textum aliter hic legendum. Pro *لحي* legendum esse ait *لحيه* et *خند* pro *خند* ; porro vertendum : *denn durch seine Zaubermittel uebertreffe er sogar den Beverspaz-Teufel*. Hanc viri eruditi hypothesim adoptandam censuimus.

١. ٢. ٣. ٤. ٥. ٦. ٧. ٨. ٩. ١٠. ١١. ١٢. ١٣. ١٤. ١٥. ١٦. ١٧. ١٨. ١٩. ٢٠. ٢١. ٢٢. ٢٣. ٢٤. ٢٥. ٢٦. ٢٧. ٢٨. ٢٩. ٣٠. ٣١. ٣٢. ٣٣. ٣٤. ٣٥. ٣٦. ٣٧. ٣٨. ٣٩. ٤٠. ٤١. ٤٢. ٤٣. ٤٤. ٤٥. ٤٦. ٤٧. ٤٨. ٤٩. ٥٠. ٥١. ٥٢. ٥٣. ٥٤. ٥٥. ٥٦. ٥٧. ٥٨. ٥٩. ٦٠. ٦١. ٦٢. ٦٣. ٦٤. ٦٥. ٦٦. ٦٧. ٦٨. ٦٩. ٧٠. ٧١. ٧٢. ٧٣. ٧٤. ٧٥. ٧٦. ٧٧. ٧٨. ٧٩. ٨٠. ٨١. ٨٢. ٨٣. ٨٤. ٨٥. ٨٦. ٨٧. ٨٨. ٨٩. ٩٠. ٩١. ٩٢. ٩٣. ٩٤. ٩٥. ٩٦. ٩٧. ٩٨. ٩٩. ١٠٠.

(1) *Desideratur Ribui in ٢١١١*. — (2) *Lege ٢١١١*. — (3) *Punctum littera ٢١١١ impositum videtur a librario erasum.*

sua(1). Tunc respondit Naihormazd Rad et dixit ei: *O bone et princeps magorum, audi, (et) loquar coram te, quia valde magna sunt ea quæ facit vir ille. Jam si opera illa quæ facit et perpetrat, ex virtute dæmonum et Ahrimani sunt, valde grave est quod Hormazd ita sit infirmatus coram virtute Ahrimani et dæmonum, eo usque ut etiam filios deorum ejiciant ex habitaculis suis. Porro considera tu in magnitudine scientiæ tuæ et legem et Avesta totum, an etiam potest Ahriman facere quid simile.* Tunc respondit Magus magnus, et dixit ei: *Videtur mihi, o Naihormazd, te etiam consentire in mente tua errori ejus, sicut Tuhmin-Ainbad (2) et homines vani (3) et equites, socii ejus, qui erra-*

(1) Ignis quippe circa Sanctum ad fornicis modum elatus est, aqua vero in altum conscendit, contra leges utrique a natura insitas. — (2) Hoffmann (in h. l.) pro uno individuo accipit ٢١١١, et nos cum eo. At vero duo designari videntur ex fine historiæ hujus, ubi eadem memorantur nomina interjecta particula ٢١١١. Ita: ٢١١١ ٢١١١. Eadem, dicimus, nam omissio ٢١١١ in ٢١١١ et ٢١١١ pro ٢١١١ non videntur nisi adulteratæ eorumdem nominum formæ. — (3) Ita vertendum censemus ٢١١١, non utique absque formidine. Hoffmann (in h. l.) corruptionem textus cogitat, legendumque conjectatur ٢١١١ vel ٢١١١ = *magnates*. Utrumque simul

[illegible]

*runt post sermones ejus; et ecce cruciantur in carcere et expectant interitum vitæ suæ. Sed per fortunam magnam regis regum, cras hoc ipso tempore multum erit tibi admirandum super morte ejus, et faciam eum opprobrium filiis erroris ejus, et timorem et tremorem omnibus illis stultis qui complacent sibi in vita ejus; quoniam ego video a die hesterno, multos abductos fuisse errore ejus. Naihormazd cum magis multis non audebant præ timore respondere ei quidquam. Occulte autem secum invicem dicebant: Vere iste vir a Deo missus fuit, et per virtutem magnam Dei operatur ista, et non per virtutem dæmonum vel spirituum malorum, sicut dicit Magus. Num igitur aliquis ex cunctis dæmonibus, num ipse Ahriman possit transferre ignem de sede sua et submovere in altitudinem excelsam, sicut iste facit, vel (num possit agere in) aquas fluvii quas abscidit et stare fecit et inhi-
buit, vel in catenam istam in manibus Magi quæ exarsit, vel in funem*

**His autem ad
fidem per
prodigia
inclinatis,**

vertit : *Ritter und Reiter*. Legit enim *Reia* pro *Reia*, et recte, ut apparebit ex fine historię.

5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
 ✠ 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45
 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60
 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75
 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90
 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105
 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120
 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135
 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150
 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165
 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180
 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195
 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210
 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225
 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240
 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255
 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270
 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285
 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300
 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315
 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330
 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345
 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360
 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375
 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390
 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405
 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420
 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435
 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450
 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465
 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480
 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495
 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510
 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525
 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540
 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555
 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570
 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585
 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600
 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615
 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630
 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645
 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660
 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675
 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690
 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705
 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720
 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735
 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750
 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765
 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780
 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795
 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810
 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825
 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840
 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855
 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870
 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885
 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900
 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915
 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930
 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945
 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960
 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975
 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990
 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005
 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020
 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035
 1036 1037 1038 1039 1040 1041 1042 1043 1044 1045 1046 1047 1048 1049 1050
 1051 1052 1053 1054 1055 1056 1057 1058 1059 1060 1061 1062 1063 1064 1065
 1066 1067 1068 1069 1070 1071 1072 1073 1074 1075 1076 1077 1078 1079 1080
 1081 1082 1083 1084 1085 1086 1087 1088 1089 1090 1091 1092 1093 1094 1095
 1096 1097 1098 1099 1100 1101 1102 1103 1104 1105 1106 1107 1108 1109 1110
 1111 1112 1113 1114 1115 1116 1117 1118 1119 1120 1121 1122 1123 1124 1125
 1126 1127 1128 1129 1130 1131 1132 1133 1134 1135 1136 1137 1138 1139 1140
 1141 1142 1143 1144 1145 1146 1147 1148 1149 1150 1151 1152 1153 1154 1155
 1156 1157 1158 1159 1160 1161 1162 1163 1164 1165 1166 1167 1168 1169 1170
 1171 1172 1173 1174 1175 1176 1177 1178 1179 1180 1181 1182 1183 1184 1185
 1186 1187 1188 1189 1190 1191 1192 1193 1194 1195 1196 1197 1198 1199 1200
 1201 1202 1203 1204 1205 1206 1207 1208 1209 1210 1211 1212 1213 1214 1215
 1216 1217 1218 1219 1220 1221 1222 1223 1224 1225 1226 1227 1228 1229 1230
 1231 1232 1233 1234 1235 1236 1237 1238 1239 1240 1241 1242 1243 1244 1245
 1246 1247 1248 1249 1250 1251 1252 1253 1254 1255 1256 1257 1258 1259 1260
 1261 1262 1263 1264 1265 1266 1267 1268 1269 1270 1271 1272 1273 1274 1275
 1276 1277 1278 1279 1280 1281 1282 1283 1284 1285 1286 1287 1288 1289 1290
 1291 1292 1293 1294 1295 1296 1297 1298 1299 1300 1301 1302 1303 1304 1305
 1306 1307 1308 1309 1310 1311 1312 1313 1314 1315 1316 1317 1318 1319 1320
 1321 1322 1323 1324 1325 1326 1327 1328 1329 1330 1331 1332 1333 1334 1335
 1336 1337 1338 1339 1340 1341 1342 1343 1344 1345 1346 1347 1348 1349 1350
 1351 1352 1353 1354 1355 1356 1357 1358 1359 1360 1361 1362 1363 1364 1365
 1366 1367 1368 1369 1370 1371 1372 1373 1374 1375 1376 1377 1378 1379 1380
 1381 1382 1383 1384 1385 1386 1387 1388 1389 1390 1391 1392 1393 1394 1395
 1396 1397 1398 1399 1400 1401 1402 1403 1404 1405 1406 1407 1408 1409 1410
 1411 1412 1413 1414 1415 1416 1417 1418 1419 1420 1421 1422 1423 1424 1425
 1426 1427 1428 1429 1430 1431 1432 1433 1434 1435 1436 1437 1438 1439 1440
 1441 1442 1443 1444 1445 1446 1447 1448 1449 1450 1451 1452 1453 1454 1455
 1456 1457 1458 1459 1460 1461 1462 1463 1464 1465 1466 1467 1468 1469 1470
 1471 1472 1473 1474 1475 1476 1477 1478 1479 1480 1481 1482 1483 1484 1485
 1486 1487 1488 1489 1490 1491 1492 1493 1494 1495 1496 1497 1498 1499 1500
 1501 1502 1503 1504 1505 1506 1507 1508 1509 1510 1511 1512 1513 1514 1515
 1516 1517 1518 1519 1520 1521 1522 1523 1524 1525 1526 1527 1528 1529 1530
 1531 1532 1533 1534 1535 1536 1537 1538 1539 1540 1541 1542 1543 1544 1545
 1546 1547 1548 1549 1550 1551 1552 1553 1554 1555 1556 1557 1558 1559 1560
 1561 1562 1563 1564 1565 1566 1567 1568 1569 1570 1571 1572 1573 1574 1575
 1576 1577 1578 1579 1580 1581 1582 1583 1584 1585 1586 1587 1588 1589 1590
 1591 1592 1593 1594 1595 1596 1597 1598 1599 1600 1601 1602 1603 1604 1605
 1606 1607 1608 1609 1610 1611 1612 1613 1614 1615 1616 1617 1618 1619 1620
 1621 1622 1623 1624 1625 1626 1627 1628 1629 1630 1631 1632 1633 1634 1635
 1636 1637 1638 1639 1640 1641 1642 1643 1644 1645 1646 1647 1648 1649 1650
 1651 1652 1653 1654 1655 1656 1657 1658 1659 1660 1661 1662 1663 1664 1665
 1666 1667 1668 1669 1670 1671 1672 1673 1674 1675 1676 1677 1678 1679 1680
 1681 1682 1683 1684 1685 1686 1687 1688 1689 1690 1691 1692 1693 1694 1695
 1696 1697 1698 1699 1700 1701 1702 1703 1704 1705 1706 1707 1708 1709 1710
 1711 1712 1713 1714 1715 1716 1717 1718 1719 1720 1721 1722 1723 1724 1725
 1726 1727 1728 1729 1730 1731 1732 1733 1734 1735 1736 1737 1738 1739 1740
 1741 1742 1743 1744 1745 1746 1747 1748 1749 1750 1751 1752 1753 1754 1755
 1756 1757 1758 1759 1760 1761 1762 1763 1764 1765 1766 1767 1768 1769 1770
 1771 1772 1773 1774 1775 1776 1777 1778 1779 1780 1781 1782 1783 1784 1785
 1786 1787 1788 1789 1790 1791 1792 1793 1794 1795 1796 1797 1798 1799 1800
 1801 1802 1803 1804 1805 1806 1807 1808 1809 1810 1811 1812 1813 1814 1815
 1816 1817 1818 1819 1820 1821 1822 1823 1824 1825 1826 1827 1828 1829 1830
 1831 1832 1833 1834 1835 1836 1837 1838 1839 1840 1841 1842 1843 1844 1845
 1846 1847 1848 1849 1850 1851 1852 1853 1854 1855 1856 1857 1858 1859 1860
 1861 1862 1863 1864 1865 1866 1867 1868 1869 1870 1871 1872 1873 1874 1875
 1876 1877 1878 1879

10
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995
 1000

(1) lege **لغة** . — (2) lege **لغة**

et potestatem loci gerentes, cum iis quibus mandatum erat officium flagellandi et cruciandi homines. Et duxerunt servum Dei, et processerunt ut irent ad locum ubi pœnam subiret. Commissarius autem cui cura ejus demandata fuerat, per totam viam adhortabatur eum ut dimitteret sentiendi viam istam et viveret. At Sanctus nihil ei respondit. Et postquam pervenerunt ad locum illum ubi coronandus erat, accesserunt omnes, et hortabantur eum, dicentes : *Ne perdas vitam tuam in tormento isto, o vir! Sed tantum huc verbum hoc : Non sum Nazareus; et vade quo vis et vive!* Et respondit Sanctus generose, et dixit eis : *Nolite insanire sicut fatui, o viri! et ne vanis adulationibus mihi persuadere conemini, quasi pueris corde; et ne impendatis tempus inutile in consiliis vestris superfluis apud me! Sed accedite, et incipite opus quod vobis demandatum est.*

**Pethionem
abducit.**

**Qui per viam
frustra ad
apostasiam
allectus.**

١٠ ١١ ١٢ ١٣ ١٤ ١٥ ١٦ ١٧ ١٨ ١٩ ٢٠ ٢١ ٢٢ ٢٣ ٢٤ ٢٥ ٢٦ ٢٧ ٢٨ ٢٩ ٣٠ ٣١ ٣٢ ٣٣ ٣٤ ٣٥ ٣٦ ٣٧ ٣٨ ٣٩ ٤٠ ٤١ ٤٢ ٤٣ ٤٤ ٤٥ ٤٦ ٤٧ ٤٨ ٤٩ ٥٠ ٥١ ٥٢ ٥٣ ٥٤ ٥٥ ٥٦ ٥٧ ٥٨ ٥٩ ٦٠ ٦١ ٦٢ ٦٣ ٦٤ ٦٥ ٦٦ ٦٧ ٦٨ ٦٩ ٧٠ ٧١ ٧٢ ٧٣ ٧٤ ٧٥ ٧٦ ٧٧ ٧٨ ٧٩ ٨٠ ٨١ ٨٢ ٨٣ ٨٤ ٨٥ ٨٦ ٨٧ ٨٨ ٨٩ ٩٠ ٩١ ٩٢ ٩٣ ٩٤ ٩٥ ٩٦ ٩٧ ٩٨ ٩٩ ١٠٠

(1) *codex* ١٠١١. — (2) *codex* ١٠١٢

in loco
supplicii
cruciatuum
instrumenta
osculatur.

Primo die
amputant
ei aures et
nares;

16. Tunc præcepit Burzin exsecutoribus (1) ut prope eum accederent et ostenderent Sancto ferra terribilia variarum specierum artis suæ, si forte, dum videret, deficeret a fide sua. Cum autem vidisset ea Sanctus, cecidit pronus in terram et cœpit osculari omnia instrumenta ista, et glorificabat Deum, dicens: *Laudo te, Domine cæli et terræ, quia dignum fecisti me videndi et osculandi monilia ista mihi reservata, et coronam speciosam et gloriosam decoratam ornamento omnium membrorum meorum!* Tunc vero accessit unus ex exsecutoribus istis et protulit ferrum et amputavit primum aures et nares ejus, si forte in passione istarum (plagarum) dolore afficeretur et fugeret a cruciatibus. At statim ac ceciderant in terram aures et nares ejus, sustulit eas Sanctus et osculatus est, et imposuit eas volæ manuum suarum, et dixit: *Laudo te, Deus misericors, quia auditu aurium, Domine, audiui te; nunc autem oculus meus vidit te* (2). *Audi, Domine,*

(1) ١٠١١, vox persica *Rozbân*, quam vertit Johnson; "an executioner, (*Persian dictionary*). — (2) Job, XLII, 5.

1) : කතා (2) හි. 2) : කතා (2) හි. 3) : කතා (2) හි. 4) : කතා (2) හි. 5) : කතා (2) හි. 6) : කතා (2) හි. 7) : කතා (2) හි. 8) : කතා (2) හි. 9) : කතා (2) හි. 10) : කතා (2) හි. 11) : කතා (2) හි. 12) : කතා (2) හි. 13) : කතා (2) හි. 14) : කතා (2) හි. 15) : කතා (2) හි.

(1) *pro* ~~videtur~~. — (2) *lege* ~~de~~, ut in textu Scripturæ allegato.

orationem meam, et suscipe hoc munus membrorum capitis mei, et reconciliare gregi ovium tuarum, Domine Deus, et propitius esto etiam servo tuo contemptibili, et fiant, Domine, membra ista in reconciliationem peccantis populi tui et gregis ovium tuarum. Tu qui non manducas carnem vitulorum et etiam in sanguine animalium non complaces tibi, sacrificium, Domine, quod offertur tibi, est puritas animi et mentis munditia! Et avertit se ab eo exsecutor usque ad diem sequentem, ut fortassis terrore percelleretur et deficeret. Sanctus autem tota nocte in oratione ad Deum perseverabat. Et mane postridie præcepit Mihr-Burzin exsecutoribus ut amputarent ligamina manuum ejus ambarum et solverent pedes ejus a talaribus ambobus. Et fecerunt sicut præceperat. Et in illa amputatione multum et acerbè patiebatur Sanctus. Et sic dicebat : Audi, Domine, orationem meam et suscipe petitionem meam pro quiete populi tui a

secundo die
manus et
pedes;

5
 10
 15

(1) *Ultima littera , redundat in codice.*

verunt crura ejus a genibus, et magnos conatus adhibuerunt in amputatione crurum. Sanctus autem in cruciatibus immitibus istis dicebat: *Pes meus stetit in rectitudine, et in ecclesia benedicam Domino* (1), *et ipsi curvabitur omne genu et ipsum omnis lingua laudabit, quia Dominus est Jesus Christus, in gloriam Dei Patris sui* (2), *cui sit gloria et honor, in sæculum sæculorum. Amen!* Et etiam illo die dereliquerunt eum. Et die quinto præcepit idem ille Burzin exsecutoribus. Et accesserunt, et solverunt femora ejus a coxis ejus; et in omni illo modo tormentorum, ipse a laudatione non cessabat. Ipsi autem impudentes, omne membrum quod ab eo amputabant, coram Sancto suspendebant in arboribus et rupibus et saxis ibi exsistentibus. Et ita dereliquerunt eum illo die. Die vero sexto præcepit de eo ut amputarent caput ejus. Et cum accederet exsecutor ut amputaret caput ejus,

quinto
femora,
quæ item
suspendunt
coram eo.

Sexto, post
longam
martyris
orationem,

(1) Psalm. xxv, 12. — (2) Isaïæ xlv, 24; Phil., ii, 11.

8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15

(1) *Desideratur Ribui.*

quæsit ab eo Sanctus ut moraretur parumper. Et cœpit Sanctus dicere
 ita in oratione: *Domine Deus, qui omnia continet et omnia potes; factor
 omnium visibilium et invisibilium, audi vocem peccatorum et petitionem
 pœnitentium. Tu, Domine, suscipe orationem servi tui in hora hac
 ultima, dum quæro a te et deprecor te ut suscipias in gratia tua petiti-
 onem et supplicationem omnium eorum qui invocaverint te in nomine
 vilitatis meæ, ut sis eis liberator et salvator ab omnibus malis quibus
 afficientur, sive ab hominibus pravis, sive a fame et a bellis et a latro-
 nibus, sive a bestiis malis et a reptilibus damnosis, et ab operationibus
 dæmonum malorum perimentium corpora et a spiritibus malis. Et sicut
 per Filium tuum fugati sunt ex habitatione hominum et in exsilium infi-
 mum abyssi expulsi sunt, ita etiam nunc provide per virtutem tuam
 invictam omnibus afflictis in corporibus suis, vexatis doloribus et
 infirmitatibus variis. Tu, Domine, mitte gratiam tuam ad sanandum*

5
 10
 15

387. γ. b)

eos. Et illos rursus qui tristes sunt et in tentationibus detinentur, recrea continuo. Et omnibus illis qui propter reptilia damnifica seminum et vastatoria plantarum, et propter flatum ventorum damnosorum, vel propter grandinem refugium habuerint ad te et invocaverint te in nomine meo; tu, Domine, esto custos seminum eorum et plantarum eorum et cohibitor reptilium damnosorum, et afflationum adversarum et grandinis devastantis. Et omnibus illis rursus qui timore et tremore comprehenduntur propter facinus quodcumque ab homine quolibet patratum et in nomine meo te invocaverint, tu, Domine, esto salvator et liberator ex cunctis angustiantibus eos, et confortator brachiorum eorum et consolator animarum eorum. O Domine benigne, suscipe deprecationes et petitiones justas et rectas omnium eorum qui postulaverint a te in nomine vilitatis meæ. Et conserva in gratia tua gregem pascui tui et remove ab eo lupos peremptores, qui parati sunt et infesti ad perdendum eum; et concede Ecclesiæ tuæ tranquillitatem tuam et pacem tuam omnibus diebus sæculi, nunc et semper et in

תהיה ויחל. וסע סבול וכן ויחל חלם
 כחם. וסבול חלם חבם ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם.

והסע סבול חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם

והסע סבול חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם
 וסע סבול חבם. ויחל חלם חבם : ויחל חלם חבם

sæculum sæculorum. Amen! Et respondit tota congregatio fidelium quæ ad videndum eum convenerat, et dixerunt : *Amen!*

amputatur
 ei caput, et
 in rupe
 appenditur.

17. Et confestim, ubi perfecit orationem suam (Sanctus), accessit exsecutor, et gladio caput ejus abstulit, quasi ad terrorem spectatorum. Etiam caput victoris in vertice rupis istius suspenderunt : multitudo enim hominum eo congregata erat, quorum alii quidem ad spectaculum occisionis lamentabilis otiose convenerant, alii vero ex via regis magni, quæ decurrit ad pedem montis istius, advenerant : nam procedit via illa usque ad terminos exteriores regni.

Corpus
 custodiunt
 satellites per
 dies decem ;

18. Et post hæc præcepit magus iste Burzin satellitibus et militibus qui cum eis erant, ut membra et corpus Sancti caute custodirentur usque ad decem dies, ne forte (ait) *veniant christiani et membra ejus rapiant, et contingat nobis vindicta et damnum ex parte regis regum ; quoniam scio Magum magnum nuntium missurum esse ad eum, et notam facturum ei occisionem viri.* Et manserunt ibi centum quinquaginta

[illegible]

(1) lege **الحذاء**

viri qui custodirent corpus Sancti, donec transissent decem dies. Tunc autem ex mandato Magi recesserunt inde. Clerus autem venerabilis hominum loci illius cum populo propinquo absque numero, qui convenerant eo statim cum luminibus, unguentis et aromatibus, collegerunt membra Sancti omnia et involverunt ea indumentis mundis et pulchris. Et portarunt illum cum cultu et honore usque ad sepulcrum sacrum et sepelierunt illum et posuerunt in loco ipso quo etiam martyres sodales ejus positi fuerant, in monte illo ad radices ejusdem.

quibus
exactis,
clerus
membra
Pethionis
collecta
summo
honore
sepelit.

19. Coronatus est autem agonista strenuus et martyr verus et doctor spiritualis, et prodigiis apostolorum factus celebris Mar Pethion, mense Thischri priori (1), vicesimo quinto die ejusdem, feria sexta passionis Domini nostri, anno nono Izdegerdis regis. Cœperat

**Martyrium
celebravit
25° Thischri.**

Qui olim per

(1) Distinguunt Syri mensem Thischri priorem et posteriorem. Hic in novembrem fere incidit, in octobrem ille.

. Կարճաւ ամենայն ժամ ինչոք զի ինչ . Կարճ
 ինչ ամենայն ժամ ինչ Կարճ Կարճ
 ինչ . Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ . Կարճ
 . Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 5 Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ . Կարճ Կարճ
 . Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 . Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 . Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 : Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 10 Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ (1) Կարճ Կարճ
 Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ : Կարճ Կարճ
 . Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ : Կարճ Կարճ
 Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 15 Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ
 Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ Կարճ

(1) Vide notam ad pag. 26.

monens eos et confirmans in fide Christi. Sed et multos alios adducebat ad fidem Domini nostri, quotidianis accessionibus magnum efficiens gregem suum, per prodigia et virtutes quæ per eum operabatur Dominus noster. Per hos et similes labores et agones victorias reportabat athleta toto vitæ suæ tempore, et in termino agonis cursus sui admirabilis accepit in capite suo coronam gloriosam martyrii, similis factus columnis veritatis orbis terrarum Petro et Paulo. Nam et hic (Paulus), postquam omnes regiones circuierat, postremo per ensems cursum suum complevit.

20. Tuhmin autem Ainbad (1) et octoginta equites, sodales ejus, quos supra memoravimus, de veritate convicti per virtutes et prodigia quæ in Sancto conspexerant, adducti sunt ad evangelium Christi. Et Naihormazd Rad et duo magi nobiles, cum aliis multis, etiam ipsi ad fidem Sancti conversi sunt. Ex iis alii tranquille manserunt

(1) Vide notam ad pag. 26.

multos
Christi
gregi
aggregabat,

apostolorum
principibus
assimilatus.

Quid contigerit nonnullis magis, de quibus in hac historia, ubi ad fidem conversi sunt.

3. ܐܡܢܐ . ܢܝܚܡܝܕ ܡܐ ܕܝܗܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 4. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 5. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 6. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 7. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 8. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 9. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 10. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 11. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 12. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 13. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 14. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .
 15. ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ ܕܡܠܝܚܐ .

in illa regione, alii vero ad alias partes migrarunt nihilque vexationis
 experti sunt. Porro Naihormazd Rad et septem magi de familia (1)
 ejus migrarunt in regionem aliquam quæ vocatur Beth-Zabe,
 ibique vitam finierunt in virtutis exercitationibus et spiritualibus
 doctrinis. Hæc et hujusmodi commoda processerunt ex athleta
 et doctore veritatis et martyre inclyto Mar Pethion.

Quis demum
 Pethionis
 historiam
 scripserit.

21. Ego vero peccator, qui dignus habitus fui ut memoriam histo-
 riæ ejus et victoriarum ejus consignarem, per orationem ejus et
 omnium Sanctorum, misericordiam et remissionem peccatorum
 merear.

Et gloria ascendat ad Patrem et Filium et Spiritum sanctum, nunc
 et semper et in sæculum sæculorum. Amen.

Explicit jam historia hæc sancti Mar Pethion, doctoris et monachi
 et martyris. Oratio ejus præsidium sit nobis. Amen.

(1) Textus habet *Naihormazd et Rad*, procul dubio mendose.

JOANNIS POLANCI S. J.

DE SANCTO PIO V

LITTERÆ QUATUOR.

EDIDIT

LUDOVICUS DELPLACE S. J.

IN COLLEGIO LOVANIENSI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ PROFESSOR.

Quatuor epistolæ, quas ex tabularii romani S. J. tomo, cui titulus : *Epistolæ Polanci*, 1542-76, erutas edimus, ad earum genus referendæ sunt, quæ, communium nomine insignitæ, multiplici exemplarium numero ad plerasque Societatis Jesu domos mitti a primis temporibus consueverant. Constitutionibus enim S. P. N. Ignatii (Part. VIII, cap. I, n. 9) cautum erat ut * ad unionem animorum, ad ædificationem et eorum quæ gerebantur cognitionem, mutuarum inter socios litterarum commercium haberetur: ex Urbe autem, quo quadrimestres hujusmodi epistolæ undique afferebantur, vicissim mittebantur, P. Polanci secretarii industria confectæ et latino aut hispanico vel italico stilo donatæ epistolæ, quibus sive res in provinciis gestæ sive etiam acta romana et pontificia nostris significarentur.

Jam ut S. Francisci Xaverii notissimum de mutæ hujus communicationis utilitate (litt. S. Franc., 9 apr. 1552) testimonium prætermittam, alterum gravissimi e primævis sociis viri, P. Natalis videlicet, quod magis ad rem præsentem pertinet, afferre juvat; qui ex litteris quibusdam ad belgicam provinciam datis et varia de summo Pontifice Pio V narrantibus, magnum exstitisse animarum fructum testatur: scribens enim die 13 Julii 1567 ad S. Franciscum de Borgia, generalem S. J. præpositum, licentiam petit eas latino stilo vertendi typisque committendi, asseritque simplicem actorum vitæque pontificiæ narrationem, iis contentam, plus valuisse quam libros adversus hæresim conscriptos. (Ex tabul. S. J. *Epist. Natalis*).

Indicabat autem, ut opinor, has ipsas litteras quas Analectis inserimus.

Neminem enim vero latet quam singulari Dei beneficio Michael de Ghisleriis, præclarum illud ordinis S. Dominici lumen, super candelabrum Ecclesiæ ineunte anno 1566 positum, Urbem orbemque catholicum illustrarit. Ut miser erat, depravatisque moribus eo magis ad ruinam pronus Ecclesiæ status quod dilecti et

incrassati filii falso reformationis studio matrem impeterent, eximio piorum gaudio perccebit in summo pontificatu imaginem quamdam veterum summorum pontificum elucescere, eum scilicet qui a Tridentino concilio requiritur pontificem maximum a Deo fuisse datum, atque in id incumbere accuratissime, ut ad universa, tam in curia romana quam in toto orbe christiano, restituenda concilium ipsum et evulgaret et in mores induceret. Inceptæ jam antea, sed a S. Pio sedulo promotæ reformationis testes sunt litteræ Polanci, quas idcirco ad vitam ejus, a J. Ant. Gabutio conscriptam et tomo primo Maii Actorum Bollandianorum insertam (pp. 617-714) adjicere non indignum rati, versione latina donavimus.

I

Admodum reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Aliis litteris certiolem te feci de summi Pontificis Pii V electione et de bono animo quem a pontificatus initio præbuit. Dehinc quum pro more coronaretur, ipsemet sacram missam fecit; quo tempore, uti comperimus, tam coram Sanctissimo quam inter ritus atque honores quos haud sponte tulit, non defuit ut lacrymaretur; unde perspicuum fit eum minime gavisum esse quod ad fastigium eveheretur et probe intellexisse quodnam pondus et crucem ferre inciperet. Stipem frequentissimæ in foro S. Petri plebi distribui, qui mos erat, non permisit, occurrens scilicet malo, quod quandoque accidit, aliquorum præ conferta nimis turba oppressorum aut proculcatorum. At majorem pro ea pecuniam monasteriis, piis locis atque aliis Urbis egenis impertiri jussit.

I

Muy R^{do} en X^{to} P. P. X.

Por otra letra di aviso de la eleccion, y buenas muestras que el sumo Pontifice Pio quinto daba en el principio de su Pontificado. Despues de aquello scrito se coronó segun la costumbre, diciendo él mesmo la misa, y a lo que entendemos, así en la oracion que hizo delante del Sacramento, como en otras de aquellas ceremonias, y honores, que era forzado recibir, no lo paso sin lagrimas, que parece se veyá bien el poco gusto que tenia de la exaltacion de su persona, y que conocia el peso, y cruz que comenzaba á llevar; no quiso se arrojasen dineros, como se solia, entre el pueblo que era muy grande en la plaza de San Pedro, por evitar los inconvenientes que algunas veces se habian seguido, de muertes de hombres ahogados por la apretura. Pero en lugar desto, hizo dividir muy mayor cantidad, que la que solia arrojarse, por los monasterios, y lugares pios, y otros pobres de Roma.

Quod ad familiam ejus spectat, licet initio importunos aliquos illustriores, qui clientes suos obtruderent, arcere non valuerit, præcipuis quibusdam domus officialibus consilium suum aperuit nullos nisi spectatissimos moribus famulos et asseclas conservandi: cupere quippe ut e suo palatio exempla petant cardinales et ab hisce ad ceteros extendatur reformatio, quam in sua ipsius familia ordiri vult. Vetuit eos operam interponere vel quemvis commendare apud iudices, quia hujusmodi intercessione et inflecti aliquando et protrahi per moras jus contigit. Quum famuli nonnulli vestibus e veluto confectis uterentur, id quidem in die coronationis suæ permisit, postea vero eas omitti jussit, dicens id quod die festo permisisset, non esse amplius ferendum.

Rector collegii nostri Germanici per hos dies ad osculandos pedes Sanctissimi se contulit; qui amice excepto, et quærenti quomodo nepotes suos in collegio versantes haberi cuperet, commendavit ut eos eodem numero haberet quo solent haberi orphani in quorum gratiam erectum est in Urbe hospitium quoddam, et peccantes castigaret ne malo exemplo ceteris nocerent; interroganti porro utrum eos ad osculum pedis et benedictionem pontificiam admitti optaret, respondit id sibi placere fieri, at non ita cito dum negotiorum mole, ut ineunte regno fit, opprimeretur, postea vero eos ab ipso rectore

Cuanto á su familia, aunque no se ha podido defender en estos principios de la importunidad de unas y otras personas de respeto que le han ofrecido diversos criados, ha dicho á algunos de los que tienen cargo principal en su casa que es su intencion, no tener en ella, sino personas ejemplares, porque de su palacio queria tomasen ejemplo los cardenales, y que de estos decenderia á los demas la reformation, que hubiese a la cual queria él dar principio en su misma familia: haldado orden, no se entremeta en cosas de justicia, haciendo encomiendas á los jueces porque en otros tiempos estas han sido causa ó de hacerla á las veces torcer, ó á lo menos diferir la ejecucion de ella: quanto al traje algunos de sus servidores se habian puesto sotanas de terciopelo, y el dia de la coronacion sufriolo, mas despues, viendo que algunos las usaban, mando que las dejasen, diciendo que lo que se sufrió en aquella fiesta de la coronacion, no se habia de sufrir para adelante. El rector de nuestro colegio Germánico fué á besar los pies de Su Santidad un dia de estos, y recibiole amorosamente, y demandandole como queria se tratasen sus sobrinos que en el colegio están, dijole que hiciese cuenta que eran de los huerfanos pobres, de los cuales hay aqui en Roma un hospital, y que le encomendaba, que si en algo erraban, los hiciese muy bien castigar, porque no diesen mal ejemplo á los otros del dicho colegio, y demandandole, si queria le viniesen á besar los pies, y tomar su bendicion, dijo que era contento, mas no tan presto, hasta que pasasen las priesas de estos principios, y que despues el mismo rector

adduci licere. Quibus rebus se omnino ab affectu carnis et sanguinis liberum præbet, Deo sint gratiæ; porro licet importune a gravibus viris urgeretur ut cardinalem eligeret nepotem quemdam, illorum quos dixi fratrem, religiosum qui theologiæ studet Perusiæ jamque est sacerdos, devinci non sivit, imo eum quidquam in vivendi ratione immutare vetuit. Is autem ipse cujusvis ambitus expers videtur: quum enim, statim atque papa electus erat ejus patruus, quidam cursu publico vectus Perusiam se contulisset nuntium electionis allaturus præmiumque, ut videtur, boni nuntii ab eo exspectaret, bonus frater ostensus fuit in monasterio quum officium sacrum legeret; electionemque patrui nuntianti dixit "maneret paululum", perrexitque officium legens, deinde templum adiit sacra acturus; quibus expletis ad nuntium rediit aitque: "Nunc dicas quid velis", velut non bene ejus verba prius percepisset; retulit nuntius eo se consilio venisse ut eum de electione patrui, Pii papæ Quinti, certiores faceret, significans sese pro labore et cursu impensis aliquid muneris exspectare; abiit bonus frater et collecta inter sodales suos tria scutata nuntio dedit. Quo dono quum se pecuniæ inopem ostenderit, simul renuendo quingenta scutata sibi a cardinale quodam per ejus famulum missa, contemni a se pecuniam declaravit.

Ad Papam ut redeamus, sollicite cavet ut ad proprias ecclesias residentię causa discedant episcopi qui in Urbe degunt, ac roma-

los podia traer, en manera que se muestra muy libre del afecto de la carne y sangre, Dios loado, y aunque mucho es combatido de personas de respeto que haga cardenal un otro su sobrino, hermano de estos, religioso, que estudia en Perosa teologia y ya es sacerdote, no se ha dejado vencer, antes le ha ordenado, no haga mudanza ninguna; y parece que el dicho sobrino religioso se ha mostrado harto libre de ambicion; que luego que fué el Papa elegido uno quien le despachó una posta de Roma haciendole saber como su tio era Papa, pretendiendo segun parece algun premio de la buena nueva: y demandando del en el monasterio, mostronselo que estaba diciendo su oficio, y como le dijo la eleccion de su tio dijole el frayle que esperase un poco, y continuó de decir su oficio, y depues fuese á la iglesia á decir misa, la cual acabada tornó al mensajero, diciendole, ahora decid que es lo que quereis, como si no lo hubiera bien entendido primero, replicole como era venido á traerle la nueva de la eleccion de su tio, que era ya Papa Pio quinto, mostrando querer alguna remuneracion de su trabajo y postas que habia corrido, y el buen frayle va, y entre los de su monasterio allegó hasta tres escudos que dió al mensajero; y aunque esto muestra su pobreza de dineros, bien mostró por otra parte no los estimar, porque enviandole de Roma un Cardenal con un criado suyo 500 escudos no los quiso aceptar. — Tornando al Papa, anda con cuidado de enviar los Obispos que hay en Roma á residir en sus iglesias, y así ha deputado tres

næ eorum mansionis causas tribus cardinalibus cognoscendas tribuit; quæ si non fuerint validæ, abire eos jubet.

Cardinales quidem multis pro re publica negotiis detinet, in omnibus vero habitis adhuc cœtibus eos hortatur, sicut audio, et ad propriam muneris perfectionem vehementer incitat; neque ullum inter eos video qui ea electione non gaudeat multum, atque ipsum vulgus ea maxime contentum est.

Quum equites Melitenses necessitate ob Turcarum metum premi sciat, utut inopem invenerit Sedem Apostolicam, opem eis affert 15,000 ducatorum et 3000 peditum omni re instructorum; cujus rei curam D^{no} Pompeo Colonna commisit.

Rem religiosam Germaniæ serio sibi propositam habet; itaque haud multo post suam electionem, cardinalem Commendonum, e Polonia eligendi papæ causa venientem, consistere et in Germaniam iter facere jussit: quem deinde Legatum Apostolicum creatum ad Augustana comitia misit, quo etiam duos vel tres alios mittit cardinales. Quum Pater noster Generalis, constitutionibus nostris obsecundans, ad summum Pontificem accederet ac speciali voto, quo adstringimur, quoquoversus nos jusserit inter fideles aut infideles, in obsequium Ecclesiæ et religionis catholicæ eundi declarato, suam suorumque omnium obedientiam offerret, magnam animi voluptatem præ se tulit Sanctissimus, statimque consilium suum esse significa-

cardenales para que conozcan las causas por la cuales están en Roma los dichos obispos, para que si no son suficientes vayan á residir á sus iglesias.

Ocupa aun á mano los Cardenales, cometiendoles muchas cosas concernientes al bien comun, y en todos los ayuntamientos que hasta aquí se han hecho dellos, entiendo los exhorta, y anima mucho á la perfeccion que su grado requiere, y no veo hombre dellos que no muestre mucho contentamiento desta eleccion, y así el pueblo está contentisimo. — Viendo Su Santidad la necesidad de los de Malta por lo que se teme de la venida del Turco, aunque halla bien pobre esta Sede Apostolica la ayuda de costas quince mil ducados, y tres mil infantes pagados, y así ha dado cargo al Señor Pompeyo Colona lo haga.

Toma muy de veras el dar ayuda á las cosas de la religion en Alemania, y así poco despues de su eleccion envió al camino al Cardenal Comendon para que se detuviese (porque él venia como era obligado de Polonia á la eleccion del Pontifice) y despues le ha hecho legado Apostólico para que se halle en la Dieta de Augusta, para donde tambien envia otros dos ó tres Cardenales, y yendo nuestro P. General á declarar á Su Santidad (como las constituciones nuestras le obligan) el voto particular que tenemos de ir á donde quiera que el Sumo Pontifice nos enviase entre fieles ó infieles en servicio de la Iglesia, y de la religion católica, ofreciendo su obediencia, y la de todos, mostró gran contentamiento desto Su

vit ut aliquot Societatis theologi ad dicta comitia, aliique ad alias Germaniæ partes in animarum auxilium mitterentur; petivit imo indicem sibi dari nominum eorum qui tali ministerio fungi possent; quod et actum est. Demum, divina gratia juvante, ex animo ac serio summi Ecclesiæ Pastoris muneri studet, multoque Ecclesiæ solatio et auxilio futurum esse ejus pontificatum confido. Tribuat ei Christus Dominus noster vitam ac vires tum animi tum corporis.

Honoris cultusque divini gratia, aliquot decreta condidit; gravibus pœnis solitos in templis abusus prohibuit (multis tamen in opera pia, nedum cameræ, reservatis); et ad blasphemiam magnaque scelera, veluti homicidium, latrocinium ac peccatum nefandum, coercenda statutis multis et iis quidem quæ reformationem vere et serio urgeri ostendant, cautum esse voluit. Quam dignetur nobis Dominus, si id videatur, in Urbe totaque in Ecclesia impertiri.

Ex Urbe, 25 Januarii 1566.

R. V. Servus in Christo
Joannes Polancus.

II

Admodum reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Quoniam gratos optatosque tam Nostris quam aliis esse bonos de

Santidad y luego le significo su voluntad de que se enviasen algunos teólogos de Nuestra Compañia á la dicha Dieta, y otros por otras diversas partes de Alemania para ayudar a las espirituales necesidades della, y quiso se le diese una lista de los que se podrian ocupar en tal ministerio, como le fué dada y finalmente con la divina gracia él atiende muy de veras al oficio de Sumo Pastor de la Iglesia, y espero que con mucha consolacion y ayuda de ella ha de pasar su Pontificado. Dé le vida y fuerzas espirituales y corporales Chr. N. Sr.

Ha ordenado algunas cosas tocantes al honor y culto divino, en los templos vedando so graves penas los abusos que habia (aunque aplicando las pecuniarias á obras pias, y no á la camara); y para reprimir la blasfemia, y vicios graves, como homicidios, y latrocinios, y el pecado nefando, se han hecho grandes provisiones, y en manera que se vee que se pretende de veras la ejecucion, y reformation. Dios Ntro Señor nos lo deje ver si será servido en Roma, y en toda la Iglesia.

De Roma, 25 de enero 1566.

De V. R. siervo en X^o
JUAN POLANCO.

II

Muy R^{do} en X^{to} P. P. X.

Porque no dudo se esperan con deseo así de los nuestros, como de los de fuera

summo Pontifice nuntios non dubito, R. V. certiore facio eum non solum incepta via procedere, verum etiam divinæ gratiæ ope ad meliora excitari.

Hoc quadragesimali tempore, quantumvis debilis et ætate pro-
vectus, continuisque laboribus fractus, quin cibis vetitis uteretur,
etiam jejunium quotidie instituit, et sacra quotidie egit ; quare,
quum exemplo præeat, eo efficacius ubique et præsertim in ditione
pontificia jejunii et abstinentiæ leges diligenter observari mandavit.
Quum per occasionem indicti in Turcas belli plenariam indulgen-
tiam in publico proposuisset, totam familiam suam ea uti curæ
habuit, neque eo contentus propriis ipse manibus sanctissimum
Eucharistiæ sacramentum ministrare voluit. In magno quodam palatii
auditorio ab idoneo ordinis sui concionatore italice verba singulis
fere diebus fieri præcepit, ipseque adfuit atque alii cardinales cum
domesticis qui in palatio commorantur ; militibus autem, suis cor-
poris stipatoribus, Germanis scilicet, ne divini verbi ope orbaren-
tur, unum e sacerdotibus nostris petiit ; qui in sacello quodam
palatii, ad eos eorumque uxores filiosque germanice concionatus,
catholicum catechismum ea delectatione et fructu tradidit ut, quum
post Pascha pedes osculaturus ad summum Pontificem accessisset,
præcipua amoris signa ab eo retulerit et eos quolibet mense, saltem
semel, docendi munus acceperit.

de la Compañía algunas buenas nuevas del Sumo Pontifice, hago saber á V. R.
que no solamente camina por la vía que comenzó, pero que aun parece va mejo-
rando con la divina gracia. — Esta cuaresma aunque viejo y debil y quebrantado
con continuos trabajos no solamente se ha abstenido de los cibos que se vedan en
tal tiempo por la santa Iglesia, pero aun ha ayunado cada día diciendo su misa
cada mañana: de manera que yendo adelante con el ejemplo tanto con más
autoridad ha podido mandar se observasen diligentemente los ayunos y abstenen-
cia eclesiastica, como lo ha hecho especialmente en las tierras del estado ecle-
siástico, y quando se publicó la indulgencia plenaria por respeto de la guerra
contra los Turcos no solamente tuvo cuenta con que su familia la ganase, mas
aun él de su mano quiso administrarle el Santísimo Sacramento de la Eucaristia.
Tambien en una sala grande del palacio ha hecho predicar quasi cada día de la
cuaresma un buen predicador de su orden en lengua italiana, hallandose él mismo
presente, y otros cardenales con sus criados que moran en palacio ; y porque los
soldados de su guardia, que son Alemanes, no fuesen privados de la ayuda del verbo
divino, pidió uno de nuestros sacerdotes que en una capilla del palacio les predicó,
tanto á ellos como á sus mujeres y hijos en lengua Tudesca y les esplicó el catecismo
catolico con tanta satisfaccion y buen fructo de ellos, que quando despues de
pascua fué á besar el pié de Su Santidad le mostró especial amor y le encomendó
que á lo menos una vez al mes continuase de predicarles.

Quadam die quum in palatio puerulum coram se conspexisset, id haud decere ratus, quod tam teneræ ætatis pueri apud se versarentur sibi nequaquam gratum esse significavit. Qui statim dimissi sunt.

Per sacram hebdomada, postquam antelucana hora sacram rem egerat, pedibus prodiit e palatio, paucis e familia comitantibus, septem ecclesias obiturus. Quamvis autem præ ætate et quadam infirmitate totum illud iter longissimum perficere nequiverit pedes, saltem rem tentando et quod potuit agendo, optimum demissi ac religiosi animi quo talia loca invisi congruit, documentum reliquis dedit; quo usus quidam mihi notus cardinalis, septem ecclesias, quod multorum millium iter est, pedibus circumivit.

Cardinali Alexandrino nepoti (quem omnibus cardinalibus flagitantibus ad titulum promovit) familiam constituit, numero quidem parvam, at virtute conspicuam; nuntio Regis Catholici de magno quodam in dominum suum collato munere gratias agenti atque asserenti regem minime immemorem rei et cardinalis Alexandrini futurum esse, respondit Sanctitas Sua "gaudere sese quod bona sua voluntas regi perspecta esset, ei tamen de cetero nullam oportere incumbere sollicitudinem de nepote, quem, quum inops esset natus et inops in claustro vixisset, etiam inopem vivere in cardinalatu cuperet, sibi ipsi curæ fore ut nihil nepoti ad gradum rite tenendum deesset, porro regius animus eo se verteret ut inopes quosdam car-

Viendo una vez delante desí un muchacho en Palacio, parecióle cosa indecente, y mostró que no le agradaba que hubiese en casa mozos de tan poca edad, y así luego fueron enviados fuera, y no se ven, sino hombres ya hechos en aquel palacio. — En la semana santa salió á pié del Palacio, y con muy pocos de su familia para visitar las siete iglesias, habiendose levantado antes del día á decir la misa, y aunque su edad, y cierta enfermedad que padece no le permitieron acabar todo este camino á pié, que es muy largo, á lo menos en tentarlo y hacer lo que pudo, dió á los demás buen ejemplo de la humildad y devoción con que se han de visitar semejantes lugares; el qual sé yo que ha seguido algún Cardenal andando las siete iglesias todas á pié, que tienen muchas millas de camino. — Al Cardenal Alejandrino su sobrino (al qual á petición de todos los cardenales promovió al grado que tiene) dió una familia aunque pequeña en número de gente muy escogida en virtud, y una vez que el embajador del Rey Católico daba gracias á Su Santidad de cierta gracia importante que había concedido á su Rey, y le decía que su Magestad no sería ingrato, ni se olvidaría del Cardenal Alejandrino, etc. respondióle Su Santidad que holgaba que el Rey Católico tuviese conocida su buena voluntad, pero que en lo demás, no había porque tuviese solicitud de su sobrino, porque él había nacido pobre, y había vivido pobre en la religion, y que así quería viviese pobre en el grado de Cardenal: y para que no le faltase lo necesario para mantenerse en su grado que él podría proveerle, y en lugar de su sobrino

dinales, ipsius famulos, juvaret „ quorum unum nominavit, admodum nobilem, generis cognatione regii, addens sese existimaturum sibi ipsi conferri beneficium quod illi conferri contingeret.

Querela audita est inter nonnullos, quam equidem et de prædecessoribus ejus auditam fuisse vellem : parum nempe opitulari eum parentibus, quos inopes relinqueret; neptem ejus, cardinalis Alexandrini sororem, quam viri quidam nobiles ac divites, affinitatem pontificiam ambientes, uxorem ducere petebant, non permissam fuisse alicui eorum nubere, sed alii magis æquali, dote bis mille scutorum addita, matrimonio junctam fuisse. Quum nepti alteri, eodem ut puto gradu affini, mille quingentorum scutorum dotem dedisset audiretque quemdam dicentem parum id esse nepti pontificiæ, respondit dubium sibi linq̃ui an justa conscientia hæc faceret.

Exstirpandis non modo hæresibus nefandisque vitiis, sed concubinatui quoque tum clericorum tum sæcularium, studium solertissimum adhibet, ita ut aut consilium e dominio pontificio aufugiendi carcerisve incolendi ineundum sit aut jam concubinato cedendum ; neque defuit ut per quadragesimales confessiones jussorum et mandatorum effectus perspiceretur.

Licet inopia rei pecuniariæ premeretur, copiose providit domui Inquisitionis ut in ea sincerius, quin pontifices vel captivi expensis onerarentur, sanctum officium expleretur.

volviese el ánimo Su Magestad á ayudar á algunos pobres Cardenales servidores suyos, nombrando el uno de ellos muy noble y que tiene parentesco con aquella corona, diciendo tendria por propio el beneficio que á él se hiciese. — Ha habido entre algunos una queja de Su Santidad que cierto yo he deseado oirla de sus predecesores, y es que ayudaba poco y tenia pobres sus parientes, y especialmente que una sobrina suya, hermana del Cardenal Alejandrino, la cual pedian algunos señores ilustres y ricos por tener afinidad con el Papa, no quiso se casase con ninguno de ellos, sino con uno mas igual á ella, dandole en dote hasta dos mil escudos ; á otra sobrina que creo era en el mismo grado proveyó de mil quinientos escudos de dote, y diciendo alguno á Su Santidad que era esta poca dote para sobrinas suyas, respondiolo, que aun dudaba si podria darles esto con buena conciencia. — Usa notable celo y diligencia no solamente en estirpar las heregias y vicios nefandos, pero aun el concubinato, no solamente de eclesiásticos mas aun de legos, en manera que es menester resolverse de huir del estado eclesiástico, ó de vivir en la carcel, ó de apartarse realmente del concubinato : y ha se bien notado esta cuaresma en las confesiones parte del fruto que han hecho sus mandamientos y ordenanzas. — Aunque se hallaba muy necesitado cuanto á lo temporal, ha dotado liberalmente la casa de la Inquisicion para que tanto mas sinceramente, y sin gravar de costas los Pontifices ni los presos, se hiciese el Sto Oficio en ella : y siendole demandada ayuda de parte del Emperador contra los

Imperatore opem adversus Turcas per Hungariam irrumpentes postulante, vehementer angebatur Pontifex de subveniendi ratione ; qua tandem reperta gavisus, reditum quemdam unde centum millia ducatorum perciperet ad bellum promovendum vendi jussit : quam rationem meliorem duxit quam ut redditibus ex beneficiorum cessione percipiendis uteretur quamvis hinc major copia pecuniæ fieri potuisset. Oportuit præterea providere Melitensibus, quum classis etiam Turcarum timeretur, eoque tria millia peditum, quantumlibet egens ipse, mittit cum rebus ad infirmos curandos necessariis. Horum curam ut nostri susciperent, animæ scilicet et corpori eam impensuri, cupivit ; quare sacerdotes aliquot aliosque fratres, qui secundum institutum nostrum bono communi in illa expugnatione prodessent illuc proficisci jussit Pater noster Generalis.

Paucis abhinc diebus advectus est episcopus quidam Scotus, qui Sanctitati Suæ electionem gratularetur præstaretque regis ac reginæ obedientiam. Ipso autem iter faciente, hæretici in tantum discrimen reginam sexto mense prægnantem malis artibus adduxerunt, ut non nisi magno Dei auxilio ipsa vitam sibi et regno fidem catholicam servaverit immunem. Fertur summus Pontifex, quum datas ad se his de rebus litteras legeret, audiretque alia de auxilio quo indiget regnum illud adversus rebelles hæreticos opibus reginæ Angliæ fidentes, ingemuisse ac lacrymas fudisse ; roganti vero cuidam “ ne adeo iis

Turcos que venian por Hungria, andaba Su Santidad harto solícito por hallar manera para dar socorro, y así le fué cosa muy grata que se hallase forma, vendiendo cierta renta para sacar cienmil ducados conque ayudase en esta empresa, y esto quiso mas que admitir los regresos, aunque pudiera sacar mucho mas que esto de ellos. Por otra parte tambien le ha sido necessario acudir á los de Malta, por temerse tambien la armada de los Turcos : y con toda la pobreza en que se halla, envia tres mil infantes pagados á su costa, y con ellos su hospital para los enfermos, y mostrando Su Santidad inclinacion que alguno de los nuestros tomase cargo de él, para que se pudiese dar ayuda no solamente á los cuerpos, pero aun á las animas, nro P. envia algunos sacerdotes y otros hermanos, para que conforme á nra profesion sirvan en esta empresa al bien comun. — Estos dias es venido un obispo escoces á congratularse con Su Santidad de su eleccion, y á darle la obediencia de parte del Rey y Reyna, y estando él en el camino los hereges con grandes engaños pusieron en tanto aprieto á la Reyna preñada en seis meses, que no fué menester poco favor divino para que no perdiese ella la vida, y el Reino por consiguiente la Religion católica ; y leyendo Su Santidad las letras que escribian este suceso, y oyendo otras cosas de palabra dela necesidad que tenia aquella Reyna de socorro contra los herejes rebeldes ayudados de la Reyna de Inglaterra, dicen que sospiraba y le salian las lagrimas de los ojos ; y diciendole alguno que Su Santidad no se fatigase tanto, respondiolo, como quereis que no me

malis laboraret „ respondit : “ Quin laborabo, tot malis affectum videns regnum illud, neque ullam auxilii rationem cernens ? Attamen necesse est, inquam, cœtum cardinalium cogere, ut considerent an reperiri possit ratio reginam regemque juvandi „.

Modum sumptibus familiæ suæ arctiorem constituit, plures ex ea clientes dimisit, ut impensam coerceret majoremque afflictis Ecclesiæ rebus opem conferret. Nuper quum aliquos catholicos Anglia extorres in Flandria versari inopiamque pati accepisset, quamvis et ipse inopia premeretur, confestim quingenta scutata ad eos mitti eaque illico ab ærarii custode peti jussit, “ ne forte, inquit, postea contenderet ea sibi non præsto esse, aliaque multa pro bellis solvenda esse „. Præterea episcopos in Anglia custodiæ mancipatos litteris consolatus est. Uno verbo dicam, multam in omni re pietatem et integritatem præ se fert ; necessitate pressus, neque ditionem ecclesiasticam vectigali vel tributo onerari neque reorum pecunia sese juvari permisit.

Quum hominem quemdam, quod jocis Pasquini, ut aiunt, Pontificem lacesiverat, in vincula conjectum, alii mortis damnandum, alii mulcta feriendum existimarent (quam plus 25 vel 30 mille ducatorum pendere posset), eum coram adductum interrogavit num a se læsus, tam maledice egisset. Respondentem vero, “ se minime fuisse læsum, at a dæmone maloque animo incitatum atque deceptum, falsa scrip-

fatigue viendo en tal estado aquel reyno y no teniendo la manera que querria para poderle ayudar, y todavia dijo queria hacer congregacion de Cardenales para que viesen si habria alguna forma de poder enviar socorro á la Reyna y Rey.

Hase estrechado en la familia de su casa despidiendo mucha gente para tener tanto menos costa, y poder tanto mas ayudar á las necesidades que ocurren en la Iglesia. Estos dias le dijeron que habia en Flandes algunos católicos desterrados de Inglaterra que padecian necesidad y aunque el mesmo Papa la tenia mucha, ordenó que luego les enviasen quinientos escudos por entonces, diciendo tomados luego del tesorero, porque despues no os diga que no los tiene, y esto porque habia á pagar otras sumas gruesas para estas guerras. Tambien con breves ha ordenado de consolar á los obispos que están presos en Inglaterra. Y finalmente en todo muestra mucha piedad y integridad, y en todas estas necesidades, no ha querido gravar el estado eclesiástico con tributos ó imposiciones algunas, ni tampoco ayudarse de las penas de algunos delinquentes.

De uno sé que habia hecho ciertos pasquines contra el mismo Pontifice, y tenianle preso, y quien hablaba de la vida, quien de hacerle pagar dineros, que dicen podia pagar mas de 25 ó treinta mil ducados. El Papa ordenó que se lo trujesen delante y demandóle que si le habia hecho él algun displacer por el cual asi habia dicho mal de él. Respondióle que no, sino que el demonio, y sus pasiones malas le habian engañado, y hechoescribir lo que

sisse „, monuit “ ut in posterum attenderet quid de Pontifice, Christi Domini vices gerente locuturus esset neve scandalum hæreticis et debilibus faceret, ceterum venia donatus abiret in pace. „

Indefessus a laboribus, in negotiorum suorum cura fere continuus, prudentia et magno animo, Deo juvante, in rebus tractandis expectationem superare videtur.

Faxit divina bonitas ut vita gratiaque in Ecclesia sublevanda vigeat.

Ex Urbe, 30 Aprilis 1566.

R^e V. Servus in Christo
Joannes de Polanco.

III

Admodum reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Quotidie majus solamen et exemplum nobis præbet Sua Sanctitas, in iis quæ tum ad gubernationem publicam, tum ad privatam domum et personam pertinent. Paucis abhinc diebus publicas dedit litteras quibus humilitati, decori et pietati quæ ecclesias Dei que cultum decerent sapienter provideret, et vitia contraria, quæ propter peccata

no era verdad : entonces le dijo Su Santidad que mirase como hablaba para adelante del Pontífice por el lugar que tiene de Xto. Ntro. Sr. y porque no diese ocasion á los hereges y flacos de escandalo, en lo demas que él le perdonaba, y que se fuese con Dios en paz.

En los trabajos es todavia infatigable, que quasi continuamente esta ocupado en cosas de su oficio, y parece que Dios N. Sr. le da prudencia, y magnanimidad en las cosas de momento que se tratan, mayor de la que los hombres pudieran del esperar. — Plega á la divina bondad de conservarle la vida y la gracia para que mucho le sirva en ayuda de su santa Iglesia.

De Roma, 30 de abril 1566.

De V. R. siervo en X^{to}
JUAN DE POLANCO.

III

Muy R^{do} en X^{to} P. P. X.

Cada dia nos consuela, y edifica mas el buen proceder de Su Santidad así en lo que toca al gobierno universal, como al domestico de su casa, y ejemplo de su persona. Estos dias ha salido una bula donde se dan ordenes muy convenientes para la humildad, reverencia y devocion, que se debe tener en las iglesias y en el culto divino, y para evitar lo contrario, que por nuestros pecados mucho se usaba.

nostra nimis vigerent, excluderet. Ut festi dies, quos in solo Dei cultu peragi oporteret, melius observarentur, mercaturam, actiones judiciales aliaque officia parum congruenter in iis haberi solita vetuit.

Durissimas in simoniam, blasphemiam aliaque immania scelera poenas constituit, et propria quadam bulla consuluit clausuræ monialium aliisque rebus, quas concilium Tridentinum, reformationis gratia, decrevit. Quod majus est, res exsequendas urget, tamque in jubendi ratione quam in executionis cura ostendit non fore ut in verbis legibusque consistat vel effectum absteineat. Quamvis animo admodum pius sit et mansuetus, in iis tamen quæ religionis et æquitatis intersunt fortis est vir, nullaque summorum aut infimorum ratione habita, omnes dicto audientes et subjectos vere vult : quod et experti sunt inviti plures.

Utut anguste se habeat, nec desint qui eum moneant ut concedendæ beneficiorum resignationi, unde jure suo multam haustus sit pecuniam, manum præbeat, id facere noluit ; in resignationibus quidem, a prædecessore concessis et publicatis, pacta nonnulla pretiique solutionem, pecunia in pia opera servata, permisit ; integer tamen in servandis Concilii statutis perstat. Comperi eo tempore quo magis pecunia indigebat, multa ducatorum millia ad dispensationem quamdam, antea concedi solitam, impetrandam fuisse ipsi oblata, quin unquam annueret ; imo nunc sanxit nunquam a se permittendas simplices

Tambien para que mejor se guarden las fiestas, ha prohibido los mercados y actos judiciales, y otros oficios no convenientes que solian hacerse en tales dias, los quales debrian emplearse puramente en el servicio divino. — Asimismo ha vedado con severisimas penas toda especie de simonias, y blasfemias, y otros vicios enormes, y proveido diligentemente con bula particular en la clausura de las monjas, y otras cosas de las que determina el Concilio, para su reformation, y lo mejor es que insiste realmente en la ejecucion, y así en el modo de ordenar, y en el cuidado de que se cumpla lo ordenado, se vee que no se ha de contentar de palabras ó rescriptos ; ni ha de parar en quanto el pudiere hasta los efectos. Y con ser de animo muy pio y dulce, todavia en lo que concierne la religion y justicia es fuerte sin tener respeto á grandes, ni á pequeños, y quiere ser obedecido de veras en lo que ordena, como muchos lo han probado á su costa.

Aunque está en mucho estrecho de dineros, y no falta quien le acuerde que si abre un poco la mano al conceder regresos, le vendria de sus derechos muy notable cantidad de ellos, no ha querido hacerlo : de cosas concedidas y signadas por su predecesor, ha dejado pagar algunas composiciones que ya estaban tasadas, aplicandolas á obras pias, pero está muy entero en guardar lo que el Concilio ordena : y sé que por alguna dispensa de las que se solian conceder, le han ofrecido muchos millares de ducados en tiempo que tenia mucha necesidad dellos, y nunca ha con-

resignationes beneficiorum, quæ fere cuilibet pro resignantis nutu tradi consueverant; nihil quippe ea re crebrius vel facilius hac in aula erat. Sed quum perspiceret hanc esse viam ut de beneficiis, quasi de rebus sæcularibus, tradendis avunculi cum nepotibus, proximi cum proximo paciscerentur (ne alias pactiones peiores illicitasque resignationes commemorem), et ita ad parum dignos venirent bona ecclesiastica, nullas hujusmodi resignationes, nisi causis prius perpensis sancire constituit; quare, qui legitimas rationes, divini nempe cultus intuitu, non habuissent, iis non daretur facultas resignandi. Cuidam autem harum rerum perito ac dicenti, "tali arte fore ut destrueretur curia", respondit "minoris referre ut destruat quam ut ea fiant quæ in resignationibus illis Dei cultui officiant". Porro non proprio commodo duci, quo hæc ipsemet beneficia largiretur Pontifex, inde patuit quod, secus atque antea (quum nempe effectu careret resignatio, ubi intra certum dierum numerum vita decederet resignans, atque ita vacuum fieret beneficium, sive digno sive indigno traditum fuisset), superiore aliquo die, decedente e vita intra dictum temporis spatium quodam canonico S. Petri sicque vacante beneficio quod nepoti legaverat, interrogavit Pontifex qualis esset cujus gratia resignatum fuisset, et quum audivisset esse juvenem virtute præditum, in collegio Germanico olim eruditum nuncque Bononiæ studentem, ratus eum illo munere esse dignum, lacunam juris

sentido, antes ahora se ha determinado de no pasar resignaciones simples de beneficios, que solian hacerse ordinariamente en favor de quien queria el resignante, y no habia cosa mas ordinaria y llana en esta Corte. Todavia viendo que este era camino para disponer de los beneficios como de hacienda seglar, de tios en sobrinos, ó de un pariente en otro (por no hablar de peores resignaciones interviniendo otros pactos illicitos), y que así venian los beneficios á personas poco dignas dellos, hase determinado de no pasar las dichas resignaciones, sin examinar las causas, en manera que quien no las tuviere cuales debrian ser, para el servicio divino, no les será licito el resignar; y diciendole alguna persona practica, que esto era destruir la Corte, dijo que menos mal era destruirla que hacer lo que no convenia en las dichas resignaciones contra el divino servicio. Y veese que no le mueve interese alguno de proveer el mesmo estos beneficios, porque contra las reglas que antes se usaban, de que no fuese válida la resignacion, quando el resignante moria dentro de ciertos dias (y así vacaba, ora fuese resignada á digno ora á indigno) ha sucedido un dia de estos, que habiendo resignado un canonigo de San Pedro un su canonicato á un su sobrino, y muriendo dentro de los dias en los cuales quedaba invalida la resignacion, quiso informarse quien era la persona en quien pretendia resignar el canónigo: y hallando que era un mancebo virtuoso, que habia sido instituido en el collegio Germánico, y estudiaba ahora en Bologna,

supplevit firmavitque resignationem, quantumvis muneris pecuniæque spe jam gauderent clientes et propinqui.

Superioribus litteris certiorum te feci Dublinensem episcopum regis reginæque Scotiæ vice ad Papam jurisjurandi causa accessisse, quantumque doleret Pontifex quod nullam auxilii eis præstandi optatam rationem reperiret. Interea, dum hic consistebat episcopus, placuit Deo ut, classe Turcarum procul remanente, Melitenses neque armata manu neque pecunia indigerent: itaque aptiorem regni illius sublevandi copiam nactus est Pontifex, et tam spiritualibus quam temporalibus opibus reginam adeo catholicam, viribus ad tuendam religionem pro desiderio opportunis carentem, adjuturus, nuntium eo mittere episcopum Montisregalis statuit; Scotum etiam quemdam virum nobilem, et paulo post Dublinensem episcopum præmisit. Qui, jamjam profecturus, adfuit pontificis cœnæ quæ sobria admodum solet esse vinique parcissima, et post cœnam vocatus ab eo fuit; cui: "Vides, inquit, mensæ meæ sumptus; scito igitur hos a me coarctari, quo majorem reginæ tuæ opem tribuere valeam", et accito majori domus præfecto præcepit magnam familiæ partem dimitteret; dein ad episcopum conversus, "hoc etiam egi, ait, quo melius reginam juvare possim", ei significans ex ore etiam suo suaque ex domo tolli unde majestati regis auxilia

juzgandolo digno suplió lo que le faltaba de derecho, y hizo valida la resignacion, aunque hartos de sus criados ó deudos holgaran con la pieza.

Ya por otra avisé como era venido á dar la obediencia al Papa, de parte del Rey y Reyna de Escocia el Obispo Dublanense, y quanto se dolia Su Santidad de no tener la forma que deseaba de socorrerlos; estando aquí el dicho obispo, quiso Dios que no fué necesaria la gente y gasto que se hacia para Malta, no viniendo armada del Turco, y así tanto mas disposicion ha hallado el Papa para ayudar aquel Reyno. y ha determinado de enviar por nuncio al obispo de Mondevi, para que así con las ayudas spirituales, como con las temporales, dé socorro á aquella tan cathólica Reyna, la cual para defender la religion católica no tenia las fuerzas conformes á su voluntad. Envió tambien un gentil hombre escoces, y al mesmo obispo Dublanense poco despues, que precediesen á su nuncio, y poco antes que partiese el dicho obispo hallose al comer del Papa, que es ordinariamente una cosa muy poca bebiendo sola una vez, y llamo al obispo despues de comer y dicele, vos veis Monseñor el gasto de mi tabla, pues sabed que me estrecho en él por tener mas con que ayudar á vuestra Reyna, y delante del obispo llama su Mayordomo, y mandale despedir una gran parte de su familia y despues torna á decir al obispo, tambien esto hago para mejor ayudar vuestra Reyna, porque entendiese que lo habia de quitar de su boca y de su casa para

daret; addiditque: "persuasum ac certum habeat plura me ejus gratia facturum quam valeam „.

Quum Scotiæ reginam ceterosque catholicos adversus infideles et hæreticos tueri ac juvare tam vehementer desideret, pro comperto tamen est legatum a principe quodam missum pinguem redditum, triginta ut fertur millium ducatorum, ei obtulisse, quos ex parte cardinali Alexandrino suo nepoti, ex parte aliis prout liberet distribueret, oblatumque ei fuisse loci, unde ipse suique originem duxerunt, dominium, eum tamen neutrum accepisse; hæc enim ei sententia stat ne sive re aliena, quam accipiendo libertatem suam minueret, sive sua ipsius re divites efficiat suos. Et revera, nepotem quemdam majoris nominis virum, qui altero auctore divitias ambiens aliquid petierat, interrogari jussit quisnam petitionis auctor ei fuisset; quem ubi cognovit, verbis gravibus hunc compellari utque propriæ domui, non autem pontificiæ bene regendæ attenderet moneri præcepit; nepotem vero ut paupertatem amplecteretur hortatus, de spe depulsum dimisit. Itaque vacantia bona aliis et aliis divisit, nepotibus autem præter pauca illa quæ initio tribuit, nihil magni dedisse fertur. Notum est quoque virum nobilem et prædivitem filiam suam, quæ cum nepote, cardinalis Alexandrini fratre, nuptias iniret, Papæ cum ingenti dote obtulisse; quippe qui cuperet affinitate Suæ Sanctitati

socorrella. Y así añadió que tuviese por cierto que haria por ella mas de lo que pudiese.

No obstante el deseo de ayudar á la Reyna de Escocia y á los demas catholicos contra infideles y heréticos, se tiene por ciertos que por su embajador un gran Principe le envió á ofrecer una gruesa renta, y dicen de treinta mil ducados de su presentacion, parte para el Cardenal Alejandrino su sobrino, parte para distribuir entre otros que le pareciese, y tambien le ha sido ofrecido el Señorío del lugar donde él y los suyos son naturales, y se sabe que no ha aceptado nada, porque está puesto en que los suyos no sean ricos, y no solamente tomando de otros con los cuales podria perder algo de su libertad, pero ni aun de lo que el mismo Papa les podria dar; y veese esto porque demandando uno de los sobrinos de mas autoridad cierta cosa, por avelle así persuadido alguno que le deseaba ver mas rico, el Papa le mando decir quien le habia dado tal recuerdo, y como lo supo, envióle á decir palabras muy sentidas, y entre otras que atendiese á gobernar bien la propia casa, y no se entremetiese en la suya, y al sobrino, exhortandole á abrazar la pobreza, le envió sin darle nada de lo que pedia. Y así de lo que vaca, da á unos y á otros, y no se entiende de cosa de momento que haya dado á los sobrinos, sino lo poco que les dió al principio. Sabese tambien que un Señor de titulo y rico, envió á ofrecer su hija al Papa para que la casase con un su sobrino hermano del Cardenal Alejandrino, ofreciendo gruesa dote, con deseo

alligari; sed Pontifex, gratiis multis de bono studio actis, respondit nunquam inter suos audita fuisse Ducis, Marchionis vel Baronis nomina neque, novas has consuetudines sibi introducendas videri. De quo nepote, qui in collegio Germanico olim versatus, nunc apud cardinalem fratrem suum degit, proprio tamen utitur magistro, sermonem habebat quadam die cum Papa Majordomus cardinalis, censebatque opus fore ut numero augeretur familia, quum et *domino* Antonio Hieronymo tribuendi essent famuli: "Quisnam est, ait Papa, ille *dominus* Antonius Hieronymus?" Respondenti "fratrem esse Cardinalis", retulit subiratus: "Qualis *dominus* Antonius! Antonius quidem est et Antonius erit, nequaquam vero *dominus* Antonius"! jussitque unum alterumve ei addici famulum, addiditque placere ut sibi ipsi, sicut antea, famularetur.

Antequam ad pontificiam cathedram eveheretur, Pontifex judæum quemdam, Eliam nomine, præcipuum et inter congeneres divitem, virum prudentem, doctum et, pro judaica perfidia, probum cognoverat; qui præses et magnus gentis suæ sacerdos seu *Rabbi* erat, et quamvis crebra ipsius incitatione ad fidem christianam moveretur, resistebat tamen illi judæus. Pontifex jam factus, singulari actus studio ut homo ille ad fidei lumen suscipiendum adduceretur, eum cum cardinalibus sermocinari curavit atque ipsemet cum eo aliquoties collocutus est; quem Deo quoque commendandum nostris in domo professæ et in collegiis alibique, ut puto, commisit. Quid

de emparentar con Su Santidad; y el Papa le respondió dándole muchas gracias de su voluntad, y en lo demás diciendo, que en su casa nunca había habido título de Duque, ni Marques, ni Varon, y que no quería introducir en ella cosas nuevas. Deste mismo sobrino que ha estado en el colegio Germánico y ahora está con su hermano el Cardenal (aunque tiene su maestro particular) hablaba al Papa el Mayordomo del dicho Cardenal, diciendo: que la familia habría de crecer por los criados que habían de dar al Sr Antonio Hieronimo, demanda el Papa quien es este Señor Antonio Hieronimo, y respondiendo, que era el dicho hermano del Cardenal, tomó un poco de colera, diciendo: Que Señor Antonio! Antonio es y Antonio será y no Señor Antonio. Y así le mandó dar un criado ó dos diciendo que quería se sirviese él asimismo, como lo hacía primero.

Tenia conocimiento el Papa antes de su Pontificado con un judío llamado Elias muy principal y rico entre los de su ley, prudente, y docto y buena manera de hombre, en fuerza de su perfidia, y ahora era gobernador y sacerdote mayor ó Rabi entre ellos, y parece que le había dado muchos toques de hacerse cristiano, y defendiase el judío; después que fué Papa, tenía especial deseo que este hombre viniese á recibir la lumbre de la fé, y así le hizo hablar á diversos Cardenales y él mismo le habló algunas veces, y le hizo encomendar á Dios; lo cual se hizo en nuestra casa y collegios y creo en otras partes. Y así le ayudó la divina bondad

mirum? Deo juvante, ad Papam die quadam accessit Elias seque ad Christi fidem inclinari significavit. Ille hortatur ut rem per aliquot dies perpendat, si a Deo solo animum ad id moveri sentiat, rem aperiat, se quidem multum gavisurum; alia demum pro opportunitate adjiciens, hominem dimittit. Haud ita multo post bonus Elias sese diutius veritati et divino spiritui repugnare non posse atque una cum tribus filiis et nepote baptismum desiderare nuntiavit; quo nuntio ita delectatus est Pontifex ut Eliam accersiverit, et surgens de sella Deoque gratias agens, magno animo eum amplexus sit, atque ipsemet baptismum ei conferre cupiverit. Quod et tertia Pentecostes die præstitit, quum adessent fere omnes cardinales, et quinque catechumenis quinque præcipui constituti fuissent patrini; tantus fuit apparatus hominumque concursus tantaque lætitiæ significatio, ut res fuerit miranda; aderant a templi latere judæi plurimi, ad id spectaculum missi: exacto autem ritu, summus Pontifex Veronicarum Sacri Vultus velum toti multitudini ostendi jussit, visusque est qui una cum cardinalibus, viris nobilibus totoque cœtu ipsemet flexis poplitibus venerabundum sese in conspectu reliquiarum prosternebat. Jura quædam et dona in novos christianos illos, et in Eliam quidem, nunc Michaellem nuncupatum, equestre quoddam S. Petri beneficium contulit, ejus filium sibi adoptavit Paulum nomine, missumque ad Patrem

y un dia compareció delante del Papa, y le mostró estar inclinado á hacerse cristiano; el Papa le encomendó que lo mirase bien por algunos dias, y si se hallaba movido de Dios puramente se lo hiciese saber, que él se alegraria muy especialmente dello, y diciendole lo demas que le pareció envióle; el buen Elias, de allí á poco tiempo, dijo que él no podia ya mas resistir á la verdad, ni al espiritu de Dios, y que queria ser cristiano junto con tres hijos suyos y su nieto. Alegrose tanto de esto el Papa, que haciendole venir en su presencia se levantó de su silla, y dando gracias á Dios Ntro Señor abrazo á Elias muy de corazon, y dijo que él mesmo le queria bautizar, y así el tercer dia de la Pentecostes, presentes quasi todos los Cardenales y dando cinco de los principales por padrinos de los cinco que se habian de bautizar, los bautizó de su mesma mano, con una solemnidad y concurso tan grande de gentes, y con una demonstracion de alegria, que fué cosa mucho de maravillar; estaba presente una gran multitud de judios, á un canton de San Pedro, que les mandaron ver ese espectáculo, y acabado todo el auto del Bautismo, hizo mostrar el Vulto Santo de la Veronica el Papa á toda la multitud, viendo aquella gente misera el Papa hincado de rodillas con todos los Cardenales, señores y otras gentes con grande veneracion delante aquella reliquia santa. Dió el Papa privilegios y dones á los nuevos bautizados y entre otros un caballerato de San Pedro al dicho Elias que ahora se llama Michael, tomando por hijo muy particularmente un niño suyo de hasta siete años, y ha le enviado á nro P. General, enco-

nostrum Generalem, per cubicularium suum summopere commendavit, optans ut in collegio Germanico cum duobus suis nepotibus institueretur, hosce dicens suos esse nepotes, illum esse suum filium. Magno studio plures judæos, nostrorum ope, adducere ad Christi legem conatur Michael, plurimumque reipsa animos eo inclinari accepimus : quos, ut sincere ac vere sese convertant, lumine gratiæ adjuvet Dominus !

Die festo Corporis Christi habita fuit sollemnis supplicatio ; cui interfuit Papa, debilis licet et morbo curando distentus, gestavitque SS. Sacramentum non ea ratione (licet justis de causis æqua et sancta) qua decessores, sellæ scilicet insidens atque *regnum* seu tiaram ditissimam capiti impositam tenens, sed pedibus procedens sine mitra vel corona tantaque humilitate ac pietate ut toti genti fuerit exemplo.

At in præsens satis ; utinam Deus Dominus noster vitam ei concedat, boni regiminis ac reformationis vota expleat, quoniam revera rectam illuc viam ingressus est. Eum R. V. per se et per alios commendet Domino, cujus gratia semper nobis adsit.

Ex Urbe, 17 Junii 1566.

R. V. Servus in Christo
Joannes de Polanco.

mendandole mucho por un su camarero este dicho niño llamado Paulo, para que fuese instituido y enseñado en el colegio Germánico, con dos sobrinos que allí tiene, añadiendo que aquellos le eran sobrinos y este hijo. El Michael anda con mucho fervor junto con algunos nuestros, para reducir muchos judios, y así entendemos que algun buen numero dellos andan movidos para convertirse. Dios Ntro Señor les dé la lumbre de su gracia para que lo hagan como conviene.

El día del Corpus Cristi, se hizo la procesion muy solemne, y aunque el Papa estaba flaco, y puesto en cierta cura, salió el mesmo á la procesion, llevando el Santísimo Sacramento, no de la manera que otros solian llevarle, siendos ellos llevados en su silla, y con el Reyno, que es una corona muy rica, en la cabeza (aunque ellos tendrian sus buenos y santos respetos) sino á pié y sin corona ni mitra, y con mucha humildad y devocion que cierto aun la ha dado á todo el pueblo, que en gran manera ha quedado edificado.

Y esto baste por ahora, plega á Dios Ntro Señor darle vida y cumplimiento de los deseos que tiene del buen gobierno y reformation de la Iglesia, que realmente lleva el camino que para ello conviene. V. R. le encomiende y haga encomendar á Dios Ntro Señor, cuya gracia sea siempre en nuestras animas.

De Roma, 17 de Junio 1566.

De V. R. siervo en X^{to}
JUAN DE POLANCO.

IV

Admodum reverende in Christo Pater,
Pax Christi.

Sub finem mensis Julii, de Papa res nonnullas quæ ædificationi fuerint perscripsi; aliarum quæ postea contigerunt multæ magnæque ædificationis, aliquas perstringam; longum enim foret recensere omnes.

Ipse quidem cœptum vitæ tenorem servat; mediis tamen in laboribus, multis licet et continuis, sese melius solito valere fatetur; idque Ecclesiæ reformationis, quam unice cupit, studiosis summum est solatium.

Conjunctum sibi proxima cognatione nepotem, inter infideles captivum, ære suo, ignorans, ut puto, nepotem esse, redimi jusserat; quem, ut Romam venit, remigis vestibibus indutum excipere voluit; tum pristina servitute in mentem revocata, ad piam et christianam vitam deinceps agenda hortatus, in templum nostrum misit, nobisque commendavit ut confessarium ad ea supplenda quæ præterito tempore inter infideles præstare nequiverat, nancisceretur; equo deinde donavit et equestri ad S. Petri titulo, tunc vacuo, qui centum

IV

Molto reverendo in Christo Padre,
Pax Christi.

Nel fine di luglio scrissi d'alcune cose d'edificatione del Papa; di poi ne sono successe molte altre, et di molta edificatione, delle quali alcune brevemente diro, perche sarebbe cosa lunga il voler dirle tutte.

Quanto alla persona sua osserva il modo col quale comincio, et quantunque fra molti et continui travagli, esso istesso confessa sentirsi meglio, che mai di sanità: la qual cosa dà molta consolatione à quelli che desiderano la riforma della Chiesa, nella quale ista tutto l'intento suo.

Haveva un nepote fra tutti il più propinquo, schiavo fra infideli, et con poca spesa lo fece riscattare, non si sapendo però (come io credo) fusse suo nepote, et gionto che fù à Roma volse vederlo con li istessi vestimenti di galeoto, et li fece una essortatione, riducendoli alla memoria la prigionia passata, et essortandolo à far vita virtuosa et cristiana per l'avenire, et doppo lo mandò inchiesa fra raccomandandolo ad uno de' fri, acciò li dessi un confessor, col quale supplisse quel che per l' à dietro fra infideli non havea potuto fare: cioè confessarsi. Doppo li diede un cavallo, et un cavallerato di Santo Pietro, che vacava, di valore poco

plus minusve scutata annua ferat; parvis demum aliquot rebus instructum, in patriam domumque dimisit.

Quam liberum a parentibus necessariisque se ostendat, hinc etiam apparet quod nobilis quidam vir, vassallorum dominus, quum fundum prope Boschum, quo loco natus et eruditus est Papa, ipsi in nepotum gratiam vendendum offerret, responsum tulit: "Se multum talia consilia mirari, quum mens sibi non esset parentibus dominia vel regna tradere; nequaquam igitur hæc emenda videri". Eadem prudentia, domino loci illius Boschi, baroni e Mediolanensi ditione, sororem cardinalis Alexandrini in uxorem petenti, respondit summus Pontifex "hanc non esse sibi mentem, sed potius ut neptis illa æqualis conditionis maritum dotemque conditioni congruam acciperet".

Mos erat, quum cogeretur consistorium, ut tubarum aliorumque instrumentorum sonitus adhiberetur: quam pompam parum decere ratus, omitti iussit. Paucis etiam stipatus prodire solet ut tum universalis tum particularis Romani Episcopi officio fungatur et ecclesias invisat; in præcipuis autem, scilicet ad S. Petri, S. Mariæ majoris et S. Joannis Lateranensis, concionem habet: quæ omnia, ut minime consueta, ita magnæ sunt admirationi atque exemplo.

Sua vitæ ratione specimen reformandæ familiæ præbet; quam rem sollicitè cordi habet, quum a Deo Domino nostro totius quidem

più ò meno di 100 scudi, acciò sene andassi con Dio à casa sua, con qualche altra coseta.

La medesima libertà quanto à parenti mostrò in questo, che offerendosi un gentil' huomo, signor di vassalli, di vender un suo loco à Sua Sta appresso il Bosco (loco nel quale è nato et allevato il Papa) se lo voleva comprare per li suoi nepoti. Li rispose che si maravigliava molto, che havessi pensato simil cosa, perche l' animo suo non era di lasciar statì à i suoi parenti, et così non era per comprarlo. Et col medesimo spirito, domandando il signor del Bosco (che è un Baron dello stato di Milano) una sorella del Cardinale Alessandrino per moglie, li rispose il Papa, che non era tale sua volontà, ma che essa si maritassi con un eguale, et con la dote che per tal grado si richiedeva.

Quando si faceva il Consistorio, si usava per il passato musica di trombe, et altri varii instrumenti; questa pompa non si è parsa conveniente; et così già non s' usa: et con poca gente va! Sua Sta à far l' ufficio di Vescovo, non solam^{te} universale, mà etiam particolare di Roma, visitando le sue chiese, et anche predicando nelle principali, come in quella di santo Pietro, santa Maria maggiore, santo Giovan Laterano, cosa che come è insolità dà molta admiratione et edificatione.

Col suo essemplio, et cura, va riformando la famiglia, et ha pigliato questo molto di dovero, considerando che poi che Iddio N. S^{ro} l' ha dato la cura di tutta

Ecclesiæ, sed præsertim domesticorum curam sibi commissam esse consideret, et nihil tanti referre sciat ad Urbis et cujuslibet regni ecclesiasticorum reformationem, quam quod exemplo sit familia pontificia. Ineunte hoc mense octobri, ad omnes palatii incolas verba fecit, quibus et ultimum vitæ finem, felicitatem, viamque, præcepta divina et ecclesiastica, exaggeraret, et ad ea amplectenda excitaret, propositis aliquot mandatis, quæ omnino observari vellet.

Inter alia, nomen quisque suum, receptos ordines sacros, majores aut minores, simulque beneficia indicarent. Ipsum enim juvabat hæc nosse; et intendere præterea videbatur, tum ne quis obtineret æquo plura, neve residentiam jure præscriptam negligeret, tum ut constaret cuinam et qualia beneficia essent conferenda.

Jussit etiam sacerdotes etsi beneficio carentes, quotidie aut ter saltem in hebdomade, sacrum facere, ne tanto bono populum fraudarent; alios, præsertim diaconos vel subdiaconos quinto decimo quoque die communicare, ut strenui peccato resisterent.

Ut vero internam animi probitatem exteriori habitu manifestarent, præscripsit ut quicumque sacros ordines vel beneficia essent consecuti, vestem et coronam clericalem palam gererent (idemque cardinalibus etiam atque eorum familiaribus antea jam persuaserat); et, quo

la sua Chiesa, molto più in particolare ha da tenerla delli suoi domestici, massime importando tanto l' essemplio di sua famiglia, acciò si riformino quelle degl' altri ecclesiastici di Roma, et di tutte l' altre parti. Fece al principio di questo mese d' ottobre una predica à tutti quelli di sua casa, nella quale doppio haverli essagerato l' ultimo fine della beatitudine, per la quale forno creati, et li mezzi delli divini precetti, et della santa Chiesa, li animò à osservarli, et à questo effetto li propôsse certe ordinationi, che ad ogni modo voleva s' osservassino.

Una delle quali fù, che ogni uno dessi il suo nome in nota, et gl' ordini sacri, minori, o maggiori, et insieme li beneficii che tengono, per che desiderava saperlo per sua sodisfattione; et questo pare lo faccia, acciò niuno habbia più di quel che deve tener, ò che non lasci di far la residenza essendo obbligato, et per veder se deve conferir qualche beneficio di nuovo, et à qual soggetto lo debbia conferire.

Medesimam^{te} ordinò che li sacerdoti ancorche non habbino beneficii, dicano la messa ogni giorno, almeno tre volte la settimana, por non mancar all' utilità publica, per la quale fù instituito questo santissimo sacrificio. Agl' altri (massime diaconi, ò subdiaconi) che al manco ogni 15 giorni si comunicassero, per armarsi e stabilirsi contro il peccato col S^{mo} Sacramento.

Et acciò che l' exterior sia testimonio di sua buona mente, ordinò che tutti quelli che havessero ordini sacri, ò vero beneficii, portassero l' habito clericale, (havendo già essortato i Cardinali à far con sue famiglie il medesimo) et che portassero

a reliquis discernerentur, portarent togam palliumque talare, Prælati tamen pristino more indui permissis; essentque vestimenta illa ex panno vel lanea tela, absque serico sive intus sive foris confecta. Ita quoque a suo domus magistro præcepit vestiri qui vestiendi essent, neve sinerentur, præterquam itineris aut imbrium tempore, penula vel capitis tegmine uti. Subuculas, crispatas manicas, et turgidas ocreas, quas usus habebat, e medio tolli, simplici vero atque honesto modo aptari vestimenta jussit, sicut senatus Romani reformatores pro laicis constituerunt.

Quia otium, teste experientia, tot malorum origo est, et familia pontificia, si soli famulatui vacaret, multum irreparabile tempus perderet deses, singulos ad audiendam lectionem, ter in hebdomade a palatii magistro instituendam, accedere præcepit; cœptumque est legi psalmos. Præter hanc, alias de rebus philosophicis lectiones ordinavit; tempore autem quo non fieret lectio, libris aliquot ecclesiasticis approbatis instrui jussit qui cubiculis addicti essent; qui libros ægre emerent, eis libros emi quos manu tenerent legerentque.

Colloquia otiosa et inhonesta vetuit; ut sermonem de lectionibus rebusque gravibus miscerent, seque in omnibus minime sæcula-

la chierica aperta; et acciò fussero conosciuti fra gl' altri, che portassero la sottana, et soprana insin' à terra, senza pregiudicio però delli prelati, quali osservavano il suo antico habito; et che li vestimenti fussero di panno, o rascia, senza niente di seta, ne di dentro, ne di fuora. Et così ordinò al suo mastro di casa vestessi quelli, li quali si dovevano vestire, non permettendo che portino ferraiuoli, ne cappelli, se non in viaggio, ò in tempo di pioggia. Medesimam^{te} comandò si togliessero via le camiscie, et maniche crespate, et li cosciali delle calze gonfie, che s' usano, ma fossino semplici, et honesti con tutto il resto che la Riforma del senato Romano haveva ordinato alli la yci intorno al vestire.

Et per che l' otio è causa di tanti mali come l' esperienza ci insegna, et la maggiore parte di sua famiglia starebbe otiosa, non occupandosi in altro che in suo servitio, et si perderebbe molto tempo, la quale perdita è irreparabile, comandò che ogni uno delli suoi andassi à sentire la lettione che il mastro del sacro palacio doveva legger per suo ordine tre volte la settimana, et così detto Mastro ha cominciato à legger i Psalmi. Oltre di questa lettione s' è ordinato si leggano altre in Palazzo di cose di Philosophia, et che nel tempo che non vi fussero lettioni, quelli che stessero nelle camere et sale appresso di esso havessero alcuni libri ecclesiastici approbati con li quali si trattenessino, e si aiutassero. Et così si diede ordine che si comprassino alcuni libri per quelli, che non li potevano facilment^{te} comprare per portarli in mano, et leggerli.

Vietò medesimamente li colloqui otiosi et dishonesti, ordinandoli trattassero sopra le lettioni lette, et d'altre materie gravi, essortandoli à mostrarsi in tutte

res, vanos, leves, sed maturos prudentesque exhiberent, hortatus est; ideoque potestatem D^{no} Ormanetto fecit eos notandi, monendi et corrigendi, imo ad se deferendi si oporteret: quem palatii in rebus spiritualibus præsfectum constituit. Magistro etiam D^{no} Cirillo eos qui corrigi et subdi nollent, expellendi jus tribuit. Incitavit eos ut in palatio et foris cum piis, honestis et bonis conversarentur, improbos autem, præsertim histriones, scurras, lusores devitarent, neque in domibus suis homines vitio deditos habitare sinerent, at unusquisque quæ supra relata sunt, a singulis pro statu suo rite observari curarent. Exponendo postea quibus ad hæc ordinanda rationibus moveretur, "boni pastoris officium sibi incumbere dixit, eos scilicet vocandi et rectis viis ducendi: se principem quidem esse, sed prius pastorem quam principem; nihil esse cur statum ipsius sibi optarent, sed potius miserarentur nedum invidiæ haberent; quippe sibi, postquam Papa electus esset, ne unam quidem quietis horam fuisse, fastigium et majestatem acutissimas sibi esse spinas, quum et debita muneris officia et strictam commissi a Domino talenti rationem reddendam cogitaret, ". Itaque D^{no} Ormanetto iterum mandavit ut jussa restricte exsequeretur, quæ si negligeret, a se ipso fore ut castigaretur.

Deinde ad Vincentium Vitello, custodum suorum ducem, conver-

le sue attioni non secolari, vani, et leggieri, mà discreti, et maturi: et per adempire meglio questo diede potestà à Monsig^r Ormanetto di notarli, avisarli, et correggerli et di riferir anchè alui, tutto quello, che li paressi conveniente dovessi sapere; et fece detto Monsig^r Ormanetto Prefetto del Palazzo in queste cose speciali; et diede potestà al suo Mastro di casa chiamato Monsig^r Cirillo, di scacciar fuor di casa sua li incorrigibili, et disubbedienti. Li essorto anchè a conversare in Palazzo e fuora, con persone virtuose, honeste, et buone, discostandosi dalle nontali, et specialmente daquelle dei buffoni, adulatori, giocatori, etc., et che nelle famiglie dei suoi non habitasse gente vitiosa, ma le facessero osservare le sopradette cose ad ogni uno secundo il grado suo. Doppo dandoli diverse ragioni, per le quali gli ordinava le sopradette cose, li disse che il suo officio era come quello del buon pastore, cio è chiamarli, et menarli per la via dritta; et che quantunque era principe, prima era pastor che principe, aggiungendo che havevano poca occasione di desiderar quello stato, e che più presto dovevano haverli compassione, che invidia, poi che doppo che era stato eletto Papa, non haveva havuto pur un hora di riposo, et che tutto quello splendore et grandezza che vedevano, li erano spine pungentissime quando considera quello che è obligato à fare, et lo stretto conto che deve dare à Iddio il Sig^{ro} del talento commessoli; et ordinò di nuovo à detto Monsig^r Ormanetto, che irremissibil^{te} facessi osservare il sopradetto, et che se non lo facesse, castigarebbe lui istesso di tal negligenza.

Voltosi ancora al signor Vincenzo Vitello capitano di sua guardia, et li comandò

sus, ipsi quoque dedit hanc provinciam ut præcepta illa, quantum ad milites spectarent, servarentur, ut quiete viverent, neque insolenter se efferendo, neque justitiam in cujuslibet causa offendendo, etc. Ex quibus omnibus comparatum est ut palatium pontificium jam videatur prorsus immutatum et cardinales ejus exemplis vestigiisque inhærentes familias suas componere incipiant. Utinam eum Dominus Deus noster in dies foveat.

Eo jam constituto ordine domestico, æquiore animo feruntur, quantumvis arduæ, leges Urbi constitutæ, verbi causa ea lex qua meretrices multis iisque præcipuis domibus ac viis expelluntur: pravo enim erant exemplo advenis, quum civitas nequaquam re, licet nomine, sancta videretur. Ne turba illa expelleretur, omni nervo contendunt Romani multi, dolentes detrimento et jactura pluris trecentorum millium ducatorum quam latura esset civitas. Quos consolabatur Pontifex, pro temporali jactura spiritualium bonorum copiam pollicitus; obnixè vero instantibus " semetipsum cum tota curia, nisi illa turba expelleretur, ex Urbe profecturum esse „ respondit. Itaque expulsa fuit: pars tamen, quæ minorem ad libidinem projectæ erant, in unum alterumve ignobilem vicum, majoris incommodi vitandi gratia, congregata, at honestis civibus misceri minime permissa; illæ quæ majorem Dei offendendi occasionem dabant extorres factæ.

faceSSI osservar anche lui la parte che di questo potrebbe toccar alli suoi soldati, et che faceSSI vivessino quietamente et senza insolentie alcune, et che sopra tutto li comandava faceSSI osservar la giustitia, senza accettione di persone etc. Con questo par che quel Palazzo non è adesso quel che soleva esser per l' à dietro: et cominciano già li Cardinali à seguitar, et imitare questo essemplio con le sue famiglie. Iddio il S^{re} lo promueva di dî in dî.

Con dar tal' ordine in casa sua, si accettano meglio gl' ordini, che manda fuora, quantunque paiano difficili di metter in essecutione, come sbandir le donne dishoneste di Roma, quali habitavano in molte et principali case, et strade della città, et davano mala edificatione à i forastieri, et erano causa, che Roma non paresse santa secondo suo epiteto. Molti delli Romani fecero grande sforzo et diligentie, acciò questa gente non fusse scacciata di Roma, dicendo che perderebbe questa città dell' intrate, che haveva più di trecento millia scudi ogn' anno: mà il Papa li consolava, dicendoli, che sua perdita tempora'e saria ricompensata con molti beni spirituali, et insistendo essi Romani fortemente, li disse che se ne andrebbe con tutta la sua corte di Roma, se non sbandivano simil gente, et così furno scacciate, quantunque per evitar maggiori mali, si permesse che una parte di quelle che manco male facevano, restassi congregata in uno o duoi luoghi ignobili di Roma, non si mescolando con case di gente honesta, et da bene, licenciando le donne che potevano dare maggior occasion d' offender Iddio fra l' altre.

Alia lege, multa peccata in diverticulis et cauponis exstinxit, in quibus domibus cibo potuque interdixit Urbis incolis, et ludos aleatorios plane sustulit. Quamvis exinde 13 vel 14 millium ducatorum vectigal redundaret annuum, quo schola Sapientiæ nuncupata alebatur, nihili damnum istud habuit, ut honoris divini ibi læsi et pauperum familiarum detrimenta extirparet. Cauponæ igitur, eo vectigali levatæ, advenis tantum, quibus erant institutæ, subsistunt.

Alios aliunde delegit viros, quorum ministerio omnes Urbis ecclesias diligenter visitaret; quare plura quæ injuria usurpata fuerant, reddita sunt, quædam sacris locis indecora abducta, restitutus in integrum cultus sacer. Decretas in Tridentino concilio de non dicenda privatim missa et de vestitu clericorum leges servari præcepit; porro agitur nunc de constituenda forma quadam, sacris canonibus consentanea, quam clerus in vitæ suæ ratione religiose custodiat. Itaque tam laicis quam clericis jam cavendum est sibi ne peccata admittant publica. Fama quidem exiit concubinum quemdam, ejecta prius concubina, fuisse ad ignominiam in foro S. Petri expositum nudum, postea Urbe expulsum et patriæ uxorque redditum. Alii, quorum unus cujusdam cardinalis rhedarius, quum in publico inde-

Ancora ha ordinato altra cosa, con la quale cessaranno molti peccati, che si facevano nelle hosterie, et taverne, vietando, che nessuno delli abitanti in Roma possa mangiar ne beber in tali hosterie: et il gioco del tutto s'è vietato in tali luoghi; ancor che davano alla città di gabella del vino tredici ó 14 milia ducati ogni anno, nella quale gabella stava fundato lo studio della sapientia, che chiamano in Roma; non ha havuto risguardo à questo danno, per toglier via tali offese, che in simili luoghi si facevano à Iddio il S^{ro} et danno alle povere famiglie, et così le hosterie allegierite di questa gabella possono restar in piede per servitio delli passagieri, per li quali furno instituite.

Ha scelti alcuni buoni soggetti di diverse parti, servendosi del suo ministerio per far la visita esattamente di tutte le chiese di Roma, et così si sono restituite diverse cose usurpate, et si sono tolte via alcune indecentie de i luoghi sacri, et miglioratosi le cose del culto divino; et fra l'altre cose fa diligentemente osservare il Decreto del Concilio di non dir la messa privatamente, et d'andar in habito decente quelli che hanno ordine sacro ò beneficio, et si tratta al presente di far una formula secondo i Canoni, acciò il clero viva religiosamente conforme à quella: così ben anche li secolari come li ecclesiastici conviene vedano come vivono quanto alli peccati publici. D'un concubinario sò dise che doppo haver sbandito la sua concubina, lo fecero star nudo in santo Pietro pubblicamente alla vergogna; et doppo fu anche lui sbandito alla terra dove stava sua moglie. Ad'altri perche giocavano in publico, et con indecentia, quantunq' uno di loro era cocchiere d'un

core luderent, in vincula coniecti et ter funibus cæsi sunt. Quocirca est cur unusquisque sibi prospiciat recteque vivat.

Rei religiosæ, non solum in ditione ecclesiastica, sed etiam Beneventi, quæ est pontificia in regno Neapolitano civitas, animum adjecit, curavitque ut Sacra Inquisitio munus suum efficaciter exerceret; hæc autem civitas, licet tumultu et seditione sacrum tribunal arcere niteretur, tamen serio volente Pontifice et juvante brachio seculari Viceregis, sese demum subdidit.

Quantumvis propter inusitados sumptus, quos alias indicavi, nummorum prematur inopia, nihilominus per domesticam parsimoniam, quin populum vectigali gravet conciliivæ decreta relaxet, pecuniis expendendis haud caret, ubi opus est; exempli causa, quum Turcarum classis ad Ecclesiæ ditionem in Anconæ partes veheretur, confestim copias bene multas conscripsit, pretio parum sollicitus: quamquam littus, Deo juvante, non attigerunt.

Catechumenis, incommoda domo utentibus, egregium palatium coemit; multas variasque eleemosynas in egenos, viatores, puellas dote carentes, multosque ægrotos pauperes contulit, mensibus præsertim septembri et octobri quibus plurima turba morbo afflictabatur mortemque obibat. Quoniam vero Societas nostra spirituali et temporali auxilio aliquos levabat, duo e nostris cum nobili cive Romano Sancti-

cardinale principale, forno messi in prigione, et li diedero tre tratti di corda: si che ogni uno ha occasione di star sopra di se et viver bene.

Nelle cose della religione, non solamente ha havuto gran cura in questi stati della Chiesa, procurando che la santa Inquisitione faccia efficacemente l'ufficio suo; mà in Benevento che è una città sua dentro del Regno di Napoli, nella quale tumultuando, et con seditione ricusavano di accettar questo tribunale: mà trattando questa cosa da dovero il Pontifice aiutato dal braccio secolare del Vicere, finalmente l'hanno accettato.

Quantunque con le straordinarie spese, delle quali già un'altra volta ho dato avviso, si trovava povero di denari il Papa, niente di meno con la parsimonia domestica, senza gravar li popoli, ne conceder cose contra il Concilio, non li mancano denari da spendere quando li è di bisogno, et così quando l' Armata del Turco veniva verso le terre della chiesa nella Marca d'Ancona, senza guardar alla spesa, fece subito una buona provvisione di gente, ben che Iddio fu servito, che non toccassero niente nel stato ecclesiastico.

Ha comprato ancora un palazzo principale per li catecumeni, che stavano molto scomodi di habitatione, et ha fatto molte, et varie lemosine, quando à poveri, quando à passeggeri, quando à zitelle, che non havevano la dote, et à molti altri poveri infermi, et massime questi mesi passati di settembre, et ottobre, che qui in Roma è stato un gran numero di poveri infermi, et cominciava à morir molta

tatem Suam adiere, necessitatem significaturi cui occurrere dignaretur. Mœrore idcirco afflictus, magna charitate, quum imperare posset, rogavit ut Societas eam curam susciperet, “ se pecunias, quamdiu haberet, medicorum mercedem et medicamenta necessaria daturum „. Quare, per ejus largitatem et bonum quod cardinalibus ceterisque Romanis præbuit documentum, plus mille et ducentis vel trecentis, quot solebant inveniri, ægrotis auxilia præstabantur: necdum cessarunt eleemosyna et bona opera, licet plurimi sanati fuerint et minor jam sit ægrotorum numerus.

Sed hactenus litterarum satis esto. Utinam Dominus noster suo Vicario vitam et salutem, quam Ecclesiæ profuturam viderit, imperiatur; summum Pontificem precibus R^e V^e commendatum habeo.

Ex Urbe, 21 Octobris 1566.

R^e Ve Servus in Christo
Joannes de Polanco.

gente: et havendo la ñra comp. cominciato ad aiutar spual, et temporalmente alcuni, andorno duoi dei ñri con un gentil'huomo Romano à far intender questa necessita à Sua Sta acciò la favorisse et aiutassi; et lo trovorno multo afflitto per questo istesso, et con grande affetto di charità pregò che la comp. ñra pigliasse questo assunto (potendo glielo molto ben comandar) et disse che lui provederebbe di denari mentre li havessi, et satisfarebbe alli medici, et di sua specieria farebbe dar tutte le medecine necessarie: et così con la liberalità di Sua Sta et con il buon essemplio che diede alli cardinale et alli Romani, acciò aiutassero di sua parte, si sono aiutati piu di mille et 200 ò trecento infermi ordinarij, et ancora seguità la lemosina, et buona opera, quantunq' sono guariti molti, et già è molto minor il numero. — Må basta lo sopradetto per lettera. Dio il S^{ro} dia à questo suo Vicario la vita et sanità che per il bene di sua santa Chiesa vede essere conveniente, et V. R. lo raccomandì a sua divina Maestà.

Di Roma, li 21 d'ottobre 1566.

Di V. R. servo in X^o
JOANNE DE POLANCO.

DE INVENTIONE CORPORUM SS. PRIMI ET FELICIANI

MARTYRUM NOMENTANORUM (1).

Occurrit inter collectanea Bollandiana (cod. ms. biblioth. reg. Bruxellensis n. 8965-66, p. 206) apographum instrumenti, quo consignatur recognitio reliquiarum sanctorum Primi et Feliciani, die 9 januarii 1625 auctoritate SS. D. N. Urbani VIII habita in ecclesia S. Stephani in monte Caelio. Quod instrumentum a publico notario conficiendum curavit hoc ipso die, ut ipse testatur, R. P. Joannes Baptista Tuscus S. J., tunc temporis ecclesiae praefectus in collegio Germanico et Hungarico, Romae Gregorii XIII curis instituto et Societatis patribus commisso. Hoc scilicet instrumento constat sanctorum illorum martyrum reliquias diu delituisse in ecclesia sancti Stephani in monte Caelio, quae fuerat supradicto collegio unita, easque ibi etiam tunc remanere. Deceptum proinde fuisse apparet Henschenium nostrum, ubi contra traditionem communiter vigentem (2) asseruit *non extare suo tempore Romae ullas notabiles reliquias SS. Primi et Feliciani* (3). Cui doctissimi scriptoris erroris ut mederetur, sicut ipse affirmat epistola in iisdem collectaneis praeposita, praesens apographum, proprio nomine subsignatum et sigillo collegii Germanici et Hungarici munitum, Antverpiae ad P. Sollerium hagiographum misit anno 1735 R. P. Franciscus Volunius Piccolomini, rector Germanici collegii. Anno sequenti 1736, curante P. Piccolomineo, facta est sollemnis alia reliquiarum illarum recognitio, et in altare ipsis digne suscipiendis in eadem ecclesia praeparatum translatio die nona junii, sanctorum martyrum festo assignata. Cujus translationis luculentam quidem narrationem tradit P. Cordara (4),

(1) De quibus v. *Act. SS.*, tom. II Junii, p. 149-154. — (2) Cf. *Descrizione di Roma moderna ... con la autorità del cardinal Baronio, Alfonso Ciaconio, D. Antonio Bosio, Ottavio Panciroli* ... In Roma, 1697, p. 577. — (3) *Act. SS.*, t. c., p. 150. — (4) *Dissertazione circa il martirio de' santi Primi, e Feliciano, con una breve relazione della recognizione de' loro sacri corpi; e della solenne traslazione, che ne fece l'anno 1736, nella chiesa di S. Stefano Rotondo sul monte Celio*; ap. Zaccaria, *Raccolta di dissertazioni di storia ecclesiastica*. In Roma, 1794, tom. VIII, diss. xii. — Reliqua de sanctis martyribus documenta facili negotio reperientur, si quem juvabunt, adhibito eximio opere d. v. U. Chevalier, *Répertoire des sources historiques du moyen âge*. Interim non pigebit levem correxisse errorem qui eruditissimum auctorem fugit. Videlicet l. c. indicat libellum cui titulus: *Notizia storica del ritrovamento e primo culto del glorioso martire San Primo*. Roma, 1835. Jamvero, qui in hoc libello laudatur, non est martyr viae Nomentanae Primus, cum Feliciano

injecta simul præsentis nostri instrumenti mentione (1), at hujus textu non exhibito. Unde hanc omissionem, occasione oblata, supplere a re nostra non alienum esse duximus.

Ego infrascriptus coram Deo et sanctis martyribus Primo et Feliciano testor qualiter die 7 januarii anni jubilei 1625 injunctum mihi fuit a reverendo patre Bernardino Castorio S. J., et collegii Germanici et Ungarici rectore, ut sequenti die ad S. Stephani protomartyris ecclesiam in Cœlio monte sitam me conferrem ad inquirenda corpora sanctorum martyrum Primi et Feliciahi, idque faciendum esse dixit de mandato summi pontificis Urbani VIII. Die igitur 8 ejusdem mensis et anni ad prædictam ecclesiam profectus, ibi inveni D. Joannem Petrum Casciolinum, notarium substitutum Dñi Silvestri Spadæ, notarii illustrissimi cardinalis Milini, tunc urbis vicarii, qui eadem de causa illuc iverat. Paulo post venit D. Bartholomæus Oregius, canonicus sancti Celsi, missus et ipse ab illustrissimo cardinali Barberino, summi pontificis nepote, ut si corpora invenirentur, ei notum fieret. Vocatis igitur duobus e Societate Jesu fratribus coadjutoribus, ante summum altare terram effodere cœpimus, factaque competenti cavea, invenimus primo marmoream casam, quinque pulcherrimis quadratis laminis marmoreis constructam; quæ casa, quia circumcirca erat muro contacta, et quid esset non bene apparebat, jussimus laminam unam a parte * parum discoopertam nonnihil frangi: quo facto, statim apparuit capsula una lapidea, amotoque superposito operculo a parte superiori duabus *palmis** aliisque ornamentis inciso, eam vidimus plenam magnis ac pulcherrimis ossibus; et licet propter indicia prius habita et propter ipsam traditionem crederemus esse pignora quæ quærebamur, ut tamen certiores essemus, cœpimus intus quærere signum aliquod; et dum quæreremus, invenimus plumbeam laminam, in qua ab una parte erat scriptum = PRI : & FEL : COR^a. = ex altera vero parte erat scriptum = RELIQUIE SS. PRIMI ET FELICIANI MART. = Quibus omnibus bene lectis, inspectis et consideratis, indubitate affirmavimus esse corpora prædictorum martyrum. Quo facto, jussimus lapideam capsam cooperiri et multis sigillis obsignari, postea iterum casam et caveam claudi et impleri; atque ita discessimus. Die vero nona ejusdem mensis et anni omnes, qui prius, redivimus; præterea reverendus P. rector collegii, post quem venit reverendissimus Dñus D. Laudivius Zacchias de Nobilibus, episcopus Montis

* *supplenda
vox quædam.*

* *vox
subducta
linea in
apogr.*

capite multatus, sed adolescens, cujus sacra ossa anno 1831 reperta fuerunt in crypta sancti Hippolyti et, probante S. P. Gregorio XVI, tamquam martyris exuvie publico cultu donata. — (1) L. c., p. 276.

Falisci et præfectus domus summi pontificis, qui ab eodem pontifice literas habebat in forma brevi sub anulo piscatoris datas, ut prædictarum reliquiarum insignem partem extraheret. Cum igitur ad locum ubi reliquiæ sunt ventum est, iterum effossa terra, aperta casa et capsula, reverendissimus episcopus accessit indutus rochetto et stola : et cum reliquias extrahere cœpisset, reverendus P. rector, videns quod forma brevis non servaretur, reclamavit ne id fieret. Tunc reverendissimus episcopus respondit, se vivæ vocis oraculo facultatem majorem extrahendi habere. Aliquas ergo partes extraxit, nimirum duo femora, duo ossa superioris partis brachii, tria ossa inferioris partis brachii, et quatuor particulas cranei sive calvariæ. Quæ omnes partes extractæ non efficiunt quin vere et sine ulla dubitatione affirmare possimus et debeamus, sub altari remansisse corpora SS. Primi et Feliciani : partes enim extractæ, comparatæ cum iis quæ remanserunt, nullam sensibilem extractionis mutationem efficiunt. Extractis igitur prædictis reliquiis, et scriniolo serico rubro cooperto inclusis, dixit reverendissimus episcopus, velle se statim eodem vesperi (erat hora 23) summo pontifici offerre, qui prædictis reliquiis gratificari volebat serenissimo principi Polonorum Wladislao, qui paucis ante diebus Romam venerat, et dum reliquiæ ipsi parabantur, Neapolim perrexerat, inde huc reversurus. His peractis, omnia, ut prius, diligenter clausa sunt, donec altiori nobiliorique apparatu ac forma meliori constituentur. Quæ omnia quia me præsentem et spectantem sunt peracta, Deum testor, me fideliter hæc notasse ad ejus et prædictorum sanctorum martyrum gloriam majorem. De prædicta inventionem et extractionem sanctarum reliquiarum in publica forma rogatus est D. Jo. Petrus Casciolinus, notarius substitutus D. Silvestri Spadæ, notarii illustrissimi cardinalis vicarii, hac die 9 januarii 1625.

Ego Jo. Baptista Tuscus, ecclesiarum collegii præfectus, manu propria scripsi hæc et subscripsi die 9 jan. 1625.

IN DEI NOMINE. AMEN. Præsenti publico instrumento cunctis ubique pateat evidenter et sit notum, quod anno a nativitate ejusdem Domini millesimo sexcentesimo vigesimo quinto, indictione octava, die vero nona mensis januarii, pontificatus autem sanctissimi in Christo patris et D. N. D. Urbani divina providentia papæ octavi anno secundo, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum præsentia præsens et personaliter existens illustrissimus et reverendissimus D. Laudivius Zacchias episcopus Montis Falisci, domus et palatii apostolici ejusdem sanctissimi præfectus, qui habens præ manibus suis breve ejusdem S. D. N. sibi directum sub anulo piscatoris sub datum Romæ apud S. Petrum die nona præsentis mensis januarii tenoris sequentis, videlicet : = Urbanus papa octavus ad futuram rei memoriam. Ardens

catholicæ religionis zelus, ac singularis pietas, necnon eximia in nos et hanc sanctam sedem fidei et devotionis, aliaque multa egregia merita, quibus dilectissimum filium nobilem virum Wladislaum, charissimi in Christo filii nostri Sigismundi, Poloniæ et Sueciæ regis, illius natum a Domino novimus insignitum, merito postulant, ut spiritali ejusdem Wladislai consolationi, quantum cum Domino possumus, favorabiliter consulamus. Motu itaque proprio, et ex certa scientia nostra, venerabili fratri Laudivio episcopo Montis Flasconensis, domus et palatii nostri apostolici præfecto, per præsentes committimus et mandamus, ut ad ecclesiam sancti Stephani in Cœlio monte de Urbe personaliter se conferat, ac nullo etiam dilecti filii nostri in alma Urbe vicarii in spiritualibus generalis, sive præsentium et superiorum ejusdem ecclesiæ aut aliorum quorumcumque requisito consensu, insignem partem sacrarum reliquiarum utriusque corporis SS. Primi et Feliciani, quæ in eadem ecclesia asservantur, etiamsi muro clausæ sint, auctoritate nostra extrahat, illasque dilecto filio nostro Francisco sanctæ Agathæ diacono cardinali Barberino nuncupato nostro secundum carnem ex fratre germano nepoti tradat et consignet. Ipsi autem Francisco cardinali, ut reliquias hujusmodi dicto Wladislao donare et elargiri libere possit et valeat, dicta auctoritate tenore præsentium plenam et amplam facultatem et auctoritatem concedimus et impertimur; injungentes propterea eidem vicario nostro ac mandantes in virtute sanctæ obedientiæ, et sub aliis arbitrii nostri pœnis, præsidentibus et superioribus prædictis, ut dictus vicarius eidem Laudivio episcopo in extractione reliquiarum hujusmodi, quatenus opus sit, faveat et assistat; præsidentes vero et superiores prædicti eidem Laudivio in præmissis pareant et obediant, ejusque monita et jussa omni, qua decet, reverentia et celeritate exequantur, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis, ac dictæ ecclesiæ, etiam juramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, et consuetudinibus, necnon quibusvis prohibitionibus in contrarium quomodolibet factis, ceterisque contrariis quibuscumque. — Datum Romæ apud sanctum Petrum sub anulo piscatoris die nona januarii 1625, pontificatus nostri anno secundo. V. Theatiñ. Loco anuli piscatoris. — Cui quidem brevi et contentis in eo volens prædictus illustrissimus et reverendissimus D. Laudivius episcopus, ut par est, obtemperare, sponte etc. omni meliori modo etc. se personaliter etc. una mecum notario, ac admodum R. P. rectore collegii Germanici, dictæ ecclesiæ sancti Stephani superiore, testibusque infrascriptis, apostolica auctoritate, ut supra, sibi attributa, ad dictam ecclesiam sancti Stephani se contulit, et in ea præmissa humili et secreta oratione, pluribus luminaribus accensis, de sub altari majori extrahere fecit capsulam marmo-

ream lapide similiter marmoreo coopertam, illaque mox aperta, reperit ab uno capite laminam plumbeam cum sequenti inscriptione = RELIQUIÆ SS. PRIMI ET FELICIANI = qua lamina amota et ablata, subtus eam invenit sacrosanctas reliquias prædictorum sanctorum Primi et Feliciani, ex quibus prædicta apostolica auctoritate sibi in præinserto brevi attributa propriis ejus manibus reverenter accepit infrascriptas partes, duo femora sive ossa coxiæ, duos humeros sive ossa superioris partis brachii, tres radios sive ossa inferioris partis brachii, quatuor parva frusta ossis cranei sive capitis; quas sic reverenter ex dicta capsula marmorea acceptas et extractas, in vase ibidem præparato reposuit, prædictamque capsulam marmoream cum aliis reliquiis in ea remanentibus eodem, quo erat, modo reaptari et claudi, ac sigillo illustrissimi et reverendissimi D. Francisci S. R. E. cardinalis Barberini in cera quæ appellatur hispanica muniri, et in eodem loco sub eodem altari reponi diligenter curavit. Prædictas igitur reliquias, ut supra, extractas et acceptas in vase, in quo repositæ erant, secum asportavit ad effectum exequendi mandatum sanctissimi D. N. papæ sibi in dicto brevi injunctum omni etc. Super quibus omnibus et singulis petatum fuit a me notario publico infrascripto, ut de præmissis unum vel plura publicum seu publica conficerem instrumentum et instrumenta. Actum Romæ in dicta ecclesia sancti Stephani præsentibus ibidem ill. D. Jo. Maria Alduino Lunensi-Sarzanensis diœcesis et R. P. Jo. Baptista Tusco presbytero, Soc. Jesu religioso, testibus ad præmissa omnia et singula vocatis, habitis specialiter atque rogatis etc.

Ego infrascriptus testor, hæc superius scripta esse fideliter extracta ex libro manuscripto hujus collegii Germanici Hungarici, qui in nostro archivio asservatur. In quorum fidem subscriptionem meam apposui et in posteriori parte sigillo munivi, hac die 12 aprilis 1735.

FRANCISCUS VOLUNIUS PICCOLOMINEUS, Soc. J.,
Coll' Germⁱ et Hungⁱ in Urbe rector.

MISCELLANEA.

Ex codice papyraceo bibliothecæ regiæ Bruxellensis sec. xvii, signato n° 2158-67, qui olim erat domus probationis Mechliniensis S. J., quatuor documenta excerpta typis damus. Et primum quidem, de S. Ignatio, aliquid conferre videtur ad ea illustranda quæ jam pridem Joannes Pinius de beatificatione S. Ignatii in *Actis Sanctorum* conscripsit (1). Secundum, de S. Antonio a Padua, inservit ad ampliorem notitiam venerationis quam ubique beato thaumaturgo populus christianus adhibuit. Tertium est de S. Livino; quartum tandem, de S. Deppa virgine et martyre, cujus prorsus ignotæ non nisi in prætermisissis decessores nostri mentionem fecerunt (2).

Factis duobus miraculis sacrum in honorem B. P. N. Ignatii a summo pontifice Paulo V celebrari permittitur.

Haud diu præterit cum Patres Congregationis Oratorii supplicarent pro B. Philippo Nereo, ut donec canonizaretur missa de confessore non pontifice in ejus honorem celebrari posset. Responsum ab uno cardinalium deberi prius illam gratiam B. Ignatio, qui prius obiisset nec posse sine injuria ipsi posteriori concedi: hinc nobis et occasio et voluntas hanc gratiam proseguendi et divino tandem favore assequendi fuit.

Primo unum accidit circa cardinalem Montis Regalis (3) immerito huic petitioni adversantem, usque adeo ut in congregatione cardinalium facta mentione canonizationis B. P. N. ut fertur, diceret, iniqua comparatione: *Quidni et ego coquum meum canonizari expetam?* Exhorruerunt reliqui dicente præ ceteris illustrissimo cardinali Paravicino (4); non posse non impendere gravem vindictam, de tanto contemptu: quod et accidit cum eodem die podagra corripere tam atroci, et quæ defluxio in manus prius cadebat, in fauces jam defluebat, donec tandem extingueret hominem sine sacramentis.

Sub idem tempus illustrissimi Pamphili (5) soror tantum non exanimis jacebat, continuis febribus, lethargo et delirio, mæstissimus

(1) Tom. VII Julii, § xcviij, p. 606. — (2) Tom. V Junii, p. 155. Cf. Cousin, *Hist. de Tournay*, pp. 350, 352; et *Annus Litteræ Societatis Jesu anni 1612*, pp. 412, 413. — (3) Ludovicus de Torres archiepiscopus Montis Regalis in Sicilia, a Paulo V die 11 septembris an. 1606 creatus cardinalis titulo S. Pancratii, vita functus die 9 julii an. 1609. Cf. Ciaconius, *Vitæ et Res gestæ Pontificum Romanorum et S. R. E. Cardinalium*, edit. A. Oldoini, tom. IV, coll. 401, 402. — (4) Octavius Paravicinus, a Gregorio XIV S. R. E. presbyter cardinalis tit. S. Alexii creatus an. 1591, die sexta martii. Cf. Ciaconius, op. cit., coll. 227, 228. — (5) Hieronymus Pamphilus, a Clemente VIII renuntiatus S. R. E. presbyter cardinalis tituli S. Blasii de Annulo an. 1604, die nona junii. Cf. Ciaconius, op. cit., coll. 344, 361.

cardinalis ad B. Ignatium se convertit, inquit : *Mihine servabis sororem cum ego jam satagam rerum tuarum ?* Non frustra emisit preces, nam sequente mane sospitem ostendit sororem dilapso toto in pedem morbo, brevique inde elapso. Quod recens exemplum circa seipsum cardinalem per se propensum fecit in causa B. P. N. ferventissimum. Illudque cum in communi consessu cardinalium referebat, concordi sententia statuerunt ut de B. P. N. festum et officium duplex celebraretur, a nostris quidem ubique, ab externis vero non nisi in ipso festo, et ubi jacebat corpus ; quod consultum cum die 4 sequenti * referendum erat summo pontifici, quæ dies erat vigilia B. Ignatii, nostri volentes * anticipare tempus ad majorem præparationem, inde et aliunde, summus pontifex limitavit concessionem totam cardinalibus ad festum simplex, nobisque privatum. Attamen cum maxima qua potuit solemnitate celebratum est ipso R. P. Generali cantante summum sacrum et concionante, novem cardinalibus templum et cubiculum B. P. visitantibus, oratoribus Hispaniæ et Franciæ cohonestantibus, frequentia tanta populi et nobilium ut plurium non esset capax templum. Verum edoctus pontifex nobis nulli posse esse usui festum simplex sequenti anno, obrueretur ab officio de B. Virgine, vel in Hispania ubi incidit in octavam S. Jacobi, eo quoque magis quod insolitum sit derogare consulto cardinalium, indulsit ut in officium duplex commutaretur, atque ut ipsam octavam pompa qua vellemus maxima celebraremus.

* *cod.*
sequendi.

* *forsan pro*
nostris
volentibus.

Igitur campanæ statim pulsabantur, adornabatur templum et omnia altaria, totumque corpus romanum Societatis perfundebatur gaudio. Summo igitur mane nostri patres fratresque turmatim complent templum, confluunt amici, comparant se omnes ad communionem. R. P. N. solemne facit sacrum, omnibusque pro dignitate expletis, commensales fuerunt illustrissimus Bellarminus, et Xantinus episcopus habeturque concio a patre Ludovico Balmerano, omnium stupore, multorum lacrymis, a prandio quoque vespertinum cantatum officium non impari devotione et solemnitate.

Die * proxima post octavam attulit illustrissimus Pinellus (1) decretum ad R. P. N. ; quod antequam tradidit, nixus genibus coram imagine B. Patris nostri sese illi commendavit, tum surgens suum quod solum desiderabatur nomen subscripsit, deinde geniculans semel, ubi iterum ad monumentum ipsius in templo patrocinium B. P. N. requisivit. Sequenti die adiit pontificem P. N. generalis cum omnibus assistentibus et procuratore generali et patre Alegonio ; quibus lætiori

* *cod.* dies.

(1) Dominicus Pinellus, episcopus Firmanus, a Sixto V creatus est S. R. E. cardinalis tit. S. Laurentii in Pane & Perna an. 1585, die 18 decembris. Cf. Ciaconius, op. cit., coll. 151, 155 sqq.

vultu arridens pontifex, ait: *Congratulandum Ecclesiæ de B. Ignatio novo qui pro ea ac persona nostra Deo supplicet, quod et a tota Societate nihil fieri ambigo.* Inflebat R. P. N. illud beneficium tam eximium esse ut nomine Societatis totius in gratiarum actionem, ab unoquoque sacerdote tria sacra, et totidem rosaria ab unoquoque fratre quam citissime legerentur; dignaretur vero Sua Sanctitas cum opportunum ipsi videretur hanc gratiam cumulare canonizatione B. P. N. Resumpsit pontifex: *Paratissimus ero votis vestris servire, ut eventus comprobabit.*

Exemplum informationis episcopi (1) Funcialis in insula Madera de sudore et lacrymis imaginis S. Antonii de Padua.

Visis processu et informatione mandato nostro imo per nos facta de sudore et lacrymis imaginis S. Antonii de Padua, ecclesiæ parochialis S. Mariæ hujus civitatis Funcialis, a die atque hora qua cœpit inundatio, comprobatum invenimus primo decembris 1601 summo mane tantam exstitisse repentinam atque extraordinariam fluminum ipsam civitatem influentium exundationem, ut muros ejusdem ac pontes ædesque quamplurimas dejecerit et in mare cum rebus omnibus detulerit, populo quidem salvo non tamen sine difficultate ac periculo. Cum igitur flumen templum ipsum alluens idipsum ad altitudinem trium aut quatuor palmorum implesset, accurrerunt sacerdotes ad eripiendum venerabile sacramentum, sed minime valuerunt. Interea quidam seculares effractis cancellis ferreis sacristiæ illud extraxerunt, ac deposuerunt in oratorio domus Antonii de Govea, ejusdem ecclesiæ beneficiati. Inter alios autem qui accurrerunt ad auferendas imagines et ornamenta altarium, fuit quidam Jacobus Barbosa aurifaber, qui in domum suam detulit prædictam imaginem S. Antonii, quam ejus uxor cum aliis mulieribus ibidem metu inundationis consistentibus, magna cum devotione suis ipsæ brachiis complexæ sunt, sanctum deprecantes ut apud misericordiæ Dominum pro salute populi in tantis periculis constituti intercederet. Deinde imagine ipsius cuidam arcæ imposita et ante illam genuflexæ, viderunt in vultu mutari colorem, oculos lacrymabundos in cœlum attolli, et circa barbam esse guttam aquæ, unionis instar; alteram similem guttam cernebant in brachio infantis Jesu, quem manu tenebat. Clamore igitur eorum qui hæc intuebantur excitati vicini, subito accurrit populi multitudo, quorum communi et unanimi testimonio

(1) Ludov. de Figuerido, de Lemos. Cf. Gams, *Series episcoporum Ecclesiæ catholicæ*, p. 471.

inter quos multi erant sacerdotes confirmatum est, primos qui illam domum ingressi sunt vidisse ejusdem statuæ interiores oculorum angulos humefactos, et duos quasi sulcos seu lineas in maxillis, quæ ab ipsis lacrymis impressæ apparebant; vidisse inquam in oculo dextro guttam unam, alteram in extremitate barbæ, ac tertiam sub sinistrum pueri Jesu brachium. Et accedentes duo sacerdotes ad abstergendas stropholis lacrymas, et faciem imaginis mundandam, viderunt omnes circumstantes, mox iterum oculos madefieri decurrentibus lacrymis supra genas, et emisso simul sudore ex facie, quæ etiam visa est mutare colorem ut supra. Alii conspicati sunt ex oculo dextro emitti lacrymam quasi unionem et ex sinistro defluentem rivulum quasi lacrymarum. Insuper ex gena dextra decurrentem sudorem ad extremitates usque barbæ ita ut cucullum ipsum madefecerit, capillis etiam humectatis quasi sudantis et facie admodum pallida atque a priore dissimili. Accedente autem diacono in conspectu omnium ut lacrymas et sudorem abstergeret, notarunt omnes majores ex oculis lacrymas bis emissas copiosiusque quam antea. Et quamdiu diaconus in abstergendo perstitit, horæ scilicet spatio, vidit emitti aquam ex oculis dictæ imaginis tamquam personæ sudantis et flentis. Compertum item est et comprobatum, cum laicus quidam serico abstergeret lacrymas et sudorem, statim alias recentes emitti, et ab eo tempore cœpit inundatio cessare, ac potuit transferri venerabile sacramentum ex oratorio prædicti domini beneficiati ad templum S. Jacobi, quo etiam delata fuit sancta imago, quæ altari imposita iterum sudavit, et lacrymata est. Hæc omnia populi devotionem vehementer auxerunt, qui tum gemitibus tum lacrymis oravit sanctum ut pro illa civitate ad Dominum intercedere dignaretur. Ejusdem enim meritis et intercessionis tribuerunt adeo subitam Domini flagelli cessationem. Nos itaque rite consideratis ac examinatis omnibus supra narratis, et cognita antiquitate illius imaginis * lignæ, quam devotus olim quidam sancto viro huc ex Flandria afferendam curaverat, judicio gravium theologorum censemus et profitemur sudorem et lacrymas ejus imaginis esse rem miraculosam et supernaturalem et pro miraculo approbamus, utque pro tali divulgetur et populo denuntietur mandamus, ad Dei gloriam sanctique laudem, et devotionis fidelium augmentum. — Funchali xi januarii 1602.

* *cod.*
imaginem.

Miraculum quoddam S. Livini patroni civitatis Gandavensis.

Mirabilis Deus in sanctis suis. — Die 17 hujus mensis contigit Gandavi miraculum in templo summo, nempe D. Joannis(1), circa horam nonam. Narravit illud mihi frater noster Bernardus hujus collegii coadjutor, qui ex ore sacerdotis veram habuit rei historiam, qui infirmum vidit et templum ingredi et etiam egredi sanum ac incolumem. Eo die audiebamus campanas pulsari in D. Joanne solemniter, verum quæ esset causa hujus rei omnes eramus inscii. Unus hoc, alius illud suspicabatur. Nam hora 12 in meridie iste pulsus fiebat, miraculum autem contigerat mane circa horam nonam. Narratio ejusmodi est.

Erat quidam Gandensis civis adolescens a mense maio sic infirmus et claudus, ut non posset incedere nisi scipioni innixus, quem dolor tantopere affligebat, ut vivere eum tæderet. Nocte diem 7^m antecedente hujus mensis cum lecto incumberet, graviterque torqueretur, incidit illi dolenti vehemens cogitatio, si adiret D. Levini altare, cujus sacellum habetur in D. Joanne, se curatum iri. Facto mane crepusculo insciis parentibus surgit, cui nox longa nimium pro desiderio templum adeundi videbatur. Adit templum, vix baculo innixus poterat gradus quosdam ascendere : demum procubuit ante V. Sacramentum, ubi paululum oravit.

Quo facto sacellum D. Levini accessit, quod ingressus ubi fuisset, ad latus altaris flexit genua, oravit aliquo tempore : post orationem sensit gravissimos in latere dolores. Admiratus doloris vehementiam, relicto illo cornu altaris adiit alterum cornu ejusdem altaris, ibique oravit. Tantumdem eo loci sensit doloris. Cum admiraretur graves hos dolores, surrexit in pedes sensitque omnes dolores evanuisse, ac se plane ab omni morbo liberum. Cum demum cogitans templo vellet egredi, mirantur tum seculares tum viri ecclesiastici illum sine scipione recto corpore ingredi, ex eo hujus rei causam requirunt, is totam historiam exposuit, quomodo de nocte sibi ardens desiderium incessisset divi Levini sacellum adeundi, inde curationem omnem sperans, deinde quid sibi in sacello contigisset. Ei mox advocantur parentes, læti advolant, sospitem ac incolumem filium in templo reperiunt. Meridie pontificis jussu admodum solemniter campanæ sonuerunt. *Te Deum* quoque clerus musico cantavit, totus populus ad templum accurrit, tanti jubili causam auditurus. Die sequenti id est die 18 hujus mensis iterum populus ad ecclesiam solemnī pulsu evocatur, adest adolescens incolumis, canitur magnifice sacrum ipso præsentē.

(1) Nunc S. Bavonis. Cf. Kervyn de Volkaersbeke, *Eglise cathédrale de S. Baron*, tom. I, p. 2.

**Ex litteris R^{di} Patris Ludovici Carlerii (1) datis Tornaci
9 Julii 1612 ad R. P. Cornelium Cornelli (2).**

Rem gratissimam R^e V^e et toti collegio me facturum confido si paucis quæ hic magno totius populi Tornacensis applausu, in translatione sanctorum corporum ex Urbe missorum ex collegio nostro ad has ædes facta sunt, paucis perstrinxero. Rem ergo aggredior, plura forsitan postea intelligetis.

Vicesima quinta junii templum domus nostræ consecravit Illustrissimus Dominus Archiepiscopus Cameracensis Joannes Richardotus, ipsumque augustissimæ Dei matri dedicavit, qua re confecta solemnii prandio exceptus est, cum nonnullis reverendis honorandisque viris canonicis religiosis nobilibus et senatoribus qui convivium Illustrissimi causa honestarent. Tempore mensæ novitii decem declamaverunt diversis idiomatibus. Sub vespertas jucundissimum erat audire campanulas e turri civica dulce quiddam festivumque perstreptentes in adventum sequentis diei. Quo die publico senatus mandato civium officinæ atque civitatis portæ occlusæ sunt, itaque factum est ut nullis curribus in urbem nisi peracta supplicatione patuerit aditus: eo inquam die religiose et præclare admodum celebrata est translatio reliquiarum nuper ab Urbe missarum quæ sanctæ Deppæ sunt, et alterius divi gloriosorum martyrum. In qua ut dicam in genere quod mihi visum est totius ecclesiæ Nerviorum egregia pietas emicuit, et nominatim cleri magistratus et universi populi pientissima religio quemvis catholicum mirifice recreavit. Quidquid enim ab iis in hanc rem sancti officii præstari potuit totum liberalissime contulerunt. Corpus pompæ solemnioris omnibus membris fuit absolutum, ordo pulcherrimus, templa cultissima, plateæ ornatissimæ, quæ omnia sinceræ pietatis argumenta sunt, singula breviter fideliterque referam. Circuitus pompæ in longitudine fuit intervallum quod est a domo nostra ad collegium Societatis, in latitudine vero forum et viæ celebriores, quæ cathedralis S. Mariæ ædes ambiunt. Hæc loca funiculis hederaceis per arces extensis quasi contiguata erant, tabernæ fere omnes variis tapetibus obductæ luminibus appensis tanquam in testimonium popularis charitatis: crebra ad parietes altaria, quatuor in medio compitorum, in quibus singulis lipsana sacra aliquantisper quievire. Addo quod omnium tantus ubique concursus esset, ut fenestris domorum superne plenis adhuc illas inferne premeret numerosa multitudo omnis sexus. Templâ tria

(1) P. Ludovicus Carlier, soc. magistri novitiorum, consultor, admonitor. —

(2) R. P. Cornelius Corneli, S. Scripturæ lector in coll. Lovan., vulgo Cornelius a Lapide, alias van den Steen, sic dictus a prædio natali *Steen*, in pago *Bochtolt* (*Bree, Limb. belg.*).

omnino cultissima fuerunt. Cathedralis primum, alterum collegii Societatis, tertium denique nostrum in quibus omnibus pompa substitit honorificentissime. Sed ordinem translationis referamus.

Sacramenta omnia mechanicorum Tornacensium civili ritu præibant. In fronte sacri exercitus procedebat ordo religiosissimus capucinatorum. Hos immediate sequebantur novitii nostri et ceteri domestici coadjutores atque sacerdotes, omnes cum superpelliceis, cum rectoribus et aliis quibusdam patribus vicinorum collegiorum. Proxime succedebat familia franciscanorum, his Augustianorum et illis parochi civitatis cum clericis suis. Deinde collegium ecclesiæ cathedralis, cui duo religiosi ordines permixti erant, S. Marci videlicet et S. Martini. In capite horum omnium procedebant ornatissimi viri sacerdotes e capitulo canonicorum ritu solemniore et amplitudine. Demum thesauri reliquiarum bajulabantur in thecis arte pulcherrima ditissimaque laboratis. Sustinebant illas patres nostri more sacrificantium induti et aliis alii succedebant faces albas præferentes. Sequebantur abbates duo; scilicet S. Martini et S. Amandi. Iis succedebat Illustrissimus Archiepiscopus, deinde clarissimi senatores ordine binario et quidem nonnulli eorum cum face alba. Ad extremum boni procedebant omnes viri decani civium artificum in togis rubris, instructi cereis ardentibus, gravi juxta piamque reverentia. Addo infinitam populi frequentiam omnis ætatis et sexus fuisse quæ triumphum seriem magna devotione et pietate terminabat. Ante egressum ad S. Mariæ congregabatur ista parochialis ecclesia. Inde ad templum collegii itum est; unde primum variis hymnis et canticis in jubilo solemniter decantatis thesauri sacri prodierunt ea magnificentia et ordine quo supra diximus. In foro cum bombardis sacramenta civilia stabant tamquam alæ duæ, per quarum medium acies ordinata excipiebatur; illam præteritam crebris explosionibus cives persecuti sunt ter quaterque repetitis magno tumultu et fragore. Statum est autem in choro ædis cathedralis, ubi missa decantata * est magnificentissima celebritate concioque habita de reliquiis venerandis ab eximio domino doctore Bouchard ejusdem ecclesiæ canonico, unde eadem pompa ad templum nostrum translatae sunt reliquiæ ubi a populo et maxime a novitiis magno cordis affectu honorantur. Nec mirum: siquidem Deppam pii nostri novitii in matrem elegerunt; cujus præsidio et tutela in via divini servitii plurimum se adjutum iri confidunt.

* *cod.*
decanta.

Illustre accidit miraculum superioribus mensibus et medicorum testimonio, S. Deppæ patrocinio, circa fratrem nostrum Joannem Henrici divinitus plane gravi morbo liberatum. Is enim ischiade laborans, qui morbus est chronicus, nec nisi post dolores diuturnos discursis quatuor morbi temporibus curari solet, hoc inquam vexa-

tus morbo, frustra adhibitis ex arte remediis, in ipso vigore summis doloribus urgentibus, S. Deppæ auxilio implorato, repente sanus evasit et sic sanus, ut qui nec in pedes stare nec sedens continere se nec in strato nisi gemens esse non posset, mox ambulare et sani hominis munia obire potuerit. Pluribus miraculis forsitan Dominus Deus hanc tam celebrem virginem ac martyrem illustrabit, quam nobis vobisque imo et toti Belgio futuram propitiam confido. R^m V^m Dominus Deus quam diutissime incolumem conservet. Amantissimam et plurimam salutem R. P. V. Rectori (1), R. P. Leonardo (2), P. Præposito (3), P. Regio (4) aliisque PP. et FF., quorum SS^{is} sacrificiis et precibus me et novitios nostros plurimum commendo.

Tornaci e domo Probationis, 9 Julii 1612.

DE B. JOANNE SALERNITANO, ORDINIS PRÆDICATORUM.

Apud Joannem Stiltingum in commentario ad Acta B. Joannis Salernitani (5) ista leguntur: "*Nescio qua de causa majores nostri eam vitam non exscripserint, dum erant Florentiæ; certe eam ms. in scriniis nostris modo non invenio.*" Et hæc scribens erravit. Nam in musæo nostro inter collectanea decessorum nostrorum repertum est apographum ejusdem vitæ, cui ad calcem hæc notula ascripta est: *Ex ms. codice in 4° conventus sanctæ Mariæ Novellæ Florentiæ exscripsi jussu illustrissimi Domini Francisci Redi, patricii Aretini, in gratiam doctissimorum et eruditissimorum PP. Godefridi Henschenii et Danielis Papebrochii die XIII^{is} mensis decembris, anno Domini MDCLXI.* Juvabit ergo ex isto apographo quæ in Actis jam editis desiderentur, *Analectis* inserere.

Fratris Joannis Caroli Florentini ordinis prædicatorum in vitam fratris Joannis Salernitani primi fundatoris Beatæ Mariæ Novellæ præfatio incipit.

Ego si nulla alia ratione pro exceptis a Deo nostro muneribus talentorum me illius debitorem esse cognoscerem, hac vel maxime illi debeo, quod nonnullorum fratrum nostrorum describere vitas mihi omnium minimo collatum fuisse considero. Nam cum in ea tempora inciderim in quæ vixisse magis pœnitet quam delectet propter hujus ætatis mores; et studia eorum intueri ac præterea descri-

(1) R. P. Michael Vigilius de Viron, rector collegii Lovaniensis a die 25 maii an. 1612. — (2) R. P. Leonardus Lessius, tunc præfectus studiorum et præses casuum. — (3) R. P. Joannes Prepositus, seu Prévost, Atrebatensis, S. Theologiæ lector. — (4) P. Regius, i. e. Ægidius De Coninck, Belliolanus (*Bailleul*), S. Theologiæ lector. — (5) *Act. SS.*, ad d. 10 Sept., tom. III, pag. 625, n. 5.

bere gesta, qui ante nostram ætatem juste sancteque vixerunt, horum comparatione temporum ad voluptatem quamdam et bene gestorum amorem abunde attineat necesse est. Quis enim est, qui si in tenebris pergat, procul autem vel perexiguam intueatur lucem, non magnopere delectetur, spemque meliorem, quam ante visam habuisset lucem, profecto incipiat habere, gressusque ad illam suos dirigere properet? Præterea et in solatii cujusdam transire locum certo scimus societatemque, ut ita dixerim, pergenti non injocundam efficere? Et revera si diligentius intueamur, res ita se habet ut diximus.

Cum enim præclara majorum intuemur gesta, nonne si recte sapimus quam maxime in hiis delectamur, licet nonnumquam vel malitia ipsa vel morum deperditione vel nostræ conditionis imbecillitate hiis contraria faciamus, quæ in aliis longe miramur? Unde illud etiam provenire solet, ut ad gloriam nobis esse credamus, cum proavos nostros multis floruisse virtutibus ad memoriam revocamus: quasi enim eorum tegimur umbra atque armis munimur, cum illorum egregia facta nostris hominibus commendamus, ut jam nil esse credatur quod noceat, cum ex tam claris piisque parentibus nos prodiisse commemoramus; quin eo magis nos et vereri et amare homines debeant, quos noverint eorum aliqua ex parte fuisse cognatos, quamvis enim plerumque degeneres nati sint, non tamen videtur eorum obliteranda esse memoria aut abolenda, quorum opera tam multa tamque præclara Deus ipse facienda putaverit. Nam quemadmodum magnas aut frugiferas arbores non idcirco incidimus, quod nonnumquam aut fructus non proferunt aut permixtim bonos et malos, quin potius in alia tempora reservamus, ita et memur ipsi ab hominibus honorari tametsi ad superiorum nequaquam merita accedamus, illos quidem si non moribus vel ore ipso et aspectu habituque referimus, quorum gloria a priscis hominibus celebrata est, neque vero hanc honorum deficientiam tantopere admirabimur, si prophetæ sententiam ante oculos proponamus qua perhumane inquiebat: *Omnis consummationis vidi finem*. Si enim opulentissima regna, si civitates populosissimas, si amplissimos populos defecisse videmus, et pene ad nihilum esse redactos, quis nobis admirationis locus relinquitur, si homines quorum thesaurus, ut refert apostolus, fictilibus vasis includitur, luteasque inhabitat domos defecisse videamus? Equidem ita se habet rerum ipsa natura, ut quidquid oritur occidat, nihilque sub sole perpetuum, vel sub lunæ globo æternum; proinde æqua pene conditio est et ineuntis ætatis et in senectutem vergentis, ut morbis plurimis sint refertæ, quasi jam finem suum ipsæmet adsciscant; solum id interest quod infantiles ad purgationem morbi, seniles autem tendunt ad mortem naturæ virtute, quæ in infantibus augescit, in senibus decrescit.

Itaque ut primum in eam ipsam cognitionem deveni, ut nonnullorum fratrum nostrorum gesta describerem, incredibile dictu est quam vehementer me ipsorum patrum facta dictaque affecerint. Altera quidem ex parte nostrorum pudebat temporum, cum illorum intuerer vitam qui hujus religionis prima fundamenta jecerunt; altera vero desiderio accendebar mirabili, cum cernerem nos non procul ab hiis patribus nostris abesse, si modo velimus viri fortes et non molles existere. Nam et multos illi pertulere labores maximosque conflictus, quos si refugiendos

putarent, numquam ad tantum gloriæ pervenissent; nos autem et pueris leviores et feminis imbecilliores, facientibus certe hoc moribus nostris, evasimus; neque enim illi præ nobis aut ferrea corpora aut invincibilia corda sortiti sunt, sed sua virtute et probitate etiam fortissimos hostes infirmissimos reddidere. Sed has nostrorum rerum deplorationes in tempus aliud differamus. Quis enim tam inops verborum est, ut nesciat sua tempora deplorare? Magis autem horum venerabilium virorum persequamur gesta quibus illi tantum laudis et gloriæ sunt consecuti.

Accedunt proinde, ut legendæ vitæ exemplar præcipuum, Joannis Salernitani facta dictaque, qui primus in hac urbe fuit nostræ religionis parens, cujus nequam merita nostra satis posset lingua referre, si etiam omnes vires nostras in hac ipsa re decrevissemus effundere. Ceterum etsi in horum pervestigatione magnopere laborarim, magis tamen amor scribendi eorum gesta apud me valuit quam omnis in edendo labor. Equidem memini me nonnumquam nocte media surrexisse cum quid memoratu dignum devenisset in mentem, mihiq; videbar sæpe dormiens scriptitare quæ mox exurgens ut erant recenti impressa memoria, litteris ipse mandarem. Existimo autem me sæpissime, eorum hoc facientibus meritis, divina potius fuisse subministratione locutum, quam ingenio meo. Deus enim solet subministrare vires, ubi vel minimam animadverterit caritatis in mente subintrare scintillam. Qua quidem in re duo mihi, precor, lectores omnes indulgeant: primum quidem si digressiones aliquando scribens effecerim, quæ videantur a gestis longius aberrare; cognoscant autem hoc ad historiæ jucunditatem et gratiam attinere, si multa variaque contineat, modo non sint omnino ab incepto proposito aliena; in hiis enim rebus non indecens est ad animos hominum excitandos aliquando superiorum temporum gesta inserere, quibus et res ipsæ clariore evadant et alliciantur homines ad legendum. Deinde si orationes quasdam in hiis viderint esse descriptas, oro, meminerint me de prædicatoribus scribere, et prædicatorum religionis professorem esse, cui indecens sit a sua professione atque natura discedere, magis autem accusari possem, si in hac ipsa ab ineunte ætate educatus, non ut prædicator, sed ut commentator describerem. Quod vero in hac ipsa re omnibus, ut arbitror, poterit videri pulcherrimum erit, quod in hiis fratrum nostrorum gestis videre licebit, ut domus nostra religioque Florentiæ nata sit, deinde ut enutrita excreverit, postremo ut labentibus annis pene ad occasum devenerit, sicque principio finis videbitur probe fuisse commissus.

Num. 1 post verba ignavo milite indigebat add. :

Adversus enim tantos tamque feroces hæreticorum conflictus et mundanorum hominum manus validissimas, quibus christianorum omnes populi erant completi, ut Deus ipse illorum facinoribus commotus gravissime una visione ecclesiam ruere demonstrasset, altera vero trinis plagis in christianos animadvertere omnino decrevisset, nisi hos duos pia ejus genitrix beatum Dominicum pariter et Fran-

ciscum justæ illius iracundiæ objecisset. Aliud vero quod ad hanc nostram florentissimam.....

Eodem numero post verba cupidissime suscepisse add. :

Quippe cum Florentinorum ingenia prudentia et astu acutissima ac solertissima sciret, profecto haud nisi singulari prudentia et virtute magnificisset viros ; præcipuum vero hujus veritatis argumentum est, quod major solet esse adversariorum conatus, ubi multis et frequentibus victoriis elati duces exercitus novis tyronibus non sine rubore cedendum putent, quare nituntur, instant omniaque faciunt, quibus credant solito triumpho potiri; itaque non minimæ virtutis esse oportet quos veteranis militibus et crebra victoria claris obji-ciendos esse duxerimus. Hiis igitur persuaderi.....

Eodem numero post verba esse mittendum add. :

Cujus quidem rei hæ haberi causæ potuerunt communes. Cum enim beatus Dominicus Calaroga, villa Hispaniæ, ortus multis jam virtutibus esset in orbe clarissimus, plurimi ad ejus magisterium convolabant, quippe jam Reginaldum virum insignem sua oratione ad se attraxerat, Corradumque Germanum doctrina et rerum notitia singularem, aliosque permultos; incipiebatque sacra prædicatorum religio sensim adolescere et in dies potioribus incrementis excrescere et augeri ; nam præter id quod sana doctrina populos informabat, miraque virtutis et sanctitatis exempla præbebat, multa quoque prodigiorum illum fama vulgabat. Jam vero deficiente fratribus pane, miro angelorum ministerio illis subvenerat, jam Stephani cardinalis nepotem equo ruentem vitæ reddiderat, jam architectum ruina oppressum totoque corpore fractum ad vitam revocarat, jam denique inaudita prodigia per eum Dominus suis fidelibus demonstrabat. Malignos præterea spiritus ex obsessis corporibus effugabat, multos variosque hominum propulsabat morbos, humanasque mentes agnoscens prophetico spiritu actus, quo etiam vellet, sæpissime permovebat. Eloquentiæ vero et prædicationis ardore tantopere apud civitates et populos valuit, ut omnibus arduas vitæ vias et ad æternitatem ducentes planas et expeditas et splendore multo coruscas ostenderet; nec quidquam aliud toto desiderio postularent, quam ut nostros prædicatores ac fere semiapostolos ad civitates suas summo studio evocarent. Hæreticorum quoque non contemnendam manum formido ingens invaserat, cum se cernerent eorum spiritui repugnare non posse ; tanta illos Deus gratia et virtute repleverat. Jamque locum Romæ, Tholosæ Parisiisque susceperant, jam apud omnes summæ venerationi habebantur atque honori, jam et apud nostros Bononiæ sedes assumpserant. Cumque confirmationem suæ religio-

nis ab Honorio impetrasset et ab Innocentio suscepisset, Bononiam ut suæ peregrinationis terminum eligendam curavit. Namque in ea urbe honestissimum a civitate acceperat locum, in quo cum novis fratribus degens, orationibus, jejuniis divinique verbi prædicationibus incumbibat. Erat autem vivus illi et efficax sermo, magisque in virtutem ac sanctimoniam tendens quam in ostentatione constitutus; neque enim aut vanis vulgi rumoribus, aut populorum plausibus prosequentium catervis inaniter fultus, nec hujusce temporis et ætatis assentationibus aut hominum gesticulationibus, aut lenociniis sibimet complacebat; sed hos omnes humanos fastus effugiens ea modo divinis tribuebat eloquiis, quæ legisset aut audisset apostolicis moribus convenire. Itaque et voluntariæ paupertati et proximorum saluti studiosissime intendebat, omnia illa diligenter efficiens quæ æstimaret ad populorum conversionem conferre. Maxima autem illi cura adversus hæreticorum errores fuit, quos ita insequabatur ut dies noctesque aliud nihil videretur solertissime meditari. Unde et miraculi cujusdam loco illi adscribitur, quod cum aliquando apud hæreticum hospitio fuisset exceptus, eadem illum nocte ad veræ fidei rudimenta incredibiliter revocaverit. Difficile vero dictu est quam brevi, Deo prosperos illi exhibente successus, hæc prædicatorum religio creverit, quam adoleverit, quamve confestim roborata in lucem emergerit; quemadmodum enim, prophetæ ut similitudine utar, imber aut nix e cælo proveniens universam terram irrigat et infundit, illamque germinare fructusque proferre facit, ita hæc sacra prædicatorum religio aridas hominum mentes et ob divinæ gratiæ caritatem steriles infundebat et frugiferas reddens, in horrea Dei collectas fruges et a paleis segregatas cogebat. Itaque multos Romæ discipulos, plures ad Gallias, nonnullos quoque ad has regiones nostras una secum ipse perduxerat. Ea igitur tempestate....

Num. 3 post verba nisi dexteræ Excelsi fuit add. :

Hunc autem juvenem dicere aperte non ausim fratrem Joannem Salernitanum fuisse, quem beati Patris Dominici gesta non nominant; fieri tamen potuisse inquam, ut Joannes Salernitanus esset, pro cujus salute beatus Pater Dominicus tanto studio ac lacrymis exorasset, veluti spiritu prævideret eum in ordine virum clarissimum atque optimum evasurum. Nam ubi ejus felicia conscribuntur gesta, paulo post Apuli adolescentis regressum beatum Dominicum fratres ad capitulum convocasse memoratur, eisque quatuor fratrum interitum prædixisse, quorum duos corpore, alios vero anima asseruit esse morituros. Deinde in Hispania consistens cum fratres ab eo nonnulli discessissent, laborum tædio victi, tandem eos omnes suis orationi-

bus ad vitæ vias piissime statuit esse revocandos. Cum igitur pro hiis oraverit quos divino afflatus spiritu prævidebat suæ religioni necesarios esse, alios vero abire permiserit, hinc conjecturari potest pro hiis tantum orasse, quos Deus illi revelasset perspicuos in religione futuros. Quod autem hunc Patris nostri gesta non nominent, fieri et hac maxime potuit ratione. Nam quemadmodum Lucas in calce sui evangelii cum de se ipso, ut aiunt, loqueretur, solum Cleopham nominat, quibus Salvator ut peregrinus apparuit, ac veluti evangelistæ alii Matthæi conversionem scribentes, ab ejus proprio nomine abstinere ob honorem; fieri profecto eadem potuit ratione ut de viro præstantissimo Joanne Salernitano historiam conscribentes, patres ob honorem illius dumtaxat patriam nominandam esse decreverint, proprium vero nomen tacendum, licet is fuerit de quo illa narrarent. Utcumque fuerit, optimum ac sanctissimum virum fuisse et ea quæ prædiximus et quæ paulo post referemus demonstrant. Et de publicis quidem causis quid nostra religio Florentiam venerit tanta dixisse sufficiat. Privata vero causa hæc fuit, quam deinceps referemus. Cum enim beatus Pater Dominicus fratres suos in universum dispersisset orbem, Florentia civitas hac modo religione carebat, versicolores autem hii canes albo nigroque distincti in quosque luporum ardentissime ferebantur greges, qui ovile dominicum dentibus misere lacerabant depascebanturque fidelium artus dire impieque, quos nulla hominum eripuisset manus. Gregem vero hæreticorum fecerat multitudo, qui ita invaluerat ut eorum dogmatibus omnia fœdarentur. Nostrorum autem hominum officium erat hos quidem prædicationibus, alios autem confessionibus, ceteros consiliis et ammonitionibus revocare ad vitam et fideles eorum dentibus liberare. Erant præterea illa tempestate et aliis quam maxime involuti malis; nam superbia plurimum, avaritia immensum, luxuria vero supra modum omnia possidebat. Itaque et hæreticorum pestis, et vitiorum illuvies ita populos omnes et civitates invaserat, ita unum facinus aliud tutabatur, ut quocumque se verteret qui crimina evasisset quæ diximus, in hæreticos incidere*. Licet autem ita res se haberet, non defuere tamen qui nonnumquam et adhortationibus et consiliis et objurgationibus fidelibus ipsis adessent, eosque in vias salutis dirigerent; unde et ob eam rem Domini manum abbreviatam dicunt non esse et ubi habundavit delictum, superhabundat et gratia; plurimi quorum Deus corda tetigerat huic operi intendebant. Ceterum ejus temporis confessiones et pœnitentiæ non tanta agebantur dignitate, nec ut modo cernitur talis erat earum rerum liberalitas, at quibusdam generalibus, ut ita dixerim, confessionibus et absolutionibus contenti, injunctas eodem modo pœnitentias, si qui erant bene dispositi, faciebant, nec erat qui cogeret ad hujusmodi facienda, sed prisca fidelium utebantur simplicitate,

* *cod.*
incidebat.

in qua nisi eos naturæ bonitas adjuvaret, permulti in mala proruebant facinora, existimabant autem hujusmodi levibus viis satis animarum saluti fore consultum. Per idem tempus....

Num. 14 post verba Per idem vero tempus add. :

Præclara item erat in Tuscia et apud omnes Italiæ populos Assisini Francisci sanctitas atque virtus, qui et ipse divino spiritu tactus novum fratrum ordinem, quem ob humilitatem Minorum appellari voluerat, multo fervore condiderat, collegamque in prædicationis officio cum Patre nostro Dominico fore Deus ipse decreverat, cujus cum longe lateque diffunderetur virtus, suos et ipse fratres Florentiam destinavit, ut una cum Prædicatoribus disseminationi verbi Dei studio et diligentia omni incumberent. Erat autem inter eos sancta quædam æmulatio ad virtutem : pulchrumque fuisset cum in dies honestior quidam videretur fieri delectus ad novam militiam quis ad suos plures milites attraxisset? Et illi quidem victus vestitusque asperitate aliisque virtutibus, nostri vero habitus honestate et omnium bonarum artium disciplinis ac præterea sanctis reliquarum virtutum exercitationibus invicem si fieri posset superare properabant. Igitur cum Florentiam advenissent....

Eodem numero post verba tempore aliquo permanserunt add. :

Gaudebant itaque populus harum duarum religionum multa virtute et gratia roboratus. Hæreticorum vero perfidia ingemiscebat abunde, cum cerneret ab hujusmodi canibus non mediocriter se arceri ac nonnumquam etiam dentibus laniari. Igitur nec jam astutia prævalebant, nec argutiis suis animos hominum capiebant, hiis omnia eorum figmenta solventibus, nec hypocrisi sua, ut ante fecissent, simplicis populi mentes involvere, cum intuerentur has duas religiones omnibus eorum conatibus repugnare. Existimo enim has religiones divino quodam munere cælo fuisse delapsas, ut vias omnes ad vitam pulcherrimas esse ac securissimas demonstrarent; et ne qua arte carerent, Prædicatores quidem adversus luporum incursum canum in se gestavere figuram, quod Gregorio teste certe viro sanctissimo affirmare non dubito in ea quam de pauperis Lazari homelia scripsit; Minores vero divino, ut arbitror, docti oraculo quo facilius veros lupos invaderent, sicque ars artem deciperet, ovinam mentem lupina adoperientes pelle, eorum præstigia utilius dissiparent : id enim et Christus adversus diabolum gessit, cum et humanam induit carnem ut eo artificiosius diaboli insidias superaret. Hinc ergo a nostris canibus urgebantur, illinc autem ab apparentibus lupis nullo modo quiescere sinebantur, fiebatque hujusmodi ducibus atque tyronibus non minima eorum cædes, aut certe suas hæreses revocabant ipsa veritate coacti. Sed cum eisdem....

Eodem numero post verba commorati sunt add. :

Deinde ad Sanctum Gallum habitaculum diligentes multa virtute et singulari mentis et corporis paupertate degebant, solum vero prædicationi et optimarum artium exercitationi omnes operam et diligentiam adhibentes multorum ad justificationes Domini revocabant mentes; tandem inde moventes ad Sanctam Mariam quæ *Templum* dicitur multo tempore habitarunt, donec civium opera perspectis eorum virtutibus insignem obtinuerunt locum, ubi et nunc eos habitare videmus quam domum Sanctæ Crucis vocant. Locum vero....

Num. 21 post verba paupertatem voluntariam custodite add. :

Denique divinam maledictionem imprecatus est si quis in sua religione possessiones inferret. Hiisque dictis....

Eodem numero post verba Florentiam remeavit add. :

Fuit autem felix transitus ejus nonis Augusti anno salutis mcccxxi. Cum ergo....

Num. 23 post verba obtinuit locum add. :

Erat autem ea ecclesia admodum parva et ad occidentem sita, protendebatur vero illam plateam versus quam nos *veterem* appellamus; utque conjecturari possumus ex hiis vestigiis, quæ prioris ecclesiæ remanserunt, altare illius erat sub minori fenestra illius sacelli quod *sacristiam* dicimus; longitudo vero ad medium usque chori quod nunc cernimus, erat, novum sacellum versus, quod *puritatis* dicunt, a nobili nuper Ricasolorum familia ædificatum. Ecclesia vero nova ad meridiem sita est, quasi ex transverso ad priorem ecclesiam, ut si crucem efficias; cujus structura et opus longe magnificum cetera alia nostræ civitatis templorum ædificia superat et excellit, cum operis firmitate tum et dignitate sua. Nam si ad primam ejus ecclesiæ portam consistas, intusque illam spectes, cum testudinata sit, omnes illas testudines egregia arte confectas uno simul oculi ictu perspicies, una alterius aspectum nulla ratione impediente. Constructa est autem eo testudinis genere quod *quintum acutum* appellant: quod ita firmissimum est, ut etiam si pene columnas incideres, in se ipsis manerent firmissime; neque vero catenis aut aliis hujusmodi apparentibus firmamentis consistit, sed in semetipsam illam artifices erigentes egregium ac firmissimum reddidere templum per omnia secula duraturum. Aiunt autem hoc fecisse nostræ domus conversos, quippe invenio et ita a majoribus natu accepi, per ea tempora ordinem supra septem et triginta fuisse ingressos, quorum plerique architectonicæ artis peritissimi habebantur, quorum studio et opera templum ipsum ædificatum est. Duos quoque pontes quos

Sanctæ Trinitatis et *Carrariæ* dicimus, ferunt hos civitati restituisse reipublicæ sumptu, qui aquarum inundatione corruerant. Solum autem novæ hujus ecclesiæ construendæ a filiis Jacobi equitis præstantissimi, Tornaquineiorum clara familia procreati; altera ex parte emptum a fratribus constat, reliquum vero a plerisque aliis. Cujus fortasse rei gratia primum altare Tornaquineiorum familiæ attributum est. Fabricæ autem præcipui cooperatores fuere frater Pascalis primum, deinde Raynerius, quem *græcum* dixere, postremo omnium præstantissimus Jacobus Passavantes, cujus amplissimo studio ecclesia ipsa perfecta est, et fortasse ob meritum marmoreo sepulcro ante majus altare conditus jacet. Liberam igitur fratres ac veluti manentem civitatem ex prædicti sacerdotis cessione consecuti cum animadverterent se jam, ut antea fecissent, non esse ad diversa habitacula migraturos, ad prædictæ domus fabricam animum intendunt, impetrataque venia a legato omnia quæ ad prædictam ecclesiam pertinere viderentur, de possessionibus inquam, præter hortum vendere adorti sunt, quatenus et beati Patris Dominici monitis inhærerent et ad convenientes extruendas domos pecunias invenirent. Eo vero tempore....

Num. 24 post verba Nicolaum Pratensem add.:

Ubertainorum comitum familia natum, quem posterior ætas Ostiensem et Velletrensem episcopum cardinalem vidit, existimo nostræ domus extitisse fratrem, quandoquidem Pratenses multos fratres nostra domus ante susceperat, nec locum Prati nostra religio adhuc esset consecuta. Domino itaque fratribus suis opem ferente, satis commodam tum quidem construxere domum, designationem vero longe egregiam, quam nunc cernimus ipsi perfectam, posteritati solertissimæ relinquentes. Neque enim repente tanta res fieri potuisset, eoque vel maxime quod elemosinis et fratrum patrimoniis cuncta per ea tempora gerebantur. Nam et fratrem Johannem Infangatum eam majoris claustrî partem ad orientem positam, quæ infirmorum domui conjuncta est, suo patrimonio edificasse ejus familiæ signa demonstrant. Infirmariam vero Leonardus Stadius vir præclarus restaurari curavit, quam Ameriorum familia ante construxerat. Eam autem claustrî partem quæ ad occidentem porrigitur alium quemdam ex Lucignanentium Faleonum familia natum fratrem extruxisse apertissimum est; ceterum quæ ad meridiem pestis (tempore?), quæ anno salutis mcccc urbem invaserat, compleverunt; alteram vero Balthasar, Ubriaca familia natus, fratrum item suasu, et Alexius Strozza nostræ religionis professor, vir excellens ac memoria dignus, propriis patrimoniis construxere. Primum vero claustrum, quod ingenti est magnificentia edificatum, et Guidalotta familia et Casti-

lionensis atque hii quos Pazinos dicunt privatis suis sumptibus condiderunt. Itaque omnia quæ in hac domo tanta videntur magnificentia fuisse constructa aut fratrum procuratione et opera, aut eorum patrimoniis edificata constat. Sed redeo unde digressus sum. Cum igitur beati Joannis....

Num. 33 post verba dignatur efficere add. :

Hiis igitur et hujus initiis sacra Prædicatorum religio Florentiæ nata est, ac suæ infantiae tempora cum sua laude et gloria decurrit. Illa vero tum quidem hoc ordine gesta sunt, ut discant homines in divina semper confidere bonitate quæ et contracta solidare et abjecta reducere, et omnino deperdita cum voluerit potest utilius invenire. Qui cum Spiritu sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum. Amen.

SANCTI
GEORGII CHOZEBITÆ

CONFESSORIS ET MONACHI

VITA

AUCTORE ANTONIO EJUS DISCIPULO.

Præclari anachoretæ et thaumaturgi Georgii, qui sæculo VI et VII (1) floruit in Chozibæ monasterio, *vix tenuem notitiam dederunt* (2), imo solum fere nomen citarunt majores nostri ex menæis sub die 8 Januarii (3). Deceverant tamen in *supplemento Januarii*, ut aiebat Henschenius (4), *amplissimam Vitam* sancti hujus monachi *dare*; hanc sane ipsam, quam *tandem nacti* in scriniis conservabant (5). Eam olim propria manu magna cum cura transcripserat totam et cum manuscripto codice studiose contulerat Papebrochius ipse, uti constat inspecta ecgraphi nostri scriptura, jureque concluditur ex diserta doctissimi hagiographi in re huic connexa assertionem Sic enim ille in commentario prævio ad Acta SS. Martyrum Sabaitarum : *Dicta porro Acta* (MM. Sab.)... *una cum aliis sanctorum ad Palæstinam fere pertinentium Vitis descripsimus anno 1662 ex probatissimo annorum plusquam sexcentorum codice Petri Seguieri Cancellarii Franciæ, nobis Parisiis commodato in gratiam R. P. Francisci Anati, confessoris regii* (6). Jamvero, uti ex contentis conspicitur, codex is erat, sæculi circiter X, qui numero CCCIII signatur inter mss. bibliothecæ Coislinianæ seu Seguerianæ a cl. Montfaucon descriptæ (7) : ubi a fol. 135 ad 171 occurrit Vita S. Georgii, pone Acta S. Stephani Sabaitæ monachi thaumaturgi, ab eodem Papebrochio eadem occasione exscripta insertaque in *Act. SS.* die 13 Julii (8). In suo autem commentario ad hæc Acta

(1) *Eo tempore* (c. 638) *quo Sarraceni duce Humar sanctam civitatem occuparunt* (v. *Act. SS.*, tom. I Maii, p. XII). — (2) *Act. SS.*, tom. III April., p. 39 d, annot. a. — (3) *Act. SS.*, tom. I Jan., p. 483; cfr. Martinov, *Annus ecclesiasticus græco-slavicus* (*Act. SS.*, tom. XI Octobr.), ad d. 8 Jan., p. 33: ubi enumerata habebis varia kalendaria sancti Georgii nomen referentia. — (4) *Act. SS.*, tom. III April., l. c. — (5) Vide Martinov, l. c., p. 34, *observanda. Ephemerides græco-moscæ*, d. 8 Jan. (*Act. SS.*, tom. I Maii, l. c.). — (6) *Act. SS.*, tom. III Mart., p. 166, n. 4; cfr. tom. III Jul., p. 528, n. 20. — (7) Montfaucon, *Bibliotheca Coisliniana, olim Segueriana* (Parisiis, 1715), part. II, cap. IV, p. 416. Nec aliud hujus vitæ exemplar inter mss., quæ Parisiis exstant, reperire est. Cfr. Fabricius, *Bibliotheca Græca* (ed. Harles), vol. X, p. 231. — (8) Tom. III Jul., l. c.

prævio (1) Joannes Pinius demonstrat quanti sit faciendus codex ille et in quo numero habendæ plures ex Vitis eo contentis.

Inter præclara hæc monumenta non extremum profecto locum vindicat S. Georgii Vita. Habet enim et ipsa *plane singulares sinceritatis characteres* (2): siquidem, ab ipsius sancti discipulo conscripta, cui nomen Antonius, quique diu Georgii disciplinæ adhæsit ac gestorum testis fuit immediatus (3), exactam refert indolem vitæ monasticæ, qualis ex parallelis scriptis (4) nota nobis est; notitiamque præ se fert accuratam, tum variorum monasteriorum quæ in Palæstina, præsertim prope Jordanem, existebant (5), tum circumjacentis regionis, tum etiam factorum hujus temporis (6).

Quamobrem hanc Vitam, juxta egraphum nostrum, Papebrochii nempe, libentissime *Analectis* nostris inserimus, addita versione latina, ac præcipuis difficultatibus, si quando oportebit, occasione data enodatis. Præterea multæ voces in Antonii scripto adhibentur græco-barbaræ, singulares aut parum usitatæ; quarum plures explicatæ sunt a majoribus nostris variis in locis modo indicatis (7), aliæ a Coteliero (8), Monachis Benedictinis (9), Cangio (10), etc.; quasdam vix alibi reperire est. Horum vocabulorum pauca nos, præsertim *ἁπλῶς λεγόμενα*, in ipso textus decursu explicabimus, reliquis sola versione declaratis; satius enim visum est, toto documento edito, tunc demum completum singularium locutionum indicem texere, adjecta tum notatione loci in quo occurrunt, tum singularum interpretatione.

Si quis monasterii Chozibæ initia fataque amplius novisse cupiverit, adeat quæ ad diem 28 Octobris commentatus est Remigius De Buck de S. Joanne Chozebita (11).

(1) L. c. — (2) L. c. — (3) V. infra, cap. III, n. 12. — (4) Citari possunt, præter Moschi *Pratum spirituale* et *Vitas Patrum* Rosweydi, variæ Vitæ quæ occurrunt in *Act. SS.*, ut S. Euthymii (tom. II Jan., p. 302), SS. Martyrum Lauræ S. Sabæ (tom. III Mart., p. 167), S. Theodori Siceotæ (tom. III April., p. 33), S. Joannis Silentiarii (tom. III Maii, p. 232), S. Stephani Sabaitæ (tom. III Julii, p. 531), S. Cyriaci abbatis (tom. VIII Sept., p. 147), etc. — (5) Cfr. Joannes Phocas, *De locis sanctis*, in *Act. SS.*, tom. II Maii, p. I-IX, et quod ibid. sequitur, p. x-xvi, Antonini Placentini *Itinerarium*; etc. — (6) Quare, ut spes erat Papebrochio, *ea vita docebit multa circa statum monasteriorum terræ sanctæ et quorundam etiam monachorum martyria* (*Act. SS.*, tom. I Maii, p. XII). — (7) Not. 4. — (8) J.-B. Cotelierus, *Ecclesiæ græcæ Monumenta*, 3 vol. (Parisiis, 1677-1686). — (9) *Analecta græca* (Parisiis, 1688). — (10) Glossaria ad auctores infimæ græcitatæ et latinitatis. — (11) *Act. SS.*, tom. XII Octob., p. 589, n. 6; cfr. Martinov, l. c.: apud quem Joannes ab auctore *Menologii Ecclesiæ orientalis*, Demetrio Versinski, dicitur Chozebiticum monasterium fundasse. (V. *Act. SS.*, l. c., n. 7-9).

Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γεωργίου
τοῦ Κυπρίου τοῦ ἐν τῷ Χωζιβᾷ.

CAPUT I. Georgii patria et parentes; initium vitæ ejus monasticæ. — Γεώργιος τῷ μὲν γένει Κύπριος ὑπῆρχεν, γονέων δὲ εὐσεβῶν
5 καὶ περιουσίᾳ συμμέτρῳ βεβιωκότων, ἅτε δεῖ ἀπὸ κτήματος ὄντων.
Εἶχεν δὲ καὶ ἀδελφόν μειζότερον, Ἡρακλείδην καλούμενον, ὅστις καὶ
τῶν τεκόντων ἔτι περιόντων ἔλθων εἰς τὴν ἁγίαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ
ἡμῶν πόλιν εἰς προσευχὴν, κατελθὼν δὲ ἐν τῷ Ἰωρδάνῃ κάκειθεν
προσκυνήσας τῷ Θεῷ, ἀπελθὼν ἐν λαύρᾳ τῇ λεγομένῃ Καλαμῶνος,
10 γέγονε μόναχος. Τοῦ δὲ παιδὸς Γεωργίου μόνου τοῖς γονεῦσι
καταλειφθέντος, ἀνήγετο πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι διαπρέπων.

Β'. Τῶν δὲ φυσάντων τὸν βίον ὑπεξελθόντων καὶ τοῦ παιδὸς
ὀρφανισθέντος, ὁ τούτου θεῖος αὐτὸν προελάβετο σὺν τοῖς γονικοῖς αὐτοῦ,
ἔχων καὶ θυγατέριον μονογενὲς ζεῦξαι αὐτῷ ταύτην βουλόμενος. Ἀλλ' ὁ
15 νέος, τοῖς κοσμικοῖς ἀπαρεσκόμενος, ἔτι δὲ καὶ μὴ βουλόμενος γυναικί
προσομηλῆσαι, ἔχων ἕτερον θεῖον ἡγούμενον μοναστηρίου, τούτῳ

VITA ET CONVERSATIO SANCTI PATRIS NOSTRI GEORGII CYPRII QUI VIXIT
IN CHOZIBA.

CAPUT I. Georgii patria et parentes; initium vitæ ejus monasticæ. — Georgius natione Cyprius fuit, ortus parentibus piis et fortunæ mediocris, re familiari, quanta necessaria est, fruentibus. Erat autem ei frater natus major, Heraclides dictus, qui parentibus adhuc superstitibus, quum ivisset orandi gratia in sanctam Christi Dei nostri civitatem, tum ad Jordanem descendisset adoravissetque Deum, hinc vero secessisset in lauram quæ dicitur Calamonis (1), ibi factus est monachus. Georgius igitur, parentibus relictus solus, instituebatur, omniue pietate et gravitate excellebat.

Georgius
Cyprius,

2. Ipsi vero sublati, orphanum puerum patruus assumpsit cum paternis bonis. Qui filiam habens unicam, hanc matrimonio jungere nepoti cupiebat. At juvenis mundanarum rerum pertæsus, quum præterea alligari cum muliere nollet, ad alium patruum hegumenum

Heraclidem
fratrem
imitatus,
spreto
matrimonio,

(1) De situ hujus lauræ vid. *Act. SS.*, tom. II Maii, p. VII; tom. III Jul., p. 544, annot. b, cum locis ibi allegatis.

* eogr.
ἡγάγα

προσέφυγεν, θέλων τὴν μοναχικὴν μετελθεῖν πολιτείαν, ὡς καὶ Ἡρακλείδης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐπεποιήκει. Ἄλλ' ὁ τούτου θεῖος, ὁ τὰ γονικά αὐτοῦ ἔχων, μαθὼν ἐκεῖσε αὐτὸν ὄντα, ἐλθὼν ἐμάχετο τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ ἀποδοῦναι τὸν παιῖδα. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἔφη αὐτῷ· Οὐτ' ἐγὼ αὐτὸν ἡγάγον * ἐνταῦθα, οὐτ' ἐγὼ αὐτὸν ἀποβάλλομαι. Ἠλικίαν ἔχει· τὸ δὲ σύμφορον αὐτὸς αὐτῷ ἐκλέξεται.

Γ'. Γνοὺς δὲ ὁ νέος τῶν δύο θείων τὴν περὶ αὐτοῦ ἔνστασιν, πάντα καταλιπὼν, λαθραίως τῆς νήσου ἐξέδραμεν καὶ ἀνελθὼν εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν καὶ προσκυνήσας τοὺς ἀγίους Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τόπους, κατελθὼν καὶ ἐν τῷ Ἰωρδάνῃ κάκει προσευξάμενος, ἀπῆλθεν πρὸς τὸν 40 ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφὸν εἰς τὴν λαύραν τοῦ Καλαμώνος. Ὁ δὲ τοῦτον θεασάμενος ἔτι νέον τυγχάνοντα καὶ ἀγένειον, κατὰ τὰς ἐντολάς τῶν ἁγίων πατέρων, οὐκ ἡβουλήθη ἐν τῇ λαύρᾳ κατέχειν αὐτὸν ἀγένειον ὄντα· ἀλλὰ ἀναγαγὼν αὐτὸν εἰς τὴν τῆς ἁγίας δεσποίνης ἡμῶν τῆς θεοτόκου μονήν, τὴν λεγομένην Χωζιβᾶν, παρέδωκεν αὐτὸν τῷ ἡγεμόνι, καὶ αὐτὸς 15 ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἴδιαν κέλλαν.

monasterii aufugit, monasticam conversationem, Heraclidis fratris exemplo, ineundi cupidus. Sed patruus qui ejus bona habebat, audito ibi eum esse, venit et contendit cum fratre suo ut redderet puerum. Cui frater respondit : *Neque ego ipsum huc adduxi, neque ego ipsum ejicio. Aetatem habet; quod convenit ipse sibi eligat.*

devictaque
patruī
importuni-
tate, lauram
Calamonis
petit;

sed, imberbis
adhuc,
mittitur in
Chozibæ
cœnobium;

3. Juvenis vero, ubi cognovit duorum patruorum circa seipsum litem, derelictis omnibus, clam ex insula (1) evasit; quumque ascendisset in sanctam civitatem et veneratus esset sacra Christi Dei nostri loca (2), descendit in Jordanem; ubi postquam adoravit, ad fratrem abiit in lauram Calamonis. Hic vero, quem juvenem vidit et imberbem adhuc, noluit juxta præcepta sanctorum patrum in lauram admittere imberbem (3), sed deductum in sanctæ dominæ nostræ Dei genitricis domum (4), quæ dicitur Choziba, commisit hegumeno, re- versusque est in propriam cellam.

(1) Conjicitur ex hoc nomine Calamonis lauram fuisse aqua circumdatam; hincque forsan appellationem (*Lauram arundineti*, ut vertit Zinus) sortitam (cfr. tom. III Maii, p. 237, annot. b). — (2) *Sancta Christi veri Dei nostri loca*, sæpe, apud scriptores et concilia hujus ætatis, dicuntur monasteria circa Hierosolymam extructa (*Act. SS.*, tom. II Jan., p. 298). — (3) En tibi novum hujus disciplinæ exemplum, his addendum quæ a Bollandi etc., allata sunt (tom. II Jan., p. 299). — (4) Hoc scilicet nomine solebat designari, propter miracula multa a B. V. in hoc loco impetrata, quorum plura narrabuntur infra (cap. vi). Age vero quum, ut exponit et allatis auctoritatibus probat Bollandus, in Vita S. Euthymii Magni, hegumeni

Δ'. Ὁ δὲ ἡγούμενος θεωρῶν τὴν πολλὴν εὐστάθειαν καὶ μοναχικὴν
 εὐλάβειαν ἐν αὐτῷ, οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἀπέθριξε καὶ τὸ μοναδικὸν
 ἐνέδυσσε σχῆμα. Προσκαλεσάμενος δὲ τινα τῶν μοναζόντων ἐν προκοπῇ
 ἀσκήσεως ὑπάρχοντα, ἔχοντα δὲ καὶ τὴν διακονίαν τοῦ νεοκηπίου * οὕτω
 5 λεγόμενου *, παρέδωκεν αὐτὸν αὐτῷ συνδιακονητῇ. Ἦν ὁ γέρων σκληρὸς,
 Μεσοποταμικὸς τῷ γένει. Ἐν μιᾷ οὖν ἀποστέλλει τὸν νέον εἰς τὸν
 χεῖμαρρον ἐνέγκαι * τὸ ὕδωρ, καὶ διαπελθὼν ὑπέστρεψεν ἄπρακτος · οὐκ
 ἠδυνήθη γὰρ μετὰ τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ ἐκ συνοχῆς καλάμων καὶ
 ξύλων τοῦ ὕδατος σεσωρευμένου τοῦτο ἐνέγκαι *. Ὁ δὲ πεποίηκεν αὐτὸν
 10 ἀποδυσάμενον τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ περιζωσάμενον τὸ ἐπιρριπτάριον
 αὐτοῦ, οὕτως ἀπελθεῖν καὶ ἀγαγεῖν τὸ ὕδωρ. Χρονίζοντος δὲ τοῦ παιδὸς
 εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ ὕδατος, κατακρύψας ὁ γέρων τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἀπῆλθεν

* ecgr.
 νεοκήπιον
 * ecgr.
 λεγόμενον

* ecgr.
 ἡνέγκαι

* ecgr.
 ἐνέγκαι

4. Hegumenus vero, considerata permagna ejus constantia ac
 monastica circumspectione, non post multum tempus totondit et
 monastico induit habitu. Tum, advocato solitario qui jam profecerat
 in ascensi, et cui data erat cura *novi horti* (ut aiunt), tradidit hunc operis
 adjutorem. Erat senex durus, ex Mesopotamia oriundus. Qui die quo-
 dam mittit juvenem in torrentem (1) ad afferendam aquam; hicque
 quum abiisset reversus est infecto negotio; non potuerat enim cum
 vestimentis suis undam implexis arundinibus et lignis coopertam
 attingere. Tunc jussit ille ut, posito vestimento et præcinctus epi-
 rriptario (2), abiret ac deferret aquam. Quum autem moraretur juvenis
 egredi ex aqua, senex, celatis ejus vestibus, abiit hora comestionis.

ubi severi
 senis, ipsi
 præposito,

qui eum dure
 exercebat,

Ἐν ἐρεμῇ sanctæ civitatis *Act. SS.*, tom. II Jan., p. 298, lauram inter et cænobium
 id intercedat discriminis, quod in cænobiis illi viverent qui vitam exercerent com-
 munem, in lauris vero qui a congregatione separatam et quietam, elucebit ex
 hac sancti Georgii Vita domum *Dominæ nostræ Dei genitricis in Choziba*, nec
 lauram simpliciter fuisse, nec simpliciter cænobium, sed utrumque simul et
 conjunctim. Nimirum id erat ibi factum quod S. Gerasimus exemplo suo docue-
 rat: *In medio lauræ cænobium collocatum, in quo monachi primo exercebantur,*
quos, cum ad perfectionis mensuras pervenerant, in cellis lauræ collocabat; eos
anachoretas appellabant: in quorum sortem non cooptabantur juvenes aut imberbes.
 Unde absolute nimis scripsit Henschenius (tom. III April., p. 39, annot. a :
 Chuzoba, alibi Choziba, *Laura fuit, non cænobium.* — (1) Et re quidem vera mona-
 sterium Chozibæ haud longe ab ingenti voragine distare, quam torrens mediam
 secet, observat Joann. Phocas (*Act. SS.*, tom. II Maii, p. vi). — (2) *Epirriptarium*
sanctæ civitatis incolæ accolæque parvum mantellum nominant: illo non induuntur
cum ad ecclesiam conveniunt, sed tantum cum manibus opus aut manibus iter
faciunt. Quæ adnotatio manu sæculi x adjecta legitur in margine codicis hujus
 Coisliniani, ad vitam S. Stephani Sabaitæ (v. *Act. SS.*, tom. II Julii, p. 548, annot. f).

τῇ ὥρᾳ τῆς μεταλήψεως. Ἐλθὼν δὲ ὁ παῖς καὶ μὴ εὐρών μήτε τὸν ἐπιστάτην αὐτοῦ μήτε τὸ ἱμάτιον, ἀπῆλθεν εἰς τὴν μονὴν γυμνὸς ἀπὸ περιζώματος. Κρούσαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ ξενοδόχος ἀνοίξας καὶ ἰδὼν αὐτὸν γυμνόν, ἐπυνθάνετο αὐτοῦ τί ἂν εἴη τοῦτο; Ὁ δὲ διεσάφησε αὐτῷ τὸ γεγονός. Ἐξαγαγὼν δὲ ὁ ξενοδόχος ἱμάτιον καὶ δοὺς ἐνδύσασθαι, εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ μοναστήριον. Κατιῶν δὲ ὁ ἐπιστάτης αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀρίστου, συνήντησεν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων πέντε πατέρων τῶν ἐκεῖσε κατακειμένων· καὶ ἰδὼν αὐτόν, μετ' ὀργῆς καὶ ἀπειλῆς ῥάπισμα αὐτῷ δέδωκεν, λέγων· Διὰ τί ἐβράδυνας; Καὶ παραχρῆμα ἐγένετο ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὅλη ξηρά.

10

Ε'. Πесὼν οὖν ἔμπροσθεν τοῦ παιδός, ἐδέετο λέγων· Τέκνον, μὴ μὴ με θριαμβεύσης μὴδὲ παραδειγματίσης. Ἥμαρτον· συγχώρησόν μοι, καὶ δεηθήτι ὑπὲρ ἐμοῦ τῷ Κυρίῳ, ἵνα ἰαθῶ. Ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ μετὰ ταπεινώσεως καὶ εὐλαβείας· Πορεύου, πάτερ, καὶ βάλε μετάνοιαν εἰς τὴν θήκην τῶν ἁγίων, καὶ ἰῶνταί σε. Ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτόν, λέγων· Σοὶ ἡμαρτον, σὺ παρακάλεσον ὑπὲρ ἐμοῦ. Τότε λαβόμενος ὁ παῖς τῆς χειρὸς

Puer ergo redux, nec magistrum inveniens neque indumentum, redit in monasterium nudus cingulo tenus. Ad ejus pulsum, xenodochus, postquam aperuerat videratque ipsum nudum, interrogavit quid esset. Hic quæ acciderant enarravit. Allatoque vestimento et tradito ad induendum, xenodochus introduxit eum in monasterium. Descendens autem magister a prandio, occurrit illi coram quinque sanctis patribus ibi requiescentibus(1); conspectoque alapam iracundus et minitabundus dedit, dicens: *Quare tardasti?* Ac derepente facta est manus ejus arida tota.

alapamque
ei injuste
dederat,

manum
divina
ultione
exsiccatam

precibus suis
sanat.

5. Provolutus igitur ante puerum, sic orabat: *Fili, ne triumphes de me, nere ludibrio me habeas. Peccavi; ignosce mihi, et deprecare pro me Dominum, ut saner.* Cui humiliter et mansuete respondit: *Vade, pater, reverentiam exhibe ad sepulcrum sanctorum, et sanabunt te.* Restitit ille: *In te peccavi,* inquit; *deprecare tu pro me.* Tunc apprehendit juvenis illius manum; ambo ad sepulcrum sanctorum (2) accedentes

(1) Fuerint autem hi sancti quinque patres, qui nominantur (Promus, Helias, Gen-næus, Æaulis et Zenon) documento Vitæ Georgii subjecto in codice; quodque, item a Papebrochio exscriptum (cfr. Martinov, l. c.), aliquando in *Analectis* edetur. — (2) Hoc nomine, ἡ θήκη τῶν ἁγίων, locum quemdam monasterii designabant sacratiorem, in quo nonnulli egregii monachi condebantur, ceteris in communi κοιμητηρίῳ sepultis. Cfr. *Act. SS.*, tom. III Jul., p. 544, annot. d; p. 606, annot. a; Cotelierius, l. c., tom. II, p. 318, etc.

αὐτοῦ, ἀπῆλθον ἄμφω εἰς τὴν θήκην τῶν ἁγίων, καὶ βαλόντων μετάνοιαν καὶ εὐχῆς γενομένης, παραχρῆμα ἰάθη. Γέγονε δὲ ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τότε πραῦς καὶ ἐπιεικής καὶ πάνυ εὐλαβής. Θρύλλου δὲ γενομένου περὶ τούτου εἰς τὴν ἀδελφότητα, καὶ πάντων θαυμαζόντων καὶ δοξαζόντων τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι παραδόξῳ θαύματι, καὶ μάλιστα ἀπὸ νέου καὶ ἀρχαρίου, ἐβλαβηθεὶς ὁ παῖς τὸ τῆς κενοδοξίας ἄγκιστρον, λαθραίως ἐξελθὼν τῆς μονῆς, κατῆλθεν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν εἰς τὴν λαύραν.

CAPUT II. Sancta Georgii conversatio in laura Calamonis cum fratre Heraclide, usque ad hujus obitum. — Διῆγεν οὖν 40 μετὰ τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ, κατέχοντες τὴν λεγομένην παλαιὰν ἐκκλησίαν. Κρατοῦντες δὲ τὴν διαγωγὴν καὶ τὴν πολιτείαν ταύτην, οὐδέποτε ἐφητὸν ἑαυτοῖς ἐποίησαν, εἰ μὴ τινες παρέβαλον αὐτοῖς· ἀλλὰ τὸν θυρωρὸν τοῦ κάστρου παρήγγειλαν τὰ ἐρημωμένα ἐφητὰ, τοῦ τε κάστρου καὶ τὰ παρὰ τῶν πατέρων αὐτῷ φερόμενα, ἀπὸ κυριακῆς εἰς κυριακὴν φυλάττειν

reverentiam exhibuerunt (1), et peracta prece continuo sanatus est. Exinde factus est homo mitis, modestus atque omnino verecundus. Rumore vero propter hoc excitato inter fratres, admirantibus omnibus ac laudantibus Deum ob insperatum miraculum, patratum præsertim per juvenem et novitium (2), puer quum persentisceret vanæ gloriæ hamum, clam ex monasterio egressus, ad fratrem in lauram descendit.

Ad fratrem
redit.

CAPUT II. Sancta conversatio in laura Calamonis cum fratre Heraclide, usque ad hujus obitum. — Vixit igitur cum germano fratre, occupabantque quam dicunt *veterem ecclesiam* (3). Susceptoque hoc vitæ et conversationis instituto, nunquam aliquid cocti sibimet paraverunt, præter id quod offerebatur; sed ostiarium castri (4) jusserunt et derelicta castri cibaria sicut et a patribus

Admiranda
utriusque
fratris
abstinentia
et mortifi-
catio.

(1) βάλλειν μετάνοιαν, dictio apud scriptorem nostrum usitatissima, nihil est aliud quam inclinationem facere, vel totius corporis genibus flexis, vel capitis solius plus minusve demissi: fiebat autem apud monachos et in ordine sacri ministerii in *pœnitentiæ optatæ vel professæ argumentum*. Vid. Goar, *Εὐχολόγιον sive Rituale Græcorum*, pag. 12; cfr. *Act. SS.*, tom. III Mart. p. 177. — (2) Distingui solebant tres gradus, ἀρχαρίων, μέσων, καὶ τελείων, incipientium, mediorum et perfectorum (*Act. SS.*, tom. III Jul., p. 544, annot. k): ad secundum videlicet pertinere censebatur qui magister datus erat Georgio. — (3) Nuspiam alibi, quod sciam, hujus *veteris ecclesiæ* mentio occurrit. Talia plura minuta auctor haud dubius refert, quæ coævum et locorum incolam produnt. — (4) Quid sit hoc κάστρον, non omnino liquet, conjici tamen potest. Scilicet mos erat ut advenæ in monasteriis hospitio acciperentur; aliunde compertum est *Calamonis monasterium turribus cortinisque, ex quadrato politoque lapide, extructum esse* (Joan. Phocas,

αὐτοῖς· καὶ ταῦτα λαμβάνοντες, τούτοις διητῶντο, μηδέποτε τῆς λεκάνης ἐν ᾗ τὰ ἐψητὰ ἦν πλυνομένης ἢ κενουμένης, ἀλλὰ καὶ πληθος χολήκων ἐχούσης, καὶ δυσωδίαν πολλὴν καὶ εἰς διάστημα ἐκδιδομένην, οἶνου ἀπεχόμενοι, καὶ τούτοις ἀρκούμενοι.

Ζ'. Ἐν μιᾷ οὖν ἔφην ἄββας Ἡρακλείδης τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ· Ἄρον τὴν ε
ἀξίνην, καὶ δεῦρο ἕνα κόψωμεν ξύλα. Φοίνικα οὖν εἶχον ἄκαρπον, καὶ
τοῦτον ἐπέτρεπεν αὐτῷ κόπτειν. Ὁ δὲ βαλὼν αὐτῷ μετάνοιαν, ἐδέετο
αὐτοῦ λέγων· Μὴ, πάτερ, μὴ κόψωμεν αὐτόν, κἄν τὸ βαῖν ἔχομεν ἐξ
αὐτοῦ. Ὁ δὲ μετὰ ἀπειλῆς ἔφη· Κόψον αὐτόν· Ἰδοῦ, τοσαῦτα ἔτη καρπὸν
οὐκ ἐποίησεν· ἕνα τί καὶ τὸν τόπον καταρνεῖ; Ὁ δὲ πάλιν μετὰ 10
ταπεινώσεως βαλὼν μετάνοιαν εἶπεν· Ἐγὼ αὐτόν ἐγγυῶμαι, ὅτι ἂπ'
ἄρτι ποιεῖ καρπὸν. Καὶ τούτου συγχωρηθέντος, ἀπὸ τότε ὑπὲρ τοὺς ἄλλους
φοίνικας καὶ ἀγαθὸν καὶ πληθος φοινίκων ἐποίει.

Η'. Ἦν τις Ἱερικουντικὸς γεωργός, ἀγαπητὸς καὶ πάνυ φιλούμενος
ὑπ' αὐτῶν. Οὗτος εἶχεν υἱὸν μονογενῆ νήπιον, καὶ τοῦτο τελευτᾷ. Βαλὼν 15
οὖν αὐτὸ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν σφυριδίῳ καὶ τινὰς τῶν καρπῶν ἀπαρχὰς τῶν
γεωργιῶν αὐτοῦ καλύψας φυλαμπέλοις καὶ βαστάσας, κατέδραμεν ἐν τῇ

allata, a dominica in dominicam ipsis conservare, quibus vescebantur; nec unquam olla, in qua cocta erant, purgabatur aut evacuebatur, at putridis rebus plena fætores multum longe circum emittebat; talibus tamen cibis, vino abstinentes, erant contenti.

Georgii
precibus,
sterilis arbor
fructus
ferre coepit,

7. Die quadam dixit Heraclides monachus (1) fratri: *Sume securim et veni ut cædamus ligna*. Arborem palmæ habebant sterilem, quam jussit ut succideret. At ipse, facta reverentia, sic rogabat eum: *Ne, pater, ne cædamus eam, forte palmam habuerimus ex ipsa*. Cui ille minitabundus: *Cæde eam. Ecce tot annis fructum non fecit; ut quid locum occupat?* Ipse rursus, humili inclinatione facta: *Ego, ait, pro ipsa spondeo fore ut abhinc faciat fructum*. Cumque ille acquievisset, exinde præ arboribus reliquis omnibus palmas et optimas et plurimas produxit.

et suscitatur
Hierichun-
tini
agricolæ
filius.

8. Hierichontinus erat agricola, dilectus et carissimus ipsis. Hic habebat filium unicum infantem; ecce moritur. Tunc pater positum in sportula cum primitiis agrorum cooperuit pampinis (2), attulit-

l. c.). Harum turrium quædam, suscipiendis hospitibus destinata, dicta fuerit κάστρον. — (1) Nomine ἄββας (pater) hic et infra significatur tantum monachus (v. *Analecta Græca*, tom. I, p. 444), ut nunc vulgo accidit. — (2) Simili industria usus dicitur agricola in Vita S. Joannis Chozebitæ ex Menæis (*Act. SS.*, tom. XII Octobr., p. 592).

λαύρα. Καὶ κρούσαντος αὐτοῦ ἐν τῷ κελλίῳ, ἐξελθὼν ὁ ἄββας Γεώργιος καὶ ἀνοίξας, ἀνήγαγεν αὐτον. Εἰσελθὼν δὲ ὁ ἀγαπητὸς πρὸς τὸν γέροντα, καὶ βαλὼν μετόνοιν καὶ θείς τὴν σπυρίδα ἔμπροσθεν αὐτῶν παρεκάλει τοὺς καρπούς τῆς γεωργίας αὐτοῦ εὐλογῆσαι, καὶ ἐξῆλθεν αὐτὸς ἔξω. Οἱ
 5 δὲ ἀδελφοὶ ἀνιμώμενοι ἐκ τῆς σπυρίδος τοὺς καρπούς, εὗρον καὶ τὸ νήπιον νεκρὸν. Ἐταράχθη δὲ ὁ γέρων ὁ ἄββας Ἡρακλείδης ἰδὼν, καὶ εἶπεν τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ· Κάλεσον τοῦτον τὸν ἄνθρωπον· πειρασμὸς γὰρ ἡμῖν ἦλθεν ὥδε σήμερον· ἐξ ὧν γὰρ θεωρῶ, ἦλθον πειρᾶσαι ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς. Βαλὼν δὲ αὐτῷ μετόνοιν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ (ἦν δὲ τότε περίπου τεσσα-
 10 ράχοντα χρόνων ἢ καὶ πλείω) ἔφη αὐτῷ· Μὴ λιποῦ, μηδὲ ὀργίζου, πᾶτερ, ἀλλὰ δεῦρο ἐν πίστει παρακαλέσωμεν τὸν πολυεὐσπλαγχνον καὶ παροῦκτιρμον Θεόν· καὶ εἰ μὲν παρίδῃ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ παρακληθῇ καὶ ἀναστήσει τὸν παῖδα, ἀπέρχεται κατὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ ζῶντα αὐτὸν κομιζόμενος. Εἰ δὲ οὐ βούλεται ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ τοῦτο ποιῆσαι, προσ-
 15 φονήσαντες ἐροῦμεν αὐτῷ ὅτι ἡμεῖς ἁμαρτωλοὶ ὄντες εἰς τοιαῦτα μέτρα οὐκ ἐφθάσαμεν οὐδὲ ἔχομεν παρρησίαν τοιαύτην. Καὶ οἱ πεισθέντος τοῦ γέροντος, ἐστήσαν εἰς προσευχὴν μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας. Καὶ ὁ πανελεῆμων καὶ φιλόανθρωπος Κύριος, ὁ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιῶν, καὶ ἐπιήκουσε καὶ τὸν παῖδα ἀνέστησε. Τότε
 20 προσκαλεσάμενοι τὸν τούτου πατέρα, ἔφησαν αὐτῷ· Ἰδοῦ, ἔχεις τὸν υἱόν

que festinus in lauram. Cumque pulsavisset ad cellam, egressus Georgius pater, aperto ostio, introduxit eum. Ingressus autem amicus ad senem, salutatione facta positaque sportula ante ipsos, petiit ut fructibus agri sui benedicerent; et exiit foras. Fratres, extractis ex sporta fructibus, invenerunt et infantem mortuum. Quo viso, conturbatus senex pater Heraclides, dixit fratri: *Voca hominem hunc; probatio enim nobis accidit hic hodie; quippe, quantum ex his video, venerunt ad tentandum nos, peccatores.* At frater, inclinatione facta (erat tunc circiter quadraginta annorum vel amplius) dixit: *Ne cadas animo, neve irascaris, pater; sed age, in fide deprecemur benignissimum et misericordem Deum: si ignoverit delicta nostra et propitiatus suscitaverit puerum, discedet juxta fidem suam viventem filium auferens. Quod si noluerit bonitas ejus id facere, dicemus ipsi nos, peccatores cum simus, ad talem gradum non pertingere, neque habere gratiam tantam.* Itaque persuaso sene, surrexerunt ad orandum, cum lacrymis et contrito corde. Misericors ac dulcis Dominus, qui voluntatem timentium se facit, exaudivit eos et puerum suscitavit. Tunc advocato patri dixerunt: *Ecce habes filium tuum viventem bonitate Dei; vide,*

* *ecgr.*
ἀπίη

σου ζῶντα τῇ εὐσπλαγχνίᾳ τοῦ Θεοῦ· ὅρα μηδενὶ μηδ' ὄλως εἴπης, καὶ εἰς κόπους καὶ θλίψεις ἡμᾶς ἐμβαλεῖς. Ὁ δὲ λαβὼν ἀφίη * εὐλογῶν καὶ δοξάζων τὸν εὐεργέτην καὶ ἐλεήμονα καὶ ζωοδότην Θεόν.

Θ'. Οὕτως οὖν διαγόντων αὐτῶν μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ εἰρήνης· οὐδὲ γὰρ ἤκουσέν τις αὐτῶν ἀντιλογίαν ἢ ὀλιγωρίαν πρὸς ἀλλήλους, ἢ ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἄλλον τινα· εἶχε γὰρ ὁ γέρων πολλὴν εὐλάβειαν καὶ ἐπιείκειαν, καὶ ὁ ἄββας δὲ Γεώργιος ὑποταγὴν πολλὴν καὶ ταπεινώσιν. Ἄλλ' ὁ γέρων τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο, περίπου ἐβδομήκοντα ἔτων γεγωνώς ἢ καὶ πλείω, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πληρὴς πίστεως καὶ πάσαις ἀρεταῖς κεκοσμημένος, φθόμενος παρὰ πάντων ἐν τῇ πεδίᾳ τοῦ Ἰωρδάνου, 10 παρθένος, ἡσυχίος, ἀκτήμων, ἐλεήμων, ἐγκρατὴς, εἰ καὶ τις ἄλλος. Τῇ γὰρ διαίτῃ ἣ προεγράψαμεν ἐστοίχησε πάντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ταύτην διὰ δύο καὶ τριῶν ἢ καὶ πᾶσαν ἔλκων τὴν ἐβδομάδα· εἰς τοσοῦτον δὲ ἤλασεν ἀρετῆς ἐν τῇ διαίτῃ ταύτῃ, ὅτι εἰ καὶ ἐγένετο τότε ἀγάπη τοῖς πατράσι καὶ βιαζόμενος ὑπ' αὐτῶν ἀπῆρχετο, εἰ μὴ ἔμειξεν 15 ἐκ τοῦ ἰδίου ἐψήτοῦ εἰς τὸ προσφάγιον, οὐκ ἠδύνατο ἐσθίειν. Εἰς ἀσθένειαν πάντως περιέπιπτεν· τοῦτο γὰρ καὶ βιασθεὶς πλεονάκις πέπονθεν. Εἶχε δὲ καὶ τὴν μητέρα τῶν ἀρετῶν, λέγω δὴ τὴν ταπεινοφροσύνην. Οὐδὲ γὰρ

nemini ullo modo dixeris; namque in molestius et vexationes nos inji-
cies. Hic filio accepto abiit, benedicens ac glorificans beneficum et
misericordem et vivificantem Deum.

Postquam
Heraclides
septuaginta
annos natus,

religiosarum
virtutum
laude clarus,

9. Sic igitur agentibus ipsis cum omni religione et pace (1), neque audivit quisquam inter eos dissensionem aut despicientiam mutuam, imo nec erga quemlibet alium; præ se ferente sene multam religionem et modestiam, Georgio vero patre multam submissionem et humilitatem. Sed senex finem vitæ sortitus est, annos circiter septuaginta natus vel amplius, vir bonus, plenus fide et omnibus virtutibus exornatus, celebratus ab omnibus in regione Jordanis, castitate virgo, quietus, pauper, misericors, continens, ut qui maxime. Siquidem ea, quam descripsimus, victus ratione usus est quamdiu vixit, hac diæta per duos aut tres dies aut etiam hebdomadam integram protracta; atque eo virtutis pervenit abstinentia illa, ut si quando fieret agape patribus et ab his coactus omitteret miscere ex illo proprio suo cibo in eduliis, non posset comedere. In infirmitatem magnam incidit, quia hoc invitus pluries passus est. Habebat autem et matrem virtutum, humilitatem inquam.

(1) Anacoluthum hic adesse patet.

ποτε ἠνέσχετο εἰς τὸν χορὸν τῶν ἁγίων πατέρων ἐν τῇ ψαλμοδίᾳ σῆναι, ἀνάξιον ἑαυτὸν κρίνων τῆς τοιαύτης στάσεως, ἀλλ' ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς ἐκκλησίας πάντοτε ἕστατο, κεντονάριον καὶ κουκούλιον ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἕως τῆς συνάξεως μετὰ πολλῶν δακρύων ἀσυντύχως καὶ
 5 ἀρεμβάστως τὴν ἁγίαν ψαλμωδίαν ἐκτελῶν· ὅθεν καὶ πολλὰ ἐν Χριστῷ ᾄδεται αὐτοῦ τὰ θαύματα. Ἄλλ' οὗτος μὲν ὁ ἄββας Ἡρακλείδης οὕτως διαπρέφας σεμνῇ πολιτείᾳ καὶ θεαρέστῳ, ἐν γῆρει καλῶ τὸν βίον τετέλεκεν, ταφεὶς ἐκεῖσε ἐν θήκαις ὁσίων πατέρων καὶ πρεσβεύει ἀδιαλείπτως ἐν παύρησίᾳ σὺν χοροῖς ἁγίων πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ παντὸς τοῦ
 10 κόσμου.

Ι'. Ὁ δὲ ἄββας Γεώργιος καταλειφθεὶς μόνος ἐν τῷ κελλίῳ, ἦν ὀδυρόμενος καὶ λυπούμενος ἐπὶ τῇ κοιμήσει τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, εἶχετο δὲ γενναίως τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀσκήσεως αὐτοῦ, ὑπο πάντων ἀγαπώμενος. Διηκόνησε δὲ πλεονάκις τοῖς πατράσιν εἰς τὸ μέσον εἰρηνικῶς
 15 καὶ εὐλαβῶς, καὶ πάνυ πάντας οἰκοδομῶν (ἐδέξατο δὲ καὶ τὴν ἀξίαν τῆς διακονίας μετὰ φόβου καὶ κατανύξεως), ἀεὶ λειτουργῶν καὶ ὑπηρετῶν.

Nunquam enim sustinuit in choro sanctorum patrum sub psalmodia stare, indignum seipsum judicans tali honore, sed in angulo ecclesiæ semper constitit, centonario (1) et cuculla caput cooperatus, usque ad synaxim (2) cum multis lacrymis indefessus et immotus sacram psalmodiam persolvens; unde et multa in Christo celebrantur mire ab eo gesta. Sed ille Heraclides pater, cum ita excelluisset sancta Deoque grata conversatione, in senectute bona vitam finivit, sepultus ibi in monumentis sanctorum patrum; et interpellat continuo in fiducia cum choris sanctorum ad Deum pro nobis mundoque universo.

vita functus
est,

10. Itaque Georgius monachus derelictus solus in cella, contristatus quidem erat et afflictus ob mortem fratris sui, inhærebat tamen fortiter conversationi et exercitiis ipsius imitandis, omnibus dilectus. Sæpius ministravit medius inter patres, pacificus et circumspectus, omni modo ædificans cunctos (acceperat dignitatem diaconatus cum tremore et dolore), semper sacris operans et ministrans.

Georgius in
cella solus
degere
pergit.

(1) Κεντονάριον vestis fuit tamquam *cento*, ex variis pannis consarcinata (cfr. Cotel., tom. II, p. 276). — (2) Ut innumeris fere exemplis constat (v. Cotel., l. c., tom. I, passim; Cang., etc.) συνάξις apud monachos hujus ætatis dicebatur officii divini recitatio, præsertim quæ in communi fiebat, subjuncta *liturgia*, seu mysteriorum sacrorum celebratione. Psalmodia vero fuerit privata recitatio, cœnobitis commendata multum.

Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ ἐδόθησεν αὐτὸν εἰς χρεῖαν τινὰ ἐξελθεῖν. Καὶ ἀνοίξας τὴν θύραν, ὁρᾷ λέοντα παρὰ τὴν θύραν ἀνακείμενον· καὶ ἄτρεμος τῇ καρδίᾳ ὑπάρχων νύσσει τοῦτον τῷ ποδὶ, παρακλευόμενος δοῦναι τόπον τῆς θύρας, ὅπως ἐξελθῇ ἐπὶ τὴν ἐπείγουσαν χρεῖαν. Ὁ δὲ ὑπέβρυχε ἐμφιλικῶς, ὑπέσαινε δὲ καὶ τὴν οὐρὰν μὴ βουλόμενος ἀναστῆναι. Ὁ δὲ ἄββας Γεώργιος δις καὶ τρίς ἔνυξε τοῦτον τῷ ποδὶ, ὥστε δοῦναι τόπον. Οὐκ ἀνασχομένου δὲ, φησὶ πρὸς αὐτὸν καλῶς· Ἐπειδὴ ὑπακοὴν οὐκ ἔχεις τῆς γραφῆς λεγούσης· Τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασεν ὁ Κύριος, εὐλογητὸς Κύριος, ἀνοίξον τὸ στόμα σου ὅπως θεασώμεθα. Ὁ δὲ χάνας τὸ στόμα μέγα, παρεῖχεν αὐτῷ ψηλαφᾶν ὡς ἐὰν βούλοιο. Τότε βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα τοῦ θηρὸς καὶ ψυλαφήσας διεβεβαιούτο λέγων· Ὡσεὶ τις πάσσαλον ἐν τοίχῳ σαλευόμενον ψυλαφήσοι, οὕτως εἰσὶν οἱ πασσάλισκοι τοῦ λέοντος. Τότε ἀναστὰς ὤχρετο ὁ λέων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἐξελθὼν ἤνυσε * τὴν ἀναγκαίαν χρεῖαν τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

* *ecgr.*
ἤνυσσε

15

CAPUT III. Georgii, Chozibam reducis, virtutes tentationesque. Procacis monachi correptio. — Τελευτήσαντος δὲ τοῦ κατ' ἐκείνῳ καιρῷ ἡγουμένου, ἐγένετο στάσις μεγάλη ἐν τῇ λαύρᾳ, καὶ διμερὲς διὰ τὴν προσβολὴν τοῦ μέλλοντος ἡγεῖσθαι τοῦ τόπου. Ἦρξαντο

Leonem
vocis
imperio
demulcet.

Quadam die oportuit illum ad negotium aliquod egredi. Aperta janua, videt leonem ante ostium jacentem; quem animo intrepidus ferit pede, jubetque cedere loco portæ ut egrediatur ad urgens negotium. Hic autem amice mussitare et caudam agitare cœpit, at nolebat surgere. Quare Georgius monachus bis et ter impulit eum pede, ut discederet. Non surgente tamen eo, dicit mansuete: *Siquidem obsequium non præstas scripturæ dicenti: molas leonum confregit Dominus* (1); *benedictus Deus! aperi os tuum ut videamus.* Fera, aperto statim ore magno hians, sivit eum intus perscrutari quantum liberet. Intrusa igitur manu, oreque feræ palpat, firmiter dixit: *Qualem quis clavum in muro concussum tangat, tales sunt aculei leonis.* Tum leo surgens abiit viam suam; ipse vero egressus perfecit negotium quod erat ei exsequendum.

Calamone,
post
hegumeni
mortem
turbata,

CAPUT III. Georgii, Chozibam reducis, virtutes tentationesque. Procacis monachi correptio. — Defuncto autem hujus temporis hegumeno, exorta est discordia magna in laura, certumque quisnam promoveretur futurus loci præfectus. Cœperant

(1) Ps. LVII, 7; at *vulg.*: *confringet.*

δὲ καὶ διαφθεῖρειν τοὺς θεσμούς τοῦ τόπου καὶ τὰς συνηθείας τῶν πατέρων αὐτῶν. Καὶ διὰ τοῦτο ἡνιάτο καὶ ἡδημόνει ὁ γέρων, καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν ἐκτενωῶς γνωρισθῆναι αὐτῷ ποῦ ἂν βούλοιτο μεταστῆναι αὐτόν. Καὶ θεωρεῖ ἐν ὅπασίᾳ ὄρη δύο μεγάλα φωτεινὰ, ἐν τοῦ ἐνὸς ὑψηλότερον λίαν
 5 καὶ φωτεινότερον. Καὶ φησι πρὸς αὐτόν ὁ δεικνύων τὴν ὅπασίαν, ποῦ ἂν βούλοιτο ἀνελθεῖν καὶ κατοικεῖν. Ὁ δὲ γέρων παρεκάλει εἰς τὸ ὑψηλότερον. Καὶ λέγει αὐτῷ · Ἄνελθε οὖν εἰς τὸ μοναστήριον σὸν ἐν ᾧ ἐκάρης καὶ κατοικεῖ εἰς τὰ κελλία. Παραχρῆμα δὲ ἀνελθὼν παρεκάλει τὸν ἡγούμενον Χωζιβᾶ δοῦναι αὐτῷ οἴκησιν εἰς τὰ κελλία. Ἦν δὲ Λεόντιος ὁ τούτου
 10 ἐπιστάτης, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πάνυ ἐλεήμων καὶ φιλόπτωχος · εἰς τοσαύτην γὰρ ἤλασεν ἀρετὴν ἐλεημοσύνης, ὅτι τελευτήσαντος αὐτοῦ, ἐθεάσατο αὐτόν τις τῶν γερόντων ὅλον ὡς πῦρ ἐστῶτα ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου. Ἐχων δὲ πολλὰ περὶ ἐλεημοσύνης διηγήματα περὶ τοῦ πατρὸς εἰπεῖν, ταῦτα παραλείψω, τῆς ὥρας μὴ μοι ἐπιτρεπούσης · πλὴν
 15 ὅτι ἔρρει αὐτῷ ἡ εὐλογία ὡς ἐκ πηγῆς τῆς εὐλεγομένης θεοτόκου δαφιλῶς ἐπιχορηγούσης κατὰ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ἐπιδαψιλεύετο τῇ προθυμίᾳ, κατὰ δύναμιν καὶ ὑπὲρ δύναμιν λειτουργῶν καὶ διακονῶν τῇ εὐλογημένῃ ἐν τῇ ἐλεημοσύνῃ.

IB'. Πάνυ δὲ περιχαροῦς γενομένου περὶ τοῦ οἰκείου μαθητοῦ τοῦ

etiam instituta monasterii consuetudinesque majorum convellere. Quapropter senex, mœrore oppressus anxiusque, Deum assidue deprecari ut innotesceret quonam illum demigrare vellet. Et ecce in visione conspexit montes duo magnos, lumine circumdatos, unum multo altiorem altero et splendidiorem; quique ostendebat visum, monuit, quo liberet, ascendere et sedem figere. Senex in altiorem ire elegit. Dictumque est ei : *Ascende igitur in monasterium tuum in quo tonsus es, et incole cellas.* Profectus est statim rogavitque hegumenum Chozibæ concedi sibi in cellis domicilium. Leontius ibi præerat, vir bonus, summæ misericordiæ et caritatis in pauperes, tantam consecutus eleemosynæ virtutem ut, post obitum, visus sit alicui seniorum ceu ignitus totus stare ad aram. Suppeterent equidem multa de patris hujus caritate narranda; quibus supersedeo, quod non sint hujus loci. Unum dicam. Defluebat ipsi eleemosyna tamquam ex fonte benedictæ deiparæ, ei suppeditantis optato abundeque : ipse vero, benevolentia maxima præditus, pro viribus imo supra vires ministrabat et deserviebat benedictæ virgini in eleemosynis.

12. Gavisus autem maxime tam apto discipulo senex tribuit con-

Georgius,
divinitus
admonitus,
Chozibam
redit,

ubi a
præposito
Leontio,

mirabilis
caritatis viro,

inter
cellarum

γέροντος, δέδωκεν αὐτῷ εὐθέως κελλίον. Παραχρῆμα οὖν μετέστη τοῦ Καλαμῶνος εἰς τὰ κελλία τοῦ Χωζιβᾶ. Οὐδείς δέ, τὸν πάντα χρόνον ὃν ἔμεινε ἐν τῷ κελλίῳ, ἠδυνήθη γινῶναι τὴν πολιτείαν αὐτοῦ· πλὴν ὅτι οὐκ ἐκτῆσατο οὐκ οἶνον, οὐκ ἔλαιον, οὐκ ἄρτον, οὐχ ἱμάτιον, εἰ μὴ κολόβιον ἐν τὸ συνακτικὸν αὐτοῦ· ἀλλὰ τὰ κοπροδοχεῖα περινοστών καὶ 5 τὰ ῥάκια συλλέγων καὶ ταῦτα συβράπτων ἐποίει ἑαυτῷ ἱμάτιον· ἐξ ὧν ῥακίων εἶχε καὶ τὴν στρωσιν αὐτοῦ. Παρεκάλει δὲ τοὺς κατὰ καιρὸν κελλαρίτας τὰ ἀποσπογγίσματα τῶν τραπεζῶν τῶν τε πατέρων καὶ τῶν ξένων φυλάττειν αὐτῷ ἀπὸ κυριακῆς εἰς κυριακὴν, ὅτι ἂν ἡ καὶ τε λάχανα καὶ τε ὄσπρια καὶ τε ὀστέα· καὶ ταῦτα λαμβάνων καὶ ἐν ἡγῇ λιθίνῃ λεκίνων 10 καὶ ποιῶν σφαίρας καὶ ψύχων ἐν τῷ ἡλίῳ διὰ δύο ἢ καὶ τριῶν ἡμερῶν, εἰ ὅλως ἄρα ἐχρᾶτο, ἐν τῷ κελλίῳ ἐκ τούτων ἤσθιεν * βρέχων ἐν ὕδατι. Ὅψε γὰρ σαββάτου εἰώθησαν κελλιῶται ἐν τῷ κοινοβίῳ ἀνέρχεσθαι καὶ συγκαί- 15 νωνεῖν τῷ τε κανόνι καὶ τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἀρχόντων μυστηρίων καὶ τῇ ἐστιάσει τοῖς ἐν τῷ μοναστηρίῳ πατράσι. Καὶ πιστεύσατέ μοι, τίμιοι 15 πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ μετὰ τὴν ἔφοδον τῶν Περσῶν, ὅτε

* *ecgr.*
ἔσθιεν

incolas
statim
admissus,

admirandæ
paupertatis,

mortificatio-
nisque
laudem
meretur;

quod
propriis
oculis auctor

tinuo cellam. E vestigio igitur Calamone in cellas Chozibæ meavit. Nemini vero, quamdiu mansit in cella, datum est ejus vitæ rationem cognoscere, nisi quod nec vinum habuit, nec oleum, nec panem, nec pallium, præter colobium unum quo in synaxi uteretur (1); at vestigato sterquilinio lacerisque pannis hinc collectis et invicem consu- tis vestimentum sibi fabricabatur; qualibus item ex fragmentis confecerat stratum. Eos autem qui tunc temporis cellarios agebant, rogabat ut sibi mensæ purgamenta et patrum et hospitem asserva- rent a dominica in dominicam, sive forent olera, aut legumina, aut ossa; ex quibus acceptis et in lapideo mortario comminutis globos efformabat; hisque sole per duos aut tres dies exsiccatis, si quando comederet, in cella vescebatur aqua madefactis. Sabbato enim vespere consueverant cellitæ ascendere in cænobium, ut interessent divino officio liturgiæque impollutorum mysteriorum et cibum cum mona- sterii patribus sumerent. Credite autem mihi, venerandi patres et fratres; etenim, post incursionem Persarum (2), quando repetivimus

(1) Κολόβιον, vestis monachorum brevis, manicis parvis vel nullis. Duo κολόβια possidere singulis licebat: " Nihil habent in cellulis præter... duo lebitonaria (seu colobia), quod genus absque manicis Ægyptii vestimenti est, et unum jam attritum ad dormiendum vel operandum „ (Hieron., præf. in regul. S. Pachomii.) — (2) Incursionem intellige Chosroë II rege factam, qua Persæ, a° 614 expugnata Hierosolyma, sanctam crucem secum abstulerunt.

ἀνῆλθομεν εἰς τὸ μοναστήριον, ἀπῆλθον μετὰ τινῶν ἀδελφῶν εἰς τὰ κελλία, καὶ ἠῤῥαμεν τὰ περισσεύματα τῶν τοιούτων σφαιρῶν, καὶ ἔθουμάσαμεν πάντες πῶς τούτοις ἔχρατο.

ΠΥ. Ἐξώστην εἶχε μικρὸν κελλίον πηχέων τριῶν ἢ καὶ περισσὸν
 5 μικρὸν τὸ μῆκος ἐν τούτῳ τὸν κανόνα ἐπετέλειε καὶ ῥωθένους*. Ἐν μιᾷ
 οὖν τῶν νυκτῶν, καύσωνος σφοδροτάτου ὑπάρχοντος, θέλων ὁ ἐχθρὸς τῆς
 ζωῆς ἡμῶν εἰς ὀλιγωρίαν* αὐτὸν ἐμβαλεῖν, ἵνα τὸν κανόνα καταλύσῃ, ὡς
 ἀετὸς παμμεγέστατος ἀνδρομήκον τὸ ὕψος ἔστη ἐπὶ τῆς στεφάνης τοῦ
 10 ὀδοματίου, καὶ διαπετάσας τὰς πτερυγίας συνεῖχε τὸν ἀέρα. Ὁ δὲ γέρων
 ἰδὼν ἐθαύμασε μὲν ἐν πρώτοις τὸ μέγεθος τοῦ ὀρνέου· συνεῖς τοῦ
 μισοκάλου εἶναι μέθοδον, ὥρμησε τοῦ τυπῆσαι αὐτόν. Ὁ δὲ κατὰ τοῦ
 κρημνοῦ* κατεβράβη, κύπτον μέγιστον ποιήσας καὶ φωνὴν οἰκτρὰν
 ἀνακράζας· οὕτως ἀφανὴς μετ' ὀδυρμοῦ ὥσει καπνὸς ἐγένετο. Ἐν τῷ
 15 προαυλίῳ τοῦ κελλίου αὐτοῦ κέραμος παλαιὸς ἔκειτο ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ
 ἔκεισε οἰκισάντων. Σοστροφὴ οὖν μελισσῶν ἐλθοῦσα ἐνεφώλευσεν ἐν
 αὐτῷ, καὶ εἰργάζετο τὴν αὐτῆς ἐργασίαν. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν σφοδρῶς
 ἐνώλησεν αὐτὸν ὁ λογισμὸς λέγων· Τρύγησον τὸ μέλι καὶ κτίσαι τὸν
 κέραμον τῶν μελισσῶν εἰς ἀνάγκην. Ὁ δὲ βασιτάσας κατηκόντισεν κατὰ
 20 τοῦ κρημνοῦ τὸν λογισμὸν σὺν τῷ κεράμῳ κατακρημνίσαι, καὶ παραχρῆμα

* fors. pro
 ῥωθμούς

* ecgr.
 ὀλιγορίαν

* ecgr.
 κρημνοῦ,
 ut sæpe
 postea.

monasterium, adii egomet cum aliquot fratribus cellas, inventisque
 talium globorum reliquiis, admirati sumus omnes quomodo his esset
 usus.

intuitus
 testatur.

13. Tectum ejus erat parva cella cubitorum trium vel minoris
 adhuc longitudinis; in qua divinum officium persolvebat et psalmos.
 Nocte quadam, æstu vehementissimo, adversarius vitæ nostræ, in
 pigritiam ipsum dejiciendi cupidus, ut officium abrumperet, aquilæ
 ingentis specie, staturam viri altitudine adæquantis, constitit supra
 fastigium habitaculi, expansisque alis aerem cohibuit. Quo viso, senex
 primum admiratus est volucris magnitudinem; at, ubi intellexit frau-
 dem hanc esse inimici, prosiluit ad feriendum ipsum. Hic vero per
 prærupta præcipientem se dedit cum fragore maximo et lamentabili
 voce, evanuitque cum gemitu ut vapor. In vestibulo cellæ fictile vas
 vetus jacebat, a prioribus incolis derelictum. In hoc examen apum
 delituit confecitque opus suum. Quodam igitur die agitated vehe-
 menter fuit hac subrepente cogitatione: *Collige mel et dispone vas
 apum pro tuis necessitatibus.* At contra, hoc accepto et per rupes
 dejecto, simul tentationem confodit quievitque a conturbatione.

In cella
 perexigua
 degens,

acediæ
 primum,

deinde gulæ
 tentationem
 superat.

ΙΔ'. Συνήθειαν εἶχεν τὸ κοινόβιον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν κοπὴν τῶν μανουθίων ποιεῖσθαι · ὅλου γὰρ τοῦ ἔτους τὴν χρείαν ἐφάπαξ ἔκοπτον, συνεκάλουν δὲ καὶ τοὺς κελλιώτας καὶ εἴ τινας ἄλλους ξένους πρὸς τὸ βοηθῆσαι ἡδύναιτο. Μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν μετὰ τὴν κοπὴν ἐκάθισαν φαγεῖν περὶ ὦραν Δ', καὶ δὴ καὶ ὁ γέρων ἐκάθισεν ἐν μιᾷ τῶν τραπεζῶν. 5 Εἰς οὖν τῶν ἀδελφῶν ἀτάκτως φερόμενος ἤρξατο εὐτράπελα ἀποφθέγγεσθαι καὶ μούκους ποιεῖν τοῖς συνκαθημένοις ἀδελφοῖς καὶ διαρπάζειν τὰ ἐν τῇ τραπέζῃ *. Ὁ δὲ γέρων, διακαρτερήσας ἅπαξ καὶ δις, ὡς ἐθεάσατο τὸν ἀδελφὸν ἰσχυρῶς πειραζόμενον, διατείνας τὸν τράχηλον σὺν τῇ ἔξει τῶν ὀφθαλμῶν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀδελφοῦ, σοβαρητικῇ φωνῇ λέγει πρὸς αὐτὸν · 10 Μοναχοί ἐσμεν, ἀββᾶ. Ὑπερηφανεύη, τέκνον, καὶ ἀλαζονεύη θράσεως, μὴ λογιζόμενος * ὅτι ὁ μοναχὸς ὅλος εὐλαβεία ἐστὶν ἐν πᾶσι, καὶ ὤφειλεν ὡς τὰ χερουβὶμ εἶναι ὅλος ὀφθαλμὸς καὶ μὴ μετεωρίζεσθαι παντελῶς. Μα τὸ λέγω σοι, τέκνον, τὸ μυρμήκιν ἀνέρχεται, τρώγει σε καὶ τὴν ἀλαζονίαν σου ταπεινοῖ. (Οὗτος γὰρ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ ἀνθ' ὁρκοῦ · οὐδὲ γὰρ ὤμωσέ 15 ποτε, ἀλλὰ τῇ λέξει ταύτῃ τῇ μα τὸ λέγω σοι ἐχρᾶτο). Ὁ δὲ ἀδελφός, καὶ τὸν γέροντα διαπαίξας, μούκους αὐτῷ ἐποίει λέγων · Ναί, γέρον, τὸ μυρμήκιν ἀνέρχεται καὶ τρώγει με. Ἀναστάντων δὲ τοῦ ἀρίστου, ἕκαστος

* *ecgr.*
τραπέζῃ

* *ecgr.*
λογισόμενος

Insolenti
monacho,
sibi
irridenti,

divinam
ultionem
formicarum
morsu
imminentem
prædicit;

14. Mos erat cœnobio manuthiorum (1) cæsura aliquando facere; quanta enim toti anno necessaria erat copia, hanc cædebant semel, convocatis cellitis et si qui advenæ alii auxilium ferre possent. Quadam igitur die post cæsionem sederunt ad manducandum circa horam iv, asseditque senex uni mensarum. Fratrum aliquis, immoderate elatus, scurrilia proferre cœpit, sannas assidentibus fratribus facere ac præripere quæ erant in mensa. Senex autem, postquam semel et iterum toleravisset, ut vidit fratrem acriter tentatum, cervice conversa et oculorum acie in ejus vultum intenta, ita severe allocutus est: *Monachi sumus, pater. Insolentia abriperis, fili et jactas te impudenter: non recogitas totum monachum esse in omnibus circum-spectionem, oportereque ut, tamquam cherubim, non sit nisi oculus neque ullo modo efferatur. Verum enimvero dico tibi* (μα τὸ λέγω σοι), *fili, ecce formica ascendit, et devorat te, et elationem tuam reprimat.* (Talis ipsi erat formula pro juramento: neque juravit unquam, sed dictione utebatur illa: μα τὸ λέγω σοι). At frater seni irridens vultuque insultans: *Utique, ait, senex, ascendit formica et devorat me.* Quumque

(1) Μανούθια hic et infra patet esse *ignis elementum*, ramos arborum, fruticum fascies, variaeque ligna (cfr. *Act. SS.*, tom. III Mart., p. 170, annot. a; *Cang. Gloss. græc.*).

δοῦ ηὔρισκε διανεπαύετο μικρόν, ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ ἄκμῃ τοῦ ἡλίου. Καί δὴ ὁ ἀδελφὸς ὑπὸ σκέπην τινὰ πέτρας ἀνεπάθη βαρέως ὑπνώσας· ἦν γὰρ πλοῖστα ἐξ οἴνου εὐφραμμένοις, μᾶλλον δὲ ἓνα καὶ ὁ λόγος * τοῦ γέροντος πληρωθῇ. Καί δὴ, ὡς συμβαίνει τοῖς κόπτουσι ξύλα, ὑπὸ μανουθίου
 5 μικρόν νυγὲν περὶ τὴν κνημίδα, ἐξῆλθε ράνις αἱματος. Φωλεὰ οὖν παρέκειτο τῇ πετρᾷ μυρμήκων· ἥτις ὁσφρανθεῖσα τοῦ τραύματος μᾶλλον δὲ τοῦ αἱματος, οὕτως περιέφαγεν, ὡς ἐφ' ἱκανὸν τὴν σάρκα γυμνῶσαι καὶ τραῦμα σχεδὸν παλαισטיαῖον ποιῆσαι. Ὁ δὲ ἀδελφὸς διυπνισθεὶς καὶ αἰσθηθεὶς τῆς δριμύσεως τοῦ ποδός, τῇ χειρὶ διατρίψας καὶ θεασάμενος
 10 τὴν ὀργὴν ἐκείνην ὡς δύο φούκτας μυρμήκων περὶ τὸν πόδα αὐτοῦ καὶ τῆς πληγῆς τὴν ἀπειλὴν, ἤρξατο κράζειν τὸ Κύριε ἐλέησον. Συναχθέντων οὖν τῶν ἀδελφῶν πρὸς αὐτὸν καὶ πυνθανομένων τὴν αἰτίαν τῆς βοῆς, ὑποδείξας τὸν πόδα ἔφη· Τοῦτο νῦν ὁ λόγος τοῦ γέροντος. Καὶ πάντων ἐκπληττομένων, ἀναστὰς καὶ δρομέως ἐλθὼν ἔρριπεν ἑαυτὸν πρὸς τοὺς
 15 πόδας αὐτοῦ, αἰτῶν συγγνώμην περὶ τοῦ σφάλματος αὐτοῦ καὶ εὐχὴν ἰάσεως.

* ecgr.
ἀλογος

Τότε ὁ γέρων νοθετικῶς τοῖς ἀδελφοῖς λέγει· Ἰδοὺ θεωρεῖτε, κύριοι, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅτι οὐδὲν ἔστιν ἡ ὑπερηφανία τῶν ἀνθρώπων οὐδὲ ἡ οἷησις τῆς καρδίας ἡμῶν. Ἡ μὲν γὰρ ὑπερηφανία εἰς ἀνέμους ἰδρυσται *,

* ecgr.
ἰδρυσται

a prandio surrexissent, paulum quiescebant singuli ubi locum invenissent, donec præteriret ardor solis. Frater quidem ille sub tegmine petræ decubuit gravi somno oppressus, eo quod plurimum erat vino hilaratus, vel potius ut dictum senis adimpleretur. Revera, ut accidit cædentibus ligna, manuthio nonnihil vulneratus est in tibia exiitque gutta sanguinis. Formicarum autem latibulum petræ adjacebat; quæ, sanguinem odoratæ, ascenderunt ad os vulneris aut potius ad cruorem, sicque corroserunt ut carne aliquamdiu nudata, vulnus demum palmi fere unius infingerent. Itaque excitatus a somno frater, acri illa pedis punctione affectus, quum manu palpavisset et vidisset horrorem illum, duo pugillos formicarum circa pedem suum plagamque imminuentem, cœpit vociferari: *Domine, miserere*. Congregatis ergo fratribus apud eum sciscitantibusque clamorum causam, pede monstrato: *Ecce*, ait, *quod senex dixerat*. Stupefactis omnibus, surgit, accurrit, se projicit ante ipsius pedes, ut delictum ignoscat precatur, imploretque sibi sanationem.

et terribiliter læsum,

Tunc senex exhortandi gratia fratribus dicit: *Ecce videtis, domini, patres et fratres, nihil esse hominum arrogantiam nec præsumptionem cordis eorum. Nam arrogantia quidem in ventis sedem figit, et præ-*

fratres, occasione data, ad humilitatem adhortatus,

* *infra saepe*
ὑπερηφάνεια

ἡ δὲ οἷσις ἡμῶν ἀεροπορεῖ ἐπὶ ἀστάτῳ κάπνῳ. Τί γάρ ἐστιν ὑπερηφάνια* ἀλλ' ἡ πλάσμα διανοίας ὀγκουμένης, ἄστατα κύματα ; Πομπόληξ ἐστὶ πρὸς ὀλίγον νηχομένη ἀνθρώπῳ ἐφ' ὕδατος, ἀιφνιδίως δὲ ῥησσομένη καὶ εἰς οὐδὲν γενομένη. Τί γάρ καὶ κερδανούμεν ἐξ αὐτῆς ; εἰπέ μοι. Δάκτυλον ἕνα οὐ δύναται προσθῆναι τῇ ἡλικίᾳ ἡμῶν, καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ποιεῖ 5 ἡμᾶς πέτασθαι· νόμισμα ἐν ἐπιβαλεῖν τοῖς ὑπάρχουσιν ἡμῶν οὐ δύναται, καὶ ἀρχόντων καὶ βασιλέων ἡμῖν οἷσιν ἐμβάλλει· βρώματα πολυτελῆ καὶ ἐσθῆτα λαμπρὸν ἡμῖν οὐ χαρίζεται, καὶ τῶν τρυφόντων καὶ ἐξογκουμένων τῇ τρυφῇ τὰ σώματα τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἐξογκοῖ· ἡμέραν μίαν τῶν χρόνων ἡμῶν οὐ προστίθῃσι, καὶ ὡς ἀθάνατοι τὰς ὀφρὺς ἀκίνητα 10 ὑψηπετοῦμεν· γῇ καὶ ὁποδός ἐσμεν, καὶ τὴν δυσωδίαν τοῦ μνήματος μὴ ἐνθυμούμενοι τὸν ἀέρα πετώμεθα. Ἔοικεν ἡ ὑπερηφάνεια οἷδμα θαλάσσης· ὥσπερ γὰρ αὐτότε ἐστὶ τότε ἐστορουσμένον ὕδωρ, τότε κυρτούμενον κύμα, καὶ προσθήκη βανίδος τῇ ὀγκώσει τοῦ κύματος οὐ γέγονεν, ἀλλ' ἐπάλληλα κύματα ἐκ τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἀκτῇ καταστρέφονται, οὕτως καὶ ἡ ὑπερηφάνια 15 τὴν ἀλοῦσαν διάνοιαν ἀλλ' ἐπαλλήλοις ὑψώμασιν ἐξογκοῦσα κατὰ γέννης προσράξασα κατακοντίζει. Καὶ τοῦτο δὲ λογισώμεθα ἐν ἑαυτοῖς, τίμιοι πατέρες, ὅτι οὔτε ὁ ἐνάρετος καὶ ἅγιος, καὶ ὡς Πέτρος καὶ ὡς Παῦλος εἶη, καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους ὑπερήφανος*, οὐ δυνήσονται οὔτε οἱ ἅγιοι

* *ecgr.*
ὑπερηφάνια

sumptio per aerem incedit inanis fumi. Quid est arrogantia, nisi foetus mentis turgida, instabiles fluctus elevantis? Bulla est, quæ modicum innatat splendida aquæ, derепente autem disrupta in nihilum redigitur. Quid superbia lucramur? Dic mihi. Digitum unum non potest adjicere staturæ nostræ, et super cælos volare nos facit; nummum unum addere fortunis nequit, et præfectorum regumque nobis ambitionem injicit; nec cibum locupletem nec vestem splendidam tribuit nobis, et laute viventium esuque corpora onerantium more mentem nostram inflat; diem unum annis nostris haud adjicit, et ut immortales supercilia immobiles tollimus; terra et pulvis sumus, et foetoris sepulcri obliti, in aera extollimur. Similis est superbia fluctibus maris: sicut enim in mari nunc est placidum æquor, nunc agitata unda, neque ex tumore aquæ additur una gutta, sed singuli fluctus unus post alium ex alto in littus devolvuntur, ita et superbia evagantem mentem inflatam sensis turgidis, sed se invicem propellentibus, in gehennam præcipitem detrudit. Verum hoc reputemus nobiscum, venerandi patres: nemo virtute præditus et sanctus, etiamsi Petro aut Paulo similis sit, aut præ cunctis hominibus excelens, non poterunt, inquam, nec sancti nec impii super terram digitum

- οὔτε οἱ ἀσεβεῖς ὑπὲρ τὴν γῆν δάκτυλον ἓνα ἀεροπορεῖν, ἀλλὰ πάντες, καὶ τε δίκαιοι, καὶ τε ἁμαρτωλοὶ ὤμεν, ἴσως τὴν αὐτὴν γῆν βηματίζομεν σαρκί. Ἀλλὰ τίς διακρίνει εἰ ὁ δίκαιος τῇ προαιρέσει καὶ τοῖς ἔργοις ὑψιπετῶς βιοῖ; Ἡμῶν γάρ, φησι, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.
- 5 Τῷ δὲ ὑπερφηφάνῳ φησί· Νῦν δὲ εἰς ἄδον καταβιβασθήσῃ· πᾶς γὰρ ὁ ἑαυτὸν ὑψῶν ταπεινοθήσεται. Ὅθεν ἡ ταπεινοφροσύνη ὕψωμα ἔχει τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· ἴστε δὲ, ἀγαπητοί, πόσον ἐστὶν ἀδιήγητον ταπεινὸν τὸ τὸν Θεὸν μέχρι θανάτου καταβῆναι. Ἡ δὲ εὐλάβεια σύστημά ἐστι πάσης τῆς
- 10 συμμορίας τῶν ἁγίων. Λέγω γάρ ὑμῖν, ἀδελφοί, ὅτι οὐκ ἐστὶν οὐχ Ἕλληνας, οὐκ Ἰουδαίους, οὐδὲ Σαμαρίτας, ὃς ἔχει ἀληθινὴν εὐλάβειαν καὶ ἐπιείκειαν, ὃς * ἀγαπᾶται καὶ ἐράσμιός ἐστι παρὰ τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις. Ἐν παντὶ γὰρ ἔθνει ὁ φοβούμενος καὶ εὐλαβούμενος τὸν Θεὸν δεκτός αὐτῷ ἐστίν. Ἰνα δὲ καὶ παραστήσωμεν ἡμῖν τῆς εὐλαβείας τὸ ἐπωφελές,
- 15 ἐκ τετραπόδων καὶ θηρίων καὶ πετεινῶν καταμάθωμεν· εὐλαβεστέροις καὶ ἐπιεικεστέροις συναναστρεφόμεθα, τοῖς ἀγρίοις δὲ καὶ ἀνημέροις καὶ ἐπιβουλεύομεν. Ταύτας οὖν κτησώμεθα ἐν πάσιν, ἀγαπητοί, τὴν ταπείνωσιν φημι καὶ τὴν εὐλάβειαν, δι' ὧν καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἐράσμιοι ἐσόμεθα. Ἀρωμεν τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ μάθωμεν ἐξ αὐτοῦ ὅτι πρῶος

* eogr.
οὐκ

unum in aere gradi; at universi, justī aut peccatores, terram eandem metimur carne. Quis autem discernit num justus cogitatione operibusque in excelsis vivat? Nostra enim, inquit, conversatio in cælis est. Superbo vero dicit: nunc in infernum præcipitaberis; omnis enim qui seipsum exaltat humiliabitur. Quamobrem humilitas ut ornamentum habet unigenitum Filium Dei, qui humiliavit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis: nostis vero, dilecti, quam sit ineffabiliter humile Deum usque ad mortem descendisse. Pietas autem fundamentum est societatis sanctorum. Dico enim vobis, fratres, quia non est Græcus, nec Judæus, nec Samaritanus, qui habet veram pietatem et mansuetudinem, qui dilectus est et gratus coram Deo et hominibus. In omni gente qui timet et colit Deum, acceptus est ei. Ut demonstremus nobis pietatis utilitatem, a quadrupedibus et feris et volucribus addiscamus: ad modestiores et mansuetiores inclinamur, insidiamur contra ferocibus et immitibus. Has ergo acquiramus in omnibus, dilecti, humilitatem dico et pietatem, quibus et Deo et hominibus grati erimus. Tollamus jugum Christi super nos, et discamus ab eo quia mitis est et humilis corde;

ἔστι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὐρήσομεν ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ λήψεται ἡμᾶς συμμετόχους τῆς αἰωνίου αὐτοῦ βασιλείας.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ γέρων καὶ ἐπευξάμενος τῷ ἀδελφῷ καὶ σφραγίσας τὸν πόδα ἰάσατο αὐτόν.

CAPUT IV. Epiphanii luctatoris conversio a superstitione et sancta vita in cœnobio. — Ἦν τις λουκᾶτιωρ ἐν Βυζαντίῳ, Κίλιξ τῷ γένει, νικῶν ἐν τῇ τέχνῃ αὐτοῦ. Διαπορούμενοι δὲ ἐν τῇ τέχνῃ αὐτοῦ οἱ ἀντίδικοι αὐτοῦ ἐφαρμάκευσαν αὐτὸν καὶ ἦν πάσχω. Οἱ δὲ τούτου φιλεῖται περιέφερον αὐτὸν ἀνυπομονήτως ἀπὸ εὐκτηρίου εἰς εὐκτηρίον, καὶ ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, θλιβόμενοι περὶ αὐτοῦ. Τέλος δὲ 10 ἐκ πολλῆς ἀνοίας, μᾶλλον δὲ μανίας οἱ λεγόμενοι χριστιανοὶ πρὸς μάγους ἀπήγαγον αὐτόν, ἀρνησάμενοι τοὺς ἁγίους διὰ τὰ παίγνια αὐτῶν. Οἱ δὲ μάγοι ἐδῆσαντο ἐπ' αὐτόν πνεῦμα πονηρὸν ἐπὶ ἔτη δύο· καὶ ἦν ἀκράτητος λοιπὸν ἐν τῇ τέχνῃ αὐτοῦ ἀπὸ τε τῆς ῥώμης τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀπὸ τε τῆς ἐνεργείας τοῦ δαίμονος. Πληροφορηθέντος δὲ τοῦ διαιτοῦς 15 χρόνου, πάλιν ἦν πάσχω δεινότερος καθ' ὅτι λοιπὸν. Καὶ ἀπειλὴ Θεοῦ ἦν εἰς μετάνοιαν ἔλκουσα αὐτόν, τοῦ μὴ θέλοντος δι' εὐσπλαγχνίαν ἄφατον τινα ἀπολέσθαι, ἀλλ' εἰς μετάνοιαν πάντας χωρεῖν, παρορῶν ὡς φιλάνθρωπος τὰς ἀσεβείας ἡμῶν. Οἱ γὰρ τούτου φιλεῖται αἰσχυρόμενοι

et inueniemus requiem animabus nostris, atque assumet nos participes æterni sui regni.

mirabiliter
signo crucis
sanat.

His dictis, senex pro fratre oravit et quum signasset pedem, sanavit eum.

Quum
Epiphanius,
veneno ab
æmulis
accepto, male
se haberet,

CAPUT IV. Epiphanii luctatoris conversio a superstitione et sancta vita in cœnobio. — Erat Byzantii luctator e Cilicia oriundus et egregius in arte sua. Quumque hujus peritia prorsus vincerentur æmuli, venenum ipsi præbuerunt, et ægrotare cœpit. Amici vero circumferebant eum impatienter ab oratorio in oratorium et a monasterio in monasterium, afflicti ejus causa. Demum amentia summa seu potius furore ducti, qui christiani dicebantur ad magos detulerunt eum, ita abnegatis sanctis ludibrioque habitis. Magi autem alligaverunt super eum spiritum malum annis duobus circiter, et exinde insuperabilis erat in arte sua et ob robur corporis et ob dæmonis energiam. At elapso biennio, iterum æger fuit terribilius quam antea; et ad pœnitentiam illum trahebat Dei comminatio, nolentis misericordia ineffabili quemquam perire, sed ad pœnitentiam omnes venire, remittentisque ex caritate impietates nostras. Amici enim

et dæmone
per magos
invocato
pejus adhuc,
pœnitentia
ductus,

καὶ ὀνειδιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀντιδίκων δι' αὐτὸν, ἐφοδιάσαντες ἱκανῶς ἀπέλυσαν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν.

ΙΓ'. Ἐλθὼν οὖν καὶ προσκυνήσας τοὺς ἁγίους τόπους, κατερχόμενος καὶ τῷ ἁγίῳ Ἰωρδάνῃ προσεύξασθαι, διῆλθεν διὰ τοῦ Χωζιβᾶ · καὶ
 5 γενόμενος ἐν συντυχίᾳ τοῦ ἀββᾶ Δωροθέου, τοῦ γενομένου μετὰ ταῦτα σταυροφύλακος ἐπὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μοδέστου, πατριάρχου τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλεως, ἐπηρώτα εἰ ἔσχοιεν γέροντα ἱκανὸν πρὸς ἐπερωτήσιν λόγου. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ · Καὶ πάννυθα θαύμαστον, εἰς τὰ
 10 ὅδε εἶπεν · Ἐγὼ σπεύδω κατελθεῖν εἰς τὸν Ἰωρδάνην, ἀλλὰ παρακαλῶ σε ἵνα ἄρῃς με πρὸς αὐτὸν, Ὁ δὲ ἀββᾶς Δωρόθεος ἤρην αὐτὸν πρὸς τὸν γέροντα, καὶ βαλόντες μετάνοιαν φησιν ὁ ἀββᾶς Δωρόθεος τῷ γέροντι · Ὁ ἀδελφὸς οὗτος, ἐλθὼν εἰς τὸ κοινόβιον, ἐπηρώτησέν με εἰ ἔστι γέρον
 15 ἀδελφῷ · Ὑπαγε, τέκνον, μεῖνόν με ἕως τῆς κυριακῆς εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ ἔρχομαι καὶ λέγω σοι λόγον. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν, βουλόμενος τὰ κατ' αὐτὸν ἐξ προνοίας μαθεῖν · τοιαύτη γὰρ ἦν ἡ ἐργασία καὶ ἡ συνήθεια

* *ecgr.*
ἐπερωτήτω

ipsius affecti pudore et injuriis lacesiti ab inimicis propter eum, sufficienter instructi ad iter, solverunt versus sanctam civitatem.

16. Quo quum ivisset, et loca sacra veneratus descenderet ad sanctum Jordanem ibi oraturus, transivit per Chozibam, factusque obviam abbati Dorotheo, qui postea *staurophylax* fuit sub sancto patre nostro Modesto, patriarcha sacræ Christi Dei nostri civitatis (1), quæsitum num haberent senem aptum a quo posset consilium expectere. Qui dicit ei : *Et omnino admirandum habemus, qui in cellis commoratur, et singulis dominicis venit in cænobium.* Hic autem : *Ego festino*, ait, *descendere ad Jordanem; sed precor te ut ducas me ad ipsum.* Abbas vero Dorotheus duxit eum ad senem, et salutatione facta, dicit abbas Dorotheus seni : *Frater hic, ingressus cænobium, a me quæsitum num esset senex a quo consilium expeteret, et adduxi eum ad te.* Senex autem dixit fratri : *Vade, fili, expecta me usque ad dominicam in monasterio, et venio et dico tibi verbum.* Hoc egit scilicet quia volebat quæ ad eum spectarent ex inspiratione præscire; hæc quippe erat agendi ratio et consuetudo seni; nec cito dicebat cuiquam

a sancto
Georgio
juvamen
implorat;

(1) Modestus a° 632 tanquam patriarcha Hierosolymæ successit Zachariæ, cujus apud Persas captivi gesserat vices; e vivis vero decessit a° 633 vel 634.

τοῦ γέροντος· οὐ τάχως ἔλεγεν τινι λόγον εἰ μὴ ἐπληροφορήθη. Καὶ ὁ πεισθεὶς ὁ ἀδελφὸς ἀπελθὼν ἔμεινεν ἐν τῷ κοινοβίῳ.

IZ'. Καὶ ἐλθὼν ὁ γέρων τῇ κυριακῇ λέγει τῷ Ἐπιφανίῳ (τοῦτο γὰρ ἦν τῷ κοσμικῷ ὄνομα)· Τέκνον, ἔαν μου ἀκούσης, συμβουλεύσω σοι λόγον, καὶ ἔχει σωθῆναι ἡ ψυχὴ σου. Ὁ δὲ βαλὼν μετάνοιαν ἐδέετο λέγων· Τοῦτο γὰρ καὶ ζητῶ, τίμιε πάτερ. Ὁ δὲ γέρων λέγει αὐτῷ· Μεῖνον ὧδε μετὰ τῶν πατέρων· καλὴ γάρ ἐστι ἡ ἐργασία τοῦ τόπου τῆς φιλοξενίας, ὡς ὁρᾷς· καὶ σώζεται ἡ ψυχὴ σου. Ὁ δὲ ἔφη· Θέλω σε, πάτερ, ἐπερωτῆσαι λόγον κατὰ μόνας. Ὁ δὲ γέρων λέγει αὐτῷ· Τί θέλεις ἐπερωτῆσαι, τέκνον; Καὶ ἐστὶν ἀδυνατὸν ὁ ζητῆς. Ὁ δὲ φησι· Διὰ τί, 10 τίμιε πάτερ; Καὶ λέγει αὐτῷ· Διότι κατέλιπες τοὺς ἁγίους καὶ πρὸς μάγους ἀπῆλθες· καὶ παρ' αὐτῶν ἔλαβες πεπλανημένην βοήθειαν, καὶ κατήσχυνας τὴν πίστιν σου, καὶ ὠργίσθη ὁ Θεὸς διὰ τὴν παρανομίαν καὶ ἀσέβειαν ταύτην.

II'. Καὶ λέγει τοῖς ἀδελφοῖς· Βλέπετε, ἀγαπητοί, τί ποιοῦσιν οἱ 15 χριστιανοί. Οὐαὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. Πῶς ἐγενόμεθα χριστιανοί; Οὐχὶ συνταξάμενοι τῷ Χριστῷ, ἀποταξάμενοι δὲ τῷ ἔχθρῳ, καὶ πάσῃ τῇ λατρείᾳ αὐτοῦ καὶ πάσῃ τῇ πόμπῃ αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ; Καὶ ἐβαπτίσθημεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· πῶς οὖν ἀποστρέφομεν πάλιν, ὡς κύων ἐπὶ τὸν 20

verbum quod non adimpleretur. Cui dicto audiens frater recessit expectavitque in cœnobio.

cujus
hortatu,

17. Veniens die dominica senex dicit Epiphanio (hoc nempe erat viro sæculari nomen) : *Fili, si me audiveris, suadebo tibi verbum, quo salutem accipiat anima tua.* Qui inclinatus sic precabatur : *Hoc equidem quæro, venerande pater.* Tunc senex ad eum : *Mane hic, inquit, cum patribus; præclara enim est vivendi norma huic habitaculo caritatis, ut vides; et salvabitur anima tua.* Hic vero ait : *Volo, pater, rogare verbum secreto.* Cui senex : *Quid vis rogare, fili? At impossibile est quod quæris.* Hic ait : *Quam ob causam, venerande pater? — Quia reliquisti sanctos, inquit, et magos adivisti, a quibus accepisti fallacem opem; dehonestasti fidem tuam, iratusque est Deus propter transgressionem et impietatem illam.*

ob supersti-
tiosam obser-
vantiam
acriter
reprehensus,

18. Tunc fratres allocutus dixit : *Videte, dilecti, quid christiani agant. Væ mundo a scandalis! Quomodo facti sumus christiani? Nonne Christo nos adscribentes, renuntiantes autem inimico et omni adorationi ejus et omni pompæ ejus et cunctis ejus operibus? Baptizati sumus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti : quomodo ergo redimus sicut*

ἴδιον ἔμιτον; Χριστιανοὶ δῆθεν λεγόμενοι, καὶ τῷ ἐχθρῷ τοῦ Χριστοῦ ὑποκύπτουμεν, οἳ μὲν γινόμενοι μάγοι, οἳ δὲ παρ' αὐτῶν βοήθειαν ἐπιζητοῦντες. Τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, τίς δὲ συγκατάθεσις ναῶ Θεοῦ μετὰ εἰδώλου, ἢ τίς συμφωρία Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ; Ταῦτα γάρ
 5 εἰσιν αἱ πόμπαι καὶ αἱ τελεταὶ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἃς καὶ ἀπεταξάμεθα συνταξάμενοι τῷ Χριστῷ. Πῶς δὲ καὶ μετέχουσιν οἱ τοιοῦτοι τραπέζης Κυρίου καὶ τραπέζης δαιμονίων, ἢ ποτήριου Κυρίου καὶ ποτήριου δαιμονίων; Ὅρατε, ἀγαπητοί, ὅτι οὐ μικρὰ ἡ τοιαύτη παράβασις; Ὅρατε ὅτι οὐ μικρὰ ἡ αἰσχύνῃ τῆς πίστεως ἡμῶν τούτοις; Ὅρατε ὅτι καλῶς
 10 εἶπεν ὁ ἅγιος Πέτρος· Καλὸν ἦν αὐτοῖς εἰ οὐκ ἐπέγνωσαν τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· διότι ἀπέστρεψαν ἀποστροφὴν ἀναιδῇ ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς; Πῶς οὖν μὴ ὀργισθῇ ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸ γένος ἡμῶν; Πῶς μὴ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πονηρᾶς γενεᾶς τῆς ποιούσης ταῦτα; Τίς δὲ καὶ δυσωπήσει αὐτὸν μὴ ἐπαγαγεῖν κατακλυσμὸν
 15 ἔτι τῷ κόσμῳ, ἢ πάλιν ὑετὸν πυρὸς καὶ θείου, καταφλέγων τὴν γῆν ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα; Ἐγὼ μὲν, τέκνα, ἔμφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος διὰ τὰ ἐπερχόμενα τῇ οἰκουμένῃ κακὰ διὰ τὰ ἐπιτηδεύματα ἡμῶν τὰ πονηρά· ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοί, νομίζω, ἐξ ὧν ἠκούσατε ὀφείλετε καταφυγῆναι καὶ

canis ad proprium vomitum? Dicimur nempe christiani, et adversario Christi submittimus nos, alii quidem facti magi, alii vero a magis juvamen requirentes. Quæ participatio lucis ad tenebras; quæ consensio templo Dei cum templo idolorum, vel quæ pactio Christi cum Belial? Hæ sunt pompæ et sacra inimici vitæ nostræ, quibus valediximus quum dedimus nomen Christo. Quomodo vero participes sunt isti mensæ Domini et mensæ dæmoniorum, calicis Domini et calicis dæmoniorum? Videtis, dilecti, non parvam hanc esse prævaricationem? Videtis haud mediocre opprobrium fidei nostræ in illis? Videtis quam recte dixerit sanctus Petrus (1): Bonum erat eis non cognovisse viam justitiæ, quia aversi sunt aversione erubescenda ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato? Quomodo ergo non irasceretur Deus in genus nostrum? Quomodo non averteret faciem suam a prava generatione talia faciente? Quis deterrebit eum ne immittat cataclysmum in mundum, aut iterum pluviam ignis et sulphuris, ad consumendam terram sicut Sodomam et Gomorrham? Equidem, filii, terreor et contremisco propter imminencia orbi mala ob mores nostros perversos; vos vero, dilecti, mea quidem sententia, hæc quæ audivistis debetis fugere et potius solitudinem eligere

(1) 2 Petr., II, 21.

μᾶλλον στερεοσθῆναι τῇ ἀποταγῇ τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, καὶ ἐν ὑπομονῇ τῆς πολιτείας ταύτης καὶ τοῦ σχήματος ἐγκατε-
 ρῆσαι, καὶ μετὰ δακρύων καὶ ταπεινώσεως πολλῆς καθικετεῦσαι τὸν Θεὸν
 νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὅπως φείσῃται ἡ αὐτοῦ ἄφατος ἀγαθότης τοῦ λαοῦ
 αὐτοῦ καὶ ἐλεήσῃ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ · ἴσως ἔσται ἀνωχὴ τῶν 8
 προδοκωμένων δεινῶν τῇ οἰκουμένῃ. Σὺ δὲ, τέκνον Ἐπιφάνιε, ἐάν μου
 τῆς βραχύτητος ἀκούσης καὶ μείνης ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ ἀποτάξῃ τοῦ
 κόσμου, τοῦ μὲν δαιμονίου οὐκ ἀπαλλαγῇς ἕως ἡμέρας θανάτου σου, διὰ
 τὸ ἐγκαταλιπεῖν σε τοὺς ἀγίους καὶ προσδραμεῖν τοῖς μάγοις καὶ παρ'
 αὐτῶν βοήθειαν λαβεῖν καὶ τὴν πίστιν σου παραδειγματίσαι · πλὴν διὰ 10
 τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἀντιπάλου σου πρὸς παιδείαν τῆς ἁμαρτίας ἐν ᾧ ἡμαρτες
 παιδευόμενος, σωθήσεται ἡ ψυχὴ σου.

18'. Ὁ δὲ νεώτερος, πεσὼν πρὸς τοὺς πόδας τοῦ γέροντος, ἐδέετο μετὰ
 δακρύων λέγων · Ναὶ, τίμιε πάτερ, ὃ ἐάν κελεύσης με ποιῶ προθύμως ·
 μόνον σωθήτω ἡ ψυχὴ μου. Καὶ γέγονε μοναχὸς, δόκιμος πάνυ, ἄσκησιν 15
 μεγάλην κτησάμενος. Πλεονάκις γὰρ τινὰς ἡμέρας διὰ κερατίων καὶ
 φοινίκων μόνων διητᾶτο, καὶ ταῦτα ἐν κοινοβίῳ ὑπάρχων καὶ διακονίας
 ποιῶν καὶ τοῖς βαρέσιν * ἔργοις ἱκανῶς ἑαυτὸν συντρίβων, ἀγρυπνίαν
 ἄπαυστον ἐκτελῶν. Μικρὸν γὰρ πρὸ τῆς ὥρας τοῦ χρούσματος τοῦ
 νυκτερινοῦ, ἐκ πολλῆς μελέτης καὶ προσευχῆς πρὸ τοῦ οἰκίσκου τῶν 20

* ecgr.
 βαρέοις

*renuntiareque huic mundo et amori ejus, in tolerando hanc vitæ ratio-
 nem institutumque confirmari, cum lacrymis et magna humilitate sup-
 plicari Deo die ac nocte ut parcat ineffabilis ipsius bonitas populo suo
 et misereatur hæreditatis suæ; forsitan ita protegetur orbis a malis
 imminentibus. Tu vero, fili Epiphanie, si parvitati meæ credens man-
 seris in hoc loco, valedixerisque mundo, dæmonio non subjecieris usque
 ad diem mortis eo quod derelictis sanctis recurreris ad magos et ab his
 auxilium proditor fidei quæsieris; sed tantum hac oppugnatione adver-
 sarii experientia doctus quantum peccatum commiseris, salvam habebis
 animam.*

monasticam
 vitam
 amplectitur,
 omnibusque
 virtutibus
 excellit.

19. Juvenis autem, provolutus ad pedes senis, orabat cum lacry-
 mis dicens : *Ita, venerande pater, quidquid jusseris mihi libenter
 exequar; salvetur modo anima mea.* Et factus est monachus, probatis-
 simus ac multum in virtute exercitatus. Sæpius dies aliquot cornicu-
 lis et palmis vescebatur solis; hocque in cænobio degens, ministeria
 peragens et duris operibus multum seipsum extenuans, vigiliisque in-
 cessanter productis. Paulo ante horam pulsus nocturni, post longam
 meditationem et orationem coram monumento sanctorum quinque

ἀγίων πέντε πατέρων τῶν ἐκεῖσε κατακειμένων ἐν τινι πιζολίῳ καθεζόμενος, ὀλίγον ὕπνου, μετὰ τὸν κανόνα μηδέποτε ὑπνώσας, ἀλλ' εἰς τὰ μανούθια ἐξιών, πλεονάκῃς προδοῦλης ἡλίου εἰσὶν * εἰς τὸ μοναστήριον · στρωμνῇ δὲ οὐθ' ὀλως ἐχρήσατο, ἀφ' ἧς ἀπετάξατο. Ἐκτῆσατο δὲ πολλὴν ἀκακίαν σφόδρα, ὅρκῳ μὴ χρησάμενος, ἐν τῷ σχήματι ἔχων ἀνθ' ὅρκου τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἀλλ' ἢ κύρι · οὐπερ τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν πολιτείαν πᾶσαν οὐ νῦν σχολῇ διηγῆσασθαι. Ἐλαβεν δὲ καὶ χάρισμα, καὶ ἐθεώρει τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, καὶ πλεονάκῃς αὐτὸ ἀπασόβει τοῦ μὴ ἐγγύσαι αὐτῷ · οὐ γὰρ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἕως ἡμέρας θανάτου αὐτοῦ, 10 κατὰ τὸν λόγον τοῦ γέροντος.

* *ecgr.*
εἰσεῖτη

CAPUT V. Malus spiritus a Georgio devictus; fratres servati illæsi a bestiis et ab igne. — Συνήθεια ἦν τοῖς κελλιώταις κατὰ κυριακὴν ἔρχεσθαι εἰς τὸ κοινόβιον. Ἐρχομένου δὲ καὶ τοῦ γέροντος, οἱ διακονῆται δειλῆς τῆς κυριακῆς περιέφερον αὐτὸν εἰς τὰς ἑαυτῶν διακονίας 15 εὐλογεῖν καὶ ἐπεύχεσθαι αὐτοῖς · τινὲς δὲ ἀνέτιθουν αὐτῷ καὶ τοὺς ἑαυτῶν λογισμούς. Ἐγένετο δὲ ἐν μιᾷ κυριακῇ, καὶ παρέτεινε τὸν λόγον πρὸς τινα τῶν ἀδελφῶν μέχρι δευτέρας ἢ καὶ τρίτης ὥρας τῆς νυκτὸς. Ἐπιούσης τῆς δευτέρας δὲ εἶχεν συνήθειαν ὁ γέρων μὴ κοιμᾶσθαι νυκτὸς εἰς τὸ κοινόβιον. Ἐξελθὼν οὖν εἰς τὸ θυρώριον, παρεκάλου τὸν θυρωρὸν

patrum ibi quiescentium, in quodam vestibulo sedens, aliquantulum somni capiebat; post officium nunquam dormiebat, sed in manuthia exhibat, et sæpe solis ortu ingrediebatur monasterium; strato autem nullo modo usus est a quo tempore adscriptus religioni fuit. Acquisivit autem sanctitatem permagnam, juramento nunquam adhibito, jurandi loco locutionem illam in usu habens: 'Ἀλλ' ἢ Κύρι. Sed hujus virtutes universamque conversationem non vacat nunc enarrare. Accepit et donum miraculorum; et videbat spiritum nequam, sæpeque ipsum arcebat ne accederet ad se; non enim abfuit ab illo usque ad diem mortis ejus, juxta dictum senis.

CAPUT V. Malus spiritus a Georgio devictus; fratres servati illæsi a bestiis et ab igne. — Consuetum erat cellitis dominica venire in cœnobium. Veniente autem et sene, ii quibus varia ministeria erant commissa, dominica ad vesperam inclinata circumducebant illum in sua officia ut benediceret et apprecaretur; nonnulli præterea aperiebant ei et suas cogitationes. Accidit ut quadam dominica sermonem cum uno fratrum produceret usque ad secundam aut tertiam noctis horam. Jamvero transacta secunda, quum non soleret senex dormire noctu in cœnobio, discessit et ingressus janitoris cel-

Georgius,
dum noctu
rediret
in cellam,

* egr.
ἐπέσχε

ἀνοῖξαι καὶ ἀπολύσαι αὐτόν. Ὁ δὲ ἐπέσχε * αὐτόν λέγων· Ἄλλ' ἡ ὥρα ἐστὶ, τίμιε πάτερ, καὶ ποῦ ἀπέρχῃ ἄρτι; Ἄλλα μᾶλλον θεὸς σαυτὸν καὶ ἀναπαύου, καὶ τῷ πρῶτῳ ἀπέρχῃ. Ὁ δὲ γέρων ἔφη· Οὐχί, τέκνον, ἀλλὰ νῦν ἀπόλυσόν με. Ὁ δὲ λέγει· Φοβοῦμαι, τίμιε πάτερ, μὴ καὶ ὑπὸ μέμφιν γένωμαι ἐὰν συμβῇ σοὶ τι ἐν ὁδῷ. Πρὸς ὃν ἔφη· Ἔστι Θεὸς, τέκνον, ὃ βοηθῶν. Ὁ δὲ παραβιασάμενος πολλὰ καὶ μὴ πείσας, τέλος ἀπέλυσεν αὐτόν. Ἐξελθὼν δὲ ὁ γέρων διώδευε τὸ μονοπάτιον ἐπὶ τὸ κελλίον. Ἐλθὼν οὖν πνεῦμα πονηρὸν, κατὰ τοὺς κρυμνῶδεις τόπους ἐπεχειρεῖ κρυμνίζειν αὐτόν. Ὁ δὲ γνούς ἐπετίμα τῷ πνεύματι λέγων· Ὑπαγε ἀπ' ἐμοῦ. Καὶ πλεονάχῃς τούτου γενομένου, τέλος ὡς οὐκ ἐνέδωκε, φησὶν ὁ γέρων· Ἐπειδὴ ἀναιδέυει καὶ οὐ βούλει ἀπελθεῖν, εὐλογητὸς Κύριος, σὺ με βαστάξεις καὶ ἀποφέρεις εἰς τὸ κελλίον· καὶ εὐθέως τὸ πνεῦμα ὑπέβη καὶ βαστάσας ἀπήγαγεν εἰς τὸ κελλίον. Καὶ λέγει ὁ γέρων· Ἄρτι ὑπαγε, καὶ μὴ ἀναιδέου καὶ ἔριζε πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἁμαρτωλοὺς.

ΚΑ'. Τούτου δὲ γεγονότος καὶ γνωθέντος, λέγει τις τῶν ἀδελφῶν ἐν 15
μιά τῷ γέροντι· Εἰ ἐβλάβης, πάτερ, ἀπὸ λεοπαρδου ἢ ἀπὸ ὄφως ἢ ἀπὸ ἄλλου θηρίου, τί εἶχεν γενέσθαι; Λέγει ὁ γέρων· Τέκνον, τὰ πνεύματα οὐ φοβούμεθα, καὶ πῶς τὰ θήρια φοβηθησόμεθα; Πλὴν, ἀγαπητὲ, οὐδέποτε ἤκούσθη ὅτι ἐβλάβη τις ὥδε ἀπὸ λεοπαρδου ποτὲ, εἰ μὴ εἰς τοιοῦτον

lam, hunc advocavit ut aperiret et se dimitteret. Qui cohibebat illum dicens : *Sed hora est, venerande pater; quo abis nunc? Decumbe potius et requiesce; mane discede.* Senex autem : *Non, fili, inquit, sed nunc dimitte me.* Hic vero : *Timeo, venerande pater, ne imputetur mihi, si quid tibi acciderit in itinere mali.* Ad quem senex : *Est Deus, fili, qui adjuvet.* Hic autem, multum conatus, quum non persuasisset, demum sivit eum abire. Egressus igitur senex, semita tendebat versus cellam. Et ecce venit spiritus malus, qui per abrupta dejicere eum tentabat. Quod ubi cognovit, præcepit spiritui : *Recede a me.* Quumque hoc pluries contigisset, nec obediret, demum dixit senex : *Siquidem insolens nec vis abire, benedictus Deus! tu me portabis et deferes in cellam.* Citoque spiritus se submisit, et detulit eum in cellam. Et ait senex : *Vade nunc, et ne superbias neve insurgas contra nos humiles et peccatores.*

spiritum
malum, a quo
impetitus
erat,

cogit ut se
deferat.

Hinc
quomodo a
leopardi
impetu

21. Hoc autem facto et evulgato, dixit unus fratrum aliquando seni : *Si læsus esses, pater, a leopardo aut serpente aut alia bestia, quid factum esset?* Dicit senex : *Fili, spiritus non timemus, et quomodo feras timebimus? De cætero, dilecte, nunquam auditus est læsus fuisse quisquam hic a leopardo, præter unum, sequenti modo. Incedens nempe*

τρόπῳ· διοδεύοντος γάρ τινος ἀδελφοῦ τὸ μονοπάτιον τῶν κελλίων, ἦλθεν ἐπὶ τινὰ κρυμνῶδη τόπον. Ἦν δὲ καὶ ἡ πέτρα ὑψηλὴ ὑπάνωθεν. Καὶ συναντῆσας ἐκεῖσε ὁ ἀδελφὸς τῷ λεοπάρδῳ, ἰδὼν αὐτὸν ἐφοβήθη ὑποστρέψαι, ἀλλ' οὔτε τὸ θηρίον ἡβουλήθη ἀνακάμψαι. Ἰσταντο οὖν
 5 ἀλλήλους θεωροῦντες. Βλέπων δὲ ὁ ἀδελφὸς ὅτι οὐ δίδωσι τόπον τὸ θηρίον, λέγει αὐτῷ· Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δὸς τόπον ἵνα παρέλθῃ. Ὁ δὲ ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, κατηκόντισεν ἑαυτὸν εἰς τὸν κρυμνὸν ὡς δύο ἀνδρομήκων ὑπάρχοντος. Ὁ δὲ ἀδελφὸς οὐκ ἐφοβήθη τὸν Θεόν, ὃν τὸ θηρίον ἔφριξεν· ἀλλὰ λαβὼν μεγάλους
 10 λίθους, κατελίθαζε τοῦ θηρίου. Ὁ δὲ μανεῖς δρομέως δι' ἄλλου τόπου ἀνελθὼν, καὶ καταλαβὼν τὸν ἀδελφὸν ῥάπισας δις ἡ τρις ἀπῆλθεν, ἀφελὲς πεπληγμένον, μὴδ' ὅλως ἀψάμενος τῷ στόματι αὐτὸν. Εὗροντες δὲ ἡμεῖς ἡγάγομεν* αὐτὸν εἰς νοσοκομεῖον, καὶ δι' ὀλίγων ἡμερῶν ἰάθη ὁ ἀδελφός.

* eogr.
 ἡγαγον

ΚΒ'. Περὶ δὲ ὄψεων ὅτι δεινοὶ καὶ θανάσινοι εἰσὶν εἰς τὴν ἐνορίαν
 15 ταύτην, οἷδα τινὰ κηπουρὸν ἀποκτείναντα ὄφιν ἐν τῷ κήπῳ, καὶ κρεμάσαντα αὐτὸν ἐν τῇ ἄρμακίᾳ· καὶ ἐποίησεν δύο ἐβδομάδας κρεμώμενος, καὶ οὔτε θηρίον οὔτε ὄρνεον ἐτόλμησεν ἀψασθαι αὐτὸν, εἰ μὴ οἱ μύρμηκες εἰσελθόντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ στόματος κατέφαγον τὰς σάρκας αὐτοῦ. Καὶ πάλιν κοπτόντων ἡμῶν τὰ μανούθια,
 20 ἤρén τις ἀδελφός λίθον ἐπιθῆναι τῷ φορτίῳ. Ὅφρις οὖν ὑπῆρχεν ὑποκάτω

quidam frater per semitam cellarum, venit ad præruptum locum. Erat autem et lapis præaltus desuper. Et quum occurrisset ibi frater leopardo, hoc viso, timuit regredi, sed nec fera voluit viam inflectere. Steterunt igitur se mutuo respicientes. Vidensque frater loco non cedere feram, dicit ei : In nomine Domini nostri Jesu Christi da locum ut transeam. Hæc, audito nomine Christi, projecit se statim in præcipitium quod bis fere staturam viri æquabat. Frater autem non timuit Deum, quem bestia verita est ; sed sumptos magnos lapides conjecit in feram ; quæ irata, cursu per alium locum ascendit, apprehensum fratrem cecidit bis aut ter et abiit, relicto quidem eo vulnerato, at quin ore eum tetigisset. Inventum ergo nos deduximus in nosocomium et intra paucos dies sanatus est.

22. *Serpentes etiam quamaxime terribiles et letiferi sunt in hac regione. Novi enim hortulanum qui serpentem occiderat in horto et in porticu suspenderat ; ubi mansit hebdomadas duas pendens, quin fera aut volucris ausus esset illum tangere, præter formicas, quæ ingressæ per oculos et per os corroserunt carnes. Rursum cædentibus nobis manuthia, sumpsit frater lapidem imponendum fasci. Sub lapide erat*

et a morsu
 serpentum

τοῦ λίθου· ὃς διατείνας τὸν τράχηλον δράξασθαι τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦτον μὲν οὐκ ἐπέτυχεν, ρίζαν δὲ μάκρου ξύλου παρακειμένην δήγματι πλῆξας, ὥσανει τὸν ἀδελφὸν (ἦσαν γὰρ τυφλοὶ καὶ κωφοὶ ἐκ τῆς πολλῆς αὐτῶν ἰσορίας)· καὶ δὴ ὡς ἀπὸ πυρὸς τὸ ξύλον ξηρὸν γέγονε. Τοιούτων δὲ ὑπαρχόντων καὶ δεινότερων, οὐδέποτε ἠκούσθη ὅτι ἐδόχθη ἀπὸ ὁφείως τις ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ τῆς ἁγίας δεσποίνης ἡμῶν, τῆς εὐλεγομένης θεοτόκου πανταχῇ φυλαττούσης τοὺς δούλους αὐτῆς.

ΚΓ'. Παρακάλει ὁ γέρων τοὺς κατὰ καιρὸν κελλαρίτας ἀρτοκοπίον χῶρις αὐτοῦ μὴ γενέσθαι· ἔλεγε γὰρ μέγαν μισθὸν ἐξαιρέτως εἶναι ταύτης τῆς ἐργασίας ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ τούτῳ· τὸ γὰρ πλεόν εἰς τοὺς 40 ξένους δαπανᾶται. Ἔλαβε δὲ καὶ τὴν διακονίαν τῶν πιπιγγίων τῶν κατὰ τὴν στρατὰν Ἱεριχούντων· ἐβοήθη δὲ καὶ συνειργάσето καὶ τοῖς κηπούροις καὶ ἐκάστη διακονίᾳ προθύμως· ἔσπευδεν γὰρ πολλὴν συνδρομὴν ἐπιδείξασθαι περὶ τὴν ἐργασίαν τοῦ τόπου διὰ τοὺς ξένους, οὐ μόνον διὰ τὸν μισθόν, ἀλλὰ καὶ εἰς προθυμίαν καὶ ὑπόδειγμα βουλόμενος τοῖς ἀδελφοῖς 45 γενέσθαι. Ἐν δὲ τῷ ἀρτοκοπίῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔργοις ἔκαιεν καὶ τὸν φοῦρνον. Ἰστε δὲ πάντες ποίαν ἀνάγκην καὶ συνοχὴν ἔχει ὁ τόπος ἐν καιρῷ θέρους· πλεονάκεις γὰρ τοὺς κηριόλους τοῦ κανονείου τοῦ ἱερατείου εὗραμεν διαινῆς λυθέντας καὶ πεσόντας ἐν τῆς ἀκμῆς τῆς φλογόσσεως τοῦ

protecti sint
monachi
narrat
fratribus.

Ipsē vero,
quum
impigre
laboraret ad
panes
coquendos,

serpens; qui extenso collo ad apprehendendum fratrem, ipsum non attigit, radicem vero magni ligni adjacentem morsu prehendit, quasi fuisset frater (erant enim surdi et cæci præ multa sui veneni abundantia); et ecce tamquam adustum igne lignum siccum factum est. Jamvero hæc quum ita sint, imo et terribilius, nunquam tamen auditum est quemquam morsu læsum fuisse serpentis in hoc sacro loco sanctæ domine nostræ, benedicta Dei genitrice omni modo protegente servos suos.

23. Rogabat senex hos qui tunc temporis cellaritæ erant, ne panis se absente conficeretur : dicebat enim magnam eximiamque mercedem esse hujus laboris in sancto loco illo, quia major pars in advenas expenditur. Assumpsit et curam pullorum avium qui erant secus viam Hierichontinorum ; adjutoremque se et laboris socium hortulanis et cæteris ministris adjungebat libenter ; multaue cum diligentia festinabat incumbere operibus hujus loci propter advenas, non ob mercedem tantum, sed etiam ut animum adderet fratribus et ædificationi esset. In panis vero coctione amabat præsertim furnum accendere. Jamvero nostis omnes quam durus sit et molestus hic locus æstivo tempore : sæpius enim cereos candelabri in sacrario invenimus omnino fusos decidisse vehementissimo calore aeris. Senex vero in

ἀέρος. Ὁ δὲ γέρων ἐν τῇ αὐτῇ φλογώσει διέμεινε καὶ δεύτερον ἢ τρίτον τὰς πολλὰς ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἐργασίας τοῦ μαγκιπέλου ὑποκαίων τὸν φοῦρνον· ὅπερ δοκιμάσαντες πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν οὐκ ἠδυνήθησαν, αὐτάρκειται ἀδιαδόχως· ὅθεν καὶ ἔλεγον οἱ ἀδελφοί· σιδηρούς ἐστιν ὁ γέρων οὗτος.

- 8 ΚΔ'. Μιᾶ οὖν τῶν ἡμερῶν, μετὰ τὸ ἀριστῆσαι, ἕκαστος ὅπου ἤθελεν ἔθηκεν ἑαυτὸν ἀναπαύσασθαι· ὁ δὲ γέρων ἐν μακρᾷ μικρὸν ἀνέκλινεν, ὥς οὐ καθεύδων, ἀλλὰ στοιχολογῶν. Καὶ αἰφνιδίως ἐξελθὼν πῦρ ἀπὸ τοῦ παραφουρνίου, ἀνοικτοῦ ὄντος ἐξ ἐνεργείας τοῦ ἐχθροῦ, ἐδράξατο τῶν μανουθίων κειμένων πλησίον, πλῆθος ὄντων· καὶ ἤρθη ἡ φλόξ ἕως τῆς
10 στένης. Καὶ θεωρεῖ τὴν ἁγίαν εὐλογημένην θεοτόκον μέσον τῆς γῆς καὶ τῆς στένης ἀπτομένην * ἐστῶσαν, καὶ τῇ ἐγχειρίᾳ αὐτῆς κατασθεννοῦσαν τὴν φλόγα. Καὶ ὁ γέρων ἰδὼν ἐξέστη. Ἀναστάντων δὲ τῶν ἀδελφῶν, διηγήσατο αὐτοῖς, καὶ ἐθαύμασαν ἀνυμνοῦντες αὐτήν· ἦν γὰρ καὶ μαρτύριον ἀληθὲς τοῦ θαύματος ἡ καῦσις τῶν μανουθίων. Πολλὰ δὲ καὶ
15 ἄλλα θαύματά εἰσιν ἅπερ ἐποίησε ἡ εὐλογημένη δέσποινα ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ τούτῳ· ἅτινα ἐὰν ἐγράφηται, βίβλος μεγάλη οὐκ ἀρκήσει ἡμῖν. Ὅλίγα μνηστῆς πρὸς εὐφροσύνην τῶν ἀναγινωσκόντων καὶ αὐτῆς δόξαν, τρέψω μου τὸν λόγον εἰς τὴν τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Γεωργίου πολιτείας διήγησιν.

* ecgr.
ἡπαμένην

hoc ardore manebat bis et ter plerumque in die coctionis panum, accendens furnum; quod experimento facto multi fratres ferre non potuerunt, ipse ferebat indesinenter : unde et dicebant fratres : *Ferreus est senex ille.*

24. Quadam igitur die post prandium unusquisque ubi volebat decubuit ad quiescendum; senex a longe paululum se reclinavit non sopitus sed mente recogitans. Subito ignis egressus a furno, aperto inimici virtute, attigit manuthia quæ prope jacebant magna copia; extollit se flamma usque ad forniciem. Videtque sanctam benedictam deiparam, quæ media terram inter et forniciem ut suspensa stabat, attactuque extinxit flammam. Quo viso senex stupefactus est. Quumque surrexissent fratres, narravit ipsis et admirati sunt laudaveruntque ipsam : testimonium enim miraculi erat ipsa exustio manuthiorum. Multa quoque alia miracula fecit benedicta domina in sancto hoc loco; quæ ut scriberentur, liber magnus non sufficeret nobis. Quibusdam commemoratis ad solatium legentium et ejus gloriam, reducam sermonem ad sancti patris nostri Georgii conversationem enarrandam.

et quiescen-
tibus
fratribus
oraret,

videt
imminens
incendium
a B. V. Maria
extingui.

CAPUT VI. Miracula ope Dei genitricis in Chozibæ monasterio patrata. — Ὁ προαγοραστὴς τοῦ τόπου ἐλθὼν ἀπὸ Ἀραβίας ἐξῆτει λογάριν ἐκ τοῦ ἡγουμένου πρὸς ἀγορασίαν τοῦ σίτου· καὶ κατὰ τὸ παρὸν οὐκ εἶχε τὸ ὀφείλον. Ἐνενοεῖτο οὖν ἵνα τῇ ἐπαύριον πέμψῃ εἴτε εἰς Ἱεριχώ εἴτε εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν τοῦ κομίσαι. Μετὰ δὲ τὰ ἑσπερικά ἤδη 8 ὀφίας γενομένης γυνὴ τις ὡς πτωχὴ τὸ εἶδος ἐλθούσα λέγει τῷ θυρωρῷ· Ποίησον ἀγάπην, κάλεσον μοι τὸν ἡγούμενον, ἔχω γάρ τι ἀναγκαῖον συντυχεῖν αὐτῷ. Ἐλθὼν δὲ ὁ θυρωρὸς ἀνήγγειλεν τῷ ἡγουμένῳ. Ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ· Ἀπελθε, καὶ ἂν θέλῃ ἐντολὴν, δὸς αὐτῇ, εἰ δὲ φαγεῖν, ποίησον αὐτῇ· οὐ γὰρ εὐκαιρεῖ μοι διὰ τὴν παρουσίαν ταύτην νῦν 10 ἐξελθεῖν. Ὁ δὲ θυρωρὸς ταῦτα τῇ γυναικὶ ἀνήγγειλεν. Ἡ δὲ ἔφη· Θέλω ἀναγκαίως λαλῆσαι αὐτῷ, ἵνα πρὸ διαφύματος ἀπέλθω τὴν ὁδὸν μου. Ὁ δὲ πάλιν ἀνελθὼν εἶπεν τῷ ἡγουμένῳ. Ὁ δὲ ἐμβρυθῶς ἀπεκρίθη αὐτῷ· Εἰπόν σοι, ἀδελφε, ὅτι οὐ δύναμαι καταλιπεῖν τὴν παρουσίαν καὶ ἐλθεῖν ἄρτι πρὸς γυναῖκα λαλεῖν. Ταῦτα ὁ θυρωρὸς εἶπεν τῇ γυναικὶ. Ἡ δὲ ἔφη 15 αὐτῷ· Τί οὖν τοὺς πλουσίους ἀποθεραπεύετε καὶ τοὺς πτωχοὺς παρορᾶτε; Διὰ τοῦτο δικαίως καὶ ἐν ἐνδείᾳ χρυσίου ὑπάρχετε· Πλὴν λάβε τὴν εὐλογίαν ταύτην καὶ δὸς αὐτῷ. Καὶ ἐπέδωκεν αὐτῷ ἀποκομίθιν ἐξήκοντα νομισμάτων. Ὁ δὲ δρομέως ἐλθὼν δέδωκε τῷ ἡγουμένῳ, εἰπὼν

Beata virgo
pecuniam
hegumeno

CAPUT VI. Miracula ope Dei genitricis in Chozibæ monasterio patrata. — Obsonator cœnobii ex Arabia venit et quærebat ab hegumeno pecuniam ad emendum frumentum; hic autem in præsentia non habebat necessariam. Proposuerat igitur sequente die mittere sive in Hiericho sive in sanctam civitatem qui afferret. Post crepusculum, vespere jam facto, mulier, quæ videbatur mendica, veniens dixit ostiario : *Fac misericordiam mecum : voca hegumenum : necessariam habeo causam ipsius adeundi.* Quod ostiarius retulit hegumeno. Cui ille : *Vade; si consilium exoptat, des ei; si vero cibum, largiaris : haud enim vacat mihi propter hos qui præsentes sunt nunc egredi.* Ostiarius hæc mulieri renuntiavit. Quæ dixit : *Volo omnino alloqui illum, ut ante auroram prosequar iter meum.* Ille iterum locutus est hegumeno. Qui iracundus respondit : *Dixi tibi, frater, me non posse relinquere hic præsentes ut eam nunc mulierem alloquar.* Hæc retulit ostiarius mulieri. Quæ dixit ei : *Quare ergo colitis divites et pauperes despicitis? Propterea juste inopia pecuniæ pressi estis. Attamen accipe eleemosynam hanc et da ei.* Deditque sacculum sexaginta nummorum. Hic vero accurrit tradiditque hegumeno, simul relato

sub mendicæ
specie affert;

καὶ τοὺς λόγους τῆς γυναικός. Δεξάμενός δὲ ὁ ἡγούμενος ἔφη αὐτῷ·
 Ὑπαγε, θεράπευσον αὐτὴν καὶ ἀπολόγησαι, καὶ καθιστῷ τούτους καὶ
 ἐξέρχομαι πρὸς αὐτήν. Ἐξελθὼν δὲ ὁ θυρωρὸς καὶ περιελθὼν πᾶν τὸ
 5 ἑκτὸς τοῦ θυρωρίου, οὐχ ἡὔρεν αὐτήν. Περιδραμὼν δὲ καὶ πάσας τὰς
 ὁδοὺς, ταύτην οὐκ ἐθεάσατο. Ἦν γὰρ ἡ εὐλογημένη δέσποινα, διορθουμένη
 τὴν ἐργασίαν αὐτῶν, ὅτι ὁ τόπος ὁ ἅγιος οὗτος τῶν πτωχῶν καὶ τῶν
 ξένων ἐστὶν ἀναπαυστήριον, καὶ οὐ τῶν πλουσίων μόνον ἀπαντητήριον.

ΚΖ'. Τινῶν δὲ ἀδελφῶν παρακομιζόντων ἄσβεστον ἐκ τοῦ καμίνου εἰς
 τὰ δοχεῖα τῶν σβεστηρίων, ἑνὸς ἐξ αὐτῶν φθάσαντος τὸ χρουστήριον ἔνθα
 10 οἱ βορδονάριοι χρόνουσιν ἐπὶ λίθου τινὸς πρὸς τὸ ἀπαντῆσαι αὐτοῖς τοὺς
 πατέρας καὶ ἀποφορτῶσαι, τῆς σαργάνης ἑτερομενούσης, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ
 θελήσαντος αὐτὴν διορθῶσαι, τοῦ βορδόνος σκιρτήσαντος καὶ τῆς σαργάνης
 περιτραπίσεως ἐξ ἐνεργείας τοῦ ἐχθροῦ, ἀμφότεροι ἐκρυμνήσαν· ἔχει δὲ τὸ
 βάθος περίπου ἰ' ὀργύας· καὶ ἡ μὲν σαργάνη ἐκκοντισθεῖσα κατεσύρθη
 15 ὑπὸ τοῦ χειμάζβρου τότε βέοντος. Ὁ δὲ ἀδελφὸς μετὰ τοῦ βορδόνος διὰ
 τοῦ κήπου ἀνῆλθεν ἀβλαβὴς εἰς τὸ μοναστήριον, εὐχαριστῶν μετὰ πάντων
 τῷ Θεῷ.

ΚΖ'. Ἀδελφοῦ τινος τοῖς βορδοναρίοις συμφορτοῦντος ἔξω τοῦ παραθύρου
 καὶ τὸ γόνυ θέντος καὶ τὸν σόχον σφίγγοντος· ἐστὶ δὲ σχοῖρος ἐκ

mulieris sermone. His acceptis hegumenus dixit : *Vade, obsequium illi
 præbe excusationemque : hos relinquo et vado ad eam.* Egressus ostia-
 rius, perlustratis omnibus locis prope januam, non invenit eam. Hinc
 cucurrit in omnes vias nec eam conspexit. Erat quippe benedicta
 domina, quæ corripbat eorum agendi rationem : quia locus ille
 sanctus ut pauperes ibi et advenæ quiescant constitutus est, non vero
 tantum ut divitum sit diverticulum.

simulque
 eum
 admonet ut
 caritatem
 erga
 pauperes
 exerceat.

26. Quum fratrum quidam deferrent calcem vivam ex camino in
 locum frigidarium, unus ex iis pervenerat ad signum ubi asi-
 narii expectant super certum quemdam lapidem donec occurrant
 ipsis patres et onera solvant. Clitellas autem demotas dum vellet
 frater ordinare, asino exsiliente clitellisque inimici virtute conversis,
 uterque præceps datus est in profundum decem fere *orguiarum* (sive
 pedum sexaginta), et sportulam delapsam abripuit torrens qui tunc
 fluebat. Sed frater cum asino incolumis per hortum ascendit in
 monasterium gratiasque egit cum omnibus Deo.

Bis fratres
 ex alto
 delapsos
 servat
 incolumes ;

27. Item frater cum asinariis onera dum veheret extra januam,
 genu posuit ut cinctorium astringeret, quod erat vinculum ex corio

δερμάτων πεπλεγμένους · ῥαγεῖς οὗτος τὸν ἀδελφὸν ἀπηκόντισεν εἰς τὸν κρύμνον μέχρι τοῦ κήπου, ἔχοντας δὲ ὧδε περίπου τοῦ βάθους ὀργύιας ὡς εἴκοσι. Ἐγέρθη δὲ καὶ οὗτος ὑγιής, μικρὸν ὡς θαμβούμενος ἀπὸ τοῦ φόβου κἀνήλθεν εἰς τὸ μοναστήριον περιπατῶν καὶ αἰνῶν μετὰ τῶν ἀδελφῶν τὸν Θεόν.

8

ΚΗ'. Ἐν μιᾷ ὀψία ὁ θυρωρὸς εὐφραμμένος ἐξ οἴνου περισσοῦ ἀπορυστάξας, κλίνας ἑαυτὸν εἰς τὴν στιβάδα τὴν ἔσω τῆς θύρας, ἐκάθευδε πρὶν κλείσει. Λησται οὖν ὑπεισῆλθον τοῦ θυρωρίου ἀνοικτοῦ ὄντος, βουλόμενοι πραιδῶσαι τὸν τόπον. Καὶ φθάσαντες τὸ δεύτερον θυρώριον τὸ ἔσω, ἄφνω ἀκούουσί τινων ὡς ἐφίππων καὶ ἐνόπλων μετὰ πολλῆς 10 συνδρομῆς ἐρχομένων πρὸς αὐτούς. Οἱ δὲ λησται νομίσαντες στρατιῶτας εἶναι τοῦ ἄρχοντος, εἰς φυγὴν ἐπάπησαν μετὰ φόβου καὶ θορύβου πολλοῦ, ὥστε τὸν θυρωρὸν ἐκ τῆς τούτων ταραχῆς καὶ φυγῆς ἔξυπνον γενέσθαι καὶ κλείσαι τὸ θυρώριον. Πρωίας δὲ γενομένης ἦλθον οἱ λησται ὡς παγανοί, καταμαθεῖν βουλόμενοι τὸ ἀκριβὲς τοῦ πράγματος · καὶ δὴ τὸν 15 θυρωρὸν ἐπυνθάνοντο εἰ στρατιῶται τοῦ ἄρχοντος ἐνταῦθα ἐκαθεύδουσιν τῇ νυκτί. Καὶ αὐτὸς εἶπεν · Οὐχί. Τότε αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν ὡμολόγησαν τὰ γεγονότα τῇ νυκτί · καὶ πάντες ἔγνωσαν ὅτι ἡ χάρις τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων ἦν · καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν. Ἄλλ' ὅτε πάλιν τρεῖς ἡμέρας ἐκαθίσαν ἀπενάντι τοῦ μοναστηρίου, καταμανθάνοντες 20

plexum. Hoc rupto, frater decidit per prærupta usque in hortum, altitudine viginti circiter *orguiarum* (sive centum et viginti pedum). Surrexit vero et ipse sanus, aliquantisper tantum commotus timore et rediit in monasterium ambulans et laudans cum fratribus Deum.

ipsaque
monasterium
a latronibus
mire
defendit.

28. Quodam vespere janitor, oppressus vino quod large sumpserat, decubuit in stramento intra januam et indormivit priusquam occlusisset. Subierunt latrones vestibulum apertum ut prædarentur. At ubi transierunt secundam portam interiorem, subito audiunt velut quosdam equites armatos magna frequentia venire ad se. Latrones, rati milites esse præfecti, in fugam se dederunt cum timore et tremore multo, ita ut janitor strepitu fugientium a somno excitaretur et clauderet januam. Mane autem venerunt latrones agrestium more, cognoscere cupientes rei veritatem; interrogarunt janitorem num milites præfecti ibi decubuissent nocte. Qui negavit. Tunc sponte confessi sunt quæ noctu acciderant, et omnes agnoverunt gratiam hanc dominæ nostræ Dei genitricis sanctorumque fuisse atque gloriam dederunt Deo. Quum vero tres dies denuo permansissent ante mona-

πρόθεν εἰσέλθουσι καὶ πραιδεύουσιν αὐτὸ, καὶ ἑώρων πάσαν τὴν νύκτα πῦρ περικυκλοῦν τὸ μοναστήριον, καὶ ἐξίσταντο ἐν ἑαυτοῖς πῶς τῇ μὲν νυκτὶ τὸ πῦρ περικυκλοῖ τὸ μοναστήριον, ἡμέρᾳ δὲ οὐδέν τι τοιοῦτον ἐβλεπον· καὶ τοῦτο δὲ πάλιν αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐφανεροποίησαν εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ
 5 τῆς ἁγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν τῆς θεοτόκου.

ΚΘ'. "Ὅτε δὲ παρέλαβεν ὁ Πέρσης τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλιν καὶ κατήρχετο ἐπὶ τὴν Ἱερικὴν, ἀπερχόμενος εἰς Δαμασκόν, ἔχων τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐθεάσατό τις τῶν γερόντων τὴν δέσποιναν παραχρυσωμένην τοῖς ἁγίοις καὶ λέγουσαν· Σπεύσατε καὶ ἄγωμεν·
 10 ἀπαντήσωμεν τῷ ἁγίῳ σταυρῷ καὶ ὀφικεύσωμεν συνοδῶσαντες αὐτῷ. Ἄλλ' ὥς προειρήκαμεν, πόλλα εἰσὶ καὶ πέλαγος ἀμύθητον τὰ τε μεγάλεια καὶ τὰ θαύματα τῆς ἁγίας δεσποίνης ἡμῶν ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ τούτῳ περὶ τε πνευμάτων καὶ ληστῶν καὶ θηρίων καὶ ὀφείων, ἔτι δὲ καὶ πετρῶν ἀποσπωμένων τοῦ κρυμνοῦ καὶ ἐπιφερουμένων κατὰ τοῦ μοναστηρίου, καὶ
 15 ἀπὸ πάντων ἀβλαβεία καὶ φυλακὴ μεγάλη γίνεται ἐκ τῆς ἐνδόξου κεχαριτωμένης θεοτόκου. Ἄλλ' ἐπανιτέον τῷ λόγῳ ὅθεν ἐξέβημεν, περὶ τὴν διήγησιν τοῦ γέροντος.

CAPUT VII. Invasiones Persarum Sarracenorumque a Georgio prædictæ. — Τῆς ἐπελεύσεως τῶν Περσῶν καταλαβούσης

sterium, anquirentes qua intrarent et prædarentur illud, viderunt tota nocte ignem circumdare monasterium : mirabantur intra se quomodo noctu igne circumdaretur monasterium, interdum autem tale nihil cerneretur; hocque rursum ultro aperuerunt in gloriam Dei et sanctæ immaculatæ dominæ nostræ Dei genitricis.

29. Quum expugnavisset Persa sanctam Christi Dei nostri urbem et descenderet in Hiericho ut tenderet Damascum ablatis secum spoliis, vidit quidam seniorum dominam quæ præcipiebat sanctis : *Festinate, eamus; occurramus sanctæ cruci et obsequium præstemus comites nos ipsi adjungendo*. Sed, ut superius diximus, multæ sunt et quasi immensus pelagus res præclare et mirabiliter patratæ a sancta domina nostra in sacro loco illo, circa spiritus et latrones et feras et serpentes; item circa petras abruptas ab alto et delapsas in monasterium : a quibus omnibus immunes servati et protecti miro modo fuerunt a gloriosa benedictaque deipara. Sed redeundum unde discessimus, ad senioris actiones enarrandas.

CAPUT VII. Invasiones Persarum Sarracenorumque a Georgio prædictæ. — Impetu deinceps Persæ quum descendis-

Cum sanctis
 apparet
 sanctam
 crucem
 comitata.

Dum tendit
 cum fratribus

λοιπὸν ἕως Δαμασκοῦ, ἣν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἐν μιᾷ οὖν ὁ ὁσιος πάτερ ἡμῶν οὗτος Γεώργιος καθεζόμενος ἐν τῇ πέτρᾳ καὶ πρὸς τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου θερμαινόμενος (ἦν γὰρ ἰσχνὸς διὰ τὴν ἀγὰν ἐγκρατείαν), ζέων δὲ ὅλως τῷ πόθῳ τοῦ πνευματικοῦ ἔρωτος πρὸς ἐργασίαν τοῦ θεοῦ θελήματος, παρεκάλει μετὰ δακρύων ἐκτενῶν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν λέγων φείσασθαι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· καὶ γέγονε φωνὴ πρὸς αὐτόν· Κάτελθε εἰς Ἱεριχὼ, καὶ θεωρεῖς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Καὶ διαναστάς καὶ εὐρών τινας τοῦ κοινοβίου κατερχομένους εἰς Ἱεριχὼ συγκατήλθεν αὐτοῖς. Φθασάντων δὲ αὐτῶν τὰ παραδείσια τὰ πρὸς τῆς πόλεως, ἄφνω ἀκούει εἰς τὸν ἀέρα ἤχον μέγαν συνταρασσόντων ὄχλων ἀλλήλους, καὶ κτυπούντων, καὶ ὀλολυζόντων, ὡς ἐπὶ παρατάξεως. Ἀνατείνας δὲ τὸ ὄμμα εἰς τὸν ἀέρα θεωρεῖ τοῦτον τινῶν Ἰνδῶν πεπληρωμένον, καὶ συγκρούοντων ὡς ἐν πολέμῳ· καὶ ἡ γῆ δὲ ἐσαλεύετο καὶ ὑπέτρεμεν ὑποκάτω αὐτοῦ. Λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοί· Δεῦρο, πάτερ, εἰσέλθωμεν εἰς τὴν πόλιν· τί ἔστηκας τοσαύτην ὥραν εἰς τὸν ἀέρα θεωρῶν; Ὁ δὲ μετὰ δακρύων καὶ κατηφείας λέγει αὐτοῖς· Φύγωμεν, ἀδελφοί καὶ ὑποστρέψωμεν. Ἡ οὐχ ὁράτε καὶ αἰσθάνεσθε τὴν γῆν σαλευομένην; Καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἰδοὺ ἄφνω ἐκ τῆς πόλεως ἐξῆλθον ἑφιπποὶ τινες ἀρματωμένοι, καὶ ἄλλοι νεανίαι τινὲς πεζοί, καὶ παῖδες παραμήρια φοροῦντες, καὶ λόγχοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, περιθέοντες ὥδε κάκεισε. 20

Georgius
ad urbem
Hiericho,

coelesti
visione

præscit
calamitates
imminentes;

sent Damascus, conturbatio non parva fuit in regione hac. Aliquando sanctus pater noster ille Georgius insidens lapidi et radiis solis refo-cillans se (erat enim extenuatus nimia abstinentia), fervente deside-rio spiritualis amoris actus ut fieret divina voluntas, deprecabatur cum lacrymis continuis misericordem Deum ut parceret populo suo; audivitque hanc vocem: *Descende in Hiericho: videbis opera hominum.* Quumque surrexisset et invenisset nonnullos qui de cœnobio descen-debant in Hiericho, adjunxit se ipsis; et ubi pervenerunt ad viridaria quæ sunt ante civitatem, subito audit in aere strepitum magnum congredientium inter se multitudinum et ferientium et ululantium quasi acie instructa. Levatisque oculis sursum, æthera conspicit Indis oppleta, qui armati conflictabantur et collidebantur ut in bello; terra concutiebatur et tremebat sub ipso. Dicunt ipsi fratres: *Veni, pater; ingrediamur urbem: quare consistis tamdiu et suspicis in aera?* Ipse lacrymabundus et mæstus: *Fugiamus, fratres,* inquit, *et recedamus. Annon videtis nec sentitis terram tremere?* Hæc quum dixisset, en subito ex urbe egressi sunt equites armati, et alii juvenes pedites et pueri femoralibus induti, cum lanceis in manibus, qui currebant huc

Καὶ ἔγνωσαν οἱ ἀδελφοὶ ὅτι ταύτην ἔλεγεν ὁ γέρων τὴν σάλευσιν τῆς γῆς· καὶ ὑπέστρεψαν εἰς τὸ μοναστήριον μετὰ φόβου μεγάλου· ἀνήγγειλε γὰρ αὐτοῖς καὶ τὴν ὄρασιν τοῦ ἀέρος. Ἀνελθὼν δὲ ὁ γέρων εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ἐθρήνηι καὶ ὠδύρετο τὴν τοῦ λαοῦ χυδαιότητα μᾶλλον δὲ
 5 ἄνοιαν καὶ ἀσέβειαν. Ἐξελθὼν δὲ ἐπὶ τῆς ἐξῆς καὶ καθήμενος ἐπὶ τὴν πέτραν πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου (τοῦτο γὰρ ἦν τὸ ἔργον αὐτοῦ, διὰ τὴν ἰσχύοντητα τοῦ σώματος αὐτοῦ), παρεκάλει καὶ ἐδέετο τοῦ Θεοῦ λέγων· Δεσπότα ὁ Θεὸς τῶν οἰκτιρισμῶν καὶ κύριε τοῦ ἐλέους, ὁ θέλων πάντας σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ἄρον τὴν βλάβδον σου καὶ
 10 τύψον τὸν λαὸν τοῦτον, ὅτι ἐν ἀγνωσίᾳ πορεύεται. Καὶ θεωρεῖ ἄφνω βλάβδον πυρὸς κατὰ τὸν ἀέρα ἀπὸ τῆς ἀγίας πόλεως ἕως Βοστρῶν ἐκτεταμένην· καὶ ἔγνω ὁ ἅγιος ὅτι τι βάρυ παιδευθήσεται ὁ λαός· καὶ πάντα ἐθρήνηι καὶ ὠδύρετο.

ΑΑ'. Ἐπειδὴ δὲ παραγέγονεν ἡ ἔφοδος τῶν Περσῶν καὶ ἔκυκλον τὴν
 15 ἀγίαν πόλιν, τότε δὴ τότε* ἐξελθόντες οἱ τε τοῦ κοινοβίου ἀδελφοὶ οἱ τε κελλιῶται, οἱ μὲν εἰς Ἀραβίαν ἔφυγον μετὰ τοῦ ἡγουμένου, οἱ δὲ ἐν τοῖς σπηλαίοις εἰσῆλθον, οἱ δὲ ἐν τῷ Καλαμῶνι ἐκρύπτοντο. Μεθ' ὧν καὶ οὗτος ἦν ὁ ὁσιος· πολλὰ γὰρ παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐξελθὼν συνεκρύπτετο αὐτοῖς. Οἱ δὲ Σαρακηνοὶ, ἀνερευνῶμενοι τὸν χεῖμαρρόν, τῶν
 20 ὀρεινῶν ἐξέταζον περὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς· εὐρόντες τὸν γέροντα καὶ

* *redundat hæc vox.*

et illuc. Cognoveruntque fratres hanc esse quam dixerat senior terræ concussionem; reversique sunt in monasterium cum timore magno; denuntiaverat quippe ipsis visionem in aere. Reduxque senior in cellam, lamentabatur et deplorabat populi abjectionem, magis vero dementia impietatemque. Egressus deinde sedensque super lapidem ad radios solis (hoc enim erat ei necessarium præ corporis debilitate), invocabat et deprecabatur Deum : *Domine, Deus miserationum et misericordiæ, qui vis omnes salvare et ad agnitionem veritatis venire, assume virgam tuam et cæde populum hunc, quia in ignorantia ambulat.* Viditque statim virgam igneam per aera, a sancta civitate ad Bostram usque pertingentem; et intellexit sanctus fore ut severe castigaretur populus; hæcque omnia cum lacrimis deplorabat.

31. Quum supervenisset incursio Persarum et obsideretur sancta civitas, tum egressi et cœnobiarchæ et cellitæ, alii in Arabiam fugerunt cum hegumeno, alii in speluncas secesserunt aut in Calamone se abdiderunt. Cum quibus erat et ille sanctus; multum enim rogatus a fratribus, egressus cum ipsis se occuluerat. Sarraceni autem, torrentem scrutati, a montanis sciscitati sunt quinam inter eos residerent;

ipse vero, a Sarracenis captus posteaque dimissus,

πολλοὺς ἄλλους τῶν πατέρων, καὶ λαβόντες αὐτοὺς εἰς ἕτερον χεῖμαρρον, ἐν οἷς τὸν ἀββᾶν Στέφανον τὸν Σύρον τὸν γέροντα, περίπου ρ' καὶ πλείω ἐτῶν γεγονότα, ἅγιον καὶ μεμαρτυρημένον πατέρα, ἀπέκτειναν ἐκεῖσε· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπήγαγον ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Τὸν ἅγιον δὲ Γεώργιον ἰδόντες ἀκτῆμονα καὶ πάνυ ἰσχνὸν καὶ εὐλαβῆ, ἡσθέντες τὴν αὐτοῦ πολιτείαν, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὸ Θεοῦ κινηθέντες, δόντες αὐτῷ ἀρτοφόριον μεστὸν ψωμίων καὶ βαυκάλιον ὕδατος, ἀπέλυσαν εἰπόντες· Ὅπου θέλεις, σώσον ἑαυτον. Ὁ δὲ κατελθὼν διὰ νυκτὸς εἰς τὸν Ἰωρδάνην, ἐκεῖσε περιεπόλει, ἕως οὗ παρῆλθεν ὁ Πέρσης διὰ Ἱερικῶ εἰς Δαμασκόν, τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς ἁγίας πόλεως ἔχων· καὶ αὐτὸς ἀνῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, ἕως οὗ πάλιν κατῆλθεν εἰς τὸν Χωζιβᾶν.

CAPUT VIII. Antonius, Vitæ scriptor, Georgio magistro adhæret. — Ἀλλὰ καιρὸς ἡμᾶς καλεῖ λοιπὸν καὶ τὰ κατ' ἐμὲ λέγειν, καὶ πῶς ἐκολλήθην τῷ γέροντι. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν βίῳ μου πολλῶν καὶ ἀναριθμητῶν ἁμαρτιῶν πεπληρωμένος, ἀσελγείαις καὶ ἀκαθαρσίαις 15 τετραυματισμένος ὑπῆρχον, ἠὺδόκησεν ὁ πολυευσπλάγχχνος καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς, ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὁ μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὥς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν, καὶ ἐπ' ἐμὲ τὸν ἀχρεῖον καὶ ἁμαρτωλὸν τὴν χάριν καὶ

varias
latebras
occupat.

inventoque seniore cum multis aliis patribus, abduxerunt eos ad alium torrentem, et cum iis abbatem Stephanum Syrum senem fere centum annorum vel amplius, sanctum et omnium testimonio comprobatum patrem : hunc occiderunt ibi, reliquos abduxerunt captivos. Sanctum Georgium quum viderent pauperem et prorsus debilem atque modestum, audita ejus conversatione, potius vero a Deo moti, donatum vase pleno buccellis cum lagena aquæ, dimiserunt dicentes : *Quo libuerit salva te ipsum*. Qui quum descendisset nocte ad Jordanem, commoratus est ibi donec transiit Persa per Hiericho Damascum, captivos sanctæ civitatis ducens; ascenditque tunc ipse in sanctam civitatem usque dum rursus descendit Chozibam.

Deo vocante
ducenteque,

CAPUT VIII. Antonius, Vitæ scriptor, Georgio magistro adhæret. — Sed tempus jam est ut ea referam quæ ad me attinent, quomodo adhæserim seniori. Postquam in vita mea multis atque innumerabilibus peccatis oppletus, flagitiis et immunditiis inquinatus eram, dignatus est misericors et miserator Deus, qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, etiam ad me

τοὺς οἰκτιρισμοὺς ἐν ἐλέει διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ ἀγαθότητα ἐπεκτεῖναι. Καὶ καταλιπὼν τὰ πατρῶα ἐξῆλθον λαθραίως, μηδενὸς τῶν ἰδίων μου αἰσθομένου, ἔχων καὶ ἓνα τῶν συμπρακτόρων μου. Ἐδοξε δὲ ἡμᾶς εἰς τὴν Ῥαϊθῶ εἰσελθεῖν· ἀλλὰ διὰ τὸ πραιδεύειν καὶ ληΐζεσθαι τοὺς
 5 Σαρακηνοὺς τὰς λεωφόρους, τοῦτο μὲν ποιῆσαι οὐκ ἠδυνήθημεν· ὑποβληθέντες δὲ ὑπὸ τινων ἀγίων πατέρων ἤλθομεν εἰς τὸν Χωζιβᾶν· καὶ εἰσδεχθέντες ὑπὸ τοῦ κατ' ἐκείνῳ καιρῷ ἡγουμένου, καὶ καρέντες μετ' ὀλίγον χρόνον, οὐκ οἶδα τί ἔδοξε τῷ ἐμῷ συμπράκτορι· καὶ ἀνελθὼν εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν μετὰ τοῦ ἡγουμένου εἰσῆλθε λαθραίως αὐτοῦ εἰς τὴν
 10 Ῥαϊθῶ· ἥμην δὲ ἐγὼ πενθῶν καὶ ὀδυρόμενος τὴν στέρησιν τοῦ ἐταίρου μου, καὶ βουλευόμενος καταλαβεῖν αὐτόν. Ἐπειδὴ πολλὴν ἀγάπην εἶχεν ὁ ἀββάς Δωρόθεος πρὸς ἡμᾶς, ἐπεῖχέ με τοῦτο ποιῆσαι.

ΛΓ'. Ὡς δὲ οὐχ ἦν υἱεν νοουθετῶν καὶ παρακαλῶν, τοῦ γέροντος ἐλθόντος τῇ κυριακῇ εἰς τὸ κοινόβιον, ἀνέθετο αὐτῷ τὰ περὶ ἐμοῦ. Λαβὼν δέ με ὁ
 15 ἅγιος κατ' ἰδίαν, ἤρξατό με νοουθετεῖν καὶ λέγειν· Τέκνον, μὴ νομίσῃς ὅτι ὁ τόπος ἐστὶ ὁ ζητούμενος τῷ μοναχῷ, ἀλλ' ὁ τρόπος· οὐδὲ πάλιν πατὴρ ἢ μητὴρ ἢ συγγενεῖς ἢ φίλοι, ἀλλὰ πρόθεσις· οὐδεὶς ἡμῶν παραστήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μεγάλῃ καὶ φοβέρᾳ, ἀλλὰ μόνη ἡ πράξις ἐκάστου. Ἰδοὺ γάρ, φησι ἡ θεία γραφή, ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον

inutilem et peccatorem gratiam suam et misericordias in miseratione per ineffabilem suam bonitatem extendere. Relictaque domo paterna abii latenter, nemine meorum conscio, comite tantum uno ex consortibus meis. Proposueramus in Raithum ire; quod non potuimus, quia per vias publicas deprædabantur et latrocinabantur Sarraceni. Suadentibus igitur sanctis patribus, ivimus Chozibam; ubi recepti fuimus ab hujus temporis hegumeno et tonsi paulo post. Quid moverit meum comitem nescio, at quum ascendisset in sanctam civitatem cum hegumeno, ingressus est illo inscio in Raithum; ego vero dolebam et mærebam quod carebam socio meo, cupiebamque ei iterum conjungi. Sed quum multum nos diligeret abbas Dorotheus, dissuasit ne id facerem.

33. Quum autem admonitionibus adhortationibusque nihil proficeret, seniori, qui dominica venerat in cœnobium, exposuit quæ ad me spectabant. Qui me, seorsum abductum, admonere cœpit: *Fili, ne putes, aiebat, locum esse quem in monacho quærant: at mores quærantur; item non pater aut mater aut cognati aut amici, sed voluntas. Nullus nobis assistet in die illa magna et tremenda, sed solum actiones cujusque. Ecce enim, inquit scriptura divina, homo et opus ejus; et rur-*

Antonius
Chozibam
venit cum
uno comite;

quo in Raithi
monasterium
digressus,

ipse Georgii
consiliis

αὐτοῦ· καὶ πάλιν, ὅτι ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Εἰ οὖν ἀποτάξοιο, τέκνον, τοῦ κόσμου καὶ τοῖς αὐτοῦ, τί πάλιν ὁρομεῖς τοῖς αὐτοῦ σχηματισμοῖς, ἐταιρείαν ζητῶν κοσμικὴν καὶ φιλίαν καὶ συνηθείαν. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος ἐν εὐαγγελίοις· Ἐὰν μὴ τις ἀρνήσεται πατέρα καὶ μητέρα καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσει μοι, οὐ δύναται μου εἶναι μαθη-
 τής. Ὁ σταυρὸς δὲ, τέκνον, σημαίνει παντὸς πειρασμοῦ καὶ θλίψεως καὶ διωγμοῦ καὶ ἀνάγκης ἕως θανάτου διὰ Χριστὸν καὶ καρτερὰν ὑπομονήν. Πρὸς ὃν οὖν κατέφυγες, τέκνον, κολληθήτι αὐτῷ καὶ μηδὲν τοῦ αἰῶνος τούτου ἀποσπάσῃ σε ἀπ' αὐτοῦ ἕως θανάτου. Φησὶ γὰρ ὁ θεὸς ἀπόστολος· 10
 Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ Θεῶ. Εἰ γὰρ ἤθελεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν Ῥαῦθῳ εἶναι ὑμᾶς, ὡς ἐξήγαγεν ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, ἐκ τοιαύτης διατρίβης, ἐν ἀγαθότητι αὐτοῦ, οὕτως καὶ ἐκεῖ πόλλῃ μᾶλλον ἡδύνατο ὑμᾶς μετὰ πάσης εὐκολίας εἰσενεῖν καὶ. Τοῦτο δὲ γίνωσκε, τέκνον, ὅτι εἰ ἅμα τοῦ ἀποτάξασθαι τινα εἰς τὸ μοναχικόν 15
 δυνήθη ὁ ἐχθρὸς διὰ οἰανδηποτοῦν πρόφασιν σαλευσαι, ἔχει ἔτι στερεόμενος μέναι ἐν τόπῳ. Τὸν γὰρ τὸν ἴδιον πατέρα οὐδενοῦντα καὶ τὴν ἰδίαν μητέρα, τὸν τόπον λέγω ἐν ᾧ ἐγεννήθη πνευματικῶς, πῶς ἢ ἀλλοτρίᾳ σώσει αὐτὸν, εἰ μὴ λοιπὸν ἐν προκοπῇ χρόνων ποτὲ γένηται ἀρετῆς καὶ

sus: quia reddes unicuique secundum opera ejus. Si ergo renuntiasti mundo, fili, quare iterum redis ad ejus cultum, quærisque profanam societatem et amicitiam et consuetudinem? Dicit Dominus in evangelio: nisi quis negaverit patrem et matrem et parentes et amicos, adhuc autem et animam suam, et acceperit crucem suam et secutus me fuerit, non potest esse meus discipulus. Crux vero, fili, designat omnem tentationem et tribulationem et persecutionem et vexationem usque ad mortem pro Christo fortiter tolerandam. Ad quem igitur confugisti, fili, huic adhæreas, nec res hujus mundi ulla te separet ab illo usque ad mortem. Dicit enim sanctus apostolus: unusquisque in quo vocatus est, fratres, in eo perseveret coram Deo. Nam si voluisset Deus ut in Raitho essetis, sicut eduxit vos ex mundo et his illecebris in bonitate sua, ita et huc multo magis vos nullo negotio deducere poterat. Hoc autem scias, fili: si simul ac quis secesserit in monasterium conetur inimicus quovis prætextu movere eum ut extra hunc locum periculo se tradat, debet etiam derelictus manere in loco. Qui enim proprium patrem neglexerit et propriam matrem, locum, inquam, in quo genitus fuit spiritualiter, quomodo terra aliena salvabit illum, nisi postea temporum successu

γινώσκη τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξοδον αὐτοῦ κατὰ Θεὸν ριθμίζειν ; Δι' ὃ, τέκνον, ἄκουσον τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως, καὶ μένε τέως ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ ἔξεις κάμει ἀπ' ἄρτι μεριμνοῦντα τὰ περὶ σου. Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ, καὶ πλείω τούτων, ἔβαλον μετάνοιαν λέγων · Ἰδοὺ, τίμιε πάτερ, τῷ Θεῷ
 5 καὶ τῇ δεσποίνῃ καὶ σοὶ παρατίθηναι ἐμαυτόν. Ὡς θέλεις, ποίησον μετ' ἐμοῦ ἐλεημοσύνην, τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἐμπάθους, καὶ ζῶσον τὴν ταπείνην μου ψυχὴν.

ΛΔ'. Ἀπὸ οὖν τῆς ἡμέρας ἐκείνης οὐδὲν σχεδὸν ἐποίουν χωρὶς αὐτοῦ. Λαβὼν δὲ καὶ τὴν διακονίαν τοῦ κανδηλαψίου, καὶ τοῦ γέροντος ἐρχομένου
 10 ἐν κυριακῇ, καὶ σχολάζοντος τῇ ἐκκλησίᾳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρα ἀχώριστος αὐτοῦ ἦμην. Πολλοὺς οὖν πολέμους καὶ ἀσθενείας καὶ πειρασμοὺς καὶ ἀνάγκας μου ὑπομείναντος, ὁ γέρων ἦν ὑποκουφίζων καὶ ἰώμενός με καὶ ψυχικῶς καὶ σωματικῶς. Ὅτε δὲ παραγέγονεν ὁ Πέρσης περὶ τὴν διόσπολιν, ἀνεθέμην αὐτῷ τὸν λογισμόν λέγων · Ἰδοὺ ὁ ἡγούμενος φεύγει
 15 εἰς Ἀραβίαν καὶ παρακαλεῖ με ἀπελθεῖν μετ' αὐτοῦ, μετὰ καὶ ἄλλων ἀδελφῶν τῶν θελόντων. Καὶ λέγει μοι · Τέκνον, συμφέρει ἡμῖν ὅπου ἀπεταξάμεθα * εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου ὑπομείναι, καὶ μᾶλλον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀποθανεῖν. Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν εἰ καὶ παιδεύει ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὡς εὐσπλαγχνος καὶ φιλόστοργος πατήρ, ἀλλ' οὐκ

* *ecgr.*
 ἀποταξάμεθα

aliquando virtute proficiat discatque introitum et exitum juxta Deum ordinare? Quare, fili, audi humilitatem meam, et mane usque in hoc loco : exinde et me nancisceris studiose curaturum quæ tua intersunt. Quibus et aliis pluribus rebus auditis, ego cum reverentia dixi: Ecce, venerande pater, Deo et dominæ et tibi offero me ipsum. Exerce, ut vis, caritatem erga me peccatis et passionibus obnoxium et salva pauperem animam meam.

constanter
 Chozibæ
 remanet,

34. Ab hoc igitur tempore vix quidquam agebam sine illo. Quumque accepissem curam cereorum et senex veniret die dominica et per diu maneret in ecclesia, nocte et die continuo eram ei conjunctus. Multas impugnationes, infirmitates, probationes et angores tuli, in quibus senex me confortabat et sanabat anima et corpore. Veniente autem Persa in sanctam civitatem, exposui illi mea consilia : *Ecce, dicebam, hegumenus fugit in Arabiam et vocat me ut abeam cum illo et cum aliis fratribus qui voluerint. Et dicit mihi : Fili, expedit nobis, ubi constituti sumus, sive viventes sive morientes manere; et præstat ut in hac regione intereamus. Dominus enim noster, etsi castigat nos ob peccata nostra, sicut misericors et amantissimus pater, non tamen dere-*

sanctoque
 fideliter
 adhæret;

quocum sub
 Persarum
 invasione

ἐγκαταλήψει τὴν ἁγίαν αὐτοῦ πόλιν, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ σκοπεύουσι διὰ παντός ἐπ' αὐτήν καὶ ἐπὶ τὴν γῆν ταύτην ὡς γῆν ἐπαγγελίας, μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, κατὰ τὰς ἐπαγγελίας αὐτοῦ. Ἀκούσας δὲ ἐγὼ ἔμεινα· καὶ ἐξήλθομεν μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἰς τὰ σπήλαια. Πλεονάκις δὲ ἐκινδύνευσα περιπεσὼν εἰς πρόσωπον Σαρακηνῶν καὶ Ἑβραίων καὶ οὐδ' ὅλως ἐλήφθην, εὐχαῖς τοῦ γέροντος φυλαττόμενος, διὰ τοῦ ὑπακούσαι με τῷ λόγῳ αὐτοῦ.

ΛΕ'. Μετὰ δὲ τὴν ἐπέλευσιν τῶν Περσῶν, καθημένων ἡμῶν ἐν Ἱερὶχῷ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, πεποιθήκασι με κελλαρίτην· καὶ τῷ περισπασμῷ, καὶ τῷ δοῦναι με καὶ λαβεῖν μετὰ κοσμικῶν καὶ γυναικῶν ἐπολεμήθην 10 ἰσχυρῶς. Εἶπον οὖν τῷ ἡγουμένῳ· Εἰ μὲν θέλεις ἔνα ἀνέλθωμεν καὶ καθίσωμεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἡδέως μένω ἐν τῷ τόπῳ· εἰ δὲ μή γε, οὐδὲ μείναι τέως ἐγὼ οὐ δύναμαι. Μὴ πεισθέντος δὲ αὐτοῦ διὰ τὸ κατεργάζειν τοὺς ἀδελφούς ἐκεῖσε, τότε λαθραίως ἐξελθὼν ἀνῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν πρὸς τὸν γέροντα καὶ ἀνεθέμην αὐτῷ τὸν πόλεμόν μου. Ὁ δὲ εὐξάμενος 15 ὑπὲρ ἐμοῦ, λόγῳ καὶ ἔργῳ με ἀπεθεράπευσε, καὶ κατεῖχεν παρ' ἐαυτῷ. Ἐγὼ δὲ αἰσθόμενος τῆς τοιαύτης ταχείας ἀνέσεως λέγω αὐτῷ· Εἰ θέλεις, κατέρχομαι πάλιν. Ὁ δὲ ἔφη μοι· Τέκνον, μείνον, καὶ αὖριον ἔρχονται ὀπίσω σου. Καὶ γέγονεν οὕτως. Ἐπὶ τῇ ἐξῆς ἦλθον δύο πρεσβύτεροι καὶ

latet in
speluncis.

linquet sanctam suam civitatem; sed oculi ejus semper respiciunt super illam et super terram hanc, ut terram promissionis, usque ad consummationem sæculi, sicut pollicitus est. Quibus auditis, remansi et secessimus cum fratribus in speluncas. Pluries periclitatus sum, et in conspectum Sarracenorum atque Hebræorum veni; sed nullo modo captus fui, precibus senis custoditus, quia obsecutus eram consiliis ejus.

Acriter
tentatus

35. Post invasionem Persarum, quum constitissemus in Hiericho in xenodochio, fecerunt me cellerarium: tunc ob distractiones et quia in commercio versabar cum mundanis et feminis, impugnatus fui violenter. Dixi ergo hegumeno: *Si vis ut ascendamus et commoremur in monasterio, libenter ibi manebo; sin minus, nec manere tunc ego possum.* Non audivit ille, obsistentibus fratribus qui hic erant; tuncque clam egressus ascendi in sanctam civitatem ad senem, eique exposui certamen istud. Qui oravit super me, verboque et opere me curavit ac retinuit apud se. Ego vero, quum me tam cito levatum sentirem, dixi ei: *Si vis, descendam iterum.* Respondit mihi: *Fili, expecta, et cras venient post te.* Quod ita factum est. Sequentie die venerunt duo presbyteri et unus diaconus, rogaveruntque senem ut

levatur a
sancto patre;

εἰς διάκονος· καὶ παρεκάλουν τὸν γέροντα πείσαι με κατελθεῖν μετ' αὐτῶν, ὡς ἦδη ἀνελθόντων* τῶν πατέρων εἰς τὸ μοναστήριον, πεισθέντος τοῦ ἡγουμένου. Ἐγὼ δὲ περιχαρὴς γεγονὼς κατῆλθον σὺν αὐτοῖς· καὶ ὁ καταστήσαντές με εἰς τὴν διακονίαν μου, πέμψας παρεκάλεσα τὸν γέροντα
 5 κατελθεῖν πρὸς ἡμᾶς.

* *ecgr.*
ἀνελθέντων

ΛΓ'. Καὶ κατελθὼν μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐποίησέ με στρῶσαι τὸ κεντωνάριον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς τὸ κοινόβιον κατὰ τὴν ἀνατολικὴν θυρίδα, ἐπὶ δυσμᾶς ἔχων τὸ προσκεφάλιον αὐτοῦ. Καὶ λέγει μοι· Τέκνον, μὴ θορυβηθῆς, καὶ μὴ λαλήσῃς μετ' ἐμοῦ, μὴδ' ἄλλον ἐγγύσαι μοι ἑάσης.
 40 Καὶ ἐκτείνας ἑαυτὸν ἐπὶ νῶτον, ἐσκεπάσθη τῷ σινδονίῳ, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, μὴτε σαλευόμενος, μὴτε στρεφόμενος, μὴτε ὅλως ἀνιστάμενος. Καὶ λέγουσιν μοι οἱ ἀδελφοί· Ἐξενέγκοντες θάψωμεν τὸν γέροντα, μήποτε ἐποζέσῃ καὶ κινδυνεύσωμεν ὕστερον θάψαι αὐτόν. Ἐγὼ δὲ ἀψάμενος τῶν πόδων αὐτοῦ, ἡῦρον θερμούς· καὶ παρακαλέσας ἀπέλυσα
 45 τοὺς ἀδελφούς, ἅμα κρατῶν καὶ τὴν παραγγελίαν αὐτοῦ· παρακαθίσας δὲ ἔκλαιον καὶ ὀδυρόμενος* πικρῶς. Καὶ ἄφνω ἐμοῦ παρακαθημένου, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ διασαλεύσας ἑαυτὸν καὶ ἀπογυμνώσας, ἀνεκάθισεν· καὶ συγχρῶς ἐμψυῶν καὶ στεναῶν ἔλεγεν· Δόξα σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι. Ἐγὼ δὲ ἔβαλον μετάνοιαν καὶ εἶπον· Διὰ τί, πάτερ ἄγιε, οὕτως με
 50 ἔθλιψας; Ὁ δὲ ἔφη· Οὐ προεῖπόν σοι, τέκνον, μὴ παραχθῆς καὶ μὴ

* *suppl.*
ἦν

mihi suaderet descenderem cum ipsis, quia jam redituri essent patres in monasterium, mutata hegumeni sententia. Lætus discessi cum ipsis et restitutus in meum officium, senem per nuntios invitavi ut descenderet ad nos.

36. Venit post aliquot dies, et jussit me extendere centonarium suum super solum in cœnobio versus orientalem fenestram, positus ad occidentem reclinatoriis; dixitque mihi: *Fili, ne conturberis, neve me alloquaris, nec alium quemquam ad me accedere sinas.* Quumque se extendisset supinus, cooperuit se sindone mansitque tres dies immotus, quin se verteret nec omnino surgeret. Dicunt mihi fratres: *Efferramus et sepeliamus senem, ne quum cœperit fætere, in discrimen veniamus ut nequeamus postea sepelire ipsum.* Ego vero pedes ejus tetigi invenique calidos; apprecatusque dimisi fratres, simul manifestato ipsius præcepto; et considens flevi et lamentatus sum amare. Statim autem atque assederam, tertia die se commovit et opertorio amoto resedit, magnoque cum halitu et gemitu: *Gloria tibi, Deus noster,* exclamavit, *gloria tibi!* Ego salutavi eum et dixi: *Quare, pater sancte, ita me afflixisti?* Qui respondit: *Nonne præceperam tibi, fili, ne con-*

qui tribus
diebus
tanquam
exanimis
corpore
jacet,

συλλαλήσης μοι; Ἐγὼ δὲ πάλιν βαλὼν μετάνοιαν, παρέκαλουν ἀπαγγεῖλαι μοι τὸ ὁραθέν. Ὁ δὲ λέγει μοι· Τέκνον, οὔτε ἀκοῇ οὔτε διανοίᾳ βαστάξεις νῦν ἀκοῦσαι· λέγω δὲ σοι ὅταν καιρὸς φθάσῃ. Τοῦτο δὲ εἶπεν διαρέμβων με τοῦ μὴ βιάσασθαι με αὐτὸν ἀπαγγεῖλαι μοι· καὶ γὰρ ὄντως ἦν φρικτὸν τὸ σχῆμα ὃ ἐποίησεν, καὶ ἡ ἑξὶς τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἅ ἐν τῷ θαυμάζειν αὐτὸν τὸ ὁραθέν. Ἐγὼ δὲ ὁ ματαῖος τῇ ἀφελότητι οὐκ ἐβίστάμην αὐτὸν καὶ νῦν μετανοῶ.

ΛΖ'. Πότε συνεστήοντός μοι ἐν τῇ διακονίᾳ μου, ἔβαλον αὐτῷ μετάνοιαν λέγων· Εὐλόγησον τὴν διακονίαν τοῦ δούλου σου, τίμιε πάτερ, ὅτι στενά εἰσι τὰ πράγματα. Ὁ δὲ ἔφη· Ὁ Θεὸς εὐλογήσῃ καὶ πληθύνει τὴν 40 διακονίαν σου, τέκνον. Καὶ ἐποίησεν ὁ πῖθος, τοῦ ἐλαίου ἐπὶ τοῦ τόπου ἱσταμένου τοῦ ἐλαίου, καὶ μὴ ἐκδαπανωμένου ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας, ὅλου τοῦ κοινοβίου ἐξ αὐτοῦ χωρηγουμένου· ἕως οὗ τις τῶν μαγείρων πειραζόμενος ἔφη μοι· Ποίησον ἀγάπην, ἀββᾶ κελλαρίτα· σὺ ἔδωκας ἔλαιον εἰς τὸν πῖθον; Ἐγὼ δὲ εἶπον αὐτῷ· Ναί. Ὁ δὲ λέγει· Πότε; Ἐφην 45 αὐτῷ· Πρὸ δύο ἡμερῶν. Ὁ δὲ λέγει· Τρεῖς ἑβδομάδας ἔχω ἀντλῶν, καὶ οὔτε ἄνω οὔτε κάτω εἶδον αὐτὸ προκόψαν. Ἐφην αὐτῷ· Ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ σε, κύρι ἀδελφε, ὅτι ἐπειράσθης. Καὶ ἀπὸ τότε ἐδαπανήθη. Οὕτως καὶ ἐπὶ οἴνου καὶ ἄρτου πλῆθος, ξένων αἰφνιδίως ἀναβαλόντων καὶ ὑστερησάντων, οἶδα τὴν γεγονυῖαν εὐλογίαν ἐκ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ τοῦ ἁγίου. 20

res autem
mirabiles
mente
perspicit.

turbareris neve me alloquereris? Ego vero rursum inclinatus rogavi ut panderet mihi quod viderat. At ille: *Fili, nec auribus nec mente vales nunc audire; dicam tibi quando tempus venerit.* Id ex industria dixit ne cogerem eum revelare mihi; nam revera conterritus erat aspectus ejus et vultus quando spectabat visionem. Ego autem simplex nimis et stultus non coegi eum, unde nunc me poenitet.

Oleum
Georgii
benedictione
multiplica-
tum.

37. Aliquando, dum pranderet mecum in loco officii mei, reverentiam ei exhibui et dixi: *Benedic officinæ servi tui, venerande pater, quia in angusto sunt negotia.* Qui dixit: *Deus benedicet et replebit officinam tuam, fili.* Et fecit sic. Dolium olei, oleo manente eadem mensura, non exhauriebatur per tres hebdomadas, etsi cœnobium ex eo acciperet: donec coquorum unus tentando dixit mihi: *Tune, quæso, pater cellerarie, oleum immisisti in dolium?* — *Utique,* respondi. Ipse autem: *Quando?* Cui ego: *Ante duos dies.* Qui dicit: *Tres hebdomadas haurio, neque sursum neque infra video hoc mutari.* Cui dixi: *Deus ignoscat tibi, frater, quia tentatus es.* Et exinde exhauriebatur oleum. Sic et in abundantia panis et vini, peregrinis continuo advenientibus et apud nos morantibus, agnovi benedictionem quæ contigerat propter preces illius sancti.

CAPUT IX. Georgius caritatem fraternam et reliquas virtutes sermone opereque discipulos docet. — Κοσμικός τις ἦλθεν ἀποτάξασθαι. Μιᾶ οὖν κυριακῇ, πρῶτῃ μετὰ τὸν κανόνα κατήλθομεν πρὸς τὸν γέροντα εἰς τὸ κοινόβιον (οὐκετι γὰρ ἔμεινεν εἰς τὰ κελλία μετὰ τὸ

6 παρελθεῖν τοὺς Πέρσας, ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν ᾤκει). Λέγει μοι οὖν ὁ γέρον ·
 Τί λέγεις, τέκνον, περὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ κοσμικοῦ; Λέγω αὐτῷ · Καλὸς
 ἐστὶ, τίμιε πάτερ, καὶ μετὰ τῶν πατέρων τὰ ἴσα ποιεῖ, καὶ ὅσα ἐπιτάσσω
 αὐτῷ ποιεῖ · λέγουσί τινες, τὸ δέ ἐστὶ, καὶ ἄλλος, ἀλλὰ τοῦτό ἐστι.
 Λέγει μοι · Τέκνον, θέλεις ὄνῃ ἔχειν μήτε τρώγοντα, μήτε πίνοντα, μήτε
 40 κρᾶζοντα, μήτε λακτίζοντα; Ἀπλῶς οὐ θέλεις εἶνα ἔχῃ καὶ ἕνα. Ἐγὼ δὲ
 γνούς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου ἔφην · Ναί, πάτερ εὐλογημένε, ὅτι ἐγὼ
 πάντα ἔχω. Λέγει δὲ καὶ αὐτός · Ὑπαγε, τέκνον, κάρπισε τὸν ἀδελφόν ·
 καλὸς γὰρ ἐστὶ.

ΛΘ'. Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς ἀδελφούς ἤρξατο νοουθετικῶς λέγειν
 15 αὐτοῖς · Τεκνία μου, ἔχωμεν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ
 τελείαν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Καὶ μὴ ἐξουδενῶμέν* τινὰ, μάλιστα
 τοῦ ἀποστόλου λέγοντος · Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου, ἢ καὶ
 σὺ τί ἐξουδενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; Τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει.

* ecgr.
 ἐξουδενούμεν

CAPUT IX. Georgius caritatem fraternam et reliquas virtutes sermone opereque discipulos docet. — Laicus venit ut nobis ascriberetur. Et quadam dominica mane post officium adivimus senem in cænobium (nondum enim incolebat cellas post incursionem Persarum, sed nobiscum habitabat). Interrogavit me senex : *Quid dicis, fili, de hoc fratre laico?* Cui ego : *Bonus est, venerande pater et rationem agendi patrum ipse sequitur; quæcumque a me jubetur, facit.*

Dicunt nonnulli: sed hoc est, et alii, sed illud est. Tunc ipse : *Fili, num vis asinum habere qui nec comedat, nec bibat, nec rudiat, nec calcitret? Si sic, omnino non vis ullum habere.* Ego vero sensi horum verborum vim et dixi : *Utique, pater benedicte; nam ego hæc omnia facio.* — *Vade igitur, inquit, fili, accipe fratrem: quia bonus est.*

Quum
 quererentur
 de defectibus
 incipientis
 fratris,

39. Et conversus ad fratres cœpit eos adhortari : *Filioli, habeamus timorem Dei et caritatem ejus perfectam in cordibus nostris. Et ne despiciamus quemquam, eo magis quod dicit apostolus (1) : Tu autem quare judicas fratrem tuum et quare condemnas fratrem tuum? Domino suo stat aut cadit. Stabit autem: potens est enim Deus statuere*

Georgius
 discipulos
 hortatur ne
 quemquam
 judicent neve
 contemnant:

(1) Rom., xiv, 4.

Σταθήσεται δέ · δυνατὸς γάρ ὁ Θεὸς στῆσαι αὐτόν. Καὶ ὁ Κύριος λέγει · Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σὺ δοκὸν οὐ κατανοεῖς ; Μεγάλη ἁμαρτία, ἀδελφοί, ἔασαι τινα τὸ ἴδιον τραῦμα καὶ τὸ τοῦ πλησίον ὀνειδίξειν · ἢ τὰ οἰκτεῖα παρορᾶν καὶ ζυγοστατεῖν τὰ ἐτέρων, ὡς ἂν αὐτὸς καθαρῶν. Ὅπερ ἀδυνατόν. Οὐρανὸς γάρ, φησιν, οὐ καθαρὸς ἐναντίον σου · ἐὰν δὲ ἄνθρωπος ἐβδελυγμένος καὶ σαπρία ὑπάρχων ἔχει τι πάθος, τί ποτε ἐστὶ ; Εἰ δὲ καὶ καυχᾶται τις ὑμῶν καρδίαν καὶ νῆφιν ἔχειν καί περ τοσαῦτα ἔτη ἔχων εἰς τὸ μοναχικόν, οὗτος μὲν ἀσφαλῶς πλανᾶται καὶ μεματαιώται · πλὴν μὴ δὲ, οὗτος κατηγορεῖ τοῦ κοσμικοῦ ἀποτασσομένου. 40 Ἴδου γάρ τοσαύτους χρόνους κατηναλώσαμεν κατακόπτοντες ἑαυτοὺς ἐν τῷ μοναχικῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχοινίου οὐκ ἐκρατήσαμεν, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἔχειν ἑαυτοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ μεριμνᾶν τὰ οἰκτεῖα κακὰ καὶ μὴ τῇ οἰήσει τοῦ δικαιώματος φυσιοῦσθαι καὶ ὀνειδίζειν τὸν πλησίον. 45

Εἴπατε γάρ μοι, ἀδελφοί, διὰ τί ὅλως ἀπεταξάμεθα τοῦ κόσμου ἔνθα πλοῦτος καὶ δόξα καὶ τρυφή, καὶ ἤλθομεν εἰς τὴν ἔρημον ταύτην ὅπου ταῦτα οὐχ ὑπάρχει ; Διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ τὰ πάθη, εἰς τὸ μετα-

illum. Et Dominus dicit (1) : Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est non consideras ? Magnum peccatum est, fratres, ut quis neglecto proprio vulnere despiciat vulnus proximi ; aut propriis non attendat et aliena appendat in statera, quasi purum reputans semetipsum. Quod esse non potest. Cæli enim, ut dictum est, non sunt puri coram te : quod homo igitur, qui non est nisi immunditia et putredo, habeat aliquam passionem, quid mirandum ? Si autem gloriatur quis vestrum se cor novum gerere, etsi tot annos habeat vitæ in monasterio actæ, ipse certo aberrat et fallitur ; et re quidem vera, ipse accusat laicum hunc. Ecce tam multos annos laboravimus ut frangeremus nosmetipsos in monachatu et in eremo, neque initium funis attigimus, ut scilicet teneremus nos peccatores et recordaremur propria nostra mala, neque ob æstimationem justitiæ nostræ superbiremus ac despiceremus proximum.

nam et ipsi
peccatores
sunt :

Dicite enim mihi, fratres : quam ob causam omnino recessimus a mundo ubi divitiæ et gloria et illecebræ, venimusque in solitudinem hanc ubi hæc non suppetunt ? Num propter peccata nostra et vitia, ut pœni-

(1) Matth., vii, 3.

νοῆσαι, ἥ ὡς ἀναμάρτητοι φεύγοντες τοὺς ἐμπαθεῖς καὶ ἁμαρτωλοὺς;
 Καὶ εἰ μὲν ὡς ἐμπαθεῖς εἰς τὸ μετανοῆσαι, οὐκ ἔσμεν ἑαυτῶν κύριοι
 καὶ διαιτηταί, ἵνα ὅταν θέλωμεν ἔχωμεν ἑαυτοὺς ἐλευθέρους καὶ δόξωμεν
 ἤδη κεκαθάρθαι τῶν παθῶν, ἀλλ' ὅταν θέλει ὁ δίκαιος κριτής. Εἰ δὲ ὡς
 8 ἀπαθεῖς καὶ δίκαιοι φεύγοντες τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἔτι δὲ καὶ ἐπεμβαίνοντες
 τῷ πλησίον μεγαλαυχούμεν, ἔχομεν ἰσχυρὸν κατήγορον τὸν τελώνην,
 ὑπὸ μὲν τοῦ ὑψηλόφρονος φαρισαίου μυκτηριζόμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ
 καρδιογνώστου Θεοῦ προκρινόμενον. Δύο οὖν ἀντικαθιστάμενα ἀλλήλοις
 ἐστὶ ταπεινώσις καὶ ὑπερηφανία. Ἡ μὲν ὑπερηφανία βοᾷ διὰ παντός·
 10 Ἀναβήσομαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, θήσομαι τὸν θρόνον μου
 ἐπάνω τῶν ἀστέρων, ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ. Τὸ δὲ ἑπαθλον τῆς
 τοιαύτης ὑψώσεως ἔχει οὕτως· Νῦν δὲ εἰς ἄδου καταβιβασθήσῃ. Ἡ δὲ
 ταπεινώσις παρακαλεῖ πατρικῶς λέγουσα· Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ
 κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσομαι ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζύγον
 15 μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρὸς εἰμὶ καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ
 καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Καὶ πιστεῦσατέ μοι, τέκνα,
 ὅτι ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν, καὶ μεγαλαυχεῖ
 τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐξουθενῶν, εἰς κενὸν ὁ κόπος αὐτοῦ, καὶ μετὰ τῶν
 ὑποκριτῶν ἔσται τὸ μέρος αὐτοῦ· εἰ δὲ ὁμολογοῦμεν τὰς ἁμαρτίας

tentiam ageremus, an tanquam immaculati, ut fugeremus vitiosos ac peccatores? Si tanquam vitiosi ad pœnitendum, non est in nostra potestate et facultate ut quando libuerit habeamus nos liberos et videamur a vitiis purgati, sed quando placuerit justo judici. Si autem tanquam immaculati et justī, ut recederemus a peccatoribus, et nunc superbi proximum parvi facimus, habemus qui nos vehementer accuset, publicanum ab arrogante pharisæo vituperatum sed justificatum a cordium scrutatore Deo (1). Duo invicem opposita sunt humilitas et superbia. Superbia clamat continuo: Ascendam supra nubes cœli, constituam thronum meum super sidera, ero similis Altissimo (2). Finis autem hujus ascensionis hic erit: Nunc in infernum præcipitaberis. Humilitas autem invitat paterne (3): Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos; accipite jugum meum super vos et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Et credite mihi, filii, etsi fecerit homo cælum novum et terram novam, atque superbiat contempto proximo, in nihilum erit labor ejus et cum hypocritis erit pars ejus; si contra confitemur peccata nostra,

(1) Luc., xviii, 14. — (2) Is., xiv, 14. — (3) Matth., xi, 28.

ἡμῶν, καθὼς λέγει ὁ θεολόγος Ἰωάννης, πιστός ἐστιν ὁ Θεὸς ἵνα ἄφῃ ἡμῖν τὰ παραπτώματα ἡμῶν.

Τί δέ, ἀδελφοί, μικρὸν καὶ μέγα πάθος οὐχ ὁμοίως ἀπολύσει; Τί δέ λέγω; Ἐν καὶ μόνον πάθος, μία ἁμαρτία δοκοῦσα μηδαμινὴ εἶναι δύναται ἀπολέσαι. Ὁ λέγων τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακᾶ ἔνοχος ἐσται τῷ 5 συνεδρίῳ· ὁ δὲ λέγων μωρὲ, τὸ σμικρότατον ἔνοχος ἐσται εἰς τὴν γεένναν τοῦ πυρός. Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί; Μίαν μὴ δοκοῦσαν εἶναι ἁμαρτίαν ἀπάγουσιν εἰς τὸ πῦρ τῆς γεέννης. Μέθυσοι καὶ λοιδοροὶ βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. Τί δὲ τοὺς υἱοὺς Ἥλ! ἀπώλεσεν; Οὐ προφαγία κρεῶν τῶν θυσιῶν; Τί δὲ τὸν Ἀχαβ; Οὐχὶ κλοπὴ ὀλίγου τινὸς πανοικί μετὰ 10 κτήνων καὶ ὑπαρχόντων αὐτοῦ καταλευσθῆναι πεποίηκε; Μὴ οὖν, ἀδελφοί μου, ὄντες ἐν ἁμαρτίᾳ * καὶν δοκῇ μικρὰ εἶναι, τὴν μεγάλην τοῦ πλησίον ὀνειδίσωμεν. Οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς τοῦτο ὀνήσειεν. Εἰπέ γάρ μοι, εἴ τις κατεκόπτετο ἔμπροσθεν ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ τῇ βελώνῃ ἐκεντούμεθα, ποίου πόνου ἄρα ἡσθάνομεθα, τοῦ κατακοπτομένου ἔμπροσθεν ἡμῶν ἢ τῆς 15 βελώνης τῆς τιτρωσκούσης ἐν τῷ σώματι ἡμῶν. Εἰ δὲ καὶ πόλις ὑπὸ στρατοπέδων κυκλουμένη ἔχει δὲ ἓνα μόνον ἐπίβουλον ἔνδοθεν, πόθεν ἂν

* *ecgr.*
ἁμαρτίαις

sicut dicit theologus Joannes (1), fidelis Deus ut dimittat nobis offensiones nostras.

unicum
autem vitium
animæ
ruinam
inferre
potest,

Quid vero, fratres? Parvum vel magnum vitium nonne eodem modo dimittit? Sed quid dico? Vel unicum vitium, una tantum culpa quæ nihili facienda videtur, ruinæ nobis esse potest. Qui dicit fratri suo raca reus erit concilii; qui vero dixerit fatue, ut minimum reus erit gehennæ ignis (2). Videtisne dilectissimi, unam offensionem quæ vix offensio esse videtur, damnari igne gehennæ? Ebriosi et maledici regnum Dei non possidebunt. Quid filios Eli perdidit? Nonne quod manducandas præripiebant carnes victimarum? Quid perdidit Achab? Nonne quia furatus erat aliquid parvi, ideo cum tota familia et jumentis et bonis suis fuit lapidibus obrutus? Ne ergo, fratres mei, in peccato constituti nostro, etsi parvum videtur, magnum peccatum despiciamus proximi. Nihil inde emolumenti obveniet nobis. Dic enim, quæso: si quis vapularet coram nobis, nos autem acu pungeremur, utram pœnam sentiremus, num hominis cæsi ante nos, an acus penetrantis carnes nostras? Aut, si urbs ab exercitu obsessa habeat unum tantum proditorem intra muros, ex utro majus nocumentum accipiet? Nonne ex proditore

(1) 1 Joan., i, 9. — (2) Matth., v, 22.

πλεῖον ἡδικήθη ; Οὐχὶ ἐκ τοῦ ἐνδοθεν ἐπιβούλου ὑπὲρ τῶν ἔξωθεν πολεμούντων ; Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς, τέκνιά μου, οὐ τοσοῦτον βλαπτόμεθα ἀπὸ τοῦ πλησίον κἂν πόρνος εἴη κἂν μοῦχος κἂν φονεὺς κἂν μάγος, τὸ μεῖζον πάντων τῶν κακῶν, ὅσον ἂν ἔχομεν φιλὸν τι πάθος ἐν ἡμῖν.

- 5 Ἐμπαθεῖς εὐρισκόμεθα. Τίς δὲ καὶ δυνήσεται ἐξ ἡμῶν καυχῆσθαι ἀπαθῆς ἢ ἀναμάρτητος εἶναι ; Οὐκ ἐστὶ γὰρ ὑπερηφανίας κουφότερον καὶ δειλότερον πάθος· ὅσω γὰρ καὶ περὶ τὸν νοῦν πλεῖον περιπολεῖ, τοσοῦτον τὸ δὴ λεγόμενον κουφόκρανον τὸν ἁλόντα ἀπεργάζεται. Ἀγωνίζεσθε οὖν, ἀδελφοί μου, διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης ἀλλήλους προσλαμβάνεσθαι· πᾶς
10 γὰρ ὃς ἂν ᾗ ἐκ μέρων δίκαιος καὶ καρπίζεται τοὺς ἀσθενεῖς, οὗτος φανερός ἐστι ἐν ἀληθινῇ γνῶσει προσκόπτων πολιτεύεται· ὁ δὲ μέγας καὶ δοκῶν εἶναι τέλειος ἐν δικαιοσύνῃ ὡς εἰς τῶν ἀγίων ἂν μεγαλαυχῇ πρὸς τούτοις καὶ τὸν πλησίον ὑπερβαίνων ὀνειδίζει, τούτου ματαῖον τὸ φρόνημα καὶ τὸ δικαίωμα καὶ ἡ καύχησις. Ἀρχὴν οὖν ἀρετῆς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ
15 κτήσασθε ἀδελφοί, καθὼς εἴρηται· Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου· τῇ ταπεινοφροσύνῃ δὲ στιχιούμενοι, τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τελειώτητος εἰς ἄνδρα τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Κυρίῳ ἡμῶν· αὐτῷ ᾗ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

Μ'. Ἐγὼ δὲ ὡς ἐν κατανύξει πληγείς, ματαίως ἐβουλεύσάμην ἐν ἑαυτῷ

domestico magis quam ex alienis oppugnatoribus? Sic igitur et nos, filii mei, non tantum patimur a proximo, etsi fornicator sit, etsi adulter, etsi homicida aut magus, quod malorum summum est, quantum si habeamus vel exiguum quoddam vitium intra nos.

Passionibus obnoxii invenimur. An quis nostrum poterit gloriari quod passionibus et peccatis sit immunis? Nullum enim superbia magis inane aut improbum vitium: quoque plus mentem intrat, eo magis mente vacuum facit quem devincit. Contendite ergo, fratres mei, humilitate vosmetipsos invicem prævenire; quicumque enim aliquousque saltem justus est et infirmos suscipit, patet illum in vera sapientia proficere; elatus autem, qui videtur perfectus justitia sicut unus ex sanctis, si superbiat tamen ac contemnat proximum, hujus vana est sapientia et justitia et gloriatio. Initium igitur virtutis timorem Dei acquirite, fratres, sicut dictum est: Initium sapientiæ timor Domini; in humilitate constituti et vinculo caritatis Dei, quæ est perfectionis vinculum, crescamus in virum perfectum in Christo Jesu Domino nostro: ipsi sit gloria in sæcula.

sed nullum
pejus
superbia.

40. Ego, tanquam compunctione ductus, imprudenter statui mecum Discipulum

* *ecgr.*
κυλλώθῃ

εἰς τὴν γῆν ἀναπαύεσθαι • καὶ δὴ τοῦτο νοήσας ὁ γέρων εἶσέ με μικρὸν κοπιᾶσαι. Ὡς δὲ ὀλίγαι ἡμέραι παρηλθον, τὸ πρόσωπόν μου ἡλλω-
χρόση, καὶ ἡ σὰρξ μου κατεψύγη • καὶ ἡμην ὁλος ἡλλοιωμένος. Καὶ
λέγουσιν οἱ ἀδελφοί • Τί ποτε ἀσθενεῖς; ὅτι ἡλλοίωσε. Ἐγὼ δὲ ἔφην •
Οὐδὲν ἔχω ἀβρώστημα. Ὁ δὲ γέρων, ἐλεήσας με μὴ κυλλωθῶ* καὶ γένωμαι 5
ἀνάπηρος, λέγει μοι • Τέκνον, ἄγωμεν εἰς κελλίον τῆς διακονίας σου
δοῦ καθεύδεις, ὅτι θέλω σοι κατ' ἰδίαν λαλῆσαι. Λέγω αὐτῷ • Ὡς γὰρ
διὰ τί μοι οὐ λαλεῖς; μὴ θέλων, ὥς ἐνόμιζε, ἵνα ἴδῃ τὴν ματαίαν μου
ἐργασίαν. Ὁ δὲ ἔφη μοι • Ἐκεῖσε θέλω λαλῆσαι • καὶ προεπορεύετό μοι.
Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ κελλίον, λέγει μοι • Τέκνον, ποῦ ἔχω καθίσαι; 10
Ἐγὼ δὲ ὡς σαρώσας τὸ κελλίον, ἐχάλασα κρεμαμένην τὴν στρώσιν καὶ
ἔθηκα αὐτῷ. Καὶ καθίσας λέγει μοι • Εἰ τοῦτο θέλεις ποιῆσαι, λάβε
δρέπανον, καὶ ἐξελθὼν κόψον χόρτον καὶ ποιήσον δεσμὰς καὶ βάλε
ὑποκάτω σου, καὶ ἀναπαύου. Ἐγὼ δὲ ποιήσας οὕτως, ὥς ἐπὶ ἐραπλωμάτων
λοιπὸν ἀνεπαύομην μηδ' ὄλως ἀλλοιούμενος. 15

ΜΑ'. Ἀδελφός τις ἦλθε εἰς τὸ μοναστήριον ἐκ τῆς Ῥαιθοῦς, δοκῶν
γνώσιν ἔχειν καὶ εὐσύντυχος εἶναι • οὗτος ἐπειράτο κολλᾶσθαι μοι. Ὁ δὲ
γέρων οὐ συνεχώρει τοῦτο • πιστεύσατε γάρ μοι, τίμιοι πάτερες, ὅτι κἂν
δοποδῆποτε ἔστημεν εἰς συντυχίαν, παραχρῆμα ἠύρίσκετο ὁ γέρων

deterret ab
indiscreta
corporis mor-
tificatione,

ipso super humum somnum capere; idque quamvis novisset senex
sivit tamen me aliquantisper fatigari. Ubi præterierunt aliquot dies,
faciei colore mutato, carnibus exsiccatis, totus commutatus fui. Dixe-
runt fratres: *Quo morbo laboras? Vere immutatus est.* Ego vero nul-
lam me infirmitatem pati affirmabam. At senex, misertus mei, ne
debiliior fierem et succumberem, dixit: *Fili, eamus in cellam officii*
tui ubi dormis, quia volo seorsum tecum loqui? — *Cur hic non loqueris?*
 respondi; ut scilicet intellexit, nolebam ut videret me imprudenter
egisse. At ille: *Ibi volo loqui,* ait et prægressus est mihi. Quumque
ingressus esset, dicit mihi: *Fili, ubinam possum considerare?* Ego,
quasi everrissem cellam, solvi pendentem culcitam eique paravi.
Sedit et dicit mihi: *Si hoc vis facere, falcem sume, exi, cæde fenum,*
fac fasciculos, quos ponas sub te, et sic decumbe. Quod quum fecissem,
tanquam super stramentum deinceps requievi nec ullum nocumen-
tum accepi.

et a consortio
ipsi nocivo;

41. Frater venit in monasterium ex Raito; qui videbatur sapien-
tia instructus esse et indolis bonæ, atque conabatur conjungi mihi.
At senex id non permisit: credite enim mihi, venerandi patres, sive
in mea officina sive in ecclesia sive alibi invicem occurreremus, con-

ἐρχόμενος, καὶ ἀποσπῶν με διὰ οἰανδηποτοῦν πρόφασιν ἀπ' αὐτοῦ, ὥστε με λοιπὸν καὶ θλίβεσθαι περὶ τούτου. Ἐδείξε δὲ ἡ πείρα μετὰ τελευτὴν αὐτοῦ διὰ ποῖον σκόπον ἐποίει, μὴ καταλέγων παντελῶς τοῦ ἀδελφοῦ ἔν τινι κακῷ· πολλὰ γὰρ ἔθλιψέ με περὶ πλειόνων πραγμάτων
 5 καὶ περὶ δογμάτων οὐκ ὀρθῶν οὗτος ὁ ἀδελφός· ἦν γὰρ καὶ τῷ γένει Γαλάτης.

ΜΒ'. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ μετὰ τὸ ἄριστον λέγω αὐτῷ· Εἰσέρχομαι εἰς τὸν χεῖμαρρόν καὶ συλλέγω κοκκία καππάρεως. Καὶ λέγει μοι· Ἔρχομαι μετὰ σου, φειδόμενος περὶ ἐμοῦ· ἦν γὰρ ὁ χεῖμαρρός πάνυ ἐξηγριωμένος μετὰ
 10 τοὺς Πέρσας ἐκ τε θηρίων καὶ πνευμάτων ἀκαθάρτων. Ἐλθόντες οὖν πρὸς τὸ μονοπάτιον τῶν κελλίων λέγει μοι· Κάτελθε, τέκνον, εἰς ἐκείνην τὴν κάππαριν, καὶ συλλέξον· καὶ περιμενῶ σε ὧδε. Κατῆλθον οὖν καὶ συνέλεγον. Διελθούσης δὲ ὥρας, ἐφώνησέ με λέγων· Δεῦρο, τέκνον, ὅτι ἐγὼ ὀλιγωρῶ. Καὶ ἀνελθόντος μου λέγει μοι· Δεῖξόν μοι ὃ συνέλεξας·
 15 καὶ ἔδειξα αὐτῷ τὸ μαλάκιν τὸ μικρὸν ἔχον ὡς τὸ τρίτον. Καὶ στεναῖζας ἔφη· Βαβαί, τέκνον, ὅτι κακῶς ἔχει ὁ κόσμος· ἐγὼ γὰρ μνημονεύω πρὸ τῶν Περσῶν, ὅτι ἐρχομένων ἡμῶν τῶν κελλιωτῶν εἰς τὸ κοινόβιον εἰς τὰ ἑσπερινὰ τῆς κυριακῆς, κατῆλθεν τις τῶν ἀδελφῶν εἰς ταύτην τὴν

tinuo affuisse senem, qui me ab ipso avelleret quolibet prætextu, ita ut tandem propterea tristarer. Probavit autem eventus, post ejus obitum, quonam ex fine sic ageret, quodque nullo modo calumniaretur fratri: siquidem multum hic me conturbavit multis in negotiis et doctrinis non rectis: erat enim ex Galatia oriundus (1).

42. Quadam die post prandium dico ei: *Vado in torrentem ad colligendas baccas capparis*. Qui respondit: *Venio tecum*: sollicitus enim erat de me, quia torrens omnino infestatus erat a Persarum tempore feris et spiritibus immundis. Quumque attigissemus semitam cellarum, dixit mihi: *Descende, fili, in hanc capparim, et collige; hic te expecto*. Descendi et collegi. Elapsa hora me vocavit: *Veni, fili, quia fessus sum*. Et ubi redii: *Ostende mihi*, inquit, *quæ collegisti*; ostendique canistrum parvum, tertia fere parte impletum. Tunc cum gemitu dixit: *Eheu, fili: male se habet mundus*. *Memini enim, ante Persarum tempus, convenientibus nobis in cænobium dominica ad vesperam, descendisse fratrem in hanc capparim et plenum canistrum col-*

docet
 maledictam
 his
 temporibus
 terram et
 sterilem
 factam

(1) Multi monachi ex Galatia Origenistarum erroribus imbuti erant, præsertim ob Evagrii Pontici consuetudinem. Cfr. Palladii *Historiam lausiacam* (Migne Patr. Gr., tom. LXXIII, col. 1065 seqq.).

κάππαριν καὶ μεστὸν μαλάκιν συνέλεξεν, καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ αὐρίον τῇ
 δειλῇ ἐξελθόντων ἡμῶν ἐπὶ τὰ κελλία συνέλεξεν ὁμοίως. Λέγω αὐτῷ·
 Καὶ τί ἐστὶ τοῦτο, πάτερ; Λέγει μοι· Τότε ἄνδρες ἄγιοι διεβημάτιζον
 καὶ περιεπάτουν τὴν γῆν· καὶ ἠύλογεῖτο ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ·
 νῦν δὲ ἄνδρες κακοποιοὶ καὶ φονεῖς ἀναστρέφονται ἐν αὐτῇ, ἅρα δὲ καὶ
 κλοπὴ καὶ πικρία μοιχία τε καὶ φόνος ἐγκέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἷματα
 ἐφ' αἵμασιν μίσγουσι, καὶ μεμιάται ἡ γῆ καὶ κεκατάρηται· καὶ πῶς
 ἔχει εὐλογηθῆναι τὰ ἐν αὐτῇ;

Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος καὶ διδάσκοντος, ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν μου
 συγγράψασθαι τὰ κατ' αὐτόν.

40

ob peccata
 hominum.

legisse; quumque postridie iterum rediissemus in cellas, collegisse tantumdem. — Quid igitur hoc sibi vult, dixi, pater? — Tunc, ait, homines sancti pedibus calcabant terram et in ea ambulabant: unde benedicta erat terra cum omnibus quæ in ea sunt. Nunc contra malefici et homicidæ versantur in ea; imo furtum et odia, immunditiæque et cædes effusa sunt super terram; sanguis sanguini miscetur; corruptaque est terra et execrabilis. Quomodo ergo benedicerentur quæ in ea sunt?

Ipsa autem hæc eloquente edocenteque, venit mihi in mentem ut conscriberem quæ ad ipsum spectarent.

(Continuabitur.)

VITA SANCTI BLANDINI

SAECULO VII

ANACHORETAE BRIGENSIS

AUCTORE FULCOIO BELLOVACENSIS

SUBDIACONO MELDENSIS.

Cum ad kalendas maias de sancto Blandino in territorio Meldensi quiescente agere vellet Godefridus Henschenius, postquam breves aliquot martyrologiorum de eodem commemorationes recensuerat, monumentorum penuria coactus, *Hactenus, inquit, de hoc sancto nihil aliud potuimus scire; neque magnus vicarius Meldensis ecclesiae... post diligentem inquisitionem in ipso loco factam... quidquam reperit, quo sanctus hic notior reddi posset* (1); sed nec in supplemento ad mensem maium (2) aliud proferre valuit, praeter brevem aliquam notitiam de reliquiis sancti ipsi a Claudio Castellano submissam. At vix decem annis, postquam haec ultima prodiderant, jam de sancti sui gestis certiores facti erant Meldenses, quippe qui Bellovaco accepissent exemplar Vitae sancti Blandini a vicario generali eminentissimi cardinalis (ab an. 1690) Tussani de Forbin-Janson, Bellovacensis episcopi, ad illustrissimum virum Jacobum Benignum Bossuet, Meldensem episcopum (an. 1682-1704), transmissum; qua de re iterum infra paucis erit dicendum. Jam vero, licet hanc vitam noverint Mabillonius (3), Tussanus Du Plessis (4) atque, ut alios omittam, compilatores *Galliae christianae* (5) atque *Collectionis Scriptorum rerum gallicarum* (6), et pauca quaedam ex ea, quae in rem suam faciebant, excerpserint, nondum tamen prodiit in lucem. Illam igitur, quam, si meliorem aliquam dignioremque nancisci licuisset, forsitan praetermissemus, inopia adducti jam proferemus, velut unicum, quod nobis servatum sit, de sancto Blandino monumentum.

Auctorem habet Vita illa Fulcoium, Bellovacensem patria, subdiaconum Meldensem; qui saeculo XI (annis circiter 1020-1090) vixit et multa milia versuum sat pingui Minerva, prout aetas ferebat, pepigit. De cuius vita vel scriptis qui plenius novisse cupierit, adeat Historiam litterariam franco-gallicam (7), vel potius, si

(1) *Act. SS.*, tom. I mai (1680), p. 49. — (2) *Ibid.*, tom. VII (1688), p. 530. — (3) *Ann. O. S. B.*, lib. LXVI, num. xxvii, seu tom. V (1713), p. 185. — (4) *Histoire de l'Église de Meaux* (1731), tom. I, p. 115-6; tom. II, p. 452-3 (= Migne, P. L., tom. CL, col. 1555-8). — (5) *Tom. VIII* (1744), col. 1674-5. — (6) *Rec. des Hist. de Fr.*, tom. XI (1767), p. 440. — (7) *Hist. litt. de la France*, tom. VIII (1747), p. 113-20.

rarum libellum repperit, opusculum Alex. Olleris (1); qui de Fulcoio ejusque operibus longe uberius atque diligentius, quamvis non diligentissime, scripsit. Operum Fulcoii utilissimum indicem solita cum cura contexuit v. cl. Henricus Omont, cum de codice Bellovacensi 3015 ageret (2), in quo codice poetae nostri foetus plures quam in ullo alio, immo tantum non omnes, continentur. De quibus in summa satis sit dixisse, quamvis plurima ex his summos viros Fulcoii coaetaneos attingant, ut puta summos pontifices Alexandrum II et Gregorium VII (3), episcopos multos, Henricum IV regem, aliosque non paucos, vix tamen aliquo historico momento illos pollere. Jam vero praeter alia multa, quae diximus, carmina, quattuor Vitas sanctorum cecinit Fulcoius, Mauri nempe Glannafoliensis abbatis, Agili abbatis item Resbacensis, Faronis Meldensis episcopi et Blandini. De hac ultima in praesentiarum agemus, de reliquis forsitan aliquando acturi; quae ceteroquin multo minoris pretii aestimandae sunt, in quibus quippe conscribendis habuit Fulcoius ante oculos antiqua documenta soluta oratione conscripta, quae pedetentim secutus est, quaeque adhuc exstant et sunt edita.

Blandini vitam servarunt codices duo, nempe

1. Bellovacensis, qui in bibliotheca civitatis in serie librorum tum impressorum tum manuscriptorum signatus est num. 3015. Exaratus est magna cum cura saec. XII, fuitque olim capituli S. Petri Bellovacensis, ubi designabatur num. 120. In illo exarando scriba vel legendi male peritus fuit vel difficile lectu exemplar prae oculis habuit (4); quidquid id fuit, id sane accidit ut subinde verba singula, immo dimidios versiculos omitteret, postea ab ipso vel ab alio supplenda. Quae tamen suppleta non sunt. Inspicienti enim patet codicem nec correctoris curam expertum esse, immo neque omnibus sive titulis, sive litteris initialibus, quae more solito alii adscribenda relicta erant, esse ornatum. Legitur Vita S. Blandini fol. 124^r-130^r.

2. Meldensis bibliothecae civitatis, signatus num. 88 (5). Partibus duabus constat, de quibus paucis dicendum.

Prima pars paginis 12 constat, scriptaque est extremo saeculo XVII; continet Vitam S. Blandini ex ipso Bellovacensi codice exscriptam, quemadmodum indicat titulus pag. 1 descriptus: *Vita beati Blandini ex ms. codice ecclesiae cathedralis*

(1) A. M. Jos. Vict. Le Clerc, *Lettre sur Foulcoie, archidiacre de Beauvais* (sic). Paris, 1842. — (2) Vide *Catal. gén. des mss. des bibl. publ. de France*. Départements (nouv. sér.), tom. III (1885), p. 317-26. — (3) Carmen istud et alia item quaedam in Bellovacensi codice frustra quidem quaeras, reperies autem in codice Parisino Bibl. Nat., lat. 16701, olim Sorbonico 50 et 1315. — (4) Hoc ut potius credamus atque ne arbitremur ipsum Fulcoium imperfectos subinde aliquot reliquisse versiculos, unum gravissimum facit momentum: nempe quod cum Vitae sancti Mauri a Fulcoio scriptae praeter codicem Bellovacensem (fol. 82^r-97^r), aliud etiam exemplar saeculo XII scriptum habeamus, nempe codicem Parisinum Bibl. Nat., lat. 5344 (fol. 57^r-72^v), factum est ut verba aliqua omiserit scriba alterius codicis, quae alter non omisit et in vicem. Qua re satis aperte declaratur archetypum ob quamlibet causam non facile legi potuisse. — (5) Vide *Catal. gén. des mss.*, Dép., (nouv. sér.), tom. III, p. 351, ad num. 94.

B. Petri Bellovacensis, cui praefixus est titulus : " Libri Fulcoii „, subjectaque haec nota : " S. Petri Bellovacensis CXX „; qui quidem codex auctoris aetate descriptus etiam Mabillonii iudicio videtur (1); allatus est autem ad illustrissimum Jacobum Benignum Bossuet episcopum Meldensem per meritissimum abbatem Claudium Franciscum a Paula Le Fèvre d'Ormesson, doctorem sorbonicum, decanum Bellovacensem ac em. cardinalis de Janson episcopi Bellovacensis vicarium generalem, jussuque capituli permunenter exhibitus et communicatus. Quo accepto, vir praeclarus Bossuet nonnulla inde carmina exscribi jussit; quae apographa in dioecesim suam dispertivit. Horum unum, has scilicet duodecim paginas, cum accepissent fratres eremita Cellae S. Blandini prope Faraemonasterium in pago Brigensi, miserunt ad Nicolaum Lecocq, Meldensem diaconum et canonicum in Courpalai prope Rosai in pago etiam Brigensi, rogantes ut in gallicum sermonem Fulcoii opus transferret. Haec omnia edocemur altera parte codicis, de qua mox. Notandum tandem pag. 12 exscriptam esse schedulam aliquam anni 1473, anno 1671 in capsula sancti Blandini inventam. Quam, quia integra edita adhuc non est, post vitam proferemus.

Pars altera codicis paginis constat 77. Pag. 1 et 21 inscribitur titulus : *La vie de saint Blandin traduite en françois par Nicolas Lecocq diacre du diocèse de Meaux en l'année 1705.* Sequitur pag. 3-5 epistola dedicatoria : *Aux vénérables frères** hermites de l'hermitage de Saint-Blandin, proche Faremoutier en Brie;* tum pag. 6-20 admonitio ad lectorem, et pag. 22-77 Vita, scilicet in foliorum parte versa textus Vitae latinus, cui e regione in parte recta opposita est versio ejusdem gallica. Id insuper egit Nicolaus, ut mendosum apographum cum ipso codice Bellovacensi conferret, secundum quem etiam missum sibi apographum seu paginas 12, de quibus supra, propria manu correxit; nec eo contentus subinde emendationes aliquas conjiciendo proposuit, quas suo loco referemus. — Totum codicem abbatae S. Faronis dono dedit die 21 maii anni 1729 fr. Nicolaus Ruelle, eremita Sancti Saturnini.

Sed jam de ipso Fulcoii opere, quid momenti habeat, quid doceat, paucis est expediendum. Diximus Fulcoio, cum ceteras sanctorum Vitas conscriberet, exemplar praeluxisse soluto sermone conscriptum. Quod et in hac etiam conscribenda suppetiisse putamus; unde multo major sane auctoritas poemati accedat. Non obscure siquidem, ut nobis videtur, ad antiquiorem Vitam remittit Fulcoius, ut vers. 77 :

Qua de stirpe cadit, nec cuiquam lectio tradit ;

luculentius etiam vers. 90 :

*Quae sunt in promptu, quae tradit pagina verax,
Partim dicamus, partim super his sileamus ;*

(1) Vide *Act. SS. O. S. B.*, saec. IV, part. 1, p. 658, num. 6.

item vers. 141 sqq. :

nostra Thalia
Quae legit, didicit, veraci carmine dicit.
Si sit leprosus, si mentis sorde perosus,
Historiam videat retro, quam subdere metro
Non est culpandum ...

Quid haec enim sibi volunt, nisi intelligas Fulcoium dubitantem lectorem remittere ad documentum aliquod, cujus auctoritate fidem suam tueatur? Hoc etiam sensu, historiae scilicet scriptae seu libelli historici, accipi non debet quidem, sed commode potest verbum illud vers. 54 :

Historiam (1) factam vult versibus iste (abbas Dudo) peractam.

Inde intelligitur sensu minus proprio, ast non ita alieno, accipiendum esse quod vers. 289 canit poeta :

Scribimus audita m diducto carmine vitam.

Porro vers. 74 Fulcoius se Blandini Vitam non primum omnino, sed primum carmine scribere asserit, inquiens :

Amplius explana
Primo compositam, Clio, justi carmine Vitam.

Simile quid, non ita forsitan verum (2), habet idem auctor noster in Vita sancti Mauri, vers 59 (3) :

Mauri conflictus sit primum carmine dictus.

Igitur archetypum quoddam soluta oratione scriptum Fulcoium habuisse credimus, quod in hac Vita canenda ita fideliter secutus esse credendus est, ut fideliter inhaesit exemplari sibi in tribus aliis Vitis pangendis proposito. Quod utinam primigenium opus haberemus! Nam, quod in his aliis fecerat, in hac etiam commisit Fulcoius, ut solita sua prolixitate orationeque confusa et permixta sancti sui gesta ita obscuraret, ut vix subinde intellegere queas, quid sibi velit poetae narratio (4). Ideo e re visum est quae de sancto Blandino ex hac vita cognosci possunt, breviter colligere.

Praenotare juvat Fulcoium, ut hanc Vitam conscriberet, motum esse precibus et jussu Dudonis abbatis, cujus insigne texuit elogium (v. 31-56), quemque tempore Philippi (primi, 1053-1108) Francorum regis vixisse ait. Hunc Dudonem Cellae Brigensis abbatem fuisse, in quo monasterio S. Blandini ossa quiescebant, vix dubium

(1) *Codd.* historia. — (2) Cfr. Vitam metricam S. Mauri seu carmen de eodem olim Paulo Diacono adscriptum (*Mab., Act. SS. O. S. B.*, saec. I, p. 298-301). — (3) Vide cod. Bellov. 3015, fol. 57v. — (4) Locus non est hic de Fulcoii metrica et prosodica arte disserere ; quod aptius tum fiet, cum aliquis, si quis erit, ad omnia ejus opera studium applicabit.

esse potest hanc Vitam attente legenti; de quo Fulcoius testatur ipsum, cum res monasterii tum spirituales tum temporales ex infelici in prosperum statum restitueret (vers. 43 sqq.), super omnia haec Blandinum posuisse (vers. 51, 52). Cetera vero, quae refert idem de egregia hujus viri virtute (vers. 34-36), de misera monasterii ante ipsius praelaturam condicione (vers. 39), de difficultatibus, quibus est conflictatus (vers. 35), haec omnia optime conveniunt in monachum illum, qui anno 1082 e Majori-monasterio missus est, ut Cellam Brigensem, *totius religionis rectitudine destitutam et paene ad nihilum temporalis substantiae redactam* (1), instauraret et reformaret. In quam sententiam loquuntur compilatores *Galliae christianae* (2). Ast ex hac sententia, quae tantum non certa videtur, necessario sequitur non anno circiter 1080, quae vulgata est opinio, Fulcoium e vivis excessisse, sed circiter annum 1090 vel etiam post, cum incoeptam anno 1082 Cellae reformationem jam perfectam esse Fulcoius demonstret, atque de tota re velut jam aliquantum praeterita loquatur (vers. 34, 41). Sed tempus est de Blandino agere.

Blandinus igitur sive Bladinus, quo eum nomine tantum non ubique appellat Fulcoius, mediocribus ortus est parentibus, quorum vel ipsa nomina ignorantur (vers. 75-88). Parentes *spirituales* solos profert Fulcoius, Raimericum scilicet patrinum (vers. 97, 98, 316), pauperis pueri erum ipsum pauperem (vers. 101, 102), atque de cetero plane ignotum. Quod autem *inclytam Syon* matrinam ejus pronuntiare videtur (vers. 97, 98, 100), fateor mihi scrupulum restare propter nominis insolentiam. An forsitan male intellexit Fulcoius auctorem suum, qui matrem pueruli Syon, id est v. g. ecclesiam vel etiam caelestem patriam, dixisset, quemadmodum et aliis accidit, et Philippo Harvengio, qui matrem sancti Gislani *Philosophiam merito vocatam esse* simili errore scripsit (3)? Dubius haereo.

Humili loco ortus humilem vitam duxit Blandinus, quippe qui custodiendis porcis et rusticis etiam aliis operibus (vers. 294) totum fere vitae tempus occupatus fuerit. Quod in eremo solitarius vixerit, nusquam aperte tradit Fulcoius, neque tamen contradicit, immo toto contextu suadet. Quo autem loco sanctus subulcus residere soleret, luculenter ostendit. Cum enim dixisset insulam quamdam esse *Mucrae fluminis*, Cellam nomine, in qua suavissimis oneratum fructibus arborem ipse repperisset (vers. 17-24), mox subdit (vers. 67, 68):

*Sanctus Blandinus nomen datur arboris hujus ;
Fructus quos fecit pia sunt miracula sancti.*

Hunc locum patrinus ejus et erus Raimericus, cum sancti virtutem et miracula respiceret, ipsi cum aliis praediis tradidit (vers. 316, 317); in quo loco, qui de sancti nomine nomen abhinc accepit (ita etenim intelligendus videtur versiculus 318 satis obscurus), construxit Blandinus ipse oratorium sancto Petro. Dicit

(1) Charta anni 1082 apud Du Plessis, *Hist. de l'Église de Meaux*, tom. II, p. 11, instr. xvii; cfr. et p. 13, instr. xviii. — (2) Tom. VIII, col. 1674-5. — (3) Vide *Anal. Boll.*, tom. VI, p. 245.

enim Fulcoius Christum seu ecclesiam bonorum suorum a Blandino factum esse heredem (vers. 319); addit tumulo commissum esse illum (vers. 326, 328) :

locus est ubi Petro ...

Basilicae gratus magno sub honore dicatus ;

eundem vero antea (vers. 94) tradiderat in insula Cella requiescere. Video quidem aliter textum accipi posse, scilicet postea constructam esse in loco requietionis sancti Blandini aediculam S. Petro dicatam; quod num probabilius sit, mihi non liquet, neque ita rem intellexerunt, qui hanc Vitam legerunt, viri docti (1).

Nequeo tamen iisdem in hac re consentire, cum dicunt plane ignotam esse aetatem, qua vixerit Blandinus (2). Quin immo, si quidem Fulcoio fidem adhibemus, prorsus definita est. Narrat enim ille, cum sancta Fara fraterque ejus Canoaldus beatissimae Virgini Mariae nobile templum conderent (vers. 236-9), Blandinum insigni miraculo subvenisse fabris, qui in Brigensi silva ligna caedebant, quibus haec basilica tegetetur (vers. 240-53). Alienum a re praesenti est agitare utrum anno potius 614, an 615, an 617 constructum sit a S. Fara monasterium (3); certe non longe ab anno 620 id factum est; unde illud ex allata narratiuncula habemus definitum, floruisse S. Blandinum non multo post initium saeculi VII.

Ex omnibus his, quae attulimus, corrigenda est sententia Joannis Clei nostri, qui de S. Salaberga abbatissa ad d. 22 septembris agens, opinatus est (4) eundem esse Blandinum illum, qui die 1 mai colitur Meldis, cum viro sanctae Salabergae Blandino, qui et Baso (5), quique in antiquo martyrologio Remensi ad diem 7 maii inter sanctos adscriptus legebatur (6). Pejus etiam in suo *Dictionario hagiographico* (7) Pélin, qui omnia commiscens profert S. Blandinum S^{tae} Salabergae maritum et medio saeculo VII mortuum in diocesi Meldensi in vico cognomine die 7 maii honorari.

His, prouti opportunum videbatur, breviter praemissis, Vitam jam ipsius sancti proferimus, quae ad ejus cultum et reliquias pertinent appendicis loco paucis expedituri. In edenda Vita sequimur codicem Bellovacensem (= 1), a quo si alicubi recedere cogimur, indicamus. Codicis vero Meldensis (= 2), quem apographum tantum Bellovacensis esse diximus, non omnes, sed quas e re visum est, variantes lectiones annotamus.

ALB. PONCELET S. J.

(1) Du Plessis. *Hist. de Meaux*, tom. I, p. 116; *Gall. Christ.*, tom. VIII, col. 1674. — (2) Du Plessis, p. 116-7; *Gall. Christ.*, col. 1673. — (3) Vide de his disputantem Du Plessis, op. cit., tom. I, p. 637-8. — (4) *Act. SS.*, tom. VI sept., p. 516, num. 1 et p. 524, annot. v. — (5) Vide ibid., p. 522, num. 9. — (6) Vide ibid., tom. II mai, p. 132, v. — (7) Paris, 1850; col. 451.

[VITA BEATI BLANDINI ANACHORETAE BRIGENSIS.]

[INCIPIT PRAEFATIO.]

- Nominis ut crescat romani gloria, fortes
 Athletae ¹, lauros, hederas, optate, poetae.
 In tirocinio Christi fidei redimitur
 Sertis pugnator, redimitur laude relator.
 5 Munera non peritura gerit victoria nostra,
 Laus hederæ, lauroque fides sic praevaluere,
 Ut nomen Christi romano praevalet in re ;
 Quippe quod aeternum, non est mortale nec ejus,
 Qui facit aut scribit, nec cui fit, cuique refertur.
 10 Ergo licet non laude pares sint victor et actor,
 Plusque laboranti, plus est mercedis habendum,
 Nos, qui nil ² facimus, hos qui fecere canamus.
 Esse labor vatem ; sunt et sua praemia vati.
 Fulcoius spatians paradisum per Briegensem (1)
 15 Dum fontes saltus, dum Thessala Tempe reviso,
 Delibans ut apis quid in arbore, quid sit in herba,
 Occurrit locus hic positus Mucram ³ (2) super amnem ⁴,
 Insula parva situ, musis gratissima sedes,
 Magna voluptate ⁵ superans Elicona dearum,
 20 Cui nomen Cellae, Cellam dixere coloni.
 Invitante loco captus statione resedi ;
 Arboris in ramis spatiosae carpere fructum
 Coepi ; pulcher erat visu, captandus odore,
 Sed gustus potior visu, satis est et odore.
 25 Hunc dignum mandare stylo, saturare nepotes
 Inde satur duxi ; largitor ⁶ prodigus hujus.

¹ Alleta, ae... *ubique scribit Fulcoius*. — ² *corr. ex nihil* 1. — ³ museo 2 *ante corr.*
 — ⁴ anem 1. — ⁵ *sic* 2 *ante corr.* ; voluptati 1, 2 *post corr.* — ⁶ lagitor 1.

(1) Saltus (ager, pagus) Brigensis, gallice *la Brie*, olim provincia Galliarum.
 Quænam ejus pristino tempore fuerint amplitudo et fines erudite disputat Du
 Plessis, op. cit., tom. I, p. 638-40. — (2) Mucra nempe major, gallice *le Grand Morin*,
 qui in Matronam influit.

Nil minus obtinui, velut ignis sumptus ¹ ab igne
 Plus ardet, sed nec minus a quo sumitur ardet :
 Sic doctrina Dei plures confortat alitque,
 Cum non debilitet doctorem, doctior ut sit (1).

30

[INCIPIT VITA.]

Fausto Philipi Francorum tempore regis (2),
 Cujus nobilitas sedes possedit avitas
 Imperio, digna specie per idonea signa,
 Exstitit illustris, non ut plerique . . . ²
 Longe temptatus, per temptamenta probatus 35
 Abbas Dudo bonus (3), Job Jepte Tobique secundus;
 In cujus vita ferro limaue polita
 Corpus vas mundum videas humana secundum ;
 Post tantas hyemes, gelidos post iste triones ³,
 Ver veluti, propere facit intrans cuncta virere; 40
 Per bene res gestas velut altera canduit aestas,
 Et velut autumnus ⁴ solvit sua semina . . .
 Nec satis est rebus propriis farcire diebus
 Sedem mundanis; juvat hanc inducere sanis
 Verbi doctrinis, donis sit ut inclyta binis, 45
 Corporis et mentis bina mercede regentis.
 Rex ut tirones ponit supra legiones,
 Emeritis laetis ut praebet castra quietis,
 Ut perfecta quidem rex mollibus induit idem (4),
 Quos lateri fovit, quos aulae robora novit; 50
 Sic sic Bladinum ⁵ plus re, prope nomine blandum
 Ambitione bona posuit super omnia dona.

¹ superatus ² ante corr. — ³ palaestris conj. *Lecocq.* — ⁴ priores 1, 2; triones conj. *Lecocq*; cfr. *Ovid. Metam.*, II, 171: gelidi caluere triones. — ⁵ ita 1 ubique praeterquam in vers. 57; Bladinum 2 et sic deinceps.

(1) Notatu dignum est, cum totum carmen leoninis versibus constet, ab his homoioteleutis prologum fere immunem esse; postea aliquoties etiam accidit, ut versus singuli, immo subinde plures continui his careant. — (2) Philippum hunc esse hujus nominis primum (1053-1108) ex ipsius Fulcoii aetate constat. — (3) Vide supra, p. 148-9. — (4) Cfr. *Matth. xi*, 8.

Ut mundi specimen sit, et hoc sine crimine crimen,
 Historiam ¹ factam ² vult versibus iste peractam.

55 Haec pro tutela sit, uti pro frigore tela,
 Solibus et festis sit carmen candida vestis.

Laudes ergo pio Blandino ³ suggere, Clio.

Non. meriti fiducia non est.

Quod, Bladine, tuas accingor dicere laudes;

60 Est desiderii sed magni cautio voti,
 Cum non sim justus, verbis extollere justum,
 Qui factis meruit tantae praeconia laudis.
 Laus speciosa quidem non est peccantis in ore (1);
 Sed prece commixta fiet placabilis ista.

65 Ede prius nomen, fructum dic arboris hujus;
 Ede locum; quis plantator, dic quae sit origo.
 Sanctus Bladinus nomen datur arboris hujus;
 Fructus quos fecit pia sunt miracula sancti;
 Ille voluptatis paradisos, quem Deus olim

70 Mox a principio plantat, locus est et origo.
 Hunc aliosque, priusquam mundus constituatur,
 Elegit Dominus; plantator hic exstitit ejus.
 Amplius explana, quia non est fabula vana,
 Primo compositam, Clio, justis carmine vitam.

75 Quis pater aut mater, soror aut quae, quis quoque frater
 Aut avus, aut atavus, bonus aut sit, nescio, pravus.
 Qua de stirpe cadit, nec cuiquam lectio tradit.
 Macta per aetatem dat virtus nobilitatem.
 Si sit prurigo vitii, nil praebet origo.

80 Ad bene res gestas nocuit scriptoris egestas.
 Haec et sanctorum fert nomina multa virorum.
 Haec etiam gentis nomen tulit atque parentis.
 Hujus, credo, viri virtutum munere miri,
 Si gentes justas delevit longa vetustas,
 85 Mentis augustas dedit illi justa venustas.
 Non est caligo generis, cui fons et origo

¹ historia 1, 2. — ² vitam 2. — ³ Blandino *etiam* 1.

(1) Eccli. xv, 9.

Conditor est rerum perlustratorque dierum.

De quibus hactenus. At generis primordia justi

Si non accipimus, gestorum nobilitatem,

Quae sunt in promptu, quae tradit pagina verax,

90

Partim dicamus, partim super his sileamus,

Eripiante modo, ne sint tibi taedia, lector,

Concedente stylo, quae virtus huic sit asylo,

In quo florescit meritis hic qui requiescit.

Luminis edentes jubar istud in orbe parentes

95

Nescio carnales, pronuntio spirituales.

Raimericusque pater fuit et Syon inclita mater (1),

Verum per mundam sacri baptismatis undam.

Cur, precor, hoc laesit, patri si parvus adhaesit,

Si non ingratae servit cum simplicitate?

100

Cur, precor, est ulcus, quod fit sub pater subulcus?

Est siquidem servus domino sub paupere pauper,

Est siquidem miles sub principe divite dives,

Sub Labam Jacob fit pastor tempore longo (2);

In cophino servire manus dat lectio Joseph (3);

105

Si videas retro Moyses in tempore Jetro,

Dum pecudes pavit, divina sub igne notavit (4).

Sic pastor pecudum David fuit ante parentum (5).

Sic age majestas, sic fac, divina potestas.

Ex altis humiles, de stercore subrige viles (6).

110

Fit, qui servierat Labam, Jacob patriarcha;

Joseph, qui mundus fuit, a Pharaone secundus (7).

Sub Jetro fuerat Moyses; est milia supra.

Sustinuit David Samuel, fratres reprobavit (8);

De grege sublatus David est ad regna relatus.

115

Confessor sanctus fuit et pius iste subulcus.

Quod cum testantur, quod et hic miracula fantur,

Quae servi merito confert pius ipse Redemptor.

Patris in officiis nec livor defuit illi :

Carpunt custodem servi domino sub eodem, —

120

(1) Vide supra, p. 149. — (2) Genes. xxix, 20, 30. — (3) Psalm. lxxx, 6 et 7. —
 (4) Exod. iii, 1 sqq. — (5) I Reg. xvii, 15. — (6) Luc. i, 52. — (7) Genes. xli, 40. —
 (8) I Reg. xvi, 5-13.

Semper servorum pars pessima lingua malorum, —
 Dicentes illum numerum minuisse suillum,
 Vilior ut fieret, quem furti noxa teneret,
 Et domino carus plebs esset sicut avarus.

- 425 Dat tubicen ¹ sonitum toto saltu repetitum,
 Ad quam velocem tot currunt agmina vocem,
 Curia quot domini non ultra ceperat illic.
 Res miranda nimis, patribus sed tradita primis,
 Et cor Raimerici stupet et delator amici
- 430 Colligit esse scelus, quod finxerat antea zelus ;
 Et sic mendaces fiunt ad falsa procaces.
 Quem diffamando delator, quem lacerando
 Criminis arguerat, venerari jam prece quaerat.
 Hac specie doni subdat collum dicioni.
- 435 Si sic apponens pro veris falsa reponens
 Livor, divinae linguae parcendo caninae
 Fert merito laurum, patiens quoniam velut aurum (1),
 Postea laudatur, simul in fornace probatur.
 Fit puer hoc signo magis inclitus et mage digno
- 440 Pro merito, pro re post sublimatur honore.
 Nullus in ecclesia culpet quod nostra Thalia
 Quae legit, didicit, veraci carmine dicit ;
 Si sit leprosus, si mentis sorde perosus,
 Historiam retro videat, quam subdere metro
- 445 Non est culpandum, verum pretio cumulandum :
 Quo labor est gravior, debetur gloria major ;
 Quod solitum multis veroque poemate cultis.
 Ne sit qui dubitet, signis qui credere vitet,
 Pectore sub sano non sunt data dogmate ² vano,
- 450 Quae sic spondentur, credentem signa sequentur.
 Os hostis clausit qui porcos, ut Deus, auxit,
 Auxit jejunae sub dente cibaria turbae (2).
 Ne velut arte rudem falso te carmine ludem ³,

¹ tubicem 1. — ² domate 1. — ³ sic 1, 2 *post. corr.* ; ludam 2 *ante corr.*

(1) Cfr. Sap. iii, 6. — (2) Cfr. Matth. xiv, 15-21, etc.

Cornibus haerentem quis ad aram progredientem
 Concessit pecudem (1), ne falsa vel irrita cudem ¹, 155
 Summus nempe Deus facit hoc, qui fecit et illud;
 Post in Judaea notus Deus, ecce trophaea
 Sunt Jesu Christi jam cognita gente sub omni;
 Quae non augetur, nunquam Deitas minuetur ;
 Carne vel induta non est natura minuta. 160
 Qui post illuxit, qui nos a morte reduxit,
 Virgineus partus nostros post induit artus.
 Qui potuit sacra nasci de virgine, natus
 Signa dedit Christus, potuitque resurgere passus.
 Exstitit in sanctis miraculis, est et in isto. 165
 Infans iste bonus, melior puer, hic adolescens
 Optimus, ad morum tendens arces meliorum.
 Sub tirocinio virtutum militat isto.
 Non tener in tenero prae duro durior aevo ²
 Robore virtutis vitiis athleta resistit. 170
 Prima contentas sordes aetate juvenas
 Jam parvi pendit; data qua prior est via, tendit.
 Primos concentus captat turpata juvenus
 Et quae dilexit primordia pectine texit.
 Detinet uva pedes, haec est ingloria sedes. 175
 Sicut deterret virtutem culpa quod erret,
 Sic virtus refugit vitium quacumque remugit ³,
 Et qua corrodit, quo justius ambulet, odit ⁴.
 Ut solitum vitium virtuti cedere nescit,
 Sic vitio virtus usu solidata resistit. 180
 Virtutes laetas ut cerea combibit aetas ;
 Protrahit ad serum ⁵ sors ultima munda dierum.
 Sic vitium saevum, postquam prius imbibit aevum,
 Ducit ad extremum mors prima piatio demum.
 Ut lupus atque leo non vivunt gramine terrae, 185
 Sic ovis aut vitulus non vivunt pondere praedae,

¹ sic. 1, 2 post. corr. ; cudam 2 ante corr. — ^{2, 3, 4} sup. ras. in 1. — ⁵ coelum 2 ;
 serum 1 sup. ras.

(1) Gen. xxii, 13.

Non aquilae ¹ siliquis, non vivunt carne columbae,
 Non nisus rana, vivitque ciconia silva ² :
 Virtutem vitium nescit, convicia virtus.

490 Mane die Paschae post prandia mystica vitae
 Poscit carnalem post escam spiritualem.
 Verna domus tribuit panem, vinumque negavit,
 Non parens jussis nimium supraque fidelis.
 Discedit famulus Christi post ista locutus :

495 *Quo liquor ille latet, non hoc de vase ministres* ³.
 His ita digestis, nec longum temporis ivit.
 Divertit quidam vir nobilis hujus ad aedem;
 Quem pater eximie magno suscepit honore;
 Appositis ⁴ aliis, ut mos est, rebus et escis,

200 Quo jam vina daret, cum se pincerna pararet,
 Ad vas accedit; dat, ut exeat, et nihil exit.
 Stat liquor ingratus tanquam glacie solidatus,
 Stat liquor assistens invitantique resistens.
 Hac indignatus sese negat ante negatus

205 Bachus ut indultor ⁵, pueri puer est sitis ultor.
 Non voluit servo vinum parere protervo.
 Paruit et votis per tecta per atria notis.
 Omnes hortantur, quaerunt cur vina morantur ;
 Reddit confusus : *Vas vini denegat usus.*

210 " Se nimis incertum : patet esse foramen apertum,
 Et praeter morem nec sic exire liquorem „.
 Tota domus merito perhibet, quo mane petito,
 Non impetrato, sic vinum stare putato,
 Sic faciente Deo, sic jusso stare lyaeo,

215 Dum redit insulsam passus sitiendo repulsam
 Non sitiendo puer, " non hoc ex vase ministres ⁶ „
 Dispensatori tendens ad pascua dixit.
 Postquam rescivit pater hoc, tardare nequivit;
 Sed mandat puerum, culpando subinde severum ;
 220 Cujus ad adventum vulgus nequit esse retentum.

¹ aquila 2. — ² sila 1 corr. ex silva; silva 2, aliter cyma vel sila 2 in marg. —

³ ministret 2. — ⁴ appositis 1. — ⁵ est ultor 2. — ⁶ ministret 2.

Optant ut videant, ut ab hoc miracula cernant
 Ad mandata patris velox puer acceleravit.
 Cernens Bladinum pater inquit : *Porrige vinum,
 Fili; festina, nobis aliisque propina.*
 Quam vetuit nequam, puer ingrediens apothecam 225
 Paret, festinat, domino reliquisque propinat.
 Laetitiae duplicis, puer, affers munera siccis.
 Congaudent signo, gaudent convivio vino.
 Omnes mirantur, cum pocula plus iterantur;
 Cum manibus dantur plenis, plus multiplicantur. 230
 Pauper ego, mendicus ego, tua sollicitudo
 Sum Deus; haec illi spes ¹ tua vota pusilli.
 In te confido, verbique tui memor esto.
 Quae convertit aquas in vinum celsa potestas (1),
 Vitigenum rorem potuit solidare liquorem. 235
 Dicitur a cara locus unus virgine Fara (2),
 Quo soror et frater (3), Christi cum virgine mater,
 Omnibus exemplum terris, tibi nobile templum
 Condentes (4) verae vitae sua seque dedere.
 Hanc ad basilicam trabibus laqueisque tegendam 240
 Visunt ingentem silvam fabri Briegensem.
 Surgat ut alta domus, templis aptissima quercus
 Caeditur, et trabium formam jam robora sumunt.
 Cum mensura trabes eadem percurreret omnes,
 Cum tamen incaute satis essent omnia laute; 245
 Una minor cunctis astantes maestificavit.
 Qui rem suppleret, quo notus notior esset,
 Quo solitus pastor fuerat conducere porcos,
 Advenit; atque trabem, mirum, sedit super illam.
 Artificesque videns, compassus, pectore fidens 250
 Orat non multum, reddit per gaudia vultum

¹ sic 1, 2; semper conj. *Lecocq.* *Supplenda est syllaba.*

(1) Joan. II, 1-11. — (2) Nempae a fundatricis nomine dictum Farae-monasterium. De S^a Fara seu Burgundofara videsis Mab., *Act. SS. S. O. B.*, saec. II, p. 438-49; Du Plessis, op. cit., tom. I, p. 14 sqq. — (3) S. Canoaldus scilicet seu Cagnoaldus, Farae frater, de quo videsis *Act. SS.*, tom. II sept., p. 687-94. — (4) Vide supra, p. 150.

Inventum maestum magno pro robore festum,
Sic aliis cubito minor exstat longior uno.

Qualiter egregius vir miro claruit actu,

255 Fons agat¹ illimis venis productus ab imis;

A quo sumpsit opem gratus primordia nomen.

Robora caedebant, qui robore deficiebant,

Hinc labor, hinc aestus, hinc est penuria potus.

Sanctus iter faciens pius haec discrimina cernens

260 Compatitur miseris, dat opis juvamina fessis.

Clamat corde Patrem, propulsat verbere matrem,

Quae consternatis effunderet ubera natis.

Substitit ecce parum, dat fontem surgere clarum.

Dat per gestamen baculi cum fonte levamen.

265 Proficit hic illis et prodest posteritati.

Non puteus Jacob plus tempore profuit illo (1).

Primo defecti, largo post fonte relecti,

Laudavere Deum, Dominique² per omnia servum,

A quo res maestas solatur sumpta potestas.

270 Hic in sanctorum numero sic esse virorum

Dicitur et legitur, quod signa per aequa probatur.

Plebs in deserto laetatur fonte reperto;

Rupes fundit aquas, quibus haec tot milia placat (2),

Fortis ut athleta Moyses dux atque propheta.

275 Plus de rupe quidem, minus est de cespite fontem;

Prodigium tribui tamen est utrobique videri.

Quanta Dei virtus, meritum quod et hujus et ejus!

Orat vir magnus Clemens, apparuit agnus,

Sub pede qui rivum signat procedere vivum (3).

280 Sic in Cassino datus est et fons Benedicto (4).

Signa potest, qui tunc potuit, dare; non licet illi,

Ut, quantum primus, ferat atque novissimus omnis,

¹ *add. sup. lin. 1.* — ² *que om. 1; at cfr. Vitam Mauri auctore Fulcoio, vers. 83 (Cod. Bellov. 3015, fol. 83r): Grato virtutum Dominique per omnia nutum, et vers. 103 (ibid): Donec instruxit fortemque per omnia duxit.*

(1) Cfr. Joan. iv, 12. — (2) Exod. xvii, 5, 6; Num. xx, 7-11. — (3) Vide *Act. SS.*, tom. III mart., p. 279, num. 5. — (4) Vide Surium, *Vitae SS.*, tom. XI (1618), p. 485, num. iv.

Qui non figmento verum fidei documento
 Signa facit, faciente Deo, sine quo nihil egit.
 Qui facit illicite factus palmes sine vite. 285
 Christi Bladinus confessor iussa secutus
 Signa per hunc fecit, per quem primordia jecit
 Eximiae vitae, quae non sunt ficta sed in re.
 Scribimus auditam diducto carmine vitam
 Ad cumulum laudis. Si carmen vilius audis, 290
 Non, rogo, displiceat septem compacta cicutis
 Fistula, septenas ne¹ tu contemnis avenas.
 Carmine² solatur ruris, qui rure moratur.
 Sanctus ruricolam non spreuit ducere vitam,
 Et per sudores manuum mandisse labores. 295
 His hic vivebat, inopes his sanctus alebat.
 Sumptu diviso sibi soli paupere viso
 Visceribus plenis pietate rependit egenis;
 Perstans jejunos dabat abstractum³ sibi munus.
 Fovit inops inopes, vivens in paupere pauper. 300
 Primitus haec morum statuit rudimenta bonorum;
 Hoc fundamentum vitae fuit incitamentum
 Lex nova lexque vetus, quod novit postea laetus,
 Qui plus ditantur⁴, laudat quod compatiuntur.
 Dicit Tobias: "Locuples⁵ in paupere fias; 305
 Largus opes fundas, in rebus quisquis abundas.
 Dicis inesse parum, raro fit gratia rarum (1). „
 Cum documenta dedit vitae, sic Jacobus (2) inquit:
 " Rebus congaudens, a paupere viscera claudens,
 Non amat auctorem⁶, qui fratris nescit amorem. 340
 Ex odio fratris pendet dilectio patris. „
 Ignis cum culpa satis est proportio justa;
 Fonti consimilis satis est compassio fratris.
 Sicut fons ignem, perimit compassio culpam (3).
 Hoc vitae pondus videt ut pater ille secundus, 345

¹ nec 2. — ² carmina 1. — ³ abstratum 1. — ⁴ dictantur 1. — ⁵ locuplebs 1. —
⁶ sic 1 ante corr., 2; actorem 1 post. corr.

(1) Tob. iv, 7-9. — (2) Immo Joannes, epist. I, iii, 17. — (3) I Petr. iv, 8.

- Filioli cura succensus, praedia plura
 Tradidit et villam donis cum pluribus¹ illam,
 Cui nomen pridem de nomine contulit idem.
 Heredem Christum facit heres, ut pater istum.
- 320 Munere virtutum plenus, commune tributum
 Humanae molis dat humo, quae via solis
 In Christo natis signis vitaque beatis.
 Spiritus ante Deum tollit de carne² tropheum,
 Quam velut ancillam sibi subdidit atque pusillam,
- 325 Cum desideriiis vitiisque suis crucifixit (1).
 Ponitur in feretro digne, locus est ubi Petro,
 Cui parent claves, cui primum retia, naves,
 Basilicae gratus magno sub honore dicatus.
 Dant hominum turbae, locus hic quod distat ab urbe
- 330 Meldis millenis spatio propiore decenis (2).
 Meldis grata situ, Meldis gratissima ritu,
 Meldis Materna (3) dulcedine grata superna,
 Materna grata, cui sunt florentia prata³,
 Prata, greges laeti per pingua pascua creti
- 335 Ad quam . . . ⁴vel Mincius est quasi somnus,
 Grandibus et parvis locus uber in amne vel arvis.
 Si Cererem coleres, segetes sat Meldis haberes
 Vitigenumque lacum, si vis attollere Bachum.
 Est etiam saltus Briegensis grandis et altus;
- 340 Ne tibi sit parvus Phebes et ⁵Apollinis arcus,
 Hic locus, observa, quem diligit ipsa Minerva.
 Nec studiis plenas, credo, plus captat Athenas,
 Non acies Martis plus fervet idonea Partis.
- Meldis laeta parens, musis et carmine clarens,
- 345 Meldis sanctorum mater fecunda virorum (4),

¹ compluribus 2. — ² cruce 2 ante corr. — ³ hic versiculus post vers. 341 translatus est in 2. — ⁴ Clitumnus conj. Lecocq, non male. — ⁵ phaebescit 2.

(1) Galat. v, 24. — (2) Miliarium ergo computat Fulcoius metrorum circiter 2000; quae est leuca gallica antiqua (Cfr. Guérard, *Polyptyque d'Irminon*, tom. I, p. 163-4). Abest siquidem Meldis Brigensis Cella chiliometris 18. — (3) Seu Matrona. — (4) Pio carmine celebrat hic Fulcoius sanctos, quotquot libuit meminisse, qui aliqua ratione ad Meldensem diocesim pertinerent.

Walberti justī (1), sacri necnon Canoaldi (2),
 Faronis (3), Faræ, quæ Christum novit amare,
 Pro quo terrenum sponsum facit hæc alienum (4),
 Meldis Celiniam vita cum caelibe diam (5),
 Hostibus austerum ¹ (6) Meldis tulit et Rigomerum (7); 350
 Partusium, quid ago, profert urbs Meldica pago (8),
 Hic tres germani, gestis et dogmate sani,
 Quem dilexerunt, Christum sibi substituerunt ²;
 Hic Addo, Rado, proles clarissima ³ Dado (9)
 Optima fundantes loca qui sua seque dicantes, 355
 Radolium, Jotrum, Resbaccum constituerunt (10).
 Hic Hildeverus ⁴ pastor re, nomine verus (11).
 Hic fuit antistes solitus collidere tristes,
 Conservis alacer, tumidis Ebregisilus acer (12).
 Hinc nitet in caelis pastor servusque fidelis, 360
 Vir Gislebertus nunc spei munere certus;
 Quod perhibet ⁵ signis Deus apto praesule dignis.
 In terris visus Meldis viret ut paradisus (13).
 Quæque tot ac tantas produxit germine plantas,
 Hos fructu divae ramos produxit olivæ. 365
 Bladini grati confessorisque beati
 Innocua vita, qui mundo lux fuit et pax.
 Quid Flegeton stridet, quid Stix, quid Tartarus horret?

¹ sic edidit *Du Plessis*, tom. II, p. 453; Absterum 1; Alstherum 2. — ² constituerunt 2. — ³ gratissima 2. — ⁴ Hildevertus 2. — ⁵ corr. man. rec. ex prohibet 1.

(1) Luxoviensis abbatis (Cfr. *Act. SS.*, ad d. 2 mai, tom. I, p. 277-82). — (2) Laudunensis episcopi (Cfr. supra, p. 158, n. 3). — (3) Meldensis episcopi (Cfr. *Act. SS.*, ad d. 28 oct., tom. XII, p. 593-623). — (4) Cfr. supra, p. 158, n. 2. — (5) Cfr. *Act. SS.*, ad d. 21 oct., tom. IX, p. 306-9. — (6) Cfr. *Du Plessis*, tom. I, p. 7. — (7) Episcopum Meldensem (Cfr. *ibid.*, ad d. 28 mai, tom. VI, p. 755). — (8) Patusium scilicet, electum episcopum Meldensem (Cfr. *ibid.*, ad d. 3 oct., tom. II, p. 179). — (9) De S. Dadone seu Audeno cfr. *ibid.*, ad d. 24 aug., tom. IV, p. 794-840. De titulo *sancti* fratribus ejus collato vide *ibid.*, p. 807, annot. e et inter praetermissos ad d. 31 jan., tom. II, p. 1078 r; cfr. *Anal. Boll.*, tom. V, p. 79, annot. 3. — (10) *Reuil, Jouarre, Rebaix*; de quibus cfr. *Gall. Christ.*, tom. VIII, col. 1671-3, 1708-15, 1679-88. — (11) Hildevertus episcopus Meldensis, de quo in *Act. SS.*, ad d. 27 mai, tom. VI, p. 712-6. — (12) et (13) Episcopi item Meldenses, de quibus *ibid.*, ad d. 31 aug., tom. VI, p. 694-5 et ad d. 13 feb., tom. II, p. 717-9.

- Nescit Bladinus, quem fert ad sidera binus
 370 Cingens ordo bonus ¹, Deus atque propinquus amatus.
 Audiit in caelis servi " bonus euge „ fidelis;
 Quicquid in occulto ² bene prodiga dextera gessit,
 Ejus in exsequiis paribus post bella triumphis
 Testantur gemitus, clamor, suspiria, fletus.
 375 Acclamant inopes patris et sua fata querendo.
 Vere nunc inopes, opibus pro more remotis.
 Dissoluta ³ manus, corpus quoque debile, larga
 Confortata manu, manes irrumpere possunt,
 Herculeis manibus melius regnum dare per vim (1) ;
 380 Istius emeritae fuit haec pia linea vitae.
 Angelicus vultus, quem conturbare tumultus
 Extra carnalis, non intra spiritualis
 Quivit ; huic mundo fuit acceptusque secundo.

APPENDIX.

DE RELIQUIIS ET CULTU SANCTI BLANDINI.

Vidimus beati Blandini corpus in aedicula beati Petri, quam propriis manibus ipsum extruxisse asserunt (2), sepulcro esse conditum ; quod sepulcrum brevi miraculorum fama ita celebre extiterit, ut sacra ossa inde ablata piae fidelium venerationi sint exposita (3) ; brevi etiam factum sit, ut pro illa prima aedicula templum amplius et insignius extrueretur, quod a populis terraeque dominis bonis prædiisque dotatum et postea monachorum collegio traditum originem dederit prioratui seu abbatae, quae vulgo Cella Brigensis seu Briensis dicta est (4). Haec omnia per se quidem credibilia et naturae rei apprime congruentia, nulla, quam reperire potuerimus, historica auctoritate confirmantur. Quae enim de miraculis sancti habet Fulcoius (vers. 68 et 377-8), haec ad res mirandas ipso vivente patratas pertinent ; quae vero de donationibus Cellensi abbatae factis in chartis saec. XI

¹ *corr. ex binus 1.* — ² *oculto 1.* — ³ *disoluta 1 ante corr. ; desolata 1 post corr., 2.*

(1) Matth. xi, 12. — (2) Du Plessis, op. cit., tom. I, p. 116. — (3) Ibid. — (4) Ibid. Cfr. *Gall. Christ.*, tom. VIII, col. 1674.

referuntur (1), tenebras non dissipant, quibus abbatae initia obvolvuntur (2). Credo Plessaeum, horum initiorum narrationem conformasse ad ea, quae de fundatione aliorum multorum monasteriorum certo didicimus; idem diligenter recentiora Cellae fata prosecutus est (3).

Nullam decurrentibus saeculis sancti Blandini factam mentionem reperire potuimus, donec anno 1473 a Joanne III abbate Resbacensi sacra ejus ossa de vetusta capsula in novam translata sunt: cujus translationis instrumentum ex tabulario monasterii Cellensis erutum omissis nonnullis edidit Plessaeus (4), nos ex laudato codice Meldensi integrum exhibemus, quale nempe inventum est anno 1671, quando iterum aperta est sacra capsula:

Hoc (5) scriptum inventum est in capsula, ubi reposita sunt ossa sancti Blandini, quando die 3° maii Inventioni S. Crucis sacro an. 1671 per R. P. Jacobum Nelson fuit deposita et reserata praesentibus RR. PP. Columbano Philips, Ambrosio Bride et Joanne Martin (6).

Hic in duobus sacculis quiescunt B. Blandini ossa tam majora quam minora, praeter capitis et brachii ¹ partem seorsim et divisim aliis in locellis contentorum. Cujus sancti jam pridem canonizati praedicta ossa de capsula vetusta et consumpta in novam transtulit ad votum prioris hujus loci de Cella in Bria et sacristae, religiosorum virorum fratrum Josephi Cotet et Philippi Morelli, reverendus in Christo pater domnus Johannes abbas Resbacensis ² monasterii anno Domini 1473 die sollempni beatorum apostolorum Petri et Pauli, hanc translationem praesentialiter spectantibus domno Simone Mangrez ³ in ecclesia S. Georgii de Creciaco canonico et domno Johanne Coquer de Chailliyaco in Bria curato et domno Simone Guerat de Bellarilu et domno Aegidio Brians de Sancto Sulpicio apud Faremonasterium compluribusque quasi innumeris tam ecclesiasticis quam saecularibus viris fide dignis. Quam rem sacrae paginae humilis professor ex Parisiensi universitate fr. Jacobus Moëson, Majoris-monasterii religiosus, per eam veritatem, quam me jubet Christus sanctificator, infra signo meo manuali testificor eo die et anno supra expresso. MOËSON.

¹ dextri add. Pless. — ² Raebescensis cod. Meld. — ³ Mangier Pless.

(1) Du Plessis, tom. II, p. 8, 11-14. — (2) In his quidem chartis testantur Ebalus comes de Rucero sive Rauciaco (gallice Roucy, Roussy) et Hugo comes de Domno Martino (Dammartin) cellam a praedecessoribus suis in allodio ipsorum (p. 11, num. xvii) et beneficiis parentum suorum esse fundatam (p. 14, num. xix); id vero Plessaeus non de ipsa fundatione sed de instauratione coenobii intellegi jubet (tom. I, p. 115). Res in medio maneat. — (3) Tom. I, p. 116-S. — (4) Tom. II, p. 260. — (5) Cod. Meld. 88, pag. 12. — (6) Recolere juvat anno 1633 Cellam Brigensem ab abbate Majoris monasterii creditam esse Benedictinis Anglis, qui patria propter persecutionem extorres in Galliam confugerant.

Et in alia parva membrana ita inscribitur :

Hic requiescunt ossa beati Blandini.

Praeter hanc capsam, quam Claudius Castellanus anno 1683 post altare Cellensis coenobii se vidisse testatur (1), et ceteras supra indicatas reliquias, quas in diversis thecis servabant Cellenses monachi, alia sancti Blandini pignora nacti erant aliorum etiam monasteriorum incolae, scilicet monachi Cellae Sancti Fiacrii in Brigensi saltu anno 1636 (2), monachi item Radolienses et moniales Farae-monasterij anno 1653 accepta (3).

Elapso circiter saeculo, cum capsam reparanda esset, facta est iterum die 18 aprilis anni 1742 sacrorum pignorum translatio, jubente RR. DD. de Fontrailles, Meldensi episcopo, a Petro Collet seminarii Parisiensis, quod Missionum Exterarum vocant, praefecto (4); quo tempore particula ex digito sancti confessoris seposita est, ut daretur eremitis Sancti Blandini, de quibus mox dicemus.

Tandem cum vergente saeculo XVIII prioratus Cellae a saevientibus rerum novarum auctoribus esset eversus, divina providentia factum est ut intactae a perturbatoribus servarentur sacrae reliquiae, quae postea in ecclesia parochiali oppidi, quod Cella etiamnum dicitur (5), repositae ibidem adhuc a fidelibus coluntur. Facta est ultima reliquiarum illarum recognitio die 16 septembris anni 1827 a D. Pruneau, canonico Meldensi, qui in litteris authenticis tunc scriptis testatus est praeter majorem capsam adservari ibidem reliquiaria alia duo, unum in formam capitis, quo sancti Blandini caput, alterum in formam brachii, quo brachii dextri os clauderetur; de quibus reliquiis jam in translatione anno 1473 facta actum esse vidimus. Hoc anno 1827 ex majori capsam ossa tria desumpta sunt, quorum unum (ex crure sancti) in ipsa Cellensi parochia relictum est, ut in nova quadam capsam fidelibus proponeretur honorandum: alterum (vertebra quaedam) commissum est parochiae vicinae, quae *ad Vadum Erardi* (6) dicitur; tertium (item vertebra), parochiae Farae-monasterii. Quae de hac ultima recognitione proferimus, ex archivio diocesis Meldensis deprompsit vir venerabilis F. A. Denis canonicus Meldensis, qui ea nobiscum, necnon et alia quaedam mox proferenda, eximia humanitate communicavit.

Videbantur etiam ante hos annos circiter duodecim praeclarae ruinae, quae testabantur quam splendidum olim fuisset prioratus Cellensis templum. Aedificatum erat, ut e ruinarum aspectu apparebat, saeculo XII exeunte, ornatumque erat specularibus, quibus aliqua sancti Blandini gesta erant depicta; at jam ex nobili templo nec rudera supersunt. Neque felicior sortem subiit altera aedicula in parochia ad Vadum Erardi, altero fere a prioratu septemtrionem versus miliario

(1) *Act. SS.*, tom. VII mai, p. 530 A. — (2) Du Plessis, op. cit., p. 116. — (3) *Ibid.* Cfr. *Act. SS.*, l. c. — (4) Titulus nempe cum redditibus prioratus Cellae Brigensis huic seminario ab anno 1701 erant collata; vide Du Plessis, tom. I, p. 118. — (5) *La Celle-sur-Morin*. — (6) Gallice *Guérard*.

sancti nomine primitus dicata (1); cui contigua erat cella a duobus eremitis ordinis Sancti Antonii incolae solita. Haud procul etiam aberat fons, idem, ut videtur, cujus Fulcoius meminit (2), quique etiamnum *fons sancti Blandini* nuncupatur. Ad hunc locum consueverant populorum turbae e vicinis locis concurrere; in eundem sollemni pompa delata sunt die 29 junii anni 1746 sacra pignora, quae in eremitarum gratiam paulo ante reservata esse supra diximus. Hae reliquiae tempore magnae perturbationis gallicae periisse videntur; aedicula autem et cella conversa sunt in cauponam et praediolum. '

Celebratam olim Meldis die 1^a vel 2^a maii sancti Blandini memoriam annuntiationes martyrologicae testantur, quas, ut diximus, collegit Henschenius (3); nunc etiam die 1^a maii fit ejusdem sollemnis commemoratio cum una lectione propria (4).

(1) Cfr. Du Plessis, tom. I, p. 118-9, tom. II, p. 642. — (2) Vers. 256. — (3) *Act. SS.*, tom. I mai, p. 49. Cfr. *ibid.*, tom. VIII sept., p. 1 c. — (4) Cfr. *Officia propria ad usum insignis ecclesiae Meldensis* (1858), pars verna, p. 58*.

VITA S. WINWALOEI

PRIMI ABBATIS LANDEVENECENSIS

AUCTORE WURDESTINO

NUNC PRIMUM INTEGRE EDITA.

Quinque omnino Vitae S. Winwaloei latinae hactenus typis vulgatae sunt : quarum primam apud Surium (1), alteram apud Joannem Capgraviū (2), reliquas tres in *Act. SS.* (3) legere est. His omnibus satis liquet compendia plus minus contracta exhiberi Vitae conscriptae a Wurdestino monacho, deinde abbate Landevenecensi post medium saeculum IX (4). Id quoad tres Vitas editas ab Henschenio facile demonstravit cl. v. A. Ramé (5), nec ulla opera eisdem argumentis res conficitur quoad utramque aliam, nisi quod, ut idem advertit (6), Vitae S. Winwaloei inseruit Capgravius historiam S. Ethbini. Ipsa autem Wurdestini primaria scriptio adhuc inedita est; nec dignam quae ederetur eam judicarunt cl. vv. Ramé (7) et d'Arbois de Jubainville (8). Nobis tamen, quibus imprimis propositum est primigenios monumentorum hagiographicorum textus, quantum fieri potest, integros exhibere, visum est et hunc *Analectis* nostris inserere, cum praesertim experientia nobis constiterit quam non raro quae in hoc genere documentorum nullius momenti viderentur, ex his nonnulla colligere daretur quae ad rem historicam maxime referrent. Adhuc ineditam illam Vitam diximus; verum dum eam praelo parabamus, immo et pars jam typis impressa erat, innotuit nobis brevi in publicam lucem proditurum opera doctissimi viri Arthuri de la Borderie Cartularium Landevenecense, cujus major pars Vita S. Winwaloei constat. Attamen cum duo codices quibus in editione nostra adornanda praecipue usi sumus, non sint illius Cartularii apographa, eam supprimendam non duximus.

Codices itaque adhibuimus praecipue duos, videlicet :

1. Parisinum Bibl. Nat. signatum lat. 5610 A, membraneum, foliorum 84, formae

(1) Ad diem 3 martii. — (2) *Nova Legenda Angliae* (Lond. 1516), fol. 312^v-314^r. — (3) Tom. I Martii, p. 250 sqq. — (4) De quo mox paulo fusius dicetur. — (5) *Rapport sur le cartulaire de Landevenec* in *Bulletin du Comité des travaux historiques et scientifiques*, section d'histoire et d'archéologie, an. 1882, p. 421-424. — (6) *Ibid.*, p. 439. — (7) *Ibid.*, p. 444. — (8) Quippe qui eam praetermisit in edendo Cartulario Landevenecensi in *Mélanges historiques, tom. V (Documents inédits sur l'histoire de France)*. Paris, imprimerie nationale 1886.

minoris (0^m,23 × 0,13) extremo saeculo X vel incohante XI exaratum, praeter folia 9-20 (1), suppleta manu saeculi XIII. In capite codicis folium insititium exhibet chartam Gaufridi, abbatis Majorismonasteriensis, de instauratione ecclesiae et prioratus S. Winwaloei in Castro de Ledo (Château-du-Loir), datam post medium saeculum XIII. Hinc collegit cl. Ramé (2) codicem descriptum esse paulo postquam Hamelinus, illius castri dominus, anno 1030 ecclesiam in honore S. Winwaloei construere aggressus est. Quod quidem fundamentum hujus opinionis levius nobis videtur. Nec quidquam juvat ad solvendam quaestionem duplex distichum quod legitur fol. 1^r litteris capitalibus, ita conceptum :

LAMBERTUS LAICUS EQUIDEM ME SCRIBERE FECIT

VUINWALOEI PATRIS EXIMII TITULO :

CUIUS FRATER ERAT MEDARDUS, DIVES IN OMNI

CORNUBIAE GAZA; NEC MINUS ILLE FUIT.

Lambertus quippe iste, sicut et frater ejus Medardus, aequae ignoti nobis sunt. — Eodem folio (et etiam ultimo) adscripta legitur haec nota : *de cancellaria par[isiensi]*, manu saeculi XV : unde constat codicem eo tempore pertinuisse ad bibliothecam capituli ecclesiae cathedralis Parisiensis (3).

Totum codicem, praeter tria ultima folia, complent documenta de S. Winwaloeo, nimirum :

a) (Fol. 1^v-69^v) Vita S. Winwaloei, in duos libros distributa. Scriptorem hujus Vitae fuisse Wurdestinum constat ex ipsius testimonio in praefatione metrica ad librum primum (4). Idem, et simul Wurdestinum fuisse abbatem Landevenecensem illius nominis, anno 884 superstitem, perspicue indicat Wu-monocus, cui debemus Vitam S. Pauli Leonensis, ita scribens in fine sui prologi : *Quod ut aude-rem, Wrdisteni mei praeceptoris studium animavit, qui in Winwaloei sui sanctique mei describendis actibus mirabile librorum construxit opus. Sub quo abbate ego presbyter et monachus nomine Wrmonocus, in ejusdem sancti regulari monasterio depinxi tale opus... Hoc autem opus octingentesimo octogesimo quarto ab incarnatione Domini anno consummatum est* (5). Eundem Wurdestinum anno 870 successisse Aelamo abbati scripsit Rivet (6), citans Mabillonii *Annal. Benedict.*, l. xxxviii, n. 90, ubi tamen nihil hujusmodi demonstratur. Porro lucubrationem suam confecit Wurdestinus antiquiorem vel antiquiores scriptiones secutus, ipso teste in praefatione sua (v. 3 sqq.) :

Quam (Vitam) precibus relego fratrum communibus almam

Wurdestenus et albis conor scribere libris.

Quae quamvis nostro defloreat aucta labore,

Hanc quicumque velit veterum rescribere chartis,

(1) Cfr. infra not. 8 ad lib. I cap. 6 et not. 29 ad cap. 14. — (2) Tom. cit., p. 436. — (3) Cfr. L. Delisle, *Cabinet des manuscrits*, tom. I, p. 431, not. 1. — (4) Cit. paulo inferius. — (5) *Analect. Bolland.*, tom. I, p. 210-211. — (6) *Hist. litt. de la France*, tom. V, p. 625.

*Aut prohibere tamen aut visus (?) non aliquando
Radere compertam moneo ; sed condita servans,
Et nostram relegat, sed et haec non neglegat, atque
Inter utramque viam medius incessor utrimque,
Quaeque sibi placita, an vetera novaque, eligat. Ergo
Non nostrum decarpat opus munimine patrum
Suffultum*

Qui quidem versus satis obscurum sensum habent, sed magis vetera de S. Winwaloeo scripta hic indicari dubium non est. Ceterum quam antiquae sint hae ipsae traditiones Landevenecenses jam pridem scripto consignatae, quantaque auctoritatis, definire non licet. Attamen advertendum est in Wurdestini libello multa referri nomina virorum et locorum, quod plerumque recentis rerum memoriae indicium est. Unde et judicandum videtur primaevam scriptionem, quam Wurdestinus secutus sit, non adeo Winwaloei aetate fuisse posteriorem.

b) (Fol. 69^v-76^v) Vita metrica, quae est compendium prioris, hexametris versibus ab eodem Wurdestino concinnata, teste versu 4 capitis 9 libri II

Gradlonum sat jam cecini sanctumque Riochum,

quo manifeste alluditur ad prioris Vitae libri II, cap. 15-18. — Haec Vita metrica in codice inscripta est liber III, ipse tamen in duos libros distributus secundum divisionem Vitae prioris.

c) (Fol. 76^v-78^v) Hymni quatuor de S. Winwaloeo, inediti.

d) (Fol. 78^v-82^v) Homilia de S. Winwaloeo, in duodecim lectiones distributa, quam et ipsam a Wurdestino compositam indicant exordium et verba quaedam lectionis II et lectionis XII. Exordium quippe his verbis conceptum est : *Incipit omelia die natali ejusdem ad lectiones pertinens nocturnas et habita ad populum. Haec autem rescribimus aut his qui forte hunc nostrum in praecedentibus libris capere aut colligere intellectum minus valent, aut his qui aliis occupati occasionibus, minus vacantes, istas hujus sancti compendiosius in unum complecti ambiunt virtutes.* In secunda autem lectione remittitur lector ad Vitam prolixiorum : *Quia enim, sicut in primo de Vita ejus libro nuper edidimus, inclitis parentibus ... ortus est ; itemque in fine lectionis XII mox citando.* — Haec homilia, ut in ejus exordio indicatur, admodum breve compendium exhibet Vitae soluta oratione conscriptae. Lectio XII haec refert, quae in illa Vita non leguntur : *Quinto itaque nonas martii sanctus obiit in pace Winwalocus. Cujus sacri item corporis translatio de minori in ecclesiam, qua nunc ossa ejus continentur, majorem III^{io} kal. maii celebratur, ubi celebrior ei in publico populis enunciatur sollemnitas, quia ibi solutius antiquiores patres atque expeditius, ne quadragesimae tempus impediret, inter paschalia hanc eandem festivitatem sancire maluerunt sollemnia. Quid igitur in ejus tanti viri dignum comparatione dicemus? quia cum omnes, sicut in secundo hujus operis libro plenius edocuimus, jure antecelleret*

e) Sequitur antiphona de S. Winwaloeo *Ave pater sanctissime*, sex versibus

absoluta. Reliqua folia occupant quaedam etymologica, prosa pro defunctis, formulae benedictionum.

Ex eo codice igitur proferemus Vitam, tum soluta oratione tum metricè conscriptam (non tamen homiliam), et hymnos de S. Winwaloeo, more nostro rationem orthographiae, ut aiunt, accommodantes hodierno usui. Hoc loco tamen ea notasse iuvabit unde ratio scribendi in ipso exemplari usurpata facile percipiat. Itaque littera duplex *ae* frequenter expressa est simplici *e*, rarius *ç* caudata. Contra subinde occurrit *ae* vel *oe* aut *ç* pro *e*, ut in vocibus *aeclesia*, *aegregius*, *celebrae*, *loetifer*, *praeces*, *presumptivae*, *raeparatio*, *sanie*. Pro littera *i* non raro substituta est *y* (*ymber*, *cybus*, *heroycus*, *olimphy*, *tepyde*). Consonantes in corpore vocum saepe duplicantur (*commedere*, *comminus*, *limitte*, *mittis* adj., *peccus*, *quadragesima*, *reddiit*, *summit*, *vicessimus*, *vissendi*). In vocibus compositis ex praefixo *ad*, littera *d* ante *m* plerumque huic assimilatur (*amministrare*, *ammirari*, *ammonere*), sed non item *b* et *n* in *obpressus*, *subfultus*, *inluminare*, *inmerito*. Litterae *t* ante *i* saepe substituta est *c* (*oracio*, *gracia*, *justicia*, *silencium*, *paciaris*, *dicencium*, *eciam*, *pocius*). In capite vocum littera *h* modo redundat (*habundare*, *hostium*), modo suppressa est (*ortus*, *ymnus*). Passim occurrunt formae scribendi *michi*, *nichil*, *dampnare*, *sompnus*, *optinere*, *incolomis*, *euuangelium*, *cothidie*, *karissimus*, *fantasma*, *oportunus*. Illa multis codicibus communia sunt; haec magis particularia (1), scilicet : *dictione*, *icturi*, *complecta*, pro *ditione*, *ituri*, *completa*, itemque *stagnantis*, *athleta*, *finctum*, *cognamine*, pro *stagnantis*, *athleta*, *fictum*, *conamine*; *majestate*, *illicitus*, *vedetur*, pro *majestati*, *illicitus*, *videtur* et *mederationis*, *mederator*, pro *moderationis*, *moderator*; *phili* pro *fili*; *pugnaux* pro *pugnax*; *lactancium*, *condamnandum*, *dispansante*, pro *lactentium*, *condemnandum*, *dispensante*, sed contra *deplorens*, *tento*, pro *deplorans*, *tanto*.

2. Londinensem Musei Britannici Cotton. Otto D VIII, foliorum 269, formae minoris (0^m,24 × 0,144) exaratum saeculo XIII; eundem profecto unde Usserius quaedam citavit in opere suo de Britannicarum ecclesiarum antiquitatibus (2). Is deperisse credebatur (3) in incendio quo bibliotheca Cottoniana anno 1731 misere depasta est, et utique non illaesus inde evasit (4); sed nostris temporibus tam sollerti artificio et felici successu resarcitus est ut vix subinde paucae voces in extremis lineis nunc legi nequeant (5). Itaque cum schedis nostris illum diligentissime contulit doctissimus vir R. P. Joannes Morris, cui pro hoc post multa alia in opus nostrum collato officio maximas, ut habemus, gratias referre liceat. Vita S. Winwaloei in codice Cottoniano (6) incipit fol. 86^v, desinit vero fol. 95^r; sed

- (1) Quae suis locis inter variantes lectiones ad singula capitula exhibentur. — (2) Ed. 1687, pp. 225, 248; cfr. *Act. SS.*, tom. I Martii, p. 246, nn. 4, 5, 6. — (3) Ramé, tom. cit., p. 438. — (4) Codicem ita descripsit J. Planta in Catalogo mss. Cottonianorum anglie edito an. 1802, p. 369: *The remains of a MS. on vellum, in small folio, which once consisted of 267 leaves, now burnt to a crust, and preserved in a case. It contains the lives of many saints, several historical tracts, chronicles, etc.* — (5) Has voces, ex aliis codicibus facile restitutas, uncinis includendo [] notavimus. — (6) Cetera in codice contenta videsis in *Neues Archiv*, tom. IV (1879), p. 343-344.

advertendum inter haec folia unum compactoris incuria suo loco motum esse, quorum recta series, si numeros quibus nunc signantur respicias, ita restituenda foret: fol. 86, 87, 91, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95.

Exemplar Londinense Parisino multo brevius est (1). Desunt quippe Wurdestini praefatio metrica, indices capitulorum, carmina quae in codice Parisino leguntur lib. I capp. 11 et 16 et lib. II capp. 4 et 15-21, sermones paraenetici passim ibidem sancti historiae intertexti, alia subinde non pauca magis ad ornatum seu paraphrasim sermonis quam ad ipsas res describendas pertinentia, et ita quidem ut iis suppressis non solum narrationis rectus ordo aut sententiae sensus neutiquam perturbetur, sed potius magis simplex et perspicuus fiat; ac denique totus liber III seu Vita metrica. Unde, cum praesertim passim advertere nobis visi simus genus dicendi fere maiorem affectare elegantiam in iis quae Parisino exemplari propria sunt, non potuit nobis non subire animo vehemens suspicio, textum Cottonianum non ex hoc exemplari vel alio simili contractum esse, sed potius ipsas *veterum chartas* seu Vitam primigeniam referre quam Wurdestinus *suo auxit labore* (2). De qua re quo commodius lectores iudicium ferre valeant, editionem nostram ita ordinandam duximus ut ipso typorum discrimine oculis appareat quatenus utrique exemplari communia sint, quatenus Parisino (et duobus aliis codicibus mox indicandis) propria, haec scilicet exprimendo typis paulo minoribus. Ubi vero variantes lectiones occurrunt, potius Londinensem codicem secuti sumus quam Parisinum et reliqua duo apographa huic affinia, nimirum

3. Parisinum Bibl. Nat. lat. 9746, quo continetur apographum Cartularii Landevenecensis (3), exaratum saeculo XVI. Codex iste eadem exhibens de S. Winwaloeo quae cod. 1, non paucas praebuit lectiones variantes, sed plerasque adeo insulas ut eas distincte recensere omnino supervacaneum arbitrati simus. Itaque eas tantum adscripsimus quae notatu dignae viderentur.

4. Parisinum Bibl. Nat. gall. 22321, in qua manu saeculi XVII descripta sunt praefatio metrica et septem priora capita libri I Vitae primae: quae etiam a Cartulario Landevenecensi vel aliquo ejus apographo excerpta esse satis manifestat concordia lectionum cum lectionibus codicis lat. 9746, si nempe illas excipias quas imperitiae vel oscitantiae librarii, qui hunc codicem descripsit, liquido imputandas diximus.

C. D. S.

1) Nisi quod in Londinensi post libri II cap. 22 legitur narratio de Christo sub figura leprosi SS. Winwaloeo et Ethbino apparente, quae praetermissa est in Parisino. — (2) Cfr. supra, p. 168 extr. — (3) Praecipuum exemplar hujus Cartularii, saeculo XI exaratum, nimirum Corisopitense (quod accuratissime recensuit cl. A. Ramé, tom. cit., p. 420 sqq.), inspiciendi copia nobis facta non est, neque etiam hujus exemplaris apographum pro Bibliotheca Nationali Parisiensi recens descriptum.

[VITA PRIOR.]

Incipit praefatio vitae sancti Winwaloei Cornugillensis ¹.

Vita brevi ² studii contextitur ordine sacri
 Eximii patris monachorum Winwaloei ³,
 Quam precibus relego fratrum communibus almam
 Vurdestenus ⁴ et albis conor scribere libris.
 Quae quamvis nostro defloreat aucta labore,
 Hanc quicumque velit veterum rescribere chartis,
 Aut (1) prohibere tamen aut visus (2) non aliquando
 Radere compertam moneo ; sed condita servans,
 Et nostrum relegat, sed et haec ⁵ non neglegat, atque
 Inter utramque viam medius incessor utrimque,
 Quaeque ⁶ sibi placita an vetera novaque eligat. Ergo
 Non nostrum decarpat opus munimine patrum
 Suffultum, modero ⁷ (3), invidiae neu ariete crebro
 Conquatiat ⁸. Neque enim huic operi invilum attraho quemquam⁹,
 Sed qui praeparvi contentus muneris haustu,
 Hunc nostrae ad modicae invito convivia mensae ;
 Et qui clara sine ficto vult condere facta,
 Explosis penitus naevis ¹⁰ et rusticitate,
 Nostro degustet devotus pectora musto,
 Atque per egregiam praeductus ¹¹ munere portam
 Inducens alios, doctus sit ductor habendus.
 Haec fuerant denso veterum velamine tecta ¹²,
 Lucidiora nitent sed nostro condita scripto.
 Ergo rite suum Christo dicemus honorem,
 Talia qui nobis haec munera tradidit, atque
 Largius ipse mea dignetur solvere corda,
 Reddere mirificae claras sibi munere linguae,
 Summus in aetherea laudes qui presidet arce,
 Arbiter excelsi perstans in vertice caeli,
 Innumeris septus sanctorum pleniter aulis,
 Rex qui mirificis perfulget splendidus astris.

Praef. — ¹ (Inc., etc.) om. 3, 4. — ² brevis 3, 4. — ³ Guengualoei 3, 4; cfr. not. 1 ad cap. 1. — ⁴ Turdestinus 3, 4. — ⁵ nec 3, om. 4. — ⁶ quique 3, 4. — ⁷ ita codd., sed in 1 corr., ut videtur, moneo. — ⁸ Conquatiatur 3, 4. — ⁹ in 1 om. posterior syllaba, cultro compactoris, ut videtur, recisa. — ¹⁰ notis 3, 4. — ¹¹ seductus 3, 4. — ¹² codd. texta.

(1) Id est *Haud?* — (2) Quid sibi velit haec vox non satis percipio. — (3) *Modero* = rogo. Cfr. du Cange, *Glossar.*, ed. Henschel, tom. IV, p. 455.

Incipiunt capitula libri primi ejusdem vel secundi ¹ (1).

I². De inclita Britanniae nobilitate necnon et de flagitio ejus flagellisque atque pestilentia.

II. De viro quodam illustri, nomine Fracano ³, proprii cespitis propter foedam pestilentiam desertore atque sub hoc tempore fundum quendam ⁴ quasi plebis unius modulum in Armorica regione capiente.

III. De nati tertii exoptatione et patris terribili ⁵ visione.

IIII. De ejusdem visionis apud beatam feminam relatione et turbine in via et consolatione a puerulo facta.

V. De eorum adventu in insulam.

VI. De materia bene conversandi.

VII. De primo ejus signo in insula in claudicante fratre ostenso.

VIII. De instruenda oratione.

VIIII. De ejusdem misericordia et pauperum affabili consolatione.

X. Quod aliud sit quod de doctrinae usu atque disciplinae didicimus, aliud quod de miraculo scimus.

XI. De fratre quodam exprobrante et virtute ibidem facta.

XII. De ejus verecunda humilitate et magistri consolatoria admonitione.

XIII. De adhaerentibus sanctis.

XIIII. De ejusdem sorore, cui amissum restituit oculum.

XV. Item de quodam alumno jamjamque ⁶ moribundo a serpente perempto, sed ab eodem quasi a morte resuscitato.

XVI. De quodam ovium custode nimis coruscationibus conter[r]ito ⁷, sed ab eodem sancto per revelationem erepto.

XVII. Item de ejusdem visionis expositione.

XVIII. De Fracani et Rivali Domnoniae ducis propter suos caballos velocissimos ludicra contentione et de virtute quae ibidem facta est ⁸ mirabili.

XVIIIII. De alta cogitatione, quae in cor ejus irrepsit, ut sancta loca in quibus Patricius fuerat conversatus, inviseret; sed ab eodem admonitus in somnis, ne vagaretur, et solum sibi in ista Armorica sufficere remanere ⁹ terra.

Ind. capit. (tot. om. 4). — ¹ (Inc., etc.) om. 3. — ² numeros singulorum capitulorum titulis praemissos om. 3. — ³ Fracano 3, et sic deinceps. — ⁴ quemquam 1. — ⁵ terribilis 1. — ⁶ que om. 3. — ⁷ contrito 3. — ⁸ om. 1. — ⁹ (a. s. r.) re a. manere 1.

(1) *vel secundi*. Hinc liquet, in exemplari unde 1 descriptus est, indicem capitulorum libri secundi statim subjunctum esse indici libri primi, sicut in 3 conspicitur.

XX. De ejusdem visionis relatione apud pium magistrum et pia ejus responsione.

XXI. De figmentis gyrovagorum vitandis.

XXII. Item de extrema magistri valedicentia.

Expliciunt capitula libri primi ¹⁰.

Auctores ¹¹ vero, quibus nostram in istis libellulis supplevimus sententiam, excepto quod sacrae nosmetipsi scripturae fontibus haurire potuimus, et quod sacrae hujus firma historiae praedicti sancti gestorum radice contraximus, hi sunt: Augustinus, Cassiodorus, Isidorus, Gregorius papa Romanus, Johannes Constantinopolitanus, Pymen abbas ¹², ab Joseph abbate interrogatus, et si qui alii sunt. Quorum quidem nomina singulorum e regione sententiae ¹³ in marginibus subnotare curabimus, ne fastidium legenti eadem tam crebro iterando gignere videamur.

Incipit vita sancti Wingualoei ¹, quod est V nonas martias ².

[I.] ³ Britannia insula, de qua stirpis nostri origo olim, ut vulgo refertur, processit, locorum amoenitate inclita, muris, turribus magnisque quondam aedificiis decorata, haec magnam habuisse rerum copiam ⁴ narratur, exuberasse prae cunctis quae huic adjacent terris, frumenti scilicet ⁵, mellis lactisque simul fertilissima, sed non omnino vini ferax: Bacchus enim non amat frigus, quia a ⁶ vi aquilonis nimia terra illa ⁷ constringitur. Haec igitur tantis enutrita bonis, ut herba tempore foliorum primo crevit ⁸; sed mox, ut seges quae nunquam gelu premitur cito enim caumate exorto omnia nociva quae fruges ruminant emittit, zizaniam ⁹ semenque

— ¹⁰ (Expl., etc.) om. 3, et add. indicem capitulorum libri 11 qui in 1 huic inferius praemissus est. — ¹¹ (Auctores, etc. usque ad gignere videamur) om. 4. — ¹² abba 1. — ¹³ sive 3.

Cap. I. — ¹ ita ubique scribitur hoc vocabulum in 2, at in 1 Winvaloeus (supra in praefatione Winvaloeus) et aliquando (lib. 1 capp. 11 et 14) Guingualoeus, in 3 vero et 4 Guengaloeus (at in carmine cap. 16 Guenguolae). — ² (Inc., etc.) Incipit liber primus 1, om. 3, 4. — ³ Numeri capitum signati sunt in solo 1, subinde etiam, ut hic, praetermissi. — ⁴ (h. m. h. r. c.) magna rerum copia 1, sed pro vocibus haec et habuisse sunt rasurae, spatiis vacuis relictis, ut facile appareat et in eo codice primo eadem scripta fuisse quae in aliis leguntur, et a correctore introductam lectionem novam. — ⁵ om. 3, 4. — ⁶ om. 1, 3, 4. — ⁷ (t. i.) add. in marg. 1, om. 3, 4. — ⁸ (i. f. p. c.) f. t. c. p. 1, 3, 4. — ⁹ corr. ex zenaniam 1.

tyrannorum genuit pestiferum. Cui soli ¹⁰ fecunditas suberat et Sabrina ac Tamensis ¹¹ fluvii, per plana diffusi ac per opportuna loca ¹² divisi, augmentis ¹³ uber[tatis im]pendebantur. Huic universae [re]gioni bonis male utenti abundantia rerum causa fuit malorum. [Ex abund]antia enim luxuria, foedae [libidines], idolatria, sacrilegia, furta, adulteria, perjuria, homicidia et ceterae vitiorum soboles, quibus humanum omne ¹⁴ genus obligari solet, adolevere. Et ne ejus antiqua profundius repetam facinora, qui haec plenius scire voluerit, legat sanctum Gildam, qui de ejus situ et habitatione scribens et ejus mira in Christo conversione statimque ritu pene pagano apostatione et divina lugubriter insecuta ultione et ejus iterum, ne penitus in favillam et cineres redigeretur, miseratione, multa ex ¹⁵ ejusdem actibus congrua bene et irreprehensibiliter disputat. Haec autem quondam ¹⁶ patria Cyclopum, nunc vero nutrix, ut fertur, tyrannorum, a ¹⁷ divinis non inulta raro unquam ¹⁸ diu quievit propter sua peccata flagellis. Aut enim crebris hostium irruptionibus, aut civium inter se invicem concussionibus, aut fame, peste, gladio morbisque insecutata est acerrimis. Sed longe ab hujus quoque moribus parvam distasse sobolem suam non opinor, quae quondam ratibus ad istam devecta est citra mare Britannicum terram. Tempore non alio, quo gens barbara, dudum aspera in ¹⁹ armis, moribus indiscreta, Saxonum maternum possedit cespitem, huic se cara soboles in istum conclusit sinum, quo se tuta loco magnis laboribus fessam ²⁰, ad oram concessit sine bello quietam ²¹. Interea miserorum, qui paterna incolabant rura, peste foeda repente exorta, catervatim et absque numero et absque sepultura miseranda sternuntur corpora. Ex hac lue magna ex parte antiqua desolatur ²² patria; tandemque pauci et multo pauci, qui vix ancipitem effugissent gladium, aut Scoticam quamvis inimicam, aut Belgi-

— ¹⁰ solo *corr.* 1. — ¹¹ tamensis 2; (ac T.) actamenta 3, 4; (S. ac T.) sabri. (*corr.* salubri) ac tamen... (sis *supplevit corr.*) 1. — ¹² *om.* 1, 3, 4. — ¹³ augmenta 1. — ¹⁴ (h. o.) o. h. 1, 3, 4. — ¹⁵ *add. in marg.* 1, *om.* 3, 4. — ¹⁶ *om.* 3, 4. — ¹⁷ *om.* 1, 3, 4. — ¹⁸ *om.* 3, 4; (r. u.) *om.* 1, *sed hoc loco habetur rasura.* — ¹⁹ jam 1, 3, 4. — ²⁰ fessa 3, 4. — ²¹ *corr. ex* quieta 1, quieta 3, 4. — ²² desolabatur 3, 4.

cam ²³, natalem autem patriam ²⁴ linquentes, coacti acriter alienam petivere terram ²⁵.

II. Inter hos ¹ autem fuit ² vir quidam illustris, spes prolis beatae, nomine Fracanus, Catovii ³ (1) regis Britannici, viri secundum seculum famosissimi, consobrinus, cujus adhuc sacrum in lumbis latebat semen, secundum Abrahae formam, cui dictum est exire de terra et de cognatione sua et daturum se ⁴ ei ibidem Dominum ⁵ semen, in cujus stirpe benedicerentur omnes familiae terrae. Cujus ⁶ etiam praedicti regis erat ⁷ terra Nomniae ⁸ (2) dicta, in qua tanta sacrilegia et connubia inepta, conviviaque illicita et stupra adeo ⁹ inconcessa fuerant perpetrata, quanta nec inter gentes quidem audiri solent, ut propterea ¹⁰ morbo oido cum nidore gravissimo sanieque confecta per totum paene fuisset; quae lues ¹¹ non longe post etiam citra mare teneram adhuc ejusdem matris filiam insecuta est. Iste ergo ¹² Fracanus ¹³ cum agnellis, id est geminis natis, Weithnoco ¹⁴ Jacoboque (3) vocatis, parenteque eorundem Alba (4) nomine, quae cognominatur trimammis, eo quod ternas aequato natorum numero habuit mammas, — nam et eorum germana (5) non est in mammarum calculo reputanda, quia feminarum non est moris genealogiam in scripturis texere ¹⁵, — iste, inquam ¹⁶, Armoricam, ubi tunc opacum adhuc sine clade audiebatur siluisse terrae spatium, rate ¹⁷ conscensa ¹⁸ aggreditur, enatato cum paucis ponto Britannico, et ¹⁹, Circio leniter flante,

— ²³ bellicam 3, 4. — ²⁴ propriam 1, 3, 4. — ²⁵ om. 3, 4.

Cap. II — ¹ haec 1, 3, 4. — ² add. in marg. 1, om. 3, 4. — ³ Catonii 3, Catoun 4. — ⁴ esse 3, 4. — ⁵ divinum 3, 4. — ⁶ cum add. 1 (sed del. corr.), 3, 4. — ⁷ add. supra lin. 1, om. 3, 4. — ⁸ corr. ex nomine 1, nomine 3, 4. — ⁹ eras. 1, a Deo 4. — ¹⁰ (u. p) add. in marg. 1, om. 3, 4. — ¹¹ om. 3, 4. — ¹² igitur 1, legitur 3, 4. — ¹³ add. in marg. 1, om. 3, 4. — ¹⁴ Guethenoco 3, Gueithnoco 4. — ¹⁵ (g. i. s. t.) i. scriptura t. g. 1, 3, 4. — ¹⁶ (l. i.) tandem 1, 3, 4. — ¹⁷ ratem 1. — ¹⁸ prius conce. sa (duabus litteris erasis), corr. conscensas 1, ascensa 3. — ¹⁹ (pro et) tellurem 1 (sed vocem deleuit corr.), 3, 4.

(1) Perperam Tresvaux (*Vies des SS. de Bretagne*, par Dom Lobineau, tom. I, p. 88, not. 1) Catovium seu Catonium eundem supponit esse cum Conano illo Meriadec, primo rege Britanniae Armoricanae; hunc enim certissime fabulosum jam satis nunc demonstrarunt eruditi recentiores. — (2) Nomniae = Domnoniae, in parte meridionali Britanniae majoris. — (3) Vulgo *Jacut*. De quo et de S. Guethenoco cfr. Lobineau, op. cit., ed. Tresvaux, tom. I, p. 800. — (4) Britannice *Guen*, quae etiam colitur apud Britannos Cfr. J. Geslin de Bourgogne et A. de Barthélemy, *Anciens évêchés de Bretagne*, tom. II, p. 260, not. et p. 261 extr. — (5) Chieirbria nomine. Cfr. infra, lib. I, cap. 14.

delatus est ²⁰ in portum, qui dicitur Bracke ²¹ (1). In qua statim proxima quaeque perlustrans, — hora enim diei erat quasi undecima, — et ²² fundum quendam reperiens non perparvum ²³, sed quasi unius plebis modulum (2), silvis dumisque undique circumsaepum, modo jam ab inventore nuncupatum (3), inundatione cujusdam fluvii, qui proprie Sanguis (4) dicitur, locupletem, feliciter ²⁴ cum suis inhabitare coepit, jam securus a morbis.

III. Eodem itaque tempore, crescente paulatim sociorum numero, magnaue rerum copia inundante, tertius, sanctae formam exprimens summaeque Trinitatis, affore exoptatur ¹ filius, quasi omnino esset parum ² duos tantum habere filios. Beata ergo femina peroptatum ³ in utero habere se persensit conceptum. Maritus, praegnanti adgaudens feminae, magna cordis alacritate tangitur, sperans illum ⁴ heredem post se futurum. Magnus dies natalis infantis a cunctis speratur venturus. Affuit ergo dies desideranda ⁵, in qua bona ⁶ diu spectata ostenduntur ⁷ patriae ⁸, dies, inquam, quae cunctis lucidior diebus occiduis patuit Armoricis. Quem genitum puro appellant nomine ⁹ Wingualoeum. Beatissimus autem infans, beata parente natus et ab eadem ¹⁰ nobiliter secundum dignitatem saeculi ¹¹ educatus, mox ut effari ¹² exorsus ¹³ est, ad Dei mira intentione laudem assuetus est ¹⁴. Et ut aliquando ¹⁵ tenerrima ejus membra crevissent, aetate quidem

— ²⁰ om. 1, 3, 4. — ²¹ Brahecus, 1, 3, 4. — ²² om. 1, 3, 4. — ²³ parvum 3, 4. — ²⁴ fretus 1, 3, 4.

Cap. III. — ¹ exoptatus 2. — ² (e. p.) parvum e. 1, 3, 4. — ³ optatum 1, 3, 4. — ⁴ om. 1, 3, 4. — ⁵ desiderata 1, 3, 4. — ⁶ vera (suppl. lux?) 1, 3, 4. — ⁷ corr. ex ostenditur 2, ostenditur 1, 3, 4. — ⁸ (in qua-patriae) delet a corr. 1. — ⁹ (a. n.) n. a. 1, 3, 4. — ¹⁰ (et ab. e.) corr. ex eodemque 1, eodemque 3, 4. — ¹¹ (d. s.) s. d. 1, 3, 4. — ¹² corr. ex fari 1. — ¹³ praefixum ex add. in marg. 1, orsus 3, 4. — ¹⁴ al. conversus est add. corr. 1. — ¹⁵ aliquanto 3, 4, corr. 1.

(1) Secundum quosdam (Derie, *Hist. eccl. de Bretagne*, tom. I, p. 218), *Brehat*, quae est insula ad septemtrionem Britanniae Armoricanae; sed longe probabilius *Brehech*, vicus juxta littus maris, fere aequaliter distans ab insula Brehat et ab oppido Sancti Brioci. — (2) Id est, ita amplum ut *plebem* seu parochiam constitueret? — (3) Scilicet *Ploufragan* (= Plebs Fragani), tribus chilometris ad meridiem et occidentem ab oppido Sancti Brioci distans. — (4) Vulgo *Gouet*, id est, ut videtur, *Gwad*, quo vocabulo idiomate britannico sanguis significatur.

licet valde immaturiori, cuidam tamen patri spirituali, qui suam et aliorum curare posset animam ¹⁶, avidius sacris imbuedum litterarum studiis, genitorem se tradi rogabat, perpetuas ¹⁷ inter caelibes affectans ducere choreas ¹⁸. Sed pater beatissimi pueri precibus abnuens, rem quoque, quam non similiter amabat, multum dissimulans, nimio perfusus praecordiū gaudio, amantissimum filium suum minorem natu saeculi molitur fieri athletam. At Deus, qui cuncta in melius convertit ¹⁹, illum cum pastoribus quadam die pascentem gregem, — mos enim antiquis erat per semetipsos pascere pecora sua, sicut Abraham et Loth et ceteri veteris testamenti patres ²⁰, — terribili corusci ²¹ caeli perterruit fragore. Qua luminis novitate percussus, acclinis ac ²² semivivus cito cecidit in terram ita Deum exorans ²³ (quocirca pastores ejus concussi haec primo aspectu metuentes, sensim ²⁴ vero occulta dinoscere cupiendo cautius accelerantes ²⁵, arcana autem hujusce visionis penitus ignorantes, haec quasi per extasin saepe meminisse illum referebant): *Domine Deus, rex omnipotens, quis enim ²⁶ tuae possit resistere voluntati? in tua namque ditione ²⁷ cuncta sunt posita. Tuum tibi, non meum, inquit, sed tuum, quem dedisti mihi, filium Wingualoeum ²⁸ in ara tuae laudis volens offeram; sed ²⁹ non solum istum, quem quaeris, minorem, sed et [du]os ejus pariter cum eo germanos tibi [Deo] reddam. Quid enim retribuam Domino pro omnibus quae retribuit mihi? Sed scio quid faciam. Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo; vota mea reddam Deo. Rem in praedicatorum gentium, tempore quo persequabatur ecclesiam Christi, in via ad Damascum olim ³⁰ factam paene renovari cernimus. Illi qui cum eo erant, vocem quidem audiebant, sed neminem videbant; isti vero obsecrantem verbis et respondentem cum lacrimis speculabantur, sed objurgantem nullo modo intuebantur.*

IIII. Nec mora, terribili pavo[re] con[cussus] domum remeans, [cuncta,] quae in pascuis acciderant illi, uxori suae referebat. Quid aut quomodo retulerit, nescimus; quid ¹ autem sequenter fecerit, certe non ignoramus. Post septem vero dies ²,

— ¹⁶ animas *corr.* 1. — ¹⁷ perpetuos 1, 3, 4. — ¹⁸ choro 1, 3, 4. — ¹⁹ versat 1, 3, 4. — ²⁰ (Abraham-patres) Abrahæ... ceteris.. patribus *corr.* 1. — ²¹ coruscantis *corr.* 1. — ²² om. 1, 3, 4. — ²³ (i. D. e.) om. 1, 3, 4. — ²⁴ *corr. ex sensum* 1. — ²⁵ accedentes *corr.* 1. — ²⁶ *delet a corr.* 1. — ²⁷ ditione 1. — ²⁸ om. 1, 3, 4. — ²⁹ et 1, 3, 4. — ³⁰ *corr. ex jam* 1, jam 3, 4.

Cap. IV. — ¹ quod *corr.* 1. — ² (P. s. v. d.) Nam primo post septimum (*corr. ex septimam* 1) die evoluto 1, 3, 4.

una cum infantulo novo Christi milite, quendam angelicum⁸ adiit magistrum nomine Budocum (1), cognomine Arduum, scientia praeditum, iustitia aequitateque egregium, quem velut quoddam fidei fundamentum columnamque ecclesiae firmissimam cuncti pariter tunc temporis credebant. Dum autem iter agerent ad insulam quae Laurea (2) appellatur, ubi lux fidei praedicta fulgebat, totus caligine polus obvolvitur. Terra tremit⁴, ictus fulgore aer⁵ coruscat, freta fervent et totum turbine et igne⁶ cum nive grandini mixto⁷ turbatur pelagus, totamque⁸ nox⁹ caeca tenuisse terram putatur. Pater autem tanta se videns circumdari procella: *Timeo*, inquit, *dilecte Deo, ne iter nostrum hodie impediatur*. Infans vero laeto animo exultans: *Cur*¹⁰, inquit¹¹, *pater, vereris?* *Ipse creaturarum auctor, qui cuncta, cum non essent, fecit, qui caelum sideribus ditavit, terram flore ornavit, mari terminum imposuit, aeris quoque injuriam*¹² *sedare, cum velit, et ponti potest mitigare fluctus; nam nihil timentibus eum deerit. Unum ergo est*¹³ *necessarium, ut totam in illo spem habeamus et in ejus semper dilectione maneamus, quia et ipse prius*¹⁴ *dilexit nos. Si quid enim in nomine ejus petierimus, quia prope est omnibus invocantibus eum in veritate, ille praestabit, petenti dabit: credenti enim omnia possibilia sunt, quaerens inventa tenebit; infidelis autem etiam hoc, quod habere videtur, auferetur ab illo*. Haec et alia multa dictante puero¹⁵, patre vero tacite¹⁶ rem in corde suo¹⁷ considerante simul et admirante quisnam esset iste vir, etenim manus Domini erat cum illo, [ec]ce totus, subito sole apparente, [qui Vel]amensis (3) dicitur pagus effulsit [et dies] serenissima usque ad vesperam [illuxit].

— ⁸ ita 1, 2, anglicum 3, 4. — ⁴ corr. ex tremuit 1. — ⁵ aether 1, 3, 4. — ⁶ (e. i.) ignique 1, 3, 4. — ⁷ mixta corr. 1. — ⁸ et totam 1, 3, 4. — ⁹ om. 2. — ¹⁰ om. 3, 4. — ¹¹ inquiens ait 1, 3, 4. — ¹² om. 3, 4. — ¹³ om. 1, 3, 4. — ¹⁴ prior 1, 3, 4. — ¹⁵ om. 1, 3, 4. — ¹⁶ corr. ex tacitam 1, tacitum 3, tacitam 4. — ¹⁷ (t. r. i. c. s.) r. i. c. suo (om. 3, 4) t. 1, 3, 4.

(1) Haud scio an in sola hac Vita S. Winwaloei memoretur Budocus ille, certe diversus a sancto episcopo Dolensi hujus nominis. — (2) Insula ista, proxima insulae Brehat, Insulae Viridis vocabulo vulgo nuncupata est. — (3) Seu Velaviensis, vulgo Wello seu Goëllo. Cfr. A. de la Borderie, *Les trois vies anciennes de saint Tudual* (*Histoire de Bretagne; critique des sources*, I), p. 69 extr. et scriptores citt. ibid., not. 1.

v. [Sole igitur] tandem per climata caeli devexa vergente ad ¹ australia, praefatus vir ² ad locum properans destinatum, familiari cum jam ³ dicto doctore usus colloquio, omnem itineris sui causam exposuit ⁴ ac difficultatem ⁵ eidem indicavit magistro. At doctor egregius verba narrantis intento hauriens animo secumque audita parumper retractans, tum demum parvulum sibi ⁶ acciri ⁷ praecepit. Ille autem, sancto incitatus Spiritu, nec mora, concitus, ac si jam plurimis imbutus in annis, nemine docente, toto in terram prostratus corpore, ad tantum ⁸ adorans accessit patronum. Hunc vero magister divino providus spiritu, splendentem jam cernens, talia exorsus sic patrem pueri ⁹ alloquitur dicens : *Puerum, quem mihi commendas, video moribus transcendere aetatem, et* ¹⁰ *puerili in forma grandaevum* ¹¹ *conspicio virum ; innocentia, castitate, puritate puerum, et* ¹² *ingenii* ¹³ *tamen sagacitate divina jam solerter sapientia eruditum* ¹⁴ : *hortus Salomonis conclusus et signatus atque omnium* ¹⁵ *perenniter plenus pomorum.* His et aliis inter se condictis, ejusdem pater parvuli, si fas est dici parvulum qui Dei contemplatui jam conspicitur magnus, mane consurgens, accepta a viro Dei benedictione, per viam, qua venerat, prospere domum reversus est. Puer autem beatus, quamvis adhuc infantulus erat ¹⁶, nullo tamen post parentum ¹⁷ taedii pulsatus maerore, — sicut quidam solent parvulorum, cum in scholam a parentibus segregati mittuntur, interdum taedere, — cum praedicto magistro stabilis ¹⁸ velut jam senior remansit in monasterio. Statimque sub unius diei curriculo cunctas totius abecedarii ¹⁹ pleniter edicens ²⁰ notas, ac dehinc crescente magnopere in illo, non solum cum annorum, verum etiam, ut ita dicam, dierum vel horarum momentorum numero, donorum gratia, universos veteris divinae bibliothecae ac novae legis ²¹ cum sacramentis suis in corde suo recondens sermones, sanctarum eximius factus est sciolus perscitor scripturarum.

Cap. V. — ¹ om. 1, 3, 4. — ² (p. v.) om. 3, 4. — ³ om. 3, 4. — ⁴ exponens 1, 3, 4. — ⁵ praefatus pater add. 1, 3, 4. — ⁶ (p. s.) s. p. 1, 3, 4. — ⁷ accire 1, 3, 4. — ⁸ talem 1, 3, 4. — ⁹ om. 1, 3, 4. — ¹⁰ om. 1, 3, 4. — ¹¹ (i. f. g.) g. i. f. 1, 3, 4. — ¹² om. 1, 3, 4. — ¹³ ingenti 2. — ¹⁴ (s. e.) e. s. 1, 3, 4. — ¹⁵ om. 3. — ¹⁶ esset 1, 3, 4. — ¹⁷ parentem 1, 3, 4. — ¹⁸ (m. s.) s. m. 1, 3, 4. — ¹⁹ ecetarii 1, 4, eccecatuari 3. — ²⁰ corr. ex edicens 1, edicens 3. — ²¹ (a. n. l.) l. a. n. 1, 3, 4.

VI. Materiam igitur bene vivendi primo didicit, atque in semetipso cuncta prudenter quae legit ¹ retorquens, deinde alios sequenter instruit. Forma namque sanctae conversationis ista ² est, viam quaerere regiam, per quam itur ad Deum. Quam non aliam puto ³ esse nisi sanctam scripturam, in qua totus se homo contempletur, qualis sit vel quo tendat. In ⁴ divina lectione tota spes et salus sine dubio consistit et omnis profectus ex lectione et meditatione procedit. Prius namque necesse est scire quid appetas, quam desiderare quod nescias. Quae enim nescimus, lectione discimus; quae autem didicimus, meditatione conservamus. Sed sicut legendo scire concupiscimus, sic sciendo recta quae didicimus implere debemus; quia ille non erit immunis a culpa, qui divinas scripturas legens non vertit in opera. Siquidem plerique scientiam acceptam scripturarum non ad Dei gloriam utentes neglegendo contemnunt. Quidam vero amorem sciendi habent, sed ad suam laudem utuntur, dum ex ipsa scientia se extollunt, et ibi peccant ubi mundare peccata debuerant; et dum sermo Dei fidelibus lucet, reprobis ac superbis quodammodo tenebrescit, et unde illi illuminantur, isti caecantur ⁵. Iste autem, de quo nobis sermo est, non ⁶ auditor obliviosus, sed factor operis factus, aut in lectione divina et meditatione aut in oratione et opere conversatus, ex quis tribus, juncta caritate, omnis plane sancta peragitur regula ⁷, dum adhuc adultus erat, biduano ac saepe triduano corpus suum macerabat jejunio et, secundum Pauli vocem ⁸, in servitutem redigens, opus, quod alii fratri forte in eodem labore secum juncto adderetur, ipse solus impiger operabatur ⁹. Quamvis enim non hoc istud probabilissimum apud veteres judicatur esse jejunium, tamen quia, sicut terra continuis rigata imbribus, nociva saepe evomit germina, ita caro epulis laeta cotidianis turpissimos animo suggerit motus, necessarium reor omni juveni assiduis cum gravi labore corpus suum affligere jejuniis. Legimus namque quendam patrum de jejunio agendo interrogatum, sic respondisse: cotidie velle se manducare subindeque paululum sibimet subtrahere, ne penitus satiaretur. Et cum de hac re rursus requireretur, nonne, cum juvenis in eremo fuisset, biduanas levando jejunabat, dixisse refertur: *Crede mihi, quia et triduanas et saepe hebdomadas*. Sed haec omnia probaverunt senes magni et invenerunt bonum esse cotidie manducare et per singulos dies, ne satietas subripiat, parvum aliquid minuere, et ostenderunt nobis hanc viam esse regalem, quia levior et facilior est ceteris.

Cap. VI. — ¹ legis 3, 4, legerat corr. 3. — ² corr. ex ita 1, ita 3. — ³ putat 3, 4. — ⁴ cfr. not. seq. — ⁵ (In divina-caecantur) om. 4. — ⁶ cfr. not. seq. — ⁷ (non auditor-regula) om. 4. — ⁸ sequuntur jam (usque ad cap. 14 extr.) folia 12, manu saeculi XIII descripta (cfr. supra praef., p. 168 init.). — ⁹ reliquum caput om. 4.

[VII.] Post vero non longum tempus ¹, praedicto patre spiritali ad quendam locum orationis gratia transeunte, discipulis autem in insula relictis, magistri obtestationibus utpote constrictis, ne aliquem immoderationis incurrerent lusum, quod non diu servatur; — is ² nam antiquus generis humani inimicus germinum sator malorum, quietis semper et pacis ³ invidus, saeva nequitiae suae arma in Dei famulos mille nocendi exercens artibus, sicut leo rugiens caulas ovium, circumquaque loca, quo aditu irrupat absente pastore, prospectans, hoc unum, quod tantum forte potuit, velociter ostendit, sicut in beato Job, etiam in hoc frustratus, quia sicut abundant passiones Christi in nobis, ita etiam et consolationes, et quanto unusquisque temptationum suffunditur imbribus, si semper repugnaverit, tanto victor corona confuso inimico redimitur optima, — unus eorum, puerili adhuc florens aetate, per plana discurrens cum quibusdam levioribus ludentibus et ⁴ senis mandatum obliviscentibus aut, sicut saepe etiam modo solet, pro parvo reputantibus, Deo permittente, ne sanctissimi virtus non ostensa diutius, sicut in processu hujus operis demonstrabitur, abderetur hominibus, crure perfracto, magno confestim casu afflictus est. Statimque luctu cum dolore cordis nimio lusus permixtus est, et omne cor, majorum etiam et minorum, vehementi maerore perculsum est pariter et pavore. Omnes enim, quotquot aderant, in unum congregati et propter laesum puerum vehementer tristes effecti, et maxime propter senis interdictum timore concussi, vultum ejus omnino videre erubescences, lacrimis lugubre infusi querulis plorabant dicentes : *Quid acturi sumus quoque ituri ⁵ sumus ? fugiemus, an exspectabimus ⁶ ? quid etiam ⁷ excusationis habebimus ? ille nos per se ipsum peritus pugnax ⁸ contra antiqui hostis insidias propriis cavere docuerat dictis. Nos autem, negligentes et verbi ejus contemptores, pro parvo decretum ejus duximus. Hinc vero, dum nolumus ejus oboedire mandato, saltem hoc modo, postquam tantum incurrimus malum, experimento ⁹ discamus quantum malum grande sit majorum jussa spernere. Neque enim prius intellegebamus aut etiam, quod verius, pro nihilo reputabamus quod scriptum est : Qui vos audit, me audit ; et qui*

Cap. VII. — ¹ temporis 1, 3, 4. — ² om. 3; (s. i.) servaturis 1, 4. — ³ (e. p.) om. 3, 4. — ⁴ om. 1, 3, 4. — ⁵ ituri 1. — ⁶ (s. f. an e.) erimus ? fugimus an exspectamus ? 1, 3, 4. — ⁷ om. 1, 3, 4. — ⁸ pugnaux 1. — ⁹ experimentum 3, 4.

vos spernit, me spernit. Non solum ergo praeceptorem nostrum contempsimus, sed illum, cujus per id, quod ei oboeditur, mandatum completur. Quia enim peccavimus in sanctum Dei, ideo haec merito patimur: quia quicquid oboedientiae vel inoboedientiae sanctis agatur, hoc ipse¹⁰ non illis reputat Deus. Haec et alia¹¹ multa illis¹² cum alto suspirio cordis dicentibus¹³, ecce mox beatissimus¹⁴ Wingualoeus, sancto monente Spiritu, cujus jam non vult Deus virtutem celare, sed cunctis cernentibus ut in¹⁵ signum et exemplum sit quasi taedam super candelabrum propalare, tristes eos¹⁶ aspiciens, et¹⁷ manu silentium imponens, talibus verbis¹⁸ affatur dicens: *Viri fratres et patres, nolite jam plorare, nolite amplius animo prosterni. Nulla enim tam mala passio est, quae non habeat mederi; quia non longe abest medicus, si intimo non ficto requiratur ingenio; qui omnes sibi confidentes¹⁹, etiam sine ullis²⁰ holerum malagmatibus²¹ curat adhibitis plagas. Quapropter, quia multum flevistis et ecce quid inde utile invenistis, fidissimum semper praecedentium in omni angustia patrum ac tutissimum murum, orationis conscendite sinum. Omnes igitur separatim singuli cum precibus fiducialiter adeamus Christum. Forsan putatis an ille, qui omnia fecit et tota membra istius pueruli compaginavit, vel pedem licet debilitatum instaurare, non recreare petentibus denegabit omnibus nobis, qui multoties suos in evangelio discipulos eandem, de qua hoc confidimus effici, fidem edocens, montem etiam tollere vel quicquid cum bono animo petierint promisit assequi? Qua freti commonitione unanimiter Deum exorant. Ipse autem solus, elevatis²² ad caelum oculis²³ cum manibus, intentissime orabat dicens: *Domine Jesu Christe, qui jacentem in squalore per Adae inoboedientiam mundum erexisti, qui ligni vetiti pomum a parentibus antiquis²⁴ comestum tuae sanctae crucis trophaeo dulcorasti, qui illum refugam tyrannum gehennae ignibus deputasti, qui tuis servitoribus vitam aeternam promisisti, qui a te²⁵ quaerentibus omnino non elongaris, qui caecos lumine et mancos manibus et claudos gressibus exanimisque vita per tuos, quotiens precatus es²⁶, famulos decorasti²⁷,**

—¹⁰ in se 3, 4. —¹¹ talia 1, 3, 4. —¹² om. 1, 3, 4. —¹³ gementibus 1, 3, 4. —¹⁴ om. 3, 4. —¹⁵ om. 3, 4. —¹⁶ om. 1, 3, 4. —¹⁷ sed 1, 3, 4. —¹⁸ om. 1, 3, 4. —¹⁹ confitentium 1, 3, 4. —²⁰ (s. u.) si nullis 1, 4, in illis 3. —²¹ alegmatibus 1, 3, 4. —²² elevavit 3, 4. —²³ (a. c. o.) oculos (a. c. om.) 3. —²⁴ (a. p. a.) antiquum a. p. (apparentibus 1) 1, 3, 4. —²⁵ recte add. 1, 3, 4. —²⁶ (q. p. e.) precatur (quotiens om.) 3, 4. —²⁷ distasti 1, 3, 4.

*hunc quoque nobis, licet valde horum dissimilibus, qui haec a te impetrare meruere*³⁸, *oramus, redde incolumem et sanum*³⁹. Statimque completa⁴⁰ oratione ad puerum reversus, et⁴¹ locum plagae crucis signaculo consignans, dexteramque⁴² ejus tenens: *Surge velociter*, inquit, *in nomine Domini nostri Jesu Christi*. Nec mora, audita Dei servi voce, sanus et⁴³ quasi nihil mali sustinuisset ante⁴⁴, effectus, nullius manente vestigio laesurae s[urrex]it⁴⁵. Hoc autem denique facto, praecepit fratribus ne cui haec revelarent, h[anc] rem eorum potius meritis deputans, quam suis⁴⁶; exemplum Salvatoris de monte descendens secutus. Sed et omnia quae operabatur, occultari semper volebat; sed quanto⁴⁷ abscondi cupiebat, tanto [magis De]us illa monstrari faciebat. [Seni ergo] de via revertenti, cum ad accessum⁴⁸ venisset⁴⁹ locum, a referentibus nota habentur cuncta quae acta fuerunt⁵⁰; gaudens[que] interiori⁵¹ laetitia et secum revolvens quisnam⁵² esset iste, cujus adhuc per manum in hac aetate sistentis Christus haec operabatur, Deo gratias agit⁵³.

[VIII.] Signo igitur virtutis praemonstrato, videamus modo oratio, cujus se studio praedictus praetulit idem sanctus, quibus modis dicta sit, videlicet duobus. Nam cum agitur apud homines, oris ratio nuncupatur; cum majestati¹ funditur, supplicatio est salubris et vitalis humilitas. Oratio cordis est, non labiorum: neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed cor orantis aspicit. Quod si tacite cor oret et vox sileat, quamvis hominibus lateat, Deo latere non potest, qui conscientiae praesens est. Melius est autem cum silentio orare corde sine sono vocis quam solis verbis sine intuitu mentis. Ideo ergo eos formam orationis instruens singulos separatim jubet secretius orare, ne alter alterius improbitate impediretur. Quia non nescire illum arbitror, quanta² scripturarum copia repletus erat, non ob aliud nobis praeceptum esse, ut in clausis cubiculis oremus, quo nomine significantur mentis penetralia, nisi quod Deus, ut nobis quod cupimus praestet, doceri nostra locutione non quaerit. Qui enim loquitur, suae voluntatis signum foris dat particulatim sonum; Deus autem in

—³⁸ meruerunt 1, 3, 4. —³⁹ (i. e. s.) securum 1, 3, 4. —⁴⁰ completa 1; sic *add.* 3, 4. —⁴¹ *om.* 1, 3, 4. —⁴² *que om.* 1, 3, 4. —⁴³ *om.* 1, 3, 4. —⁴⁴ (s. a.) a. s. 1, 3, 4. —⁴⁵ (v. l. s.) s. v. l. 1, 3, 4. —⁴⁶ *sui* 1, 3, 4. —⁴⁷ (s. q.) quanto autem 1, 4, quanto 3. —⁴⁸ *ita codd.* —⁴⁹ advenisset 1, 3, 4. —⁵⁰ fuissent 1, 3, 4. —⁵¹ interiora 1, 3. —⁵² quidnam 1, 3, 4. —⁵³ *hic desinit* 4.

Cap. VIII. —¹ majestate 1. —² qui tanta 3.

ipsis rationalis animae secretis, quae homo interior vocatur, et quae-
rendus et deprecandus est: haec enim sua templa esse voluit. An
apud apostolum non legisti: *Nescitis quia templum Dei estis et Spiritus Dei habitat in vobis*, et in ³ interiorem hominem habitare Christum? Nec in propheta animadvertisti ⁴: *Quae dicitis in cordibus, in cubilibus* ⁵ *vestris, compungimini; sacrificate sacrificium iustitiae et sperate in Domino*? Ubi putas sacrificium iustitiae sacrificare, nisi in templo mentis et in cubilibus cordis? Ubi sacrificandum est, ibi et orandum. Quare non opus est locutione cum oramus, id est sonantibus verbis, nisi forte sicut sacerdotes faciunt, significandae mentis suae causa, non ut Deus, sed ut homines audiant, et consensione quadam suspendantur ⁶ in Deum. Non te vero moveat, quod summus magister, cum orare doceret discipulos, verba quaedam docuit. In quo nihil aliud videtur fecisse quam docuisse quo modo in orando loqui oporteret; non enim tantum verba, sed res ipsas eos verbis docuerit, quibus etiam se ipsi commune facerent a quo et quid esset orandum cum penetralibus, ut dictum est, mentis orarent. Hunc autem modum sanctae orationis servandum devotissimus christianus intellegat, ut id ipsum cogitet quod orat, ipsum respiciat mente cui supplicat, omnes superfluas cogitationes excludat, aliud non admittat extraneum, ne, ut ait quidam, purissimis fontibus apros immittere videatur improvidos. Hinc etiam sancti Ambrosii secundum apostolum horae sextae roseus hymnus redoluit; ait enim: *Orabo mente Dominum, — orabo simul spiritu. — Ne vox sola Deo canat, — sensusque noster alibi — ductus aberret fluctuans — vanis praeventus casibus. — Tunc enim Deo accepta est — oratio canentium, — si pura mens idem gerat — quod explicat vox cantici.*

[VIII.] Per idem quoque tempus, crescente ¹ in eodem Dei gratia coram Deo et hominibus et praecurrente eum adhuc tenerum sophia, ne velut pecuniae male defossae custos iniquus ab exactore condemnaretur, minores quosque fratres statim ut reperiebat, quos summus magister fratres non dedignatur ² appellare suos, cum alimenti corporalis ultra etiam ³ possibilitatem ejus administratione divini pabuli refo-cillatione coepit nutrire, jam non surdus divini eloquii auditor dicentis: *Qui obturat aurem suam, ne audiat clamorem pauperis, clamabit et ipse, et non erit qui exaudiat.* Et alibi: *Quamdiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis.* Mox enim ubi pauper clamaret, Deo gratias agens, festinus, cum omni

— ³ om. 3. — ⁴ animadvertisti 1, an advertisti 3. — ⁵ (in cub.) om. 1. — ⁶ suspendatur 1.
Cap. IX. — ¹ gliscente 1, 3. — ² (m. f. n. d.) f. n. d. m. 1, 3. — ³ delet. a. corr. 1.

tamen gravitate et modestia, nisi in aliquo forte divini officii occupatus negotio, quod nullo omnino posset differri modo, occurrebat ad eum opem illi confestim praestiturus ⁴; et quos unde pasceret substantia corporali [cum minime haberet, uberrimis saepe fletuum [cum intimo praecordii sui suspirio adhibitis Deum pulsanibus querimoniis, illorum corda spe retributionis aeternae sublevans, comme]morans illis [etiam] evang[elium : *Beati eritis, qui nunc fletis et esuritis, quia [ridebitis] et saturabimini*; caelestibus eos non cessabat educare divitiis, quae nunquam dispergendo de[trimentum] pati nesciunt, sed magis [ma]gisque largiendo in augmentum sui cum faenore accrescunt. Sed sicut de illo in hymno de ejusdem laude metrica cum rhythmo ratione bene composito Clemens Christi famulus, adulta adhuc aetate perspicuus nec multum post temporis heu, pro dolor! immatura morte praeventus, cecinit, cum non haberet terrestres ⁵, gazas praebebat caelestes. Ille quoque, sicut de quodam scriptum est, lucerna ardens erat et lucens : ardens quippe erat, cujus vita non discrepat a doctrina, ardens erat in proximorum meliorem viam instruendorum amore ; lucens sermonis exemplum bonum praebendo continua ministracione. Et sicut ignis, cujus saepe moris est ut quanto plus subaddito ⁶ nutrimento suffocetur, tanto prope modum altius incenso erigatur alimento, sic iste quanto se voluisset sub silentio teneri, tanto, Deo dispensante ⁷, quandoque et opere simul manifestatus mundo est et sermone.

[X.] Nec mirari opus est, cur hic, qui in tali aetate adhuc positus describitur, ausus sit et alios informare sermone, cum Jeremias vel Daniel pueri prophetiae spiritu replentur. Quorum uni dicitur, cum se excusare propter aetatis teneritatem vellet : *Noli dicere quia puer ego sum, quia ad omnia quae mittam te ibis et universa quae mandavero tibi loqueris*. Et alter grandaevos, licet puer, Deo spiritum ejus suscitantem, judicat presbyteros. Et Timotheo dicitur : *Praecepta haec et doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat*. Sed sciendum tamen est, quod in sacro eloquio nonnunquam adolescentia juvenus vocatur ¹, unde scriptum est : *Laetare, juvenis, in adolescentia tua*. Sed tamen ne quis me putet haec ideo velle scribere ut infirmioris quibusque cujuscumque aetatis usum praedicationis praesumere concederem ² et ad sacrum citius ascendere ordinem, sacris obiciens canonibus, qui hoc

-- ⁴ praestaturus 1, 3. — ⁵ terrestre 2. — ⁶ subaddito 1, sub addito 3. — ⁷ dispensante 1.

Cap. X. — ¹ dicitur 3. — ² concedere 1.

ne fiat omnimodis unanimiter prohibent, aperta ratione cognoscat quia miracula virtutis non sunt trahenda in exemplum ² rationis. Omnipotens etenim Deus et linguas infantium facit disertas, et ex ore infantium atque lactentium ⁴ perficit laudem. Sed aliud est quod nos de doctrinae usu atque disciplinae dicimus ⁵, aliud quod de miraculo scimus. Nam et Ezechiel cum anno aetatis suae tricesimo prophetiae spiritum accepisse scribitur, hinc nobis magnum aliquid indicat considerandum, videlicet quia juxta rationis usum doctrinae sermo non suppetit nisi in aetate perfecta. Unde et ipse Dominus anno duodecimo aetatis suae in medio doctorum in templo sedens, non docens sed interrogans voluit inveniri. Ut enim non auderent ⁶ homines in infirma aetate docere, ille anno duodecimo aetatis suae interrogare homines est dignatus in terra qui per divinitatem suam semper angelos docet in caelo. Quia enim ipse est Dei sapientia, de ipso angeli videndo bibunt, quod beatitudine aeterna satiantur. Quod Moyses quoque sub allegoriae mysterio admonet dicens : *Non arabis in primogenito bovis*. Primogenitum enim bovis accipimus in infirma aetate nostri primi temporis bonam operationem. In qua tamen arandum non est, quia, cum prima sunt adolescentiae vel juventutis nostrae tempora, nobis adhuc a praedicatione cessandum est, ut vomer linguae nostrae proscindere non audeat terram cordis alieni. Quousque etenim infirmi sumus, contineri nos intra nosmet ipsos debemus, ne, dum bonam terram citius ostendimus, amittamus : quia et arbusta plantata, si prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius arescunt; at ⁷ si semel radicem fixerint, manus tangit etenim nihil officit, venti impellunt nec tamen ⁸ impellentes laedunt. Et constructi parietes si impellantur eruuntur, nisi a suo prius fuerint humore siccati. Mens itaque, quousque ab humore pravitatis suae perfecte non fuerit exsiccata, alienae linguae manu tangi non debet, ne, prius quam plene percipiat, perdat soliditatem suam, ne impulsa ruat, ne velut arbustum sine radicibus, dum plus quam tolerare valet concutitur, arescat. Ad exemplum ergo non sunt ostendenda nisi quae firma sunt; prius etenim convalescere debet mens, atque ad utilitatem proximorum postmodum demonstrari, cum jam nec per laudem elevata corruat nec per vituperationem percussa contabescat. Propheta igitur ut ostendatur cujus auctoritatis sit in praedicatione, aetatis solidae esse describitur, quatinus ei cum vitae spiritu omnia quae ad praedicandum congruunt, concordare videantur. Haec autem omnia de praedicandi disciplina et de gratia Dei etiam in minimis non deneganda, sed magis praedicanda et admiranda, propter proximorum utilitatem

— ² exemplo 1. — ⁴ lactancium 1. — ⁵ discimus 3. — ⁶ auderant 1, audirent 3. — ⁷ ac 1. — ⁸ (i. n. t.) om. 1.

legentium, ut arbitror, necessaria accommodanda, ne quis audacter ⁹ et improvide hanc quoque praesumat usurpare et istam pro libitu conculcare, hoc loco commemorasse sufficiat. Verumtamen si mihi prata sanctarum scripturarum, violaria saepe et rosaria cum liliis admixta odorem suavissimum simul praebentia, flosculos discurrenti colligere libeat et fiscellam pro nostra paupertate, qua pauca de plurimis sancti Guingualoei meritis reponantur, contexens, ubi locus inter vimina apparuerit, interdum interseruerim, ne tanto, quaeso, excessu gravati et tanta praepeditate extaediati ullatenus indigne-mini: quia quanto saepe scripturam sanctam consulere a proposito isto laetus ducor, tanto cum ejusdem emolumento ad optatum bene suffultus gratior Deo miserante reducor portum.

[XI.] Ceterum ne nos nimium modum historiae videamur transcendere, ad id quod coeptum est Deo duce redeamus. Quadam aliquando die, dum ex more solito pauperum corda mellita caelestis oraculi dulcedine deleniret, spem promittens retributionis aeternae atque orationis solatia commiscens, eorum indigentiam multum ¹ defleret, contigit ut quidam ex scolasticorum collegio illac ² transiret. Qui mox livore percussus invidiae et contra Dei famulum vehementer iratus, quippe quia non et ipse talia agere valebat, — semper enim invidus, unde bonus proficit, inde contabescit, — in verba subsannationis et inclementiae prosiliens, talibus illum verbis ³ increpavit ⁴ dicens: *Tune igitur haec vana quasi misericordiae opera ⁵ erga Dei pauperes agitas? Ecce cotidie jacentes in plateis vagi colliguntur pauperes ⁶, ut a te ⁷ imbuantur cuncti, et tamen nihil proficientes aedificati regrediuntur vacui. Quomodo ergo per totum diem laborans, opus tuum in tam ignobili vulgo flebiliter deperdis, quasi misericordiam simulans, cujus affectum ⁸ non habes? Nonne etiam satius cerneretur opem ferre nihil habentibus elemosynam largius tribuendo, quam semper de illorum indigentia, sicut tu stultissime consuescis, conquirere? Tune igitur ille es cujus salutem vel umbra omnes curantur poscentes, aut cujus pecuniam habere se denegantis virtute suscitatur claudus? Aut si nihil horum, quae praedico, per temet ipsum confidens in Domini Dei tui virtute ⁹ non vales, sicut omnino non dubium est haec te non posse efficere,*

— ⁹ autater 1.

Cap. XI. — ¹ malum prius 1, sed delevit corr., alia voce non substituta. — ² om. 1, 3. — ³ (t. i. v.) om. 1, 3. — ⁴ increpatat 1, 3. — ⁵ apta 1, 3. — ⁶ om. 1, 3. — ⁷ (pro te) profundi oris doctore 1, 3. — ⁸ effectum 1. — ⁹ om. 1.

cur haec quasi praepotens in verbis et opere insane jactitas? En ego quod est utile praemonui. Tu vero, ut coepisti, non mea interest sententia, fac omne quod volueris, aut verius, quod valueris. At contra aperiens os suum beatus Wingualoeus ¹⁰ et Deo gratias agens, hanc humiliter laetissimo pro tali convicio vultu reddidit illi responsionem, dicens: *Benedictus sis, amantissime frater, quia, sicut oportebat, convenientissima mihi testimonia protulisti* ¹¹. *Clausis omnium oculis calamum quassatum laudantium, tui solius aperti sunt, qui haec tam recte de me* ¹² *dijudicare potuisti*. His autem dictis, illo furioso guttis invidiae venenosis quasi vino per cuncta viscera ebriato irae furorisque pleno discedente, protinus sanctus Wingualoeus de medio languentium quendam caecum ¹³ arripiens excepit, ducens illum ¹⁴ secum ¹⁵ ad locum secretiorem. Et ita orans ait ¹⁶: *Sicut oculos caecorum clamantium ad te "miserere nostri, fili David", sanasti, ita tu, Domine Jesu Christe, digneris et istius quoque fratris in te confidentis oculos* ¹⁷ *sanare*. Aperiens denique ¹⁸ oculos ejus manibus suis et spuens in illos, ait illi: *Argentum et aurum non est mihi; quod autem habea, hoc tibi do* ¹⁹. *In nomine Domini nostri Jesu Christi respice* ²⁰. Apertisque ejus oculis ²¹, qui tristis ductus fuerat e porta, laetus nullo reducente recurrit ad illam. Magister, ubi haec a narrantibus audivit, sed tamen quomodo accidissent penitus ignorantibus, Deo gratias agens, festinanter, cum summa tamen gravitate, ne quis forte propter hoc extolleretur in mente, laetus currit ²² ad portam. Et interrogans quisnam eorum et quomodo visu donatus fuisset, a quodam didicit se caecum fuisse, sed a quodam juvene introduc[tum] fuisse et ²³ curatum. Senex autem adm[ira]ns prae gaudio: *Quid tibi fecerit, inquit, aut quomodo tibi aperuerit oculos?* At ille respondens: *Mendicus sede[bam], dicit, et caecus, sperans in medio pauperum a transeuntibus me* ²⁴ *aliquid accepturum. Sed ille me secum per manum nihil videntem attra[hens]* ²⁵, *pu]tantem eleemosynam datu-*

— ¹⁰ Wingualoeus 1, et sic toto hoc capite et etiam inferius cap. 14. — ¹¹ (t. p.) p. l. 1, 3. — ¹² om. 1, 3. — ¹³ secum 1. — ¹⁴ (d. i.) i. d. 1. — ¹⁵ (caecum-secum) om. 3. — ¹⁶ (i. o. a.) paululum sic orato 1, 3. — ¹⁷ om. 1. — ¹⁸ om. 1, 3. — ¹⁹ (t. d.) d. t. 1, 3. — ²⁰ surge velociter videns 1, 3. — ²¹ (e. o.) o. e. 1, 3. — ²² cucurrit 1, 3. — ²³ om. 1, 3. — ²⁴ om. 1, 3. — ²⁵ attrahans 1.

rum, cum [se pe]cuniam hujus ²⁶ mundi quandoque perituram excusasset non habere ²⁷, hoc mihi melius pro dono concessit lumen oculorum. Senex ad haec : Qualis est ille, qui tibi cum non habebas ²⁸ visum dedit ²⁹ ? Is autem, qui caecus fuerat : Talem, respondit, non video inter vos. At senex : Posses, inquit, illum, si videres, agnoscere ? Ait : Etiam, Domine. Senex ergo jussit omnes scholasticos congregare ³⁰. His vero congregatis prospectisque omnium, quo usque ventum est ad sanctum Wingualoeum, vultibus : Iste est, inquit pauper, sed modo pro lumine adepto jam dives, qui me sanum fecit. His auditis, senex et sui pariter discipuli confestim proni in terram adoraverunt ³¹; sancto moniti Spiritu hoc quasi uno ex ore cecinerunt carmen dicentes :

Versus elegiaci ³².

*Cantemus sancto, cantemus Guingualoeo;
Dulcis per famulum laus resonet Domino.
Alme parens, fratrum, pro tanto ³³ in tempore custos,
Fautor ³⁴ ubique tui semper adesto gregis,
Ac placitum propriis coetum consistere caulis
Haerentem monitis collige, sancte, tuis.
Lethae ³⁵ stagnantis ³⁶ patiaris flumina Averni,
Quaesumus, ne famulos tangere dira tuos.
O lux alma, tuis spes clara et magna potestas,
Abdis cur nobis velle tuum miseris ?
Discipulus sancti qui constans more Patricii,
Christum pro nobis pascere semper habe.
Nobis sit requies per te et substantia Christus.
Omnis ³⁷ hoc orantes, hoc jugiter petimus.
In te certa salus; sit per te reddita virtus
Nobis indignis quamlibet exiguis.*

Expleto carmine de prosa incipit ³⁸.

Hos autem versiculos, licet non eodem metro, quo cudimus, sed quasi ³⁹ quadam metri similitudine, eodem sensu rhythmico gradien-

— ²⁶ istius 1, 3. — ²⁷ (n. h.) om. 1. — ²⁸ habea 1. — ²⁹ dederit 1, 3. — ³⁰ (o. s. c.) c. o. s. 1, 3. — ³¹ om. 1, 3. — ³² (v. e.) ita 3, om. 1. — ³³ tento 1. — ³⁴ Factor 1. — ³⁵ Letha 1. — ³⁶ stagnantis 1. — ³⁷ Omnes 3. — ³⁸ (Expl.-inc.) ita 3, om. 1. — ³⁹ om. 3.

tes conamine⁴⁰ descriptos, condiscipuli ejus frequentare soliti memorantur; discipulusque denique sancti Patricii propter hanc causam usque ad obitum ejus appellatus est⁴¹.

[XII.] Ille autem valde concussus¹ et prohibens a talibus adorari, multum deplorans² indignum se hujus muneris esse dicebat, ac ne suo sed eorum magis una cum magistri merito hanc quoque virtutem, licet per illum ostensa fuisset, abscriberent³ factam, cordis dolore compressus nimis rogabat. Magister ad haec continens illum, ne nimium ejus inflecteretur animus, — saepe enim contingit, ut quae putatur virtus humilitatis esse, si multum sit remissa, convertatur in vitium teporis⁴, — : *Cave, aiebat, fili, ne lucernam quam Deus ipse accendit⁵, extinguere nitaris. Cave, ne talenti unius quasi avarus servator damneris, et ne dona Dei, quae tibi aptavit haberi grata, quasi supervacua quandoque cum faenore exigenda contemnas*. Tantis igitur nunc blandis contineri sermonibus, nunc duris divinitus⁶ increpando vix potuit compesci terroribus, haec illi saepius admonendo. Qui terrenam substantiam accepit, indigentis proximi inopiam sublevet. Qui doctrinae gratia plenus est, ignorantis proximi tenebras verbo suae praedicationis illustret. Qui temporali potestate⁷ subnixus est, oppressos a violentis relevet. Qui prophetiae spiritu plenus est, a vita proximi mala imminetia bona suadendo declinet. Et qui gratiam quoque curationis accepit, intercessionem suam saluti infirmantium pie et humiliter impendat. Qui a terrenis actibus liber soli Deo vacare meruit, pro delinquentibus fratribus exoret. Sed sciendum valde est, quia sic electos quosque ad bona tendere oportet, ut ad mala perpetranda non redeant. *Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Et sicut per Salomonem dicitur, *Justorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque ad perfectum diem*. In eorum namque anima bonum desiderium atque intellectus lucis intimae jam pars Dei; sed quia usque ad finem vitae in virtute proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt quando ad regna caelestia perducti in ea luce quam desiderant jam minus⁸ aliquid⁹ habebunt.

[XIII.] Hinc bene de adhaerentibus sanctis viris per Ezechielem dicitur; nam loquitur dicens : *Et similitudo animalium aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium et quasi aspectus lampadarum*.

— ⁴⁰ cognamine 1. — ⁴¹ discipulusque-est) om. 3.

Cap. XII. — ¹ (v. c.) c. v. 1, 3. — ² deplorens 1. — ³ ita codd. — ⁴ uterque cod. 1, 3 temporis. — ⁵ accessit 1. — ⁶ om. 3. — ⁷ potestatis 1. — ⁸ ita uterque cod.; leg. majus? — ⁹ aliqui 3.

Aspectus animalium carbonibus ignis ardentibus atque lampadibus comparatur, — quisquis enim carbonem tangit, incenditur, — quia qui sancto viro adhaeret, ex ejus assiduitate visionis, usu locutionis, exemplo operis, accipit ut accendatur in amore veritatis, peccatorum suorum tenebras fugiat, in desiderio lucis exardescat, et jam vero amore ardeat, qui prius in iniquitate tantum mortuus quantum frigidus jacebat. Lampades vero lucem suam longius spargunt, et cum in alio loco sint, in alio resplendent. Qui enim per spiritum prophetiae verbo doctrinae, miraculorum pollet gratia, hujus opinio longe lateque ut lampas fulget ¹, et quique bona ejus audiunt, quia per haec ad amorem caelestium surgunt, in eo quod se per bona opera exhibent, quasi ex lampadis lumine resplendent. Quia ergo sancti viri quosdam juxta se positos quasi tangendo ² ad amorem patriae caelestis accendunt, carbones sunt; quia vero quibusdam et longe positos lucent, eorum itineri ³, ne in peccati sui tenebras corruant, lampades fiunt ⁴. Hoc vero inter carbones et lampades distat, quod carbones ardent quidem, sed ejus loci, in quo jacuerunt, tenebras non expellunt; lampades autem, quia magno flammarum lumine resplendent, diffusas circumquaque tenebras effugant. Qua ex re notandum est, quia sunt plerique sanctorum ex occultis, seseque in locis minoribus sub magno silentio contegentes, ut vix eorum vita ab aliis possit agnosci. Quid itaque isti nisi carbones sunt, qui etsi per fervorem spiritus ardorem habent, tamen exempli flammam non habent, nec in alienis cordibus tenebras peccatorum vincunt, quia vitam suam omnino scire refugiunt; sibimet ipsis quidem accensi sunt, sed aliis in exemplo luminis non sunt? Hi autem, qui exempla virtutum praerogant et lumen boni operis per vitam et verbum itinerantibus ⁵ demonstrant, jure lampades appellantur, quia et per ardorem desiderii et flammam verbi a peccatorum cordibus erroris tenebras repellunt. Qui igitur in occulto bene vivit, sed alieno profectui minime proficit, carbo est; qui vero in imitatione sanctitatis positus lumen ex se rectitudinis multis demonstrat, lampas est, quia et sibi ardet et aliis lucet. Propterea virtutes sanctorum ad exemplum nostrum Deus proposuit, ut quanto de imitatione eorum conferri possunt nobis justitiae praemia, tanto de perseverantia mali sint graviora tormenta. Si enim ad boni incitamentum divina, quibus admoneremur, praecepta deessent, pro lege nobis sanctorum exempla sufficerent. At contra dum et nos Deus praeceptis admoneat, et vitae sanctorum boni operis nobis exempla proponat, nulla est jam de reatu excusatio, quia et lex Dei aures nostras cotidie pulsatur, et fac-

Cap. XIII. — ¹ lucet 3. — ² corr. ex tangendos 1. — ³ codd. itinere. — ⁴ sunt 3. — ⁵ codd. iterantibus.

torum documenta bonorum cordis nostri intima provocant. Et si pravorum saepe secuti sumus exempla, cur non imitemur sanctorum digna et Deo placita facta? et si apti fuimus imitari iniquos in malum, cur pigri sumus imitari justos in bonum? Orandus est igitur Deus, ut virtutes, quas sanctis praeparavit ad coronam, nobis ad profectum sint, non ad paenam. Proficient autem ad profectum nostrum, si exempla voluerimus imitari virtutum. Certe si ea potius aversati quam imitati fuerimus, ad damnationem nostram erunt, quia ea tantummodo legendo implere non possumus, si nequaquam imitari faciendo studeamus.

[XIII]. Et hanc quoque virtutem, ut arbitror, non minimam beatitudini vestrae intimare non neglegam, quia hoc silentio opus non praetereundum censeo. Ex hoc enim tempore tantis virtutibus illustris, humilitate cordis et puritate mentis et morum temperantia perspicuus ac spiritali gratia plenus, magnae auctoritatis¹ sanctus Wingualoeus² in divino cultu coepit esse³ et celebre nomen prae omnibus coetaneis ejus meruit habere. Quadam itaque die, dum ex more levioris adhuc et instabilioris aetatis solito soror ejus unica, Chre[irbi]a⁴ nomine, parvula adhuc [pu]ella, cum aliis luderet⁵ puell[is], forte a]ccidit ut oga⁶ ei transeunti occurreret obvia⁷, et sese superbe contrahendo, oculumque⁸ ejus cum radice diripiens penitus erueret atque cito absorberet. Dehinc puella pulcherrima, a parentibus⁹ cervice erecta cum gaudio egressa, ad eosdem curvato capite loco luminis in fronte inhoneste vacua apparente facie, cruore pertincta deformis, cum planctu regreditur; atque tunc miserorum¹⁰ exoritur quasi super gelidum cadaver clamorque planctusque parentum. Illi autem, maximo compressi dolore, sciscitantur familiam suam quonam modo dilectae filiae suae hoc accidisset indicarent malum; et eidem¹¹. Illa autem prae omnibus se omnino nescire denegabat, quia adhuc infantula erat et quia quasi percito volatu ales praedictus ferisset illam, ut vix dignosci inter alias plurimas queat. Sed haec saepius inter fletus commemorabat, ex hac se luce citius migraturam, nisi auxilium ei continuo praestaretur. Ecce vero, dum haec agerentur, angelus Domini in somnis subsequenti nocte apparuit sancto Wingualoeo dicens: *Sancte Dei Win-*

Cap. XIV. — ¹ (m. a.) tantam auctoritatem 1, 3. — ² cfr. *supra* not. 10 ad cap. xi. — ³ (c. e.) om. 1, 3. — ⁴ Cheirbigna? 2. — ⁵ ludebat 1, 3. — ⁶ et anser 1, 3. — ⁷ (occ. obv.) obv. occ. 1, 3. — ⁸ que om. 1, 3. — ⁹ (a p.) apparentibus 1. — ¹⁰ (t. m.) m. t. 1, 3. — ¹¹ ita codd., aliqua forte verba exciderunt.

gualoe. Quo respondente : Praesto sum, ait : Surge, festina discurrere, corda parentum tuorum releva ; nam nimia modo coangustantur tristitia. Non des requiem palpebris tuis, nec oculi tui capiant somnum, donec tibi jussum Christi impleveris mandatum. Nam hodie ogarum gallo ¹² trahente, unica germana tua perdidit oculum suum, et parentes tui dolentes miseri nesciunt quam ob causam amiserit. Sed locus, in quo est reconditus, venter ogae ¹³ est. Nihil igitur in corde tuo ¹⁴ haesitans, sed semper fidens de Dei misericordia, qui opem ferre consuevit recte postulantis, dum ad locum perveneris destinatum, tolles avem praedictam, — non enim erit tibi omnino ignota, nam alta alias supereminet, — et eviscerans ventriculum ejus, recipies oculum sororis tuae, ac sanum incolumemque in loco pristino collocabis. Dominus enim, cui non impossibile est ullum verbum, hoc per te faciet signum, ac tuam, per te, dico, sororem parentibus vestris reddet sanam ¹⁵. Nec tibi parva quidem adhaereat in excusando cogitatio dicendo : Aegyptum reliqui, nec volo regredi ad illam ; et evangelium recordando : [Sin]e mortuos sepelire mortuos suos. [Si enim] haec tibi humana suaderentur lo[quela], verissime congruentissima eadem a te proferenda essent testimonia. Si vero divina, aut etiam, sicut tu audis, angelica, quomodo ea parentibus tuis tantum impertiri denegabis quae cunctis in commune eleganter praestiteris ¹⁶ ? Sanctus ad haec Wingualoeus immobilis stans : Omnibus, inquit, nebulis, quibus prohibebar, a te procul evolutis ¹⁷, ecce servus non solum Domini, sed et servorum ejus, ad omnia quae ¹⁸ jubeam jussa Domini impiger et voluntarius exeo. Angelus autem : Haec summa, inquit, oboedientia est, ut non tarde ac tepide, quod jussum fuerit, agatur : quia oboedientia mente Deo devota major est omnibus sacrificiis et holocaustomatibus. His dictis, statim angelus Domini in auras evadit. Sanctus autem Wingualoeus praecingens se, nec mora, iter facit. Et cum pervenisset ad parentes suos, videns illos maerore confectos propter filiam suam extremum jam anhelitum paene funden-

— ¹² (o. g.) anserum masculo 1, 3. — ¹³ anseris 1, 3. — ¹⁴ suo 1, om. 3. — ¹⁵ sanam 1, 3. — ¹⁶ praestaveris 1, 3. — ¹⁷ evolutus 1 ; (p. e.) om. 3. — ¹⁸ quibus 1, 3.

tem, causam hujus doloris et gemitus et ordinem quasi inscius inquirat. Illi autem penitus ignorare se dicentes, haec saepius respondebant : *Scis ipse, scis* ¹⁹, *sancte Dei : nam certi sumus nullum te, Deo* ²⁰ *revelante, latere secretum. Sed, si quid potes, et si te ulla ad misericordiam proprii sanguinis advocat usquam gratia, adjuva nos, dum adhuc vivimus. Alioquin nos parentes tuos cum ista pariter germana tua, si tamen fas est dicere te carnales habere propinquos, qui caelestibus, dilectissime, jam copularis turmis, saltem mortuos sepelies superstes. Tandem igitur recolligi ogarum* ²¹ *gregem praecipit* ²², et eam, quam ceteris eminentiorem ²³ cernit, tenere ac eviscerare fecit ; et oculum sororis ejus, secundum praedictum ²⁴ angeli Dei sermonem, de ventriculo ejus diviso detulit, atque in locum suum, facta Deo gratiarum actione, sicut fuerat prius recollocavit ²⁵. Ales quoque praedictus nullam sustinens injuriam, quod forte non minori, ut arbitror ²⁶, deputabitur virtuti, illaesus, quasi a nullo contrectatus exultans, superbe gradiendo, extenso in longum collo, decantans ceteras adibat aves ²⁷. Illi vero, quos planctus et ²⁸ nihil nisi planctus et gemitus tenebat, Deo auxiliante dolore mortis amico propulso, in gaudium per adventum sancti Winvaloei conversi sunt, dicentes : *Benedictus qui venit in nomine Domini, et benedictus praecipue Deus, qui talem nobis consolatorem misit* ²⁹ ; *qui cotidie adimplens promissa sua mirabiliter signa et prodigia multa dignatur operari in sanctis suis. His denique factis, et eisdem parentibus a se* ³⁰ *verbis pacificis et consolatoriis admonitis, atque humili benedictione in bonis operibus confirmatis, — sic enim oportebat, ut et qui* ³¹ *genuissent illum huic mundo, idem regeneraret futuro saeculo, — nec diu remorans, splendente quasi vultu angelico humillimus permeavit* ³² *ad suos.*

XV. Item de mirabilibus ejusdem gestis hoc factum videtur nobis minime praetereundum ¹ narrari. Quadam etenim die, dum quidam ex discipulis ejus ² huic commendatis, nomine Thetgonus, divina cum praedicto sancto ediscens eloquia et jam,

— ¹⁹ om. 1, 3. — ²⁰ (c. s. n. t. D.) t. n. D. c. s. 1, 3. — ²¹ (r. o.) recolligere anserum 1, 3.

— ²² praecepit 3. — ²³ eminere 3. — ²⁴ praedicti 1, 3. — ²⁵ om. 1. — ²⁶ (u. a.) om. 3.

— ²⁷ (c. ad. av.) adibat socios suos 1, 3. — ²⁸ (p. e.) om. 3. — ²⁹ hic desinit pars codicis 1 quae descripta est manu saeculi XIII; cfr. supra not. 8 ad cap. vi. —

³⁰ (p. a se) a se p. 1, 3. — ³¹ ita post corr. 1, quos 3. — ³² recurrit 1, 3.

Cap. XV. — ¹ preter eundem 1. — ² om. 1, 3.

quae dicebantur, sitienter percipere praevalens, melliflua sibi tradita ab eodem solus cum codice suo relegeret dicta, et ingravescente subito somno fessos sopori ³ dedisset artus, et ⁴ denuo quasi renovatus agiliorem posset capessere intellectum, ecce serpens gelidus, sole calente⁵, caveis suis circulos suos explicans erupit, atque ex lingua trisulcata ictum acutissimum vibrans, morsu pedem ejus laesit totumque veneno infecit ⁶. Quo statim facto, callidus serpens argillosa quaerit latibula. Ille autem expergefactus, veneno jam non solum per pedem sed per cuncta non paulatim grassanti ⁷ jam turgescientia membra, pergens ad magistrum suum, pedem ostendit, initium causamque doloris nesciens. At sanctus Wingualoeus pedem cernens ultra quam credi potest distentum, et cetera membra jam prae tumore candescere incipientia : *Ubi hoc, inquit, frater carissime, antiqui hostis potuisti invenire vestigium ?* Ille autem deplorans ait : *Nescio, domine. Unum autem scio, quia, nisi adjuves me, extremum funditus miserabilis sortis, pro dolor, non visurus adolescentiae vel aetatem juventutis miser et indignus ante unam etiam horam persolvam debitum. Aut si tibi tantum in nos, inquam, in tuos ferreum pectus et dira praecordia et tanta crudelitas, cur argento lenior lento in alios ad misericordiam promptissime mollioris, cur lilio mollior in ceteros flecteris, cur auro clarior purissimo in quosnam renites, cur rosa fragrantior in externos redoles ? Qui igitur erga extraneos multum es tam ⁸ sollicitus, noli, quaeso, quasi dissimulans licet indignos spernere et derelinquere tuos. Confido enim per te meam me posse, si tu vis, pristinam adipisci sanitatem, quia firma teneo fide quod quaecumque poposceris, dabit tibi Deus. Et haec dicens, quasi jam exhalans spiritum, membris veneno jam defluentibus, ad solum prosternitur. Beatissimus autem Winvaloeus paterno affatus affectu, brachio protracto ac ⁹ modicum subridens : *Tibine, inquit, somni jam excessit animo locus ? Nihil nisi per somnum antiquus tibi potuit nocere inimicus. Mandaveram siquidem ne quis horam dormiendi, sicut nec comedendi vel bibendi, quaereret inconcessam. Nota tibi astuti serpentis, qui pervigil in rebus pessimis, quaerendo quem devoret circuit, adhuc non fuerant machinamenta ; quia quanquam dormires, ille tamen nunquam quiescit. Qui quanto securior fueris, tanto nequitiae suae arma praeacuens, ungulam in cor non desinit figere. Nec plura locutus, elevans illum manu dextera : *Vade, inquit, ostende mihi***

— ³ fessos repetit 2. — ⁴ ut 1. — ⁵ calescente 3. — ⁶ (laesit-inf.) cruento guttulas commiscens ferit virosas (corr. ex virosos 1) 1, 3. — ⁷ grassante 1, 3. — ⁸ vox erasa in 1. — ⁹ corr. ex ad 1, ad 3.

locum, in quo te illicitus ¹⁰ *corripuit somnus.* Nec mora, quamvis debilis, urgente tamen necessitate, sui deputans et confitens culpam redarguente conscientia, perrexit ad locum; et multum deplorans: *En, inquit, locum, ubi me modicae miserum dedissem quieti.* Sanctus denique Wingualoeus prostrato in oratione ad terram corpore, prospectisque circumquaque in circuitu omnibus locis ac tellure de cuspide baculi sui lustrata, quandam tandem invenit fissuram, ubi se lucifugus expersque veri luminis lubricus anguis occulendus atras semper amando occultavit ¹¹ latebras. Moxque ubi signa ejus inventa sunt, clamat: *Quicquid letiferi seminis in ista [lati]tas rima, erumpe, perge* ¹² *foras, Christi edisce trophaea.* Nec diu moratus, audito Christi nomine, squameus, mirabile visu, turgescendo collo sibilans apparuit serpens. Sed statim crucis Christi vexillo confossus per manum viri Dei emisso, nil contradicens contorsus nemine feriente inexcusabilis miser interiit. Sanctus autem vir Deo gratias agens, aquam petiit, et cum oleo infusa benedictione miscitans, infirmo paene veneno consumpto porrigit bibendam. Ac statim ejus, qui paene mortuus fuerat, extenuatis perpropere rursus miro in modo redeunte per membra veneno artubus, animatis ¹³ paulatim succrescunt vitalibus vires. Vir autem Domini prudentissime admonens caput serpentis, ubi apparuerit, esse conterendum, scilicet aperte demonstrans pravo visui ¹⁴, ubi emergerit, cito resistendum, nil praesumptive agens, gratias Deo una cum sanato puero et omnibus circumstantibus referebat laudes. Sed pater ejus Fracanus hoc quoque audiens miraculum, currens ad illum talia commemorat dicens: *Nate mee vires, mea magna potentia solus, te deprecor, ut exores Dominum Deum tuum, ut tale pestiferum genus nusquam in ista, quae Breona dicitur, appareat regione.* Sic denique, illo ¹⁵ Deum invocante, factum est, et ¹⁶ nullum omnino deinceps serpentinum genus apparuisse dicitur in illa regione; et si ab aliquo aliquando usque hodie illuc ¹⁷ delatum fuerit vel probandi modo, cito stridet quasi tridente confossus et statim expandit se moriturum, praestante Domi-

— ¹⁰ *corr. ex* illicitus 1. — ¹¹ occultarat 1, 3. — ¹² perdi 2. — ¹³ *corr. ex* animatus 1.
— ¹⁴ (p. v.) parvo usui 1. — ¹⁵ isto 1, 3. — ¹⁶ ut 1, 3. — ¹⁷ hoc (*sic*) 1, 3.

no nostro Jesu Christo, cui est imperium, honor et virtus in saecula saeculorum. Amen (1).

XVI. Sed et haec ejusdem virtus egregia non est praeter-
eunda narrari. Nam cum quidam ovium pastor, qui appella-
batur Woedmonus ¹, sub duce suo Quonethedo ² gregem sibi
depositum in pascuis juxta silvam uberrimis pasceret ³, subito
aer ⁴ densa caligine quasi in uno vellere conturbatus ⁵, ictibus
crebro fulmineis intonare coepit ⁶ corusco per caelum micanti-
bus, vento igni pluviaque turbidissime permixto. Obtenebratis
itaque ⁷ per circuitum omnibus, pastor ⁸ tantam non perferre
valens aëris inclementiam, caecatus ad terram prosternitur
pavidus; sed et oves, pastore suppresso, fugerunt. Custos autem
pecudum, jam nocte, clauso diei lumine, omnia tegente,
quando in se capite erecto reversus est, nullas nisi lupos pro
illis circa se glomeratos vidit. Magno itaque tremore concus-
sus, ait intra se: *Sancte Dei Wingualoe, ne, obsecro, furorem
horum contra me dimittas praevalere. Scio enim me ab his per te
posse eripi.* Sed nec multum vir Dei imprecatus, opem non
distulit ferre poscenti. Nam [inter se] et illos baculum ⁹ reicientem
visus ¹⁰ misero fuit, ut postea referebat, usque mane sanctus
stare Wingualoeus ¹¹. Mane autem facto et sole exorto, sancto-
que huic, fugato terrore, jam non apparente, tandem intrepidus
fugitivas absque ullo discrimine ad statuta ¹² priora congregat
et reducit universas bidentes. Ac statim pecore derelicto,
graditur ad ¹³ sanctum Dei ¹⁴ Wingualoeum, narrans ei
omnia ¹⁵ quae per eum eidem in ista nocte facta sunt. Ac
multum transcendendo per campos, per viarum compita ¹⁶, perque
silvarum opaca eo transeunte multum reboantia talia in aures ejus
solo prostratus clamat dicta:

Exametri versus heroici.

*Sancte Dei custos pecoris ¹⁷, pastoris et arma,
Hircos qui vastans depellis jure malignos,*

Cap. XVI. — ¹ Guedmonus 3. — ² Quonethetho 1, 3. — ³ pascebat 1, 3. — ⁴ aere
1, 3. — ⁵ conturbato 1, 3. — ⁶ (i. c.) om. 1, 3. — ⁷ undique 1, 3. — ⁸ om. 1, 3. —
⁹ baculo 1. — ¹⁰ visum 1, 3. — ¹¹ (s. s. W.) sanctum stare Winvaloeum (Guengua-
loeum 3) 1, 3. — ¹² ita codd., leg. stabula? — ¹³ om. 1, 3. — ¹⁴ adire 1, 3. — ¹⁵ (n. e. o.)
o. narraturus 1, 3. — ¹⁶ corr. ex competa 1. — ¹⁷ corr. ex peccoris 1.

(1) Cfr. infra, not. ad cap. 18 fin.

*Qui Christi electus rimaris dicta benigni,
 Cum Christo praesens qui largam dedis egenti
 Nil remoratus opem misero, sed condita servans
 Tecum sed Christus ut velle tuum hoc operatur.
 Dic, rogo, quis tibi, quis similis nunc sorte potenti
 Ultra hominum mores caelebs ¹⁸ in corpore versans?
 O decus egregium patriae lumenque perenne,
 Atque mei pecorisque simul de dente luporum
 Servator, proprii sacrato in limine sistens,
 Debitor, alme, tibi pro tanto munere reddo
 Dignas et digno Christo conamine grates.
 Sed nunc posco tuum aeterno cum foedere serves,
 Alme, gregem pecoris jam cum custode miselli,
 Winvaloe, dicens, celsi jam cultor olympi,
 Insidiis latronum pulsus omne per aevum,
 Nil inimica mihique meisque simul valeat sors
 Dura nocere rogo, custos sed perpes in horis
 Adsis, o praeclare, meis tu sancte diurnis
 Commoda quaeque feram te largitore recepta.
 Aut si lapsa semel fuerint adversa per acta,
 Te retrahente ¹⁹ mihi puto haud aliter retracta.
 Nam Christi famulum Domini omnia tanta sequentem
 Certus sum claris qui semper praesidet aulis.*

Finitis versibus de prosa incepti.

Haec vero vir Dei a rustico viro audiens, stupefactus prae
 confusione mitissime laeto more solito animo auferre a se vir-
 tutis laudem hanc nitebatur ²⁰. Sed idem secum rusticus admi-
 rans ait : *Miror te virum prudentem, veri Dei sequacem, velle dona
 auferre christicolis, quae per te non solum propter tui, sed propter alio-
 rum profectum Deus concesserit.* Et talem hoc modo concludens ser-
 monem : *Iste est, inquit, non alius, qui mihi notissimus pervigili
 apparuit in ista praeterita nocte vultus.* Sed sanctus tali confusus
 quaestione factus, nihil rustico opponendum reperiens, ab hoc quoque
 miraculo, Deo monstrante, etiam nolens revelatur apertius. Atque
 protinus in cellulam suam, ut verba narrantis audivit, tacitus se
 recludens, quia quo se aliter occultius conderet non habebat, eru-
 bescens confugit. Sed et rusticus nunc laudibus insistens nec ²¹

— ¹⁸ corr. ex caeles 1, caelesti 3. — ¹⁹ trahente 1. — ²⁰ (v. l. h. n.) n. h. v. l. 4, 3. —

²¹ (l. i. n.) laudes, interdum 1, 3.

cum increpatione illum ²³ Dei mysteria celare cupientem arguere ²³ non desinit ²⁴.

XVII. Dum autem haec erga rusticum agebantur, solus in oratorio nocturnis quiete vir Dei tenebatur vigiliis. Quid ergo dicemus ad haec? An ille, qui solus adhuc corporalis in oratorio stabat, statim ut invocaretur, excitatus corporaliter anxio in tribulatione posito videntus, ad rusticum, ut Abacuc ad Danielelem vel Philippus ad eunuchum, translatus sit? an potius corpore gravi immobiliter manente, spiritu ductus fuerit, sicut beatissimus Johannes apostolus et evangelista, qui cum reclusus fuisset in Pathmo insula propter verbi Dei administrationem, fuisse se in spiritu testabatur dicens: *Fui in spiritu in die dominico?* utrum et angelus, qui ei custodiendo in bonis semper actibus deputatus fuerit, effigie eidem simillima ex aere sumpta apparuisse dicendus est? Nam legimus in Actibus apostolorum beato Petro apostolo de periculoso carcere per angelum educto, primum quosdam discipulorum phantasma esse, ceteros vero nequaquam, sed ejus angelum putasse. Hoc enim nequaquam dicerent, si eum habere angelum pro certo nescirent, et quaedam quidem quasi per ipsum hominem, ac si omnino nescientem vel certe scientem, ministrare putarent, hoc bene jam docti dominico sermone: *Angeli eorum semper vident faciem Patris*. His igitur tribus a nobis propositis, veniamus ad hoc quod forte verum esse aestimamus, hoc est, illum certe spiritu ductum fuisse. Si enim hoc corporaliter transductus egisset, confiteri forsitan quod ei suggeritur non erubesceret. Si autem angelus ejus, quamvis imaginaliter, hoc fecisse, ipso absente, credendus esset, hoc negare confestim videretur, quod sese nullo modo egisse memoraret. Cum vero hoc se ipsum spiritu egisse quod dicitur, in mente recoleret, negare quae fecerat in promptu non habebat. Cum enim carnis adhuc sarcina deprimi cerneret, hoc quod se spiritualiter gessisse memineral fidenter explicare non audebat. Unum ergo refugium habuit cum silentio cellam suam. Dicamus ergo, dicamus eum illuc esse ubi fideliter invocabatur spiritu ductum; sicut Eliseum prophetam, qui quanquam apud semet ipsum in cubiculo ¹ suo mansisset, puero tamen, qui post virum a lepra per virum Dei curatum quasi inscio magistro cucurrisset, revertenti cor suum praesentem fuisse dicebat ad hoc quod in via fecerat. Nam cum pro munere nequiter accepto coram domino suo stans redarguitur, idem interrogavit dicens: *Unde venis, Giezi?* Qui respondit: *Non ivit servus tuus quoquam*. At ille ait: *Nonne cor meum in praesenti*

— ²³ om. 1, 3. — ²⁴ (m. c. c. a.) secretum mysterium celantis (*corr. ex* caelantes 1) intermittere 1, 3. — ²⁴ et preces *add.* 3, 4.

Cap. XVII. — ¹ cubili 3.

erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui? Quid enim hoc loco nisi spiritus per cor designatur? Quid enim? numquid nam credibile est, ut cor tantummodo, quod quidem pars quaedam corporis est, corpore in cubiculo manente, — corpus autem humanum grave esse pro conditione quis nesciat? — an ² non potius spiritus, qui naturae subtilioris est, transferendus credatur ad viam? aut nullo omnino modo translatus, nisi dilatato de superno lumine, quo perfrui consueverat, quod saepe solet in sanctis, animae visu elevatus? Sed tamen iterum ab istud sentiendo revocamur dicendo : *Nonne cor meum in praesenti erat, quando reversus est homo de curru suo?* Non enim praesens fuisse cor in via, per quod spiritum significare diximus, cujus corpus interim in domo sua manebat, credi potest, nisi aliquo quocumque modo transferri vel moveri credendum esset. Ductus igitur spiritus, qui corde dicto intelligitur, ad viam est; cujus cor in praesenti esse non dubium est. Est et aliud in hoc sermone, si subtilius indagetur, non minus intellegendum. Dicto enim cor in praesenti esse, seu moveatur sive non moveatur, vel hoc vel per quodcumque spiritus demonstratur, cujus Deus sessor et inhabitator fieri videlicet creditur, ad omne quod vult praesentari non dubitetur. Nam ubique praesens est, et quem nihil latet, cujus ante oculos omnia aperta et nuda sunt; sed quem dignatur habere sedem, de illo ejus amplissimo et inexhausto luminis ac purissimo fonte, potest et ipse, cooperante in eo gratia ejusdem, aliquid et tamen magnum ac praeclarum ac lucidissimum haurire, dicente psalmista : *Quia apud te fons vitae et in lumine tuo videbimus lumen.* De hoc quippe fonte si nequaquam quasi praegustando biberet, nunquam diceret : *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum : quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* Et si ejusdem luminis, ex quo illuminari cupidus desiderabat, minime participem fuisse quasi praemonstrando ei, quod sanctis postmodum daretur merentibus, recordaretur, non in alio psalmo subderet dicens : *Sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* De qua ejus fontis puritate et luminis claritate potiti, poterant hi ambo praedicti et transferri sine motu et moveri sine transitu : hoc est, et transferri spiritu ad id quod laborabat adjuvandum ducendo sine corporis fatigue, et moveri, hoc est animo a Deo excitato ad illud quod inique condebatur condemnandum ³ sine ulla vel corporis vel spiritus transmigratione, Deo in corde praesidente et omnia immobiliter demonstrante, qui de loco ad locum quasi instabilis non est quaerendus. Sed si quis multum sitiens cupit invenire eum, scrutetur cordis sui medullas, utrum Deo aptae sint ad sedendum, quia dicit : *Estote sancti, quia ego sanctus sum ;* et si con-

— ² ac 3. — ³ condemnandum 1.

gruas Deo sedes inveniri in se viderit, Deo gratias referat, quia non a se sed a Deo hoc esse operatum constat. Et si esse se adhuc imparrem hujus muneris cernat, emundare interiora vasis sui, id est secreta cordis, diligentius studeat, quatenus Deo habitaculum fiat, dicente apostolo : *Dei agricultura, Dei aedificium*⁴ *estis. An nescitis, quia Dei templum estis, et spiritus Dei habitat in vobis ?*

XVIII. Sed ne tardius in istis exponendis inhaerendo iterum religemur, ea potius, quae de hujus sancti virtutibus coepta sunt, prosequamur. Nam et hoc quoque ejusdem egregium opus videtur nobis non esse sub silentio tegendum, quod, dum in aperto auribus beatitudinis vestrae diligentissime intentis coram expositum et delatum fuerit, maximum spero prae omnibus quae jam de isto dicta sunt, spectaculum praebiturum. Quamvis enim mirari non immerito potuisset caeci lumina restaurari, oculum ab alite jam ab hesterna die comestum reparari, et raptorem, quod non minus mirandum, adveniente Christi vero medico, illaesum reservari, et peremptum a serpente jamjamque moriturum ad vitam reduci, plus tamen exanime jam corpus eodem invocante refoveri, atque animam jam penitus e corpore elapsam reduci, mirandum esse decerno. Quadam itaque die, dum contentio ludicra inter Fracantum ejusdem genitorum et Riwalum Domnonicae¹ partis ducem² (1) de velocitate equorum suorum³ orta fuisset, cursum paene aquilarum, ut etiam tunc dicebant, assimilantium, nam quisquis⁴ horum alterius sonipedem suum ferebat esse excellentiorem, spatio cursus emenso, conventio conducti diei⁵, in qua⁶ quisnam eorum perniciosior fieret probaretur, amborum consensu facta est. At tunc plu-

— ⁴ aedificatio 3.

Cap. XVIII. — ¹ Domnoniae 1, 3. — ² om. 2. — ³ (d. v. e. s.) e. s. velocissimorum causa 1, 3. — ⁴ quisque 3. — ⁵ (c. d.) d. c. 1, 3. — ⁶ ita codd.

(1) Occurrit in Vita antiquissima S. Tugduali nomen *Riguali comitis, qui primus venit de Brittonibus citra mare* (A. de la Borderie, *Vies anciennes de S. Tudual*, p. 12), itemque in Vita S. Brioci *Rigualis comitis*, qui dominabatur in Domnonia Armoricana (*Anal. Bolland.*, tom. II, pp. 181, 182), id est in ipsa hac regione quam incolebat S. Winwaloeus. Hos duos diversos fuisse existimat cl. de la Borderie (tom. cit., pp. 116, 119). Praeterea in Vita S. Guenaili, qui S. Winwaloei discipulus fuit, Cornugalliae praefuisse legitur titulo regis *Rigmalus* seu Rigwalus, *vir honestate justitiaque praeclarus, qui et eandem (terram) tam moribus quam legibus venustavit* (*Act. SS.*, tom. I Nov., p. 677 A); quem eundem esse censui cum Hoello I, sed vereor ne id audacius a me suppositum arbitrentur rerum Armoricanarum eruditi : et quidem in fine praefationis ad hymnum (infra ultimo loco inter hymnos edendum) quem in laudem S. Winwaloei concinnavit Clemens, Wurdestino aequalis (cfr. supra, p. 186 med.), dicitur Cornubiae rector fuisse Rivelen tempore quo Salomon Britones rite regebat.

rimis tam nobilibus quam ignobilibus ad spectaculum istud congregatis, levissimi in equos pueri trepidos, micantibus auri-
bus vix pulverem prae velocitate sui summum contingentes, artifi-
ciosissime ad cursum bene edocti, equos ascenderunt ⁷. Plurimorum igitur equorum cursu concepto, quia non tam
hirundo flexuosa, neque accipiter columbam persequens, neque
omnino, ut fertur, omne falconum genus aera findere vacuum ali-
quando visa sunt quam isti cornipedes, ut vix dromedariorum more
currentium differentia aliqua a prospicientibus inter sessorem et
sessum prae cursus alacritate agnosci potuisset; cunctis una se
certatim moventibus de loco agonis, illos a sinistra, hos autem
a dextera, ipse in directum medius currens solus Fracani caballus
antecurrit omnes ⁸. Puer autem, a quo regebatur, Maglus⁹, Cono-
magli filius (1), Fracani nutritoris, appellabatur. Cujus subito casus
maior omnium circumspicientium fuit. Sed ¹⁰ cum ferre impe-
tum currentis equi puer ¹¹ non valuit, casu ¹² inter acutissi-
mas petras concidit. Cujus statim corpusculum membris per
omnia fractis et miserabiliter collisis [jam] sui acceperunt
mortuum, antea multum laeti, nunc vero tristes effecti. Quem sui
flebant parentes et os ad os confingebant, atque omnia membra
particulatim recompaginare nitentes, studium gerebant in-
cassum. [Plo]rabat quoque praecipue et Fracanus, cujus
reatu [omni]a quae accidissent mala contigisse [ferebant] ¹³;
et totus undique promiscui sexus ploratu cum alto gemitu et
hejulatu repletur aer. Tandem cum sufficienter modum
dedissent fletui, lassescentes: *Tollite hinc*, inquit, *eum ad*
sepliendum. Jam ¹⁴ *nihil aliud debetur mortuo jam facto nisi*
sepulcrum. Illi autem, qui prius sancti Wingualoei audierant

— ⁷ conscenderunt (equos om.) 1, 3. — ⁸ (a. o.) o. antecellit 1, 3. — ⁹ hoc vocabu-
lum, sicut et sequens, notavit corr. 1 addita supra lineam siglo quo significari solet
syllaba pro (sic etiam infra lib. II, cap. 12) forte ad indicandum hic haberi nomen
proprium viri. — ¹⁰ Nam 1, 3. — ¹¹ om. 1, 3. — ¹² om. 1, 3. — ¹³ ferebat 1, 3. —
¹⁴ Nam 3.

(1) Magli et Conomagli nomina (in codice Cottoniano praetermissa) forte prius
erant communia seu generica, quae postea propria virorum fecerit progressus
traditionis popularis. *Maglus* enim idem sonat ac *princeps* (D'Arbois de Jubain-
ville, *Cartulaire de Landevenec* in *Mélanges hist.*, tom. V, p. 545): unde et *Cono-*
maglus (cfr. Zeuss. *Gramm. Celt.*, ed. Ebel, p. 901) *comprinceps* interpretari potest.

atque noverant famam ¹⁵, dicebant : *Vere si modo hic ¹⁶ sanctus filius tuus ¹⁷ Wingualoeus adesset, revivisci et iste quidem puerulus potuisset. Nonne etenim qui caeco visum et fraudatae lumine eundem reverti oculum ante raptum, et moribundo jamjamque veneno serpentis grassante, curam adhibere valuit, posset, si praesens invocaretur, facere ut et hic quoque mortuus resuscitaretur ? Non enim minus ista agere quom mortuum suscitare. Ceterum cum ¹⁸ haec dicerentur ¹⁹, Deo agente, — plus enim illum tribuere quam rogatur etiam et nos ingrati pro certo scimus, et ea saepe concedere quae nec cor nostrum infidum audet postulare, — sanctus in praesens adest ²⁰ Wingualoeus. Qui mox videns illorum vultus ²¹ maestissimos, — sed ubi visus est, cunctus maeror ²² mentis refugit, — nihilque interrogans, quippe omnia sciens : *Recedite, inquit, non est mortuus puer, sed aeger jacet*. Illi autem, qui antea inaniter tumultuose fluctuabant, frigidi, exsanguis paene effecti, ignorantes quid agere deberent, primo sanctissimi viri aspectu jam ad modicum animo elevati, et hoc quoque dicto ab ejus ore audito magis magisque calefieri incipiunt et confortari, credentes a Deo missum esse, sicut de ejusdem sorore actum fuisset, ad hoc quod confidentes eundem posse actum praestare rogabant agendum : nam plurimas illum Deo operante audierant et viderant fecisse virtutes. Sed non frustra confisi meruerunt cernere laeti quod diu tristes desiderabant et sperabant fieri. Illis enim recedere pusillum jussis et globum in circuitu ad videndum quid ageret facientibus, mox ut fidem illorum ardentissimam aspexit, dexteram exanimis defuncti comprehendens : *Dominus, inquit, Jesus Christus, qui te, cum non eras, plasmavit, et carnem sumens ex virgine immaculatam pati pro te non dubitavit, resuscitet te : Cui si, sicut oportet, petatur, nihil impossibile est*. At tunc puer qui mortuus fuerat, quasi a ²³ quodam gravissimo somno excitatus, statim surrexit, atque exinde cum suis domum remeantibus gratiarum [Deo et] sancto Wingualoeo actionem in commune referentibus, sanus atque incolumis equitavit. Dehinc miraculorum cumulis, eruditionum sermonibus, morum exemplis per universam terrae Armoricae regionem celebre factum est nomen ejus, praestante Domino*

— ¹⁵ virtutes 1, 3. — ¹⁶ corr. ex huc 1. — ¹⁷ (f. l.) sanctus 1, 3. — ¹⁸ dum 1, 3. — ¹⁹ dicebantur 1, 3. — ²⁰ visus est adesse 1, 3. — ²¹ (i. v.) v. i. 1, 3. — ²² sequitur vox erasa 1. — ²³ de 1, 3.

nostro Jesu Christo, cui est honor et potestas et imperium in saecula saeculorum. Amen (1).

XVIII. Et ecce non longe ¹ quidem post has et alias plures miraculorum multitudines, quadam nocte, dum se post laborem consuetum, completorio expleto, modicae quieti dedisset, haec ei subito inhaesit cogitatio, ut sancta loca, in quibus Patricius sanctus ² habitaverat, vir prudentissimus atque plene catholicus, inviseret et ejus disciplina atque exemplis quasi discipulus frueretur egregiis. Qui non ante multum temporis quasi candela lucidissima in alto collocata amplissima aspergens lumina cunctas Hiberniae insulae illuminarat ecclesias, et non solum illas, sed etiam totius mundi omnes ad quas fama ejus meritumque deferri potuissent ³; tam fortis contra haereticos eradicandos et mundi perversores quam mitis et humilis in bonos et veros Christi cultores. Nam omnes magos atque ariolos totius insulae praedictae, quamvis callidissimos, suae tamen doctrinae cum orationis virtute gratia prosternebat. Aut hos sine ulla cunctatione ad interitum perpetuum, nisi Christo citissime perversa opera sua corrigentes converterent, aut hos, si prava opera perfecte paenitendo derelinquerent, mercedem illis a Christo optatissimam promittendo, ad vitam secum ducebat sempiternam. Et quosdam quidem volentes, quosdam autem nolentes, nullum autem paene intactum relinquens, omnes tandem convertit ad Christum. Hujus ergo viri excellentissimi opinione longe lateque diffusa incitatus, differri se nisi usque in crastinam diem posse nullo

Cap. XIX. — ¹ corr. ex longo 1. — ² (P. s.) s. P. 1, 3. — ³ potuisset 1, 4.

(1) In ea clausula doxologica arbitratus est cl. Ramé (tom. cit., p. 432) desiisse Vitam primigeniam, cui a Wurdestino addita fuerint ea quae sequuntur. At praeterquam quod similis clausula jam legebatur supra in fine capitis 15, admodum incredibile videtur a primaevo scriptore ea tantummodo narrata fuisse quae ad pueritiam et adolescentiam sancti spectarent, nequaquam vero quae ad gesta ab illo ubi ipse aliorum regimen suscepit et ad felicem illius obitum. Itaque potius existimaverim in fine capitis 15 terminatam fuisse seriem lectionum quae ad divinum officium die festo S. Winwaloei recitabantur, quales exhibet codex noster 4, ex Wurdestini lucubratione desumptas: et sane si demas quae cap. 6-13 a Wurdestino paraenetice adjuncta sunt, novem omnino supersunt distincta rerum capita. E capitulis deinde 16, 17 et 18 aliae confici potuerunt lectiones breviores, quae forte in die octava sollemnitatis recitabantur. Ceterum hujusmodi doxologiae in corpore aliorum Actorum etiam valde antiquorum occurrunt. Exemplum habes in Actis graecis S. Christophori editis *Analect. Bolland.* tom. I, pp. 121 sqq., num. 18 extr. et num. 21 extr.

modo molitur, sed cum mercatoribus transmarina negotia ausportantibus ⁴ ventum in portu serenum expecta[n]tibus simul pergeret et transmigraret ad Scotos. Haec autem eo cogitante, apparuit ei eadem nocte in somnis vir splendidissimus quasi habitu angelicus et quasi in capite coronatus. Et dixit ei : *Sancte Dei Wingualoe, vigilas ?* Qui respondit : *Ecce adsum. Quis es tu, domine ?* At ille : *Frater, inquit, carissime, non sit tibi cura tanta enatare maria, tanta terrarum perambulare spatia. Ego sum Patricius, quem cupis adire. Noli vexari. Omnia quaecumque desideras nosse in solo alieno, poteris et in tuo manens pro certo scire. Sed ne hic ⁵ multum habitabis ⁶. Nam Deus ipse Christus, cum jam ita sit, magister tui aderit. Cur Christus sedem sibi dedicatam, id est pectus servuli sui, odoriferis mirae pulchritudinis non sculperet et exornaret gemmis, id est virtutum nutrimentis ? Habes vetus, non nescio, et novum cum scientia docile testamentum. In his semper et quae ex illorum radicibus germinant vive et meditare. Nihil aliud, dico tibi, necesse est quaerendum. Habes et amantissimum patronum, cujus dulcia quasi mel in ore tuo semper redolect⁷ verba ; habes et nostri quam vidisti et audisti normam. Igitur hanc etiam sequens, sed tamen hic non longe inhabitaturus, habes et in tua quod volebas quaerere in aliena terra. Ne ultra, quaeso, quaeras ; sed vade, quaere locum, cum aliis quos tibi dederit magister tuus, apte tibi, sicut ipse scit, convenientibus. Sed illorum memento et aliorum in futuro plurimorum quia doctor et dux eris. Nostri tamen praesentiam quantum vidisti, sufficiat tibi. Sed memoria nostri et, quod eo multo plus majus est, Christi, nunquam recedat a corde tui. Haec et alia plura postquam locutus est ⁸, quippe omnia docens quae agenda regulariter essent, cito ab ejusdem oculis evanuit (1).*

— ⁴ corr. ex ansp. 1, asp. 3 — ⁵ (n. h.) h. non 1, 3. — ⁶ inhabitabis 1, 3. — ⁷ redolect 3. — ⁸ sit 1, 3

(1) Haud exigui momenti, ad definiendum qua aetate floruerit S. Winwaloës, quaestio hoc loco discutienda occurrit, utrum scilicet quae a scriptore nostro referantur capp. 19 et 20, contigisse supponantur vivo adhuc Patricio an ita diu post ejus obitum ut nihil inde quoad chronologiam vitae S. Winwaloëi colligi queat. Hoc posterius omnino contendit cl. Ramé (tom. cit., p. 433), eo praecipue nixus argumento quod Wurdestinus, ubi Patricium hic inducit, praeterito tempore utitur, ita scribens : *Haec ei subito inhaesit cogitatio, ut sancta loca, in quibus Patricius sanctus habitaverat, ... inviseret et ejus disciplina atque exemplis quasi discipulus frueretur egregiis. Qui non ante multum temporis ... cunctas Hiberniae insulae illuminarat ecclesias ...* (cap. 19 init.). Verum nullam haec difficultatem facessunt, si visionem referas ad extrema tempora vitae S. Patricii, vel potius

XX. At ille impiger omnia magistro ex ordine cogitationis suae nec non et visionis relaturus, cellulam, ubi ipse solus dormiebat, legebat atque meditabatur, mane facto ¹ humiliter adorans adiit; atque petita primo benedictione et data dicendi licentia, — hoc enim semper in usum habebant, ut si non necessitas nimia aut utilitas multum necessaria cogeret, omnino non loquerentur, maxime autem horis silentio dedicatis, scientes procul dubio mortem et vitam in lingua esse deputatam, — omnia haec audiens recolentem, postquam paululum conticuisset et apud semet ipsum quid haec essent deliberasset, senex hilari vultu respondit ad illum: *Tunc igitur adhuc furto es satiatius?* Ille autem nimio rubore confusus: *Quali, inquit, furto?* Tum senex: *Visendi, ait, Patricium, te nemini prius indicante.* Ille dehinc ²: *Tali me confiteor furto satiatum. Ex quo enim haec mihi adhaesit cogitatio, donec ille per visum hunc quoque modo apparuit, totum cor meum amore quasi ardenti igne comburebatur; et modo ex memet ipso didici, quod vere dictum est ignem esse caritatem. Nunc vero, postquam ejus visione pariter et allocatione frui sum, quamvis amor verus non minus semper permanet, tamen anxietas cordis magna ex parte quievit.* At senex: *Divina haec revelatio est, non ficta temptatio. Noli, ait, timere, sed*

Cap. XX. — ¹ corr. ex festo 1. — ² dehin 1, et ita saepius in seqq. capp.

ad illud tempus ubi is quidem jam e vivis excesserat, sed nuntius obitus illius nondum pervenerat in Britanniam Armoricam. Et id quidem probabilissime, ni fallor, inde suadetur quod ex una parte, tum in exemplari breviori tum in prolixiori S. Patricius inducitur ita Winwaloeum alloquens: *Ego sum Patricius, quem cupis adire*, et praeterea in Vita prolixiori fatetur Winwaloeus se vehemente desiderio incensum esse *visendi Patricium* (cap. 20 init.), quae certe difficile intelleguntur, si Winwaloeo tunc innotuerat Patricii obitus; ex alia vero parte Patricius apparuisse narratur ut *vir splendidissimus, habitu angelicus et quasi in capite coronatus*, quae insignia tribui solent sanctis jam ad superos evectis. Itaque jure mihi concludere videor illam apparitionem, vel quae cum ea connectuntur, a scriptore Vitae S. Winwaloei illigata esse eo tempore quo S. Patricius recens vitam temporalem cum aeterna commutaverat. Restat ut ipsum illud tempus quodnam fuerit inquiramus. Jam vero satis perspicue nuper demonstravit cl. v. d'Arbois de Jubainville (*Revue celtique*, janv. 1888, pp. 111-116) S. Patricium mortuum esse anno circiter 457 vel certe non post annum 466, idque egregie confirmari potest ex testimonio quodam antiquissimorum de Vita S. Patricii scriptorum Tirechani et Muirchu Maccumachteni, quod valde miror a doctissimo viro fuisse praetermissum. Apud utrumque nimirum legitur haec indicatio de anno obitus S. Patricii: *A passione autem Christi colleguntur anni CCCCXXXVI usque ad mortem Patricii* (*Anal. Bolland.*, tom. II, p. 36; tom. I, p. 548). Quibus verbis obitus S. Patricii contigisse indicatur anno aerae vulgaris 465, si nempe, secundum communio-rem opinionem, passionem Domini anno ejusdem aerae 29 innectas.

*vade, nihil diu retractans imple divinum mandatum, quod tibi per sanctum virum transmissum est. Et multum deflens, [adje-
cit] dicens : Tibi dabo ³ quos mihi dederat D[eus un]decim
discipulos, viros post te [secundum] cor meum in omni opere
Dei promptissimos, et nunc post vos miser ignoro quid eligam, mori
an vivere. Felix tellus, ad quam splendidissimae mittimini
stellae, maximam singulae sufficientes magni mundi illuminare
partem. Infelix autem ante alias illa ⁴ quae, postquam enutri-
vit vos, quasi mater orbata spoliatur a vobis. Spoliatum ergo,
vestrum quod fuit, relinquitis monasterium, et me ipsum jam decliviori
aetate squalentem, orbatum, consolari a nemine recepturum. Atque
unumquemque ex undecim post sanctum Wingualoeum,
insertis ab invicem duobus brachiis cum corde suo complexans,
dato amantissimae pacis cum lacrimis osculo : Gaudeo
tamen, inquit, propter quod vos Deus elegit, licet mihi subito
carnalis hanc quidem maestitiam suggerat ⁵ affectus. Valetе,
valetе, et ⁶ pacem habete. Quis enim tam haebes ita velit Dei resistere
voluntati, cum nihil a se boni homo possit, sed ipse summus ex abun-
dantia bonitatis suae corda adhaerentium ejus testimoniis replet bonis :
qui antequam incipiant ipse accendit, et cum accenderit, nutrit, et cum
enutrierit, custodit ? Pacem inter vos, caritatem non derelinquentes,
habete. Nihil igitur de his quibus homo a Deo prohibetur, in terra solli-
citanter, — nam et ipse, qui vos creavit, si vestrae illi placuerint viae,
cuncta vobis praestabit opportuna, — lectioni cum humilitate, ne quis
propter suam scientiam infletur, quam non a se, sed a Deo sibi datam
non nesciat, vacate. Operi manuum cum cordis contritione et humilia-
tione, ne quis ex arte sua humanum quaerat favorem, inservite, neque
dupliciore inde ambiat honorem quam ille qui nescit. Nam idem
Deus, qui operatur omnia in omnibus, utrumque fecit, et qui talem
artem illam scit, et qui nescit ; et interdum evenit Dei dispensatione, ut
qui modo indiget in hoc, abundet in alio, et qui modo in isto abundat,
in alio indigeat. Nam omnium simul artium expertem, ut puto, nemi-
nem Deus fecit ; sed unicuique aut unam aut duas aut etiam tres vel
aliquotiens plures, quibus pasci possit, concessit, ut gloriaretur Deus per
omnia in omnes. Orationi cum jejuniorum vigiliarumque continuata
secundum regularem et antiquam patrum mundi hujus contemptorum
traditionem moderatione instate. Quid igitur ulterius immoror ? In his
etenim tribus sentiis, si bene denodetis omnia, quae hujus vitae quam*

— ³ dato 1, 3. — ⁴ om. 1, 3. — ⁵ suggeret 1. — ⁶ om. 1, 3.

cupitis pertinent commodis, vel sive activae sive speculativae sive pariter utrique operam velitis dare, continentur. Haec autem apud vos semper, cum stabilem, Deo praestante, inveneritis locum in quo haec operemini, retinete quae vel a me vel vidistis vel didicistis agi, vel a sancto Patricio quae jam tibi ostensa sunt, vel a quocumque hagiographorum sectatore catholicorum doctore ostendenda.

XXI. *Ceterorum* ¹ *vero figmenta et novas adinventiones* ², quae non habuerint firmam de sacra scriptura radicem, nolite recipere, et eorum fabulas qui per multas vacillando discurrunt regiones, qui multum bibendi et comedendi quasi caritatis gratia, ut illi mentiuntur, vel fratrum vel hospitum adventu, sive alicujus diei sollemnis quamvis magnae vel parvae interventu, vel aliter alicujuscumque causae merito et ³ absque ulla mensura, sed quantum postulaverit venter, falsas introducunt ad monasteriu bono more stabilita auctoritates, non de sacrae scripturae scrinio aut de sanctorum patrum exemplis vel scriptis, qui normam vitae rectissimae duxerunt, haurientes; sed, si mendacium illorum a probabilioribus intentius discutiatur, illi lupi sub ovina pelle latentes, se quasi humillime, immo ⁴ fallacissime, defendentes (vel quasi scorpiones, quorum mos est ut, dum palpitando ore blandiunt ⁵, cauda cito venenosa perimant, isti autem quasi ore palpitant, dum ad male agendum sudant, quasi cauda percutiunt ⁶: quia dum corda fratrum simplicium quorumque ⁷ secum pariter ad inferos pertrahunt, horum malae suggestionis perpetratae retributio, nisi legitima satisfactio subsecuta fuerit, paena est sempiterna), se vidisse haec dicunt ita concessa fieri in monasteriis longe positis, ubi falsae eorum dictionis non possit argumentum ab auditoribus probari, ad quae longe transmigraverunt vel habitaverunt in illis. Horum ergo, ut probaveritis, devitate consortia, aut loco, si fieri potest, aut conversatione: utrumque enim, id est et loco et conversatione vitare illos multum proficit, quia non solum non aedificant, sed etiam multum destruunt. Horum autem versutiam ex hoc dinoscere poteritis, quod nullus eorum boni operis exsequitur fructus, nisi tantum per hypocrisin, et hoc ipsum non incognitum diu peritissimis erit. Hoc est enim et hujus argumentum, quia non idem status longe permanebit sed per singula tempora movebitur. Nam hoc esse hypocritarum opus constat, multum incipere et imperfectum cito relinquere. Quod autem sanctis bene suffultum patrum auctoritatibus videritis non discrepari, illud non renuatis accipere; sed prius bene considerato ⁸, ne quid non cum consilio discussum agatis, ne postquam factum fuerit, paeniteat vos, non solum cum Deo gratiarum actione suscipiatis, sed cum humillima supplicatione petatis.

Cap. XXI. — ¹ Ceterum 3. — ² adinventiones 3. — ³ add. supra lin. 1, om. 3. — ⁴ nimio latentes 3. — ⁵ blandiuntur 3. — ⁶ (q. c. p.) om. 3. — ⁷ que om. 3. — ⁸ ultima syll. (to) substituta pro alia erasa 1.

XXII. *Satis igitur hac nostri admonitiuncula contenti, et quod semper Deus per augmentum in cordibus vestris¹ plantet, Deo per omnem, quam ituri sitis, viam ducente, atque per omnem², quem coeperitis, locum protegente³, in alto⁴ crucis signaculi vexillo atque ex nostro firmæ pacis osculo sigillato, o Christo⁵ socii mihi quoque carissimi, pergite. O tantum mei, quando cum Christo regnare coeperitis, recordamini. Sed ego non aliter, si prius sublatus fuero, non ero immemor vestri, praestante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per cuncta saeculorum saecula. Amen.*

Explicit liber primus.

Incipit ejusdem conclusio vel subsequentis praefatio.

Hactenus in isto libello pauca de plurimis, quae in teneriori quidem aetate peregerit, signis, sive ex antiquis recolligentes scriptis, sive ex majorum relatione mirabilium¹ dictis elucidare, prout potuimus, curavimus. Haec autem quae de beatissimis ejusdem actibus, quos jam robustior aetate et merito perfecit, a bene² scientibus discentes sive ex³ scriptis sive relatu, aliis adhuc non plane scientibus depromere cognoscimus, prout ipse Dominus noster Jesus Christus concesserit, si vita comes fuerit, in subsequenti codice prosequemur: aequum rati hunc tali debere concludi termino, quo finem conversandi hucusque discipulus habuit, in eo quo imbutus fuerat loco; justum vero incipi oportere cum jam aliorum praeceptor existens, mutans locum, non morem, sed meliorans, egrediens a magistro doctor coeperit perspicuus haberi.

Incipiunt capitula¹.

I. De regressione² ejus a praedicto seniore permissa licentia cum undecim fratribus et de ejusdem familiari admonitione, dum iter agerent, quomodo se contra insidias antiqui hostis tam caute agerent.

II. De egregia ejusdem laude.

III. De ejus transitu per pagos Domnonicos et de loci inventione atque de ejus condicionis asperitate.

IIII. Item ad quaerendum alium locum de maris divisi transitu et defuncto lustrata valle medio ejus reperto.

Cap. XXII. — ¹ nostris 3. — ² (quam-omnem) om. 3. — ³ pertegente 1. — ⁴ alta corr. 1. — ⁵ ita codd.

Praef. — ¹ venerabilium 3. — ² (a b.) ab 3. — ³ om. 3.

Ind. cap. — ¹ Cfr. supra p. 174, not. 10. — ² ingressione (egressione ubi titulus repetitur in corp. Vitae) 3.

V. De loci introitu et ejus situ.

VI. De optimo fratrum servitio atque familiarissimo.

VII. De aquae petitione.

VIII. De phantasmatica ³ diaboli machinatione contra virum Dei et quo modo ab illo superatus sit.

VIII. Item de commemoratione ⁴, quomodo a vicesimo aetatis suae et primo vixerit anno.

X. De vestimento ejus cilicino.

XI. De ejus cibo.

XII. De genere potus ejus et de ejus monasterii arcissima ⁵ conversatione usque ad annum Hlodwici ⁶ piissimi imperatoris imperii quintum.

XIII. De praecepto ejusdem imperatoris.

XIII. De psalmodia ejusdem sancti et quod non jam homo tantum ⁷ corporeus propter excellentiam virtutis a multis putabatur, sed angelus.

XV. De humili Gradloni Cornubiensium regis apud eundem et familiari allocutione.

XVI. De ejusdem reddita ad regem prudentissima responsione et pulcherrima praedicatione.

XVII. Item de ipsius regi subjectione.

XVIII. Item de dono regis praeparvo ⁸ pro magnis ingestis, Rihoco presbytero et monacho sancto rogante, tandem suscepto.

XVIII. De altitudine Cornubiae et ejus nobilitate.

XX. Item de ejusdem contritione et subjectione.

XXI. Item de ejus futura reparatione.

XXII. De Rihoci sancti praedicti suscitatione matris.

XXIII. De latronum rapina et miserabili eos paena insecuta.

XXIII. Item in eosdem de ejusdem sancti miseratione et eorum mirabili conversione.

XXV. Item de ejusdem virtutis expositione.

XXVI. Quod nemo in eodem loco poterat mori, et de ejusdem loci senum rogatu motione, et de angelica et allegorica allocutione.

XXVII. De muliere subita caecitate et ⁹ percussa et ab eodem sanata.

XXVIII. De ejus obitu ab angelo praenunciato et amicali allocutione.

XXVIII. De ejus animae post sacram corporis Christi communionem a sanctis angelis in caelum translatae leni susceptione.

— ³ fantastica 3. — ⁴ (d. c.) commemoratio 3. — ⁵ om. 3. — ⁶ Ludovici 3. — ⁷ om. 3.

— ⁸ parvo 3. — ⁹ om. 3.

Incipit liber II ¹.

[I.] Postera autem die post talem allocutionem egressus est ² Wingualoeus [cum] ³ undecim fratribus sibi traditis, accepta a patre eximio et suis ⁴ praedicto benedictione et data invicem mutuo ⁵ multa copia benedicendi, ignarus quam in parte se verteret, sed Dei fretus auxilio, cuncta ejus dispositioni committens et gubernatui, iter beatum beatus perrexit, non tamen hoc solum quod corporaliter carpi videtur ⁶ pedibus, sed illud potius quod elevatis bonorum morum actionibus spiritualiter pergraditur gressibus. Quamvis enim honorifice in loco praedicto vitam ageret egregiam, et paene, licet inter coenobitas habitaret ⁷, anachoreticam, tamen angustiolem in eo, quo ossa ejus sacra nunc condita sunt, aggressus est vivendi semitam; in quam nemo quamvis raro ex tunc et nunc ⁸ ausus est sequi illum, sicut, si Deus siverit, in subsequendis demonstrabitur. Sed non ejus regula, quam suos docebat discipulos, ejus tantum vel vita vel conversatio fuit; nam quam suis dat et praecipit regulam, vivendi transilit sublimitate. Quod tamen si quandoque pervenerit, non statim ad generalem formulam referri debet. Non enim a parte minima, id est de consideratione paucorum, sed ex his quae multorum immo omnium subjacent facultati, universalis est regula proponenda. Si qua ⁹ vero rarissime atque a paucissimis obtinentur ac possibilitatem communis virtutis excedunt, vel supra conditionem humanae fragilitatis naturamque concessa, a praeceptis sunt generalibus sequestranda, nec tam pro exemplo quam pro miraculo proferenda. Regula enim dicta est eo quod dirigat mores, et quia plus minusve aequiperat: plus enim destruit deterendo, minus non aedificat tabescendo. Utroque itaque evitato, quod mediocre et temperatum fuerit magis magisque crescit et in altum tandem bene porrectum consurgit. Hoc autem superius devitans et istud mediocriter ex sanctorum patrum sumens sententiis, sive Basilii sive Penuphii ceterorumque aequae catholicorum, dat eis quod cuncti vitam volentes ducere sanctam, quamvis non absque labore et quidem grandi, communiter sine ullo ambiguo, Deo favente, possent peragere. Ille autem solus athleta ¹⁰ ad pugnandum contra hostem invidum electissimus, velut impiger miles, dux belli qui cunctas e regione antecellit et cum stridore incitat ad pugnandum legiones, utraque hostium in procinctu acie jam cominus apparentium stante,

Cap. I. — ¹ (I. I. II) om. 3. — ² om. 1, 3. — ³ seq. syllaba um 1. — ⁴ ita 1, 3. — ⁵ om. 3. — ⁶ vedetur 1. — ⁷ add. in marg. 1. — ⁸ (ex t. et n.) eximie et tunc 3. — ⁹ corr. ex quo 1. — ¹⁰ anthleta 1.

inter sese invicem clangentibus utrimque raucisonis tubis bellum cientibus, jamjamque aggredientium, et hos statim inito conflictu aut hos terga verti necesse est. Tum corda pavidorum momentatim tremunt, audacium tamen vibratis acriter contis sese acuunt. Ille autem sine ullo intentionis suae motu, nihil aliud nisi superare hostem cogitans, nec spolia ejus adhuc distribuere quamvis optima, aut hortando suos cingit aut inter eos multa munera daturum se promittendo interficit. Si superare, non superari, queant, aut congregando et confirmando subsequitur, et tamen tum demum sese in hostem coram illis ultro ingerendo antecellit, hortans omnes de hac re non dissimiliter sic ita facturos. Ita sanctus haut aliter Winvaloeus omnibus diebus, horis atque momentis vel dictis sive exemplis corda suorum non cessat praemonere discipulorum contra antiqui hostis seducta et dura et mollia et aspera et lenta fortissime et vigilantissime pugnare esse parata, hoc aliens modo : *Nam dum quasi palpano mollescit, ipse tunc ferit; dum bona promittit, mala praestat; dum vitae longaevitatem admonet vel suggerit, proximus homini decipiendo finis est; dum suggestionibus quasi multum profuturis animum pascit, nihil est quod sperari debeat; dum illusionibus ¹¹ phantasmaticis terret, nihil est quod vereri oporteat; dum quasi audendo viget, tunc infirmissimus est et facillime superari quitur; dum vero quasi fugiendo mitigatus abscedit, tunc audacissimus rebellis est, et nisi per orationem et jejunium cum opere manuum frequentato et per mortis aeternae recordationem et Dei miserentis misericordiam et per totam in Christo conversam intentionem, expelli nequaquam potest. Totius iniquitatis et perditionis vas est: Qui cum silere putatur, mox rapere cernitur; non dormit, non quiescit, nihil quaerit unde pascatur nisi ex hominum animabus perditorum. Cui tamen si forte restiteritis, non solum contradicere, verum etiam prosternere totum conversi in Christo, illo auxiliante, poteritis.*

II ¹. O beatissime Winvaloe, plus mirari quam imitari vales, tam sermone splendens quam operibus fulgens, in docendo prudentissimus, in custodiendo quae doces et demonstrando vigilantissimus. Et tamen tuam doctrinam exemplis fulcire non desinis; plus opere, quamvis ex utroque, quam verbo aedificas. Monita factis ² praecellis, quia non tantum tibi quod aliis jubes, agere sufficit, sed ultra paene vires omnium post apostolos conscendis. Quis enim tam mitis in erudiendo inveniri postest? omnes tamen tibi cohaerentes aedificas. Quis in omni sermone tam cautus, opere tamen ferventissimus? Quis in omnibus tam clemens, omnia quasi prudentissimus dispensa-

— ¹¹ allusionibus 1.

Cap. II. — ¹ in margine manu saec. XII: iij^o nonas maii, in octavis sancti Guingualoei lectio prima 1. — ² corr. ex facta 1, facta 3.

tor, secundum quod tempus postulat aut res, faciens? Nam quosdam verborum refectione enutris, quosdam autem bene vivendi exemplo informas, alios cur tepide pigritantes sederent improperans ³, paterno affectu ad studium bonae actionis mores corrigendo incitas: omnia omnibus, sicut ait apostolus, factus, ut omnes Christo lucrificeres. Aut enim leniter monendo aut obsecrando aut increpando aut interdum, si necessitas urgeret, paenas comminando, omnes ad Christum niteris conciliari. Quis ⁴ unquam in suos omne iudicium misericordia exaltans tam suavis et dulcis inveniri potest? nihil tamen neglegentiae inconsultum ducens, ne aut propter remissiorem misericordiam segnities et mala securitas et inde superbia nasci vel enutrirı posset. Ex quo tamen cunctis clementior et moderatior apparuisti, tibi soli inclementior fuisti, universis quasi mater honorificata benignus, tibi-met ipsi gravis et amarus. Nemo sic suam ab infantia domuit carnem, homo vivens in corpore, cotidie propter artissimam vitae conversationem mortuus, cotidie propter spem in Christo firmissimam vivus, sicut scriptum est: *Propter te mortificabimur tota die*. Mundum totum perdidisti, ut illam inter sanctos accipere merereris de optime ministrante promissionem Christi dicentis quia *Super omnia bona sua constituet eum*. Perdidisti quoque in ista vita, quod majus est, et animam, id est afflixisti non tribuens ei omne desiderium suum. Quamvis enim quis sanctus sit, tamen dum in hoc corpore mortali positus fuerit, ad id interdum necesse est trahi quod saniori ⁵ cordis consilio non vult, dicente apostolo: *Condelector ⁶ legi Dei, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae*, et reliqua. Ideo ⁷ in ista vita mortali et tenebrosa perdidisti, ut illic, ubi lux regnat et vita permanet, invenires illam, sicut Salvator praeceperat: *Qui amat animam suam, perdet ⁸ eam; et qui perdiderit animam suam propter me in hoc mundo, in vitam aeternam habebit eam*. Igitur omnes vitae tuae actus paginis non possunt contineri, sed apud Christum, qui dat unicuique secundum opera sua, possunt annumerari. Nam omnes, qui modo vitam et tunc etiam mortalem ducunt, merito antecedis; ultra omnium paene mensuram vel vitam mortalium agis; latam declinas et spatiosam viam, quae ducit ad perditum; augustam supergrederis semitam, quae ducit ad vitam. Non ut omnes ⁹, quae tu facis, quamvis excellentissima ita agere cogeres, sed quibus virtus, si fieri posset, a Deo data suppeteret, multum suades ut ita agant. Nam nec omnes omnia possunt agere quae tu facis; sed et qui minima et qui maxima agunt, in te cuncta conspiciunt, te pastorem devotissime tota voluntate sequentes, quamvis non ita per totum

— ³ improperas 3. — ⁴ in marg. Lectio ij^a 1. — ⁵ prius sanari? 1. — ⁶ corr. ex condelector 1. — ⁷ in marg. L. iij^a 1. — ⁸ perdat 1, 3. — ⁹ omnia 3.

operari possent; nam non ita uni omnia dona sua concedit Deus, sicut nullum iterum, ut in praecedenti libello jam dictum est, expertem omnino omnium facit. Sed ideo te tam excellentem fecit ¹⁰, ut multi exemplo tui prope vel longe fruituri te quasi spectaculum haberent, ad quod aspicere semper deberent. Ideo ¹¹ autem non uni omnia, sed perplura dantur ei quem lucere aliis disponit, ne in superbiam elatus corruat. Hoc bene per Ezechielem declaratur, ubi legitur: *Pennata animalia alas alteras ad alteram feriunt*; quia omnes sancti se invicem suis virtutibus tangunt et sese ad profectum ¹² excitant et consideratione virtutis alienae. Non enim uni dantur omnia, ut praefati sumus, ne in superbia elatus ¹³ cadat, sed huic datur quod illi non datur, et illi datur quod huic denegatur; ut dum iste considerat bonum quod habet ille et ipse non habet, illum sibi in cogitatione praeferat; et rursum dum ille hunc illud habere conspicit quod ipse non habet, et se ¹⁴ in sua cogitatione postponat et fiat quod scriptum est: *Superiores sibi invicem arbitrantes*. Ut enim pauca ex multis loquar, isti mirae abstinentiae virtus tribuitur, et tamen verbum scientiae non habet; illi datur verbum scientiae et tamen virtutem perfectae abstinentiae adprehendere conatur, et non valet. Huic libertas vocis tribuitur, ut oppressis quibusque profectionis solatia impendens ad defensionem justitiae libere loquatur, sed tamen adhuc multa in hoc mundo possidens relinquere omnia vult et non valet; illi ¹⁵ vero jam datum est omnia terrena relinquere, ut nihil in hoc mundo cupiat habere, sed tamen adhuc auctoritatem vocis contra peccantes quosque non praesumit exercere, et qui ideo plus loqui libere debuit, quia jam non habet unde hoc mundo teneatur, loqui contra alios libere recusat, ne ipsam vitae suae quietem perdat. Isti virtus prophetiae data est, multa jam quae ventura sunt praevidet, sed tamen praesentis proximi aegritudinem conspiciens atque compatiens, non valet curare; illi ¹⁶ data est curationis gratia atque a corpore proximi molestiam in praesenti orationibus repellit, sed tamen se ipsum quid paulo post sequatur ignorat. Dispensatione omnipotens Deus sic in electis suis sua dona dispensat, ut et isti det quod illi denegat, et alteri majus, quod alteri minus, tribuat: quatenus dum vel iste habere illum conspicit quod ipse non habet, vel ille hunc majus accepisse considerat quod sibi minus adesse pensat, dona Dei alter in altero, id est vicissim omnes admirentur, atque ex hac ipsa admiratione humilietur alter alteri, et quem videt habere quod non habet, eum divino iudicio sibi praelatum putet. Cui ergo te, sanctissime, comparari ¹⁷ potes, Winvaloe, omnibus his donorum

— ¹⁰ corr. ex facit 1. — ¹¹ in marg. Lc. iij. 1. — ¹² perfectum 3. — ¹³ altus 1. — ¹⁴ corr. ex eum sibi 1, cum sibi 3. — ¹⁵ in marg. Lc. v. 1. — ¹⁶ vero add. 3. — ¹⁷ ita codd.

distributionibus plenus, mirandus in abstinencia, in verbi Dei scientia nitidus, in vocis libertate contra terrenas potestates strenuus, omnium terrenorum spreto¹⁸ firmissimus, rerum longum licet post tempus imminetium praescius, curationis gratia donatus: omnia haec et multo plura in te ipsum complectens, quae divisibiliter in ceteris distributa sunt? Cui similis aestimaberis: cujus nec lingua, nec vox, neque ingenii humani facultas potest facta complecti?

III¹. Hic igitur, ut rursum ad propositum nostrum expeditius redeamus, ne fastidium gignere videamur tam longum protelando sermonem, et non tam longum quam verum, per pagos ad occidentem versus Domnonic[os] transiens, ergo et ² Cornugilensium confinia ³ perlustrans, tandem in insulam ⁴, quae Theopepigia ⁵ nuncupatur (1), cum supra dictis comitibus prospere [hospitatus] est. Locus, inquam, asperrimus, ad omnem ventum porrectus, mari undique paene et acutis rupibus praecinctus, nulla humana habitatione ⁶ dignus. Illic ergo quibusdam [casis] et parvo oratorio instructis, hortoque ad holera subministranda plantato, tribus habitaverunt in annis. Attamen, ubi ad locum ventum erat jam dictum, [statim] singuli quasi apes ad alvearia voluntarie ministrabant. Sed quia nullo modo indignus conveniebat eis locus, non tam propter infertilitatem quam ventorum procellarumque immanitatem, retardati contristabantur. Iste autem vir Dei pro tantis hujus loci incommoditatibus suscitatus, suis illum querule poscentibus ut Deus incommoditatibus eorum subveniret, omnibus uniuscujusque synaxeos horis regulariter expletis, rogare consueverat Deum ut unus ex eis, quem Deus ipse vellet, ab ista momentanea assumeretur vita, qui pro fratrum suorum interPELLARET causis. Hoc ⁷ autem in annis praedictis non est exauditum, quia talem locum noluit Deus vel unius corpusculi discipulorum sancti Winvaloei sepultura consecrari, sed ubi eorum caput quandoque quiesceret, ibi decentius cuncta illius membra collocarentur assumpta. Erat autem quidam [collis] ⁸ in medio insulae, super quem cum [undecim] sedere et dictare consueverat dis[cipulis]. Hinc vero silva conspicitur

— ¹⁸ *corr. ex* sumptor 1.

Cap. III. — ¹ *in marg.* Lc. vj^a 1. — ² (e. et) circaque 1, 3. — ³ confinium 1, 3. — ⁴ insula 3. — ⁵ Theopepigia (*corr. ex* Thopipigia) 1, Theopegia 3. — ⁶ (n. h. h.) nulli humanae habitationi 1, 3. — ⁷ *in marg.* Lc. vij^a. — ⁸ *corr. ex* colles 1.

(1) Vulgo *Tibidy*, prope Landevenecum.

decora super unum ⁹ monticium ¹⁰ posita et vallis in medio constituta, [ad or]tum solis conspicua ¹¹. Sed magnum ¹² [pelagus], cui fluvius ingens jungitur, nomine Amnis ¹³ (1), quasi fere bini miliarii spatio intererat. A vallis autem medio fundo, sole cotidie protinus exorto, quasi fumus in altum porrigebatur nebula, locusque ¹⁴ inde cotidie aspicientibus laetissimus ¹⁵ apparebat. Ad hunc ergo locum deduci flagitabant. Ille autem tam diu demoratus, ne vagandi culparetur vitio, donec illi de supernis aspiratum est, stabiliter in eodem manebat loco; sed locum sibi ¹⁶ paenitentiae dari cotidie Deum hortabatur petituos. Si quas autem ibidem peregerit virtutes, in patrum dignae memoriae venerabilium monumentis non repperimus. Quod autem firme et inreprehensibiliter sive relatu sive exemplaribus pro certo exanclamus ¹⁷, procul ¹⁸ dubio intimare curabimus.

IIII ¹. Quadam igitur die, dum ex more solito super praedictum collem tertia hora expleta in unum congregati convenissent, et locum ultra mare, ubi nunc sacrum corpus ejus cum innumerabilibus sanctorum sociorum ² requiescit corporibus, aspicerent semotum, et pergendi ad illum haberent votum, facta prius oratione, dixit fratribus : *Tantusne inest vobis adhuc ³ tam validus amor, ut ad locum illum [prope]retis, quem de longe conspiciatis ⁴?* Illi autem prae confusione stupefacti responderunt : *Domine, scimus quia homo Dei es; sicut tua, ita nostra erit voluntas. Nos enim nequaquam nostram, sed tuam potius sequemur voluntatem.* Ille autem mitissime ait : *Immo Dei, non mea sequenda est.* Illi ad haec : *Tua a Dei non longe voluntas discrepat, quia quae placita sunt ei, semper agis.* At ille : *Momentanea est, inquit, et brevis vita hominis super terram. Quam qui perfecte calcarit, vita fruetur non decidua.* Illi vero ad haec : *Domine, demonstra nobis viam, per quam itur ad illam.* At ille : *Demonstravi, inquit, et iterum demonstrabo. Sed et nunc, si vultis tantum proscindere profundum et locum illum adire contemplatum, cujus vos etiam silva quasi invitans, si vestri aperti sunt oculi cordis, sese*

— ⁹ add. supra lin. 1, om. 3. — ¹⁰ monticulum 3. — ¹¹ conspecta 1. — ¹² corr. ex magnus 1. — ¹³ (j. n. A.) proprio n. A. (Ampronis corr. 1) j. 1, 3. — ¹⁴ et locus 1, 3. — ¹⁵ latissimus 3. — ¹⁶ ibi 3. — ¹⁷ exanhelamus 3.

Cap. IV. — ¹ in marg. Lc. viij^a 1. — ² om. 3. — ³ om. 3. — ⁴ (d. l. c.) diu desiderastis 1, 3.

(1) Vulgo *F. Aulne*.

vestro ⁵ *flectens conspectui supplex adorat, flexis ter genibus solo pro-*
voluti Christum Dominum humiliter rogate, ut, si dux et comes
nobis adesse dignatur, vobis ⁶ *hodie signum demonstrat notis-*
simum. Quo dicto ⁷ : *Teneat, inquit, unusquisque fratrum*
prioris praecedentis manum. At ubi haec dixerit, sequentis se
tenens prioris dexteram, ceteris in eodem hoc ordine ita agen-
tibus, profundi maris ostium baculi percussit cuspide.
Cujus cum ora sic tetigisset, mosaicum post maris rubri
transitum, cum undecim decantans hymnum, fretus Deo
ducente, divisum glareis in modum callis intravit mare pulvereae
siccitatis ⁸ , *muro utrimque circumdatus thetico, aquis a superiori*
fluvii parte pendulis, ab inferiori autem in modum fugientis timidi
retrusus; et sic maris profundi terminum nullo timore perturbati
[siccis pe]dibus pertransierunt per siccum.

De hymno post maris divisi transitum.

Cum autem siccum post maris divisi transitum perambularent
 litus arenosum, hunc hymnum Deo cecinere dicentes :

En modo hic est hymnus ⁹ .

Ore canora canamus summo cantica Christo,
Pontum qui magnum nos aperire facit.
Optime, quis poterit dignas tibi reddere laudes,
Indignis merces qui tribuis famulis?
Omnia nunc Domini, Domino benedicite, facta;
Laudibus ex alto continuis canite.
Angelicusque chorus cum caeli nutibus instans
Grates praecelsis personet egregias.
Lympha beata ¹⁰ *poli quae celsa cacumina* ¹¹ *trans,*
Complexisque Dei viribus haut sileas.
Sol quoque cum luna nitidisque simul ferat astris
Actibus eximiis praemia digna suis.
Imber rosque laresque nivesque geluque rigescens,
Noxque diesque, meo reddite digna Deo.
Lux, tenebrae, fulgur, nubes, tellus quoque, montes,
Colles, cuncta Deo, germina, concinite.

— ⁵ nostro 3. — ⁶ nobis 3. — ⁷ denique facto 1, 3. — ⁸ (p. s.) pulverei siccatis 1. —
⁹ (En-hymnus) Incipit hymnus ab ore sancti Guengualoei 3. — ¹⁰ om. 3. — ¹¹ cacu-
 mine 1.

Fontes, pontus, flumina, belua ¹³, *piscis aquosus,*
Omnis avis poli, bestia cum pecore,
Nati hominum, Domino, Israelque omnisque sacerdos,
Subjectique sui, flectite corda Deo.
Vitalisque simul flatus, animaeque rigent quae
Nominibus sanctis, spem teneant validam.
Sancti humiles, Misahel et Azarias ¹³, *Ananias,*
Cordibus erectis vociferate Deo.
Terraque cum precibus fundo moreatur ab imo,
Fundens ex voto dulcia dicta Deo.
Patrem cum Nato aequali laudemus amore
Et sancto Spiritu contribuendo fidem.
Cuncta per egregia benedictus saecula laude,
Summe ¹⁴ *potens, ampla magnificaris ope.*

V. Et hymno dicto ingredientes silvam pergrandem super [ora lit]oris sitam, lustrantesque vallem, quae prius eis de longe apparuerat, invenerunt quendam in medio ejus fundum in modum fundae formatum, arcuatis utrinque montibus et sal-
 tibus quasi intercisum; locum quidem qu[i]etissimum, silvis dumis-
 que rupibusque acerrimis et praeclsis aggeribus ex uno latere
 circumsaepum, ex altero vero mari et fluvio terminatum. Nam ut
 verbi gratia ejus formulam longe distantibus exprimam, per totum
 ab orientali et australi necnon et aquilonali plaga mari profundo cin-
 gitur, velut arcus cum maxime tenditur, reflexis interioribus geminis
 cornibus; ubi locum inter montes invenerunt sinuosos, id est ex
 australi et aquilonali ¹ plaga, aequaliter procurvatus, ab occidente
 vero saltibus montaneis de mari ad mare quasi nervis ² inter duo
 arcus cornua directus transversis superfertur, paulatim orientem
 versus per declivia montis delapsus ³; ex qua tantum parte, id est
 occidentali, introitus est loci illius, et tamen non facillimus, per decli-
 vioris montis litoreum latus aquilonale gyrans et declinans ad
 austrum, pergensque ad orientalem sancti nunc monasterii portam.
 Nam facies ejus semper ad orientem versus respicit, et nulla nisi una
 circumcluditur porta. Fossa namque et montaneis cum rupe silvis ex
 dorso cingitur; muro autem in facie ex utroque portae latere munitur.
 Ex quis duobus cornibus in longum quasi binae sagenarum alae
 extenduntur. Haec est itaque prima ala pontus ad circum ⁴ occiden-
 temque ⁵ versus et contra aestivum solis occasum descendens;

— ¹³ beluae 1. — ¹³ Zacarias 3. — ¹⁴ Summa 3.

Cap. V. — ¹ aquiloni 1. — ² corr. ex nervus 1. — ³ corr. ex dilapsus 1. — ⁴ corr. ex circum 1. — ⁵ orientemque 3.

secunda autem ala fluvius praedictus est ad eorum per flexuosos anfractus flavoniumque ascendens et contra aestivum solis ortum usque ad montis Araegi latera. Inest igitur inter praedictum mare arcuatum, id est in modum arcus formatum, et saltum montaneum in modum lini a mari flumineo australi usque ad aquilonale mare transversum, locus quidam apricus et amoenissimus atque ab omni paene vento, excepto paululum orientali, intangibilis, velut quidam paradisus ad ortum solis splendide conspicuus, primum singulos per annos flores et germina erumpens, ultimo folia amittens; locus, inquam, a Deo servitoribus suis est praeparatus, hortus omnigeno florum colore decoratus, in quo non solum terrestres, sed caelestes potius adquiruntur fructus. Atque hoc quoque ex eo die privilegium semper usque nunc habet, quod nunquam femineus eundem locum cum omnibus saeptis ejus late per circuitum, quasi lege ex ore sancti Winvaloei sancita, temeravit introitus. Illic (1) ergo tuti⁶ eo in loco tutissimo sedere maluerunt, Deum per omnia glorificantes.

VI. At tunc velut apes ad apiarium multum sibi placitum¹ ferventissime cum se una cum rege suo in unum congregarint, praecoptatum locum, — pars enim per agros quosque dispersa flosculos carpit, pars confertis² victualibus remeat ad castra; alia gluten tenacissimum prudenter administrat, alia modicas instruit cellulas admodum quietas; quaedam mel stipat liquidissimum, cetera vertit in ceram flores; alia ore fingit natos, alia collectum e foliis nectar includit; quaedam regit, quaedam sceptrum custodit; quaedam regnat, quaedam movetur; quaedam sedet, quaedam ad bellum, si necesse fuerit, semper habilis; rex autem in medio tutus sedendo cuncta disponit, nullo turbandus negotio, nisi prius totus³ grex perturbatus fuerit. Protinus enim vel ad mortem in causam regis ulciscendam sese immittunt, omne vitae suae commodum in rege conservando ducunt: illo dempto, omnes adimi et dispargi atque finiri deputant, illo servato⁴ omnes conservari. Nulli tamen fores palatii praetergredi a vespere in mane licebit, exceptis atrii custodibus, nisi gravis causa ingruerit. Et si tamen aliqua conturbatio nata fuerit, non solum janitores, verum etiam omnes, excepto rege cum curatoribus, ubi sonitum bucinæ clangentis audierint, mox pugnaturi e castris egrediuntur. Pacem non dant nec amant falsam; cum pax, pax sit; cum bellum, bellum sit. — Sic non inaequaliter cum praedictum tenuissent

— ⁶ om. 1, 3.

Cap. VI. — ¹ placidum 1. — ² confersis 1. — ³ corr. ex tutus 1. — ⁴ conservato 3.

(1) Scilicet Landeveneci.

locum, omnes ad laborem amantissimum prodeunt, Deo et loco, ad quem venerant, inprimis benedicto, in omne opus monasteriale partiti. Nam quidam cum sarculis terram proscindere, quidam cum securibus ligna conscidere, et dolatoriis planare, alii aquam a longe asportare ⁵ jussi sunt, quia inaquosus et arenosus erat locus, licet praeter hoc amoenissimus. Ille autem solus orationi vacabat; nam idem opus ejus familiarissimum erat, in divinae semper legis meditatione et oratione vacare.

VII. Cum ¹ autem quadam die propter aquae longinquitatem, et non solum propter iter tam longum quam etiam propter excessum a claustris monasterii tam separatum, discipuli ² fatigati coepissent illum rogare, ut aquam ³ eis daret ⁴, consulte constituit eis ut ad opera injuncta ⁵ proficiscerentur. At illis jussis ejus oboedientibus, solus in clauastro relictus est. Quid igitur ageret? nam omnibus a se discedentibus expandensque ⁶ se in oratione stando deprecabatur Deum ⁷, dicens: *Domine Jesu Christe, qui siccam rupem producere aquam sitiienti populo tuo in eremo largiter jussisti, cujus aquam qui biberit fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam, et de ventre ejus fluent aquae vivae; qui et ipse fons vitae es, digneris, quaeso, et huic ⁸ parvissimo monachorum gregi aperire et dare fontem aquae, unde ministraturi in hoc loco sitim possint extinguere.* Haec ita ubi dixerat, quasi circulum in modum fontis de baculi sui cuspide fecit, et ecce mox aquae largissimae egressae sunt et fons patens liquidissimus apparuit, et ⁹ statim oram termini sui excedens, contra solis ortum profluens litus appetens se dirigit. Fratres autem, dum haec faciebat, ibi non erant. Attamen post injuncta opera ¹⁰ revertentes, videntes hoc quoque pergrande miraculum, multum gavisii sunt, et Dominum ¹¹ [etiam in hoc, sicut in] omnibus ejus virtutibus [laudantes] adorant, quippe quia vetera miracula renovari cernebant. Novus videtur paradisiis jam veraciter dictus, ex quo jam in medio fons patet largissimus. Quae enim mens misera licet maestissima, quam etiam situs hujus loci non consolaretur valde decorus? Modo jam non solum arboreis omnigeni pomarii

— ⁵ asportare 3.

Cap. VII. — ¹ Dum 1, 3. — ² om. 1, 3. — ³ aqua 2. — ⁴ (ut-daret) om. 1, 3. — ⁵ (o. i.) praedicta o. 1, 3. — ⁶ que om. 1, 3. — ⁷ om. 1, 3. — ⁸ quaeso add. 1. — ⁹ ecce add. corr. in marg. 1. — ¹⁰ (i. o.) jussum expletum 1, 3. — ¹¹ Deum 1, 3.

venustatibus plantatus et holerum mirificis odoribus repletus, sed, quod multum majus est, sanctorum fragrantia corporum illic pausantium decoratus, qui nequaquam prae multitudine ab aliquo possunt denumerari. Videtur etiam et novus Moyses in pontum transiendo atque in aquam, abjecta tamen ambiguitate, largiter ministrando. Videtur quoque et Aaron renovari virga, cum mare baculo tangitur et terra propter aquam petendam rumpitur. Jesus quoque et Phinees contemplantur omnia Moysi jussa complentes, cum isti a sui non discrepant dictis magistri, excepto quod quodam et tamen magno virginitatis privilegio ¹² magis isti fulgeant quam illi tunc fuere.

VIII. [Inter] haec autem tanta et admiranda [mirab]ilia, quadam nocte, dum solus in oratorio orabat, apparuit ei quoddam ingens teterrimum atque horrendum monstrum, maligna machinatione fictum ¹. Erat namque ² quoddam deformissimum quasi quaedam imago ferro et fuligine conficta ³, plumis contexta fuligineis, pedibus celerrima, et alis pernicissima extensis; interdum centum habens oculos flammineos ⁴, nunc vero nullum, interim ⁵ unum, in media fronte fixum, in modum clipei maximi, mirabili dictu, rotatum, centum ⁶ linguas totidemque ora et aures confingens; nunc usque ad nubes se erigens ⁷, nunc vero deorsum pendens et ⁸ cum pulvere descendens. Haec autem ita erat hujus imaginis talis compositio, ex qua constabat. Caput quasi humanum cum ceteris membris inerat fictum ⁹, nigredini Maurorum simillimum, cujus ex ore et naribus ignis et sulphur procedebat. Oculi ejus flamminei ¹⁰, omnia tamen membra ejus pilosa ¹¹ erant quasi caprae; pili ¹² quoque ferrei omnes inerant durissimi. Subtus quod collum erat in modum tibiae longissimum atque gracilissimum. Pectora autem ejus et brachia macilentia erant quasi tabe confecta. Pennae quoque alarum ejus oculatae ¹³ erant per circuitum, tabe defluentes. pedes in modum hastilium producti, sed gracilissimi atque nodosi. Omnisque membrorum junctura, quibus jungebantur, nodosa valde erat. Hoc autem primum hujus imaginationis signum notissimum erat. Deinde in omnigena transformatione se commutabat, aut nunc bestiarum ferocissimarum aut serpentium, aut beluarum marinarum ¹⁴, ut vel metu incuteret virum Dei. Tandem vero cum haec hor-

— ¹² privilegio 1.

Cap. VIII. — ¹ finctum 1. — ² itaque 1, 3. — ³ confincta 1. — ⁴ flammeos 3. — ⁵ sed aut (*sic*) etiam raro 1, 3. — ⁶ et totidem 1, 3. — ⁷ subrigens 1, 3. — ⁸ om. 1, 3. — ⁹ finctum 1. — ¹⁰ flamei 3. — ¹¹ pilosa 1. — ¹² phili 1. — ¹³ occultatae 3. — ¹⁴ maximarum 3.

renda nullo modo sensum servi Dei ab orationis intentione mutare cerneret, in verba subsannationis ¹⁵ et conviciorum tam detestanda, quae non licet christiana eloquentia pronuntiari, proruit. Haec itaque tam profana sanctus ¹⁶ per totam noctem videns et audiens sanctus denique respondit dicens : *O demens profane, cur haec tam vana jactitas contra milites Christi? An te latet, quod perpetua ignis aeterni tormenta te manent cum sodalibus tuis? Quamvis enim modo quaedam gravia jam sustines, majora tamen sustinebis, cum Christus apparuerit vita et legifer noster. At nos coronati laeti incedemus in conspectu Domini, cum tu, perditte pessime et perdende, ejectus et protractus cum omnibus membris tuis debilitatus, damnandus perpetue mittaris in profundum inferni. Recordare sententiae, quia ¹⁷ cum opprobrio victus et sub pedibus omnium, quos tu avertere nisus fueras, calcandus interibis, ex ore prophetae exprobrantis et comminantis superbiae et nequitiae tuae prolatae hoc modo dicentis : Detracta est ad inferos superbia tua. Concidit cadaver tuum; subter te sternetur tineae, et operimentum tuum erunt vermes. Quomodo cecidisti de caelo, lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo : In caelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum; sededo in monte testamenti, in lateribus aquilonis; ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo; veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci. Et paulo post : Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria, vir in domo sua; tu autem projectus es de sepulcro tuo quasi stirps inutilis pollutus et obvolutus. Qui interfecti sunt gladio et descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum non habebis consortium neque cum eis in sepultura. Tu enim terram disperdidisti, tu populum occidisti; non vocabitur in aeternum semen perditorum. Nonne ille ipse tu es, qui modo tam sordidam et tam detestandam indutus formulam, ab omnibus bonis, ut modo video, quantum valuerint, magis vitandam quam sequendam? Quondam primatum habuisse legeris inter angelos, qui principium viarum Dei esse scriberis; unde et ad comparisonem angelorum archangelus es appellatus. Ex qua tamen fiducia cecidisti, ut sine reparatione labereris, cujus excellentiam praelationis propheta his annuntiat verbis : Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adaequaverunt summitatem illius, omne lignum paradisi non est assimilatum illi, quoniam speciosiore fecit eum Deus? Tunc etiam, testante Deo per Ezechielem, signaculum similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti? Sed tamen mox ut factus es in superbiam, erupisti et praecipi-*

— ¹⁵ susannationis 1, 3. — ¹⁶ om. 1, 3. — ¹⁷ qua 1.

tatus de caelo es. Nam juxta veritatis testimonium ab initio mendax fuisti et in veritate non stetisti, quia statim, ut factus es, cecidisti. Fuisti quidem in veritate conditus, sed non stando confestim a veritate es lapsus, dum te per tumorem superbiae conferendum Deo putaveras. Sed non hoc solummodo contentus, quod te Deo aequalem existimans¹⁸ excidisti, insuper etiam superiorem te dicis, testante apostolo, qui ait de antichristo: Qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus aut colitur. Haec autem statim¹⁹ ut audivit ab ore sanctissimi viri, spurcissimus recessit gravissimum relinquens fetorem diabolus. Frater itaque Tethgonus, cujus cella oratorio erat²⁰ proxima, tantas primo inter sanctum et diabolium audiens conflictationes²¹, surrexit²², ut plenius eventum hujus rei edisceret; tunc²³ tanta hujus maligni vidit figmenta, et talia hujus sancti illi pessimo conviciando²⁴ didicit responsa, atque sequenter fratribus suis revelavit. Illi autem haec audientes, magis magisque in omni opere bono accensi et magis cauti effecti, multum aedificati sunt, praestante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

VIIII. Dicturis¹ igitur de ejusdem in eodem sancto loco mirabili conversatione libuit nobis, qualiter in aetate priori vixerit, esse repetendum et tamen hunc usque ad² locum esse differendum, ut, si possimus, utrum vitae ejus initia respondeant ad extrema, pleniter doceamus. A vicesimo itaque et primo aetatis suae anno usque ad obitum suum nunquam in ecclesia visus est sedere, nunquam tristitia dejectus nec laetitia solutus, nunquam [alium] irridens, nunquam moderationis³ terminum excedens agnitus est; sed neque iratus aut turbulentus. Nam cum ab infantia sua sancto Budoco devotissimum exhiberet obsequium, cujus tam verbo quam exemplo instructus factus est juvenis religiosissimus, omnem in clero, cum adhuc in tali positus erat aetate, transcendebat gratiam. Nihil enim arrogantiae, nihil superbiae de ejus sibi moribus usurpabat; sed in omnibus affabilis et benevolus, in terra positus caelestibus aptum se moribus ostendebat. Erat enim aspectu angelicus, sermone nitidus, opere sanctus, corpore integer, ingenio optimus, consilio magnus, fide catholicus, spe patientissimus,

— ¹⁸ aestimans 1, 3. — ¹⁹ confestim. 3. — ²⁰ inerat 1, 3. — ²¹ conflictiones 1, 3. — ²² deinde consurgens 1, 3. — ²³ om. 1, 3. — ²⁴ convincendo 1, commiscendo 3.

Cap. IX. — ¹ corr. ex Dicturus 1. — ² in 3. — ³ mederationis 1.

caritate diffusus, orationi intentus. Quinquagenos namque ter cotidie particulatim psalmos consuescebat psallere, nunc in crucis modo, nunc immobilis fixus statura ⁴, nunc fixis provolutis genibus. Haec breviter de priori conversatione dicta. Verum quoniam ad omnium operum ejus narrationem nec littera potest nec sermo sufficere, ad ea, quae in loco sancto arctiora gesta sunt, redeamus.

X. Ex illa ergo die, qua locum suum construere coepit, nunquam indumento laneo vestitus est aut lineo, sed quibusdam caprinis indue[batur pellibus; et neque in lecto] plumis vel vestibus seu etiam paleis strato jacuit, sed cum interdum brevissimo interrumperetur a somno, durissimis nucum ¹ uti corticibus consuevit pro plumis; pro peregrinis autem tape[tibus pictis, [harenis] cum lapillis dilectabatur ² ammixtis; pro capitalibus sericis aut byssinis vel lino intextis, duobus tantum sublevari caput suum et pedes solidari faciebat lapidibus hinc et inde suppositis. Quid plura? quali indumento in die, tali et eodem induebatur et in nocte.

XI. His vero de indumento demonstratis, videamus et de victu. Panem triticeum nisi tantum ex quo confici sacrificium solet ¹, non comedit, sed modico vescebatur pane hordeaceo cum cinere admixto aequali pondere librato, excepto quod quadragesimae tempore cum binis aut ternis, non cotidie manducando, abstinebat diebus, et tunc de cinere plus sumebat, memor scripturae ² dicentis: *Quia cinerem tanquam panem manducabam*. Quamvis hoc alio sensu poterat traduci ad peccatorem jam peccata sua paenitentem, propter paenitentiae amaritudinem, cujus vita praeterita, quae quanto ³ dulcior fuerat illi in peccando, tanto amarior constabat in paenitendo, et propterea forsitan cineri amaritudo paenitentiae potuisset comparari, historialiter tamen propter suae afflictionem carnis et majoris inde a Deo spem retributionis intellegi voluit. Pulmentum quoque hoc ei ⁴ erat: ferculum ex eadem fa[rina] praedicta aut ex holeribus confectum, sed nulla impinguatum pinguedine, utebatur,

— ⁴ (f. s.) s. f. 1, 3.

Cap. X. — ¹ om. 3. — ² ita codd.

Cap. XI. — ¹ solebat 1, 3. — ² (et tunc-scripturae) plus de cinere ponebatur, memor illius 1, 3. — ³ corr. ex quando 1. — ⁴ (hoc ei) ejus hoc 1, 3.

etiam sabbato; et dominico die modico caseo per aquam decocto ⁵: eodem quoque die et paucos quoque ⁶ propter sanctam resurrectionem venerandam pisciculos sumebat. Sed neque carnem alicujus quadrupedis aut etiam volucris comedendo tetigit, nec pinguedinem ex eis in omnem suscepit usum, nisi quod de lacte effici posset, et hoc tamen solummodo his diebus praedictis.

XII. Poculum ¹ quoque cum amaritudine secundum eundem prophetam sumebat dicentem : *Et poculum meum cum fletu miscebam.* Quando enim quis ex recordatione delicti ² sui perfecte compungitur, illud iniquum, quod delectabiliter gessit, flebiliter plangit : et hoc est miscere cum fletu poculum ³. Hujus autem comatis et secundum historiam et secundum etiam interiorem sensum prudentissimus rimator nullum omnimodis liquorem uvae neque mellis, sed neque lactis neque cervisiae sumpsit. Potus autem ejus tantum talis erat qualis ex aqua et arborum succis malorumve agrestrium sive silvestrium ⁴ condiri posset. Tali igitur tam ille quam sui potationis genere contenti reficiebantur; vinum omnino, nisi quod tantum in sacrosancto calice Domini solebat consecrari, pro utendi causa nesciebant, necnon et cetera potationum genera, quis inebriari solet, quasi venenum respuebant ⁵: unde ergo isti tales liquores ⁶ audiri in monasterio sancti Winvaloei, nec tamen unquam videri vel degustari potuerunt. Talis autem ars unicuique eorum dabatur, ut ex opere manuum cotidiano, sicut Aegyptii monachi, se posset in victu cotidiano contineri : nam non solum monachorum sed etiam eremitarum currebant per semita. Et haec quidem lex sive regula per tempora longa refulsit in isto monasterio, id est ab illo tempore quo Gradlonus, quem appellabant ⁷ magnum, Britanniae tenebat sceptrum usque ad annum Hlodowici ⁸ piissimi ⁹ augusti imperii quintum, dominicae autem incarnationis octingentesimum octavum decimum. At cum jam ¹⁰ ab infirmioribus quibusque refugii, propter difficultatem videlicet, videbatur, quippe quibus nec etiam cum tantis difficultatibus praedictis sufficiens praebebatur indumentum, id est nisi aut una tantum tunica cum melote et pedum indumento tam in die quam in nocte contenti forent, atque palliolo, si tamen proficiscendi necessitas urgeret, addito, contigit ut idem serenissimus imperator praedictus, dum in eadem istius Britanniae ¹¹ provin-

— ⁵ (utebatur-decocto) nisi tantum modice de caseo per aquam decocto utebatur sabbato et dominico die 1, 3. — ⁶ om. 1, 3.

Cap. XII. — ¹ Potum 3. — ² dilecti 1, delecti 3. — ³ (et-poc.) om. 3. — ⁴ (s. s.) om. 3. — ⁵ (necnon-resp.) om. 3. — ⁶ loquores 1. — ⁷ appellant 3. — ⁸ Ludovici 3. — ⁹ om. 3. — ¹⁰ (c. j.) tum c. 3. — ¹¹ Britanniae 1.

cia¹⁹ castra fixerat, super fluvium Elegium (1) juxta silvam quae dicitur Brisiaci (2), haec manu propria dirigeret mandata isto dicens modo :

XIII. *In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi Lodovicus¹ divina ordinante providentia imperator augustus, omnibus episcopis et universo ordini ecclesiastico Britanniae consistenti. Notum vobis² sit quia dum Matmonocus abba³ ex monasterio Landevinnoch⁴ nostram adisset praesentiam, et illum sive de conversatione monachorum in⁵ illarum partium monasteriis⁶ consistentium sive de tonsione interrogassemus, et ad liquidum nobis qualiter haec forent patefecisset, cognoscetes quomodo ab Scotis sive de conversatione sive de tonsione capitum acceperant, dum ordo totius sanctae apostolicae atque romanae ecclesiae aliter se habere dinoscitur, placuit nobis ut sive de vita seu etiam de tonsura cum universali ecclesia, Deo dispensante, nobis commissa concordarent; et ideo jussimus, ut et juxta regulam sancti Benedicti patris viverent, quae possibilis et laude digna est, et de tonsura capitis juxta taxatum modum cum sanctae romanae ecclesiae, quae per orbem terrarum dilatata est, concordent unitate, et eundem vivendi morem juxta quod in sancti atque eximii patris Benedicti regula scriptum est, in hoc monasterio praedicto teneant et in subjectis ejus ceteris quae nostrum plenissime⁷ jussum exsequi valuerint. Haec piissimi Lodovici⁸ imperatoris praecepta de manu ejus roborata.*

*Signum⁹
serenissimi*

Monogramma

*Lodovici
imperatoris.*

Haec eodem anno praedicto coepta est in eodem monasterio supra scripto regula patris Benedicti.

XIIII. Sed et hoc ejusdem sancti frequentissime opus fuisse narratur. Cum ceterorum turba in opere quovis partiebatur, ille solus frequenter orationi deditus occupabatur, aut cum jejuniis mirabiliter extenso aut in psallendo nunc pedibus fixis, nunc genibus flexis, modo manibus expansis. Sed et in fine uniuscujusque psalterii centena per singulos dies genuflexa faciebat, et totidem per easdem noctes; mundi disceptor, caeli amator, non jam homo corporeus cernebatur sed angelicus. Deum semper non corporeis sed spiritualibus oculis videre desiderabat atque secundum apostolum dissolvi et esse

— ¹⁹ (i. B. p.) Britannia 3.

Cap. XIII. — ¹ Hludovicus corr. 1, Ludovicus 3, et sic deinceps toto hoc cap. — ² in marg. add. 1, om. 3. — ³ abbas 3. — ⁴ Landevennoch 3. — ⁵ add. supra lin. 1, om. 3. — ⁶ item. — ⁷ corr. ex plenissimu 1 plenissimum 3. — ⁸ Hludovici corr. 1. — ⁹ Sigillum 3.

(1) Vulgo *L'Ellée* vel *Ellé*. — (2) Vulgo *Prisiac*.

jam cum Christo cupiebat, atque tamen gregem supportandum sustinere non recusabat; spemque suam in omni negotio Christo committebat. Nunquam ejus os a spiritualibus otiosum visum est vel vacuum; multi igitur ad illum caeci, surdi atque leprosi, claudi, paralytici atque daemoniaci et omnia infirmitatum et debilitatum genera deferebantur; [sed omnes spe sua non frustrati rediebant ¹ ab illo curati]. Jam per omnem Britanniae regionem longe lateque celebrabatur nomen ejus cum meritis; cujus vultum tanquam angeli splendentem ita cuncti nitebantur contemplari, et jam non monachus appellabatur, sed angelus inter homines conversatus.

Haec autem VII capitula quae sequuntur per heroicum metrum sunt composita.

XV. De humili Gradloni ¹ Cornubiensium regis apud eundem et familiari allocutione.

Interea ad regem volitabat fama Gradlonum,
 Celsi qui summa tenuisset culmina sceptri,
 Occiduae partis moderator ² Cornubiorum,
 Magnum cui suberat pro tanto limite regnum,
 Normannumque gazis redimitus tempora mitra,
 Detractis fulget cunctisque potentior ipsa.
 Barbara prostratae gentis post bella inimicae,
 Jam tunc quinque ducum truncato vertice cyulis,
 Cum totidem claret centenis victor in armis.
 Testis et ipse Liger fluvijs est, cujus in albis ³
 Acta acriter fuerant ripis tunc proelia tanta.
 Ergo dein cupidus sanctum conductus amore
 Visendi graditur, pavidus at ⁴ pronus adorat,
 Talia commemorans : *Quaenam te munera placant ?*
Copia nam superest mihi rerum et magna potestas,
Terrarum spatia cum gazis auri atque argenti,
Commoda et innumeris cum donis plurima vestis.
Et tibi tradita quae fuerint intacta manebunt,
Nulloque mutari poterunt commercia fixis
In caelum positis ceu donis omne per aevum.

XVI. Erecto sancti per dextram corpore sacram,

Cap. XIV. — ¹ ita 1, 3.

Cap. XV. — ¹ Gradloni 1. — ² moderator 1. — ³ abis 1, 3. — ⁴ atque 3.

Sanctus ad haec hilari vultu profatur ab ore :
Mene tuis, o rex, voluisti fallere donis?
Ut quid enim, tantis si colligar optime vanis,
Tanta cavae vallis peterem sinuosa cavernis
Haec loca deserti? Satiùs mansisse paternis
Nonne per arva fuit, quam vicum quaerere regnis
Scissa uncis tenuem reflexo corpore vangis?
Largifluus opibus, si flecti, posco, caducis,
Perpetuis adimi, qui curam ponat in illis,
Haut dubium poterit : nam qui super astra volare
Nititur, has temptet mordaces pellere gazas.
Ast ego sanctorum nitidis de caelicolarum
Me satiari epulis sitiens cupio omnibus horis.
Pelliculis caprae aspris cernis ut induor, atque
Vilibus et modicis utor. contentus ab escis.
At tu, parve miser, alieni fervidus auri
In syricis ostrisque tuis gemmisque nitescis,
Magnificisque tuis replentur viscera caenis,
Vermibus apta tumet tetrìs caro laeta saginis,
Et tibiae citharaeque lyrae cum murmure plectra,
Tympana per vestras plaudunt stridoribus aedes.
Dic, ubi sunt reges alta olim ex arce tumentes?
Hinc inopes rerumque potentes, dic, ubi nunc sunt?
Dic comptus cultu fulsit qui clarus in amplo,
Innumeris septus cuneis, aut dic ubi nunc sit.
Omnia quae genuit tellus tam vilia nonne
Aequè ¹ premit duro male fortia dente tenaci?
Desine vana sequi, quae nec te munere dotent;
Quae te munificum faciant, haec perfice semper.
A pravis si te trahis, acta beata sequentur.
Omnia quae radiis splendent sub lumine solis,
Umbra velut tenuis veloci fine recedunt.
Verum ego, qui pulchris redimiri spero coronis,
Ditior en adsum quam tu nunc esse putaris.
Nam mihi Christus adest pro mundo summa potestas,
In quo mundus inest, nec ab illo clauditur ² ipse.
Parva tenes, sceptri quamvis amplissima mundi,
Si regnum Christi conquirere spreveris alium.
Praecaveas felix rogo, ne, dum scandere possis,
Neglectum ducas quod te quandoque bearit.
Nam quamvis auro claro gemmisque nitescas,

*Nulla et te miseri si fratris flectat egestas³,
Decedente tamen vita per inania lapsa
Pauper et exiguus miseris properabis ad umbras.
Multis divitiae nocuerunt non bene tractae;
Multi propter opes inierunt multa pericla.
Si tibi divitias cumulando semper abundes,
Inferni tetras enutris ipse latebras.*

*Sin⁴ iterum caeli transmittere doctus ad aulas
Disponas, clare tibi regna beata patebunt⁵.*

XVII. Ille dehin[c] pavidus sic incohatur ore benignus:
*O Christi dilecte Dei, per cuncta parabor
Haec mandata tua jussus servire Tonanti
Sicque Dei famuli monito mitissimus actus
Culmina hinc solii recto cum jure tenebat,
Donec fluctivagi contemnens lubrica mundi
Pergit ad aethereum magno cum munere¹ sceptrum.*

**XVIII. Item de dono regis praeparavo¹ pro magnis ingestis Rio-
co presbytero et monacho sancto rogante tandem suscepto.**

*Hic vir erat sanctus magna virtute² Riochus,
Hujus³ in obsequiis delatus sponte benignis⁴,
Presbyter egregius monachi cum nomine clarus.
At cum cuncta videret dona repellier, inquit:
O dilecte mihi sancteque magister, hoc oro,
Rura mei tantum accipias possessa parentis.
His hujus precibus pro magno munere victus
Accepit, nolens primo quod ponere jussit.
Haec tribuente capit gratulanti rura Gradlono
Splendida qui cunctae patuit patriae ipse lucerna.
Per Dominum Christum, qui saecula cuncta gubernat.*

XVIII. De altitudine et nobilitate Cornubiae.

*Quam bene candelis splendebant culmina ternis,
Cornubiae proceres cum terni celsa tenebant
Rura vel ima¹ regens² Gradlonus jura teneret,
Cum doctus terrena nitentem porgeret³ haustum*

—³ aegestas 1. —⁴ qui 3. —⁵ parebunt 1.

Cap. XVII. —¹ murmure 3.

Cap. XVIII. —¹ praeparato add. 3. —² (m. v.) magnae virtutis 1. —³ Cujus 3. —⁴ benignus 3.

Cap. XIX. —¹ una 3. —² tenens 3. —³ porrigeret 3.

Ac populo sitiēti Courentinus ⁴, in almo
 Ordine cum sacro perfulgens corpore Christi,
 Summus ⁵ qui dici meruit speculator ⁶ ab actis,
 Vitam qui summo portavit cum speculatu
 Arcetam eremi, nisi cum quaestus moveatur abortus
 Ecclesiarum ab ⁷ hoc intentus cito discutiebat
 Orta ⁸ sed innumeros stabilita in pace sedebat ⁹.
 Ille dehin[c] remeans eadem ¹⁰ quoque, quae ante, gerebat.
 Dominus ¹¹ et innumeris cum Wingualoeus in actis
 Prae cunctis fulsit eremitarum bene factus ¹²
 Abbas, excelso virtutum nomine ¹³ clarus.
 Ante tamen dictum jam scanderat ipse sacratum
 Regmina ¹⁴ tanta locum dicti quam ambo tenerent,
 Jamque tamen ternos praecesserat ordine sanctus
 Eximius isto ¹⁵ Tutualus ¹⁶ nomine clarus,
 Cum meritis monachus multorum exemplar habendus (1) :
 Cujus cumque ¹⁷ sinu caperet cum vestibus ignem
 Non tetigit flamma, sed leni rore madescit.

— ⁴ Chorentinus 3. — ⁵ Summis 3. — ⁶ speculato 1. — ⁷ ob 3. — ⁸ Archa 3. — ⁹ sedebat 3. — ¹⁰ eodem 3. — ¹¹ Dominus 3. — ¹² factis 3. — ¹³ culmine 3. — ¹⁴ Regmina 3. — ¹⁵ istos 3. — ¹⁶ Tutuaglus 3. — ¹⁷ que om. 8.

(1) Ex hac mentione S. Tugduali, qui hoc loco significatur praecessisse S. Winwaloem, colligunt cl. vv. Ramé (tom. saepius cit., p. 433 extr.) et d'Arbois de Jubainville (*Cartulaire de Landevenec* in *Mélanges d'histoire*, etc., tom. V, p. 547) S. Winwaloem non floruisse saeculo V, sed forte non ante saeculum VIII. Nam in vita antiquissima S. Tugduali legitur hunc aequalem fuisse Childeberto regi, quem probabilius tertium hujus nominis fuisse arbitrantur, vita defunctum anno 711. Sed et si Childebertum I in ea vita designari supponas, is mortuus est anno 558, ac proinde circa medium saeculum VI floruisse dicendus esset S. Tugdualus : non potuit itaque S. Winwaloem, Tugdualo aliquanto junior, vixisse saeculo V. Ad haec duplicem responsionem opponit cl. Arth. de la Borderie (*Les trois vies anciennes de S. Tugdual*, p. 112-114) : primo scilicet, mentionem illam S. Tugduali non deberi Wurdestino, scriptori Vitae S. Winwaloei, sed huic Vitæ insertam esse ab aliquo monacho anonymo qui eandem exscripsit saeculo XII (quod se mox demonstraturum spondet vir doctissimus); secundo, hic non agi de S. Tugdualo illo abbate et postea episcopo Trecorensi, sed de alio quodam qui vulgo appellatur S. Tudi, non minus quondam celebri, quanquam nunc memoria gestorum ejus prorsus abolita est : cujus suppositionis haec fundamenta profert : a) Quod S. Tugdualus de quo agitur hoc loco in Vita S. Winwaloei monachus tantum fuisse indicatur, in Vita autem S. Tugduali Trecorensis sermo tantum fit de S. Tugdualo abbate et episcopo; b) S. Tugdualus in fine hujus capituli significatur fuisse unum ex *fulcris* quibus *eminebat Cornubia patria*; at vero S. Tugdualus episcopus Trecorensis in sola Domnonia laboravit; c) Miraculum quo praecipue illustratus fuisse hic legitur S. Tugdualus, non memoratur in Vita propria S. Tugduali Trecorensis.

Sed cum caelitibus vitam tunc forte gerebat,
 Cum ternis patria munitur fulta columnis.
 Quarta tamen vivens, quam corpore vixerat ipse,
 Cum Christo vivit, quia non minus esse putatur.
 Ast igitur fulcris tunc eminent alta quaternis
 Cornubiae patria, rerum quoque copia plena.
 Pulchro compta quasi ornata cum sponsa decore
 Egreditur thalamo, sponso veniente superbo.

XX.

Item de ejusdem subjectione ¹.

At nunc pressa jacet heroum orbata potentum
 Caede gemens victa externo sub fasce reflexa,
 Armorum nitidis nuda, spoliata triumphis.
 Quae ² fuerant ³ laeta convivia non moderata
 Pompa superba fuit; Ninivae ⁴ quod forte minatur
 Erectae vates venturum praescius, actum est
 Impletumque in ea, impropere ubi tecta leonum
 Et catulorum pascua dirum laeta leonum.
 Anne ejus fuerant tunc fortes more leones
 Qui mundo partes rapiebant forte peramplas?
 Praedam tam saevi quam sanguinis atque cruoris
 Semper avari laeta leonum hic pascua saepe
 Fetus reppererant, pulchra quia ⁵ forma juventae ⁶
 Omnis huic compta, cum fortis vellet haberi,
 Aut doctus pariter currebat; sed modo nemo
 Qui praedam cupiat nisi sed quasi morte sepulta est,
 Nullus jamque potens violentus agone remansit
 Praedam diriperet qui, sed compressa redacta est.
 Tantis ergo malis dicam tibi pingua praesse
 Sunt ubi dirorum rictum esse da celsa leonum
 Atque catellorum quoque pascua laeta leonum ⁷.
 Nempe tibi venit Judaeae ⁸ quod stetit aptum,
 Vate per afflatum dicente perenniter alium:
Calvitium fac dilatatum more aquilarum.
 Calvitium quippe hominis in vertice solo
 Esse solet, totum per corpus apertum haberi;
 Ast aquilae, veteres membris quia de omnibus plumae
 Labuntur, cum valde senescit. Calvitium ergo
 Ceu aquilae, plumas quia late perdidit amplas,

Cap. XX. — ¹ om. 1. — ² Qua 3. — ³ fuerat 3. — ⁴ Ninevae 3. — ⁵ quae 3. —
⁶ vivente 3. — ⁷ hic versus et praecedens inverso ordine leguntur in 3. — ⁸ Judae 3.

Dilatat populum quae amiserat ipsa ferocem.
 Nam cecidere quidem magnarum pennae aquilarum
 Cum quibus ista volare sueverat alta rapinae.
 Omnis enim pugnax et belli ductor habendus
 Concessere extincti per quos proelia vicit
 Externasque neces cum victrix alta sederet
 Praedam partita cessorum et partem inimicum.

XXI. Haec est Cornubia magnorum magna parentum
 Mater et egregia virtutum laude potentum,
 Et mundi pugnatorum et caelos habitantum,
 Quae quamvisque modo jacuit suppressa sub armis,
 Arbustis nitens valide consurgere natis
 Mox tamen incipiet, faciat si condita justa.
 Sin aliter, suppressa diu et conflictata jacebit ¹.

XXII. His ergo ita compositis, nuntiatum est cuidam discipulo suo ¹ matrem suam [aegrotasse. Ad quam dimitti visitandum flagitabat. Sed verba magistri obiciebant dicentis mortuos dimitti debere sepelire mortuos suos. Dum vero anxius erga matris suae infirmitatem multum relaxari se] deprecando videretur ², tandem profisciscendi accepit licentiam. Sanctus autem sciebat illam jam esse mortuam, divina pr[o]videntia demonstrante. Ille denique concitus, uno quodam puero comite contentus, accepta a magistro aqua benedicta, iter acturus perrexit. Et cum ad locum, in quo mortua jacebat, advenisset, omnes qui erant circa eam tumultuantes ejecit foras, increpans ac dicens : *Recedite; cur stulte agitis? nihil enim perficitis.* [Putab]at autem ³ animam ejus adhuc intra membra contineri. Et aspersa super cadaver jam gelidum aqua sanctificata : *Dominus, inquit, Jesus Christus, in cujus nomine magister meus plurimas jam fecit virtutes, ipse te sanare dignetur.* Illi autem qui foris stabant deridebant eum, quia sciebant eam jam fuisse mortuam priusquam ille advenisset. At illa, quasi de somno excitata, cito surrexit et super lectum suum residens sudorem suum tergebat, quasi de quodam non levi labore revertens. Illi vero, qui prius illum deriserant, ceciderunt proni in terram ante pedes ejus,

Cap. XXI. — ¹ corr. ex jacebat 1, jacebat 3.

Cap. XXII. — ¹ (c. d. s.) Rihoco 1, 3. — ² videbatur 1, 3. — ³ om. 3.

Deum glorificantes atque dicentes: *Vere proximus Deo est* ⁴; *cujus per invocationem discipulus* ⁵ *hoc maximum, licet illo absente, potuit facere signum.* Illa deinde interrogata ad quae ⁶ loca vel a quibus se duci vidisset ⁷, hoc modo dicebat: *Videbam circa me, extremum priusquam anhelitum amitterem, quosdam homunculos in modum carbonum gelidorum nigerri- mos ad devorandum me paratos; et, cum devorarent, in vinculis iterum ligaturos multa tormenta promittentes. Quod statim sic secutus est eventus. Nam cito ut e corpore elapsa atque non leniter rapta fuero, tetri cunei qui circumdantes* ⁸ *me et pedes meos cum manibus circumligantes, per aspera ad alia trahebant me multum, ut dice- bant, ad* ⁹ *asperiora loca. At cum quidem exultantes me per immania vellent miserabilem trahere tormenta, sanctus obviavit Wingualoeus, terribiliter personans ac dicens: Dimitte* ¹⁰ *hanc mihi; ut quid enim tam audacter hoc scelus in meam perpetrare temptatis* ¹¹ *famulam? [Illi vero] consternati atque stupefacti repugnare volentes, sed tamen, divino terrente imperio, non audentes, tandem me huic viro Dei [reliquerunt]* ¹²; *et ab hosti- bus me liberatam in hoc* ¹³ *voluit, Deo propitiante, re collocari corpusculo. Et exinde magis magisque jam non monachum, sed angelum vocitabant Wingualoeum. Illa vero* ¹⁴ *reversa, totum in omni opere bono fructificans, mutavit studium suum.*

Consuetudo (1) autem erat beati Wingualoei ecclesiam, quae sita erat a monasterio suo milliaro uno, visitare, et ibi hostias tam pro vivis quam pro defunctis offerre. In hujus enim consuetudinem secum sociavit Ethbinum, juvenem praeclarum, diaconum magnum, ut sacerdos dignus diacono sustentaretur justo. Accidit quadam die dum consuetudinem

— ⁴ (p. D. e.) D. e. p. 1, 3. — ⁵ discipulis 1. — ⁶ (a. q.) atque 1, 3. — ⁷ vidisse 1. — ⁸ (q. c.) circumdederunt 1, 3. — ⁹ om. 1, 3. — ¹⁰ Dimittite 3. — ¹¹ temptastis 1, 3. — ¹² (D. r.) dereliquerunt 3. — ¹³ (m. l. i. h.) l. i. h. m. 1, 3. — ¹⁴ add. supra lin. 1, om. 3.

(1) Narratio haec de Christo sub specie leprosi sanctis Winwaloeo et Ethbino apparente legitur in solo codice Cottoniano, quem signavimus numero 2; unde profecto eam cum reliqua notitia de S. Winwaloeo excerpsit Capgravius. Ex cujus compendio fere supplere licuit non paucas voces quae ignis injuria in Londinensi illo codice exciderunt.

explerent et iter per campos in tempore messis facerent, invenerunt quendam leprosum jacentem in messe, graviter plangentem, totum corpus vulneribus plenum, exclamantem flebili voce, auxilium ab eis postulantem. Tunc beatus Wingualoeus Ethbino diacono ait : *Frater carissime, quidnam daturi sumus huic pauperi auxilium a nobis postulanti? Aurum non habemus, argentum non recondimus, nudi pecuniis hujus saeculi. Quid acturi sumus huic egenti?* Sanctus Ethbinus, Spiritus sancti gratia repletus, ait : *Legimus, pater, in [Actibus] Apostolorum quod beato Petro apostolo cum sancto [Joanne] introeunte in templum, claudus [ab eis] eleemosynam petiit, et sospitatem gressus itineris ab eis accepit. Tu autem appropinqua pauperi et supernae gratiae munus impetra [pro eo].* Tunc beatus Wingualoeus stans [juxta eum] dixit : *Quae sunt in te [infirmittates, frater, pro quibus] tam gravia suspiria [emittis? Haec] verba [audiens leprosus et alta] trahens suspiria, cum magna humilitate ait : Magn[ae angustiae, graves] dolores quatiuntur in corpore meo. Tamen insuper unus dolor [finest mihi, qui tantum] est infirmitati meae noxius [ut si hunc] diem sine hujus doloris auxilio transiero, mortem potius quam [vitam proximam] esse puto.* Ad haec beatus vir Wingualoeus ait : *Dic, frater, quo auxilio levare poteris. Testis est mihi Deus quod nostrae carnis partem in tui auxilio pro tuo levamine, si necessitas comprobaverit, [dabimus.* At pauper : *Nares meae],* inquit, *[dolore vulnerum plenae] concremantur [ab ardore, ut vides, tantae] infirmitatis.* Tunc sanctus librum quem [manu tenebat] ad terram deposuit, [et pauperem per latera] arripiens, quia [pronus in terra jacebat, erexit] sacerdos Christi. [Et cum] ad nares ejus manus porrigeret, paup[er flebili] voce clamare [coepit : *Noli, senior,] noli man[ibus tangere] nares, quia do[lor non permittit]; sed [si] pro remissione peccatorum [tuorum] dolorem [meum] levare volueris, necesse est [mihi ut in ore tuo] nares [meas miseris et ita me sanes].* Humiliavit [autem se beatus] Wingualoeus [.] in caelo et quando [putavit levare] pauperem, in ore suo excepit carnem [Dei]. O res mira et admiranda stupendaque omnibus audientibus, mox ut ad [se traxit halitum] beatus

Wingualoeus, [petra mirabilis in ore ejus cecidit]. Et beatus Ethbinus per [latera] Dominum tenens, sursum aspexit caelum apertum et in capite Domini quem tenebat sancta crux apparuit angelosque in [obviam] Domino venire vidit, et sacerdoti ait : *Pater sancte, ipsum quem teneo [manibus et tu ore] Dominum Jesum Christum [qui pro nobis] semetipsum dedit crucifigi esse crede.* Cupientes autem illum tenere manibus, elevavit se Dominus Jesus Christus in nubibus, dicens : *Non me erubuistis, servi mei, in angustiis meis; nec erubescam vos in regno Patris mei. Hereditas vestra mecum est et iis qui vestri in suis orationibus memores fuerint, salus in [regno] meo.* His dictis evanuit ab oculis eorum et receptus est in caelum cum magna laude. Laudantes quidem audiebant sed neminem videbant. Stupefacti autem, quia nimio gaudio laeti, laudaverunt [Dominum], qui eos in tantum dilexit [ut] eis ostenderet in similitudinem pauperis carnem Filii Dei. Beatus Wingualoeus dixit : *Hoc tuis meritis, frater Ethbine, accidit nobis, qui tantae es humilitatis et obedientiae [ut quicquid] humana lingua percipere potest, tu corde devotissimo adimpleas.* At [beatus] Ethbinus ait : *Non ita est, pater; sed tu, qui cotidie carnem et sanguinem Jesu Christi immolas, meruisti ipsum videre in suo corpore, quem assidue tuo] tenes in animo.* Dehinc ad monasterium divertentes, nemini innotuerunt factum, sed suam consuetudinem devote compleverunt.

XXIII. Erat ¹ quidam vir eo tempore ² nomine Catmaglus ³; cui filii tres [inerant] maligni, rei alienae raptores, et quod manifeste auferre nequibant, clam per furtum tollebant. Isti ergo pecunias et thesauros universae regionis illic esse apud praedictum sanctum depositos arbitrantes, consilio inito, sancti loci nocte caeca navigio invaserunt saeptum; cumque introgressi fuissent, horreum reppererunt apertum [atque hordeum] in medio positum. Introeuntibus autem illis, apparuit eis lux splendidissima quasi lux solis. Propter hoc multum conforta[ti dix]erunt intra se : *Si Deo displiceret ⁴ hoc quod agimus, non tanta lux nobis data fuisset, nec*

Cap. XXIII. — ¹ Sed et 1, 3. — ² fuerat add. 1, 3. — ³ Catmaelus 1. — ⁴ corr. ex despliceret 1.

ostium istius domus, [quod] invenimus clausum seris munitissimis firmatum, ultro se aperiret. Ecce quales tenebras per totam noctem sustinuimus, quoad usque huc venerimus; at modo splendidissima nobis lux administrat. Heia agite, si nihil praeterea invenimus, saltem de clerici hujus hordeo etiam sacculos impleamus nostros. Non enim nos condecet reverti vacuos. Hora autem erat quasi noctis media. Dum vero haec ita agebantur, hujus rei non nescius in basilica cum suis nocturnabat Wingualoeus; cumque nocturnas debite percelebrassent vigiliis, fratribus una congregatis hoc modo interrupit ⁶ silentium indicens ⁶: Videte, fratres, utrumne recte agitur erga res monasterii. Et manu rursum silentium indicans, ait: Nolite metuere, nolite conturbari. Quidam enim arbitrati pecunias reperturos multas invaserunt horreum ⁷ vestrum ⁸; et nunc marsupia eorum, ne vacui redeant, farcire disponunt. Sed tamen sinite illos; potens est enim Deus et illorum convertere ⁹ corda, ut non minus caelestem cupiant thesaurum furari quam terrenum. Nam si quidem his non indigerent, forsitan rem tam detestabilem nequaquam facerent. Nil plura locutus, omnes jubet orare. Egredientibus autem illis de monasterio graviter [oneratis], utrum haec, sicut dixerant, [Deo displicerent] innotuit. Nam primus eorum superbe sub onere incedens protinus in terram prostratus est; coxaeque ejus perfracta et comminuta, miser depressus onere jacebat. Alter vero subsequens fixis in terram pedibus, nullo modo hinc vel inde moveri se valens, quasi lignum plantatus, aequanimiter, licet invitatus, stabat. Tertius autem, non longe ab his distans, densa percussus caecitate, huc atque illuc discurrendo ante portam monasterii errabat per litora vagabundus. Sed et quartus, qui in scapha custodienda spectaverat, quasi insaniendo cum stridore magno frustra in remigio gestiens, sine intermissione clamabat dicens: Venite, furciferi ¹⁰, venite pestiferi. Quid morati estis, malefidi? Nihil in furibus ¹¹ sanum, nihilque praevalidum, nihil ¹² nisi stultum. Thesauri

— ⁶ interruptit 1, 3. — ⁶ dicens 1, 3. — ⁷ ordeum 3. — ⁸ nostrum 3. — ⁹ converti 1.
— ¹⁰ furtiferi 1. — ¹¹ fortibus 1, 3. — ¹² que add. 3.

magni sunt, quibus onerati estis. Vos portatis onera, ego dividam illa ¹³. *Quid enim, numquid putatis vos majorem* ¹⁴ *accepturos sortem? Mene igitur ad ista ideo provocastis littora, ut istic irritaretis? Non est sanum in viros, qui nullo mihi etiam dignantur respondere verbo. Illi autem maximum et triste, urgente metu et dolore, tenebant silentium.*

XXIIII. His igitur ita gestis, post primam celebratam horam omnia, quae iis viris in ista nocte acciderant ¹, vir Dei enarrabat ² fratribus. Illis vero Deo gratias agentibus, non solum propter viros prostratos, verum etiam pro gloria Dei in servo suo manifestata : *Nolite, inquit sanctus Wingualeus* ³, *in casum inimicorum vestrorum gratulari neque gloriam ab invicem, sed quae a Deo est, quaeratis. Scriptum quippe est : Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Quin etiam Domini mandatum voluntarie implere debemus.* Illi autem ad haec respondentes dixerunt : *Domine, de quo commendas ?* Ille dehinc ⁴ : *Non de uno tantum, sed de omnibus, prout virtus ministrare poterit.* Tum illi aiunt : *Felix qui etiam pauca colligere valuerit.* At ille : *Verum est, inquit, sed qui ad arcem perfectionis tetenderit, necesse est ut a minimis per ordinem gradatim consurgens ad altiora maxima quaeque, his quoque non neglectis, tendere cupiat ; ut et si non cuncta, saltem pauca valeat comprehendere. Quia igitur dixi mandatum Domini nos* ⁵ *oportere implere, tempus, ut aestimo, est, fratres, in necessitate constrictos visitandi. Scriptum namque est : Infirmus fui, et visitastis me ; in carcere, et venistis ad me. Isti ergo, quia infirmi valde sunt, propter mandatum visitandi ; et quia omnino moveri se non possunt de loco in quo stant, quid nisi quasi in carcere positi sunt ; et tamen propter misericordiam solvendi. Huic autem fratres : Numquid, inquirunt, hi, qui divina ultione perculsi sunt, humano juvamine relevandi ?* At ille : *Nonne, inquit, Deus praecepit fratri in tribulatione posito mox esse subveniendum, dicens : Subvenite oppresso ; et alibi : Ego percutiam et ego sanabo, et non est qui de manu mea possit eruere. Si igitur ille percutit et sanat, si decreverit, continuo liberabuntur. Si autem precibus non adqueverit, quia nemo potest eruere de manu ejus, sententia manebit* ⁶ *immutata. Hoc autem firme teneamus, quia nequaquam Deus, si recta petantur, vetuit deprecari, sed praecepit dicens : Petite et dabitur vobis.*

— ¹³ spolia 1, 3. — ¹⁴ (p. v. m.) nam credibile vobis (nobis 3) visum est majorem (minorem 3) vobis 1, 3.

Cap. XXIV. — ¹ corr. ex acciderat 1. — ² narrabat 1, 3. — ³ (s. W.) om. 1, 3. — ⁴ idem 3. — ⁵ vos 3. — ⁶ manet 3.

Illi vero aiunt: *Magister, non te ergo moveat quia dixisti, si recta petantur, Deum orari non vetuisse? Numquid nam rectum est pro sceleratis delinquentibus orari in peccato suo a Deo solo damnatis.* Ille ad haec: *Dum adhuc vita comes fuerit carnis, licet pro omni delinquenti orari. Attamen cum vita finiatur cum malis, dicit apostolus: Non dico, ut quis roget pro illo. Hoc autem rectum videtur orare pro istis sola hac de causa, quia dicit scriptura: Misericordiam volo plus quam sacrificium; et iterum: Diligite inimicos vestros et benefacite his qui oderunt vos; et alibi: Orate pro persequentibus et calumniantibus vos; quia etsi illi, pro quibus petitur, nullum merentur assequi petitionis effectum, vos tamen Domini mandatum voluntarie adimplentes, oboedientiae vestrae atque patientiae obtinebitis retributum.* At illi: *Duc age, inquit, quo tu vis et quo modo vis, impera quaevis dura, quaelibet vel ardua, quae tamen in nostra potestate sint, per quae nos perventuros esse ad id, quod diu per patientiam speramus, non dubitemus. Nam te, sicuti fas est, quocumque ieris, sequemur.* At ille: *Festinemus ergo, ait, ad miseros; nam paene consumpti in dolore et cordis angustia sunt.* Facta tantum ⁸ in primis sollemniter oratione, perrexerunt. At cum sanctus Wingualoeus et sancta secum simul congregatio antequam accederet ad illos apparuisset, quantus, Jesu bone, miserorum in paena sistentium corda dolor cum trepidatione tenebat! Putabant enim vel ad mortem vel ad vindictam paenalem citius se esse trahendos. Attamen ubi ad illos ventum erat, causam atque ordinem hujus periculi quasi inscius coram discipulis suis sanctus sciscitabatur. At illi nihil reticere queunt, quam ob causam venissent et quomodo illis accidisset, sicut ipse prius discipulis suis revelaverat, recolebant. Ex tunc etiam ab ore multorum propheta appellatus est, cui Deo revelante, nulla poterant secretorum arcana abscondi. Quibus sanctus: *Quam ⁹ stulte egistis? Nonne enim magis condecuerat ex fratrum labore aliquid cum hilaritate postulare et ex permissione, quantum tamen sufficere posset, suscipere, quam in Dei famulos fraudem illicitam perpetrare ¹⁰, dum per apostolum dicitur: Nolite fraudem facere inter vos neque in ullo negotio circumveniat aliquis fratrem suum? Nonne etenim, cum nostra voluistis tollere, aptum erat ut et vestra perderetis? quia circumeundo circumvenistis saeptum nostrum, et quod per opportunitatem poscere et sumere poteratis, per furtum delectabilius visum vobis fuit rapere, dum sacra lex prohibet dicendo:*

— ⁷ mererentur 3. — ⁸ tamen 1, 3. — ⁹ (Q. s. Q.) Et adhuc locutus est, dicens: Cur tam 1, 3. — ¹⁰ impetrare 1, 3.

Non furtum facies neque rem proximi tui concupiscas. Sed tamen hoc omnino non est mirum, quia suadente diabolo omne peccatum, dum desiranter agitur, delectat; attamen cum puniri incipit, jam amarescit. Idcirco haec venit super vos tribulatio, quia spernendo mandatum Dei contempsistis. Sed et nunc etiam hac vice ipse qui vos ligavit Jesus Christus Dominus noster ab hac plaga liberet. Haec autem ita ¹¹ rogante, confestim ab omni corporali plaga soluti sunt. Et adjecit dicens : Videte ne ultra haec faciatis. Tollite hinc vobiscum onera vestra, et quotiens necesse fuerit, petite a nobis; et nos incunctanter, Deo praestante, tribuemus. Et nolite propter res transitorias et caducas animas vestras perdere. At illi mirum in modum conversi et ex lupis agni statim effecti : Nunquam a te, inquit, poterimus separari; sed tuis [perpetim obsequemur] imperiis, quippe qui carnem a plaga sanare potuisti corporali, cura quoque et de animarum vulneribus medendarum.

XXV. Mirandum valde hoc est, quia qui membro debilitato claudicaverat, et mundo quoque claudicavit, et quanto expeditior fuerat in peccando, tanto excellentior factus soli Deo liberius vacare meruit in opere optimo. Qui autem caecitate percussus est, caecatus est et mundo; quia quamdiu in peccatis moratus lubrica mundi contemplari et concupiscere habilis et facilis fuerat, tamdiu a mundi concupiscentia caecatus, id est separatus, divinitus illuminatus, caelestis succensus amore, spiritualia desideravit contemplari. At qui quasi arbor in terra plantata fixus manebat, fixus est et ipse mundo; quia sicut manens in operibus pessimis diu steterat in mundo, ita versa in melius vice huic mundo resistendo assistere meruit in conversatione optima Christo, per quem, sicut ait apostolus, crucifixus illi erat mundus et ille mundo: quia quicumque recesserit a mundo, id est ab operibus quae hujus mundi amatoribus placita sunt, necesse est cito ut mundus cum amatoribus suis illum derelinquat, illum spernat, illum odio habeat; et quanto huic restiterit, tanto et ille arma sua miscens venenosa, id est primo invidiae fomite nato detractionis blasphemiaeque aspergens in occulto semina, deinde in aperto quasi examen pessimum evomens, inde subsequencia male acta vel usque ad homicidium perducta repugnando resistit. Sed tamen haec a perfectioribus quibusque quasi levia, Deo propitiante, vincuntur; et per haec ascensuri in caelum quasi aurum per ignem fornacis probati sublimes efficiuntur ¹. Ecce, fratres carissimi, quale est hoc commer-

— ¹¹ eo 3.

Cap. XXV. — ¹ (et per-eff.) om. 3.

cium. Illi namque furari venerant et propter immensa onera damna-
biles reperiuntur, et non solum vindictae non² traduntur, sed etiam
damna³ restituuntur, et quae illicite fuerant rapta, licite donantur.
Sed tamen non absque aliquanta⁴ correptione, ne, si incorrepti
sinerentur, securi atque negligentes tantum ulterius incurrerent
malum: quia pii patris atque periti non est moris incorreptum
quemque filiorum, cum deliquerit, dimitti, ne deterius agat, sicut
nec in totum, quamvis deliquerit, perdi, ne penitus desperatus
pereat. Sed nec pii pastoris est gregem diutissime intonsum laxare⁵,
sicut nec iterum ejus est omni tempore deglubere⁶, sed opportuno,
ne frigore consumptus pereat. Quando enim fures venerant, propter
pessimum criminum fetorem hirci dicendi erant; quando vero nunc
non solum corporum mederi, sed etiam animarum vulnera poscunt,
propter novae conversionis fervorem et propter post conversionem
Christo tam simplicem conversationem columbae appellandi fuerunt.
Columbas enim physiologi scribunt ferventissimum in amplexibus
habere desiderium; sic et qui Christo convertitur, convenit totum in
amore ejus amplectendo converti desiderium suum. Simpliciter
vero illas habere, quis nesciat qui legat evangelium? quam etiam
omni converso aptum est tenere, id est morum rectitudinem, ne aut
dexteram declinet neque ad sinistram. Hinc quidam poetarum
dixit:

Non laeta extollant animum, non tristia frangant.

Per dexteram quippe prospera, per sinistram designantur adversa.
Agni vero sunt propter innocentiam, oves quoque propter mansuetu-
dinem. Haec autem promissa in sancto monasterio a sancto⁷ vero
medico nequaquam repulsi, sed cum magno desiderio advocati,
tamdiu servaverunt devoti, quamdiu evolutis vitae hujus curriculis
admodum multis, ad vitam meruerunt conscendere perpetuam.

XXVI. Sed tamen hoc ne unquam oblivioni tradatur, quod
nemo in eodem¹ loco potuit mori, nisi² senectute gravare-
tur³, — mors enim nequaquam illuc intrare permittebatur, senec-
tus autem aetate succedente vetari non valebat, — libet hoc
interserere loco. Quamvis enim non multum distat ille locus ab eo,
in quo nunc ossa ejus cum sociis pausant, et paene idem sint⁴, sed
quasi intervallo lapidis jecti posito distincti atque in unum modo
circumsaepti sint, mutari tamen necesse fuit. Unde fratres⁵ lon-

— ² *eras. in* 1. — ³ *dona* 3. — ⁴ *aliqua* 3. — ⁵ *laxari* 1. — ⁶ *deglobare* 1. —
⁷ *et add.* 3.

Cap. XXVI. — ¹ *praedicto* 1, 3. — ² *sed* 1, 3. — ³ *gravari* 1, 3. — ⁴ *sunt* 3. —
⁵ *(U. f.) F. enim* 1, 3.

gaevi, longo pergravati senio, dissolvi gravi isto ⁶ corpore jam [cupientes] et laborum suorum sibi reddere praemia poscentes, et quid agere deberent propter ingravescentem et decrepitam aetatem jam nescientes, coegerunt illum transferre paululum loci hujus aedificia et suppellectilem secum portare contra solis ortum et ibi deinde citra litus figi. Qui ibidem locus, Deo agente, nobilior factus est alio jam dicto; nam a superioris fontis rivuli superfundentis haustu irriguus et a quodam lucidissimi fontis bucliamine ⁷(1) gemmatus ex profundo terrae noviter erupto cum leni murmure decurrentium [aquarum] ⁸suavissimum fessis post laborem suadentium soporem amoenissimus, cum humiditate moderate siccus et cum siccitate humidus demonstratur; atque bene, ut ita dictum est, compositus ⁹; in altero siquidem loco vivere semper ¹⁰, non mori putabant. Multotiens quoque ¹¹ a sanctissimis viris referentibus auditum est eosdem audisse apud praedecessores suos et ¹² vidisse qui verissime vidissent et dixissent apertum esse tantum caeli spatium supra illum locum in caelo quantum terrae occuparat, et angelorum ¹³ illic ¹⁴ sancto Wingualoeo demonstrante visione fruitos fuisse ascendentium et descendentium in similitudine visionis Jacob patriarchae; et ob hoc ideo ibi putabant non posse corpore dissolvi, ubi stabilem et insolubilem erecti animo vidissent [vitam.] Sed et hic locus hujus quoque muneris non expers factus est: multi enim hic ¹⁵, sive in tempore hujus sive etiam post abscessum sanctissimi viri e corpore, agmina viderunt angelica sive audierunt dulciter decantantia; et nunc etiam usque non desunt qui multa in hoc loco viderunt et audierunt prodigia et mirabilia per angelicas et sanctorum simul operationes facta, et quaedam visum et auditum demulcentia, et quaedam quidem ultra humanum ausum horrenda. Non multo ergo tempore praeterfluente et loco noviter instructo, dum quadam nocte post completorium solus in oratorio ¹⁶ per[noctabat persistens intentissimae orationi ante altare, adstantem sibi vidit angelum Domini] splendidissimum, cujus fulgor lucebat ut sol, ex cujus

— ⁶ (g. i.) i. g. 1, 3. — ⁷ budamine 3. — ⁸ vox suppleta per conjecturam. — ⁹ compositis 1. — ¹⁰ (v. s.) om. 3. — ¹¹ enim 1, om. 3. — ¹² om. 1, 3. — ¹³ angelica 1, 3. — ¹⁴ om. 3. — ¹⁵ om. 3. — ¹⁶ (i. o.) om. 3.

(1) Seu bugliamine, id est bullitu. Cfr. Du Cange, *Glossar.*, ed. Henschel, v^o *buglire*.

splendore et odore totus sufficeret mundus quasi pro sole illuminari, et quasi pro miro unguento atque excellentissimo odorari, aperte demonstrans quam ¹⁷ speciosam et pretiosam esse illam regionem de qua egrediebatur et ad quam, quos invitaret, ducturus esset; atque sic laetissimo et lenissimo vultu apparens clara voce dicentem sibi ¹⁸: *Sancte Dei Wingualoe, Christo dilectissime, vigilas?* At ille quasi amicus ad amicum suum notissima voce sibi emissa humillima ait responsione: [*Audio, Domine.*] Angelus ad haec: *Maturae [segetis] et bonae frugis, quam seminasti, tempus instat colligendae. At pauca grana et tamen maturiora quasi primitiae novae boni seminis modo accipientur. Jam enim flavescere incipiunt, et quaedam jam parata post multa ventorum aquilonalium frigora et durae aestatis caumata purgata, et post tam ¹⁹ magnum tritrandi laborem recipienda reperiuntur. Multum aquilo nocet seminibus, sed nunquam agricola habere de segetibus securitatem debet, donec a zezaniis separatas et a ventorum uredine purgatas in unam congregaverit messor aream. At tunc cum hiems asperrima quibusque improvidis repente ingruerit, quando nemo poterit operari, dum gelu et frigore detenti nequiverint operari et panis inopia consumpti fuerint, tunc cum amicis suis epulabitur splendidus. At sator Dominus agricolae praecipit, ut unum modo sed maturissimum ab agricola recipiatur granum, et exinde taliter hoc granum, sic ²⁰ sequenter ²¹ cetera. Hoc autem ²² audiens sanctus Wingualoeus suppliciter exorat ne, si adhuc grano aliqua nocet rubigo, [maneant] ²³ imperfectionis in illis ²⁴ macula, ne inimicus homo, qui nunquam nocere desinit ²⁵, huic segeti videndo aliquid infectum insultet. Angelus ad haec: *Mihi crede, quia, nisi prae gustando praevidissem ²⁶, nequaquam tollerem vel meterem.* Sanctus etiam: *Ut tua voluntas, sic mea fiat.* Rursus angelus inquit: *Sic enim condecet, quia jam ²⁷ convivii caelestis consortes.* His dictis, facta Deo in commune gratiarum actione, per auras longis tractibus post tergum relictis ²⁷ quasi solis radiis, ad locum, de quo venerat, sancto videndus Winvaloeo constanter ascendit, tantam ei regionem fulgidam ostendens, ad quam quandoque post ²⁹ suos sequeretur, et sui eum, qui remanerent, qui ejus jussioni deservirent incunctanter, sequerentur. Sic denique factum est, ut a grandaevis seniori-*

— ¹⁷ quasi 3. — ¹⁸ (d. s.) dixit 1, 8. — ¹⁹ om. 3. — ²⁰ om. 3. — ²¹ sequentur 3. —

²² om. 1, 3. — ²³ vox per conjecturam suppleta, in codice 1 exesa. — ²⁴ (maneant-illis) tollatur, donec cuncta sale cum aqua mixta abstergetur 1, 3. — ²⁵ desiit 1, 3. —

²⁶ praeviderim 1, 3. — ²⁷ om. 3. — ²⁸ (p. t. r.) om. 3. — ²⁹ om. 3.

bus, postquam haec retulisset fratribus suis, unus assumeretur et ceteri in hunc modum sequerentur, ita ut unusquisque, sicut aetate praecellebat ⁸⁰, sic et assumptione electa gauderet, nec minor aetate majorem transcenderet. Et hic ordo tamdiu est in eodem monasterio servatus, quousque non longe adhuc ante hoc tempus permutatus est. Sed mihi videtur ideo mutatum fuisse, ne aliquibus negligentibus adhuc in minori aetate positus, si forte fieri posset, aliqua desidia vel otiosa securitas inde nasceretur; verbi gratia, ut qui modo duodenis ⁸¹ esset vel ultra, cum centenes vel citra adhuc vivere istic cerneret, non curaret de vita vel de morte sua; cum procul dubio sciret nequaquam moriturum, donec illi novissimo per ordinem ventum foret, omnibus senioribus ante ceptis. Divina ergo providentia disponente, quae dicit semper vigilandum esse, quia incertus et improvisus est nobis noster exitus, hoc permutari licuit; quia si hoc fixum semper permaneret, vel ex hoc solo subverti potuisset hoc monasterium: aliud enim aliquis tempus voluptati, atque aliud paenitentiae coaptaret. Nunc ergo cum tam juvenis vel adolescens sive puer aut etiam omnis aetas securitatem de vita tam longa, sicut antiqui, non habere dinoscitur, omnes se certatim ad laborem excitent, omnes jam regnum caeleste desiderent videre; et quod senes magni tamdiu differri flebant, hoc etiam modo studeant juvenes et parvuli. Omnia hujus mundi vana atque caduca quasi latibula serpentina devitent, diem mortis suae ante oculos semper praeponant ⁸². Cum ante tribunal Christi steterint narrare omnia quae fecerint, ubi nihil est absconditum, quomodo illic aut quid dixerint, semper praecogitent, ultimum et divinum iudicium timeant, quia tam amarum est incidere in iudicium Dei viventis, et quia sermo Dei vivax est et penetrabilior omni gladio ancipiti, cui nihil secretum est, cujus terrore commotus etiam propheta ipse dicebat: *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero ad infernum, ades.* Et tali concludit sermone. *Quia tenebrae non obscurabuntur a te et quia tu possedisti renes meos; suscepisti me de utero matris meae.* Si ille possessor renium est, quis renium fluxus titillationem celare poterit ante illum? Faciamus ergo quod sequenter propheta acturum se esse promittebat dicens: *Confitebor tibi, Domine, quia terribiliter magnificatus es*, et reliqua; et quod alibi: *Praeoccupemus faciem ejus in confessione et in psalmis jubilemus ei.* Prius ergo accedat confessio de corde pura, deinde sequatur ⁸³ psalmodia. O fratres carissimi, haec apud vos agite. Festinemus ergo ad bonum quod semper est;

— ⁸⁰ praecelleret 1, 3. — ⁸¹ duodenus 3. — ⁸² proponant 3. — ⁸³ om. 3.

relinquamus spernendo quod non semper stabile est. Regnum adeamus, vitemus lacum; vitam emendemus, mores corrigamus; castitatem diligamus, luxuriam odio habeamus; spernamus apros immundos, amemus agnos nitidos illius agni mundissimi atque purissimi, qui super verticem montis Sion praesidet: cui cum Patre et sancto Spiritu honor et imperium est in saecula saeculorum. Amen.

XXVII. Praeterea quoque ¹ alia res digna laude praedicanda est, quae sub articulo ejusdem temporis nuper, dum haec ita se haberent, peracta est. Quaedam itaque mulier nobilissima materfamilias subito ² caecitate percussa est ³. At vero illa, ut puta prudentissima, non ad luctum murmuriosum ⁴, sed ad Deo gratias agendum conversa, his tribus modo ostendendis consolabatur orbitatem suam noviter ortam: jejuniis namque continuatim sive biduanis sive triduanis intenta, orationibus devota, eleemosynas largissime dando ferventissima, totum sic convertit opus suum ad Christum, ut tantis mitigata castigationibus etiam virilia in omni paene studio perfecto transcenderet opera. Deus autem omnipotens, qui nequaquam dona sua a recte poscentibus retrahit, non irretributas diu conspexit ejus operationes. Quadam ergo ⁵ nocte, dum se paululum inter plurimas fessa vigilias sopori dedisset, apparuit ei in somnis angelus Domini et totam splendore replevit domum, in qua erat dormiens; et ait ei: *Ecce nuntius Dei qui ⁶ sum, nuntio tibi quia eleemosynae tuae cum orationibus ac jejuniis tuis acceptabiles sunt coram Deo; et exaudita est oratio tua: quia non ad murmurationem sed ad studium boni operis te excitasti; et ideo misericordiam consecuta es, et tuo utique pristino ditaberis lumine, sed aeterno quoque non fraudaberis dono. Hoc solummodo, quod concessum est, gratanter recipe; sed et opera tamen quae modo ante agebas caeca, jam visura semper age non neglegentius. Age ergo, cum prima lux apparuerit, surge, vade ad sanctum Wingularloeum, et per eum recipies sanitatem.* Nec plura effatus ⁷, confestim ascendit in caelum. At illa dehinc diluculo consurgens, una cum suis et filio eam ducente iter carpebat ad sanctum; et confestim accedens ad illum, postquam adorasset, narravit ei omnia ⁸ [quae] dicta fuerant ei per angelum. [Ille autem] humiliter respondens et Deo gratias agens inquit: [*Deus*] hoc, fide adhibita, praestare ⁹ potest; [et] statim tetigit oculos [ejus manu] dextera, dicens: *Qui istos finxit, ille [curare] dignetur.* Et

Cap. XXVII. — ¹ quaedam 3. — ² subita 3. — ³ fuerat 1, 3. — ⁴ injuriosum 3. — ⁵ enim 1, 3. — ⁶ om. 3. — ⁷ affatus 3. — ⁸ (e. o.) o. e. 1, 3. — ⁹ patrare 3.

continuo aperti sunt [oculi ejus claris]simo lumine desuper dato; et ibat gaudens et magnificans Deum, per quem homo in terra positus adhuc corporaliter vivens, quamvis jam mente cum Deo habitaret in caelo, haec tanta signa poterat facere et mirabilia, sicut, priusquam veniret ad illum, jam audierat, et ipsa per semet ipsam vera esse probaverat, quae diu procul semota a referentibus didicerat ¹⁰.

XXVIII. Cumque tamen tempus egressionis ejus e corpore sancto proximum immineret, per somnum apparuit ei angelus Dei laetissimo vultu roseo et praeclara veste quasi nix fulgidus, et dixit ei : *Wingualoe.* At ille : *Adsum.* Angelus vero : *Frater, inquit, venerande, concivem sibi exposcunt te caelicolae. Jam enim digna agricolae, qui bene seminarit, recompensanda merces est. Primitiae frugum, ut satis est, antecesserunt.* Senes etenim maximi et justissimi ferebant quod multi de illa congregatione praecessissent illum ad regna caelestia, de manu ejus propria in uno coemiterio, quod dicunt *Reliquias sanctorum*, consepulti; quorum de vita et virtute nulla est dubitatio quod sancti atque electi Dei sunt. *Vitem antecesserunt palmites et maturi quidam racemi. Vineam ergo, quam plantasti et propagasti et fodisti, dispone alii custodi. Fructum, quem adquisisti, jam tempus est sumendi. O felix senex, vineae custos et saeptor, uvas tuas cum videris, quomodo tam apte sint collocatae, abundanter laetaberis, quia omni tempore lateribus adhaerebunt tuis. Dispone igitur domui tuae, ut se semper in omni opere bono ferventissime exerceant, quia cito ex hoc agonis hujus labore liberaberis. Et illi quidem, cum bene ac legitime adhuc ¹ certaverint, liberabuntur, sed modo non sumuntur, et a te penitus, quamvis corporaliter absente, et successores eorum usque in sempiternum nunquam destituentur.²* Et haec dicens, assumptis viribus, erectus est in aethera. Sanctus autem Wingualoeus, postquam haec cuncta fratribus retulisset, gaudentes pariter et flentes dicebant : *Cui nos commendas, pater, ne orbatu sicut oves pastorem non habentes, relictu dispergamur per diversa?* At ille : *Habetis, inquit, vobiscum peritissimos in omni doctrina spiritali viros; sed illum potius eligite et secernite vobis pastorem, qui ita dulcis quasi mel et quasi absinthium amarus fuerit. Haec siquidem omni convenientissima sunt pastori. Pastorem ergo vobis*

— ¹⁰ didicerant 1.

Cap. XXVIII. — ¹ om. 3.

apposui; videte vosmet ipsi. Et haec dicens iterum loquitur : Praeparate vos hodie, quia, postquam cantavero missam ³ et illud sacrosanctum corporis dominici recepero mysterium, quasi sexta hujus diei ⁴ hora Dominus et Salvator noster ⁵ Jesus Christus, cui semper adhaerere cupivi, recipiet me ab isto ereptum ⁶ corpore gravi. Dehinc sanctorum scripturarum medicaminibus exhortando et rerum caelestium multum profunda mirabiliter exponendo et nova quaedam quasi jam caelitus erectus hauriendo mystica, corda humilium non desinit reficere fratrum devotissime interrogantium et humillime auscultantium, novissimam expectans horam, quousque tertiae horae signum auditum est. Tunc vero, audito signo horae tertiae ⁷ : Surgite, inquit, oremus. Ecce hora quietis serenissimae seni jam transeunti ⁸ appropinquavit. Ecce modo jam panduntur regni caelorum portae, trophaea Christi jam micant, castra fulgent, aetherae jam apparent plateae, caeli cives quam pulchre ostenduntur. Jam invidus livor inimici, qui vix raro etiam usque modo illudere non cessaverat, jam studio caso prostratus, tabefactus ⁹ et saucius princeps daemonum abscedit. Nolite ergo, fratres mei dilectissimi ¹⁰, pacem hic quaerere cum mundo, [ut] maximam illic et quietam tranquillitatem et quietudinem tranquill[am] habere me]reamini in caelo, ubi summa pax est et summa tranquillitas et tranquillima summitas. Non tamen veram pacem quaerere prohiberem, de qua dicitur : Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, sed illam, quam Salvator non mittere venisse se dicit, sed gladium. Melius est enim verba audire corripientis amara et tamen amantis, quam blandientis dulcia atque tamen odientis; pacem quam Salvator regrediens ad Patrem commendat discipulos habere, sectamini invicem; pacem semper non fictam amate : Spiritus enim fictum effugiet et in homine perverso nequaquam inhabitare dignabitur. Pax cum bonis et bellum cum vitiis semper habendum est; pax quae apostolorum corda coadunavit et stabilivit in fide, ipsa etiam et vestra consolidet.

XXVIII. His denique dictis, sacris induitur vestibus, cum quibus missam celebraret. Sacrosancta deinde missa expleta, sacrosancti dominici et mystici corporis et sanguinis assumpti refectione vegetatus, stans ante altare honorabili-

— ³ destituuntur 1. — ⁴ (c. m.) m. c. 1, 3. — ⁵ (h. d.) d. h. 1, 3. — ⁶ meus 1, 3. — ⁷ om. 3. — ⁸ (s. h. t.) hoc s. 1, 3. — ⁹ deliranti 1, 3. — ¹⁰ tabescens 3. — ¹¹ (f. m. d.) d. (electissimi 1) f. m. 1, 3. — ¹² nostra 1, 3.

ter inter duos monachos, sustentatus hinc atque hinc, una cum fratribus psallens cum angelicis choris adstantibus, comitem sanctissimam Deo et Domino Jesu Christo [reddidit] animam ¹, quam a pollutione carnali mundam, tam a corporali aegritudine intactam. Sanctus ergo ² Wingualoeus, senex venerabilis, domnus et eximius monachorum pater, plenus dierum, ita ut dictum est, quinto nonas martias quarta feria in prima quadragesimae hebdomada (1) integer

Cap. XXIX. — ¹ om. 1, 3. — ² itaque 3.

(1) Cum apud Surium et in codice Rubeaevallensi, quo perperam iudicavit exhiberi antiquissimam Vitae S. Winwaloei formam, legeret Henschenius sanctum obiisse *quinto nonas martii, hebdomada prima quadragesimalis jejunii, quarta sabbathi hora*, arbitratus est in codice Cottoniano "errorem irrepsisse, cum dicitur „obiisse ... *feria quarta hebdomadae primae quadragesimalis jejunii*, cum potius „dixisset (scriptor) *primo die quadragesimalis jejunii* „ (*Act. SS.*, tom. I Martii, p. 246, n. 4). Nobis vero, quibus certum est exemplaria Surianum et Rubeaevallense ex Wurdestini textu contracta esse, nulli tali suspicioni locus est. Sed non ita facile evacuatur difficultas ex ambiguo modo loquendi *feria quarta hebdomadae primae*: potuit enim ita designari vel feria quarta quae est prima dies quadragesimalis jejunii vel feria quarta hebdomadis sequentis, quae secundum usum ecclesiasticum vocari solet *hebdomada prima quadragesimae*. Nec dubium solvit Vita metrica, in qua (lib. II, cap. 14 extr.) obiisse refertur Winwaloeus ubi

Mars et nonarum carpebat forte dierum
Quintum,

et

Jejuniis paschae denis quater ... diebus
.....
Quarta gerens globulum feria tum tempore primum
Lucem per terras spargebat candida cunctas.

In quibus duobus ultimis versibus, cum praesertim nulla hic hebdomadae primae mentio fiat, vox *primum* potius significat primam omnino feriam quartam seu primam diem quadragesimae; sed cum adeo contorto et obscuro scribendi genere hi versus concepti sint, non ausim multam vim in illa reticentia ponere. Itaque longe probabilius censeo Wurdestinum, vel scriptorem qui ei praeluxerit, locutum esse secundum usum ecclesiasticum, ac proinde supra laudato loco indicari diem octavam quadragesimalis jejunii: quod tamen prorsus certum pronuntiare nolim. — Jam si inde progrediamur ad inquirendum quo anno mortuus sit Winwaloeus, quem annum ex dictis de anno obituale S. Patricii (supra p. 206-7, not.) extremo saeculo V vel certe priori parti saeculi VI innecti oportet, is, ut alibi diximus (*Act. SS.*, tom. I Nov., p. 670), ex illorum numero est ubi paschalis festivitas incidit in diem 11 aprilis (si nempe Winwaloeus ex hac vita decessisse supponatur die octava quadragesimalis temporis), id est annorum 499, 510, 521 et 532, qui soli inter annum 460 et 550 illa nota insigniti reperiuntur; vel in diem 18 aprilis

et corpore et mente obiit absque ullo membrorum solutionis dolore, quippe quia ipse se prius iudicaret solus gravissima examinatione, ut iterum cum hoc mundo non iudicaretur, sicut ait apostolus : *Quod si nosmet ipsos iudicaremur, non utique iudicaremur.* Qui autem rectissimae normam justitiae semper sequendo semet ipsum accerrime iudicaverit, jam non iudicium metuit, sed praemium remunerationis amplissimum atque pulcherrimum et dulcissimum laetus atque libens exspectat. Fratres vero ³ honorifice sanctissimum corpus ⁴ et ⁵ cum summa reverentia sepelierunt, cum ⁶ hymnis et psalmis et canticis spiritualibus pignus sibi optatissimum a Deo concessum, per quem petita omnia illis necessaria praestarentur, et plurimae virtutes agerentur, agentes gratias Deo et ⁷ Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

Explicit vita sancti Wingualoei confessoris ⁸.

— ³ (F. v.) atque 1, 3. — ⁴ fratres *add.* 1, 3. — ⁵ *om.* 1, 3. — ⁶ et 1, 3. — ⁷ (a. g. D. et) praestante 1, patrante 3. — ⁸ (Explicit, etc.) *om.* 1, 3.

(si altera de die obitus magis placet sententia), id est annus 493 aut 504. — Adversus conclusionem hanc reclamationem cl. Lud. Duchesne (*Bulletin Critique*. an. 1888, p. 245, not. 3), praedictos annos definitos esse objiciens ex computo paschali Dionysii Exigui, nequaquam vero credibile esse computum istum viguisse apud Britones ante medium saeculum VI. Verum, ut ingenue dicam, omnino mihi videtur bonus hic dormitasse Homerus. Equidem ultro profiteor Britonibus illo tempore non praepaluisse Dionysii calculos, quin et prorsus fuisse ignotos, sed Victorii Aquitani vel etiam octoginta quatuor annorum cyclum. Sed non advertit doctissimus vir omnes illos computos, sive Dionysianum, sive Victorianum, sive cycli octoginta quatuor annorum, prorsus concordare quoad illos annos ubi pascha, id est dominica dies post decimam quartam primi mensis lunaris, incidit in diem 11 vel 18 aprilis, et tunc solummodo inter illos aliquam discrepantiam notari posse ubi secundum Dionysium paschalis festivitas celebranda est paulo post aequinoctium vel post diem 20 aprilis. Itaque in re praesente nihil refert consideratio diversorum computorum paschali.

[VITA POSTERIOR SEU METRICA.]

Haec Vita metrica (1) in solis prostat codicibus 1 et 3. Hujus omnes notavimus lectiones variantes: unde perspiciet lector quam corruptum sit istud apographum.

Item incipit de recapitulatione eorundem librorum III liber per heroicum metrum compositus ¹.

I ² . De nobilitate Britanniae.	VIII. De caeco curato.
II. De Fracano.	VIII. De sorore ejus.
III. De tertii nati exoptatione.	X. De discipulo curato:
IIII. De horribili visione.	XI. De pastore ovium.
V. De turbine in itinere.	XII. De concursibus equorum.
VI. De primo ejusdem signo.	XIII. De Patricio per somnium ³
VII. De ejus admirabili prae-
dicatione.	viso ⁴ .

- I. Copia materiam ¹ genuit cum germine rerum.
Tellurem noto antiquam cognomine dictam
Orbe ² Britannorum in toto. Verumtamen ordo
Non idem aequali moderatus lance retentus,
Legem ³ inde infectus mox miscuit ecce priorem.
Cara ⁴ huic soboles clade propulsa maligna,
Acta freto terram rate transportatur ad istam,
Ancipitem fugiens duro cum dente macheram.
- II. Vir fuit antiqua magni ¹ de stirpe Britonum
Exortus meriti devector rura Fracanus
Cum sociis paucis ² latii hic proprii cespitis ora ³
Peste tegente adamata relictor habetur, et apte ⁴
Armoricum sese locat in gremium atque deinde,
Non parvo silvis fundo asperis ipse reperto,
Cum geminis tutus jam fixum matreque natis
Coepit habere locum, modo cujus nomine dictum.

Tit. et ind. cap. — ¹ (m. c.) c. est m. 3. — ² et primo 3. — ³ somnium 3. — ⁴ Explicit libri primi recapitulatio. Item incipit secundi *add.* 3 (*et sequitur in eodem codice index capitulorum libri secundi, quorum tituli, sicut et libri primi, in singulorum capite dein repetuntur*).

Cap. I. — ¹ maternam 3. — ² urbe 3. — ³ regem 3. — ⁴ clara 3.

Cap. II. — ¹ magnus 3 — ² paucis 1. — ³ (latii-ora) om. 3, quod forte has voces in exemplari suo legere nequiverit scriba. — ⁴ (adamata-apte) om. 3.

(1) Cfr. supra p. 169.

- III.** Tertius inde quidem natus speratur haberi,
 Trinae atque expresso summae Deitatis honore;
 Quem laeti poscunt precibus votisque parentes,
 Telluris propriae custodem semper habendum.
 Ast utrum genitrix cum senserat Alba ¹ tumentem,
 Nuntiat ipsa viro ²; tum ³ pernix fama per omnes
 Dispergit notos veniant spectare triumphum,
 Quem cuncti natum dicebant Winvaloeum.
- IV.** Nec mora, terribili concussus corda pavore,
 Hunc dum vellet habere paterna talenta sequentem,
 Terretur genitor, prosternitur atque subactus
 Ipse solo imperio terrente Tonantis; et inde
 Supplex, renuerat ¹ qui unum servire Tonanti
 Tradere, nunc natos jam cernitur ipse daturus
 Ternos sacratos tibi, Christe benigne, futuros,
 Agne sacer, comites, fulgens in vertice Sion.
- V.** O felix via, per quam vos ¹ conscenditis alma,
 Magne pater pueri magno cum munere curris,
 Grandaevumque, puer, solaris, sancte, parentem.
 Summe senex, sanctum susceptum suscipe natum.
 Alme puer, sanctum pronus venerare magistrum.
 Magne parens, magni corda scrutabere doni.
 Optime, cur remorare, Fracane? tua hostia sumpta est.
 Tu bene, Budoce ², virum comitabere dictu ³.
- VI.** Forte fuit notus orandi gratia dictus
 Visendusque locus; huc cum properare Budocus
 Devotus voluit, quidam tribuisse maligno
 Jussibus non ¹ aptis aditum narratur, et ipsum
 Denique mox fracto crure aspera paena secuta est.
 Hunc maestum ut vidit fratresque sibi glomeratos,
 Usque modo absconsus apparet Winvaloeus,
 Taeda quia accensa potuit non ferre tenebras.
 O magnumque tui ad meritum laetare, Budoce.
- VII.** Tempore sub tanto praecurrit gratia donum.
 Aevum praeclso tenerum in puero, meritisque
 Repletus fulget. Victum tribuendo sacratum ¹
 Pascendas nutrit animas et in orbe revisas
 More legit, dictans solidat, solatur et augeat ².

Cap. III. — ¹ Abba 3. — ² viros 3. — ³ cum 3.

Cap. IV. — ¹ rennumerat 1, remunerat 3.

Cap. V. — ¹ nos 3. — ² sancte B. 3. — ³ dictum.

Cap. VI. — ¹ aut 3.

Cap. VII. — ¹ sanctum 3. — ² urget 3.

Cum ³ instabilem minui cernebat, semper in aevum
Mansurum praebet victum. Sic corda minorum
Saucia mellitis pascebat mitia dictis.

VIII. Rursus et aegroto tribuisti lumina caeco,
Sancte ¹ puer. Nam cum languentum turba jacentum ²
In porta consistere contemplatur et ipse
Exanclans ³ medius prae celsi oracula Christi,
Ecce susurro fremens discurrit frivola fingens.
Ipse tamen patiens prae duris mitia reddis :
Expertem visus ditasti lumine, ductum ⁴
Quo dux ⁵ alma fides vigit cum simplicitate.

VIII. Tu quoque, germana, sensisti munus erile
Fratris, cara, tui, propulsa morte tenaci.
Perditus est oculus veloci ¹ praepetis ausu ;
Redditus en iterum Christi veniente ministro.
Quantus erat maestum luctus gemitusque parentum,
Cum vacuam cernunt, evulso lumine, frontem ;
Ereptumque vident cum secto ventre volantis,
Rursus more suo positum, quae gaudia pulsant.

X. Fortunate puer Tethgone, sopore sopitus,
Callida versuti non noscens facta chelidri,
Ad talem curris praeclarum rite magistrum,
Ostensumque pedem cum toto corpore tensum,
Deposcis tale eripier, grassante veneno.
Vulneris hic causae quaeque sit origo poposcit :
Condita quippe nequibunt inde tecta mederi.
Aspersusque viges lympa, serpente perempto.
XI. Egregia est virtus non praetereunda referri,
Custos quam pecudum meruit Quonethethi adipisci.
Custodem clauso sternebat densa caligo
Lumine jam lucis, mixto imbribus aere toto.
Erectusque caput lycos ¹ circumdare vidit.
Anxius et tremulo quassatus corda pavore,
Auxilium sancti deposcit Winvaloei.
Nec remoratus, opem hic quoque venit ferre roganti.

XII. Pompa ducum fuerat velocum cursus equorum
Rivali Fracanique ¹; deindeque ² condita cursus
Hujus ³ mensura, in qua qui velocior esset

— ³ cum 3.

Cap. VIII. — ¹ pater *add.* 3. — ² *om.* 3. — ³ Exanelans 3. — ⁴ dictum 3. — ⁵ lux 3.

Cap. IX. — ¹ velocis 3.

Cap. XI. — ¹ lircos 1, hircos 3. *Cfr. Du Cange, Gloss., v° lycus.*

Cap. XII. — ¹ quoque Fragani 3. — ² *que add. supra lin. 1, om.* 3. — ³ Cujus 3.

Monstretur ⁴. Subito ceu pernix altus equorum
 Aut aquilae accipitrisve volatus cursus habetur.
 Sed puer increpitans qui sedit terga cavalli ⁵,
 Lapsu prostratus moritur; mox sed redivivus
 Cernitur adstare pedibus, sancto adveniente.

XIII. His ita completis, magno dum fessa labore
 Membra soporifluae modicum deflexa quieti
 Aptasset, somno huic ¹ clarus presso leviori
 Praesens in vultu niveo comparuit ecce
 Ore micans quidam roseo, ac primum: *Hic vir, hic, inquit*
Sermonem exorsus, quem quaeris habere magistrum.
Fluctivagare tuam sanam non desine mentem.
Nomine, nam dicor cernis ut rite, Patrici ².
Ignotos ponti rurisque scindere fines
Noli, sed notis patriae remanebis in istis
Finibus, atque tamen undenis fratribus auctus ³
Hinc ibis ⁴; solium, quo Christus conditor almus
Monstrabit, luce radiatum semper habebis.
Praeditus es libris, non nescio, frater, in almis.
In his pervivax meditare, patronus et almus
Non tibi sanctus deesse putetur amore Budocus.
Formula sed nostri longe non distet ab ore.
 Haec postquam nitido dicta exposuisset ab ore ⁵,
 Praedictus sanctus rutilanti luce cucurrit.
 Ad sanctum mox Winvaloeus facta Budocum
 Omnia narraturus quo solus requierat
 Quid moror? utrisque hinc postquam data ⁶ copia fandi est,
 Insertis rhythmo brachiis pergit sociorum
 Cum dicto laetus a taliter ⁷ benedictus
 Ingenii prae claris nutritore nitentis.

Explicit ⁸ libri primi recapitulatio.

Item incipit secundi.

- I.** De egressione atque transitu ejus ¹ per pagos Domnonicos et de loco invento.
- II.** De maris divisi transitu.
- III.** De ² situ ejusdem loci et de aquae ³ petitione.

— ⁴ constretur 3. — ⁵ caballi 3.

Cap. XIII. — ¹ hinc 3. — ² Patricii 3. — ³ auctis 1, 3. — ⁴ et add. 3. — ⁵ *versus suppletus in marg.* 1. — ⁶ dita 1. — ⁷ (a. t.) ac aliter 3. — ⁸ Hic expl. 3.

Ind. capit. (*cf. supra not. 4 ad ind. cap. libri 1*). — ¹ om. 3. — ² Item de 3. — ³ aqua 1.

- IIII.** De phantasmate diaboli ⁴.
V. Quomodo a vicesimo aetatis suae et primo vixerit anno et de vestibus ⁵ ejus cilicinis.
VI. De ejus cibo.
VII. De genere potus ejus.
VIII. De ejus contemplativa ⁶ supplicatione.
VIII. De Gradloni regis memorata allocutione.
X. De matris Rioci suscitatione.
XI. De tribus Catmagli ⁷ filiis et juvene in scapha ⁸ relicto.
XII. De eo ⁹ quod nemo in eodem loco sancto ¹⁰ poterat mori.
XIII. De muliere caecitate erepta.
XIII. De ejusdem sancti obitu ab angelo praenuntiato et quomodo e corpore translata sit ¹¹ anima.

Hactenus in tenero quid fecerit ecce notavi
 Aevo; nunc vero in maturo facta canemus,
 Quaeque peregit jam caelebs ¹² in corpore versans.

- I.** Postera jamque dies Eoi rutilabat ¹ ab ortu
 Sideris, oceanum cum afflarat ab ore profundum.
 Auxilio Christi fisus, quo verteret inde
 Non gnarus, sed quo Christus conduceret auctor,
 Egreditur ² nitidus clarum mirabilis ordo,
 Et chorus astrorum callem carpens benedictum,
 Non illum pedibus solum qui carpitur almīs ³,
 Sed morum gradibus; et rura per ampla profecti,
 Domnonensia divini verbi comitante
 Semine fructifero pascuntur fame ⁴ claro.
 Est locus antiquus, refluō ponto undique saeptus,
 Rupibus omnem ad ventum est hic porrectus acutis;
 Hunc Thope compellant veteri cognomine Pygiam.
 Huc iteris longo fessi ex ardore feruntur.
 Hic quoque praecelsus inerat colles, et in isto
 Consuerant fratres collata referre sedendo.
 Istinc conspicitur silva gemmata decore
 Amnem ⁵ trans fluvium, quem dicunt nomine magnum,
 Oceano et refluō perfusum marmore pontum.
 Ad quam mox properare volunt ⁶; immobilis ille
 Sed nulla ratione nequiverat inde moveri,
 Donec veridici monitu tactus bene flatus,

— ⁴ diabolico 3. — ⁵ (*pro* vestibus) ejusdem 1. — ⁶ contemplatu et 3. — ⁷ et maligni 1. — ⁸ (*in s.*) *om.* 3. — ⁹ (*De eo*) *om.* 3. — ¹⁰ *om.* 3. — ¹¹ est 3. — ¹² caeles 1, caelis 3.
Cap. I. — ¹ conrutilabat 3. — ² aggreditur 3. — ³ (*Non almīs*) *om.* 1. — ⁴ famina 3.
 — ⁵ Cē 3. — ⁶ nolunt 3.

Consensu tandem concepto ⁷, castra relinquens,
 Ignotas rudibus calcarit gressibus algas.
 Ast veterum ex ⁸ dictis, si mira hic fecerit acta,
 Nescimus omnino ⁹; sed quae radice tenentur,
 Sculptere sola quidem et nunc condere facta probamus.

II. Ternis ¹ jam solis fulgor radiatus in horis
 Laxatis velox frenis currebat equorum,
 Cum subito fratrum scandebant agmina collem ².
 Sanctus ad hos dixit: *Num vultis pergere ad illam* ³
Tellurem, fluvium ultra vobis ⁴ *quae jacet?* Aiunt:
Sic, tua, noster erit sensus ceu, sancte, voluntas.
 Ille dehin baculi ⁵ converso cuspede pontum
 Percutit, atque globum ⁶ socium per litora ducit
 Fisa ⁷, alternatim junctis sacris bene dextris.
 Pendula militibus parebat lymphæ beatæ.

III. Est ¹ in secessum ² vallis conclusus opacus ³
 Densæ solis ad ortum hic perspicuus paradisus;
 Floribus vernificis redoleverat atque benignis.
 Una cum sociis huc delatus habitavit.
 Fratribus inde quidem poscentibus ipse ministrat
 Largifluam ubertim lympham, sed gaudia tanta
 Post sitim ⁴ ingentes præbent mirabile laudes
 Egregium et ⁵ sancto post hoc mirabile donum.

IIII. Tempore non longo transacto, fertur inesse
 Luctamen saevi variis delusibus actum
 Serpentis stolidi millenis ¹ flexibus tortum
 Adversus sanctum; sed sacris ² condita libris
 Spicula versuto transjecit ab ore profundo,
 Et tanta aggreditur dictis atque increpat ultro:
Quisquis es adversus, qui nostra ad moenia tendis,
Effuge, quid venias? jam istinc ³ *et comprime gressum.*
Sanctorum hic locus est per tempora cuncta sacratus;
 Ab his prostrata discedit daemonis atri
 Atra lues, foedos eructans ventre liquores,
 Saucius et Letheis se mox commiscuit undis,
 Cocyti stagna alta petens Stygiamque paludem.
 Turbidus hic caeno ⁴ vastaque voragine gurgis

— ⁷ conceptu 3. — ⁸ om. 3. — ⁹ om. 1.

Cap. II. — ¹ Vernis 3. — ² callem 3. — ³ corr. ex illum 1. — ⁴ nobis 3. — ⁵ baculo 3. — ⁶ om. 3. — ⁷ ita uterque cod.

Cap. III. — ¹ versus hic in 3 bis descriptus est. — ² incesso et (in versu iterum repetito) incesum 3. — ³ opaci 3. — ⁴ situm 3. — ⁵ ut 3.

Cap. IV. — ¹ mellenis 1. — ² sanctum 3. — ³ istic 3. — ⁴ om. 3.

Aestuat atque omnem Cocyti eructat arenam.
 Portitor has horrendus aquas et flumina servat
 Terribili squalore niger, cui plurima mento
 Canities inculta jacet; stant lumine flammae ⁵,
 Sordidus ex ⁶ humeris modo dependet amictus
 Et ferruginea subvectat corpora forma.

- V.** Qualia maturis ¹ per tempora vixerit annis,
 Hinc canere incipiam, repetens ab origine prima.
 Nam cum septenos ter ducere noverat annos,
 Ecclesiae residens saeptis non agnitus ipse est.
 Quinques intentus sed denos dicere psalmos
 Ter crucis in modulo aut fixus flexisque genuclis ².
 Consueverat; iratus nec instabilisque videri;
 Omnia quae sanctum peragunt in corpore nectit.
 Ex hac ergo die, caulam qua condere sanctum
 Coeperit, haut lini lanae indutus amictu est:
 Pelliculis caprae sed vestis textitur aspris.
 Hac quoque contentus tam nocte dieque manebat.
 Pro bysso et syrico ³ geminis ⁴ stabilire lapillis
 Sacrum cum pedibus caput apte sueverat, atque,
 Si quando ingrueret somnus ⁵, se aptare gravatus
 Inde thoro crinis strato durisque lapillis.

- VI.** Escas haut praebent cerealia farra diurnas,
 Hordea, sed tenues huic praestant fortia victus,
 Mixtaque ¹ cum cinere longa jejunia frangunt,
 Aequato perpensae ² tali pondere librae;
 Pulmentumque sibi ex lympha commixta farina est,
 Aut holerum trusis conditum viribus ipsis.
 Caseus sollemnem praebet per fercula lucem,
 Et quosdam sumit magno pro munere pisces.
 Nulla quadrupedum aut volucrum carnem capit ipse,
 Nec impinguatum ex illis quid ³ sumpsit in usum.

- VII.** Pocula praebabant silvestria dona propensa;
 Haec, cum magnus huic fortissimus ardor inesset,
 Grata fuisse magis perhibent; nec dulcia mella
 Vinaque, humanum quae ¹ sensum evertere possent,
 Degustare illi libuit, saevum quasi morbum
 Sed vitare magis placuit, cunctisque secutis.
 Sed cum magna quidem cernit excedere vires

— ⁵ flamma 3. — ⁶ et 3.

Cap. V. — ¹ maternis 3. — ² genibus 3. — ³ serico 3. — ⁴ gemmis 1. — ⁵ somnis 3.

Cap. VI. — ¹ anxiaeque 3. — ² propensae 1. — ³ quod 1.

Cap. VII. — ¹ aut add. 1.

Illius humanas onera, modo temporis hujus
 Consilio ² prudens hanc ³ disponit moderator
 Vivendi normam bene Ludovicus habere
 Praeclari eximiique patris juxta Benedicti
 Taxatum liquido et summo moderamine scriptum.

VIII. Hic quoque praecipue precibus operam dare suevit
 Devotus, fratrum commissa caterva suorum
 Quamvis in arte ¹ obtemperet atque beatus Olympi
 Ardua jam liquidi cupiebat rura videre.
 Corporis aegroti vinculis jam regna solutis
 Caelica ² cum turmis gaudet conscendere clavis,
 Summus ³ cum sociis ubi Christus praesidet agnis.
 Sed ne ferre gregem videatur inesse molestum,
 Auxilio fisus Christi omnia rite regebat.
 Plurima vectantur languentum corpora cunctum,
 Sed sanum magno rediit cum munere vulnus.

VIII. Interea regis fama circumvolat aures,
 Moenia ¹ qui sceptri regnabat condita celsi,
 Amplum cui suberat producto limite regnum.
 Gradlonum ² sat jam cecini sanctumque Riochum,
 Cornubia egregia steterat ut jam inclita laude
 Et sub fasce gemit duro suppressa labore.

X. Tu quoque virtutis sensisti munus ¹ erilis,
 Cujus cara parens pressa languore refertur.
 Nuntius ad sanctum narrabat facta Riochum.
 Ille dehin sancto referebat missa ² magistro.
 Eximius pastor Christi mandata monebat
 Esse sequenda, magis jam corpora mortua condi
 Quosque ³ jubet propria ; sed cum differre nequiret,
 Convictus precibus tum ⁴ tandem pergere jussit.
 Mox puero comite contentus pergere coepit.
 Ingressum juvenis funebria cymbala pulsan.
 Hinc gemitus cari mortis planctusque recedant
 Iste jubet; nam mox discedere fecit amicos,
 Fundit aqua comite extinctum gelidumque cadaver.
 At mox ceu ⁵ somno leviori tincta redibat
 Per dextram sublata sati sanctique magistri,
 Tartareis fuerat quae jam submersa baratris,
 Laetaque servitiis placuit Christo optima sancti.

— ² Consilia 3. — ³ hoc 3.

Cap. VIII. — ¹ (i. a.) marte 3. — ² Caeli 3. — ³ Summis 3.

Cap. IX. — ¹ Venia 3. — ² corr. ex Gradolonum 1.

Cap. X. — ¹ muneis 1. — ² jussa 3. — ³ Quosque 3. — ⁴ cum 3. — ⁵ seu 1, 3.

- XI.** Hoc quoque tres fuerant Catmagli tempore nati,
 Ex raptis hominum viventes ordine iniquo.
 Fas ¹ nefasque simul aequali pondere pensant ;
 Omnia, quae per vim possent furtumve, trahebant ;
 Quanta nocere valent, non tantum ² parcere norunt ;
 Sed tamen ³ illa magis delectant rapta rapinis,
 Laedentesque malo congaudent vivere furto.
 Cunctaque congestae arbitantes culta ⁴ monetae
 Istic haberi hujus regionis conglomerati ⁵,
 Denique consilio abdita saepta effringere aborto,
 Invadunt avidi, diri ceu ⁶ more leones.
 Area sed fratrum, modica retinens alimenta,
 Ingressis ⁷ aperit mox sponte serata malignis.
 Propterea elati saccos replere parabant,
 Luceque perfusi corrumpunt foedera noctis.
 Egressosque dehin mox ultio magna secuta est.
 Unius ⁸ infracta, collapsio ⁹ corpore, coxa est.
 Alter amat fletus, immoto corpore fixus.
 Tertius haut longe discurrit lumina caecus.
 Quartus et ingentem ¹⁰ detrudit palmula puppem.
 Interea sanctus nocturnans Winvaloeus.
 Fratribus haec tantis raptaque et ¹¹ furta revelat.
 At cum lucifluus spargebat lumina Phoebus,
 Hortatur socios clara de voce benignus:
O fratres, dicens, carique mihi, tribuamus.
Nonne fuit tempus solamen egentibus aptum ?
 Hoc dicto, pergens confestim visitat aegros,
 Carcere contrusos et peste metuque ligatos.
 Corporis hos curat ¹² morbis ; qui demoror ? at que
 Arentes animos divini aspergine verbi
 Rorat et egregios Christo facit esse colonos.
 Se quoque disjungi haut patiuntur ab ore magistri,
 Per quem ¹³ perpetuis laeti fulsere coronis.
- XII.** Mors dira evelli potuit, haut fessa senectus,
 De sancto coepisse locum quo condere dicunt,
 Angelicos istic quia conspexisse feruntur
 Conspectus roseo tinctos cum veste colore
 Praeclaro nivea ¹ bysso coccoque retexta.
 Mors etenim regnare nequibat lux ubi regnans

Cap. XI. — ¹ et *add.* 3. — ² tamen 3. — ³ tam 3. — ⁴ cuncta 3. — ⁵ conglomerari 3.
 — ⁶ seu 3. — ⁷ Ingressus 3. — ⁸ Unus 3. — ⁹ collapsa 3. — ¹⁰ urgentem 3. —
¹¹ *om.* 3. — ¹² (h. c.) obscurat 1. — ¹³ que 3.
Cap. XII. — ¹ vinea 3.

Permanet alma, quia hic qui ² conspexisse fatentur
 Angelicos vultus, non desunt tempore prisco.
 Ex hinc ergo senes cogeant tollere castra
 Haut longe extorta, sed quantum findere funda
 Calculus aeris hoc spatium detrusus abibit.
 Hic iterum nova figere castra et condere placet.
 Istic atque novus contemplatur paradisi,
 Ex suavi ³ prisci rivo fontisque novelli
 Diluvio fusus claro. Hic ergo responsum
 Angelicum primo maturas ⁴ condere messes,
 Atque novos pulchra messoris falce maniplos
 Colligere hinc habuit, transacto fine pruinae,
 Laetus ubi agricola cum laetis gaudet amicis.

XIII. Haut tibi parva salus, dum haec plurima mira geruntur,
 O mulier, subito cui lumina rapta fuerunt.
 Pulchrior electis nam dum comitata choreis
 Et miris formae nitide ditissima gemmis
 Incedis, Domini praesentis dira ¹ flagella,
 Nec frustra Domini flectis sub verbere Christi.
 Divitias large tenues appendis, ut ipsas
 Inter christicolae capias sine fine repensas,
 Quo lux alma viget, quo summi gr̃atia Christi,
 Aeterno vernus ubi fulget sole refulsus
 Campus conspicuus et florido odore ² repletus,
 Orba quidem mundo sed non es lumine vero,
 Mundo jam ³ privaris, Christo semper adhaeres.
 His igitur verbis demissus nuntius aures,
 Astrigeris ⁴ subvectus equis per inania longa,
 Personat : *O mulier, voces donaque recepta*
Grata Deo Domino constant per cuncta superno.
Magna fides meruit quod simplex prona ⁵ poposcit.
Hinc adeas sanctum fidenter Winvaloeum,
A quo perspicuum capias hunc munere visum
Corporis, adjecto et mentis ditabere dono.
 Nec plura effatus, teneris se miscuit auris.
 Haut mora, cum prima rutilat aurora diei,
 Surgens cum sociis natoque viam carpebat.
 Ventum erat ad sancti lucentia culmina tecti,
 Egrediis merito donorum culmine tignis ⁶.

— ² om. 3. — ³ sua 3. — ⁴ maternas 3.

Cap. XIII. — ¹ dura 3. — ² tempore 3. — ³ nam 3. — ⁴ Constrigeris 3. — ⁵ parva 3.
 — ⁶ cignis 3.

Omnia, quaeque sibi suggesta, referre paravit.
 Sanctus ad haec dicto respondit famine sancto :
En Domini famula, Christo tribuente, revisa
Haec poterit capere. Atque oculos contingere dextra
 Curavit, placidamque hausit in munere lucem.
 Atque domum repedans grates Domino referebat,
 Grataturque videns quae nuntia fama ferebat,
 Ediscens proprius longe quae gesta tenebat.

XIII. Cumque ¹ seni placida speratur adesse potestas,
 Multiplicesque hujus angoris duceret orbes ²,
 Actus et miros fecisset viribus almīs,
 Victor et armatus mercedem spectet agonis,
 Angelus e ³ clari descendens culmine ⁴ caeli
 Densos inter somnos rumpit ⁵ verba quietos :
O custos vineae, praemissos ante racemos
Tanta sequere habiturus vitis praemia summos.
Post sudores atque aestus pluviasque malignas
Optima namque die praestatur crastina merces,
Et caeli janua et sceptri tibi panditur aula.
Ante diei mediam sumetur corpore horam
Vitalis flatus, et summam scandet in arcem.
Summus erit ductor stellato tramite Christus.
Quin age, pernicious custodi mitte novellam.
 Dixerat, et niveis praepes se corripit alīs.
 Ergo dehin sanctus collectis Winvaloeus
 Replicat ore micans sociorum coetibus almīs.
 At fratres humili deposcunt voce moneri
 Cujuscumque ducis deberent esse sequaces,
 Ille tamen : *Dulce cujus mel fluxit in ore*
Succus et absinthii, hunc vobis proponite talem.
 Interea dictis dum condunt talia sacris,
 Tertia more suo ducebat signa Phoebus.
 Vestibus hinc sacris indutus corpus in albis,
 Panem dona Deo sacrum vinique liquorem
 Offert, atque animam his firmatus corda sacratis,
 Binis annixus monachis altaria citra
 Cum Christo comitem ⁶ psallentia verba remisit.
 Inter et angelicos gaudet habiturus honores.
 Mars et nonarum carpebat forte dierum

Cap. XIV. — ¹ que om. 3. — ² omnes 3. — ³ in *supra rasuram* 1, om. 3. —
⁴ lumine 3. — ⁵ inter add. 3. — ⁶ ita uterque cod. Cfr. *supra* p. 248, lin. 3 (*lib. II, cap. 28*).

Quintum, dum sanctus vectatur in aethera plenus
 Virtutum studiis et morum ex aggere fultus,
 Corporis intactus gemitu atque dolore, sed ⁸ almis ⁹
 Jejuniis paschae denis quater ipse diebus
 Conscendit celsum trans nubes victor Olympum :
 Quarta gerens globulum ¹⁰ feria tum ¹¹ tempore primum,
 Lucem ¹² per terras spargebat candida cunctas,
 Et caeli medium sol clarus scanderat axem,
 Cum sanctam Domino commendat corpore vitam.
 Discipuli studio electi condere magistri
 Corpus honore suo dignum ¹³ fulcire sepulcro,
 Laudibus aut hymnis reboantibus ¹⁴ apta canentes
 Cantica praeclso et dicentes dulcia Christo.

Explicit liber III vitae sancti Winvaloei Cornubiensis ¹⁵.

[HYMNI TRES (1) DE S. WINWALOEI.]

I

**Incipit hymnus ad vesperum in natali sancti Winvaloei ¹
per iambicum tetrametrum compositus.**

Inclite Christi confessor
 Festa qui nobis gaudia
 Anni reducis orbita,
 Winvaloe, coruscata ²,

Quis tam cautus in sermone,
 Fragili dum in hac carne,
 Vixerit, opere complens
 Quae verbis rite edoces?

Tuis faveto precibus
 Adhaerentes ³ luminibus,
 Sacris poscentes postibus,
 Conclamantes in auribus.

O lux, o ⁴ splendor patriae,
 O spes perennis ⁵, famulis
 Tuis ministrans solamen,
 Sacris nos erige dextris ⁶.

— ⁸ om. 3. — ⁹ almus 3. — ¹⁰ corr. ex globum 1, globum 3. — ¹¹ cum 3. — ¹² Luce 3.
 — ¹³ dignus 3. — ¹⁴ roboantibus 1. — ¹⁵ om. 3.

Hymn. I. — ¹ Guingualoei 3, et sic deinceps. — ² coruscantia 3. — ³ Adhaerente 3.
 — ⁴ om. 1. — ⁵ perenne 1. — ⁶ dexteris 3.

(1) Non quatuor, ut perperam dixi in praefatione (supra p. 169).

Fulgens praebendo mystica
Irradiantis animae;
Dictis ⁷ conspergis famina
Exemplis coruscantia.

Clarior ornatus meritis,
Pristinae reddens saluti
Debilitatis ⁸ plurimos
Mortis traxisti casibus.

Sancte, nos ergo praeclaris
Deservientes in aulis
Tuis custodi, trucibus ⁹
Ne contradamur ignibus.

Terrae polique rectori
Deo gloria sit Patri
Cum Nato et coequali
Sancto Spiritu perenni.

Amen.

II

**Item alius hymnus in natali ejusdem ad matutinum ¹ per
trochaicum metrum in tertio versu catalecticum.**

Aurea gemma, floridis
Candescens mire coronis,
Miris cum comitibus
Undenis ² stipatus viris,
Mundum calcans hunc cruentum,
Winvaloe, praepulchris ³.

Vestigiis, alme, siccis
Pontum percurris profundum.
At ⁴ binos morti datos,
Sacra levatum dextera
Et quendam leto proximum,
Vitae dedisti potens.

Ac lympham aequae poscenti
Atque sacri dona verbi
Tu tribuisti gregi ⁵;
Virtus nam tibi ⁶ sortita ⁷
A Christo summo tradita
Sacrum pascere gregem.

Es multis donatus donis,
Confirmatus innumeris,
His et mirabilibus
Signis clarus ⁸ et trophaeis;
Multos erigens languidos
Innotuisti vulgo.

Caelestia praebens dona
Tuis flexo ⁹ colla dictis,
Tu subnixae sacratis
Aurea ¹⁰ melle canistris
Componens dicta perlitis
Claro rorasti nimbo.

Tu sancte, serva famulos,
Quos tibi jam dedit Christus ¹¹
Jam nunc una cum magni ¹²
Patre futuri saeculi
Sanctoque simul Spiritu
Viventi per saecula.

Amen.

— ⁷ Victus 3. — ⁸ *codd.* Debilitatis. — ⁹ tricibus 1.

Hymn. II. — ¹ matutinas 3. — ² Millenis 3. — ³ praeclaris 3. — ⁴ Ast 3. — ⁵ tuo
add. 3. — ⁶ *om.* 3. — ⁷ a Christo *add.* 3. — ⁸ claris 3. — ⁹ flexos 3. — ¹⁰ Aure 3. —
¹¹ Christo 3. — ¹² magistri 3.

III

Incipit praefatio hymni sancti ¹ Winvaloei a collegio ² Clemente compositi a kalendis novembris ³ usque pascha dominicis diebus post matutinum a fratribus qui ejus incolunt ⁴ monasterium canendi. A pascha autem usque ad praescriptas kalendas qualem voluerint de rescriptis ⁵, quos jam natali ejus coaptavimus ⁶, hymnis canant, quia ⁷ brevioribus succinctiores noctibus constituendi ⁸ sunt sermones.

Pentametri ⁹ versus.

Ecce tuo Clemens hymnum construxit ¹⁰ honori,
 Winvaloe, decens ¹¹ attribuyente Deo.
 Litterulae quotiens sunt aut iterantur in isto,
 Tu toties pro me fundito verba Deo.
 Impetres mihi quo veniam, non desine, sancte;
 Clementis famuli sed miserere tui,
 Deprecor, atque tui qui constant nempe ¹² sequaces,
 Sic peragant fratres hoc in amore Dei.
 Nunc quoque qui relegant una cum fratribus abbas
 Cognoscant Aelam jusserit ut facerem,
 Tempore quo Salomon Britones rite regebat,
 Cornubiae rector quoque fuit Rivelen.

Nunc hymnus incipit.

Alme, dignanter supplicum	Dictis pascebas mellitis
Precibus munda delictum,	Horis socios diversis,
Winvaloe, caelestium	Domini serens semina,
Coenobita sublimium.	Quo ille metat centupla.
Britigena mirabilis,	Educatus ¹⁵ sanctissime,
Luminibus expers solis,	Sancto plenus Spiramine,
Nostrae lucifer patriae	Cum didicisses litteras,
Missus es regum rectore.	Canonis scisti scripturas.
Caelicola cum terrenis,	Felix scola quae praeclaris
Moribus lucens ¹³ optimis,	Ditavit sanctum rivulis ¹⁶ :
Spernendo mundi lubrica ¹⁴	Non pedetemptim descendit
Aeterna capis munera.	Sat ¹⁷ cordi sed prono luxit.

Hymn. III. — ¹ om. 3. — ² ita codd. — ³ novembribus 3. — ⁴ colunt 3. — ⁵ praescriptis 3. — ⁶ coaptamus 3. — ⁷ que 3. — ⁸ continuandi 3. — ⁹ Elegiaci 3. — ¹⁰ construam 3. — ¹¹ dicens 3. — ¹² esse 3. — ¹³ lucem 3. — ¹⁴ terrena 3. — ¹⁵ Ducatus 3. — ¹⁶ parvulis 3. — ¹⁷ Sed 3.

Gliscebat, pectus perlustrans,
Intellectus caelo manans,
Excedens cursus solares,
Divinos augebat mores.

Nunc solus Christus perfulsit,
Talia qui nobis dixit :
*Non magistrum in tellure,
Sed sursum illum quaerite* ¹⁸.

Instaurando crus infantis
Ostendit signum virtutis,
Ne sub modio submissa
Luceret sed sursum taeda.

Catervasque ¹⁹ languentium
Visitabat et pauperum :
Cum non haberet terrestres,
Gazas praebebat caelestes.

Letiferis morbis ²⁰ captos
Hic sanavit tum plurimos,
Quos calculo comprehendere
Nequimus neque scribere.

Mare pone ²¹ cenobium
Primus transivit per siccum,
Assequente coetu fratrum
Christo regi psallentium.

Nescia sui natura
Ritus, sancto sed subjecta,
Aditus dedit gressibus
Fundum silvae quaerentibus.

Orante isto fulgidam
Per venas emisit lympham ;
Tellus carens prudentia
Precantis nec sprevit corda.

Per quem, procul pulsa morte,
Revixerunt ²² in corpore
Bini, quos letum perdidit,
Praeter quem serpens occidit.

Quod fecit non omittere
Ternis quoque latronibus,
Carnis peste quos sanavit,
Christicolas quos perfecit.

Roscido sparsit fame
Gradlonum ducem patriae,
Qui ut ²³ ager non spinosus
Fructus reddidit centenos.

Signum gessit mirabile :
Sororis sibi germanae
Ventre traxit ogae ptalmum ²⁴,
Locavitque ceu alterum.

Tui precatus munere
Nostrum reatum dilue,
Ne nostri penetret cleptis
Callidus sinum pectoris.

Ululantem ceu sanasti
Dolore dentis maximi,
Cujus damnatum principis ²⁵,
Sic intercedas pro nobis.

Christus per te custodiam
Praestet nobis indefessam ;
Pellat cursus gentilium,
Similiter et daemonum.

Hymnum Deo noster chorus
Concinit tuis actibus :
Tu pro nostro peccamine
Preceis clementissime.

Zelo devicto perfidi,
Caelo simus praesentati ;
Ne ²⁶ patiamur ²⁷ tartara,
Sed vehamur in gloria.

Amen.

— ¹⁸ quaerere 3. — ¹⁹ Maternasque 3. — ²⁰ moris 1. — ²¹ pene 3. — ²² Te vixerunt 3.
— ²³ om. 3. — ²⁴ (o. p.) ophthalmum 3. — ²⁵ ita codd. — ²⁶ Nec 3. — ²⁷ patiantur 3.

GUIBERTI GEMBLACENSIS

EPISTULA

DE SANCTO MARTINO

ET ALTERIUS GUIBERTI ITEM GEMBLACENSIS

CARMINA DE EODEM.

EDIDIT HIPPOLYTUS DELEHAYE, S. I.

Vulgata est a Mabillonio epistula, qua Hervardus Leodiensis archidiaconus Guibertum Gemblacensem commendat canonico cuidam Laudunensi, a quo etiam postulat ut "elegiaco metro aliqua memoratu digna in... B. Martini honore", conscribere velit (1). Commendationis Hervardi beneficio usus est Guibertus, simul cum eius litteris, vel certe paulo post ipsas, mittendo longam epistulam eidem canonico ut eum ad pium opus suscipiendum hortaretur, simulque materiam idoneam suggereret. Hanc epistulam, praecipuis quae de S. Martini cultu Guibertus reliquit monumentis profecto admunerandam, nunc primum in lucem damus. Cuius tamen textui pauca quae notatu digna videntur praemittenda duximus de eius auctore; de archidiacono Leodiensi cuius sunt litterae commendatitiae supra citatae; de canonico ad quem missa fuit epistula; tandem, de ipsius argumento.

I

DE GUIBERTO GEMBLACENSI.

Quoniam in hisce Analectis de Guiberto passim (2) tractatum iam fuit, et nobis in animo est alibi fuse de ipso agere, sufficiat hic pauca recolere et adnotare quae maxime ad illustrandam eius vitae chronologiam spectant, tum ut opusculi quod nunc primum vulgamus tempus

(1) *Vetera Analecta*, p. 480; Migne, P. L., tom. CCXI, col. 1284. — (2) Tom. I, p. 597-609; tom. II, p. 217-258; sed maxime in *Catal. codd. hagiog. bibl. reg. Brux.* part. I, tom. I, pp. 484-582.

determinari queat, tum ut errores nonnulli maioris momenti a pluribus auctoribus sparsi indicentur.

Exordium nobis sumendum est ab obitu S. Hildegardis, quem anno 1179 contigisse optime ostendit Stiltingus (1). Anno circiter integro post mortem Hildegardis, uti videbimus, iter Turonicum suscepit Guibertus; quo tempore, sic ait ipse, iam " quintum et quinquagesimum annum exegeram (2). „ Natus ergo erat ineunte anno 1125 vel ad finem vergente anno 1124.

De primis eius annis hic nihil dicemus, ut ad eius commorationem apud S. Hildegardem statim transeamus. Postquam semel eam invississet, et quatuor tantum dies cum ea mansisset, (3) mortuo Vulmaro Binguensi praeposito, ab ipsa abbatissa vocatus est; et aegre obtenta praesulum licentia, usque ad obitum magistrae primo (4), dein rursum per annum circiter integrum, ut sororibus Montis Sancti Roberti auxilium et solatium impenderet (5) Binguiae habitavit. Ab adventu Guiberti apud Hildegardem usque ad huius obitum effluerunt anni duo, et elapso insuper uno, a. 1180 peregrinationem aggressus est Turonicam (6); perrexerat ergo Binguam anno 1177.

De itinere Turonico multa ipse narrat (7); post menses octo apud fratres Maioris Monasterii transactos, anno 1181 Gemblacum rediit.

De annis quatuor subsequentibus nihil hic notatu dignum occurrit. Anno autem 1185, Gemblacense coenobium flammis consumptum est (8). Cum hac combustionem et subsequuta direptionem monasterii connectitur factum exigui prima fronte momenti, quod tamen multis haud levem movisse videtur difficultatem in tuenda authentia nonnullorum operum Guiberti. Narrat enim hac occasione sibi ab hostibus sublata fuisse non tantum capellam, apparatus missae et reliquias, " sed et Vitam beatissimi Martini, in cuius rhythmica descriptione aliquantis per sudaveram, et quicquid librorum ab ineunte aetate confeceram (9). „ Haec verba nonnullos adeo commoverunt, ut nominatim Vitam S. Martini rhythmicam, quae sub nomine Guiberti citatur (10), ipsi fere abiudica-

(1) *Act. SS.*, tom. V Sept., pp. 631; cfr. *Anal. Boll.*, tom. II, p. 598. — (2) *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit. p. 572, lin. 15. — (3) Pitra, *Analecta Sacra*, tom. VII, p. 577. — (4) *Ibid.*, p. 579. — (5) *Ibid.*, p. 582. — (6) Cfr. *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., p. 498. — (7) V. gr. *epistula ad Sigfridum episc. Moguntinum et Philippum Ratzeburgensem*, op. cit., p. 576, et maxime *epistulae ad Philippum Coloniensem*, *ibid.*, p. 532 sqq. et *Anal. Boll.*, tom. III, pp. 217-258. — (8) Aliqui innectunt anno 1186 hanc celeberrimam combustionem. Sed adeo consona sunt veterum annalium testimonia de a. 1185, ut nemini liceat ab his dissentire. Vide *Annales Laubienses*, *Monum. Germ.*, Scr. tom. IV, p. 25; *Ann. Fossenses*, *ibid.*, p. 31; *Ann. Floreffenses*, *ibid.*, tom. XVI, p. 625; *Ann. Parchenses*, *ibid.*, p. 606. — (9) *Monum. Germ.*, Scr. tom. VIII, p. 564. — (10) *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., p. 530. — Ex hac Vita, quae adhuc inedita est, pauca exscripsit Em. Card. Pitra, *Analecta Sacra*, tom. VIII, p. 584-591.

rent (1). Sed praeterquam quod huic dubio occurri potest, pluribus allatis locis ex ipsis Guiberti epistulis posterioribus, satis fuisset epistulam ad Gertrudem (2), quae diversa non est a celebri illa narratione de combustione Gemblacensis coenobii (3), integre tandem exhibere. Etenim, ad calcem narrationis haec addit Guibertus: "Indico vobis quoniam pater misericordiarum et Deus totius consolationis me non modice consolatus est in eo quod potior pars capellae meae restituta est mihi; reliquiae et libri, sed et munuscula vestra partim reddita, partim redempta. (4)." Unde dubium omne expellitur: libros enim suos rursus acquisivit Guibertus.

Monasterio suo destructo, alioque migrare coactus, Turoniam iterum petivit, eo animo ut ad finem usque vitae suae in Maiori Monasterio commoraretur; ibidem enim se professionem fecisse et scripto firmasse testatur (5). Sed post annum fere, scilicet a. 1186 vel 1187 (quoniam exploratum nobis haud est utrum statim post combustionem monasterii, an aliquo interposito temporis spatio (6) in Gallias migraverit) ab ecclesia matre revocatus fuit (7). "Brevi post reversionem meam decursa temporis intercapedine, (sic ipse) impositum est mihi ad hoc inidoneo onus gravissimum, cura scilicet vel regimen duarum ecclesiarum, primo Florinensis, dein Gemblacensis. In quarum altera per quinquennium, in altera per decennium laboravi non segniter," (8). Hunc textum clarissimum ideo transcripsimus ut tandem constet ex ipsius Guiberti verbis, illum non utramque simul, sed unam post alteram ecclesiam gubernasse.

Errorem de ambobus simul possessis beneficiis plerique hauserunt ex Mabillonio (9), qui, cum hoc assertum legisset in Chronico quodam Gemblacensi, dubiae certe fidei, cuius fragmentum affert, minus recte interpretatus est verba nonnulla Guiberti. Sic enim loquitur Mabillonius de eius epistula XIV: "Directa est Iohanni (10), abbati fratribus-

(1) Inter quos Lecoy de la Marche, *S. Martin*, p. 627. — (2) Cuius excerptum legitur apud Martene et Durand, *Amplissima Coll.* tom. I, p. 930; Migne P. L., tom. CCXI, p. 1300. — (3) Quod bene notat Wattenbach, *Deutschlands Geschichtsquellen*, tom. II, p. 148. — Huius narrationis textus, qualis a Pertzio editus fuit *Mon. Germ.*, Scr. tom. VIII, p. 563, duabus constat partibus. Prior, ad verbum fere (omissis tamen nonnullis sententiis) excerpta est ex epistula ad Gertrudem. Huic assuitur fragmentum cuius initium (angebär — praebeant) legitur in epistula Guiberti de sua promotione et resignatione, *Gallia Christ.*, tom. III, Inst. p. 129. Reliqua nusquam invenimus. Forte desumpta fuerint ex eadem epistula, quae mutila ad nos usque pervenit. Non ergo narratio ipsa posterior est anno 1211, ut concludit Pertz ex mentione obitus Mathildis ducissae Lovaniensis († 1211), sed sola appendicula illi adiecta, in qua haec mentio occurrit. — (4) Cod. 5527-34 *Bibl. reg. Bruxell.*, fol. 186v. — (5) *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., p. 538. — (6) Quod potius suadere videtur *Epistula ad Idam*, edita *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.* tom. cit. p. 557. — (7) *Ibid.*, p. 538. — (8) *Ibid.*, p. 574. — (9) *Vetera Analecta*, p. 481. — (10) Lege Joffrido, vel Geoffrido: cfr. *Gall. Christ.*, tom. XIV, p. 224.

que eiusdem (Maioris Monasterii) quibus gratias agit Guibertus, ab iisque libros Paulini postulat, et se duabus abbatibus praepositum, tunc uni Florinensi praeesse scribit „ (1). Hoc tamen ultimum nonnisi deceptus assertionem supra citati Chronici Mabillonius intellegere potuit ex verbis Guiberti quae ita sonant: “ Duabus abbatibus postea praefui: quarum nunc propter intolerantiam laboris et incorrectionem eorum quibus prodesse volebam, nec poteram, regimine deposito, nunc in monasterio Florinensi, in pace, cum fratribus Deo et mihi vacans conversor „ (2).

Ex hucusque prolatis constat Guibertum post annum 1186 abbatem creatum fuisse. Electum post a. 1188 addunt auctores operis Gallia Christiana (3): hoc enim anno superstes erat Herimannus abbas Florinensis (4). Profecto haec concordant cum tempore quo Guibertus in abbatem Gemblacensem promotus fuisse vulgo fertur, nempe a. 1194. Ait enim, se per quinquennium et menses octo Florinensi coenobio praefuisse (5). Haec si admittas, a. 1204 Guibertum regimen ecclesiae Gemblacensis deposuisse dicas necesse est. Quicquid sit, certe vero consonum non est, quod ubique fere legitur, ipsum a. 1206 munus resignasse. Etenim, in epistula ad Sigfridum Moguntinum et Philippum Razeburgensem (6), quam scripsit anno 1205, sermonem de peracta abdicatione se eum Sigfrido miscuisse commemorat (7). Huic autem epistulae merito praefiximus annum 1205; in hac enim iter suum Turonicum, (quod 1180 suscepit) se “ ante hos ferme 25 annos „ suscepisse testatur (8).

Cuinam innixi fundamento potuerint scriptores plerique asserere Guibertum a. 1208 supremum obiisse diem (9), nos plane latet. Nam ipse commemorat obitum amicorum suorum Gulielmi abbatis S. Huberti et Godefridi abbatis S. Eucharii (10), quorum prior a. 1212, alter a. 1210 e vivis excessisse leguntur (11). Si verum esset Hervardum, qui Guibertum canonico Laudunensi cuidam litteris commendavit, et de quo mox,

(1) *Vetera Analecta*, p. 484. Auctores operis *Gallia Christiana*, tom. III, p. 560, animadverterunt haec aegre componi cum Florinensi abbatum catalogo: iis tamen se angi dicunt quae in hac epistula Guibertus scribit. At Guiberti textus nullum negotium facit. — (2) *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., p. 539. — (3) Tom. III, p. 560. — (4) *Ibid.*, p. 978. De quo tamen animadvertimus nomen solum et unius anni numerum ad nos pervenisse, nobisque oriri suspicionem confusionis cum Hermanno Floreffensi abbate, qui tunc vivebat, immo, ipso indicato anno 1188 diplomati nomen apponebat. Vide *Analectes pour servir à l'hist. ecclési. de la Belgique*, tom. IX, p. 262; *Gallia Christ.*, tom. III, p. 611; Barbier, *Hist. de l'abbaye de Floreffe* (Namur, 1880), pp. 54 sqq. — (5) *Epistula Guiberti de sua promotione*, *Gallia Christ.*, tom. III, instrum. p. 129. — (6) *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., pp. 566-567. — (7) *Ibid.*, p. 567, n. 3. — (8) *Ibid.*, p. 572, n. 11. — (9) Primus forte hoc affirmavit Fisen, *Flores Ecclesiae Leodiensis*, p. 225. — (10) *Epistula ad Sigfridum archiep. Mogunt.* in *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., pp. 561-566, n. 6. — (11) *Ibid.*, p. 565, not.

archidiaconum Leodiensem non fuisse ante a. 1213, etiam ultra hunc terminum Guibertus vitam protraxisse dicendus esset. Sed de hoc non satis constat. Deficiente ergo omni alio indicio, ignotam nobis remansisse diem mortis eius fatendum est.

Ex omnibus hucusque disputatis, et stabilita chronologica serie actorum Guiberti, per modum corollarii sponte deducitur scripto de secunda destructione et combustione monasterii Gemblacensis, quod editum est in Catalog. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell. (1), et in quo explicatur quomodo orta sit adnexa epistularum collectio nomen Guiberti falso praefixum esse. Etenim vitae ipsius chronologiae prorsus repugnant quae ibi leguntur de tempore commorationis eius apud S. Hildegardem. Scriptor, Guiberti personam aperte agens, dum exponere vult quomodo coaluerit ampla suarum epistularum collectio, narrat (2) se post secundam combustionem ecclesiae Gemblacensis (1185), "propter morosam namis claustrum restaurationem", alio migrasse, nempe Binguam, ad S. Hildegardem. Quantum a vero haec aberrant, ei qui superiora recollere velit, patebit. Etenim a. 1185 a totis sex annis e vita migraverat Hildegardis; aliunde autem scimus post conflagrationem monasterii sui, Guibertum Maius Monasterium repetisse. Talia certo certius Guibertus nunquam scripsit. Quamvis enim in rebus propriis minoris momenti memoria non satis fideli aliquando potuerit decipi (3), cuinam talis memoriae labilitas circa praecipuos vitae casus verosimilis videtur? Si quis tamen hoc argumentum aliis momentis roborari cupiat, sequentia animadvertat :

1º In cod. Brux. 5535-37, ex quo narratio illa desumpta est, foliis inscripta est insiticiis (4), formae aliquantulum diversae ab aliis quaternionibus; haecque folia, alia manu exarata, a compactore reliquis adiuncta fuere.

2º Nomen Guiberti minime praefixum est huic narrationi, quae sine ullo titulo statim incipit fol. 1º : "Cum Gemblacense oppidum ..."; fol. 1º manus multo recentior notavit nomen eius in enumeratione partium quibus constat codex.

3º Stilius, quamvis nonnullis in locis Guibertinum sapiat et lectorem operum eius assiduum, immo imitatore prodat, in processu tamen toto valde discrepat; multo pressior est, et plurimas formulas ac loquendi modos adhibet quae Guiberto usitata non sunt. Sic, exempli causa, postquam de concepto aliquo consilio locutus est, ad effectum

(1) Tom. cit., p. 578-582. — (2) Op. cit., p. 581. — (3) Quod patebit ei qui epistulam Guiberti ad Radulphum, apud Pitra, *Analecta Sacra*, tom. VIII, p. 575 sqq., ubi loquitur de litteris a se ad Hildegardem missis, conferre voluerit cum textu harum litterarum, ibid., pp. 328 sqq. — (4) Vide *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., p. 578.

illud deductum fuisse exprimere solet auctor ignotus verbis scripturistici: Et factum est ita (1), quae apud Guibertum, Vulgatae textu iugiter utentem et abutentem non offendimus; adde quod huius mirae sententiae geminationem studiosus diversitatis amator certo certius vitasset. Remotissimus vero ab usu Guiberti est frequens in scriptore huius commentationis dicendi modus qualis hic: " Multas ei scripsi epistulas, inculto, ut mihi moris erat, et prolixo stilo: inculto, quoniam ... etc.; prolixo autem, quia eos quibus scribebam, et terrere et instruere volebam. Terrere quidem, ... ne ... etc.; instruere vero, ... etc. (2). „ Prolixus et intricatus Guiberti stilus illam perspicuitatem quaerere non solet.

Certum igitur nobis est narrationem illam non esse auctoris nostri, sed monachi alicuius Gemblacensis, qui, perlectis diligenter eius litteris, velut praefationem aliquam de ortu et origine commercii illius epistolici conscribere sibi constituit. Unde illud " monitum ad lectorem „ in quo Guibertus loquens inducitur, fictitium thema est, qualia non raro in collectionibus epistularum medii aevi inveniuntur (3), vel per modum exercitationis scholasticae, vel otii consumendi causa confectum.

Sed iam transeamus ad investigandum quo tempore conscripta fuerit epistula quam edituri sumus? Unum tantum, post ea quae supra diximus, certo statuere licet, eam non ante abdicatam a Guiberto praelaturam fuisse scriptam; de peracta enim resignatione loquitur Hervardus Guibertum commendans. Conicere tamen licet ultimis temporibus vitae, et post pleraque alia opuscula Guibertum eam composuisse. Solet enim de scriptis suis prioribus, quibus S. Martini laudes celebrat, in epistulis mentionem inicere: de praesenti vero opella nusquam verbum ullum invenimus.

II

DE HERVARDO ET G. CANONICO LAUDUNENSI.

Quae de Hervardo, Leodiensi archidiacono, et G. Canonico Laudunensi disputat A. Duval (4), meram coniecturarum congeriem merito quis dixerit.

Quod primo asserit, Hirnandum (lege Hirnardum) quendam, archidiaconum Leodiensem (5) auctorem esse Vitae Odiliae cuius tertia pars

(1) Ibid., pp. 578, 581, etc. — (2) Ibid., p. 582. — (3) De hoc argumento legi potest Wattenbach, *Iter Austriacum 1853, Anhang ueber Briefsteller des Mittelalters*; in periodico *Archiv für Kunde Oesterreichischer Geschichtsquellen*, tom. XIV, (1855), pp. 1 sqq. — (4) *Histoire littéraire de la France*, tom. XVII, p. 179 sqq. *Hirnard ou Firnard, Hervard archidiacre de Liège, G., chanoine de Laon*. — (5) De quo, praeter antiquiores historiae nostrae litterariae scriptores, cfr. Wilmans, *Archiv. für ältere deutsche Gesch.*, tom. X, p. 224; Scheffer-Boichorst, *Mon. Germ., Scr.* tom. XXIII, p. 661.

tantum ad nos usque pervenit, nempe Descriptio triumphus S. Lamberti martyris in Steppes (1), hoc, inquam, quod Albrici Triumfontium (2) textu haud ita recte intellecto nixus affirmat, nuper ostendit cl. Heller certis rationibus destitui. Unum de huius scripti auctore constare probat, illum nempe canonicum S. Lamberti Leodiensis fuisse (3).

Deinde, illum Hirnardum eundem plane esse coniicit atque Hervardum auctorem epistolae commendatitiae de qua supra, non alia ductus ratione nisi similitudine nominis et officii. Eandem sententiam amplexus est de Theux (4). Quicquid sit de archidiacono illo quem solus nominat Albricus et cui Vitam Odiliae falso tribuere videtur, de Hervardo nostro vel Heriwardo sequentia certo statuere possumus:

1º Nomen eius cum titulo Archidiaconi S. Lamberti legitur in diplomatis quinque ab anno 1213 ad 1224 (5).

2º Auctor est operis historici, nunc deperditi, ut videtur, quod saeculo XV in armario collegiatae S. Pauli Leodiensis asservabatur; sic enim catalogus huius armarii, a cl. Bormans vulgatus (6): Duo sexterni papirii Hervardi archidiaconi Leodiensis ad Hugonem de Petraponte episcopum Leodiensem de Frederico imperatore ac Henrico et Philippo liberis suis, et Henrico duce Lovaniensi, Alberto suo fratre electo confirmato Leodiensi et eius martyrio seu venerabili transitu (7).

3º Ad Canonicum G. Laudunensem misit litteras quibus Guibertum illi commendaret, et hortaretur ad scribendum metricè Vitam S. Martini. Diximus misit, non scripsit. Illa enim epistula, stilo inspecto, tam similis est lucubrationibus Guiberti Gemblacensis, ut ipsi eam tribuendam vix dubitemus. Eadem utrimque prolixitas, et longae intricataeque periodi, iidem dicendi modi (8), eadem querelae de "fornace scandalorum", in quo adustus fuerat, modus idem laudibus extollendi S. Martini. Nec quisquam obiciet Guibertum in his litteris a propria laude non abstinere: nam praeterquam quod modeste loquatur, nomine Hervardi certe scripsit. Cum tamen alia Hervardi opera perierint, nec conferendi stilum cum stilo ansa praebeatur, haec quae modo diximus coniecturae vim non transcendere vix est cur moneamus.

3º Nepos erat canonici Laudunensis ad quem scripsit epistolam de qua modo. Quod constat ex Guiberti epistula ad eundem canonicum

(1) *Monum. Germ.*, Scr. tom. XXV, p. 171 sqq. — (2) *Monum. Germ.*, Scr. tom. XXIII, p. 899, ad ann. 1213. — (3) Cfr. *Monum. Germ.*, Scr. tom. XXV, p. 178, lin. 21; ibid., cfr. praefationem cl. Heller ad editionem *Vitae Odiliae*, p. III. — (4) *Le Chapitre de S. Lambert à Liège*, tom. I, p. 229. — (5) de Theux, *op. cit.*, tom. I, p. 228. — (6) *Le Bibliophile belge*, tom. I, (1886), pp. 159, 223 sqq. — (7) Ibid., p. 239. — (8) *V. gr.* Mirum illud in libro experientiae legi et relegi. cfr. Epist. Guiberti ad quendam amicum, de qua vide *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell.*, tom. cit., p. 541, n° 38.

infra edenda in qua Hervardum nominat tanquam ipsi consanguinitate dilectissimum, dulcissimum consanguineum, carissimum nepotem (1).

Nunc de G. canonico beatae Mariae Laudunensi, cui et Hervardus et Guibertus epistolam suam uterque miserunt. Mirum sane, supra laudatum A. Duval Mabillonio vitio vertere quod sola initiali littera, suppresso nomine, illum designaverit (2). Cuius necessario certe silentio supplere conati sumus, tum colligendo nomina canonicorum Laudunensium huius temporis tum inquirendo in auctorem opusculorum metro heroico conscriptorum quae Hervardus in sua epistula ipsi tribuit, nempe Vitae S. Servatii (3), et libri de cultu et conversatione clericorum.

Verum sine exitu mansit uterque conatus. In ecclesia enim Laudunensi, ineunte saeculo XIII, sequentia tantum invenimus nomina quae aliquo modo ad rem nostram facere possent :

1° Galterus de Chambli, decanus ecclesiae Laudunensis, ab a. 1223 ad a. 1229 (4).

2° Garnerus, ex archidiacono Laudunensi ad episcopatum Laudunensem assumptus anno 1238, anno 1249 vita functus (5) ;

3° Magister Guiardus Laudunensis, qui anno 1237 cancellarius Parisiensis, anno sequenti Cameracensis episcopus creatur (6). Obiit a. 1247 (7).

4° Magister Gulielmus de Trecis, canonicus Laudunensis, cuius librum dono datum servabat bibliotheca Sorbonica (8).

Sed, etiamsi temporum ratio pro tribus ultimis saltem non obstaret aliquo modo (quoniam in epistula Hervardi canonicus noster tanquam senescens exhiberi videtur (9)), deficientibus aliis indiciis, nullum ex

(1) *Infra* p. 232. — (2) *Loc. cit.*, p. 182. " Suivant sa mauvaise et très incommode coutume, Mabillon ne le désigne que par la lettre G., etc. " — (3) A. Duval, *loc. cit.*, p. 182, vertit *La vie de S. Gervais*. — (4) *Catalogus Decanorum Ecclesiae Laudunensis* in notis D'Achery ad *Opp. Guiberti de Novigento*. Migne, P. L. tom. CLVI, p. 1160. — Duo alia decanorum nomina ex eodem addimus : 1° Guido de Castro Portuensi, decanus post a. 1232, postea episcopus Suessionensis. 2° Guido de Triangulo, ex archidiacono eiusdem ecclesiae, decanus a. 1234. — (5) *Gallia Christiana*, tom. IX, p. 540. Is fuit 52^{mus} episcopus Laudunensis. — (6) Cfr. Albricus Trium-fontium *Monum. Germ.*, Ser. tom. XXIII, p. 944. — (7) Albricus Trium-fontium, *ibid.*, pp. 940, 942; Leglay, *Cameracum Christianum*, p. 42. Scripsit tractatum *De officiis divinis sive ecclesiasticis*. Vide Leglay, *Recherches sur l'Église métropolitaine de Cambrai*, Paris, 1825, p. 134. — Tamen, ut verum fateamur, pro certo non habemus magistrum Guiardum in capitulo Laudunensi unquam sedisse. — (8) Leopold Delisle, *Le Cabinet des manuscrits de la bibliothèque nationale*, tom. II, p. 154. Liber de quo agit nunc est 15487 mss. Lat. — (9) " Explete celeriter antequam hebetata prae senio mentis acie seria poenitentia incipiatis velle. " *Epist. cit.*, Migne, P. L. tom. CCXI, vol. 1283.

hisce tribus nominibus sine gratuita coniectura initiali litterae G. substituere possemus.

Opuscula autem eiusdem canonici, et nominatim Vita metrica Seruatii, a Guiberto olim lecta, deperdita videntur.

Dum ergo felicior aliquis vel nomen vel opera eius inueniat, canonicus G. nobis plane ignotus manebit, neque sciemus utrum, nec ne invitanti Guiberto obtemperaverit. Ut patet, divinatione utitur A. Duval eum intra annos 1210-1215 fato cessisse opinans.

III

DE GUIBERTI EPISTULA.

Opusculum quod edimus in id fere tantum cum epistula convenit, quod ipsi salutatio praefigatur, et ab auctore missa fuerit eo consilio, ut canonicum G. permoveret ad scribendum carmen de laudibus S. Martini, tum prolata longa serie eorum qui eundem sanctum scriptis suis illustrarunt, tum celebratis eius excellentiis, miraculis et gloria. Invitatio haec Guiberti nemini mira videbitur qui recoluerit quanto in pretio antiquitus habitae fuerint laudes metricae sanctorum, etiam themate sumpto ex materiis maxime tritis et vulgatis: exemplo sit Gregorius Turonensis Fortunatum rogans ut opus suum de virtutibus S. Martini digerere versibus vellet (1); exemplo sit et ipse Guibertus qui prolixo usque ad taedium carmine omnia quae passim de eodem S. Martino soluto sermone iam collegerat in "libello panegerico" rhythmico edidit (2).

Duplici parte constat praesens libellus. Primam, quae est veluti tractatus de historia litteraria S. Martini, integre exhibemus; altera est longa paraenesis de laudibus sancti episcopi, in qua Guibertus ubique trita repetit et longa ex Sulpicio Severo excerpta congerit. Quam, ne lectori fastidio sit, compendio dabimus, ita tamen ut totius thematis ratio perspicui queat. Saepius enim hucusque edita Guiberti scripta ita contracta fuere, ut de eorum indole et pretio iudicare integrum non sit (3).

(1) Vide Fortunati *Epistulam ad Gregorium Vitae S. Martini* metricae praefixam, ed. Leo, *Monum. Germ.*, Auctt. antiq., tom. IV, p. 293. — Haud displicuisset Gregorio qui alia eius opera "lucide ac splendide stante versu in paginis prolixioribus", dilatasset. *Liber in Gloria confessorum*, prolog., ed. *Monum. Germ.*, p. 748; cfr. *Hist. Francorum*, lib. X, c. 31, ibid. p. 449. — (2) De quo supra, p. 266. — (3) Eo potissimum vitio laborant excerpta quae sub nomine epistularum Guiberti ediderunt Martene et Durand, *Amplissima collectio*, tom. I, col. 916 sqq. Certum tamen nobis videtur non ipsos editores in scite epistulas illas contraxisse,

Ita materiam dividit Guibertus, ut ex his qui Martini memoriam scriptis suis celebrarunt recenseat primo loco episcopos, inter quos nominat Sulpicium Severum, Paulinum Nolanum, Fortunatum, Gregorium Turonensem, et Adelboldum Ultraiectensem; dein abbates, nempe S. Odonem Cluniacensem, S. Bernardum, Richerum; commemoratis etiam generatim iis qui habitis concionibus de Martino bene meriti sunt, et obiter de "inlitteratis eiusdem cultoribus", mentione facta, in commendatione S. Hildegardis diutius immoratur; sensim tandem delabitur ad prolixas laudes S. Martini quibus clauditur epistula.

Alibi tractavit Guibertus de specialibus beati Martini veneratoribus in opella quae accedit tanquam liber secundus libro panegirico quatuor thomis distincto ad Philippum Coloniensem (1) de laudibus S. Martini. Argumentum ibi magis dilatat, ut legenti sola nomina citata patet: dum libellus iste aliquando edatur, remittimus lectorem ad synopsim valde contractam quam exhibet Em. Cardinalis Pitra (2). Nunc praesentis opusculi argumentum breviter excutiamus.

Praeter ea quae in notis brevioribus ad partes praecipuae epistulae animadvertemus, tribus capitibus paulo diutius immorandum videtur, iis nempe in quibus de Sulpicio Severo, de Adelboldo, et de Richero agitur. In duobus prioribus non unum auctoris nostri erratum deprehendimus.

De Sulpicio Severo pluries alibi egit Guibertus noster, maxime in Apologia pro Sulpicio Severo (3), et iugiter eum vocat Archiepiscopum Bituricensem. Notum est Martyrologii Romani correctores sub Gregorio XIII ad diem 29 januarii sequens elogium apposuisse: Apud Bituricas sancti Sulpitii Severi Episcopi, discipuli sancti Martini, virtutibus et eruditione conspicui; correctores vero, qui sub Urbano VIII novam Martyrologii emendationem curarunt, ea verba discipuli sancti Martini expunxisse. Et merito quidem, ut videre est in Actis SS. ad diem 29 januarii, et maxime apud Benedictum XIV, in litteris apostolicis de nova martyrologii Romani editione (4), ubi totam controver-

*sed mutilatas invenisse in codice ms. S. Laurentii Leodiensis qui ipsis praesto fuit. In codicibus enim non paucis ita curtata exstant opera Guiberti, verbi gratia, in cod. Bruxell. 11817-40. — (1) De quo supra, p. 266. — (2) *Analecta Sacra*, tom. VIII, p. 590. Haec synopsis conflata est ex sola serie titulorum rubricatorum quibus discernuntur praecipuae partes operis in cod. Bruxell. 1510-19. — (3) Edita partim *Act. SS.*, tom. II Jan., p. 968, unde et alibi, ut apud Hieronym. de Prato, *Sulpitii Severi opera*, tom. I, p. XLVII; partim, Migne, P. L., tom. XX, col. 66, etc.; partim, *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., p. 509 sqq. — (4) Praemitti solet novis editionibus martyrologii Romani. — Gennadius, *Catal. virorum illustr.*, vocat Sulpicium nostrum presbyterum: "Severus presbyter cognomento Sulpicius, Aquitanicae provinciae etc."; Codex Veronensis saec. VII, haec habet ad calcem Vitae S. Martini: "Explicit de vita sancti Martini episcopi per Severum monachum Massiliensem", *Sulpicii Severi libri qui supersunt* rec. C. Halm (*Corpus Scriptt. Eccl. Latin. Vindobonense*, tom. I, 1866), p. 137.*

siam circa hanc emendationem excitatam dilucide exponit (1). Qua ratione uterque Sulpicius Severus (2), episcopus nempe Bituricensis et presbyter S. Martini discipulus unus idemque haberi coeperint, refundit doctissimus Pontifex in Apologiam Guiberti nostri, ex qua ad ceteros, qui in eundem errorem impegerunt defluerit. Negari nequit falsam hanc sententiam propagatorem habuisse Guibertum, siquidem ad Apologiam plerique alii soleant provocare. Verum, multo antiquior videtur confusio. Etenim in Apologia (3) appellat ipse ad totam sanctam multitudinem Maioris Monasterii, ut loquitur, " quae sacrae depositionis eius (Sulpicii) sollemnia festivo quotannis concelebrat officio : cuius celebritati ipse quoque apud eos degens, et semel et iterum interfui et hanc cum ceteris fratribus cum nonnulla devotione IV kal. februarii ut agitur percolui „. Igitur iam ante Guibertum colebatur in Maiori Monasterio Severus Bituricensis episcopus, eo solo titulo, quod fuisset discipulus S. Martini. Mirum ergo non est Guibertum in scriptis suis errorem hunc non cavisse, cuius auctor certe non fuit.

Non alii tamen atque ipsi tribuenda videtur gravis quaedam confusio inter duos episcopos Ultraiectenses, saeculo plus quam integro seiunctos, dum Adelboldo (4) episcopo († 1026) opuscula duo tribuit quae certe sunt S. Radbodi († 917): " Ipse cantum nocturnalem in eius (Martini) laude composuit, triumphum quoque ipsius de Danis et Suedis urbem Turonicam infringere et spoliare conantibus... conscripsit „ (5).

I omnes qui eundem errorem postea asseruere, licet eum forte ab aliis recentioribus mutuati sint, ex Guiberto tandem, tanquam primo auctore, illum hausisse videntur.

Nam Heda (6) verba Guiberti modo citata transcribit; Molanus (7) provocat ad epistolam eius de scriptoribus vitae signipotentis Martini, quae diversa non est ab illa quam nunc censurae subicimus; ex Molano autem desumpta sunt quae de Adelboldo notant Valerius Andreas et Foppens (8). Ad Hedam remittunt auctores collectionis *Histoire littéraire de la France* (9) et G. Waitz in editione *Vitae Hen-*

(1) §§ 37-47. — (2) Duos episcopos Bituricenses nomine Sulpicii, qui coluntur mense Ianuario, alii distinguunt adiectis cognominibus Severi et Pii, alii utrumque Sulpicium Pium appellant. Sic *Gallia Christ.*, tom. II, pp. 14, 16. — (3) *Act. SS.*, tom. II Ian., p. 969. — (4) De quo inter plura vide W. Moll, *Kerkgeschiedenis van Nederland*, tom. II, p. 50-59, et dissertationem mox citandam. S. Hirsch, *Heinrich II*, tom. II, pp. 296 sqq. minus accurate de ipso disserit; H. Bresslau, *Konrad II*, tom. I, p. 204, pauca habet de ejus obitu. Pauca etiam de ipso, ex cod. Brux. 3391-99, in *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., p. 389. — (5) *Infra*, p. 286. — (6) Heda, *Historia episcoporum Traiectensium*, ed. Buchelius. 1642. — (7) Molanus, *Usuardi martyrologium* (Lovanii, 1568), in notis ad 4 Julii. — (8) Uterque in sua *Bibliotheca Belgica*, verbo *Adelboldus*. — (9) Tom. VII, p. 258.

rici quam Adelboldo solent tribuere (1); at R. Monsnier ipsum Guiberti textum prae oculis habuisse videtur (2) : titulum enim quem Triumpho S. Martini praefigit, ad verbum ex ipso descripsit.

Verum dubitari non potest quin Radbodus utriusque opellae auctor sit.

Quod cantum nocturnalem spectat, res optime demonstratur argumentis quae subministrat W. Moll (3).

Omissis testimoniis auctoris Chronicae de Trajecto (4) et Tritheimii (5), quae satis perspicua sunt, duos statim insignes locos antiqui scriptoris Vitae Radbodi proferamus quae rem conficiunt. Laudatur Radbodus quod soleret laudum flores et hymnorum contexere laudes, Dei laudibus eorumque sollemniis addere. Quod ne forsitan, lector, (ita pergit scriptor) titubes approbare, habes in his ad integrum a se compositis quae diei noctique sufficiunt officiis sanctissimi confessoris Christi Martini qui gemma sacerdotum est, in sollemnitate translationis celebrandis (6).

Iam vero inter hos cantus festivos habes cantum nocturnalem quem citat Guibertus.

Etenim Radbodo morituro in ore ponit idem Vitae eius narrator sequentia verba : Miro modo ferunt ut... non cessaret semper inter psalmos reciprocando ecce laeti laude iocunde modulari. Sic enim incipit antiphonarum prima de S. Martini responsoriis a se compositis (7).

Invenit autem W. Moll in bibliotheca Trajectinae Universitatis Antiphonale de nocte, cod. 406 (8), olim capituli S. Mariae Trajecti ad Rhenum, maximam partem saec. XII, in quo legitur officium in translatione S. Martini episcopi, cuius antiphona ad Magnificat ea est de qua modo: Ecce laeti laude praevenimus gaudia etc.; et antiphonae tertii nocturni eadem illae quas exscribit Guibertus, Adelboldo eas tribuens : Gemma ista fulget in caelo etc. (9).

(1) *Monum. Germ.*, Scr. tom. IV, p. 679 sqq. — Migne, P. L., tom. CXL, col. 1085. — (2) R. Monsnier, *Historia ecclesiae S. Martini Turonensis*, p. 177. — (3) Kist en Moll. *Kerkhistorisch Archief*, tom. III, (1862) in dissertatione *Bisschop Adelbold, Commentaar op een metrum van Boethius*, p. 161 sqq. — (4) Matthæus, *Annal.*, tom. V, p. 351. "Iste (Radbodus) composuit historiam quae cantatur in translatione S. Martini." — (5) *De Script. Eccles.*, c. 293. "Integrum quoque de S. Martini translatione officium composuit." — (6) *Vita Radbodi, Analecta Boll.*, tom. VI (1887), p. 10 et *Monum. Germ.*, Scr. tom. XIV, part. 1, p. 571. Mabillon, *Acta SS. Ord. S. Bened.*, Saec. V, p. 25. (Migne P. L., tom. CXXXII, col. 539) mendosum Surii (ad 29 nov.) textum proferit. — (7) *Vita Radbodi, Anal. Boll.*, tom. cit., p. 14. *Monum.*, *Germ.* tom. cit., p. 571 c. Idem refert Johannes a Leidis, *Chron. Belg.*, l. VII, c. 11., edit. Sweertii, p. 104. — (8) Olim *Eccl. 318*. Vide *Catalog. codd. mss. Bibliothecae Universitatis Rheno-Trajectinae* (1887), p. 139. — (9) Cantus integre editus est apud Moll, tom. cit., p. 214 sqq.

Unde iam nullum dubium relinquitur: auctor huius cantus nocturnalis non alius est atque Radbodus (1).

Alterum quod velut Adelboldi opus nominatur a Guiberto, est Triumphus S. Martini de Danis et Suedis etc. Abbatis nostri sententiam, quae sibi visa est subobscura, interpretatus est Moll tanquam de cantu nocturnali unice agentem, cum in eo mentio, utique brevissima, de Danis et Suevis fiat (2). Sed de alio opere a priore distincto aperte agit Guibertus, illudque rursus non Adelboldi sed Radbodi genuinus est fetus. Editum fuit a R. Monsnier (3) praefixo falso titulo, et recentius ab A. Salmon tanquam Libellus cuiusdam episcopi Traiectensis Radbodi nomine de quodam S. Martini miraculo (4). Asserit auctor ille codices manuscriptos omnes hoc opusculum cuidam episcopo Traiectensi suppresso nomine tribuere, et bene probat plura in eo inveniri ex quibus pateat illud nonnisi tempore Caroli Simplicis (893-923) et proinde a Radbodo (899-917) confici potuisse (5).

Dicendum tamen in nonnullis codicibus illud diserte sub nomine Radbodi afferri. Ita cod. Bruxell. 2376-81, fol. 61^r-68^r, legitur sub titulo Gemmatum opus Rathbodi etc. (6), ubi certo certius alluditur cantui nocturnali, in quo iteratis vicibus Radbodus S. Martinum gemmae nomine compellit. Guibertus (id coniectura probabile est) in armario Maioris Monasterii vidit libellum cuiusdam episcopi Traiectensis, existimavitque hunc episcopum esse Adelboldum.

Quoniam de Radbodo verba facere contigit, antequam ad alia progrediamur, operae pretium videtur pauca adicere de opinione quae eum inter primos auctores sequentiarum referendum ducit. Sententiam per modum coniecturae prius (7), ut rem certam postea (8) proposuit supra laudatus W. Moll, agens de Sequentia in translatione S. Martini quae incipit Ave summa praesulum (9).

Ex antiquissimis eam esse iudicat propter frequenter repetitam vocalem a in pausis; ex officio autem a Radbodo conscripto desumptam conicit ex geminato verbo gemma quo Martinum poeta alloquitur.

Has rationes, rem minime conficere nemo non videt. Nam demus illam sequentiam esse inter antiquiores reponendam; verbum illud

(1) Sicque perimitur argumentum cl. Waitz, antiphonas illas adducentis, et ex stili similitudine contententis non sine fundamento *Vitam Henrici* Adelboldo posse tribui. *Monum. Germ.*, Scr. tom. IV, p. 680. — (2) In 3° nempe nocturno. — (3) Vide supra, p. 276. — (4) Salmon, *Supplément aux chroniques de Touraine*, p. 1-13. — (5) *Ibid.*, pp. v, vi. De codicibus adhibitis agit pp. x, xi. — (6) *Catal. cod. hagiogr. bibl. reg. Brux.*, tom. cit., p. 330. — (7) *Archief*, tom. III, p. 220. — (8) *Kerkgeschiedenis van Nederland*, tom. I, p. 398. — (9) Ex cod. Ultraiect. 311, *Archief*, tom. III, p. 219. Edita etiam apud de Geer de Jutfaas, *De Dom van Utrecht*, Utrecht, 1861, p. 130, et apud Kehrein, *Lateinische Sequenzen des Mittelalters*, n. 649, p. 440.

gemma potuit aequae ac Radbodus alius poeta adhibere, ut carmen melius quadraret cum " opere gemmato „ cui inserendum erat.

Haec recolere utile duximus, quoniam, ferventibus nunc studiis liturgicis, non sine momento in historia poeseos ecclesiasticae quaestio videtur, utrum a coaetaneo Notkeri Balbuli sequentiae in Ecclesiam Traiectensem iam inductae fuerint necne.

Notatu dignum est testimonium Guiberti de coaetaneo suo Richero, abbate S. Martini prope Metas, eoque auctore Vitae metricae eiusdem sancti pontificis (1). Dolendum tamen auctori nostro non placuisse nonnulla posteris facta tradere quae Richeri memoriam illustrarent, et in sola commendatione eius operis stetisse. Paucissima enim de illo scriptore certa ad nos usque pervenerunt, eaque, ut fieri solet, paulatim falsis commixta sunt (2). Iuvat hic ea breviter recensere quae de Richero certo affirmari posse videntur :

1º Erat abbas S. Martini prope Metas a. 1135. Constat ex satisfactione praestita abbatae Senonensi in concilio provinciali ab Henrico comite Salmensi, auctoritate Alberonis Trevirensis Archiepiscopi, quae testibus adnumerat " Richerium S. Martini abbatem et S. Symphoriani (3). „

2º Minime admitti posse putamus quod passim legitur, quodque probari videtur textu modo allato, Richerum duabus abbatibus, S. Martini scilicet et S. Symphoriani praefuisse. Nam, ut taceamus eum a Guiberto coaevo abbatem S. Martini tantum vocari, Herbertus, qui septimus legitur in serie abbatum S. Symphoriani, et monasterium illud iam regebat a. 1138 (4), memoratur in duobus instrumentis (5) a. 1150 et a. 1152; immo, hoc anno 1152 subscribit ipse, abbas S. Symphoriani, cum Richero abbate S. Martini diplomati Stephani Metensis episcopi pro monasterio Valciodorensi (6). Unde verisimilis est coniectura compilatorum Historiae Litterariae Franco-Gallicae (7), in diplomate supra

(1) Infra, p. 292. — (2) De Richeri vita et operibus obiter tractarunt Calmet, *Bibliothèque Lorraine* (1751), p. 820-821 (ex ipso Ziegelbauer, *Hist. rei litt. O. S. B.*, tom. III, p. 671); *Hist. litt. de la France*, tom. XII, p. II-III; *Histoire générale de Metz*, par des religieux Bénédictins [DD. François et Tabouillot], tom. II, p. 257; *Gallia Christ.*, tom. XIII, p. 826; Lepage, *Histoire de l'abbaye de Saint-Martin devant Metz* (*Mémoires de la Société d'Archéologie Lorraine*, III série, tom. VI, pp. 117, 160, 191 sqq.), ubi maxime de eius opere metrico. — (3) Calmet, *Hist. de Lorraine*, prima edit., tom. II, preuves, p. 305; Hontheim, *Historia Trevirensis diplomatica*, tom. I, p. 529 (ex Calmet); Lepage, op. cit., pièces justific., n. V, qui (ibid., p. 160) asserit diploma exstare " au trésor des Chartes de Lorraine, layette Salm, III, n° 1. „ — Iuxta auctores *Historiae Metensis*, loc. cit., factus est abbas circa 1130. — (4) Constat ex charta Stephani Barrensis a. 1130, plura praedia et ecclesias S. Symphoriano confirmantis. Cfr. *Gallia Christ.*, tom. XIII, p. 847. — (5) Ibid. — (6) Martene et Durand, *Amplissima collectio*, tom. I, p. 821. — (7) Tom. cit. p. II.

memorato, inter haec verba S. Martini abbatem et S. Symphoriani, oscitantia scriptoris excidisse nomen *Herberti*.

3º Fuit ex monacho S. Martini in abbatem assumptus; vocat enim seipsum filium huius ecclesiae. Sic enim loquitur, in prologo Vitae S. Martini :

“ *Et quis sim quaeris? scire legens poteris :
Abbas Richerus, Severo iudice verus.
Transfero Martini gesta mei domini,
Patris apostolici caelorum regis amici,
Cuius sincera iure placent opera.
Cuius de grege sum, quia filius ecclesiae sum
Quae calet assiduis eius in obsequiis
Sub sancti cella rapido fluit amne Mosella, „ etc. (1).*

4º E vivis excessit Richerus die 13 Augusti a. 1152 (2). De die constat ex necrologio S. Clementis Metensis (3). Annus eruitur ex hoc quod anno eodem 1152 hinc Richeri (4), inde eius successoris Letaldi (5) instrumentis nomen appositum inveniatur.

Haec de auctore. De opere, antea brevissimis tantum fragmentis noto (6), iam iudicare lector poterit, postquam fere integre editum fuit ab R. Decker ex codice Trevirensi (7).

Vita haec S. Martini, variis metris conscripta, nullius fere momenti historici est : acta et miracula sancti pontificis ex Sulpicio Severo et Gregorio Turonensi desumpsit. Prologus primus toti operi praemisus et laus urbis Metensis (8) levissima historico suppeditant adiumenta.

Quod autem inscribit de basilica S. Martini carmen (9), plerique

(1) *Jahresbericht der Gesellschaft für nützliche Forschungen 1878-1881*. Trier (1882), p. 66. — (2) Non 1153, ut coniciunt auctores *Historiae Metensis*, loc. cit. — (3) *Gallia Christ.*, tom. XIII, p. 827; Calmet, *Hist. de Lorraine*, ed. 2ª, tom. VII, p. CXXX. — (4) Diploma supra citatum, p. 278. — (5) Litterae Stephani Metensis cellam Asmingiae Manegoldo abbati S. Michaelis confirmantis. *Gallia Christ.*, tom. XIII, p. 827. — (6) *Hist. générale de Metz*, tom. II, p. 258; Lepage, op. cit., p. 117; etc. — (7) Edidit primum duo fragmenta: *Des Metzzer Abtes Richerus Einleitung zu der Vita S. Martini und Loblied auf die Stadt Metz*, in collectione *Jahresbericht der Gesellschaft für nützliche Forschungen von 1878 bis 1881*. Trier (1882), pp. 66 sqq. Dein, praetermissis miraculis, Vitam integram in *Programm des Königlichen Gymnasiums zu Trier*, 1886, pp. 1-22. — De aetate et historia codicis valde mendosi quem adhibuit nihil notat. Certe est codex Trevirensis 1378, membr. saec. XII, de quo Lamprecht, *Initialornamentik*, p. 31; *Neues Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde*, tom. VIII, p. 407; Pertz, *Archiv*, tom. VIII, p. 603. — (8) *Programm*, etc., pp. 1-3, 3-4. — (9) Editum a Lepage, op. cit., p. 117, et iterum ab A. de Montaiglon, *Revue des Sociétés savantes des départements*, VII série, t. V (1882), p. 126; ab R. Decker, loc. cit., p. 17.

auctores intellexerunt descriptionem esse ecclesiae S. Martini Metensis (1) : nemini tamen ante oculos habenti Gregorii Turonensis Historiae Francorum, lib. II, c. 14, (2) et Pseudo-Odonis sermonem De combustione basilicae S. Martini (3) dubium esse potest quin Richerus descripserit basilicam S. Martini a Perpetuo episcopo Turonensi circa a. 472 aedificatam. Illa tandem quae maxime commendat Guibertus, et Richero magis propria sunt, ut Coniubilatio Stellarum in transitu S. Martini (4), carmina de festivitate, de processione, de missa, de oblatione, de refectione sollemnitatis (5) eiusdem, non tantum, ut Guibertus recte indicat, aedificationis expertia sunt, sed ita mire composita, locisque communibus et enumerationibus nominum et factorum ex utroque Testamento ad rem inepte detortis adeo referta, ut ea nunc legenti taedium non movere non possint (6).

Si credas auctoribus Historiae Metensis, scripserit etiam Richerus vitam S. Sigebaldi, episcopi Metensis, quae legebatur in codice abbatae

(1) Calmet, *Bibl. Lorraine*, p. 820 ; *Histoire générale de Metz*, tom. II, p. 257 ; *Hist. Litt. de la France*, tom. XII, p. III ; Lepage, loc. cit., etc. — (2) Ed. *Monum. Germ.* p. 81. — (3) Migne, P. L. tom. CXXXIII, col. 729. — (4) *Programm des Gymnasiums zu Trier*, 1886, p. 15. — (5) Ibid. p. 17-22. — (6) Quapropter, licet Vitae huius editio ab R. Decker adornata non paucis laboret defectibus, quippe cuius textus uno ex codice eoque mendoso ad amussim exscriptus videatur, emendationes ex alio meliore proponere operae pretium non videtur. Si cui tamen lubet integram et castigatam Vitae S. Martini editionem procurare, sequentes prostant codices :

a) Cod. 37 biblioth. Dni. de Salis, membr. a. 1156. Cfr. F. X. Kraus, *Die Handschriftensammlung des Freiherrn Louis Numa de Salis*, in periodico *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, Heft 69 (1880), p. 72-82.

b) Cod. 73 biblioth. Spinaliensis, olim S. Petri de Castineto (Chatenois) congr. S. Vitonis, dein Mediani Monasterii (Moyenmoutier), membr. saec. XII. Cfr. *Catalogue des manuscrits des bibliothèques publiques des départements*, tom. III, bibliothèque d'Épinal, p. 429 ; Lepage, op. cit.

c) Cod. 1510-19 bibl. reg. Bruxell., cart. saec. XV, de quo infra. Post paragraphum *De ordinatione episcopatus eius*, legitur in hoc codice, fol. 105^r-105^v, alia quae videtur desiderari in codice Trevirensi : *Ubi eum sancti, hoc est Petrus et Paulus, Agnes et Tecla et Maria saepe visitaverunt* ; sed deest carmen *De laudibus urbis Metensis*.

d) Cod. Turonensis 239 fonds Taschereau, quem citat Lecoy de la Marche, *S. Martin*, p. 625.

e) Cod. Trevirensis 1378 quo usus est R. Decker. — In monasterio S. Martini Tornacensis servabatur codex saeculi XII in quo opus Richeri continebatur : *Vita S. Martini Turonensis episcopi descripta a Sulpicio itemque metrice descripta a Richero et miracula eiusdem et vita Odonis Cluniacensis abbatis in uno volumine*, citatus ab L. Delisle, *Le Cabinet des Manuscrits de la bibliothèque nationale*, tom. II, p. 492, in catalogo librorum monasterii, saeculo XII exeunte conscripto, nunc asservato in cod. 116 biblioth. Boloniensis. Vide *Catalogue général des Manuscrits des bibliothèques publiques des départements*, tom. IV (1872), bibliothèque de Boulogne, p. 645.

S. Symphoriani (1). Sed de huius vitae auctore hoc tantum constat, eum monachum *S. Symphoriani* fuisse, et opus pium exarasse initio saec. XII, occasione inventionis reliquiarum *S. Sigebaldi* (2). Iam vero, *Richerus*, ut supra dictum est, filius ecclesiae *S. Martini*, non *S. Symphoriani*, fuit.

Postquam occasione opusculi *Guibertini* diu excurrimus, ad ipsam lucubrationem redeamus.

Epistula Guiberti cuius textus secuturus est, praeter brevissima excerptu quae iam recensuimus, inedita est, quicquid oggerat *Foppens* (3). Non invenitur in tribus illis praestantioribus codicibus *Gemblacensibus* in quibus pleraque *Guiberti* opera ad nostra usque tempora conservata sunt, et qui accuratissime descripti fuerunt in *Catalogo codd. hagiographic. bibl. reg. Bruxell.* (4). Legitur in duobus codicibus chartaceis saeculi XV, bibliothecae regiae *Bruxellensis*. In priori, cod. 1510-19, olim abbatae *Vallis S. Martini* prope *Lovanium*, occupat fol. 271r-282v; in altero, cod. 1382-91, olim monasterii *Bethleem* item prope *Lovanium*, fol. 60r-74r. Ab ulteriore horum codicum (quos numeris 1, 2 signabimus) descriptione supersedebimus, quoniam non ignoramus fore ut auctores *Catalogi codicum hagiographicorum bibliothecae regiae Bruxellensis* eos in tomo III sui operis solita cura describant. Uterque textus videtur ab eodem antiquiore, *Gemblacensi* fortasse, manuscripto profluxisse. Vix in paucis discrepant; non tamen unus ex altero descriptus est. Etenim in codice 2, qui recentior videtur, nonnulla leguntur quae desunt in 1.

(1) *Histoire générale de Metz*, tom. II, p. 258. De eodem codice *ibid.*, tom. I, p. 439; *Calmet, Histoire de Lorraine*, 2^a ed., tom. I, col. 471; *Gallia Christ.*, tom. XIII, col. 704. — Huius vitae apographum legitur cod. 38 (III) *bioblioth. Deodatensis. Catalogue général des Manuscrits des bibliothèques publiques des départements*, tom. III, bibliothèque de *St-Dié*, p. 494. — (2) Legatur commentarius *P. V. De Buck, Aet. SS.*, tom. XI Octobr., p. 932. — (3) Recenset, *Biblioth. Belgica*, tom. I, p. 386, inter opera *Guiberti* "Epistolam de scriptoribus vitae *S. Martini*", additque: "Exstat ea tomo VII bibliothecae Patrum. Nihil huiusmodi in bibliothecis Patrum, praeterquam in *Parisiensi*, quae tomo VII, col. 165 excerptum breve ex *Apologia Guiberti* pro *Sulpicio Severo* exhibet. — (4) Tom. I, codd. 5387-96, 5527-34, 5535-37, quibus addi potest cod. 5397-5407.

Epistula Guiberti Gemblacensis ad G. beatæ Mariæ Laudunensis canonicum ut aliquid ad laudem beati Martini edere dignetur, et qualiter veneratores beati Martini præcipue a Deo honorati fuerint ac de quibusdam aliis ad laudem beati Martini pertinentibus.

1. Illustri et claræ opinionis viro G., beatæ Dei Genitricis Laudunensis ecclesiæ canonico, Guibertus, Gemblacensis coenobii quondam abbas, meritis et precibus omnium Deum cognoscentium plenam et perfectam ipsius Dei cognitionem adipisci, quia hæc est vera salus et vita, Deum cognoscere.

In litteris præsentibus quas benignitati vestræ, reverende pater, dirigo, tali idcirco usus sum exordio quatinus me, qui et facie et usu familiaritatis parum vobis notus sum, in eo cui omnes dicimus Pater noster, et cuius filii gratia adoptionis sumus, ac per hoc in eo unum esse debemus, me videlicet ¹ et fratrem et socium quaeso agnoscatis, et si quid, quod honestum et utile præstari sit, in nomine ipsius petiero, facere non abnuatis. Propter minorem autem mei et vestræ noticiæ fiduciam, mihi pro nota sui probitate dilectum, et vobis pro consanguinitate dilectissimum Hervardum archidiaconum rogavi, et promptissime impetravi, ut suis me litteris vobis commendaret, et quod peto, licet adhuc nihil de vobis meruerim sed modis omnibus mereri paratus sim, suis apud vos precibus mereri ² satageret. Inde est quod epistolam, qualis de pectore pleno pietatis et scientiæ manare debuit, vobis pro me direxit, in qua me supra me magnificans benigne commendavit, et totius negotii mei, pro quo tantopere supplico, causam humillima deprecatione insinuavit, quam videlicet epistolam, in cuius verbis vos per me pulsat et forsitan temptat Deus, prædicti dulcissimi consanguinei vestri dilectio ob gratiam mei apud vos tam devote et instantè intercedit, hanc inquam epistolam, si eo quo vobis scripta est affectu susceperitis, nullatenus onerari sed divinitus honorari, nisi forte totus sitis ferreus, interno mentis gaudio exhilaratus sentietis, nec solum tolerabile sed potius delectabile operi pro quo rogamus perficiendo ducetis insistere. Nec immerito sane; quoniam opus ipsum si humiliter et devote perfeceritis, et Deo gratum et multis erit utile ³, dum pro eo uberiora percipietis Christi beneficia et promptiora in necessitatibus vestris cui opus illud famulari debet paratissimi suorum protectoris beati Martini efficietis suffragia. Quid plura? Epistolæ elegantis facundiae textus, a prædicto carissimo nepote vestro Hervardo archidiacono gratia mei vobis transmissa,

¹ vestrum 2. — ² obtinere 2. — ³ (e. u.) utile erit 2.

totam intentionis meae causam, et quo desiderii mei feratur impetus, tam expresse et diligenter declaravit ut nihil amplius super hoc me dicere necesse sit, nisi tantum monere ne opus, quod Deo per nos invitante vobis faciendum imponitur (quoniam, ut dicitur, nescitis quid futura pariat dies et quia dimidium qui coepit habet), Christo iuvante implendum, nullatenus ultra saltem inchoare differatis, ne abnuendo et procrastinando veniat cum, etsi velitis, non valeatis, et ipsius Dei quem in petentibus contemnitis gravissimam quandoque suggillationem pro segnitie vestra sustineatis, seu (quod magis timendum vobis est ¹) severum pro contemptu iudicium incurratis.

2. Ne autem de penuria materiei unde ² opus suum faciatis queramini, Martinus ipse, prophetis compar, apostolorum socius, sacerdotum gemma, confessorum speculum, flos caelestis, lux patriae et ³ est et nominatur: ipse operis eiusdem sufficiens materia est, si quare tantis insigniatur titulis diligenter exprimatur. Qui quamvis ex usu in ecclesiis Dei pauper dicatur et modicus, jam tamen ab ortu solis usque in ⁴ eius occidua, a meridie usque in septentrionem, luce ipsa clarius resplendet ⁵, momentanea ejus illa paupertas, seu ut ita dicam modicitas, quibus fere ultra omnes sanctos seipsum deiecit et exinanivit atque infatigabili virtuosae conversationis rigore confecit, quae mens concipere, quae vox exprimere, quis stilus exarare, quae penna denotare sufficiat quantum ei sublimitatis, quantum amplitudinis, quantum gratiae honoris et gloriae in caelis et in terris pepererint? Quid enim est excellentiae venerationis et honorificentiae quod mereri non potuerint orationes Martini et lacrimae, ieiunia, vigiliae, lectus lapideus, cineres et cicilium ceterorumque cruces et supplicia martyriorum, quibus vivens in corpore et exercens se iugiter, gratissimum Deo seipsum cotidie immolabat sacrificium? Huiusmodi sanctorum exercitiis operum insistens gloriosus sacerdos et victoriosus miles Christi Martinus, omnibus quoque mandatis et iustificationibus Dei observandis et implendis, ne in aliquo offendens ceterorum, iuxta Iacobum (1), reus fieret, se totum impendens, ab universis quoque saeculi huius contagiis, quantum mortali et carnem gerenti alicui unquam possibile fuit, immunem se et incontaminatum custodivit; et quia, ut praedictum est, sacerdos simul et miles Dei erat, ex sacerdotalis officii debito in ara purissimi pectoris spirituales cotidie hostias Deo offerens, nihilominus et ex militari labore carnalibus desideriis quae militant adversus animam in seipso edomitis, cum iam non esset ei colluctatio adversus carnem et sanguinem, manum-

¹ (v. e.) est vobis 2. — ² sic 2, unum 1. — ³ om. 2. — ⁴ ad 2. — ⁵ resplendeat 2.

(1) *Iac.* II, 10.

que mittens ad fortiora, correptis armis caelestibus quibus nemo unquam strenuius¹ est usus, ad recuperandam caelestis regni hereditatem peccato primorum parentum omnibus abiudicatam, contra principem mundi nunc insidiis, nunc manifestis congressibus eum impetentem², adversus rectores tenebrarum harum contraque spiritualia nequitiae in caelestibus, donec quod quaerebat obtineret, indefesse dimicavit; sciens nullum nisi qui legitime pugnaret coronandum. Haec et similia sacerdos et miles Christi Martinus agens, nunquid non insignia recte vivendi et coaevis praeiuit et posteris imitanda reliquit exempla? Nonne etiam, sicut a Deo multam per ista recepit mercedem, et in mundo plurimam emeruit laudem, ita quoque laudandi Deum per quem tanta potuit et scribendi gesta sua inquirentibus ea copiosam praeiuit materiam?

3. Merito sane vir iste mirabilis et summus attollendus praeconiis³ et omni mentis devotione excolendus rectissime censetur, quem Deus rex aeternus et in caelis inter⁴ proximos aulae suae senatores immortalis sublimavit gloria, et in terris perenni illustravit gloria, aliis ob experta multimodarum⁵ subventionum eius beneficia magnificentiam operum et gloriam nominis eius lata per mundum praedicando diffundentibus, aliis ad aedificandas ecclesias et construenda monasteria seu oratoria in honore ipsius, in quibus laudaretur Deus, fundos, praedia et impensas certatim largientibus, aliis, litteratis scilicet, altissima quae per eum fecit Deus magnalia, prosa, versu vel diverso rhythmī seu metri genere studiose eloquio describentibus, et ingenii sui vires in eo verbis suis nobilitando, clara nobis monimenta relinquentibus. Mentior si non orbis terrarum innumerabilibus monasteriis et ecclesiis nomini suo attitulatis plenus est; mentior itidem, si non quorundam coenobiorum armaria libris, epistulis, sermonibus conferta sunt, quos de eius moribus, conversatione et actibus, non viles quibus credi dedecorat auctores, sed sancti et disertī fideque dignissimi viri, archiepiscopi videlicet, episcopi, abbates, ediderunt.

Instar enim quatuor evangelistarum, quorum duo visa, duo audita Christi opera digesserunt, quatuor aequae, duo archiepiscopi, episcopi duo, Martini gesta duo conspecta, duo sibi relicta, memoriae posterorum tradiderunt (1).

¹ sic 2, strenuus 1. — ² impetens 1, 2. — ³ praeconiis 2. — ⁴ intus 2. — ⁵ multitudine *sed corr.* multimodarum 2.

(1) Eandem comparisonem adhibebat Hugo archidiaconus Turonensis, in dialogo *de quodam miraculo quod contigit in translatione S. Martini*. "Habet, inquam, Paullinum, vitum apostolicum, Fortunatum, Severum et Gallum, qui isti Martinum usque ad extremos mundi cardines velut evangelici testes diffuderunt." Apud Mabillon, *Vetera Analecta*, p. 224.

4. Horum primus est Severus cognomento Sulpicius, vir genere et littera nobilis, qui solo natalis Aquitaniae relicto, auditis, ut ipse refert, fide et fama atque operibus Martini, ad eum se contulit et disciplinatus eius inhaerens, visam magistri conversationem cum obitu tribus libris et totidem epistulis ad diversos porrectis, incomparabilis fere eloquii prosecutus est elegantia (1). Deinde quoniam Martinus nullum assertorum suorum sine competenti mercedis aliquando reliquit commercio, idem Severus ad archiepiscopatum Bituricensem raptus, commissam sibi tempore suo nobiliter rexit ecclesiam, et inibi transiens ad Dominum, beato fine quievit.

Secundus Martini assertor est Paulinus Nolanus urbis episcopus (2), qui caecatum olim cum blando tactu eius illuminatum recepisset oculum (3), ille, ne ut ingratus tanto nihil rependeret beneficio, totum opus Severi prosaicum, decenti versuum serie multa addens, sex libris fecit heroicum, et gloriam curatoris ¹ sui qua potuit dilatavit sedulitate.

Tertius est Fortunatus, genere Italus, qui et ipse cum de oleo lampadis in quadam beati Martini basilica lucentis, oculos lumine privatos linisset, pulsa caecitate clare videns (4), ab Italia in Gallias medico suo, sancto scilicet confessori Martino, grates relaturus transiit, moxque mercedem laboris sui recipiens, Pictavorum ordinatus pontifex, inter alia quae laude digna scripsit opuscula, accepti non immemor

¹ creatoris 2.

(1) Ut monet C. Halm, *Sulpicii Severi libri qui supersunt (Corpus Scriptt. Eccles. Latin., Vindob. tom. I, 1866)*, p. vii, quae Severus de S. Martino composuit tribus libris comprehensa fuisse videntur: quorum primus de Vita S. Martini inscriptus est; alter constat ex tribus epistulis, ad Eusebium nempe, ad Aurelium diaconum et ad Bassulam; tertius est liber dialogorum, qui non tres sed duos tantum dialogos complectabatur, ut optimi codices demonstrant. — (2) Confundit Guibertus Paulinum Nolanum cum Paulino Petricordiae, cuius sunt libri vi de Vita S. Martini, versibus heroicis conscripti; apud Migne, P. L., tom. LXI, col. 1009, et nuperime, *Paulini Petricordiae carmina* rec. M. Petschenig (*Corpus Scriptt. Eccles. Latin., tom. XVI, 1888*). Paulinus Petricordiae 50 fere annis post Nolanum vixit, Perpetui episcopi Turonensis tempore. Sed quis miretur auctorem nostrum in errorem impigisse quem nostris temporibus nec ipse cavet Potthast, *Bibliotheca Historica*, p. 805, et quem mutuatus est a Gregorio Turonensi, qui utrumque Paulinum perpetuo miscet, v. gr. *De Virtutibus S. Martini*, I, 2; *De Gloria Confessorum*, c. 108 (Edit. *Monum. Germ.*, pp. 586, 818). — (3) Sulp. Sev. *Vita S. Martini*, 19, 3. Ed. cit., p. 123. — Videtur cl. Halm haec et cetera quae de Paulino habet Severus intellexisse de Paulino episcopo Treverorum, ibid., p. 269. — (4) Gregor. Turon. *De Virtut. S. Martini*, lib. 1, c. 15. *Monum. Germ.*, p. 597; Venantii Fortunati *Vita S. Martini*, lib. iv, v. 665 sqq., ed. *Monum. Germ.*, p. 369; Pauli *Historia Langobardorum. Monum. Germ. Scriptt. rer. Langob. saec. VI-IX*, p. 79 sqq.

beneficii, quatuor de miraculis vel lectis vel auditis, instar Paulini, heroice libros composuit (1).

Quartus est Gregorius, natione Arvernus, ceteris quidem tribus tempore posterior, sed, ut ex his quae vel fecit vel dixit patet, devotione in sanctum pontificem nullo inferior. Qui singulis annis, instar cervi desiderantis ad fontem aquae, sitibundo pietatis affectu ad sepulcrum sancti ² antistitis adveniens, ex eminentia nobilitatis et sanctitatis reverentia ex consuetudine quoque veniendi illo notitia cleri et civium sibi comparata, defuncto beato pontifice Eufronio, suffragante (ut credibile est) quem expetebat patrono, maximi consensu omnium electus et accersitus, nonus decimus Turonorum ordinatus est archiepiscopus (2). Nec immemor memoris et provectoris sui gloriosi domni Martini, per quem se tantae dignitatis apicem obtinuisse non inaniter arbitrabatur, inter plurima scriptorum quae confecit opera, in quibus ubicumque occasio se praebuit aliqua de ipso inseruit, divina visione ammonitus, ad laudem et venerationem patroni dilatandam, de miraculis ad sepulcrum eius, a transitu ipsius usque ad tempus suum effectis, quatuor volumina puro et simplici sermone conscripta memoriae posterorum dereliquit (3), et impleto feliciter vitae cursu in hebdomada martiniana defunctus (4), in templo eiusdem ⁵ patroni sui honorifica est sepultura functus.

5. Sed nec a tantorum collegio et tempore posterior meritoque et nomine inferior Adelbaudus Ultroiectensis ⁴ episcopus (5) aliquatenus mihi videtur secernendus, tum ⁶ propter precipuae devotionis fervorem quo totus in sanctum Dei incanduit, tum quia et ipse cantum nocturnalem in eius laude composuit, triumphum quoque ipsius de Danis et Suedis urbem Turonicam ⁶ infringere et spoliare conantibus, etsi non multo sermonis cultu ⁷ magno tamen pietatis affectu conscripsit (6). In quo opere quid de illo sentiret aliis etiam sentiendum

¹ om. 2. — ² sacri 2. — ³ eius 2. — ⁴ Adelboldus Ultraiectensis Heda. — ⁵ cum Heda. — ⁶ Turoniam Heda. — ⁷ cultu-in quo om. Heda.

(1) Migne P. L., tom. LXXXVII, p. 363. — *Monum. Germ.*, Auctt. antiq. IV, 1, 293, sqq. — (2) *Vita Gregorii episcopi Turonensis* praefixa editioni operum eius auct. Ruinart, n. xi. Migne, P. L., tom. LXXI, col. 120. — (3) *De Virtutibus S. Martini episcopi*, libri iv. Edit. *Monum. Germ.*, pp. 584-661. — (4) Die 17 novembris, iuxta omnia necrologia excepto uno recentiore. *Act. SS.*, tom. VI Jun., p. 618. Cfr. Gregorii opp. edit. *Monum. Germ.*, p. 11. — (5) Encomium Adelboldi (Sed nec ... vobis deerit) transcripsit Heda, *Historia episcoporum Traiectensium*, ed. Buchelii (1642), p. 103, sub hoc titulo : *Guithertus Floriacens. (lege Florinensis) et Gemblacensis abbas ad G. canonicum Laudunensem de scriptoribus virtutum meritorumque signipotentis sancti Martini.* — Antiphonas (Gemma — deerit) citat Waitz, *Monum. Germ. Scr.*, tom. IV, p. 682, not. — (6) Cfr. quae de Adelboldo prae-notavimus.

intimans, propter claritatem operum eius, gemmam illum vocans, his inter alia usus est verbis : “ Gemma, inquit, ista fulget in caelo, in terra coruscat, ubique honoratur, ubique diligitur : Si quis ¹ eam mercatus fuerit, perenni gaudebit thesauro. Si quis possederit, non deficiet omni bono. O filii hominum, hanc vobis lucramini et lucem perennem habebitis, hanc possidete, et vobis nihil deerit „ (1).

6. Sed, quoniam vir iste (2), et opere clarissimus et nomine celeberrimus, non solum episcopus, sed abbas, monachus quoque et ut filius principum aliquando saeculi fuit tirunculus, quia de quibusdam episcopis quantum ei favoris et honoris in conscribendis et memoriae commendandis virtutibus eius atque miraculis contulerint breviter perstrinximus, immoremur si placet adhuc paululum in contemplatione sanctitatis eius et conversationis excellentia. Consideremus etiam, inferioris gradus homines, id est abbates, monachi, et saeculi principes, quanto devotionis fervore ad impetranda intercessionum eius suffragia pietatis eius opera extulerint et virtutum, qua plenus erat gratiam miraculorum, quoque qua resplendebat gloriam diversis modis dilatare contenderint; et ad incitandos aliquos ad ejus venerationem et propagandum honorem celsitudinis ipsius, quid et ipsi remunerationis ab eo perceperint, proferamus.

Nec enim in Martini praeogativis omittendum sed prae ammiratione dignationis benigni redemptoris nostri amicos suos semper extollentis iocunde recolendum, qui eundem Martinum suum, praecipuum et invictum paupertatis et humilitatis suae pedissequum, adeo prae aliis quibusdam sanctis sublimavit et sibi assimilavit, ut sicut non solos quatuor elegit evangelistas qui ea quae in carne fecit describerent opera, sed et alios quamplures providit doctores, qui toti mundo divinitatis eius praedicarent magnalia, ita idem ipse qui dicit, qui credit in me opera quae ego facio et ipse faciet et maiora horum faciet (3), Martino suo sincera fide in eum credenti, et pia conversatione semper eum honorificanti, praestitit, ut non soli quatuor praedicti pontifices sacri, sed et alii multi credulitate digni, praeclara quae per eum ipse viventem egit, et nunc per secum in caelo regnantem adhuc in locis ei dicatis frequenter agit miracula, quo elegantius pro posse suo valerent, conscriberent.

7. Itaque, ut de pluribus paucos de communibus illustriores, ex inferiori ordine, id est monachorum seu abbatum, Martini deflorato-

¹ (si q.) en qui *Heda*.

(1) Cuius praeconii in officio locus est huiusmodi : “ In tertio nocturno. *Antiphona*. Gemma ista — diligitur. *Antiph.* Si quis eam — omni bono. *Antiph.* O filii — deerit vobis. *Respons.* Cum clamor iniquitatis Gallorum ascendisset, etc. Kist en Moll, *Archief*, tom. III, p. 207. — (2) Vir iste, scilicet, Martinus. — (3) *Ioan.* XIV, 12.

res eligendo memoremus, duo nobis statim in foribus verbi magnae sanctitatis et auctoritatis occurrunt, episcopis quidem omnibus ordine inferiores, at ¹ scientia et nominis claritate quibusdam episcopis praestantiores : sanctus videlicet Odo, primus Cluniacensium abbas suo tempore religionis gloria celeberrimus, beatus quoque Bernardus, nostris modo ² diebus Claraevallensis coenobii fundator, doctrina et virtutum gratia clarissimus. Quorum prior, id est, sanctus Odo, a patre suo adhuc in cunis iacens oblatus Deo et tuitioni beati Martini commendatus est. Qui quoniam et generis nobilitate et artis musicae peritia et vocis sonoritate praecelebatur, Turonis in ecclesia Castri Novi, in qua corpus eiusdem eximii confessoris Christi requiescit, fratrum gratuito assensu canonicus simul et archicantor statutus est. Deinde processu temporis, suffragio domini sui, cui ex nobili in servum traditus fuerat, prosperis semper successibus pollens, et de virtute in virtutem succrescens, natale solum, id est Burgundiam, repetivit, ibique, instinctu Spiritus sancti, mutatus in virum alterum, sub Bernone (1), Gymmacensi abbate religioso, monachum professus, parvo annorum intersticio elabente, evocatione divina eodemque patre suo Bernone procurante, novae tunc religionis plantationi primus Cluniacensium abbas ordinatus est, ubi et meritis perpetuae Virginis et apostolorum Petri et Pauli et patroni sui precibus, Christi fultus auxilio, quantum profecerit, innumera paene late per orbem diffusa testantur monasteria, quorum Cluniacensis religio aut genitrix et nutrix ³, aut magistra et domina est. Ipse autem vir sanctus indulti sibi et accepti honoris et beneficii memor, et provectori suo Martino non ingratus, sollemnitatem transitus eius cum octavis celebrari instituit, et quoniam priores antiphonae breves et quasi minus aptae tantae festivitati videbantur, ipse novas et prolixas elegantibus verbis et decentibus melis ⁴ decoras et sonoras quae in illa ad nocturnos decantarentur composuit (2). Hymnos quoque tres de ipso in vespere ante nocturnos ad laudes concinendos dictavit et melificavit ⁵ (3).

¹ et 1. 2. — ² quoque 2. — ³ et n. om. 2. — ⁴ melodiis corr. 2. — ⁵ mellificavit 2

- (1) De Bernone, *Acta SS.*, tom. I Jan., p. 824; *Biblioth. Cluniac.*, pp. 5-12. — (2) Qua occasione antiphonas illas composuerit docet Ioannes Cluniacensis, *Vita Odonis*, Marrier-Duchesne, *Biblioth. Cluniac.*, p. 18; Migne P. L., tom. CXXXIII, col. 48. — Editae sunt in eadem *Biblioth. Cluniac.*, p. 262; Migne, *ibid.*, col. 513. — De quibus cfr. *Chronicon Cluniacense*, *Bibl. Clun.*, p. 1633, et Udalicum, *Consuetudines Cluniacensis monasterii*, c. 43, apud D'Achery, *Spicilegium*, tom. I, p. 664. — (3) Teste Ioanne Cluniacensi, loc. cit., tres hymnos in laudem B. Martini composuit, quorum duo tantum ad nos pervenisse videntur. Ex tribus enim hymnis Odonis quos affert Duchesne, op. cit., p. 264, Migne, P. L., tom. CXXXIII, col. 515, nonnisi tertius de S. Martino est. Incipit : *Rex Christe Martini decus*, iam citatus a Ioanne Cluniacensi, rursum editus a Mone, *Lateinische Hymnen des Mittelalters*,

Historiam nihilominus translationis corporis eius in Burgundiam et relationis in Turoniam inauditis eatenus et incomparabilibus plenam miraculis, ad Fulconem cognomento bonum, Andegavorum comitem luculento sermone conscripsit (1), sibi que deservientes et adhaerentes clericos et monachos, qui triginta sex numero erant, per triginta et eo amplius annos quibus ibi sanctissimum eius corpus vi detentum est, quantis foverit beneficiis, quantisque eos ditaverit opibus et ex affectu pio patriotarum sublimaverit honoribus, vir ille sanctus quanta inibi Martinus gratia et gloria floruerit sciri ¹ volens, in eadem historia insinuare non omisit. Rapiebantur siquidem et certatim promovebantur amore patroni per totius latitudinem Burgundiæ alumni eius ad disponendos ² et regendos gradus ecclesiasticos, et varia eis ecclesiarum tradebantur ministeria. Unde factum est ut ipso innumeris coruscante miraculis et omnium infirmantium ad corpus eius cum fide et devotione concurrentium curante languores, discipulorum quoque eius per totam Burgundiæ provinciam aliis iam episcopatum, aliis abbatiarum cæterarumque ecclesiasticarum dignitatum gradibus sublimatis doctrina et honestate religionis ³ suae patrias illustrantibus, tanto amoris et venerationis affectu a cunctis adstrictus est, ut per triginta annos et eo amplius apud se sacrum eius corpus violenter detinerent; nec unquam illud redderent, nisi tota congerie clericorum et civium Turonensium obsecrante, et expensas multiplices ministrante, Ingelgerius Andegavensis consul (2), collectis plusquam sexcentis armatorum millibus, tam terrore militari, quam salubri episcoporum et abbatum et virorum

¹ sive 2. — ² ita 2 ex corr, prius dispensandos; dispendos 1. — ³ sic 2, regionis 1.

tom. III, 431, n. 1071 cui tamen carminis auctor videtur ignotus mansisse. — Alterum, ab Odone in extremis compositum, Mabillon, *Annales*, tom. III, p. 712, nobis servavit. Incipit: *Martini renitet en speciosa dies*. Migne, tom. cit., fol. 516. — (1) *De reversione B. Martini a Burgundia*. Merrier-Duchesne, *Biblioth. Cluniac.*, pp. 113-123; André Salmon, *Supplément aux chroniques de Touraine*, p. 14-34. — Tractatus ille non est Odonis, sed auctoris anonymi saec. XI vel XII, qui lucubrationi suae Odonis nomen praeposuit. Quod probant, inter alios: 1° Claudius du Moulinet des Thuilleries, *Dissertation où l'on fait voir que l'histoire de la translation et du retour du corps de saint Martin à Tours, attribuée à Odon, abbé de Cluni, est une pièce supposée*; dissertatio haec praefixa est opusculo eiusdem auctoris *Sur la mouvance de Bretagne*, Paris, 1711, in-12°; 2° Andreas Salmon, *op. cit.*; 3° R. Mabille, *Les invasions normandes dans la Loire et les pérégrinations du corps de saint Martin* in *Bibl. de l'École des Chartes*, VIe série, tom. V, pp. 149 sqq. Multa erronea in hoc tractatu deprehenderat Mabillon, *Act. SS. O. S. B.*, saec. IV, part. 2, pp. 469-70, quin tamen ipsum Odoni abiudicaret. — De fabulosa translatione corporis S. Martini Salisburgum, a. 939, Canisius-Basnage, *Theaurus monumentorum*, tom. III, 2, pp. 423-424, nihil noverat Guibertus. — (2) De falso illo Ingelgerio, vide Mabille, *loc. cit.*, p. 182.

sapientum qui ad hoc convocati fuerant consilio, civitati suæ restituendum sibi illud reddi compelleret. Qui videlicet gloriosus dominus Martinus, dum per eiusdem corporis sui reliquias fines dioecesis suae brumali tempore, id est, medio decembri instaret, tanta per illum Dominus operari dignatus est signa, quanta per nullum alium exulem repatriantem fecisse legitur. Dum terra in circuitu sanctum corpus baiulantium herbis novis quasi pubescentibus tota reviruit, arbores dudum spoliatae frondibus et floribus vestitae sunt; compediti in carceribus expediti; aegri in lectulis decumbentes sanati; de toto archiepiscopatu omnes et hi et illi liberi et sani, patri ¹ patriæ de longo postliminio repatrianti exultantes et laudum praeconia centuplicantes occurrerunt. Praeterea cunctorum luminaria ecclesiarum, id est cerei et lampades, in reditu luciferi sui, qui ut lucerna ardens et lucens et bonorum radiis exemplorum et crebra magnorum coruscatione miraculorum mundum illuminaverat, cuiusque lucem nec ipsa mors saeva et tenebrosa obscurare potuerat, in huius, inquam, luciferi reditu universa ecclesiarum luminaria caelitus emisso lumine resplenduerunt. Signa quoque earum, id est campanae, nullo humanae manus pulsu mota, grandi et producto clangoris tinnitu, et praesentibus reditum patroni et domni sui diu absentis significaverunt, et absentes et ignaros atque semotos ad occursum revertentis incitaverunt. Tanta cum gloria inaestimabilique gaudiorum tripudio a milibus suis, quæ eum in omni sexu et aetate sequebantur, ad propria reducto, in arce gratissimae mansionis suae, ab episcopis totius dioecesis ipsius et baronibus terrae decenter relocato, Herbernus abbas, qui, coexulibus suis ab exulante patrono mercede digna servitutis suae remuneratis ², ipse nullo modo consentiens a servitio domini sui et a custodia corporis eius divelli, adhuc immunis permanebat, mox eo, ut praescriptum est, relocato, tanto prae ceteris maiorem a patrono suscepit remunerationem, quanto prae aliis propensioem et devotioem ei impenderat servitutem (1). Defuncto siquidem posthac brevissimo temporis intervallo Adulaudo (2) Turo-nensi archiepiscopo, clerus et cives consonis cordibus et vocibus hunc Herbernum eligentes, archipraesulem sibi gratanter constituerunt,

¹ et add. 2. — ² remuneratus 2.

(1) Vulgavit Baluze, *Miscellaneorum*, tom. VII, edit. Paris., pp. 169 sqq., *Miracula S. Martini post eius reversionem sive corporis ipsius depositionem facta*, edita ab Herberno, etc. Hoc scriptum non esse tribuendum Herberno, primus demonstravit supra laudatus Claudius du Moulinet des Thuilleries: *Mémoire où l'on prouve que le livre des miracles de S. Martin attribué à Herberne est d'un imposteur*, in periodico *Mémoires de Trévoux*, juin 1716, pp. 1149 sqq. Cfr. Mabille, op. cit., pp. 163 sqq. — (2) Vulgo Adalaudus.

accepitque a Deo benedictionem perpetuam, et a Martino pro servitio quod ei fideliter impenderat, etiam in praesenti mercedem opulentam.

Nemo autem me ista dicentem pro libitu suo dicat me, ut vulgo dicitur, de digito meo arido ea suxisse, nemoque Martinum in caelo et in terra gloria et honore coronatum nec solum duplicibus, id est purpura et bysso, sed et omni multiplicitate et varietate virtutum, a Deo cunctorum largitore bonorum splendidissime vestitum, nemo, inquam, virum hunc tantis exornatum fulgoribus meritorum, putet me vilibus mendaciis ¹ vel adulationis circumdare velle panniculis, cum sicut quidam pretiosorum colorum, id est sanctorum actuum ejus, relator dicit ²: "Non indiget Martinus ut mendaciis asseratur, neque adulationum fucis coloretur, quem et natura omnibus his quae debet homini ditavit muneribus et Deus, auctor naturae et dator gratiae, praeter aliis quibusdam tantis et tot decoravit praerogativis charismatum, tanta clarificavit miraculorum operatione, tanta quoque in terris possessionum privilegiavit amplitudine, tantorum opera eius confirmat testium auctoritate, ut in omnibus his nulli fere sanctorum inveniatur secundus. „ Sed nunquid ille de cuius scriptis haec assumpsi, sanctus videlicet Odo, immunis ab eius muneribus remansit? Non; quia cum adhuc domus Cluniacensis in primordiis suis utpote tenuis et pauper, victualibus ad sustentandos fratres, et impensis ad aedificandas domos necessariis ³ indigeret, et in ambiguo quid faciendum esset dependeret, quadam nocte uni eorum in visione beatus Martinus apparuit quomodo se agerent fratres inquisivit, de modica fide coarguit, iussit fidere, meliora sperare persuasit, eo quod deinceps ipse tantas opum undique ex devotione fidelium copias transmitteret quod de cetero nec victui fratrum necessaria nec aedificandis domibus impensae deessent. Promisit, et in nullo, sicut hodie in evidenti est, promissorum fallax invenitur. Unde et usque nunc in monasterio Cluniacensi post Dei genitricem ⁴ et apostolos Petrum et Paulum in summa veneratione Martini memoria excolitur.

8. Praedictus quoque beatus Bernardus, ex clerico saeculari monachus Cisterciensis et deinde Claraevallis abbas primus et egregius, non neglegenter ea quae de Martino scripta sunt relegens, et ex consideratione operum quae legebat qualitatem seu quantitatem meritorum eius ⁵ perpendens, multiplicibus et immensis dignissime Martinum in caelis a Deo praemiorum testatur decoratum monilibus, et in sermone quem de eo prolixum et luculentum scriptum reliquit, secundum causas et effectus octo beatitudinum quae in evangeliiis memoran-

¹ mendacii 2. — ² ita 2, dicat 1. — ³ necessarias 1, 2. — ⁴ (D. g.) genitricem Dei 2. — ⁵ (m. e.) eius meritorum 2.

tur, illum ostendit vixisse : et ideo quicquid gloriae in supernis habet emeruisse (1). Unde et idem sanctus pater Bernardus, ne sanctorum quos scriptis commendabat et venerabatur officiis muneribus haberetur immunis, eiusdem beati pontificis Martini et reverendi patris Benedicti et maxime matris Christi perpetuae Virginis Mariae, quos propensiori diligentia et devotione quam ceteros sanctos in sermonibus quos de eis ¹ scripsit videtur attollere, suis magnis laboribus et meritis cooperantibus in tantum sanctitatis, religionis ², et bonae opinionis apicem ³ evectus est, ut neminem inter abbates post eundem beatum ⁴ Benedictum, doctrina, miraculorum splendore et nova monasteriorum plantatione parem videatur habere, adeo ut etiam Martini sui spiritum Dominus in Bernardo secundum aliqua legatur suscitasse.

Domnus quoque Richerus (2), abbas eius monasterii quod sanctus rex Sigebertus juxta urbem Metensium in honore et nomine ipsius de quo agimus beati Martini summa devotione et quibus potuit sumptibus construxit, hic, inquam, abbas Richerus librum de ortu et progressu totius conversationis atque operibus et miraculis eiusdem patroni sui quo potuit cultiori stilo composuit, et totum pulchra rhythmorum et versuum diversitate distinxit. In cuius videlicet libri ⁵ congratulatoriam festo eiusdem patroni sui stellarum jubilationem, arabicis quasdam earum vocabulis nominans, et quasi ludibundus inserit (3) : et quomodo vigilia et tota eiusdem celebritatis festivitas cum summa et temporali et spiritali iucunditate tam in nocte quam in die, tam in choro quam in refectorio, et in omni necessario ad utrumque pertinente licet iocosa, mira tamen dispositione designat (4). In quorum recitatione dictorum, etsi maturis sensibus parva aut nulla est aedificatio, iuvenibus tamen, qui talibus moventur et libenter occupantur, plurimae delectationis optata suscitatur incitatio. Obiit et iste iucundus Martini assertor in bona Dei et sui ipsius agnitione et, ut fideliter credo, suffragante patrono quem dilexerat et devote veneratus fuerat. Adpositus est ad collegium ceterorum

¹ ipsis 2. — ² om. 2. — ³ apicem 2. — ⁴ om. 2. — ⁵ videtur aliquod verbum excidisse.

(1) *In festo S. Martini episcopi sermo*, Migne, P. L., tom. CLXXXIII, col. 490-499.
— (2) De quo supra, p. 278. — (3) *Coniubilatio stellarum in transitu S. Martini in Programm des Gymnasiums zu Trier*, 1886, p. 15. Arabicae voces de quibus Guibertus, duobus continentur hexametris quos ita legimus cod. 1 :

Calbalagraf, Alrif, Aladiph, Arracuba, Gedif,
Alcimet & Gaitot, Gerit, Alkurat, Egreet, Algol.

— (4) *De festivitate S. Martini*, Programm, etc., pp. 17-18; *de processione festivitatis*, pp. 18-19; *de officio missae sollemnis*, pp. 19-20; *de oblatione festivitatis*, pp. 20-21; *de refectioe festivitatis S. Martini*, pp. 21-22.

veneratorum eius et retributione devotioni ¹ suae competenti non est frustratus.

Sed iam de insignioribus Martini assertoribus qui nominetenus digni videbantur recenseri, quique de eius infantia, bona indole, moribus, sancta conversatione, miraculis et sacro transitu diversis temporibus magnis voluminibus editis dicendi de eo finem fecerunt, quia de eis satis dictum est, dicendi finem et nos de his hic ² faciamus.

9. Porro, quem dicendi finem possit aliquis facere de illis qui nunquam dicendi de eo finem faciunt nec facturi sunt aliquando, eo quod nec modo desint, nec unquam desituri sint, qui semper magna et nova de eo dicere possint, non solum ad sepulcrum eius, sed et in locis aliis nomini ipsius sacratis, optata et exquisita, in omnes languentium et cura eius indigentium necessitates, Deo per ejus suffragia praestante et mirabilia iugiter operante in omnibus opem ipsius implorantibus. Adeo Martinus instanter et fideliter clamantium ad se ³ celer exauditor est veneratoribus suis, si de reatibus suis praecordiale Deo spondeant emendationem, tanta munificentiae suae largitur beneficia, ut scribere volentibus nunquam quae de eo possint scribi desint miracula. Unde ⁴ non immerito Martinus pietate, misericordia, charitate, ineffabilis ab ecclesia pronuntiatur et canitur, quia sicut olim, dum adhuc in terra viveret, circa necessitates miserorum piis affluebat visceribus, sic etiam nunc Deo inhaerens et ⁵ ad impetrandum potentior ⁶ et, ut credo, et si dici potest, ad subveniendum miseris compatiens factus, praedictarum virtutum erga venerantium et invocantium se opportunitates plurimum abundat effectibus. Quod audientes et experiri cupientes illustres diversarum magistri urbium, et maxime clari doctrina et morum honestate probabiles scholarum Franciae rectores, ad promerenda et ipsi sibi beneficiorum tanti patroni suffragia, promptos, alacres et devotos se exhibent ad dilatanda ad praesens et in posterum memoriae et nominis ipsius praeconia; dum singulis annis, per ecclesias et coenobia honori eius dicata, in diebus festivitatum ipsius vel sponte vel exorati exhortatorios, adhibita vividi ingenii lima politos, et quo magis possunt verborum ornatu splendentes sermones faciunt, gloriam eminentiae eius humiliter attollentes, et gratiam Dei, quae tantum fecit illum, quantum valent magnificantes, simulque auditores suos ad imitationem humilitatis, paupertatis, charitatis, compassionis et patientiae eiusdem beatissimi viri instanter provocantes. Quorum videlicet sermonum qui vel scribuntur, vel in ecclesiis aut in capitulis de eo dicuntur

¹ devotionis 2. — ² om. 2. — ³ (cl. ad se) ad se cl. 2. — ⁴ ut non 2. — ⁵ et sup. lineam prima man. 1. — ⁶ potior 2.

quoniam tanta est copia (1) ut ¹ nec scribi nec ab omnibus omnes retineri possint, recte quidam de alumnis eius cum de ipso cuidam amico suo loqueretur, " de Martino, inquit, expectare non debes ut ulla sit meta referendi : latius enim ille diffunditur quam ut ullo valeat sermone comprehendere ", (2). Et de litteratis quidem Martini assertoribus hic iam dicendi sit finis.

10. De inlitteratis autem eius cultoribus, qui nec litteris conversationem vel opera eius didicerunt, nec litteris ipsi quas ignorabant aliis notificare potuerunt, quid dicam nisi quod vel a litteratis et scientibus Martini mores et miracula edocti, et Deo eorum corda compungente et incitante, tot per orbem universum et ecclesias et monasteria, in quibus Deus invocaretur et honoraretur in nomine ipsius Martini suis impendiis et muneribus extruxerunt ut a nullo penitus prae infinitate numerari possint? Quid ergo de his dixerim, qui cum Martini eminentiam et quae per eius merita Deus fecit opera, scriptis nec possent declarare, ne ipsius carerent suffragiis, sollicita intentione dederunt operam, sacra struendo et ornando loca in quibus divina tractarentur mysteria, et media nocte, mane, meridie et vespere Dei et Martini nuntiarentur et narrarentur praeconia? De his quid dixerim nisi quod non minoris meriti aut mercedis mihi videantur digni, quam hi qui scriptorum relationibus per mundi amplitudinem ipsius diffuderunt magnalia? Si tamen utrorumque par probari fuisse potest devotio, iam finem dicendi facerem, nisi adhuc restaret unum quod prae admiratione sui nullatenus silere consentit animus. Quid illud? Videlicet quod bonitas pii et omnipotentis Dei qui diligentes se et honorantes numquam negligit, sed semper exaltat et provehit, hunc virum, quem tam amabilem fecit ut omnium fere ² hominum vota in

¹ ut sup. lineam prima man. 1. — ² fere om. 2.

(1) Inter notissimos de S. Martino sermones, recolendi praecipue sequentes : Alcuini († 804) *Homilia in natalem S. Martini*, inter *Alcuini opera*, edit. Duchesne, I, 1937 et Migne P. L., tom. CI, col. 657 sqq. ; eiusdem *Sermo de transitu S. Martini*, Migne, ibid., col. 662. — Rabani Mauri († 856) *Homilia in natali S. Martini*, Migne, tom. CX, fol. 631. — Odonis Cluniacensis († 943), *Sermo in festo S. Martini*, Migne, tom. CXXXIII, col. 749. — *Sermo de combustione basilicae S. Martini*, ibid., col. 729, non est Odonis, ut probat Mabille, *tom. cit.*, 191. — Radbodi († 917) *Triumphus S. Martini*, de quo supra, p. 275. — S. Petri Damiani († 1072), Migne, tom. CXLIV, col. 815. — Honorii Augustodunensis († 1130), Migne, tom. CLXXII, col. 1021. — S. Bernardi († 1153), citatus supra. — Godefridi, abb. Admontensis, († 1165) *Homilia in festum SS. Martini et Udalrici*, Migne, tom. CLXXIV, col. 1047; *Homilia de iisdem sanctis*, ibid., col. 1049. — Mauriti de Sully († 1196) homiliam *In festo S. Martini* gallicam edidit Lecoy de la Marche, *S. Martin*, p. 693. De ineditis specialis requireretur tractatio. — (2) Sulp. Sev. *Dialog.* II, (III), 17. Ed. cit., p. 215.

eum confluxisse videantur, aliis magnalia quae per eum Deus operatus est studiose conscribentibus, aliis operosa ad eius titulum domicilia magnifice fabricantibus, aliis affectuosa devotione eum venerantibus, non solum per viros asserere, sed etiam, quod de alio sancto vix invenitur, per diversum sexum, id est femineum, scriptis declarare dignatus est. Domna siquidem Hyldegardis, virgo nostra aetate et diffusionem nominis et sanctitatem conversationis eximiae clarissima, fundatrix coenobii secus Pinguam (1) in monte qui sancti Roberti dicitur constituti, sacrarumque virginum ibi Christo servientium mater et nutrix piissima, cuius ¹ spiritualis et contemplativus oculus multa mysteriorum Dei arcana intuitus est : haec, inquam, virgo sancta, de excellentia saepedicti gloriosi domni Martini, et maxime in lumine, quo, dum adhuc hic viveret, eius felix illustrabatur anima, sibi divinitus ostensa, ad veneratores eius, quatinus eos ad venerationem ipsius magis accenderet, omni cum devotione suscipiendam conscripsit epistolam (2). Quam qui legere voluerit, in quanta divina contemplationis altitudine oculos mentis eadem virgo sancta defixos habuerit, scire poterit ; et ex lectione eiusdem epistolae doctus aliquatenus cognoscet quo venerationis cultu honorari et quanta dignus haberi debeat reverentia, quantumque diligendus sit gemma sacerdotum, sacer Martinus, qui tanta apud Deum praececlit gratia, ut quaecumque pro suis supplicibus iuste vivere volentibus postulet, sine repulsa obtineat, et in aula caelesti tanto potentiae praeminet ² privilegio, ut instar apostolorum, solio gloriae sublimatus et iudicialiae potestatis auctoritate donatus, quaecumque ligare aut solvere et quoscumque ad regem introducere voluerit, horum omnium quicquid voluerit, faciendi liberrimam habeat facultatem. Maiori quoque laude, si tamen maior esse potest, sancta illa in eadem epistula sua merita eius prosequens, cum eum munere Christi similitudine conversationis sanctissimae quam hic egit multarum praerogativas gratiarum illum obtinuisse testatur. Quibus singulis praecellentium sanctorum collegiis, id est prophetarum, apostolorum, martyrum, sicut par iure conseritur. Neque his contenta, aut metam meritorum seu laudum hic ponens, procedit, et ex virgineae puritatis privilegio angelicis etiam spiritibus conformem esse pronuntiat ; et ex ardentissimae charitatis eius merito, (cuius videlicet charitatis significativus fuisse

¹ eius 1, 2. — ² praeminet 2.

(1) De Monte S. Roberti, *Rupertsberg* prope Bingen, legatur Schmelzeis, *Das Leben und Werken der Hl. Hildegardis*, Freiburg a. B. 1879, capp. IV, V, pp. 99-138. — (2) Edita apud Pitra, *Analecta sanctae Hildegardis opera. Analecta Sacra*, tom. VIII, p. 369.

videtur globus ille igneus (1) qui super caput eius sacrificium offerentis apparuit) supremo illi archangelorum agmini qui seraphim nuncupantur et incomparabili conditoris sui ardet amore, ipsum scilicet Martinum iustissime decernit communerandum. Nec novum aut ¹ incredibile quod eadem virgo sacra, prophetico (ut creditur) spiritu saepius afflata, gratiam conservatae virginittis angelis Martinum conferre non dubitat, cum virginem illum permansisse primus vitae ² eius descriptor Sulpicius sanctus (2), qui, utpote discipulus, magistrum intus et foris noverat, sentire videatur ubi de eo loquens: "Est, inquit, ille, ut est consertus apostolis ac prophetis et, quod pace sanctorum dixerim, in illo iustorum grege nulli secundus. Ut spero, credo, confido, illis potissimum qui stolas suas in sanguine agni laverunt, aggregatus, agnum ducem ab omni integer labe comitatur (3). „ Si cui autem per haec verba persuaderi non potest, Martinum virginem perseverasse, legat libros de miraculis ad sepulcrum eius divinitus ostensis, a beato Gregorio Turonensi archiepiscopo descriptos, et in ultimo libri secundi capitulo (4), ut superius dixi, certa et aperta assertionem illius inveniet eum in virginittis caelibatu vitam praesentem peregissee et ideo, secundum laborem suum, centuplicati fructus mercedem recepisse. Secundum quam veracium, ut fideliter credo, testium assertionem, tu quoque, beate Martine,

vir nimis felix meritique celsi,
nesciens labem nivei pudoris,
[gemma caelestis] ³ liliumque candens,
maxime praesul ;

Serta ter denis alios coronant,
aucta crementis duplicata quosdam;
bina centeno cumulata fructu
te, sacer, ornant ⁴.

11. Bina videlicet sarta dixi, non trina, quoniam, ut bina dicerem, provocaverunt me tuus sacer et monachus et caelibatus; ne vero trina ponerem, revocavit me quod ex momentaneis corporis tui discissionibus et ex visibili sanguinis effusione manifestum non pertulisti martyrium. Sed quanquam, ut ait Severus tuus, ista non tuleris, gloria tamen et praemio martyris nequaquam carebis, quia et voto et

¹ nec 2. — ² ejus v. 2. — ³ (gemma cael.) *supplet. ex conj.* — ⁴ ornat 2.

(1) Sulp. Sev. *Dialog.* II, ed. cit., p. 181. — (2) Hunc Sulpicium ab illis qui ut sanctus colitur, diversum esse monuimus, p. 274. — (3) Sulp. Sev. *Epist.* II, ed. cit., p. 143. — (4) Edit. *Monum. Germ.*, p. 629.

virtute martyr esse et voluisti et potuisti (1). Proinde, quis te noluit vel impedivit publicum fieri martyrem, nisi Deus, qui te idola destruentem, templa evertentem, et te ipsum ultro persecutoribus saepius ingentem, totiens magnis miraculis de manibus eorum eripuit? Maluit namque te confessorem sui nominis et plebis suae pontificem diu reservare, quatinus praedicando et sacras pro salute fidelium hostias offerendo, bonaque iustitiae exempla praebendo, corpus quoque tuum diversis virtutum exercitiis castigando et cum vitiis et concupiscentiis mundi crucifigendo, maioris tibi praemii coronam fabricares, plusque tibi ipsi et ecclesiae sanctae tua talis prodesset conversatio; maluit, inquam, Deus omnia praedicta pro utilitate multorum te pati vel agere, quam ut aut levi pugionis ictu transverberatus aut alio momentanei ¹ genere tormenti interceptus et universis mundi malis exemptus caeloque receptus, tu quidem, prout meruisses, in conspectu Dei iucunditate vultus eius exhilaratus, grata requie fruereris, sed ecclesia tibi commissa laboraret, et mundus bonis omnibus, quae hic degens ad profectum te imitari volentium exercuisti, careret. Falsane an vera sunt quae protuli? Prorsus nulla ex parte falsa, sed ex toto vera. Nam et verum omnino est quod ordo martyrum praecellat ordini ² confessorum; sed et hoc constat quod, secundum distinctionem quam de lapidibus pretiosis facit beatus Gregorius, dicens alios aliis multo praestare, aliquos tamen qui minoris aliquibus qui maioris censentur esse pretii, vel pulchritudine aliqua vel utilitate, praestantiores haberi: ita in inferiori confessorum ordine ³, sicut idem doctor asserit, certum est nonnullos inveniri qui in superiori martyrum ordine pro discretione ⁴ multos transcendunt.

Quod pergit Guibertus fuse (quinque columnis) probare variis adductis exemplis, ut S. Romani, qui certe non praestat inclitis viris non martyribus, ut Gregorio, Ambrosio, Augustino, etc.; SS. quadraginta martyrum quorum meminit S. Gregorius dialogorum libro III, c. 27, qui certe aequari non possunt SS. Paulo, Antonio, Benedicto, etc. Maxime autem immoratur comparationi duorum filiorum Zebedaei, quorum alter post breve martyrium, alter post longos labores vitam finivit.

12. Sed si forte inquirat aliquis ad quid ista de Iohanne apostolo, cum necessaria non videantur, intulerim, noverit qui hinc movetur, me ad reprimendam Martino detrahentium temeritatem et ampliandam nominis et meritorum eius claritatem ista intulisse et eo quod multa similia Iohanni inveniatur egisse Martinus, videlicet mundi contemptu,

¹ momentaneo 2. -- ² ordinem 2. -- ³ (c. o.) o. c. 2. -- ⁴ meritorum *add.* 2.

(1) Sulp. Sev. *Epist. II*, ed. cit., p. 143.

in priorum abrenunciacione, in magnitudine signorum, in virginitatis conservacione, in sustinendis persecutorum iniuriis, in exstirpatione haeresium, in aedificatione ecclesiarum, in bonorum diuturna ostensione signorum, in deiectione idolatriae, in exercitio longi et spiritualis martyrii, quod adversus omnes, quas diabolus et mundus caroque spiritui repugnans inferre potuerunt, persecutiones et temptationes plusquam sexaginta annos haut segniter exercuit, postremo in custodienda et honoranda domini sui sponsa, quam sanguine suo acquisivit et ab omni macula peccatorum expiavit, nec minus quam matrem ex cuius carne ortus est hodieque diligit, quia nec matrem nisi propter sponsam acquirendam aliquatenus habere sustinisset. Haec et alia huiusmodi Martinus exercens, nec Iohanni nec ceteris apostolis impar aut dissimilis invenitur, nisi quod in carne Christum non vidit et quod ex effusione sanguinis martyr¹ esse non potuit. Sed quid ab hoc? Nihil enim gratiae, nihil remunerationis, nihil gloriae vel honoris propter hoc ei subtractum est. Eo nempe qui omnia in mensura et numero et pondere disponit, et mensuram bonam et coagitatam et supereffluentem in sinum pro eo laborantium refundit, labores eius diuturnos et indefessos et apostolicos, id est apostolorum laboribus similes, vigilanter considerante, et aequa iudicii lance librante, hic vivens centuplo Christi ore promisso copiose remuneratus est, et iam cum Deo regnans aeternae beatitudinis possessione ditatus: de quo videlicet retributionis eius centuplo quid imperitus ego dicere possem, cum priores sancti et facundi viri, sicut supra ostensum est, nunquam ad plenum illud suo exprimere potuerunt eloquio? Unde unus immensitatem eius propalare volens uni amicorum suorum loquens: “de Martino, inquit, expectare non debes ut ulla sit meta referendi. Latius ille diffunditur quam ut ullo valeat sermone comprehendere”, (1). De qua diffusionem quamvis insufficiens modicum quid dicam, pro parvo natalis Pannoniae solo, et pro minimo paternae haereditatis censu quem pro Christo patriam fugiens reliquerat, ipso Christo favente et iuvante, ad summum sacerdotii apicem proventus et VII sibi subiectis episcopatibus, in archiepiscopali Turonensis ecclesiae throno sublimatus, quod in episcopis rarissimum est, humilitatis, paupertatis, patientiae, charitatisque et misericordiae et ceterarum virtutum varietate, simulque bonorum exercitio operum, sed et miraculorum insignium multiplicitate innumera, quibus prae ceteris fere sanctis insignius apparuit, de quibus magna scripta sunt volumina, in tantum resplenduit, ut

¹ mater 1, 2.

(1) Sulp. Sev. *Dialog.* II (III), 17, ed. cit., p. 215.

per omnes christiani orbis partes opinio eximiae et purissimae sanctitatis, fama quoque celeberrimi nominis eius, instar radiorum solis amplissime diffunderetur?

Hoc pluribus demonstratur, nominatimque visione duplici SS. Ambrosii Mediolanensis et Severini Coloniensis, de qua agit Gregorius Turonensis (1) (duae columnae).

Patet ex his profecto quid sua pro Christo vel dantibus vel relinquentibus expectandum sit retributionis, cum secundum eius promissum et in hoc saeculo centuplum eis redditur et aeterna vitae possessio additur in futuro. Et hoc quidem cum in pluribus sanctis evidenter appareat, evidentius probatur in Martino; qui cum tanto post apostolos tempore exstiterit, in multis aliquibus etiam ipsorum apostolorum (si fas est dicere, ne derogare videamur), eis antecellit: videlicet in veneratione sanctitatis, in diffusionem clari nominis, et sollemnissima et laetissima transitus sui festivitate, quae iam cum octavis (2) per totum fere celebratur mundum; in sanctorum virorum pontificum et abbatum qui eius gesta conscripserunt commendabili et reverentur suscipienda assertione; in innumera quoque ecclesiarum et monasteriorum possessionumque ad usus in illis Deo et ipsi servientium a fidelibus ei collatarum multiplicitate. Et de his quidem quae Christus Dominus largissimus repensor, Martino pro se sua deserenti multiplici centuplo restituit, ad incitationem aliquorum, ut similibus intendant, ista dixisse sufficiat.

13. Ceterum, de possessione vitae aeternae a Domino sequentibus eum promissa, ad cuius felicitatem explanandam omnis homo licet eloquentissimus elinguis est, ego ignarus et balbutiens dicere quid temptarem, cum et Ysaïas propheta, sublimis inspector Dei, et Paulus, qui et in paradysum et usque ad tertium caelum raptus vidit

(1) De obitu S. Martini S. Severino revelato. Gregor. Turon., *De virtutibus S. Martini*, I, 4. *Monum. Germ.*, p. 560. Cfr. *Acta SS.*, tom. X Octobr., p. 58.

De simili visione S. Ambrosii, Greg. Turon., *ibid.*, I, 5, ed. cit., p. 591, ubi sequens nota ab editore adponitur: "Ambrosius cum iam in festo paschali a. 397 mortuus sit, Martini, d. 11 nov. a. 401 defuncti mortem nunquam vidit." At haec minime certa sunt, immo prorsus a vero deflectere videntur. Anno 401 mortem S. Martini, contra communem eruditorum sententiam, innectit solus fere Reinkens, *Martin von Tours*, append. 1; optimae notae scriptores plerique, quibus nuper accessit Lecoy de la Marche, in praeclaro opere *S. Martin*, p. 668, annum 397 statuunt. Ex iis autem quae disputat Henschenius in *Act. SS.*, tom. I April., p. xxxviii sqq. et alibi, constare videtur S. Ambrosium a. 498 supremum obiisse diem. Sicque evanescit magna illa contradictio. — (2) Notat Johannes Belethus (ante 1165) in opere *Rationale divinarum officiorum*, c. 143, Migne P. L., tom. CCII, col. 164, S. Martinum "solum inter confessores institutionis octavam habere."

et audivit quaedam ineffabilia de eiusdem possessionis perenni beatitudine, concorditer dicant quod oculus non vidit nec auris audivit et in cor hominis non ascendit, terrena sapientis non accenderunt bona quibus fruuntur qui ad illam possessionem pervenire meruerint? A cuius ego adhuc exclusus experientia, et necdum¹ adeo puros cordis habens oculos ut illam claritatem irreverberatis obtutibus ad plenum contemplari valeam, necdum² lingua et labia mea, inepta et noxia, saepius loquendo polluta, attactu igniti calculi de altari Dei forcipe angelica mihi allati in tantum purgata sunt, quo de tantis et intimis rebus digne possim loqui, piis et puris corde et ore. Martini veneratoribus, qui eruditione et facundia ad hoc sufficiunt, actuum et meritorum ipsius excellentiam, quae stili mei omnimodis facultatem transcendit, suis inaurandam scriptis, et tam praesentibus quam futuris insinuandam relinquo. Quorum etiam optabilem mihi humiliter precor benivolentiam, quatinus ea quae de gestis seu meritis beati praesulis dicturi sunt, ne vili exarata caractere legentibus displiceant, venusto verborum cultu vestire non abnuant. Quod quia in iis quae de eo dixi pro tenuitate ingenii facere non potui, veniam mihi ab eis et ab auditoribus seu lectoribus meis supplex postulo non negari, nec in dictis meis quaerant qua sermonis elegantia sed qua cordis devotione prolata sint.

14. Libet in calce libelli huius aliquantisper subsistere et diligentius considerare magnitudinem gratiarum et multitudinem gloriarum tanti pontificis de quo hactenus tractatum est, conveniendique mihi videntur earumdem gratiarum et gloriarum ipsius derogatores, ut quid me quoque suggillant et detrahendo infestent, quasi adulari videar ei, et maiora meritis eius de eo protestari, cum proculdubio incomparabiliter minora quam excellentia sanctitatis, reverentiae et venerationis eius exigat, de ipso me hucusque dixisse arbitrer. Proinde videant et iudicent aequi (si qui sunt), censores, quid offensionis vel derogationis hinc merito incurrerim, si amicum Dei in necessitatibus meis mihi subvenientem, pro muneribus a Deo illi impensis verborum saltem supplicatione honorifico, cum cotidie vox propheta ead hoc me cum aliis fidelibus incitet³ clamans: Laudate Dominum in sanctis eius; et cum caput, quod uni membrorum suorum impensum fuerit, sibi attributum testetur, dicens: quod uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis. Immo quis cautelam meam non imitetur et approbet, si in temptationibus et adversitatibus quae me in via hac, qua titubans ambulo, instar marinorum fluctuum incessanter exagitant, fidum conviatorem, qui forti manu ne corruam contineat,

¹ dum *add. in marg. prima manu 1.* — ² quae *add. in marg. prima manu 1.* —

³ *in marg. prima manu 1.*

et iter rectum ne deviem ostendat, officiis quibus possum provideo, et intercessorem strenuum qui in die supremæ necessitatis iusti iudicii Dei ipsum iudicem mihi conciliet sollicitus procuro? Parcant itaque mihi, obsecro, detractores, omnium assertorum eius minimo et extremo, magnorum et sanctorum virorum, qui magna et inclita gesta egregio prosecuti sunt stilo, a longe vestigia relegenti et quaedam eius ab eis omissa tanquam minima recolligenti ¹, et hoc non (ut ipsi garriunt), adulatorie nec pro terreno quolibet commodo, neque pro inani gloria, sed pio et mundo affectu ad eius laudem qui tanta per eum operari dignatus est, et quod alibi iam dixi, ad incitandos ad eius venerationem aliquos, ipsius recitando magnalia.

Incipit disserere de miraculis S. Martini, qua occasione repetit quae dixerat de prodigiis in reversione a Burgundia patratis; nominatim de daemoniacis a Martino liberatis agit, et passim verbis sive Severi sive propriis in "derogatores", Martini invehitur (quinque columnae).

15. Audiant adhuc blasphemii homines et corrigantur volentes et, si corrigi noluerint, iuste puniantur nolentes. Obsecro Martini opera patenter in Deo et a Deo facta, nec a quibuslibet, sed, sicut superius certissime expressum est, a sanctis et catholicis atque notissimis viris et, quod magnificum est, archiepiscopis, episcopis, abbatibus aliisque illustribus ecclesiae doctoribus quibus fidem abrogare fas non est, olim studiose et vigilanter litteris tradita, et toti mundo diuturna assertionem comperta; opera, inquam, quae tantis fulciuntur auctoribus, nunquid similia credi et conferri debent nonnullorum sanctorum operibus quae, ab imperitis et ignotis segniter digesta scriptoribus, pro eo quod pluribus ambiguitatum et mendaciorum naevis respersa probantur, fide carent et inter apocrypha numerantur? Quis, quaeso, ista legens et audiens, mirifici huius excellentissimique pontificis opera nisi mente alienatus audeat contemnere, vel cum incredibilibus et apocryphis praesumat computare, cum tot et tantorum, de quibus multa praemisimus, auctorum discussa et approbata sint ² iudicio et roborata testimonio?

Post paucas lineas :

Mentior plane, et falsus testis super his invenior, si universalis ecclesia, non habens maculam mendacii aut duplicitatis rugam, verbis meis amplisimo non suffragatur testimonio, in locis Deo sacratis officialium suorum vocibus cantans, Martinum magnum Dei sacer-

¹ re supra lin. prima manu 1. — ² om. 1, 2.

dotem non solum esse virum summum et incomparabilem sed etiam ineffabilem? Quod verbum, etsi de aliquo magni meriti viro dici fas est, raro tamen invenitur; de Martino autem saepius, qui cum propter multa, maxime tamen ob triplicem causam ineffabilis dicitur (1).

De his causis rursum fusissime (decem fere columnis) disputat, multis ex Sulpicio Severo adductis locis. Primo loco recenset Martini "constantiam et virtutes puri et fortis animi." Secundam causam affert, innumerabilium miraculorum exhibitionem. Tertiam ponit spiritualem ejus militiam.

16. Sed ut quid morando in talibus laboro diutius? Quid tempto efficere id in quo praeclara et fortia virorum illustrium ingenia succumbentia non potuerunt consummare? Ego, inquam, hebes ingenio, deses studio, dicendi facultate tenuis, nullius subtilitatis acumine praeditus, omnium eorum ¹ qui de tanto pontifice aliqua scripserunt peripsema, quo ² verborum, licet amplissimo, eius opera facundorum digno praeconio ³ clauderem, cuius gesta prae magnitudine insignia et prae multitudine fere incomprehensibilia, cuiusque conversationem omni virtutum flore vernantem totiusque moderationis et circumspectionis plenitudine perornatam, tam ineffabilem quam universa laudum excellentia maiorem praedicti episcopi et abbates et summi Franciae magistri in sermonibus suis non dubitaverunt astruere, quod nullatenus incompertum habebit qui superiora libelli huius diligenter perlegerit.

Haec de sanctissimo viro Martino archiepiscopo ⁴.

ALTERIUS GUIBERTI GEMBLACENSIS

CARMINA DE SANCTO MARTINO.

Inter opuscula Guiberti Gemblacensis leguntur in codice Bruxellensi 5527-34, saec. XIII, fol. 59r-62r, carmina anonyma de S. Martino, quae auctores Catalogi codicum Hagiographicorum bibliothecae

¹ meorum 1, 2. — ² quomodo 2. — ³ digna praeconiis 1, 2. — ⁴ Haec-archiepiscopo 2, desunt 1.

(1) Ineffabilis dictus est primo a Sulpicio Severo, *Epist. II*, edit. cit., p. 144; *Epist. III*, ibid., p. 149, etc. Ex Sulpicio, ut notum est, magnam partem desumpta sunt antiqua officia liturgica de S. Martino.

regiae Bruxellensis aliquando edenda censuerunt in *Analectis Bollandianis* (1). Ex citato codice 5527-34 (= 1), olim *Gemblacensi*, idem opus poeticum exscriptum invenimus in codice modo adhibito 1510-19 (= 2), olim *S. Martini Lovaniensis* (2), fol. 208^r-214^v. Quoniam horum carminum materies argumento superioris epistolae valde affinis est, eorumque indoles ex nuper dictis de Guiberto non parum illustratur, quippe quae illius iussu conscripta fuisse videantur, ea statim subicere, praemissis omnibus quae de auctore, tempore et materia reperiri potuerunt, non abs re fore duximus.

Nomine auctoris omnique titulo carent octo diversae partes quae in codice 1 exiguo distinguuntur intervallo, quasque nos numeris romanis distinximus: immo, putamus tanquam nonam partem iis adnumerandum esse carmen iam editum, cuius initium est:

“ *Alnule, tune Thago, licet usque coruscet arenis* (3).... ”

Ob materiae convenientiam, stili et metri similitudinem, nec non modum quo in codicibus collecta reperiuntur, uni eidemque scriptori omnia tribuenda esse vix dubitamus.

Putavit aliquis, qui codicem 1 manu revolvit, Guibertum abbatem Gemblacensem unius saltem partis huius poematis esse auctorem. Asserit namque Guibertum duo de S. Martino poemata conscripsisse, alterum rhythmicum, versibus octo syllabarum, videlicet libellum panegyricum ad Philippum Coloniensem (4); alterum “ *versibus heroicis* ” quod legi ait in eodem codice 1 (5). Sed cum nullum legatur in hoc codice heroicum poema, et nullum aliud de S. Martino, (excepto “ *libello panegyrico* ”, et prosa rhythmica de eodem sancto (6)), praeter complexum carminum istorum, metro elegiaco contextorum, de his profecto locutus est auctor citatus. Haec a Guiberto exarata fuisse non tantum gratuito asseritur, sed et falso, ut ex sequentibus patebit, quum ipso iubente scripta, ipsique videantur fuisse dicata.

Minus, prima fronte, a vero aberraret, qui contenderet illud tandem esse opus canonici Laudunensis G., ab Hervardo Leodiensi archidiacono et Guiberto simul expositulatum (7). Prior enim suadebat ut “ *quaedam de S. Martino carmine elegiaco* ” conscriberet (8); alter, in sua epistula de scriptoribus vitae S. Martini materiem suppeditabat, iis valde similem quae auctor ignotus in sua poetica lucubratione revolvit. Huic tamen sententiae obstat, primo, auctori horum carminum Guiber-

(1) *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell.*, tom. I, p. 530. — (2) De quo supra, p. 281. — (3) *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell.*, loc. cit. — Idem legitur, sed mendis scatens, in opere *Biographie nationale*, tom. VIII, p. 415. — (4) De quo supra, p. 274. — (5) *Biographie nationale*, tom. VIII, p. 409. — (6) *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell.*, tom. cit., p. 547. — (7) Supra, p. 265. — (8) Mabillon, *Vetera Analecta*, p. 481.

tum et res Gemblacenses notissimas fuisse, quod de canonico Laudunensi quocum sine litteris commendatitiis Hervardi scripto communicare se non posse arbitrabatur Guibertus (1), vix credi potest. Dein, haec carmina eo tempore Guiberto dicata fuisse videntur quo erat abbas Gemblacensis (2). Iam vero cum canonicus Laudunensis ad scribendum de S. Martino primo invitatus fuit, Guibertus honoribus dudum valedixerat (3). Dicat forte aliquis saltem carminis I Guibertum esse auctorem, cetera cuivis alii tribui posse, cum nullum ibi verbum deprehendatur quod huic hypothese repugnet. Neque hoc facile concedendum existimamus. Nam praeterquam quod id omni prorsus fundamento caret, quum carmen anonymum sit, et nulla alia nobis reliquerit disticha Guibertus unde stili et artis comparatio fieri queat, de suo poemate alicubi in litteris, more suo, mentionem inieciisset, et ad dilatandam gloriam S. Martini, cuidam spectabili viro dicasset (4).

Nonnihil lucis rei nostrae accedit ex nota quam legimus in codicis 2, fol. 208^r, ubi incipit tota series carminum. Summa huius folii parte, litteris minutissimis pallidoque atramento, scripsit manus saec. XV, ad usum rubricatoris, sequentia verba : Quidam cognominis Guiberti Guibertus auctor.

Re quidem vera, vivebat hoc tempore Gemblaci monachus cognominis Guiberti nostri, de quo hic in epistula quam scripsit primam ad S. Hildegardem : " Saluto te praecordialiter ego qui hanc tibi scribo epistulam, et qui, me hanc dictante, excepit, dilectus frater noster, alter aequae Wibertus, specialius et ipsi orationum tuarum suffragia exposcentes „ (5).

At, quoniam in codicem 2 carmina nostra excepta fuerunt ex codice 1 antiquiore, in quo nunc desideratur nota supra posita, sponte suboritur suspicio illam ex coniectura scriptoris saec. XV processisse. Quare, ad internam operis indolem confugiendum putamus ut de scriptore aliquid certi deprehendi queat.

Duo valde diversa a poeta ex ordine tractari legenti facile patebit, laudes videlicet S. Martini (I, III-VII et partim VIII), et laudes illius qui ad scribendum impulit (II, VIII partim et IX alibi editum). Quod S. Martinum celebraturus ex Sulpicio Severo multa hauserit

(1) Supra, pp. 265, 282. — (2) Infra, p. 318. — (3) Epist. Hervardi, ap. Mabillon, *Vetera Analecta*, pp. 480-81. Supra, p. 270. — (4) Conferatur verbi causa, *Epistula ad Sigfridum archiepiscopum Moguntinum*, in *Catalog. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell.*, tom. cit., pp. 561-566; et *Epistula ad Sigfridum et Philippum Ratzeburgensem*, ibid., pp. 566-577. — (5) Pitra, *Analecta Sacra*, tom. VIII, p. 575. Ediderat epistulam ipsam Eminentissimus Cardinalis, ibid., p. 328-331, ex cod. Wiesbadensi 239, in quo deerant maximam partem salutationes, eaeque summi momenti ad intelligendam commercii epistolici Guibertum inter et Hildegardem connexionem. Huic defectui postea supplevit eas desumendo ex codice nostro 1.

nemini mirum videbitur qui sibi in mentem revocarit in quanta gratia eius scripta habita fuerint toto medii aevi tempore (1); quod haec proxime ex Guiberti (qui ipse multa ex Sulpicio hauserat) compilationibus mutuatus sit, conferenti locos quos passim adnotavimus, vehementer suadebitur.

Ex carmine I elucet potissimum quantum auctor Guiberto abbati debeat. Tribus praecipuis illud constat partibus, in quibus ex ordine laudatur Martinus ut exemplum omnium conditionum et aetatum, dein tanquam par apostolis, tandem ut non inferior martyribus. Primam partem tractat etiam Guibertus abbas in Epistula dedicatoria ad Philippum Coloniensem praefixa libello panegerico de S. Martino (2); tertiam, eadem adducta serie rationum, evolvit in epistula supra edita (3). De secunda paulo fusius agendum.

Haec secunda pars versibus ornatam exhibet epistolam editam in Bibliotheca Cluniacensi, sub falso titulo: Tractatus beati Adae, alias Odonis, abbatis Cluniacensis, quod beatus Martinus par dicitur apostolis (4). Pluribus ostensum est a Maurinis (5) huius epistolae auctorem esse Adamum de Persenia († post 1204); videntur tamen ignorasse hanc commentationem Guiberto nostro instigante conscriptam fuisse. Audiamus ipsius testimonium ad Philippum Coloniensem scribentis: "Obviarem calumniae, submurmurantibus nonnullis quod et a Severo asseritur et in quibusdam ecclesiis Martinus in hymno (6) par apostolis concinitur, si iam non eidem calumniae ab armario Maioris Monasterii, domno Adam, viro venerabili, me rogante, subtili et eleganti responsione fortiter obviatum esset (7) „.

His praemissis, sequentia ex dictis et ulteriore carminum examine colligi posse videntur:

1° Haec disticha non ante a. 1181, quando a prima peregrinatione Turonensi redux fuit Guibertus (8), composita fuere, siquidem non prius editus fuit tractatus Adae de Persenia, in iisdem adhibitus.

2° Hortante vel iubente Guiberto condita sunt. Sic v. 177:

„ Praecipis ut scribam de praesule metra... „

(1) M. Manitius, *Zur Geschichte von Sulpicius Schriften über S. Martinus im Mittelalter*. *Neues Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde*, tom. XIV (1888), p. 165-170. — (2) Pitra, *Analecta Sacra*, tom. VIII, p. 583. — (3) Supra, p. 297. — (4) Marrier-Duchesne, *Bibl. Cluniac.*, p. 123. — (5) Martene et Durand, *Thesaurus Anecd.*, tom. I, p. 738-742, et Migne P. L., tom. CCXI, col. 668-672; D. Rivet, *Histoire Littéraire de la France*, tom. VI, p. 250; D. Brial, *ibid.*, tom. XVI, p. 438. — (6) Mone, *Lateinische Hymnen des Mittelalters*, tom. III, p. 431, n. 1071. — (7) *Analect. Boll.*, tom. III, p. 243-244. Aliud eius testimonium, nuper luci datum legitur in *Apologia Sulpicii Severi*, edita in *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell.*, tom. cit., p. 514. — (8) Supra, p. 266.

et v. 193 :

“ *Sed quia versiculos iussisti scribere, iussis
Obsequor.* „

*Illum qui iusserat, esse Guibertum tum ex materia satis patet, tum
ex v. 399 et sequentibus:*

“ *Causa pontificis te diligo, quem benedicis
.
.
.
Martini dico...* „

3° *Scriptor optime noverat res Gemblacenses. Etenim, in versibus
235 sqq. clare alludit elevationi simoniacaе et gubernationi abbatis
Iohannis, qui proximus ante Guibertum Gemblacense coenobium rezerat.
Miro modo illustratur hic locus aliique de quibus mox, collatione cum
epistula fratris cuiusdam Jo. de Wlr. (1), qui se sceleris socium fate-
tur, narratque quibus modis indignus iste abbas nonnullos fratres,
scelere patrato, vexare coepisset, seque tanto odio haberet, ut quietis
gratia alium in locum sibi demigrandum existimaret (2). Non tamen
Gemblaci commorabatur auctor noster quando sua disticha composuit,
quum ea Guiberto se mittere dicat v. 389 :*

“ *Haec tibi Gemblaci (3), pater optime, mitto sagaci.* „

4° *Tunc temporis Guibertus erat abbas Gemblacensis. Colligitur
tum ex modo citato versu, et aliis pluribus, ubi iugiter nomine “ patris ”
compellitur, tum ex versibus 393-396, et maxime ex duobus ultimis :*

“ *Claustra subire volo, tua tantum, cetera nolo ;
Sed sub te solo, tu vir es absque dolo.* „

*Cui sententiae maior insuper veritatis species accedit ex carmine iam
edito de quo supra (4), quod tanquam partem nonam ceteris accedere
putamus. Ut bene notarunt editores, huius titulus, recentiori manu
additus, scilicet, Epytaphium dompni Guiberti abbatis, materiae
minime respondere dicendus est (5). Nullam enim feralis carminis
speciem habet ; gaudio exsultat poeta, gratulaturque ecclesiae Gembla-*

(1) Est XIV inter epistulas vulgatas a Martene, qui vocat illum fratrem Johan-
nem Wilhelmi. Migne, P. L., tom. CCXI, col. 1302. Cfr. *Catal. codd. hagiogr. bibl.
reg. Bruxell.*, tom. cit., p. 542. — (2) Miserum sui monasterii statum saepe deflet
Guibertus, verbi causa in *Epistula ad Herveum abbatem Maioris monasterii*, Migne,
P. L., tom. cit., col. 1290 ; *Epistula ad Gertrudem*, ibid., col. 1301, et *Gallia Christ.*,
tom. III, instr. p. 130. — (3) Utique grammatica exigeret *Gemblacum* ; sed geneti-
vum postulabat ratio metri ab auctore electi. — (4) Supra, p. 303. — (5) *Catal.
codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell.*, tom. cit., p. 530.

censi, quod, " orba priore viro „ sub Guiberto visura sit " aurea plane saecula. „

5° *Ex hucusque prolatis minime detorta sequitur interpretatio versus 394 :*

" Si vis, non dubito claustra subire cito. „

et sequentium ; necnon versus 472 :

" Ut mihi claustra reo des, homo plene Deo. „

Qui haec scripsit monachus erat Gemblacensis, jamdudum a suo coenobio exulans, vel quia simoniaci abbatis aversum animum fugerat, vel quia post combustum monasterium alio recedere coactus, et eiusdem abbatis regimen abhorrens, ad propriae ecclesiae gremium redire non festinarat. Cum autem audivisset Iohanni Guibertum successisse, " claustra subire cito „ paratissimum se scribebat, et vitam agere sub viro quem merito reputabat " absque dolo. „

In his omnibus nihilprehenditur quod alteri Guiberto monacho Gemblacensi, de quo in nota codicis 2, convenire non possit : illum ergo horum carminum auctorem esse valde probabili coniectura existimamus. A vero forsitan aberraret qui citatam notam (1) saeculo XV, ex codice 1 antiquiore, cuius margines tunc temporis nondum recisi fuerant transsumptam opinaretur, posteaque, cum parte superiore folii 59^r, negligentia bibliopegae, nomen auctoris excidisse.

I

Martini ¹ pietas, virtus, exempla per orbem

Ad decus ecclesiae spirituale nitent.

Omnibus exemplum praebent virtutis ; in illo

Quid deceat sanctum quilibet ordo videt (2).

5 Pontificum flos est, abbatum gloria, cleri

Nobilitas, vulgi debilioris amor.

Omnia perfecit : nihil iste reliquit agendum,

Quod ius, quod pietas, quod sacer ordo iubet.

Fecit, post docuit, quia recte recta docentur,

10 Quando docens eadem quae docet, ante facit.

Hic norma activae passim micat integra vitae

¹ In cod. 2 superiore parte fol. 208^r litteris minusculis notavit aliquis Quidam cognominis Guiberti Guibertus auctor.

(1) Supra, p. 304. — (2) Cfr. Pitra, *Analecta Sacra*, tom. VIII, p. 583.

Et speculativae religionis honos.
 Clerice vel monache, senior, puer, ordo fidelis,
 Quisquis es, iste nitet clara lucerna tibi.
 A puero contemnit opes, eremumque cupiscit, 15
 Ut Severus ait, vix duodennis adhuc (1).
 Spernit opes, regnumque (2), patris genus omne, caduca
 Quaelibet, et potius vivere pauper amat.
 Propositum mentis nec honor nec gloria mundi,
 Nec genus, aut patriae debilitavit amor. 20
 Hic bonus in puero, melior crescendo iuventus
 Floruit, et senior optimus ille fuit.
 Quot ¹ bona virtutum posset mortalis habere
 Tot bona Martino gratia summa dedit.
 Virtutum titulis floret Martinus, abundat 25
 Lumine, par summis civibus esse potest.
 Ut sit apostolico venerari dignus honore,
 Praesulis egregii tantus abundat honos.
 In grege sanctorum, nullo minor; immo supernis
 Civibus aequatus compare luce nitet (3). 30
 Sed tamen huius opes, huius iubar, huius honores
 Fascinat invidiae pernicioiosa lues.
 Spiritus invidiae, fera pessima, mortis origo
 Necdum Martini rodere cessat opes.
 Non fera livoris compescitur, immo nocere 35
 Martino fatua garrulitate sitit (4).
 Huius honor tantus, huius laus ampla per orbem
 Non bene consultos scandalizare solet.
 Invidus obliquitur, cum sit confessor, ut idem
 Non sit apostolico dignus honore cani (5). 40
 Aestimat indignum quod tam festivus habetur
 Et quod in ecclesia praeminet eius honos.
 Quisquis es, ista loquens, praesumis, desipis, erras,
 Qui iubar ecclesiae tam speciale tegis.
 Inconsulta nocet praesumptio, fers tibi damna, 45

¹ Ita 2 post corr., Quod 1.

(1) Sulp. Sev. *Vita S. Martini*, II, 3. Ed. cit., p. 112. — (2) De regali progenie S. Martini, adeatur *Historia septem dormientium maioris monasterii*, Gregorio Turonensi perperam adscripta (ed. Ruinart, p. 1270) quam Guibertus e Turonia attulerat. Cfr. *Analect. Bolland.*, tom. III, p. 218, n. 3. — (3) Sulp. Sev. *Dialog. I*, 24. Ed. cit., p. 176. — (4) Sulp. Sev. *Epist. I*. Ibid., pp. 138-141. Cfr. Epistulam Guiberti supra editam, n. 14, p. 300. — (5) Iam monuimus sequentia esse conferenda cum tractatu *Quod Martinus par dicitur apostolis*, Migne, P. L., tom. CCXI, col. 668-672.

Dum pretium sancti depretiare studes.
 Hunc Deus insignit, hunc ordo fidelis ubique
 Laudat, honorat, amat ; tu velut hostis obes.
 Scisne quid obstat ei, qua causa, qua ratione
 50 Est hic apostolica nobilitate minor ?
 Adde fidem verbis, edissere, quid paritatem
 Impedit, aut sileas quae rationis egent.
 Si ratione nequis defendere verba, silere
 Consulo : non minor est quam siluisse labor.
 55 Martinus noster Turonicus aequiparari
 Principibus caeli de ratione potest.
 Praesul apostolicus fuit hic, et apostolus actu (1)
 Floruit, et tali more peregit opus.
 60 Signaque tanta facit ut nullus apostolus ipso
 Clarior insignis praeradiare potest.
 Si par vita fuit, virtus et gratia, constat
 Gloria consimilis, culmen honoris idem.
 Nonne pares mentis sequitur par gloria ? nonne
 Comparilem recipit quilibet ordo suum ?
 65 Coetus apostolicus quamvis praecelsus honore
 Iure tamen quosdam gaudet habere pares.
 Non Deus hos ¹ prohibet paritari caelitus una
 Sorte quibus vitae par modus ante fuit.
 Gratia cuncta potens non est augusta : potens est
 70 Quem placet et quanta dote beare virum.
 Gratuito donat, mensuram nescit, abunde
 Ditat, et ultra spem quem replet ipsa, vehit.
 Dapsilis, ampla, potens, largitur, adauget, honorat
 Vires, vota, pios, dote, favore, stolis ;
 75 Ampliat, extollit, virtutes, commoda, sanctos
 Prompta, benigna replens munere, laude bonis.
 Nec titulum generis, nec opes, nec conditionem
 Gratia compensat, sed pietatis opus.
 Si quis apostolice vivit, vel ² apostolus actu (2)
 80 Fulget, apostolico par erit ipse gregi.
 Sic et Martinus, nulli virtute secundus,
 Possidet inter eos cum paritate locum.
 Forsitan inde putas Martinum laude minorem
 Quod prius electus grex duodenus erat.
 85 Hunc magis intitulat Christi praesentia, cuius

¹ hoc 2. — ² nec 2.

(1) Cfr. notam ad v. 162. — (2) Cfr. ibid.

Audit verba, videt signa, ministrat ei.
 Hisque pati Christum, Christumque resurgere, Christum
 Scandere, praecipua dote videre datur.
 Si minor est illis Martinus, cum nihil horum
 Viderit, ergo minor Paulus et ipse patet, 90
 Qui nusquam legitur Christum vidisse, priusquam
 Morte triumphata scanderet alta poli.
 Orans caelestem, gentilis adhuc, monitorem
 Cernit, non ipsum, Cornelius Dominum.
 Ast hunc Martinus, necdum baptisinate lotus 95
 Aspicit indutum parte data chlamydis (1).
 Non alibi Christum se concessisse videndum
 Immunem sacri reperiens lavacri.
 Nec Pauli meritum nec Martini mutilatur
 Quod neutri visus carne fuit Dominus. 100
 Heu, quantis praesens nil visio profuit eius,
 Dum parere sacris non satagunt monitis.
 Si praeferre velis quod Spiritus almus ad horam
 Discipulis linguae contulit omne genus,
 Scito quod iccirco datur hoc specialiter illis 105
 Quod linguas hominum scire necesse fuit.
 Plena salus aliter totum non clauderet orbem
 Hoc nisi ditasset munere Christus eos.
 Nemo Deum coleret, nec saltem scire valeret;
 Nemo, Christe, tuos concineret titulos. 110
 Laus alleluiae nullo resonaret ab ore
 Ni instrueres linguis discipulos variis.
 Sufficiens una his non esset lingua magistris
 A quibus orbis erat perficienda salus.
 Non opus his linguis variis Martinus habebat 115
 Non novus ¹ in mundum doctor iturus erat.
 Sed tamen hanc implens accendit Spiritus idem
 Ceu globus ignitus dum sacramenta daret (2).
 Cui ² si non linguis dedit uti, contulit illi
 Quicquid habere potest utile sanctus homo. 120
 Signa Petri forsitan miraris, cuius in umbra
 Languidus appositus ilico sanus abit.
 Res miranda quidem, res est dignissima laude,
 Dum fugat aetherei principis umbra malum.

¹ vel novum *add.* 1, 2 *supra lineam.* — ² Qui 1.

(1) Sulp. Sev. *Vita S. Martini*, III. 3. Ed. cit., p. 113. — (7) Sulp. Sev. *Dialog.* II, n. 2. Ed. cit., p. 181.

- 425 Sed Deus in sanctis mirabilis haec operatur
 Qui non Martino signa minora dedit.
 Leticuli stramen cum quo de nocte sopori
 Membra dedit, morbis ferre solebat opem (1).
 Non minor est virtus, cum longius esset, et absens,
 430 Ut per eum paleae postea signa darent.
 Petrus erat praesens, aliter nil umbra medelae
 Funderet. Hic absens stramine signa dedit.
 Eius et absentis cartae seu fimbria vestis
 Curabant morbos saepius omnigenos (2)
 435 Ex aegro sospes Evantius ipsius hospes
 Obvius in medio currit ei trivio (3).
 Inscius invalidis dispergit dona salutis ;
 Munere sentitur carne nec aspicitur.
 Ecce potestate quanta vir praeminet iste :
 440 Quae posset tribui gratia maior ei ?
 Martyrium praeferens? Qui fuso sanguine martyr
 Non fuit, inde minor creditur esse tibi?
 Non fuit effuso Martinus sanguine martyr
 Sed toto vitae tempore martyr erat (4).
 445 Est breve martyrium quod momentaneus ensis
 Terminat: est gravius tempus in omne mori.
 Martyrium tulit iste crucis, quia martyrizata
 Cum cruce succubuit mortificata caro.
 Cilicium, cineres, modicus cibus, horrida vestis
 450 Pro cruce sunt : patitur hic genus omne crucis.
 Sed felix aquila transcendens astra, Iohannes
 Non sensit gladium, nec moriendo crucem.
 Non tamen hunc Iacobo vel Petro crede minorem,
 Qui crucis et gladii sustinere necem ;
 455 Quod bibiturus erat calicem quandoque Iohannes
 Ore Dei didicit matre petente, Deum.
 Quem calicem Domini bibit absque cruore Iohannes,
 Hunc et Martinus absque cruore bibit (5).
 Semper adoptavit Martinus ut ipse triumphum
 460 Martyris explere posset et ense mori.
 Si locus aut tempus non ingruit inde volentem,
 Martyrium supplet et crucifixi caro.

(1) *Epistula Guiberti Philippo Coloniensi*, edita in *Anal. Bolland.*, tom. III, pp. 255, 256. — (2) Sulp. Sev. *Vita S. Martini*, XIX. Ibid., p. 128. — (3) Id. *Dialog. I*, n. 2. Ibid., p. 182. — (4) Id. *Epist. II*, n. 9. Ibid., p. 143. — (5) Cfr. *Epistulam Guiberti supra editam*, n. 11, p. 296.

Confessor meritis, cruce martyr, apostolus actu (1),
 Virginitatis honor signifer iste nitet (2).
 Nos prece Martini, lue criminis eluat omni 465
 Christus et astrigeram transferat ad patriam.

II

Te, pater (3), hic salvet qui salva virginitate
 Prodiit ex vera virgine verus homo.
 Cartula praesumit humilis quae serpit ad aures
 Patris honorandi pauperiore metro. 470
 Magnum magna decent : vir magnus es, et tibi magna
 Carmina transmitti lex rationis erat.
 Sed quia nec mentis, nec corporis est valor in me,
 Non valeo penitus scribere digna tibi.
 Da veniam, bone vir, nec res miranda tibi sit, 475
 Si metra compingit vilia vilis homo.
 Praecipis ut scribam de praesule metra; sed istud
 Non patitur sensus vena pusilla mei.
 Ardua res nimis est ieiunis arte, potentis
 Martini titulos versificando loqui, 480
 Scribere quid dignum de tanto praesule posset
 Hic homo qui sensus et rationis eget?
 Hoc opus esse tuum potius, pater, arbitror, in quo
 Sensus et ars sedem constituere sibi.
 Fac igitur versus, postquam tibi gratia dives 485
 Praestat et argutae mentis et artis opes.
 Tu genus omne metri nosti, tu scis quid oportet
 Scribere; tu nosis quae reticenda forent.
 Sanctus et a sancto laudatur pulchrius : et tu
 Sanctus es et sancto laus tua sancta placet. 490
 Cum rationis inops moveat cornicula risum,
 Si metra componam nullius artis ope.
 Sed quia versiculos iussisti scribere, iussis
 Obsequor; emenda, te rogo, vile metrum.
 Corrige, iussor, opus, quia si non corrigis illud, 495
 Omne metri vitium culpa iubentis erit.

(1) Hexameter ille primus est ex versibus quatuor supra tumulum S. Martini exaratis. Ed. Leblant, *Inscriptions chrétiennes de la Gaule*, tom. I, p. 240, n. 180. — Hanc sibi exscripserat Guibertus. Cod. Brux. 5387-96, fol. 25^r. — (2) Gregor. Turon. *De Virtute S. Martini*, lib. II, c. 60. Ed. *Monum. Germ.*, p. 629. — (3) Scilicet, Guiberte abbas. Supra, p. 300.

III

Est iubar ecclesiae Martinus in orbe, lucerna
 Iustitiae, patrum gloria, iuris iter.
 Orbis ad exemplum rutilat : doctrina piorum
 200 Est sua vita, docens quicquid oportet eos.
 Pontifici, monacho, clero, si vivere sancte
 Mente parant, hic est regula, forma, modus (1).
 Ecce tibi speculum, si praesul es : inspice vitam
 Praesulis, invenies omne necesse tibi.
 205 Si pius esse velis, lege mores huius, et actus
 Et sua virtutum vita docebit opus.
 Perspice quod mundum spernit cum flore, quod alto
 Sanguine progenitus (2) regna paterna fugit.
 Hic genus, hic patriam iuvenis fugit exul, hic altas
 210 Respuit humanae nobilitatis opes.
 Ad cathedram rapitur nolens (3), quia pontificali
 Culmine plus eremus mente placebat ei.
 Quomodo calcat opes praesul, quam paupere vita
 Vivit sponte (4), nota qui metra nostra legis.
 215 Aspice quam stabile sibi constat religionis
 Propositum, quod honor non variare potest.
 Non opus excludit monachi, non religionem,
 Non habitum vestis pontificalis apex ;
 Non discordis equi, sed aselli pacis amici
 220 Utitur officio, si quod agebat iter.
 Non equitum pomposa cohors comitatur euntem,
 Sed sacri coetus religiosa manus.
 Non dapibus variis, non nectare se foveat ; immo
 Ut caro stare queat, sub iuga pascit eam.
 225 Cura favoralis istum non mulcet ; ut hostes
 Vitat adulantes ; nulla metalla sitit.
 Non affectat opes, non laudes, non peregrina
 Fercula, non terram funditus ; immo polum
 Mens sua, mens caelebs, mens ebria nectare caeli
 230 Delicias mundi non amat, immo fugit.
 Qui legis istud opus, si praesul es, hunc imitare
 Moribus et secum munus habebis ¹ idem.

¹ habebit 1.

(1) Similia in *Prologo ad Philippum Coloniensem* praefixo libello panegyrico de S. Martino. Apud Pitra, *Analecta Sacra*, tom. VIII, p. 583, n. 3. — (2) Recole notam ad v. 17. — (3) Sulp. Sev. *Vita S. Martini*, c. ix. Ed. cit., 119. — (4) Id. *Vita S. Martini*, c. x. Ed. cit. pp. 119 sqq.

Si vitam sequeris, si mores, si cruciatum
 Carnis, in arce poli par tibi cedit honor.
 Non imitantur eum penitus, qui vel prece vel vi 235
 Vel pretio rapiunt pontificale decus (1).
 Qui lanae pretium pensant et lactis, ovesque
 Pascere non curant, sed spoliare bonis;
 Qui sua, non Christi, quaerunt, qui mysterialem
 Cultum nec merito nec ratione gerunt. 240
 O ii¹ distant ab eo vel ei qui iuris habenas
 Vel pretio laxant, vel prece sive metu.
 Nec prece, nec pretio, nec amore vir iste, nec ira,
 Sed neque terrore iuris oberrat iter.

IV

Martinus nomen a Marte trahit, quia Martis 245
 Continuativo bella labore gerit².
 Non sine Marte fuit sumpto baptismate, donec
 Spiritus evictis hostibus astra subit.
 Absque tribus nunquam fuit hostibus iste; sed hos tres
 Fortiter evicit mens ratione vicens. 250
 Sed qui sunt hi tres? Hi sunt zabulus, caro, mundus :
 Nec caro nec mundus, nec domat hunc zabulus.
 Cilicium, cineres, cibus ; artus, vestis egestas,
 Parta quies in eo carnis inepta domant.
 Mundum vincit amor patriae caelestis, et hostem 255
 Firma fides reprimat, sedulitasque precum.

V

Cultor erat florum Martinus et hortus eorum (2),
 Sanctorum florum cultor et hortus erat.
 Palma, rosae, viola, flos, ficus, lilia, vitis
 Hunc hortum celebrem repperiere sibi. 260
 Palma fidem signat, ficus spem, vitis amorem,
 Flos violae modicus, quosque pios humiles³.

¹ Dii 1, 2. — ² tulit add. 1 *supra lin.* vel tulit add. 2 *supra lin.* — ³ id est humilitatem *supra lin.* 1.

(1) Haec et sequentia alludunt ad simoniacam abbatis Gemblacensis qui Guiberto praecessit, elevationem, atque eiusdem gubernationem. Cfr. *Epistulam Joannis de Wlr. ad Guibertum*, Migne, P. L., tom. CCXI, col. 1302; et quae notavimus supra, p. 306. — (2) Evolvuntur forte hic ea quae scribit Guibertus in *Epistula ad Philippum Coloniensem*, edita in *Catal. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruxell.*, tom. cit., p. 548.

Signa pudicitiae dant lilia virginitatis,
 Flos alios flores transit odore bono.
 265 Iste redemptorem flos protulit ; iste decore
 Plus reliquis laudis, plusque valoris habet.
 Quae diadema parat patientia flore rosarum
 Innuitur, proprio sanguine saepe rubens.
 Nemo coronatur nisi quem patientia victrix
 270 Donec ad extremum sit comitata diem.
 Si rosa martyrium signet, quasi tincta rubore
 Sanguinis, absque tamen sanguine martyr eris.
 Semper habes etenim cum quo patientia fortis
 Pugnet : si bonus es, fer patiendos malos.
 275 Vix Abel absque suo Cain reperitur ; ut ergo
 Sis Abel, a Cain ¹ te mala ferre decet.
 Per Gyezi, si vis Heliseum te fore ; non est
 Absque suo Iuda Christus in orbe manens.
 Aspice Martinum, qui tot contraria iustis
 280 Totque feros homines sic patiendos tulit.
 Praefatos flores habuit Turonicus, immo
 Floribus ex variis intitulatus erat.
 Flore nitet palmae, quia mente fidelior isto
 Nullus in hac vita degere posset ² homo.
 285 Flos fidei nisi sit et rectus et integer, omnes
 Quotquot erunt flores dote salutis egent.
 Pura fides et opus salvant, tamen otia ducit
 Sola fides tantum, si sibi desit opus.
 Sed Martinus opus fidei complevit : hic ergo
 290 Fert fidei florem quem bene palma notat.
 Flos ficus dat signa spei, quo flore decorus
 Sic erat, ut nimia spes sibi paene foret.
 Paene quod ultra ius et quam quod credere fas sit
 Hic homo sperabat de bonitate Dei.
 295 Non sperare licet plus quam speravit : et inde
 Flore spei rutilat hic recolendus homo.
 Nec flos vitis abest in eo qui signat amorem
 Quo Deus et frater exstat amandus homo ³.
 Per vinum signatur amor quod inebriat : hic nam
 300 Quem divinus amor imbuit, ebrius est.
 Immemor esse sui solet ebrius : omnia prodit,
 Omnia contemnit, omnia tuta putat.
 Non meminit rerum, nullum timet, omnia quaeque
 Possidet ut paleae despiciuntur ei.

¹ Chain 1. — ² potest 2. — ³ vv. 297, 298 om. 2.

Taliter, immo magis est ebrius ille vel illa 305
 Quem divinus amor spernere cuncta docet.
 Cedit amor terrae tamquam faex spretus, ubi se
 Ingerit aeternae nobilitatis amor.
 Aspice Martinum, qui caeli tactus amore
 Exultat, et patris regna perampla fugit. 310
 Isti tantus erat divini fervor amoris
 Ut nihil humanum mente placeret ei.
 Nullus amare Deum, fratremque decentius isto
 Posset, et utrisque reddere quae sua sunt.
 Hic igitur vitis merito florem gerit, a quo 315
 Et Deus et frater debita iura capit.
 Per violas humiles signantur, humillimus iste
 Vir fuit et violam vendicat iste sibi.
 Nec rosa fallit eum, quia toto tempore vitae
 Sanguinis et carnis mortificavit opus. 320
 Lilia Martinus in se gerit, inviolata
 Corporis et meritis virginitate manens.

VI

Iste vir in vita placavit monstra, sub isto
 Obruta monstrorum turba maligna ruit.
 Monstrorum caput est genitrixque superbia, de qua 325
 Nascitur invidia, pestis amica necis.
 Est et avaritiae monstrum deforme, lupino
 More rapax, nunquam sufficienter habens.
 Bellua luxuriae sordet, mulcensque propinat
 Virus mortis et est fetida plena lue. 330
 Ut brevitate loquar, monstrorum stirps mala tota
 Sub pede Martini mortificata silet.
 Primitus occubuit calcata superbia; post hanc
 Turba malae prolis non habuere locum.
 Integer a vitio, vitiorum monstra potenter 335
 Interimit purus corpore, mente, manu.
 Strenuus, insignis, constans, secatur, arguit, arcet
 Prava, scelus, sathanan, vi, pietate, prece.
 Magnificus, rigidus, pius, ammonet, exsecrat, aufert
 Iura, nefas, odium, voce, rigore, manu. 340
 Dissipat, aedificat, terret, sacer, almus, erilis
 Impia iura, reos, dogmate, more, minis.
 Erigit, intitulat, docet, exemplar, via, forma,
 Spem, clerum, populum, vi, meritis, opere.

345 Est bonus, est melior, est optimus, et bonitatis
 Quartum si liceat posset habere gradum.

VII

Hic eremitarum meritum superat, quia vixit
 Inter iniquorum millia sanctus homo (1).
 Non eremita videt reproborum prava, nec eius
 350 Propositum plebis turbida cura gravat.
 Est eremus secreta quies, mundique tumultu
 Libera, mundanus nil ibi luxur obest.
 Non eremi latebras coluit Turonicus, immo
 In medio populi luxuriantis erat.
 355 In fornace tamen vitiorum purus, ut aurum
 Quod rogos urit, et hoc purius inde facit.
 Est honor abbatum, monachorum gloria, iuris
 Semita, virtutum fomes, honoris iter.
 Ordinis est speculum, docet omnes; omnia factus
 360 Omnibus, aetatem quamlibet iste docet.
 Fulget ad exemplum pastoribus; istius actus
 Debent pontifices et sacer ordo sequi.
 Sed modo dissimili cultu, modo dispare vita
 Distat ab hoc sancto pontificalis apex.
 365 Quis modo pontificum fit pauper sponte? quis hic est
 Qui modo se cinere cilicioque tegat?
 Qui phaleras et equos et honorem respuit orbis?
 Quis nihil humanae laudis honore facit (2)?
 Talia Martinus fugit, qui laudis honorem
 370 Sprevit et inter opes semper egenus erat.
 Non consanguineos sublimat honore; sed illos
 Quos morum gravitas approbat esse probos.
 Praebendas praebet dignis, non vox epithetum
 Mutat in antiphrasin, re comitante sonum.
 375 Fecit in ecclesia quicquid decet, ordine recto.
 Sicut apostolica dogmata sacra docent.
 Hic erat in mundo peregrinus et hospes et exul,
 In terris ¹ habitans corpore, mente polo (3).
 Pauper in hoc mundo vixit; nunc dives in astris

¹ terras 1, 2.

(1) Cum his et sequentibus conferendus Sulp. Sev. *Dialog. I*, 24, 25. Ed. cit., pp. 176 sqq. — (2) Cfr. Epistulam Guiberti supra editam, n. 12, p. 298. — (3) Sulp. Sev. *Vita S. Martini*, c. xxvi, 2. Ed. cit., p. 136.

Regnat, et aeterni culmen honoris habet. 380
 Plurima restat adhuc recitanda probatio laudis;
 Sed rudis artis egens pauca referre scio.
 Haec mihi sufficiant, brevitās succincta peroret;
 Nam lyra delirat si brevitatis eget.
 Iste potens meritis tot dotibus intitulatus 385
 Obtineat nobis dona salutis. Amen.
 Quo nascente, suum virtus prospexit alumnū;
 Regna mihi video, regna parantur, ait ¹.

VIII

Haec tibi Gemblaci, pater optime, mitto sagaci,
 Qui vice veraci fers habitum monaci. 390
 Salve, vive, vale, iubar ordinis es speciale,
 Dogmaque vitale, nulla patrando, vale.
 Haec tibi transmittō, pater alme, per haec metra scito,
 Si vis, non dubito, claustra subire cito.
 Claustra subire volo, tua tantum, cetera nolo, 395
 Sed sub te solo, tu vir es absque dolo (1).
 In cordis thalamo te nocte dieque reclamo;
 Te, plus quam calamo scribere fas sit, amo
 Causa pontificis te diligo quem benedicis;
 Cui prece te subicis, sedulitate vicis. 400
 Martini dico, cui vultu plaudis amico,
 Qui nitet in vico signifer angelico.
 Est tibi grande bonum talem coluisse patronum:
 Sic capies donum luminis ante thronum.
 Hic ita sublimis meritis tam dives opimis 405
 Te trahet ex imis ad loca celsa nimis.
 Iste potest equidem placitum quicquid sit eidem,
 Tam nova vel totidem dans sibi signa, fidem
 Gemma sacerdotum, tot habens insignia dotum,
 Ipse potest totum quod velit atque quotum. 410
 Lux est pontificum, clerum monet esse pudicum,
 Dedocet obliquum per populum reliquum.
 Cuilibet aetati monet huius vita beati
 Nullius errati velle pericla pati.
 Est iubar ecclesiae, consors super astra Mariae 415

¹ vv. 386, 387 hoc loco 1, 2, sed male; forte inter 381 et 382 inserendi.

(1) Vide quae de hisce versibus supra notavimus, p. 307.

Virginis eximiae, lumen uterque viae.
 Hicque gregis superi par iure tenetur haberi,
 Tanta liquet fieri gloria talis eri.
 Hunc patriarcharum laudamus in agmine clarum ;
 420 Dote prophetarum non nitet iste parum.
 Quem, bone domne, colis, rutilat plus lumine solis ;
 Plus generat sobolis quam patriarcha polis.
 Dona prophetiae, quae sunt bona rara sophiae,
 In dotum serie sunt sibi nota pie.
 425 Ense trucidatis et sanguine martyrizatis
 Pro sibi collatis par liquet esse datis.
 Martyr hic est vere, non sanguine dico rubere,
 Sed reliquo genere, cilicio, cinere.
 Est confessorum quasi flos, quasi lumen eorum,
 430 Hunc quasi flos florum ditat honore chorum.
 De se praeterea laetatur casta chorea
 Et pro virginea dote potitur ea.
 Vita sui tota, veneris lue nempe remota,
 A vitiis lota canduit absque nota.
 435 Summis personis merito, virtute, coronis,
 Est comes et donis innumerisque bonis.
 Ergo, pater care, fac quod facis, hunc venerare,
 Ut velit in iubare sic tibi regna dare.
 Quem colis, hunc sequere, virtutibus huius inhaere,
 440 Et carnis miserae noxia quaeque tere.
 Si caro subtus abit, tunc te Martinus amabit,
 Tunc te ditabit, tunc tibi regna dabit.
 Huius pontificis mos est ut reddat amicis
 Grandia pro modicis, cum venit hora vicis (1).
 445 Nullus amicus ei datur unquam pernitiei,
 Sed facit ante Dei quos amat ora vehi.
 Nunquam Martinus sibi caris est peregrinus,
 Quod vult divinus hos fovet ipse sinus.
 Si sibi servieris, per eum super astra veheris
 450 Nil tibi cum miseris, sed benedictus eris.
 Desipio temere, dum te praesumo docere,
 Quem novi sapere cuncta scienda fere.
 Silvius ligna gero, plus plenius addere quaero :
 Sic ego stultus ero ¹, si tibi nota fero ².

¹ stulta fero *supra* lin. 1, 2. — ² doctorero *supra* lin. 1, 2.

(1) Epist. Guiberti, n. 12, *supra*, p. 299.

Ligna fero nemori, vel ad haec maris addo liquori (1), 455
 Si tibi doctori praedico, par pecori.
 Nam si dormires, plus me per somnia scires;
 Ingenii vires sunt tibi, mente vires.
 Nulla mihi ratio, quia sensu bestia fio;
 De nimis egregio praesule pauca scio. 460
 Hoc scio pro vero, si sim quasi maior Homero,
 Gesta sui numero scribere non potero.
 Hoc scio, per verum sua virtus quaque dierum
 Et seriem rerum praeterit et numerum.
 Cognita Martini per nullius ora latini 465
 Gesta forent homini, pleniter hoc memini.
 Mens hominis misera nesciret tot bona vera,
 Tot nova ¹, tot vetera, totque salutifera.
 Plura loqui dubito, ne rustica verba perito
 Quae tibi transmitto sint onerosa cito. 470
 Sancte pater, sileo, te pro crucis oro trophaeo,
 Ut mihi claustra reo des homo plene Deo.
 Finio metra, pater, te spiritus horreat ater,
 Teque Dei mater ter beet atque quater.
 Claudio, pater, carmen, te summum ducat ad agmen, 475
 Dans tibi solamen, praesul amicus. Amen.

¹ bona 1, 2.

(1) Similia in carmine iam edito in *Catalog. codd. hagiogr. bibl. reg. Bruzelli*, pp. 530-532, et cum his connexo, ut monuimus. Sic, p. 531 :

“ Potestne iuvare
 Campum spica, nemus virgula, stilla mare? „

TRANSLATIONES S. ANIANI

CARNOTENSIS EPISCOPI

ANNIS 1136 ET 1264 FACTAE

EDIDIT

R. D. A. CLERVAL

IN SEMINARIO CARNOTENSI

SACRAE THEOLOGIAE ET HISTORIAE ECCLESIASTICAE PROFESSOR.

Die 2^a septembris anni 1134, Carnotensem sedem obtinente Gaufrido de Lèves (1116-1148), qui S. Yvoni successerat, cum vehementi incendio pars antiquae civitatis conflagrasset, accidit ut ecclesia etiam combureretur quam fundaverat S. Anianus, quintus Carnotensis episcopus, quaeque nomen a fundatore acceperat. At quamvis tanta vis fuerit ignis, ut omnia quae in sacra aede continebantur, quin et ipsa capsula, quae in majori altari posita S. Aniani reliquias servabat, incendio perirent, tamen miraculo factum est, ut illaesa manerent pretiosa pignora. Evolutis vero annis duobus, cum jam partim instauratae essent sacrae aedes, sancti reliquias in pristinum locum sollemni pompa reposuit cum clero suo episcopus, et annuam celebritatem instituit, qua translationis hujus memoria die 7 decembris recoleretur. Quam ob rem scriptis mandata est hujus translationis historia, quae in novem lectiones distributa in officio illius diei recitaretur.

Rursus post elapsam saeculum, sedente in urbe Carnotensi Petro de Mincy (1260-1276), flammis interijt die 10 junii anni 1262 cum urbe fere tota, ecclesia etiam sancti Aniani et sancti confessoris capsula, salvis tamen reliquiis. Facta est ideo die 11 junii anni 1264 nova earum translatio ab episcopo et clero, et altera instituta festivitas, quae die 10 junii celebraretur; postea etiam rerum tunc gestarum scripta est narratio, officio diei inserenda.

Non ignorarunt nostrates historici sollemnitates illas tum diei 10 junii, tum 7 decembris (1); quarum altera adhuc celebratur; prima in missali Carnotensi

(1) Cfr. v. g. vetus chronicon anno 1389 scriptum, quod in *Cartulaire de N.-D. de Chartres*, edid. E. de l'Épinois et L. Merlet (1862), tom. I, pp. 18 et 24. Hoc chronicon, quod commemorat duo incendia duasque translationes et sollemnitates duas, de quibus in opusculis infra edendis sermo est, tamquam fontem adhibuerunt omnes, qui de rebus ecclesiasticis dioecesis Carnotensis egerunt, nostrates scriptores inde ab Seb. Rouillard (1609) usque ad E. de l'Épinois (1854). Duarum sollemnitatum mentio etiam, ut par est, fit in calendariis breviorum Carnotensium manuseriptorum saeculo XIII posteriorum, ut sunt codices Carnotense 272 et 476.

anno 1560 excuso inscripta etiam legitur, at jam abest a missali anno 1625 jussu R. D. Leonoris d'Estampes edito. Nec translationum duarum narrationes incognitae manserunt, quamquam secunda plerosque latuit, ut v. g. compilatores *Galliae christianae* (1) et *officiorum propriorum ecclesiae Carnotensis* (2). Hanc certe propriis oculis non usurparunt Rouillard (3), Bulteau (4) et E. de l'Épinois (5), utpote qui alterum incendium anno 1271 accidisse perperam tradant. Et quamvis utramque adhibuerit Souchet (6), neutra tamen typis est mandata (7). Illas jam proferimus, quas ex codicibus hisce tribus exscripsimus :

1. Codex Carnotensis, Bibl. civitatis, signatus num. 190, exaratus maxima ex parte saec. XII, partim etiam saec. XIII-XV. Fuit olim capituli Carnotensis. Continet a) fol. 10^v aliquam relationem incensae anno 1134 civitatis, auctore coaevo et incendii teste, atque ipso saec. XII in codice descriptam ; — b) fol. 278^r-279^v narrationem primae translationis, anno scilicet 1136 factae. Haec folia saec. XIII exeunte vel ineunte XIV exarata sunt.

2. Codex Carnotensis, Bibl. civitatis, signatus " 2° part. ", 52, exaratus anno 1373; vocatur *Apothecarius moralis monasterii S. Petri Carnotensis*. Continet fol. 198^v-200^v narrationem primae translationis.

3. Codex Carnotensis, Bibl. civitatis signatus num. 473, tom. I, exaratus saec. XV. Continet fol. 25^v-29^r narrationem primae translationis, et fol. 374^v-377^v narrationem secundae, ab altero scriba non multo recentiore descriptam.

Antequam vero tria haec documenta, narrationem scilicet incendii et utriusque translationis, proferimus, de ultimis duobus agendum paucis est. In primae translationis narratione tres partes distinguere licet : primam (lectiones 1-3), qua auctor sancti Aniani virtutes laudibus multis prosequitur, quin tamen ullam rem dicat, quae historicum momentum habeat; alteram, in qua profert tum cultum ipsi a suis in Carnotensi sede successoribus exhibitum (lect. 4, 5), tum res ab eo in episcopatu gestas, quantum memoriae proditae sunt (lect. 6, 7); tertiam, qua et breviter recensentur incendia quae Carnotensis urbs perpressa est (lect. 8), et fusius narratur incendium anni 1134 et, quae post evenerunt, translatio et sollemnis celebritatis institutio (lect. 9).

Quo tempore legenda haec conscripta sit, difficile est definire. Auctor quidem uno in loco se coaevum rei, quam narrat, testatur, ubi ait : *Sed priusquam clauderentur, singula diligenter oculis perlustrantes et eorum candorem et integritatem pariter admirantes, omnipotentem Deum ... summa cum devotione laudavimus...* (8).

(1) Tom. VIII, col. 1094. — (2) *Officia propria ad usum insignis ecclesiae Carnotensis* (1864), ad d. 7 dec. — (3) *Parthénie ou Histoire de la très auguste et très dévote église de Chartres* (1609), 2e part., p. 149. — (4) *Description de la cathédrale de Chartres...* (1850), p. 302. — (5) *Histoire de Chartres* (1854), tom. I, pp. 230 et 232. — (6) *Histoire du diocèse et de la ville de Chartres* (opus medio saeculo XVII conscriptum, editum vero anno 1868), tom. II, p. 418; tom. III, p. 54. Hunc auctorem secuti sunt Doyen, *Histoire de la ville de Chartres* (1786), tom. II, p. 86; Chevard, *Histoire de Chartres* (an. X), tom. II, p. 75. — (7) Id monent viri docti qui Cartularium N. D. Carnotensis ediderunt, tom. I, p. 3, in adnotatione. — (8) Lect. 9^a, ante finem. Cfr. lect. 8^a init. : *quid de ossibus corporis sui sancti asperimus, ... referamus.*

At legenda ipsa, quae, ut diximus, saeculo demum XIII-XIV codici addita est, non fuit confecta et in officio sancti Aniani adhibita nisi aliquandiu post brevem narrationem incendii, quae legitur fol. 10^v ejusdem codicis, quaeque saeculo XII mediante ab auctore etiam coaevo conscripta est. Post hanc enim narrationem notatur in festo *translationis* sancti Aniani, die 7 decembris celebrando, usurpandas esse lectiones non quidem proprias, sed ex homiliis S. Gregorii Magni desumptas. Unde statuendum putamus legendam illam non statim post primam translationem, sed neque multo interjecto tempore et quidem a rerum gestarum teste esse conscriptam.

Nonnulla in hac leguntur notatu digna : primo quidem nullam saec. XII existisse S. Aniani Vitam scriptam; tum fundatam esse a S. Aniano ecclesiam, in cujus crypta primum tumultu traditus fuerit, postea tamen propter patrata miracula in majori ecclesiae altari collocatus; ibi septem canonicos sacro ministerio fuisse addictos; demum ecclesiam, decurrente tempore, a fundatoris nomine esse dictam. Quisnam antea ejus fuerit patronus, non traditur; et videntur temerarie conjicere qui eam vel S. Dionysio vel SS. apostolis Petro et Paulo consecratam dicant (1). Frustra etiam apud auctorem nostrum quaeras, quae recentiores praesertim nescio quo fundamento retulerunt : quamvis enim Carnotensium episcoporum seriem a temporibus S. Petri repetat, et S. Anianum apostolorum aetati supparem ac martyribus coaevum faciat, ingenue tamen fatetur se nescire quanto tempore quisque primorum episcoporum sederit. De sororibus sancti nonnulla refert; sed non tradit, quod tamen quidam passim venditant, illum ex vico Vauventriers oriundum esse (2) aut Carnoti in domo paterna ecclesiam supra memoratam fundasse (3); neque tradit Anianum, cum ad sepulcrum decessoris sui sancti Martini oraret, a civitatis populo necopinantem esse deprehensum et in humeros sublatum a porta urbis proxima, quae de S. Michaelae dicebatur, ad ecclesiam majorem deportatum (4); qua ex re originem repetunt nonnulli moris illius, qui usque ad Renatum d'Illiers episcopum (1492) perseveravit, ut hoc modo episcopi, cum prima vice in civitatem intrarent, a quattuor magnatibus deferrentur.

Neque tamen immunis ab erroribus auctor noster est. Cum enim referat (5) quinques flammis vastatam esse Carnotensem urbem, annis nempe 870, 963, 1020, 1030, 1134, notandum est primum incendium anno 858 non 870 accidisse; item hoc tempore, non autem anno 965, Frotholdum cum clero suo ab Hunnis, hoc est a Danis

(1) Sic Rouillard, op. cit., 2^a part., fol. 8^r; Souchet, tom. I, p. 356; Doyen, tom. I, p. 209; Bulteau, p. 301. Animadvertit v. d. E. de l'Épinois (op. cit., tom. I, p. 231), in vitrea quadam ecclesiae S. Aniani a latere septentrionali posita effigiem videri sancti Dionysii secundi ejusdem ecclesiae patroni. — (2) Id affirmat Doyen, tom. I, p. 209, hac sola nisis ratione quod via quaedam Carnoto ad Vauventriers ducens jampridem dicebatur "via sancti Aniani". — (3) Ita Rouillard, 2^a part., p. 149. — (4) Ita idem ibid., fol. 7^v; Doyen, tom. I, p. 209; Chevard, tom. I, p. 235. Legenda quidem (lect. 1^a extr.) utitur verbo *deportatur*; at inde erui non potest quod auctores citati asserunt. — (5) Lect. 8^a.

Hastingii, esse trucidatum; tandem animadvertendum annum 1020 convenire cum anno decimo quarto Fulberti (1006-1028), non cum quarto; quem errorem suspicatus esse videtur scriba vel corrector *Apothecarii morali* supra memorati: nam hunc locum legendae emendare conatus est.

Sed jam de secundae translationis narratione est agendum. Quamquam nonnisi in codice saec. XV exarato eam repperimus, scripta tamen videtur ab auctore coaevo, et rerum gestarum teste, non multo post mortem Petri de Mincy Carnotensis episcopi († 1276), ut in sollemnitate recitaretur, quam idem episcopus instituerat. Prima pars narrationis seu septem priores lectiones verbo tenus relationem primae translationis repraesentant, nisi quod nonnulla subinde omissa sunt. Et in codice quidem 190, ex quo librarius codicis 473 tom. I has lectiones exscripsit, in marginibus subinde inscriptum est: *usque hic*; quae notae cum locis in hac secunda narratione omissis conveniunt. Breviter inde commemorat quinque incendia, de quibus in narratione prima sermo erat, et incendium anni 1262 *civitatis Carnotensis sextam combustionem* dicit; silentio nempe premit incendium anni 1194, quo licet ecclesia S. Aniani laesa non fuerit, cathedralis tamen ecclesia tota interiit. Sed id e consilio fecisse videtur; neque enim illud ignorabat, cum tunc tandem integre instaurata esset cathedralis ecclesia, quae anno 1260 sollemniter erat consecrata. Ast grassabat tunc temporis apud Carnotenses certum fixumque consilium, ut majorem ecclesiam a sancto Fulberto post incendium anni 1020 aedificatam contenderent, ita ut vel e codicibus eraderent notas chronologicas, quae sententiae suae adversarentur (1).

Antequam finem huic praefationi imponimus, libet sacrarum illarum reliquiarum fata breviter prosequi. Si fides sit E. de l'Épinois (2), conquisitio facta est anno 1730 in archivo ecclesiae S. Aniani litterarum authenticarum, quae de his reliquiis agerent; at frustra. Neque cognoscebant tunc temporis legendam infra edendam. Tradit quidem Rouillard suo etiam tempore (1609) superfuisse capsam jussu Petri de Mincy fabricatam et "laminis argenteis cuproque deaurato tectam"; sed non multa auctoritate scriptor ille pollet; ceteroquin certum est novam capsam saeculo XVII confectam esse a quodam Duhan, aurifabro Carnotensi. Id ex Anquetin (3) et Sablon (4) novimus, qui narrant capsam illam prae ceteris splendore suo micuisse, cum anno 1681 fieret sollemnis pompa in abbatiam Josaphat ad pluviam impetrandam. At anno 1774, reseruit R. D. de Fleury, episcopus Carnotensis, die 6 decembris sacram capsam; qua de re ita breviarium jussu R. D. de Lubersac anno 1783 editum (5): *Anno Domini 1774 ossa beati praesulis visitata fuere, quaedam semiusta et fuso vitro cohaerentia inventa sunt, et in capsula exquisita deaurata... servantur*. Litteras authenticas de ea visitatione scripsit tunc

(1) Cfr. Rossard de Mianville et Chasles, *Recherches sur l'époque à laquelle l'édifice actuel* (ecclesiae majoris Carnotensis) *a été construit*, ad calcem libri miraculorum Virginis Carnotensis editi a G. Duplessis (1855). — (2) *Histoire de Chartres*, tom. I, p. 232. — (3) *La Beausse desséchée* (1681). — (4) *Histoire de la très sainte et très vénérable église de Chartres* (1671). — (5) Part. hiem., ad d. 7 dec., in officio sancti Aniani, lect. 6^a.

* temporis parochus, quae adhuc in registro parochiae sancti Aniani leguntur jam in aedibus civitatis (*la mairie*) servato (1). Ex quibus litteris edocemur aliquot alias litteras authenticas in capsâ tum inventas esse atque in eadem repositas; unde colligere est pluries jam antea vel visitatas esse reliquias vel ex alia capsâ in aliam translatas. Tradit breviarium Carnutense nuper (anno 1864) editum capsam supra designatam tempore magnae perturbationis gallicae esse violatam; quae res nullo documento confirmatur, at probabilis aliquatenus est, cum jam hae reliquiae perierint. Harum perparva tantum fragmenta remanent adhuc, ut fertur, fuso vitro cohaerentia, quae prius in valetudinario (gallice *Hôtel-Dieu*) servata fuere ibique authentice anno 1808 recognita (2). Inde translata est, nescio quo modo, capsâ illa in ecclesiam sancti Aniani; ast anno 1829 ecclesiae parochus sacras reliquias in novam capsam posuit, qua de re monumentum authenticum scripsit (3), quod cum litteris anni 1808 etiamnum in hac nova capsâ inclusum est.

(1) Harum litterarum, quarum hic tenorem damus, et simul binarum infra edendarum, copiam nobis fecit vir humanissimus R. D. Guérin, olim parochiae S. Aniani, jam majoris ecclesiae Carnotensis vicarius. Sunt autem hae litterae hujusmodi :

L'an 1774, le mardi 6 décembre, Mgr de Rosset de Fleury, évêque de Chartres et grand aumônier de la Reine, a visité les reliques de St. Aignan de notre paroisse, contenues dans le reliquaire : ce qui est prouvé plus en détail par le procès-verbal qu'il en a fait et qui est scellé avec plusieurs précédents : le tout a été aussitôt renfermé dans la présente châsse réparée par les soins et à la prière de Me Noël Marie, prêtre, bachelier en droit, curé et chanoine de cette église et devant Louis Bruant, marchand drapier, Michel René Supersac, marchand épicier, et Simon Urbain Langlois, marchand de bois, tous trois marguilliers de notre paroisse, et cela à la satisfaction de tous les habitants qui ont demandé qu'elle fût exposée à la vénération du public : ce qui a été exécuté le lendemain, jour de St. Aignan, notre patron.

A Chartres, ledit jour et an que dessus.

MARIE,

curé de St-Aignan de la ville de Chartres.

— (2) En litteras de hac recognitione authenticas :

L'authentique des Reliques de St. Aignan, déposées dans une châsse représentant un évêque placée sur l'autel de la chapelle de l'Hôtel-Dieu du côté de l'évangile, a été remis à ma sœur supérieure dudit Hôtel-Dieu pour être déposé dans les archives de ladite maison, avec plusieurs autres authentiques par moy soussigné, prêtre, président du conseil de Mgr l'évêque de Versailles, séant à Chartres, ce 11 juillet 1808.

MITOUFLET,

pr. du cons. episc.

— (3) Illud etiam hic damus :

Les reliques de St. Aignan, évêque de Chartres, déposées dans une châsse représentant un évêque et dont la lettre authentique a été remise le 11 juillet 1808 par M. Mitouflet, président du conseil de Mgr l'évêque de Versailles, à la supérieure

Hae reliquiae adhuc in ecclesia S. Aniani fidelium devotione coluntur. Sanctus siquidem episcopus a multo tempore ab iis invocatur qui porriginis morbo laborant (1); quod ut faceret vulgus, motum videtur similitudine consonantiae, quae in lingua vernacula inter nomen sancti (*Saint-Aignan*) intercedit et nomen morbi (*la teigne*).

Sed de his haecenus. Unum omisimus indicare, quo tempore vixerit sanctus Anianus. Quaerat enim quispiam num anno circiter 200. ut multi asserunt (2), vixisse dici possit ille, qui nobili diviteque genere ortus, episcopus a clero, magnatibus et populo electus et magna pompa ad ecclesiam suam deductus, a pluribus pontificibus consecratus sit; qui tres suas sorores Domino in perpetua castitate devoverit, ecclesiae suae villas quasdam acquisierit, splendidam aedem Deo suo extruxerit, sorores suas atque se ipsum in crypta ecclesiae sepulcro committi jusserit. Nolim definire.

de l'Hôtel-Dieu pour être placée dans les archives de ladite maison, ont été le 20 juillet 1829 retirées de ladite chässe et placées le 2 décembre 1829 en présence de M. Pasteau et M. L'Anglois, vicaires de la paroisse St-Aignan, dans une chässe représentant un portail gothique et surmontée d'un évêque. La bénédiction de laquelle chässe a été faite par M. Lesage, vicaire général du diocèse de Chartres et curé de St-Aignan, le 5 décembre 1829.

En foi de quoi, nous, vicaire général du diocèse de Chartres et curé de St-Aignan, avons signé le présent procès-verbal auquel a été apposé le sceau de Mgr l'évêque de Chartres et qui a été contresigné par le secrétaire de l'évêché.

A Chartres, le 5 décembre 1829.

Loc. sigilli

LESAGE, c. de St-Aignan, vic. gén.

ep. Carn.

Par mandement :

OLIVIER, chan. hon., secr. de l'év.

(1) Die 2 maii anni 1792 postularunt matronae, quae hujusmodi aegrotos curabant, cellam quandam ecclesiae contiguam, sive eandem, qua prius fruebantur, sive aliam, ut ibi piam sollicitudinem in eos exercere pergerent (Ex registro deliberationum municipalium). — (2) Quicumque vetus chronicon sequuntur auctorem et scholae historicae, quam traditionalem dicunt, adhaerent, hoc tempore floruisse sanctum Anianum asserunt; quibus adstipulatur in catalogo episcoporum, quem operi suo praefixit, compiler *apothecarii moralis*. Contra Cartularii D. N. Carnutensis editores, v. d. E. de l'Épinois (*Hist. de Chartres*, tom. I. p. 19) et auctores *Galliae Christianae* (tom. VIII, col. 1094), a proferenda quidem sententia abstinere, sed recentiorum aetatem sancto Aniano assignari malunt. Auctor legendae liturgicae de eodem sancto, quae proprio Breviarii Carnutensis (1864) inserta est, illum post sanctum Martinum Turonensem vixisse dicit; ast id per imprudentiam fecisse videtur, cum non consonet haec sententia cum his, quae in aliis legendis idem auctor profert. Qui huic ultimae sententiae adstipulantur, nituntur testimonio Sulpicii Severi (dial. III, num. 2), ubi dicitur sanctus Martinus, cum Carnotum in itinere visitaret, circa se tum habuisse episcopos Valentinum atque Victricium; jam vero Valentinum illum eundem esse volunt cum episcopo Carnotensi ejusdem nominis, cui successit Martinus cognomento Candidus, post quem sedit sanctus Anianus. Sed an hoc recte? De his omnibus cfr. E. de l'Épinois, tom. I, p. 422.

* I.

[DE INCENDIO ANNI 1134 ET PRIMA TRANSLATIONE.]

Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo tricesimo quarto facta est combustio magna Carnoti. Combusta est igitur ecclesia beati Aniani confessoris et ecclesiae Carnotensis pontificis et pervenit ignis usque ad sepulcrum
 5 illius. Sed, Deo miserante, extracta sunt ossa illius, auro quod per ignem probatur, ut nos ipsi vidimus, pulchriora. Restaurata igitur parte ecclesiae domnus Gaufridus episcopus, qui post Ivonem episcopum Carnotensem primus ecclesiam rexit, astantibus nobis, transtulit ossa beati Aniani
 10 confessoris atque pontificis nostri in optimo ipsius ecclesiae loco; quo nunc quiescunt. Statutum est igitur ab episcopo praenominato et ab ecclesia Carnotensi ut festivitas translationis in perpetuum celebretur septimo idus decembris. Nos autem quod vidimus certa revelatione posteris legenda
 15 descripsimus.

** II.

De translatione sancti Aniani Carnotensis episcopi.

Lect. 1^a. Hic itaque vir beatissimus Anianus natalibus insignis, ampla praediorum possessione spectabilis, moribus suavis, scientiae laudibus ¹ celebris, fide fortis, castus sed
 20 humilis, et supereminens ardore caritatis, non solum civibus suis, sed et vicinarum civitatum incolis, religionis fama mirabilis habebatur. ² Igitur beato Martino Carnotensis civitatis episcopo, magnorum meritorum et virtutum viro, felicitatis

¹ laudabilis 2. — ² Lect. II *add.* 3 b.

* Ex cod. Carnotensi 190, fol. 10^v. — ** Ex codd. Carnotensibus 190, fol. 278^r-279^v (= 1); * 2° part., 52, fol. 198^v-200^v (= 2); 473, tom. I, fol. 25^v-29^r (= 3 a) et fol. 374^v-376^v (= 3 b).

aeternae januam ingresso, universi cleri vel ¹ procerum plebisque communi consensu, sanctus Anianus eligitur, et quae jam diu felicibus ejus meritis debebatur, in sede pontificali cum magna gloria laudibusque divinis, ad ecclesiam beatissimae Dei genitricis Mariae deportatur, ubi ab episcopis, ⁵ jubente simul et juvante Domino, consecratur, et ad pascendas et tuendas oves dominicas, pastoris et sponsi nomen officiumque sortitur.

Lect. 2^a 2. Accensa vero et posita super candelabrum in domo Domini lucerna, latius et clarius coepit radios suae ¹⁰ sanctitatis diffundere, ardorem fidei suae dilectionis succendens in cordibus auditorum verbo catholicae praedicationis et exemplo sanctae operationis. Adeptus namque pontificalem cathedram omnibus saeculi voluptatibus curis negotiis pompis, carne mente actu et habitu renuntiavit, prius ostendens in se quod docuit, prius implens quod jussit. Qui novellam dominicae vineae plantationem ³ quanto minus radicatam et incultam suscepit, tanto laboriosius desudavit, vepres et spinas quae super eam ex errore recentis adhuc gentilitatis ascenderant extirpare curavit, et per bonorum operum fecunditatem eam plantationem ⁴ fidelem et germen ²⁰ delectabile Domino facere numquam cessavit.

Lect. 3^a 5. Caelestis itaque militiae signifer et venturi praeco iudicii venerabilis pontifex Anianus, blandiendo terrendo obsecrando sibi commissos filios admonebat ⁶ et tanto discretionis moderamine verba librabat, ut nec terrendo spem frangeret nec mulcendo negligentes redderet. Rudes populos et adhuc indigestam erroris veterani crudelitatem ructantes evangelicae praedicationis et novo doctrinae spiritalis antidoto refovebat, et ne reprobis praedicator efficeretur, vitae ³⁰ sanctitate et jugi victus abstinentia carnem castigans, obstinatos quorundam animos hinc ratione convincebat, inde formabat exemplo. Confirmabatur veritas verborum frequenti virtute signorum; quae etsi scripta non inveniuntur,

¹ et 3 b. — ² Lect. III^a 3 b. — ³ et ⁴ plantacioni 2. — ⁵ Lect. IV^a 3 b. — ⁶ (sibi-admonebat) om. 3 b.

per eum tamen et facta creduntur, et effectum jugi usque hodie sentiuntur.

Lect. 4^a ¹. Quapropter non scandalizetur auditor, si tanti patroni nostri tantique pontificis Aniani vitam vel miracula
 5 scripta non inveniatur, cum praeter spiritualia beneficia, quae devote petentibus se fidelibus cotidie largitur, sanctitatem ejus, et patrum auctoritas et pontificalis dignitas et nostris temporibus ostensa miracula crebra testantur. Auctoritate quidem omnium sibi succedentium pontificum Carnoten-
 10 sium scimus credimus et tenemus hunc gloriosum patronum Anianum pro sanctitatis suae merito dignum, venerandum, devote celebrandum, et ipsum pium interventorem apud Deum pro nostris excessibus fideliter exorandum, cum ipsi eundem advocatum et mediatorem ante tremendam judicis
 15 summi sententiam fideliter atque suppliciter expetierunt, cui non solum dignitatis officio sed et sanctitatis merito postea juncti sunt.

Lect. 5^a. Cui dubium est quanti meriti, quantae ² sanctitatis eum esse sancti ³ successores ejus crediderunt, cui quam ipse
 20 fundaverat et construxerat ecclesiam, in honore nominis sui dedicaverunt, cujus sacratissima ossa de sarcophago, in quo sepultus fuerat, inter sorores suas in inferiori crypta reverenter extulerunt et in superiori basilica cum omni honore et reverentia super sanctum altare decenter collocaverunt, et
 25 qui ante ⁴ sacratissima membra laudes Deo canerent septem canonici ordinis ministros deputaverunt. Porro quod pontificalis dignitas merita sanctitatis ejus commendet, evidenter ostendamus ⁵. Directis a beato Petro apostolo Saviniano et Potentiano sanctis martyribus ad urbem Senonicam, Altinus
 30 et Eodaldus collegae ipsorum et comministri verbi Dei missi sunt ab eis ad urbem Carnotensem. De quibus in passione supradictorum martyrum ita scriptum est : “ Videntes autem sancti Dei quod fidelium ibi esset non minima multitudo, in veneratione Dei genitricis Virginis Mariae infra muros

¹ Totam lectionem om. 3 b. — ² quanteque 2. — ³ sancte 3 b. — ⁴ ejus add. 3 b. —
⁵ Lect. vi^a add. 3 b.

urbis ecclesiam Domino sanctificando dedicaverunt et ibidem uniuscujusque officii servitores sigillatim efficaciter praelegerunt „.

Lect. 6^a 1. Quibus verbis manifeste declaratur et clerum populo et clero pontificem ordinatum, quem secundum catalogum episcoporum Adventinum legimus et credimus primum hujus civitatis episcopum consecratum. Huic ² successit Obtatus, Obtato Valentinus, Valentino Martinus, Martino patronus hic noster Anianus. Quibus ³ invicem sibi ⁴ succedentibus quantum temporis effluerit aestimare possumus, ¹⁰ non affirmare. Hoc autem ⁵ veraciter fateri possumus, apostolorum temporibus vicinum et martyrum temporibus floruisse sanctum Anianum. Qui ⁶ sub procella christianae persecutionis non supercilio fastus saecularis, non ambitione praelationis, non ingluvie corporeae voluptatis, regimen ¹⁵ pontificale suscepit, certus quia cum adhuc essent exiguae pontificatus possessiones et intolerabiles, quae christianis inferebantur, passiones, pontificalis honor non ambiendus erat sed formidandus, non appetendus sed fugiendus, dum ad minas et contumelias, ad damna et injurias, ad carceres ²⁰ et vincula, ad proscriptionem et exsilia ⁷, postremo ad exquisita novae mortis supplicia sub articulo temporis traheretur; qui, licet vitam finierit in pace, vita tamen martyr exstitit et voluntate.

Lect. 7^a 8. Illud etiam non mediocriter merita sanctitatis ²⁵ ejus accumulatur, quod tres sorores suas Ermenildam ⁹, Mundam atque Dundam ad votum perpetuae castitatis et ad propositum religionis monitis suis et exemplis accenderit, ut neglecto conjugali complexu, hereditatem, quae eis remanserat, per manus ejus Deo traderent et sese consecrari deponerent ³⁰ ¹⁰. Qui gratuitam earum oblationem ¹¹, non jam tum ut frater, sed ut pius ¹² pater, benigne suscipiens, patrimonii sui villas, quae ¹³ usque hodie praedictarum sororum nomina

¹ Lect. viii^a 3 b. — ² cui 2. — ³ qui 3 b. — ⁴ om. 2. — ⁵ tamen 3 b. — ⁶ (Qui-voluntate) om. 3 b. — ⁷ (ad-exsilia) om. 3 a. — ⁸ Lect. viii^a 3 b. — ⁹ Ermenildam 2; Ermenildem 3 b. — ¹⁰ poposcerent 3 b. — ¹¹ oblationi 2. — ¹² sic 2, 3 b post corr.; prius 1, 3 b ante corr. — ¹³ om. 3 b.

retinent ¹, pontificum Carnotensium usui delegavit, et eas de sanctimoniae disciplinis pleniter instruens virgines Christo consecravit. O ² vere Deo dignum antistitem, qui spirituales sororum suarum nuptias celebrat, non maritales, volens eas
 5 in Christo non heredibus sed virtutibus esse fecundas. Vincit amor Dei carnalem affectum, et erogando patrimonium melius obtinet et perdendo felicius possidet.

Lect. 8^a. Sed ut ad certissima et notissima virtutum ejus argumenta veniamus, quid de ossibus corporis sui sancti
 40 aspeximus ad laudem Dei et tam gloriosi confessoris referamus. Ultionis divinae justo quidem et occulto judicio cives isti saepius flagellati sunt; aliquando sterilitate terrae, aliquando peste, aliquando seditione, aliquando bellis et hostili vastitate, aliquando totius civitatis succensione; quae, quan-
 15 tum ab antiquis didicimus et in scriptis antecessorum invenimus, infra ducentorum octoginta annorum spatium quinquies conflagrata, tam in ecclesiis quam in aedificiis fere tota destructa et in solitudinem est redacta. Harum succensionum prima fuit anno ab incarnatione domini octingesimo
 20 quinquagesimo XX°; secunda nongentesimo sexagesimo tertio sub tempore Hunorum, facta caede magna christianorum, in qua interfectus est venerabilis Frothboldus episcopus et maxima pars clericorum suorum ³; tertia vero facta est anno m^o vigesimo, episcopatus domni Fulberti anno III° ⁴
 25 sub ipsa nocte Nativitatis beatae Mariae, in qua non solum ecclesia combusta sed etiam tota destructa est; quam idem episcopus Fulbertus gloriosus, industria sua, labore atque sumptu, a fundamento reaedificavit, et in statu mirae magnitudinis et pulchritudinis sublimatam fere consummavit;
 30 quarta vero facta est anno m^o tricesimo, die tertio idus septembris, domni Theodorici episcopi anno secundo.

Lect. 9^a. Quinta quidem facta est anno m^o centesimo tricesimo III°, quarta feria nonas septembris, in qua fere tota civitate consumpta, sed per mirabilem Jesu Christi

¹ retinentes 3 b. — ² Reliqua om. 3 b, ubi incipit narratio secundae translationis infra edenda. — ³ om. 2. — ⁴ XIII° 2 post corr.

misericordiam suae ¹ genitricis ecclesia a flammis incumben-
 tibus liberata est ²; beati Aniani basilica sanctumque cor-
 pus ipsius a pedibus muro contiguum sed a capite feretri
 altari suppositum ³, ligno quo clauderetur penitus con-
 sumpto, voracibus flammis relictum sed illaesum, miserante ⁵
 Deo, servatum est ⁴. Nam omnibus sancti corporis ossibus
 circum ardente feretro in pavementum decidentibus, nec
 unum confractum, nec alterum in pulverem redactum inven-
 tum est. Et ita integra custodivit Deus omnia ossa ejus, ut
 unum ex his non contereretur ⁵. Quae, domino Gaufrido epi- 10
 scopo procurante, bonae memoriae venerabilis Yvonis suc-
 cessore, diligenter collecta et in mundissima palla sacri
 altaris supposito ⁶ novo pallio, reverenter in crypta reposita
 sunt. Sed cum jam post biennium reparata fuisset ecclesia
 et culminis sui decore vestita, adventus Domini secunda 15
 dominica, quae sancti Nicolai dies celebris habebatur, cum
 universo clero et populo Carnotensi, candelabris praeceunti-
 bus et thuribulis et cum venerabilibus abbatibus ipsius
 civitatis hinc inde manus episcopi piam sarcinam inter
 brachia deferentis adjuvantibus, cum hymnis et laudibus 20
 divinis ⁷, ad altare superioris basilicae reportata et in eodem
 loco, quo prius steterant, biennio et mensibus tribus a com-
 bustione decursis, cum honore debito et reverentia clausa
 sunt. Sed priusquam clauderentur, singula diligenter oculis
 perlustrantes et eorum candorem et integritatem pariter 25
 admirantes, omnipotentem Deum, qui in sanctis suis tam
 mirabilis est, summa cum devotione laudavimus, qui per tot
 annorum curricula, civium pericula, urbis excidia, ecclesiae
 illius incendia, sui sancti pontificis Aniani ossa, tam integra,
 tam incorrupta servasset. Habito vero sermone ad populum 30
 statuit et praecepit praefatus episcopus, ut haec dies transla-
 tionis sancti confessoris atque pontificis Aniani septimo idus
 decembris singulis annis ageretur, et quia in ipsa die festivi-
 tatis sancti Nicholai facta ⁸ celebrari non posset, in crastinum

¹ gloriose 2. — ² om. 2. — ³ superpositum 2, 3 a. — ⁴ *Hic desinit* 3 a. — ⁵ conte-
 retur 2. — ⁶ superposito 2. — ⁷ om. 2. — ⁸ festum 2.

transferretur, et sicut aliae sanctorum festivitates in adventu Domini, non in afflictione et jejunio, sed cum gaudio et laetitia spiritali celebraretur; et cum ordinationis vel depositionis ejus dies ignoraretur, translationis saltem festivitas a fidelibus certo tempore celebrata devotionis et honoris impensi debita praemia mereretur.

* III.

[DE SECUNDA TRANSLATIONE.]

Lect. VIII^a. Sed nunc ad certissima et novissima virtutum et sanctitatis ejus argumenta et ad hodiernae festivitatis materiam veniamus. Post illas quinque civitatis hujus Carnotensis combustiones, in hujus gloriosi antistitis translationis hiemalis historia serius enumeratas, evolutis inde centum XXVIII° annorum curriculis, contigit dictae civitatis Carnotensis sexta combustio. Et priori jam antiquo miraculo aliud, sed non alienum, successit novum miraculum, ad Dei laudem, qui in sanctis suis gloriosus semper est et mirabilis, digne in ecclesia vocitandum et jugi memoriae retinendum. Tempore siquidem venerabilis quondam patris nostri domni Petri Carnotensis ecclesiae septuagesimi tertii episcopi (1), anno incarnati Verbi millesimo CC^o LX° II°, mensis junii decima die, vigilia sancti Barnabae apostoli, universa fere civitas Carnotensis divino fuit sed occulto judicio, prout alias, concremata, gloriosae tamen Dei genitricis et beati Andreae apostoli ejus ecclesiis, miserante Domino, ab incendio hujusmodi praeservatis. Tota igitur hujus patroni nostri basilica conflagrata, campanis etiam ipsius ecclesiae igneo fervore liquefactis et in massam redactis, feretro quoque ligneo, quo sancti hujus patroni nostri ossa sacratissima

(1) Eundem ei locum in episcoporum serie tribuunt catalogi omnes antiqui et vetus chronicon anno 1389 scriptum (*Cartul. de N.-D. de Chartres*, tom. I, p. 24).

* Ex cod. Carnotensi 473, tom. I, fol. 376^v-377^v.

clauderantur circum ardente, et ossibus ipsis super ecclesiae pavementum decidentibus, et obrutis ex turbine lapidum et lignorum concrematorum, ex alto super eadem ossa cadentium, ita ut astans populus jam lamentabiliter plangeret tam venerabilis hujus gloriosi antistitis nostri reliquias, et eas 5 opinaretur ex supercadentibus ignitis lapidibus conquassatas et in cinerem igne consumente redactas, tandem cum fomento simul et igne deficiente ac cessante, ferventior igne populi devotio ad perquirendas, juvante Domino, hujus sancti patris reliquias seu saltem ossium cineres sive minutias, 10 concrematorum lapidum congeriem festinanter aggreditur.

Lect. IX^a. Mox igitur divina virtus et gratia, quae semper digne invocantibus se praesto est, manifestata est. Ille namque qui rubum ardentem incombustum servavit et cum 15 tribus pueris in fornace quartus apparens ignis fervorem et naturam compescuit, hujus athletae sui ossa omnia incombusta et integra custodivit, et fidelibus suis ea fideliter quae-
rentibus efficaciter invenire et velut aurum, quod per ignem probatur, de fornace ignis extrahere et recuperare donavit. Quae, praefato domino Petro episcopo providente, diligenter 20 et reverenter, ut decebat, recollecta et in palla mundissima reposita et ad memoratam beati Andreae ecclesiam, inibi conservanda, pendente sancti hujus Aniani ecclesiae reparatione, honorifice deportata fuerunt. Restaurata vero jam decurso biennio sancti hujus patroni nostri potiore parte eccle- 25 siae, festivo die dicti sancti Barnabae apostoli, per dominum Petrum episcopum, astantibus venerabilibus viris decano (1) et capitulo ac universo clero et populo Carnotensibus, una cum religiosis abbatibus eorumque ac fratrum praedicatorum et minorum civitatis et banleugae Carnotensis conven- 30 tibus, cum hymnis et laudibus divinis, ad dictam ejusdem sancti patris Aniani ecclesiam fuerunt eadem ossa sacratissima, cum honore et reverentia debitis, sollemniter reportata, et in loco pristino, super altare videlicet majus ejusdem suae basilicae, collocata. Habito autem sermone in ecclesia ipsa 35

(1) Erat is Radulphus d'Aubusson.

verbi Dei, voluit et praecepit et in sua mox sequenti synodo
statuit et ordinavit idem episcopus, ut de hac translatione
sancti hujus nostri patris et pontificis Aniani, singulis annis,
in vigilia beati Barnabae apostoli, festum perpetuis tempori-
5 bus celebretur ad laudem, gloriam et honorem summae et
individuae Trinitatis et almi hujus nostri pontificis Aniani ;
qui mentis ejus et precibus, nobis tam sacri ejus sic a tem-
poralis ignis impetu praeservati corporis custodibus obtineat,
ut a cunctis meritis et corporis hostibus et periculis in prae-
10 senti et in futuro a gehennae incendiis liberemur, praestante
Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu
sancto vivit et regnat in saecula benedictus. Amen.

S A N C T I
G E O R G I I C H O Z E B I T Æ

CONFESSORIS ET MONACHI

VITA

AUCTORE ANTONIO EJUS DISCIPULO

(Continuatur. Vid. supra, p. 95.)

CAPUT X. Georgius Antonio calamitates narrat, quæ se puero acciderant. Variæ doctrinæ spirituales. — Ἐν μιᾷ οὖν, συνεσθιοντός μου αὐτῷ μετὰ τὰ ἑσπερινὰ (ἐποίησα γὰρ αὐτῷ μικρὰν σεμέδαλιν), λέγει μοι· Τέκνον Ἀντώνιε, ὅτε ἤμην παιδίον ἐγένετο τὸ ἀνευλόγητον, καὶ ἐξτρεχόμεθα ἐγὼ τε καὶ τὰ συνήλικά μου παιδιά καὶ 5 ἐλιθάζομεν τὰς κεραταίας καὶ ἐχαλοῦμεν τὰ κεράτια καὶ ἡσθίομεν. Ἀλλὰ γράψον, τέκνον, καὶ τοῦτο. Ἐγὼ δὲ, θαυμάσας πῶς ἔγνωκε τὰ βουλευόμενα τῆς καρδίας μου, λέγω αὐτῷ· Καὶ τί ἐστὶ, πάτερ ἄγιε, τὸ ἀνευλόγητον; Λέγει μοι· Παιδεία Κυρίου γέγονε κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους· καὶ 10 ὅσους ἂν ἄρτους καὶ ἐψητὰ παρετίθη τις τῇ τραπέζῃ, εἰ καὶ ὀλιγοὶ ἦσαν οἱ κατή-

Fames, CAPUT X. Georgius Antonio calamitates narrat, quæ se puero acciderant. Variæ doctrinæ spirituales (1). — Aliquando igitur quum cœnarem cum eo post vespas (paraveram quippe ei modicam similaginem), dicit mihi : *Fili Antoni, quando puerulus eram, accidit maledictum, et egrediebar cum coætaneis excutiebamusque lapidibus siliquastra et cornicula, quæ comedebamus. Sed scribe, fili, etiam hoc.* Ego vero, admiratus quomodo novisset consilia cordis mei, dico ei : *Et quid est, pater sancte, maledictum ?* — *Castigatio Domini, inquit, accidit his temporibus : quotvis panes et cibi apponerentur mensæ, etsi pauci erant convivæ, non satiabantur tamen, neque accipiebatur*

(1) Interpolatum esse, saltem partim, hoc capitulum x satis pronum est suspicari. Dum enim reliquæ partes stylo simplici scriptæ sunt, hic contra occurrunt multa exquisitissimo studio elaborata ; quin haud raro obscura, et a præcipui narratoris sermone aliena. Assuta quoque fuisse capitulo xi non immerito quis dixerit ea quæ infra numm. 59 et 60 continentur.

μενοι, οὔτε ἐχορτάζοντο, οὔτε ἐπαίρετό τι εὐλογούμενον ἐκ τῆς τραπέζης ·
καὶ ἐλέγετο ἡ παιδεία αὐτῇ τὸ ἀνευλόγητον · ἦσαν γὰρ καὶ αἱ εἰδέαι τῶν
ἀνθρώπων ὡς ἐκ τάφων ἐγειρομένων. Τότε δὲ γέγονε καὶ τὸ πῦρ τὸ μέγα
καὶ ὁ σεισμὸς ὁ μέγας. Λέγω αὐτῷ · Τὸ πῦρ τὸ μέγα, πάλιν τί ἐστίν;
5 Ἐφη μοι · Καὶ τοῦτο νοουθεσία Κυρίου γέγονε τότε. Ἔτι γὰρ ἐσπέρας
γενομένης ἀνῆρχετο νεφέλη πυρὸς ἀπὸ δύσεως καὶ ἐκάλυπτεν τὸ ἡμισυ
τοῦ οὐρανοῦ, ἀπειλοῦν καταφλέγειν τὰ πάντα, ὥστε καὶ φωτίζειν πᾶσαν
τὴν γῆν · καὶ ἦν φοβερόν καὶ φρικτόν καὶ ἐκπλήξεως γέμον τὸ εἶδος τῆς
δράσεως, ὥστε καὶ λέγειν τινάς · Τί ἄπιστον, εἰ στῦλος πυρὸς καθωδήγησε
10 τὸν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ; Ἰδοὺ γὰρ θεωροῦμεν τοῦτο, ὅτι πᾶσαν τὴν γῆν
φωτίζει. Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν ὡς ἐλεήμων καὶ εὖσπλαγχνος Θεὸς
ἐκλείπουσαν τὴν ἀρετὴν κατὰ καιροὺς καὶ τὴν ἀγαθὴν πολιτείαν ἐκ τῆς
ἀνθρωπότητος διὰ τοιούτων θεραστίων καὶ νοουθεσιῶν ἀνακτᾶται αὐτῶν.

ΜΔ'. Διὸ παρακαλῶ σε, τέκνον, φύλασσε ἑαυτὸν μετὰ Θεὸν προηγου-
15 μένως μὲν ἐκ πάντων τῶν παθῶν, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς
κενοδοξίας, αἵτινες εἰσι πόρνοι εἰς πᾶσαν ἐργασίαν ἐκπορνεύουσαι. Ἡ μὲν
γὰρ πλεονεξία εἰδωλωλατρία προσηγορεύθη παρὰ τῷ ἁγίῳ ἀποστολῷ, ὡς
καὶ τὴν θεοσέβειαν παραπεμπτομένη. Ἔστι γὰρ ἡ φύσις αὐτῆς καὶ ἡ
διάκρισις τοιαύτη · πᾶν τὸ ὑπὲρ τὸ φυσικὸν καὶ ὁ μὴ καθήκην αὐτῷ τις

*quidquam benedictum ex mensa ; dictaque est castigatio hæc maledic-
tum : erant scilicet et formæ hominum tanquam ex sepulcris surgen-
tium. Tunc etiam accidit ignis magnus et terræ motus magnus. —
Ignis magnus quid est iterum ? interrogavi. Et ipse : Hoc etiam Domini
tunc doctrina fuit. Jam scilicet vespere facto, ascendit nubes ignea ab
occidente, quæ cooperiebat dimidium cælum, minabaturque omnibus
incendium, ita ut universa terra fulgore splenderet ; terribile, horren-
dum, turbationeque plenum spectaculum, adeo ut dicerent nonnulli :
cur non crederent columnam igneam prævisse Israeli in deserto ?
Ecce enim et nos videmus totam terram inflammari. Nimirum Domi-
nus noster, miserator et misericors, virtutes bonosque mores qui nunc
ab humano genere exsulant, his castigationibus et admonitionibus
revocat.*

et calamita-
tes aliæ.

44. Quocirca te hortor, fili, caveas coram Deo summo perire quidem
ab omnibus passionibus, at præ cæteris ab avaritia et vana gloria, quæ
scorta sunt et ad omne immundum opus incitant. Avaritia enim idolola-
tria appellatur a beato apostolo : quippe quæ Dei cultum excludat. Hæc
est ipsius natura, character ille : si quid supra id quod sibi natura con-

Exhortatio

ἐπιθυμῶν ἢ ποιῶν, πλεονεξία ἐστίν· ὅλον ἐπὶ πλούτῳ ἢ ἐπὶ δόξῃ ἢ ἐπὶ ἀρχῇ ἢ πρωτείῳ ἢ ἐπὶ δόξῃ ἢ ἐπὶ βρώσει καὶ πώσει καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶν τὸ μὴ ἀνῆκον αὐτῷ τίς ὀρεγόμενος, πλεονεξία ἐστίν. Καὶ γυναῖκα ἐὰν ἔσχη τις καὶ ἐπιθυμεῖ ἄλλην, πλεονεξία ἐστίν· καὶ τὰ πνευματικὰ δὲ παρ' ἀξίαν καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἐπιζητῶν τις ἀρετὰς 5 καὶ ἑαυτῷ σφετεριζόμενος, πλεονεξία ἐστίν. Καὶ ἐρεύνησον αὐτῆς τὴν φύσιν, καὶ εὐρήσεις τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ πᾶσαν τοῦ πλείονος δεῖ ἐφιεμένους. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς φυσικῶς ἐνέθηκεν ἐπὶ πάσῃ λογικῇ φύσει, ὁρατῇ τε καὶ ἀοράτῳ, τοῦ πλείονος ἐφίεσθαι, ἵνα δείχῃ τὸ ἀτελὲς καὶ τὸ ἐνδεὲς πάντων τῶν ποιημάτων. Μόνος γὰρ ὁ Θεὸς παντέλειος καὶ ἀνεν- 10 δεῆς μηδενὸς ὅλως ἢ πλείονος ἐφίεσθαι μὴδὲ ἐφίεμενος· αὐτοῦ γάρ ἐστι τὰ πάντα κτίσματα καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτά, καὶ οὐχ ὥς χρῆζων αὐτῶν, ἔστι γὰρ πλήρης καὶ παντέλειος καὶ ἀνενδεῆς, ἀλλ' εἰς δόξαν αὐτοῦ, ὅθεν ὁρῶμεν καὶ τὴν ἀόρατον καὶ τὴν ὁρατὴν κτίσιν τοῦ πλείονος ἐφιεμένην.

ΜΕ'. Λοιπὸν δὲ τοῦ πλείονος ἐφίεσθαι ἤτοι τοῦ κρείττονος ὀρέγεσθαι ἢ 15 τοῦ χείρονος ἐν τῇ προαιρέσει τῇ ἡμετέρᾳ κεῖται. Ὅθεν ὁ παρ' ἀξίαν ἐξ ἀπονοίας τοῦ πλείονος ἐπιθυμήσας καὶ θεὸς γενέσθαι βουλόμενος κατενώπιον Κυρίου παντοκράτορος τραχηλιάσαι, κατηκοντίσθη ἀπὸ τῶν ὑψημάτων τοῦ οὐρανοῦ, καίπερ ἀσώματος ὑπάρχων. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς πρωτοπλάστους τῷ ὁμοίῳ τῆς πλεονεξίας πάθει τῆς ἰσοθείας κατεσφενδόνι- 20

veniat concupiscit aliquis, avaritia est ; sive divitias, sive gloriam, sive potestatem aut principatum, sive cibum aut potum, uno verbo quidquid nobis non conveniat concupiscere avaritia est. Si feminam quis habeat et desideret aliam, avarus est ; imo et in spiritualibus virtutes ultra meritum et opera concupiscere et sibi attribuere avaritia est. Scrutare ipsius naturam : invenies homines in omnibus majora semper appetere. Nam Deus naturaliter indidit rationali naturæ universæ, seu visibili seu invisibili, ut appetat majora sicque pateat quam imperfecta sint et indiga cuncta creata. Solus Deus perfectus est, neque est cur ullam rem omnino amplius concupiscat, sed nec concupiscit : ipsius sunt omnia creata et ipse fecit ea, non quod his indigeret, est enim dives, perfectissimus sibi que sufficiens, sed in gloriam suam, ut inde cerneremus et visibilem et invisibilem creaturam majora appetere.

contra
avaritiam

45. *Verum plura appetere, ac sive meliora sive pejora concupiscere in nostra positum est facultate. Quare, qui contra jus ex vesana audacia concupivit majora voluitque deus fieri et in conspectu Domini omnipotentis cervicem attollere, præcipitatus fuit a summo cælo quamvis incorporeus esset. Sed et primos homines eodem avaritiæ vitio confodit,*

σεν· ἐν προαιρέσει γὰρ φυσιωθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἐθελουσίως (τὸ γὰρ
 ἀκούσιον ἀβέβαιον) καὶ οὕτως τῇ πλεονεξίᾳ τῆς βρώσεως ὑπαχθέντες ἐν
 παραβάσει γεγόνασιν· ὥσπερ γὰρ ἐπλεονέκτησαν βασιλεύοντες ἐπὶ τῆς
 γῆς, παρ' ἀξίαν ἐθελήσαντες βασιλεύειν τῶν ἐν οὐρανοῖς, θεοὶ εἶναι
 5 ὀρεγόμενοι, οὕτως καὶ τῶν ἐν παραδείσῳ φυτῶν πάντων κατεξουσιάζοντες,
 ἐνὸς μόνου πλεονεκτικῶς κατακυριεύειν ἐθελήσαντες κατὰ τὴν ἐντολὴν,
 καὶ τῆς ἰδίας ἀξίας ἡλλοθριώθησαν διὰ τὴν πλεονεξίαν τῆς οἰκείας
 ἀγνωμοσύνης. Τρεῖς γὰρ εἰσὶ τάξεις πραγμάτων τοῦ ἐφίεσθαι τοῦ πλείονος·
 τὸ πλεον τοῦ δέοντος, πλεονεξία τοῦτο· τὸ δὲ αὐτάρκες, τοῦτο φυσικόν·
 10 τὸ δὲ ἔλαττον ἐφίεσθαι, δυναμένου τινὸς τὸ μείζον δὲ καὶ ἐνδοξότερον,
 τοῦτο ἀρετὴ καὶ ταπεινώσις ἐστι.

ΜΓ'. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ πλεονεξίας. Ἡ δὲ κενοδοξία τὴν πορνείαν
 καὶ πᾶσαν τὴν σωματολαγνείαν καὶ μανίαν ἀπέτεκεν· καὶ οὐ μόνον τὰ
 πρόσκαιρα καὶ σαρκικά, ἀλλὰ γὰρ πολλῷ μᾶλλον τὰ πνευματικά
 15 καταπορνεύει. Ἀπτεταί γὰρ ἕως καὶ αὐτῆς τῆς ἀγνωσύνης καὶ δικαιοσύνης
 καταλύσαι αὐτὰς ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀναχύσει τῆς προβολῆς. Καλὸν οὖν καὶ
 εὐσεβὲς καὶ φιλόθεον τὸ τὴν ταπεινοφροσύνην ὅση δυνάμει ἐψυκὲ τις
 κτήσασθαι. Ταύτην οὖν κτῆσαι, τέκνον, καὶ τὸ μὴ κρίνειν ἐν μηδενὶ
 μηδένα· αὗται γὰρ αἱ δύο ἀρεταὶ καὶ ἐπὶ πᾶσι δὲ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη

*ut Deo æquari ambirent : in hac enim voluntate constituti ab eo, libere
 (nam quod voluntarium non est, id firmitate caret) sic concupiscentia
 cibi abducti transgressores facti sunt : atque sicut avaritia peccarunt qui
 regnabant super terram, quando inique voluerunt regnare et in cælis,
 ita et qui omnium paradisi arborum potiebantur, voluerunt autem præ
 avaritia uno fructu uti contra præceptum, a propria etiam dignitate
 dejecti sunt propter avaritiam suam et iniquitatem. Tres enim sunt
 modi se habendi circa concupiscentiam : plura debito appetere, avaritiæ
 est ; quod sufficiat desiderare, id est naturæ conforme ; minoribus
 autem contentus esse, quando posset quis majora et splendidiora cupere,
 id virtutis est et humilitatis.*

46. *Et hæc quidem de avaritia. Vana gloria autem impudicitiam et
 omnem lasciviam et insaniam parit, nec temporalia tantum et carnalia,
 sed et multo magis spiritualia coinquinat. Tentat ipsam sanctitatem et
 justitiam dissolvere, ut sibi molliter resistant. Pulchrum est igitur,
 animo religioso et pleno Dei amore dignum, humilitatem omni qua
 potest contentione quærere. Hanc acquire, fili, simul et ne iudices in quo-
 quam ullum hominum : hæ enim duæ virtutes et præ omnibus caritas*

et vanam
 gloriam.

καὶ τὸν πλησίον πάσας τὰς παγίδας τοῦ ἐχθροῦ ὑπερίπτανται καὶ οὐδ' ὀλως ἀπτονται αὐτόν. Σχόλαζε δὲ, τέκνον, ὁση σοι δύναμις, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ μετὰ πάσης ἡσυχίας καὶ εὐλαθείας, ὅτι καλὸν τὸ μητέρι δουλεύειν μετὰ παντὸς φόβου καὶ πάσης ἐπιεικείας, τοῦτ' ἔστι τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἧς πᾶσα χάρις προγινομένη ἡμῖν καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς κληρονόμους ἡμᾶς ἀναδείκνυσι.

* *ecgr.*
παρεκαλού-
μην

MZ'. Τούτων ὑπ' αὐτοῦ νοουητουμένου καὶ διδασκομένου μου, καὶ τινες συνέφθασαν τῶν ἀδελφῶν · οἵτινες σὺν ἐμοὶ βαλόντες μετάνοιαν παρεκάλουμην* ἅμφω ἔτι σωτηριώδη λόγον εἰπεῖν ἡμῖν καὶ περὶ τῆς νῦν κατεχούσης βρῆθυμίας καὶ ἀπονοίας καὶ ἀφοβίας τὴν γενεὰν ἡμῶν. Καὶ 40 ὁ γέρων συμπαθὴς ὢν μάλιστα πρὸς τοὺς νεωτέρους καὶ πειραζομένους ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὑπὲρ τῆς τούτων σωτηρίας ἀεὶ ἀγωνιζόμενος καὶ προσευχόμενος, ἔφησεν · Τέκνον, ὁ καιρὸς λοιπὸν συνεσταλμένος, καὶ ἐπὶ θύραις ἐσμέν · κατὰ δύναμιν οὖν ἕκαστος ἡμῶν ὀφείλει κατασπεύδειν τὸν ἑαυτοῦ δρόμον, μήποτε κλείσθῃ ἡ θύρα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνοίξων 15 ἡμῖν. Ἀναλογίσασθε δὲ ἐν ἑαυτοῖς, ἀδελφοί, τίνοι λόγῳ ἔασαντες τὸν κόσμον μετεταξάμεθα εἰς τὴν ἀγγελικὴν ταύτην καὶ οὐράνειον πολιτείαν. Οὐ γὰρ ὥς εἰς ἀνάπαυσιν καὶ τρυφὴν ἐξήλθομεν εἰς τὴν ἔρημον · ἀλλ' ὥς ἐκ πολέμου σαρκικοῦ εἰς πόλεμον πνευματικὸν πρὸς ἀνάβασιν καὶ προκοπὴν ἰσχυρότητος μετεταξάμενοι. Τοῦτο ἔστε γινώσκοντες, ἀδελφοί, 20

erga Deum et proximum omnes insidias inimici exsuperant, nec ulla ratione ipsi obijciuntur. Obsequium vero præbe, fili, quantum in te erit, etiam ecclesiæ Dei cum omni submissione et religione: decet enim ut matri serviamus cum omni timore omnique reverentia, ecclesiæ Dei, inquam, a qua omnis gratia provenit nobis et per quam æternæ vitæ hæredes constituimur.

Tum rogatus
a fratribus
ut eos doceat,

47. Dum ita me adhortaretur edoceretque, nonnulli fratrum super-
venerunt; qui mecum exhibita ei reverentia una rogaverunt ut longius salutare sermonem proferret edissereretque de ignavia, vecordia, insolentia qua laboraret nostra generatio. Senex, qui, benevolentissimus erga juvenes et tentatos a communi hoste, deque ipsorum salute semper sollicitus, pro ipsis precabatur, respondit: *Fili, breve tempus nobis manet et prope portas sumus; pro viribus ergo unusquisque debet cursu properare, ne claudatur janua nec adsit qui nobis aperiat. Cogitate autem intra vos, fratres, quam ob causam relicto mundo elegerimus angelicam hanc et cælestem conversationem. Non enim ut otio et cibis fruermur, in desertum venimus; sed ut ex pugna carnali in pugnam spiritualem ad augmentum et perfectionem virtutis transiremus. Notum*

8 ὅτι πάντες οἱ ἐγκαταλιπόντες τὰ ἔνδοξα τοῦ κόσμου, εἴτε δὲ καὶ τὰ
 ταπεινὰ, καὶ προσφυγόντες τῇ σεμνῇ καὶ ἐναρέτῳ ταύτῃ πολιτείᾳ, ἐὰν μὴ
 πρῶτον ἀποτάξωνται πάντων τῶν βιοτικῶν πραγμάτων, καὶ τῇ ταπεινώσει
 καθαρίσωμεν τὴν ἑαυτῶν καρδίαν ἀπὸ τῶν κοσμικῶν ἡλῶν καὶ παθῶν,
 9 εὐχερῶς εἰς ἀπόνοιαν ὀλισθάνουσι τοῦ ἐχθροῦ, πάνυ τὸν μοναχικὸν ἐν
 ἀρχῇ τῆς ἀποταγῆς πολεμοῦντος, ἵνα μὴ κτήσεται ταπεινώσιν. Εἰ γὰρ
 τοῦτο δυνήθῃ κατὰ ἀρχαρίου ἢ κατὰ οἰουδήποτε χριστιάνου, λοιπὸν εἰς τὸ
 ἑαυτοῦ κρίμα τοῦτον ἐμβαλὼν τυφωθέντα, εὐκόλως εἰς πᾶν πάθος καὶ
 ἀμάρτημα κατακρημνίζει, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ καὶ χαύνῃ ταύτῃ
 10 γενεᾷ. Καὶ γὰρ ἀληθῶς πᾶν ἀμάρτημα ἅν τε μίκρον ἅν τε μέγα ἐξ
 ὑπερφηφάνιας ἔχει τὴν γένεσιν· εἰ μὴ γάρ τις ὑπερφηφανεύσεται τὸν
 ποιήσαντα αὐτόν, τὸν πανταπλουσίως τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ δωρούμενον ἡμῖν,
 οὐκ ἂν ἀμάρτοι· ὡς οὖν ἐν ἀληθινῇ ταπεινώσει καὶ τῷ ὄρω τῆς ὑποταγῆς
 τῷ ἑαυτοῦ δεσπότῃ ὑποτασσόμενος οὐδέποτε φουσιούται πρὸς ἀπόνοιαν
 15 ἀμαρτίας. Ἡ γὰρ ὑπακοὴ καὶ ἡ ὑποταγὴ τῷ Κυρίῳ ζωὴ καὶ χαρὰ καὶ
 φῶς ἐστίν, ὡς γέγραπται· Ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ καὶ ἰκέτευσον αὐτόν,
 καὶ αὐτὸς ποιήσει, καὶ ἐξοίσει ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη σου· ἡ δὲ παρακοὴ
 καὶ ἀνυποταξία θάνατον κατεργάζεται. Καὶ συνεταξάμεθα μὲν τοῦ
 ταπεινωθῆναι τῷ Κυρίῳ καὶ ἀπεταξάμεθα ταῖς ὀγκεροῖς ἀφορμαῖς τοῦ

*est vobis, fratres, omnes qui reliquerint præclara mundi, imo vero
 abjecta tantum, quique confugerint in hoc excelsum sanctumque vitæ
 institutum, nisi primum cædiderint omnibus temporalibus rebus atque
 humilitate purgaverint animam suam a mundanis vanitatibus et vitiis,
 facile in insidias inimici lapsuros, qui monachum ab initio conversionis
 aggreditur ne humilitatem acquirat. Nam si hoc assecutus fuerit adver-
 sus incipientem aut adversus quemlibet christianum, de cætero pro suo
 arbitrio ipsum invadit et accendit, facileque in omne vitium et pecca-
 tum impellit, in hac præsertim nostra infirma et molli generatione.
 Revera enim omne peccatum, sive parvum sive magnum, ex superbia
 ortum accipit; ac, nisi quis extollatur contra creatorem, a quo ditis-
 sime et affluenter bona omnia nobis donata fuerunt, non peccabit. Vide-
 licet qui in vera humilitate et intra submissionis terminos seipsum suo
 domino subjecerit, nunquam is concipiet peccandi dementiam: quia obe-
 dientia et subjectio erga Deum vita est et gaudium et lumen; sicut
 scriptum est: Obedi Domino et deprecare illum; et ipse faciet, et
 resplendet ut lux justitia tua; inobedientia autem et rebellio mortem
 operatur. Constituimus humiles cum Christo fieri et renuntiavimus
 fastidiosis mundi consiliis, quæ ad lapsum ducunt et decipiunt. Ecce*

* eogr.
φύσι

κόσμου πρὸς ὀλισθήμασιν οὐσαις ἀπάταις. Καὶ ἰδοὺ τοῖς μικροῖς τοῦ
μοναδικοῦ ἐλλήμμασι κατὰ τὸ κρυπτόν τῷ Θεῷ ὑπερηφανευόμεθα· σχῆμα
γὰρ ταπεινώσεως περικεείμενοι τῷ ὄγκῳ τῆς καρδίας ἡμῶν τὸν Θεὸν
ὑπεροπτοούμεθα. Τὸ γὰρ ἐπάγγελμα τῆς ταπεινώσεως μόνον ἔχοντες, τῇ
φύσει * ὥσει τοῦ νοῦς διεκδικοῦμεν τὰ κρύφια ἡμῶν πάθη. 5

ΜΗ'. Καὶ θέλετε, τέκνα, μικρομερῶς ἀκοῦσαι καὶ διδαχθῆναι τὸ στρῆνος
καὶ τὴν περιπλάνησιν καὶ πονηρὰν αἰχμαλωσίαν τῆς ὑπερηφανίας καὶ
ἀφοβίας τοῦ νοῦς τῆς ταπεινῆς γενεᾶς ταύτης; Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ γενεὰ
ἣν εἶπεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος, ἡ λέγουσα· ποιήσωμεν τὰ κακὰ ἵνα ἔλθῃ τὰ
ἀγαθὰ. Οὐδεὶς γὰρ νῦν πειραζόμενος ἢ θλιβόμενος ἢ ἀδικούμενος ἢ καὶ 10
ὑπὸ πάθους ἐνοχλούμενος θέλει μικρὸν κοπιῆσαι καὶ διὰ προσευχῆς καὶ
δακρύων καὶ νηστείας καὶ ἄλλων κακουχιῶν καθικετεῦσαι τῷ Θεῷ, ἵνα
ἐλευθερίας τύχῃ τῶν δυσχερῶν· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προσέθεμεν τοῖς κακοῖς
ἡμῶν, προφασίζόμενοι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις. Ἡ γὰρ τὸν πλησίον
διενοχλοῦμεν καὶ διαταραττομεν πάσχοντες τὰ δεινὰ ὡς δῆθεν ἔπαυω 15
αὐτοῦ ἐπιφορτίζοντες τὸ ἴδιον ἄχθος ὡς αὐτοὶ ἐκ τούτου νομίζοντες
ἐλαφρύνεσθαι· ἢ καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν παραπικραίνομεν εἴτε διὰ κρυπτῶν
εἴτε διὰ φανερῶν παροξυσμῶν, ὡς ἐντεῦθεν δοκοῦντες ἀνέσεως τυγχάνειν.
Ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ἔργον σατανικὴ πλάνη καὶ χλεύη τοῦ ἐχθροῦ, καὶ
μᾶλλον παίγνιον καὶ ἀπώλεια τῶν ψυχῶν ἡμῶν· ὡς εὐστόχως πάνυ 20

*vero parvis in solitudine defectibus contra Deum occulte superbimus :
speciem humilitatis præ nobis quum feramus, elatione cordis nostri
Deum contemnimus. Quumque species tantum humilitatis sit in nobis,
revera mente manifestamus occulta nostra vitiâ.*

superbiam
sui temporis
reprehendit,

48. *Vultisne, filii, paucis audire et edoceri quam triste, quanto cum
errore et quam perverse subjecta sit superbix spiritui et insolentix hæc
misera generatio? Ipsa est, de qua apostolus loquitur, generatio quæ
dicit : faciamus mala ut eveniant bona. Nemo enim nunc tentatus aut
probatus aut injuste habitus aut etiam passionibus agitated, vult pau-
lum fatigari et in orationibus, lacrymis, jejuniis aliisque pœnitentiis
supplicari Deo, ut liber fiat ab ærumnis; sed magis addimus malis
nostris, excusantes excusationes in peccatis. Namque vel proximo molesti
sumus eumque exagitamus ubi experimur mala, perinde ac si super
illum transmitteremus dolorem nostrum, sicque existimarem nos
levari; vel ipsum etiam Deum ad iram provocamus occultis aut mani-
festis excessibus, quasi inde sanationem consequi speraremus. Hæc
autem agere error est diabolicus et ludibrium inimici, ac potius irrisio
et animæ nostræ perditio; ita ut rectissime de nobis prædixerit sanctus*

προλέγειν περὶ ἡμῶν τὸν ἅγιον ἀπόστολον, ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ ἕνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ. Παριστάμενοι γὰρ τῷ Θεῷ ἐν καιρῷ ψαλμωδίας ἡ λειτουργίας, ὀφείλοντες Θεῷ προσανέχειν τὸν νοῦν, ὡς καὶ προσερχόμεθα δεηθῆσόμενοι περὶ τε ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἐγκλημάτων, τῷ μὲν σώματι
 5 Θεῷ παρεστάμεθα, τῷ δὲ νοί τὸν πλησίον βάλλομεν, ὀργιζόμενοι, ἐμφυσῶντες, λακτίζοντες, ὠρυόμενοι, ἐμπτύοντές τινας καὶ οὐ πραύτοντες οἱ δειλαιοί· ὥστε τὸν πλησίον ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ πολλάκις μὲν καὶ εἰκὴ διαταράττοντες. Εἰ δὲ διὰ δικαίαν λυπὴν, διὰ τί, τέχνια, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ δικαίου καὶ φοβεροῦ καὶ παντεπόπτου κριτοῦ ταῦτα
 10 κατατολμᾷ ἡ ἀσύνετος καὶ ἀνάσχυντος ἡμῶν ἀφηρημένη καρδίᾳ; Ἡ ἕνα καὶ περὶ ἡμῶν εὐλόγως ῥηθῇ, ὅτι Θεὸν μὴ φοβούμενοι καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενοι; Διότι ἐν ἐκκλησίᾳ ὡς ἐν παιγνίῳ καὶ θεάτρῳ διαπαίζομεν προσπολεμοῦντες ἀφόβως παριστάμενοι τῷ Θεῷ, οὐ ἀπὸ τοῦ βλέμματος μόνου ταχέσεται ἡ γῆ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ πᾶσαν δὲ αἱ δυνάμεις
 15 τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ πάθος χεῖρον τῆς ἀφοβίας. Αὕτη γὰρ τίκει τὴν ὑπερφηνίαν καὶ πάντα τὰ ὀλέθρια πάθη· διὸ φῆσιν ἡ θεία γραφή· Μακάριος ὃς καταπτήσσει πάντα δι' εὐλάβειαν, καὶ Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου· ὃ δὲ ἄφρων τῇ ἑαυτοῦ ἀφοβίᾳ ἀφαιρεῖται τὴν ἑαυτοῦ ζώην καὶ πράσσει κακά.

apostolus, facturos nos mala ut evenirent bona. Constituti coram Deo psalmodiz et liturgiæ tempore, quum deberemus ad Deum mentem elevare, quippe qui accedamus deprecaturi et pro deliberatis et pro indeliberatis delictis, corpore quidem coram Deo sumus, mente autem proximum ferimus, irati, inflati, lascivientes, rugientes, conspuentes alios, nunquam mansuefacti, sed improbi; ita ut proximum coram Deo sæpe et temere conturbemus. Si vero propter justam tristitiam, quare, filii, in conspectu Dei justī, tremendi et omnia cernentis judicis, hæc audet scelestum et impudens cor nostrum? An ut et de nobis jure dicatur: nec Deum timent nec homines reverentur? Nam in ecclesia ut in palæstra aut theatro ludimus et decertamus sine timore, coram Deo constituti, cujus aspectu solo tabescet terra et cuncta quæ in ea sunt, universæque virtutes cælorum contremiscent. Neque est vitium pejus quam timoris carentia. Hæc enim et elationem gignit et omnia pernicioſa vitia; unde dicit divina scriptura: Beatus qui semper est pavidus (1) ac religiosus; et: Initium sapientiæ timor Domini; qui autem demens est corde, eo quod non timeat, perdet vitam suam et faciet mala.

(1) Prov., xxviii, 14.

ΜΘ'. "Εστι δὲ αὐτὴ πολλὴ τὴν γενεὰν ἡμῶν · ὅθεν καὶ τοιαῦτα ἀφόβως διαπαίζομεν θεατριζόντες τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, εἴτε δι' ἀνθρώπους κατὰ κενοδοξίαν καὶ ἀνθρωπαρεσκίαν, εἴτε καὶ διὰ ἴδιον πάθος ἐνοχλούμενοι, εἴτε καὶ διὰ λυπὴν τὸν πλησίον διενοχλοῦντες καὶ ἀνταμυνόμενοι, αὐτὸν δὲ διαταράττομεν καὶ τὴν ψαλμωδίαν διακυμαίνομεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. 8
 Φεῦ τῆς ἀλαζωνίας! Φεῦ τῆς εἰκῇ φυσιώσεως τοῦ νοῦς ἡμῶν! Τί εἶπω ἢ τί λαλήσω; Οὐκ οἶδαμεν τί πράσσομεν. Αἱ δυνάμεις πᾶσαι τῶν οὐρανῶν μετὰ φόβου καὶ τρόμου παρεστήκεισαν, χερουβὶμ καὶ σεραφὶμ ταῖς πτέρυξι τὰ ἑαυτῶν πρόσωπα συγκαλύπτει πεφρικότα, ἀτενίσαι τῇ ἀπροσίτῃ δόξῃ τῆς ἀκαταλήπτου θεότητος οὐ τολμῶσαι · ἀλλὰ κάτω 10
 νενευκότα μετὰ παντός φόβου ἀκαταλήκτοις φωναῖς βοῶσιν · "Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος, πλήρης ὁ οὐρανός καὶ πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ πεπλήρωται · καὶ ἡμεῖς οἱ τάλανες ὡς ἐν παιγνίῳ ἀφόβως ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν ἁγίαν ψαλμωδίαν καὶ λειτουργίαν διαπαίζομεν. Ἄρα συγγνώμη ἀπονέμεται, τέκνια, τοῖς τὰ 15
 τοιαῦτα ποίουσιν; Ἄρα οὐ κρίνεται τοῦτο ἀληθινὴ ὑπερηφανία; Ἄρα οὐ βέβηλοι καὶ βδελυκοὶ καὶ ἱσάμοι οἱ ταῦτα πράσσοντες; Οὐ μᾶλλον ἐλεούμενοι ἢ συγγνώμης ἀξιούμενοι, ἀλλὰ ἀγανακτούμενοι καὶ διεκδικού-
 ντος τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτοῖς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ βεβήλῳ πράξει, ὡς φησι καὶ

defectum
 caritatis ac
 reverentiæ
 in ecclesia;

49. *Magna autem est hæc vesania in generatione nostra : unde et hoc modo sine timore irridemus ecclesiæ Dei ceu in theatrum hanc mutando, sive propter homines præ vana gloria et humanis respectibus, sive propriis passionibus abducti, sive ob iram, ut proximum male habeamus et ultionem de eo capiamus : ipsum igitur exagitamus et psalmodiam conturbamus coram oculis Dei. Proh! arrogantiam! Proh! temerariam inflationem mentis nostræ! Quid dicam? Quid loquar? Nescimus ubi stemus, fratres, nescimus quid agamus. Virtutes enim cælorum cum timore et tremore assistunt, cherubim et seraphim alis suis facies velant conterritas nec respicere audent in inaccessibilem gloriam incomprehensibilis majestatis; sed prostrati cum summo timore, incessabili voce clamant: Sanctus, sanctus, sanctus! Pleni sunt cæli et omnis terra gloria ejus. Cælum et terra gloria ejus implentur; et nos miseri, tanquam ludentes, coram ipso sanctam psalmodiam et liturgiam irridemus. Num venia debetur, filii, talia agentibus? Nonne superbia vere habenda est hæc agendi ratio? Nonne immundi et abominandi et procaces, qui ea faciunt? Non jam miseratione aut venia digni habendi, sed indurati in quos Deus ulciscatur impura eorum acta, sicut dicit*

ἐξαπειλεῖ αὐτούς· Κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν καρδιῶν αὐτῶν πωρεύονται ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.

Ν'. Διὸ οὐδε ὡς ἔτυχεν δύναται τις ἐλευθερωθῆναι ἀπο πάθους. Τίς γάρ, φησιν, ἐλέγησθ' ὀφιοόδηκτον, ἐπαιοῖδον, καὶ φάρμακον; Ὀφιοόδηκτος δὲ λέγεται ὁ τοσοῦτον ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ὄφως δηχθεὶς καὶ τοῦ ἰοῦ αὐτοῦ ἐμφορηθεὶς, ὡς καὶ αὐτὸν ἰσχύειν τιτρώσκειν τὸν πλησίον πρὸς ἀναίρεσιν· ἐπαιοῖδος δὲ ὁ τῷ Θεῷ παριστάμενος καὶ ἀντ' εὐχῆς ὑπὲρ οἰκείων ἁμαρτημάτων αἰτεῖν ἄμνησιν, τὸν πλησίον ἐπάρων διὰ τε σχημάτων καὶ λόγων πρὸς ἀφελισμὸν τῆς ἰδίας θήρας πρὸς ὁτιοῦν βούλετο ἐν αὐτῷ, ὥσπερ οἱ τοὺς ὄφεις ἐκ τῶν ἀδύτων δι' ἐπωδῆς ἀνακαλούμενοι πρὸς ἄγρην· φάρμακος δὲ λέγεται ὁ τὸν νοῦν φράσων τοῦ πλησίον καὶ διακόπτων ἐν προσευχῇ καὶ λιμαινόμενος αὐτὸν πάσῃ τῇ κατὰ Θεὸν βιοτεύσει, ὡς οἱ τὰ σώματα τῷ δειλητηρίῳ τοῦ φαρμάκου διασῆποντες πρὸς θανατηφόρον ἀναίρεσιν. Ὁρᾶτε, τέκνια, δοῦλοι Χριστοῦ, ποίοις ὑποδείγμασι ψυχοφθόροις συνέχεται ὁ δειλαιὸς νοῦς τῆς ταπεινῆς γενεᾶς ἡμῶν; Διὰ τὸ ὡς ἐν παιγνίῳ μὲν τῷ Θεῷ, ὡς ἐν παρατάξει δὲ τοῦ πλησίον παρίστασθαι ἐν καιρῷ προσευχῆς, καὶ τὸ φοβερότερον καὶ φρίκην γέμον, ὅτι δι' ἡμᾶς ἐν τούτῳ βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ εἰσιὼν ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ ἀντὶ τοῦ, καθὼς εἶπεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος, ἐλέγχε-

et minatur ipsis : Secundum consilia cordium suorum incedant in consiliis suis.

50. *Unde accidit passim ut nequeat quis liberari a passione. Quis enim, ut aiunt, miserebitur morsi a serpente, incantatoris et venefici? Morsus a serpente dicitur qui ita a spiritali angue morsus est et veneno ejus impletus ut et ipse conetur lædere proximum et enecare; incantator autem, qui, coram Deo constitutus, nedum imploret ut peccatorum suorum obliviscatur, proximum contra advocat et gestu et verbis ut attrahat quasi propriam prædam quo decrevit apud seipsum, sicut qui serpentes per incantationes ex recessibus evocant ad capturam; veneficus, qui mentem obsidet proximi et aggreditur in oratione et vexat eum in omni vitæ ratione contra Deum, sicut qui corpora pernicioso veneno infestant ut inferant mortem. Videtis, filii, servi Christi, quibus leti indicia subdita sit improba mens miseræ hujus generationis nostræ? Quia ut irridentes Deo, contra proximum autem tanquam decertantes stamus tempore orationis, ideo, quod maxime tremendum et horrore plenum, blasphematur in nobis nomen Dei. Si quis ingreditur ecclesiam, nedum ædificetur ab omnibus, et, ut dicit*

quæscandalo sunt multis:

σθαι ὑπὸ πάντων καὶ πέσοντα προσκυνῆσαι τῷ Θεῷ λέγοντα ὅτι ὄντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστί, μᾶλλον οὐ σκανδαλισθήσεται τοῦναντίον λέγων· ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν Θεόν, ἀλλ' ἔθεντο τὰ διαβούλια αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς, καὶ παίγνιον μᾶλλον ἢ λειτουργίαν ἐπιτελοῦσι; Καὶ σκανδαλισθήσονται πρὸς ἡμῶν οἱ θεοροῦντες ἡμᾶς οὕτως ἀφόβως καὶ ἀνευλαβῶς τὴν ἁγίαν ψαλμωδίαν ὥσπερ καταγίρ ἄτακτος, λυμαίνοντας καὶ ζαλοκοποῦντας αὐτὰς ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ εἴτε διὰ σχημάτων εἴτε διὰ βρυχιθμῶν εἴτε δι' ἐμπαιγμάτων. Καὶ γνῶτε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ὅτι εἰς τὸ ἱατρεῖον εἰσιόντες θεραπείας τυχεῖν ὑπὸ Θεοῦ τῶν ἐπταισμένων ἡμῶν δεινῶν παραπτωμάτων καὶ καθαρθῆναι ὀλεθρίων παθῶν, ἐκεῖσε μᾶλλον, ἐν ἐκκλησίᾳ λέγω, πλεόν τῶν ἔξω τῇ ἀφοβίᾳ καὶ ἀνευλαβείᾳ ἡμῶν ἀλλήλους τραυματίζομεν, πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι, δάκνοντες καὶ δακνόμενοι· καὶ φοβοῦμαι, ὥς τὸ θεῖον γράμμα φησὶ, μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῶμεν.

ΝΑ'. Τοῦτο δὲ ὅλον γίνεται τῇ ταπεινῇ γενεᾷ ταύτῃ, πρῶτον μὲν ἐξ ἀφοβίας καὶ ῥαθυμίας πολλῆς· ὥς γὰρ προεῖπον, οὐκ ἐστὶν χειρὸν τῆς ἀφοβίας ἕτερον πάθος· γεννητρία γὰρ ἐστὶ πάντων τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας· ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ θεωρητικοῦ πνεύματος ἀκαθάρτου, οὐπὲρ ἔλεγεν ὁ Θεὸς μετὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα ἀρχμαλωσίαν τῷ Ἰεζεχίῃ· Ἰὲ ἀνθρώπου,

apostolus, prosternatur coram Deo dicatque vere Deum esse in nobis, nonne majus scandalum contra accipiet et dicet: homines isti non timent Deum, sed in seipsis fiduciam suam posuerunt ac ludum potius quam liturgiam agunt? Scandalizabuntur a nobis qui viderint ita sine timore ac religione nos, tanquam in procellâ tumultu, sacram psalmodiam et liturgiam, quæ bene ordinatæ et pacatæ esse deberent, ignominiose ac petulanter tractare coram Deo sive gestibus sive fremitibus sive irrisionibus. Nostis, fratres dilecti, ingressos nos in locum ubi consequi oporteret a Deo curationem omnium peccatorum quæ commisimus et purgationem omnium passionum quæ nos perdunt, nos, inquam, majore ipsis infidelibus insolentia impietateque fratres ad invicem vulnerare, impugnare et impugnari, mordere et morderi: ac timeo ne, sicut dicit sacra scriptura, pessumdemur unus ab alio.

fieri autem
hæc tentante
diabolo,

51. Hoc autem totum venit miseræ huic generationi primum quidem ex defectu timoris et ex magna desidia; ut enim superius dixi, nullum aliud est vitium illo defectu pejus, ex quo omnis ignominix passio gignitur; venit deinde a circumspiciente nos spiritu immundo, de quo dicit Deus Ezechieli post captivitatem Babylonis: Fili hominis, filii

οἱ υἱοὶ τοῦ λαοῦ σου τηρατοσκόποι εἰσὶ · τοῦτο γὰρ τὸ πνεῦμα τοιούτου
 πάθους ἐστίν · ἐγκάθητο τῇ τε ὁράσει καὶ τῷ κρανίῳ τοῦ ἀνθρώπου καὶ
 τὴν βλεπτικὴν αὐτοῦ δρασιν τὴν σωματικὴν τε καὶ τὴν ψυχικὴν διανοῖγον
 πρὸς θεωρίας πεπλανημένας καὶ βλαβεράς ὡς ἂν βούληται · καὶ βοᾷ
 5 διαβρήδην ἡ θεία γραφὴ περὶ ταύτης τῆς λυμικῆς θεωρίας. Οὕτως καὶ
 εἶπεν ὁ ὄφις τῇ 'Ευᾶ · Οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, ὦ γύναι, εἰ φάγεσθε τοῦ
 εὐειδοῦς καρποῦ τούτου · ἀλλὰ μᾶλλον διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί,
 καὶ ἔσσεσθε ὡς θεοὶ γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν. Ἄρα γὰρ τυφλοὶ
 ἦσαν; Οὐδαμῶς · πρὸ γὰρ καὶ ἐθεώρουν τὰ δένδρα καὶ εἴσθιον ἐξ αὐτῶν
 10 καὶ ἀπείχοντο τοῦ τῆς παραφυλακῆς ξύλου · εἰ τυφλοὶ ἦσαν, ἀλλὰ τὴν
 τῆς παρακοῆς βλάβην οὐκ ἐγίνωσκον, τὴν τῆς παραβάσεως αἰσχύνην οὐκ
 ᾔδεισαν, τὸν τοῦ ἐξορισμοῦ τῆς τρυφῆς πόνον οὐκ ἔβλεπον, τὴν τῶν
 ἀκάνθων καὶ τριβόλων ἐπίμοχθον ζωὴν ἠγνόουν, τὸν τῆς δερματίνης
 ἐνδύσεως φόγον οὐκ ἐθεώρουν, τὴν τῆς συνουσιαστικῆς συμπλοκῆς ὄρεξιν
 15 οὐκ ἐπίσταντο, τὴν τῆς ἀποφάσεως τοῦ θανάτου φθορὰν καὶ τὴν φοβεράν
 καὶ ἐπώδυνον τοῦ χωρισμοῦ ὁδύνην οὐκ ἐγίνωσκον, τέλος δὲ ἐπὶ τούτοις
 ὁ κολοφῶν τῶν κακῶν καὶ μείζον δεινὸν τοῦ χωρισθῆναι ἀπὸ Θεοῦ καὶ
 αἰχμάλωτον γενέσθαι τῷ πτερνίσαντι ἀρχεκάκῳ καὶ τυράννῳ ἠγνόουν.
 Τούτων πάντων ἐν πείρᾳ καθέστηκεν, θεωρητικοὶ γεγονότες ἐκ πλα-
 20 νητικῷ πνεύματος ἐνεργείας. Διὸ δὴ καὶ ὁδόντες τὸν καρπὸν εὐειδῇ

*populi tui arioli sunt: hoc enim agit hujus passionis spiritus; insidet
 aspectui hominis et capiti, aciemque oculorum ejus aperit in visiones
 fallaces et nocivas, prout vult; clamatque sancta scriptura aperte
 contra hanc exitiosam visionem. Hoc modo dixit serpens Evæ: Non
 morte moriemini, o mulier, si comederitis ex specioso illo fructu; imo
 vero aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii scientes bonum et malum.
 Num cæci erant? Minime: siquidem antea videbant arbores et ex his
 edebant et abstinebant a vetito ligno; aut, cæci fuerint, inobedientiæ
 malum ignorabant, transgressionis turpitudinem nesciebant, laborem
 exilii ad cibos habendos non viderant, carduorum et tribulorum horri-
 dam segetem non noverant, pelliceæ vestis dedecus non perspexerant,
 commixtionis et congressus concupiscentiam non senserant, sententiæ
 mortis tristitiam et horribilem dolorosamque separationis pœnam non
 erant experti; denique et super omnia, quod caput est malorum et
 maxime tremendum, separari a Deo redigique in servitutem decipientis
 tyranni et auctoris malorum, nihil horum acciderat ipsis. His subjecti
 sunt quum aperti fuerunt eorum oculi virtute mendacis spiritus. Con-
 siderato fructu, qui pulcher erat aspectu et optimus videbatur, sumpse-*

qui seduxit
 Evam et con-
 jugem ejus,

καὶ ἄριστον τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ κατανοῆσαι, λαβόντες τοῦ καρποῦ ἔφαγον· καὶ ἠγνόηθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, καὶ εἶδον ὅτι γυμνοὶ ἦσαν καὶ ἀπὸ Θεοῦ κρυβέντες ἡσχύνθησαν διὰ τὴν παραβάσιν.

NB'. Καὶ Σαουλ ὑπὸ τῆς ἐγγαστριμύθου παιχθείς πνεῦμα πονηρὸν θεωρήσας ὡς τὸν Σαμουὴλ βλέπων ἀναβαίνοντα ἐκ τῆς γῆς προσέγγισας β προσεκύνησεν· καὶ οἱ ψευδοπροφῆται δὲ ἐκ πνεύματος θεωρητικοῦ τῆς πλάνης ἔβλεπον ἃ ἐθεώρουν· διὸ καὶ ψευδοπροφῆται ἐλέγοντο· καὶ βοᾷ ὁ προφήτης· ἐν τοῖς σπηλαίοις καὶ ἐν τοῖς μνήμασιν ἐκοιμῶντο καὶ τὴν νυκτερίδα καὶ τὸν νῦν ἀνῆλσκον ἵνα θεωρήσωσι μαντείας ψευδεῖς· ἐκ τούτου γὰρ θεωρητικοῦ πνεύματος τῆς πλάνης οἱ οἰονισμοὶ καὶ 10 κληθδονισμοὶ καὶ μαντεῖαι ἐφεύρηνται, καθὼς ὁ Θεὸς λέγει πρὸς Ἰεζεκιήλ τὸν προφήτην· Ὑἱὲ ἀνθρώπου, οἱ υἱοὶ τοῦ λαοῦ σου ἄνδρες τερατοσκόποι εἰσίν. Ἔστι δὲ καὶ πάνυ ἀναίσχυτον καὶ ἱταμόν τοῦτο τὸ πνεῦμα· οὔτε γὰρ ψαλμωδίαν οὔτε λειτουργίαν οὔτε δὲ μυστήρια ἄγια αἰδεῖται ἢ ἐντρέπεται· ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἐν αὐτοῖς ἀπαυθαδίζεται καὶ μαίνεται 15 καὶ ἐπεμβαίνει ἡμῖν ἐναβευνόμενον καὶ ἐπιγελῶν ἡμῖν ὡς αἰχμαλώτους ἔχων καὶ ὥσπερ φορολογίαν ἀπαιτὸν ἡμᾶς τὰ αὐτῷ ἀρέσκοντα, μόνον ἵνα τὸν Θεὸν παροργίζωμεν καὶ τὸν πλησίον παραπικράνωμεν· ὅτι ὥσπερ ἐν

runt gustandum et comederunt ; apertique sunt oculi eorum et viderunt se esse nudos, absconderuntque se a facie Dei et ob transgressionem erubuerunt.

Saulem et
falsos
prophetas
delusit,

52. Saul quoque a pythonissa illusus (1), viso spiritu nequam, Samuelis aspectu e terris egressi, accessit eumque veneratus est. Pseudoprophetae per spiritum speculatorem erroris visiones suas videbant, quam ipsam ob causam pseudoprophetae sunt dicti ; de quibus enuntiat propheta (2) : In speluncis et monumentis dormiebant, respertitionesque ac talpas ferebant ut acciperent vaticinia falsa ; a speculatore enim hoc spiritu erroris somnia et omina et oracula inventa sunt, sicut Deus dicit Ezechieli prophetae : Fili hominis, filii populi mei homines arioli sunt. Est autem immunditiae et impudentiae summæ spiritus hic : nec psalmodiam, nec liturgiam, nec sacra mysteria veneratione aut reverentia prosequitur ; sed per hæc multo magis insolentiam suam et furorem exercet, aggrediturque nos cum jactantia et irrisione, ceu captivos et tributarios sibi vindicat, ut agamus quæ ipsi placeant, ut Deum ad iram provocemus et proximum exacerbemus. Sicut in paradiso

(1) 1 Reg., xxxviii. — (2) Cfr. Is., ii, 19.

παραδείσῳ εἶδον ἑαυτοὺς γυμνοὺς οἱ πρωτόπλαστοι τοὺς καρποὺς τῆς
 παρακοῆς φαγόντες, καὶ ἑάσαντες Θεῷ προσατενίζειν καὶ τῇ φυλακῇ τῆς
 ἐντολῆς αὐτοῦ, τῷ δὲ ὀφεί εἰνασχολληθέντες, τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς
 ἐξεκυλίσθησαν, ὡσαυτῶς τῶν ὑψωμάτων τοῦ οὐρανοῦ· οὕτως καὶ ἐνταῦθα
 5 ὁ δόλιος καὶ λυμεὼν τῆς ζωῆς ἡμῶν μηχανᾶται. Τὸν γὰρ ὀφθαλμὸν
 ἡμῶν τὸν τε τοῦ νοὸς καὶ σώματος ἐξογκώσας καὶ διαπετάσας πεπλανημένη
 θεωρία, τὸν χιτωνισκὸν τοῦ πλησίον ὡσπερ γυμνώσας, καλὸν τὸ μὴ καλὸν
 καὶ ἄρεστον τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ κατανοῆσαι ἀποδείκνυσι· καὶ λοιπὸν
 ὡσπερ οἱ πρωτόπλαστοι ἐν παραδείσῳ γυμνοὺς ἀλλήλους θεωροῦμεν οἱ
 10 δειλαιοὶ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐστῶτες. Ἐπεὶ γὰρ ἐν τῷ λεληθότι τοῦ τῆς
 παρακοῆς καρποῦ κατεσθίμεν, τοῦτ' ἐστὶν ἀφέντες τοῦ προσανέχειν Θεῷ
 καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου τὰ αἰτήματα ζητεῖν, ἡμεῖς ὡς οἰόμενοι μᾶλλον ἐκ
 τοῦ πλησίον λαμβάνειν τὰς αἰτήσεις, αὐτῷ πάντα ἀτενίζομεν. Ἀλλὰ
 ἀποστρέψωμεν ὅψ' ποτὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα·
 15 μὴ περιβλεψώμεθα δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ· μήποτε παγῶμεν στήλῃ ἄλος, εἰς
 τὸ ὅρος διασωθῶμεν· ὅρος δ' ἡυδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, τὸ ῥῆμα
 τῆς πίστεως δ' κηρύσσομεν. Τί δὲ καὶ κατανοῶν τὸν πλησίον ἔχοις θεωρεῖ-
 σαι, ἀγαπητὲ, πάντως τὴν ῥυπαρίαν καὶ ὀζομενίαν καὶ τὰ πάθη τῆς
 ἀτιμίας; Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα τῆς ζωῆς αὐτοῦ,
 20 ἀδελφοί. Εἴτα τί συμβήσεται ἐκ τούτου; Ναρκῶμεν πάντως πρὸς τὴν

nudos se viderunt primi parentes postquam comederant vetitum fructum; sicutque, quia siverant se abduci a Deo et ab implendo præcepto ejus ut serpenti aurem præberent, e paradiso voluptatis fuerunt expulsi, simulque e cælo altissimo, eodem modo contra nos mendax et invidus vitæ nostræ inimicus molitur. Oculum nobis et mentis et corporis extollit aperitque fallaci visione, atque exuta, ut ita dicam, proximi tunica, ostendit nobis malum tanquam bonum et oculis intelligentiæ delectabile: unde, sicut primi parentes nudos se conspiciebant in paradiso, ita et nos miseri in ecclesia. Postquam in abscondito vetitum fructum gustavimus, id est cessavimus Deo confidere et ab eo solo cuncta implorare, quum jam potius a proximo accepturos nos petita opinemur, ad hunc semper aspicimus. Avertamus tandem aliquando oculos nostros ne videamus vanitatem; ne respiciamus sive ad dexteram sive ad sinistram; neve allidamur ad scopulum maris, montem conscendamus: mons autem, in quo voluit Deus ut commoraremur, verbum est fidei nostræ, quod prædicamus. Quorsum vero, considerato proximo, non consideres nisi sordes, fætores et passiones ignominix? Nemo purus a sorde, etiamsi uno tantum die vixerit, fratres. Quid autem inde fiet?

nos quoque
 malis artibus
 suis decipere
 conatur,

ut contra jus
 et caritatem

ἀγάπην τοῦ πλησίον· ἄτιμος ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν καὶ βδέλυκτος καὶ ἐμπαθής θεωρούμενος, λοιπὸν οὖν καὶ ἐξουδενήμενος. Εἰκότως οὖν ἐπιβοήσεται ἡμῖν ὁ θεῖος ἀπόστολος λέγων· Σὺ τί κρίνεις τὸν πλησίον ἢ συ τί ἐξουδενεῖς τὸν ἀδελφόν σου ; Ὡς καὶ ἐν ἡμῖν τελεῖσθαι τὰ ἐν παραδείσῳ συμβεβηκότα, ἐκεῖ μὲν αἰσθητῶς φαγόντες τοῦ καρποῦ τοῦ ὁ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, ὡδὲ νοητῶς τοῦ διακρίνειν τίς ἀγαθὸς καὶ τίς πονηρὸς· θεωροῦντες γὰρ ἀλλήλων τὰ κρυπτὰ, πάντως λέγομεν ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος καλὸς ἐστίν, ἐκεῖνος πονηρὸς ἐστίν, ὁ ἄλλος ἐμπαθής· καὶ οὕτως λοιπὸν πληρῶται ἐν ἡμῖν τοῦ βεβρωχέναι ἡμᾶς ἐν παραβάσει τοῦ γινώσκειν καλὸν ἢ πονηρὸν. 40

ΝΓ'. Ἄλλ' εὐσύμβολος καὶ πειθήνιος ἡμῖν ἐστίν ὁ ὕμνολόγος Δαβὶδ εἰς φόβον Θεοῦ καὶ διόρθωσιν, λέγων· Μακάριος ἀνὴρ οὗ ἐστίν τὸ ὄνομα Κυρίου ἔλπις αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐπέβλεψεν εἰς ματαιότητας καὶ μανίας ψευδεῖς. Ὁ γὰρ ἐλπίζων εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου αὐτῷ καὶ προσκαρτερεῖ ἀτενίζων ἐκτενῶς καὶ ἐκδεχόμενος τὰς παρὰ αὐτοῦ φιλανθρώπους δωρεάς· 45 καὶ οὐ περιβλέπεται οὐδ' ὅλως εἰς ματαιότητας καὶ μανίας ψευδεῖς περιέργως, καὶ ἐξουδενώσκει τὰ τοῦ πλησίον θεωρήματα. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ θεωρητικὸν τῆς πλάνης ἡσύχιαν καὶ ἀνάπαυσιν ἐνδιδόναί ἀνέχεται τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κεκρατημένοις· οὔτε ἐν ψαλμωδίᾳ οὔτε ἐν

proximum
judicemus,

Torpemus prorsus in caritate proximi: vituperio dignus, abominandus et vitiosus videtur oculis nostris, sicque demum nihili ipsum facimus. Jure nobis clamat divus apostolus: Tu quid judicas proximum, aut tu quare contemnis fratrem tuum? In nobis ergo id fit quod in paradiso factum est. Ibi sensibilibiter manducarunt fructum discretionis boni et mali; hic spiritualiter discernimus quis bonus sit, quis malus: consideratis enim proximorum arcanis, pronuntiamus intra nos: hic bonus est, iste malus, illeque vitiosus; sicque fit ut contra fas manducemus ipsam discretionem boni et mali.

etsi id
fieri vetat

53. *Consiliis suis et adhortationibus impellit nos David psalmista ut Deum timeamus et convertamur ad eum: Beatus vir, inquit, cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas (1). In nomine enim Domini qui sperat, continuo ad eum et constanter oculos vertit, suscipitque benigna ejus munera; nec unquam respicit curiose in vanitates et insanias falsas, neque contemnet quæ in proximo intuetur. Nequam ille spiritus speculator erroris pace et quiete frui non patitur sibi subjectos; nec psalmodiæ, nec liturgiæ, nec somni*

(1) Ps. xxxix, 5.

- λειτουργία οὔτε ἐν ὕπνῳ οὐδ' ὄλως ἐν τινι ἡρεμίᾳ ἔχει, ἀλλ' ἀδιαλείπτως φαντασίας καὶ μανίας ψευδεῖς θεωρίας ποιεῖ ἐν ἡμῖν εἰς τὸν πλησίον. Ὡς περ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς οὗτος ἀνεωγμένος ὢν πάντα θεωρεῖ τὰ τε καλὰ καὶ τὰ κακὰ, ἑαυτὸν δ' οὐ δύναται ἐμβλέπειν ἢ κατανοεῖν, οὕτως καὶ ἡ
- 5 μανιῶδης καὶ ψευδῆς καὶ ψυχοφθόρος αὐτῇ θεωρία ποιεῖ ἐν ἡμῖν· τὰ μὲν ἀλλότρια ἀδιαλείπτως καὶ ἀναπαύστως περιέργως καὶ ἐμμελῶς, εἴτε ἀληθινῶς, εἴτε δὲ καὶ ψευδῶς ὑποδεικνύει ἡμῖν, τὰ δὲ ἡμέτερα κακὰ καὶ μεγάλα ὥσι οὐκ ἔφ' ἡμᾶς κατανοῆσαι ἢ βλέπειν. Μὴ γὰρ τὸ πολεμεῖσθαι κακόν, ἀδελφοί μου; Πάντως, οὐ μὴν οὐδαμῶς. Καὶ γὰρ καὶ Θεὸς
- 10 πολεμεῖται ὑπὸ τε τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' οὐ τῷ πολεμουμένῳ ἀλλὰ τῷ πολεμουντι τὸ ἀσέβημα. Οὐ γὰρ τὸ πολεμεῖσθαι ἢ ἀδικεῖσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ πολεμεῖν ἐκτῇ καὶ ἀδικεῖν, τοῦτο ἀσέβεια καὶ τὸ ἡττᾶσθαι δὲ τοῖς λυμικοῖς θελήμασι τῶν πολεμούντων, καὶ τοῦτο κακόν. Τί οὖν ἐποτρύνομεν καὶ παραπικραίνομεν. ἀλλήλους πολεμούμενοι
- 15 ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τῆς ζωῆς ἡμῶν; Τί δὲ οὕτως ἐργώδως καὶ μανικῶς κατανοῶμεν τὰ ἀλλήλων κακὰ; Ἡ ἵνα καὶ ἡμῖν εὐστόχως ῥῆθῃ τὰ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου ῥήματα λέγοντος· Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; Τῷ ἰδίῳ Κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθῇσεται δὲ, δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς στῆσαι αὐτόν.
- 20 ΝΑ'. Εἰς τί δὲ καὶ ὀνήσειεν* ἡμᾶς, ἀγαπητοί, τῷ κατανοεῖν ἐργώδως τὰ

* eogr.
ὀνήσειν

tempore, nec alio ullo conquiescit, sed indesinenter phantasias et insanias falsas et illusiones excitat in nobis contra proximum. Et sicut oculus apertus omnia cernit bona malaque, seipsum videre nequit aut perspicere, ita etiam vesana illa, falsa et exitiosa visio operatur in nobis: aliena quidem indesinenter et inquiete cum diligenti cura sive vere sive falso ostendit nobis, nostra autem mala, etiamsi magna sint, non sinit nos agnoscere aut videre. Nonne malum est ut sint conflictus, fratres? Omnino, nec parvum malum: nam et Deus impugnatur ab inimico et ab impiis hominibus; non tamen qui impugnatur, ille vituperandus est, sed qui impugnat. Neque malum est impugnaciones aut injurias pati, sed impugnare temere atque injuste, hoc impietatis est; item pravis impugnantium voluntatibus subjici malum est. Quare igitur excitamus nos et vexamus invicem, impugnati a communi inimico vitæ nostræ? Quare ita perverse et stulte consideramus aliorum mala? Numquid ut et nobis jure dicantur verba apostoli: Tu quid judicas fratrem tuum? Domino suo stat aut cadit; stabit autem, potens est enim Deus statuere illum.

54. Sane quid proderit nobis, dilecti, sic perperam considerare aliena

utriusque

τοῦ πλησίον κακά; Κἄν τε γὰρ αὐτοὶ οἱ τεκόντες ἡμᾶς ὥσι δίκαιοι καὶ ἡμεῖς ἀσεβεῖς, οὐδὲν ἐκ τούτου ὠφελήθησόμεθα· εἰ δὲ καὶ ἄδικοι ὥσι καὶ ἡμεῖς εὐσεβεῖς, οὐδὲν ἐκ τούτου ἀδικησώμεθα. Ἰδοὺ γὰρ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ· ἕκαστον γὰρ κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑμῶν κρινῶ ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ, φησιν ὁ Κύριος· καὶ πάλιν, ὅτι συ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ 5 ἔργα αὐτοῦ. Ὅτι δὲ ἐστὶ τοιοῦτον διωρητικὸν πνεῦμα τῆς πλάνης ὁ προφήτης ἔφη· Πλανήσεως πνεῦμα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὁδὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου οὐκ εἰς καθαρὸν. Καὶ ἐκ τούτου δὲ πάλιν γνωστὸν ἐστὶ πνεῦμα πλανήσεως ὑπάρχειν, ὅτι καὶ νεοὶ καὶ γέροντες καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες καὶ Ἑβραῖοι καὶ Ἕλληνες καὶ ἀνδροφόροι καὶ μοῖχοι καὶ λησται καὶ 10 πάντες ἀπλῶς ὁμοίως ἕως ἔχουσιν αὐτό. Δῆλον οὖν ἐκ πάντων τούτων ὅτι καὶ πνεῦμα πλανήσεως ἐστὶ καὶ ὅτι οὐκ ἐστὶ ἄνωθεν καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φωτῶν, ἀλλ' ἐπίγειος ψυχικὴ δαιμονιώδης. Φύγωμεν οὖν, τέκνια μου, φύγωμεν τὴν τοιαύτην ψυχοφθόρον καὶ λυσσώδη μανίαν. Ὡς γὰρ κύων λυσσᾷ ἐν ὥρᾳ τῆς λύσσης αὐτοῦ ἐνενδότως εἴτε πρὸς θηρία 15 εἴτε πρὸς ἀνθρώπους· οὕτως καὶ ἡμᾶς ποιεῖ ἡ λυσσώδης καὶ κυνόμορφος αὐτὴ μανίας καὶ θηριότροπος καὶ λυμικὴ θεωρία τῆς πλάνης.

ΝΕ'. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς εἰς Θεὸν ὑπερηφανίας καὶ τῆς νῦν κατεχούσης τὴν γενεὰν ἡμῶν ψευδωνύμου καὶ λυσσώδους θεωρίας· περὶ δὲ τῆς εἰς τὸν πλησίον ὑπερηφανείας τί χρῆ καὶ λέγειν; Τὰς λοιδορίας, 20

testamenti

mala? Nimirum si parentes nostri justi sint, nos vero impii, nihil inde lucrabimur; si contra sint injusti, nosque religiosi, nihil hinc detrimenti accipiemus. Ecce enim homo et opus ejus; — singulos vestrum secundum vias vestras judicabo, domus Israel, ait Dominus; et rursus: Reddes unicuique secundum opera ejus. Essequie istum spiritum erroris dicit propheta: Fallax spiritus in deserto, inquit, via filiarum populi mei non recta. Inde etiam patet esse spiritum erroris, quia et juvenes, et senes, et pueri, et mulieres et fornicatores, et fures et omnes omnino pari ratione illum habent. Manifestum est igitur ex his omnibus spiritum erroris esse, neque desursum descendentem a patre luminum, sed ab inferno emanantem a diabolo. Fugiamus ergo, filii mei, fugiamus perniciosum hunc et rabiosum furorem. Sicut enim rabidus canis in phrenesi sua excitatur sive in animalia sive in homines; tales etiam nos facit hæc rabida et sordida illusio erroris, quæ canibus et brutis similes nos reddit.

scriptura :

55. *Hactenus quidem de superbia contra Deum et de falsi nominis studio, quo occupatur et furit hæc nostra generatio; de contemptu vero proximi quid jam dicendum est? Convicia, querimonias, negligentias,*

τὰς μέμψεις, τὰς ἐξουδενώσεις, τὰ σκώμματα, τὰς προφανεῖς καὶ ἀφανεῖς
 κατηγορίας ζυγοστατοῦντες ἀεὶ τὰ μηδεμινὰ αὐτοῦ ἐγκλήματα, καὶ ἐν
 αὐτοῖς ἀδολεσχοῦντες ἀδιαλείπτως, καὶ τὰ ἑαυτῶν κακὰ μεγάλα ἴσως καὶ
 ὑπέρογκα ὄντα ἀποβλέποντες, καὶ μὴδ' ὅλως λόγον περὶ αὐτῶν ποιοῦμενοι,
 5 καὶ τῷ συνειδότη μὲν ἴσως κεντούμενοι περὶ τῶν οἰκείων κακῶν, εἶγε κἂν
 τοῦτοι εἰς τὸ φανερόν, ὡς ἀναμάρτητοι τὰ ἑαυτῶν παρορῶντες, εἰς τὰ τοῦ
 πλησίον λυσσῶμεν καὶ εἰλούμεθα πάθη, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ βασκαίνοντες
 αὐτῷ· εἰ δὲ μὴ ἔχῃ τὰ ἡμέτερα, καὶ πάντα ἀνακυκλοῦμεν καὶ ἀναθολοῦμεν
 τηρόμενοι τῷ φθόνῳ· ἕως οὗ κατανοήσωμεν αὐτὸν ἐνέχομεν τοῖς ἡμετέ-
 10 ροις πάθεσιν. Δεινὸν γάρ μετὰ τῆς ὑπερηφανίας ἡ βασκανία, τεχνία,
 δεινὸν καὶ πέρα δεινῶν· ἥνπερ ὁ κεκτημένος οὐ φροντίζει καὶ δι' ἕνα ὑπ'
 αὐτοῦ βασκαίνόμενον καὶ κοσμὸν ὅλον λυμήνασθαι, εἶγε δυνησεται αὐτὸν
 ἀδικῆσαι. Καὶ ἐγὼ μὲν τοῦτο ἔκ τε τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ Ἀδάμ ὑπ' αὐτοῦ
 ἀπατηθέντος καὶ τοῦ Καὶν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀβὲλ ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρεθέντος,
 15 πολλῷ δὲ μᾶλλον τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῦ Κυρίου ὑπ' αὐτῶν διὰ βασκανίαν
 σταυρωθέντος καὶ τότε ἤκον εἰς αὐτοὺς κόσμον ὅλον λυμηνάμενων,
 μᾶλλον δὲ τῷ φθόνῳ τῶν ἐπιβούλων εὐεργετηθέντος ὅλου τοῦ κόσμου καὶ
 σωθέντος. Τοιαύτη γάρ ἡ φύσις τοῦ τούτου πάθους· τῶν μὲν φθονούντων
 καὶ πραττόντων κακῶς τῷ πλησίον τήκεται ὄμμα καὶ καρδία, ὡς λέλεκται·
 20 Ὁ φθόνος ἐστὶ κάχιστος, ἔχει δὲ τι καλὸν ἐν ἑαυτῷ· τήκει γὰρ φθονηρῶν

*irrisiones manifestas et occultas accusationes perpendimus semper, et
 vel minimas ejus offensiones intra nos indesinenter recogitamus; nostra
 autem propria mala, magna forsitan et summa quum sint, negligimus,
 nulla horum habita ratione; etsi forte conscientia pungimur et aperte in
 peccatis sumus, attamen tanquam immaculati, propriis sceleribus omis-
 sis, contra proximi vitia excandescimus et invehimur, maxime quia
 huic invidemus: si a nostris vitiis est immunis, omnia discutimus ejus
 acta et vituperamus odio impulsus: dum illi attendimus, ignoscimus
 propriis vitiis. Magnum malum est, sicut superbia, ita et invidia,
 filii, magnum malum et imprimis horrendum. Qui ea abripitur, non
 curat ne propter unum, cui invidet, totus mundus conturbetur, dum-
 modo possit ei nocere. Quod novi ex facto inimici et Adæ ab eo decepti,
 Caini et fratris Abel ab eo interfecti, multoque magis Judæorum et
 Domini ab his ob invidiam crucifixi, universo mundo propter hoc tristitia
 impleto, vel potius odio perversorum beneficiis cumulado et salute
 donato. Hæc est hujus passionis indoles: qui oderunt proximum eique
 mala inferunt, horum oculos et corda indurat, ut dicitur: Pessimum est
 odium: habet tamen aliquid boni: excæcat odientis oculos et cor; his*

hanc autem
 odii et
 invidiæ
 passionem

ὄμματα καὶ κραδίην · οἱ δὲ πάσχοντες · κακῶς ἐκ βασκανίας κατ' ἐπαγγελίαν μεμαρτύρηται αὐτοῖς λέγων · Ἐξάκις ἐξαναγκῶν ἐξελεῖται σε, ἐν δὲ τῷ ἐβδόμῳ οὐ μὴ ἄψηται σου βάσανος · πολλαὶ γὰρ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος · καὶ πάλιν · Δίκαιος ἐκδύνει ἐκ θύρας, ἀσεβὴς δὲ ἀντ' αὐτοῦ ἐμπεσεῖται. 5

Νῆ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ γέγραπται · Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν · καί, ὅτι ἐν ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ταύταις ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται, οὕτως πάντως καὶ ὁ τὸν Θεὸν ὑπερφηφανεύμενος καὶ τῷ πλησίον, ἐν τοῖς δυσὶ πάθεσι τούτοις ὅλου τοῦ φόρτου τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς ἁμαρτίας 10 πεπλήρωται. Ἐπεὶ οὖν ἀπέδειξεν ὁ λόγος σαφῶς ὅτι διὰ τῶν παθῶν τῶν δύο τούτων ὑπερεχόντων ὡς ὑπὸ ληστάρχων συνεχόμεθα, μεθ' ὧν πάντως καὶ αἱ λεγεῶνες τῶν ὑπασπιστῶν, λέγω δὴ τὰ στίφη τῶν παθῶν τῆς κακίας συνιδρεύει, ὡς φιλάρχοις τῆς ἀπολείας καὶ μεγάλοις καὶ δεινοῖς πεπολιορκήμεθα κακοῖς, τὸν τε Θεὸν ὀργίζοντες ἐν ὑπερφηφάνῃ καὶ ἀφοβίᾳ 15 ἐν καιρῷ προσευχῆς ἐξαιρέτως καὶ λειτουργίας, παραπικραίνοντες δὲ καὶ τὸν πλησίον ὑπερφηφάνῃ καὶ βασκανίᾃ, λυτῶντες πρὸς αὐτόν. Τί ἀπολογησόμεθα; Τί δικαιοῦμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; Ἐγὼ λοιπὸν ἀπορῶ, τεκνία, συγχωρήσατέ μοι διὰ τὸν Κύριον · διὸ καὶ προήχθημεν ἐν ἀρχῇ

autem qui ob invidiam male habiti sunt hæc facta est promissio : Sex vicibus convellens te convellet, septima autem non attinget te tormentum ; multæ enim tribulationes justorum et ex omnibus his eruit eos Dominus ; et rursus : Justus egredietur ex porta ; impius vero ante ipsum cadet.

plurima
sequuntur
mala.

56. *Sed sicut scriptum est : Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua et proximum tuum sicut teipsum, quia in his duobus præceptis universa lex pendet et prophetæ ; ita et qui Deum despicit atque proximum, in his duobus vitiis omni onere passionum immunditiæ et peccati opprimitur. Quum igitur ex dictis luculenter pateat subesse nos his duobus dominantibus vitiis tanquam sub duobus capitibus latronum, quibuscum aggreuntur nos et legiones satellitum, agmina, inquam, vitiorum malitiæ, summis et maxime perniciosis et horrendis circumdamur malis, eo quod Deum superbia nostra et irreverentia ad iram continuo provocamus in tempore orationis et liturgiæ, proximum vero exagitamus, contemptu et invidia furentes in ipsum. Quam defensionem afferemus? Quam excusationem coram Deo? Ego jam nescio, filii, ignoscite mihi per Dominum : quare, sicut initio dixi, vere et recte*

εἰπεῖν, καλῶς καὶ εὐστόχως ἔφη ὁ θεὸς ἀπόστολος περὶ τῆς ἐλεεινῆς καὶ ταπεινῆς ἡμῶν γενεᾶς, ὅτι ὡς ἀνοήτως φάσκομεν, ποιήσωμεν τὰ κακὰ ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ· ἐν οἷς καὶ τὸ ἑπαθλὸν τοῦ μισθοῦ ἐπήγαγεν εἰπὼν· ὦν τὸ κρίμα ἐνδοικόν ἐστιν. Εἰ γὰρ παρὰ ζήλου μὲν τὸν Κύριον, ἀγαπητοί, 5 μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν. Διὸ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, τεχνία, δοῦλοι εὐλογημένοι Χριστοῦ, πολλοῖς δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς καὶ ἀληθινῇ ταπεινώσει ἐξελεωσώμεθα τὸν Θεόν. Ὡς περ γὰρ ἡ ὑπερηφανία καὶ ἀφοβία πρὸς ἀμφοτέρας ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς, πρὸς τὸν Θεὸν φημί καὶ ἀνθρώπους, ἀπεχθῶς καὶ ὀλεθρίως ἔχειν ἀπεργάζεται τοὺς ἀλῶντας· οὕτως ἡ 10 ταπεινώσις πρὸς ἀμφοτέρους, πρὸς τε Θεὸν καὶ ἀνθρώπους, εὐπρόσητος καὶ εὐμενὴς καὶ φίλη ἐστί. Κύριος γὰρ, φησιν, ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Ἐξαιρέτως δὲ τῇ ἀγάπῃ τῇ πρὸς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καθοπλήσωμεν αὐτοὺς ἰσχυρῶς, καὶ δυνησόμεθα εὐχερῶς πάσας τὰς παγίδας τοῦ ἐχθροῦ ὑπεριπτάμενοι καταντῆσαι εἰς 15 τὸν εὐδίων καὶ ἀκάμαντον λιμένα τῆς ζωῆς σὺν Χριστῷ βασιλεύειν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας.

CAPUT XI. Georgii obitus et sepultura. Epilogus. — Μετὰ ταῦτα ἡρώστησεν ὁ ἅγιος πατὴρ ἡμῶν Γεώργιος ἀσθένειαν· ἐν ᾗ καὶ κεκοίμηται. Τῇ δὲ ἐσπέρᾳ ἐν ᾗ ἐτελειώθη, ἵνα δειχθῇ μετὰ πόσης 2) πεποιθήσεως πρὸς Κύριον ἐξεδήμει, κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ παραγέγονε

pronuntiavit divus apostolus de miseranda et tristi nostra generatione, stulte eos dicere, faciamus mala ut eveniant bona; ubi et præmium nobis debitum addit: quorum iudicium justum est. Si enim ex ira contra Deum hæc facimus, fratres, non sumus ipso fortiores. Quare rogo vos et exhortor, filii, servi benedicti Christi, multis lacrymis et gemitibus et vera humilitate placemus Deum. Sicut superbia et insolentia contra duo præcepta, contra Deum et contra proximum, ad perniciem ducit peccantes, ita et humilitas erga utrosque, erga Deum et homines, salutaris est et benevola et suavis. Dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Excellamus caritate Dei et proximi, sumamusque fortem hanc armaturam, et feliciter superatis omnibus insidiis inimici poterimus beatum et quietum portum vitæ ingressi regnare cum Christo: cui gloria et potestas in sæcula sæculorum.

CAPUT XI. Georgii obitus et sepultura. Epilogus. — Post hæc incidit sanctus pater noster Georgius in morbum, quo et mortuus est. Ipso autem vespere quo vita functus est, ut pateret quanta cum fiducia ad Dominum peregrinaretur, sic ordinante Deo affuit magnus

Morte jam
imminente,

πλῆθος ξένων· καὶ ἤμην πολὺν περισπασμὸν ἔχων περὶ τὴν διακονίαν μου. Τινὲς οὖν τῶν ἀδελφῶν τῶν συγκαθημένων τῷ γέροντι πλεονάκεις ἀνῆλθον λέγοντες πρὸς με· Ζητεῖ σε ὁ γέρων λέγων· Ποῦ ἐστὶν Ἀντώνιος; καλέσατέ μοι αὐτόν· μέλλω γὰρ ἤδη τελευτᾶν. Ἐγὼ δὲ συνεχόμενην ἐκ τῶν δύο, θέλων καὶ τὴν διακονίαν μου πληροφορηθῆσαι καὶ πάλιν πρὸς τὸν γέροντα κατελθεῖν. Γνοὺς δὲ τοῦτο ὁ γέρων τῷ πνεύματι, ἐδήλωσέ μοι· Μὴ λυποῦ μήδε τάρασσε, τέκνον, ἀλλὰ πληροφορήσον τὴν διακονίαν σου· καὶ περιμενῶ σε ἕως ἀνέλθης. Ἀνισταμένων δὲ τῶν ξένων ἐκ τοῦ φαγεῖν καὶ ἄλλων παραγινόμενων, παρέτεινε σχεδὸν ἡ ὥρα μέχρι μεσονυκτίου· καὶ ὁ γέρων περιέμενεν. Πληρώσας οὖν τὴν διακονίαν μου καὶ ἀπολύσας πάντας τοὺς ξένους, κατῆλθον πρὸς αὐτόν. Καὶ θεασάμενός με, περιπλακείς καὶ καταφιλήσας καὶ εὐλογήσας ἐστράφη κατὰ ἀνατολὰς καὶ λέγει· Ἐξέλθε, ψυχὴ μου, νῦν ἐν Κυρίῳ, ἐξέλθε. Καὶ τρίτον εἰπὼν τὸν λόγον παρέθετο τὸ πνεῦμα τῷ ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ ἀγωνισαμένῳ Κυρίῳ τὴν καλὴν ταύτην καὶ σεμνὴν πολιτείαν· οὕτως μεταστὰς ὥστε τις μεθίσταται βῆμα ποδός, εἰρηνικῶς πάνυ καὶ ἡσυχίως· ὡς προδήλως εἰς χεῖρας Θεοῦ παρατιθεῖς τὸ πνεῦμα, ὡς γέγραπται· Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἄφηται αὐτῶν βάσανος, καὶ πάλιν· Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ γνοὺς ὅτι παρέθετο τὸ πνεῦμα, ἐπιπεσὼν

superstes
tamen
mirabiliter
servatur,

donec
Antonius
discipulus
ad eum
accedere
possit;

tuncque
piissime
animam
Deo reddit,

advenarum numerus, atque ego occupatus plurimum eram ministerio meo. Quidam vero fratrum qui seni assistebant sæpius accesserunt ad me : *Quærit te senex*, inquebant, *et rogat : Ubi est Antonius, advocate eum apud me ; in eo enim sum ut moriar*. Ambigebam ego, quum hinc vellem perficere ministerium, cuperem illinc senem adire. Quod quum spiritu novisset senex, patefecit mihi : *Ne tristeris neve conturberis, fili, sed opus tuum imple : expectabo te donec venias*. Quum autem peregrini alii aliis successissent, consumptum est tempus usque ad mediam fere noctem, superstite sene. Peracto igitur ministerio et dimissis hospitibus universis, accessi ad eum. Qui ubi me vidit, amplexus deosculatusque me benedixit et conversus ad orientem : *Egredere*, inquit, *anima mea, nunc in Domino, egredere*. Terque his dictis reddidit spiritum Domino qui in ipso et cum ipso militaverat pulchram hanc et admirandam militiam ; eodem modo permutavit vitæ locum ac mutatur vestigium pedis, pacifice prorsus et tranquille ; evidenterque commendato intra manus Dei spiritu suo, sicut scriptum est : *Iustorum animæ in manu Dei sunt et non tanget illos tormentum ; et : Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*. At ego, ubi cognovi eum efflavisse animam, cecidi super pectus ejus et flevi et

τῷ στήθει αὐτοῦ ἐθρήνουν καὶ ὠδυρόμην τὴν στερέωσιν τοῦ ὁσίου πατέρος. Κηδεύσαντες δὲ σὺν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς κατεθέμεθα ἐν θήκαις τῶν ὁσίων πατέρων καὶ νῦν ἐστὶ συν χοροῖς ἁγίων συμπρεσβέων ὑπὲρ ἡμῶν καὶ παντὸς τοῦ κόσμου (1).

5 NH'. Ἀλλὰ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν δμόνοιαν, εὐλογημένοι δοῦλοι Χριστοῦ · συγχωρήσατε τῇ ἐμῇ βραχύτητι καὶ τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ λόγου, ἀμαθῶς καὶ ἰδιωτικῶς τὰ ἐκ πολλῶν ὀλίγα ἐξ ὧν τε ἐώρακα ἐξ ὧν τε ἤκουσα συγγράφαι τολμήσαντι τὴν πολιτείαν τοῦ γέροντος. Γέγονε γὰρ πάρθενος, ἡσύχιος, ἀκτῆμων, ἐγκρατῆς, πραδός, ἀγαπητικὸς πρὸς πάντας, 10 πᾶν δὲ καὶ ὑπερβαλλόντως συμπαθητικός.

NΘ'. Αὖτη, ἔκδεκτοι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ ἡγαπημένοι, καὶ ζωὴ καὶ ἄγων τοῦ ἁγίου πατέρος ἡμῶν Γεωργίου τοῦ Κυρίου, καὶ αὕτη ἡ πολιτεία καὶ ἡ τελείωσις τῆς θεαρέστου καὶ θεοφιλοῦς αὐτοῦ βιώσεως ἡ κοίμησις. Ἐγὼ δὲ τί ποιήσω ὁ ἀμάρτωλος καὶ ἐλεεινός, ὁ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀνάξιος 15 φανείς τῆς αὐτοῦ παραμονῆς; Ἰδοὺ γὰρ ἀληθῶς ἐπ' ἐμοῦ πεπληρῶται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου λέγοντος · Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν ἐὼς οὗ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστί· ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅτι ἀπαρθῇ ἀπ'

lacrymatus sum quia orbatus eram sancto illo patre. Hinc persoluto funere cum psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, deposuimus eum in sepultura sanctorum patrum; nuncque interest choris sanctorum quibuscum interpellat pro nobis et pro universo mundo.

et in
sepultura
sanctorum
patrum
deponitur.

58. Imploro autem vestram indulgentiam, benedicti servi Christi: ignoscite infirmitati meæ et sermonis imbecillitati, qua tam imperite et indigne pauca ex multis quæ vidi et audiui conscribere præsumpsi de vita illius senis. Fuit enim castus, placidus, pauper, continens, mansuetus, caritate plenus erga omnes, misericordiæ vero summæ et præcellentis.

Epilogus;

59. Hæc, electi servi Dei et dilecti, hæc sunt facta, hæc certamina sancti patris nostri Georgii Cyprii, hæc ejus conversatio et finis Deo gratæ et probatæ ipsius vitæ, hæc mors. Ego vero quid faciam, peccator et miser, qui mox indignus visus sum hujus consortio? Ecce enim vere in me impletus est sermo Domini: *Non possunt filii sponsi jejuna-
nare quamdiu sponsus cum ipsis est; venient autem dies cum auferetur*

humilis
adhortatio

(1) Piissimum Georgii obitum celebrant *Menæa græca* (Venetiis, 1843), ad d. 8 Januar., tom. I, p. 93 hoc disticho:

Σὺν δάκρυσι σπείραντι τῷ Γεωργίῳ
Καιρὸς θερίζειν ἐστὶ σὺν εὐθυμίᾳ.

αὐτῶν ὁ νυμφίος καὶ τότε νηστεύσουσι. Πιστεύσατε γάρ μοι, τίμιοι
 πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅτι ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ τὰ πολλὰ οὐκ ἔλεγεν εἶναι ἐπὶ
 τῆς γῆς· εἰ δὲ καὶ ἔφθασέ με πειρασμός ἢ θλίψις καὶ μόνον συνέτυχον
 αὐτῷ, πάντα εὐθέως ὡς ἀπὸ σπόγγου ἐζειλήφοντο ἀπ' ἐμοῦ, καὶ λοιπὸν
 ἐν πολλῇ γαλήνῃ καὶ εἰρήνῃ διετέλουν· νῦν δὲ μετὰ τὴν τελείωσιν αὐτοῦ
 ἀλλ' ἐπάλληλοι πειρασμοὶ καὶ ἀκατέρητοι θλίψεις καὶ διωγμοὶ καὶ
 ἀνάγκαι ἀφόρητοι ἕως καὶ θάνατοι ἐπηγέρθησάν μοι. Πολλάκις ἀλλὰ
 ταῖς εὐχαῖς τοῦ ἁγίου πατέρος ἐστήκαμεν ὡς ἐπεύθυνοι δίκην τῶν
 ἀπτομένων διακατερουῖντες τὰ ἐπερχόμενα μετ' εὐχαριστίας, τοῦτο
 πρῶτον ἐπάδοντες διὰ παντός ὅτι διὰ τὰς οἰκείας ἁμαρτίας οὐκ ἄξια ὦν
 ἡμάρτομεν μεμαστιγώμεθα. Εἰ γὰρ ἂν ἐθέλοι ὁ Θεὸς ἐπεξελθεῖν ἡμῖν
 πρὸς τιμωρίαν τῶν πεπραγμένων, οὐκ ἂν οὐδὲ ἄξιοι ᾤμεν τοῦ ζῆν.
 Ἐπειτα δὲ καὶ τὴν σέμνην τοῦ βίου πολιτείαν τοῦ ἁγίου πατέρος
 ἀναζωγραφῶντες ἑαυτοῖς ἀνακτώμεθα τὰς τε τῶν νηστεῶν ἀνακατηρῆ-
 σεις, καὶ τῶν ἀγρυπνιῶν τὰς παννίχους στάσεις, τῶν δακρύων τὰς
 ἀδιαλήπτους πηγὰς, τῶν πειρασμῶν τὴν ὑπομονήν, καὶ ἀπλῶς συνελόντι
 φράσαι τὸν στατερόν καὶ ὑπομονητικὸν τῆς παναρέτου καὶ ἀγγελικῆς
 αὐτοῦ βιώσεως ἀναμιμνησκόμενοι, εὐελπίδες γινόμεθα.

Ξ'. Ἀλλὰ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ τὴν ὁμόνοιαν ὑμῶν, τίμιοι πατέρες
 καὶ ἀδελφοί, συγχωρήσατέ μοι μικρόν τι τολμηρῶς καὶ ἀναίδως ὑμᾶς

sponsus ab eis, et tunc jejunabunt. Credite enim mihi, venerandi patres
 et fratres, quia per vilam suam plurima dixit non esse super terram :
 quod si occuparet me tentatio aut tribulatio, dummodo ipsi occurre-
 rem, omnia subito tamquam spongia delebantur ; jamque in multa
 quiete et pace versabar ; nunc autem eo defuncto aliæ post alias ten-
 tationes et intolerabiles tribulationes et persecutiones et anxietates
 imo et mortes ceciderunt super me. Sæpe sæpius tamen, orante sancto
 patre, restitimus et fortiter quæ accidebant sustinuimus cum gratia-
 rum actione, gavisique sumus imprimis nos propter peccata nostra
 non castigari sicut merueramus. Si enim vellet Deus pœnas de nobis
 sumere debitas, neque digni essemus qui viveremus. Ceterum admi-
 randa vitæ ratione, quam sanctus pater tenuit, hic nobis descripta,
 prosequamur et jejuniorum rigorem, et vigiliarum non intermissam
 fagationem, et lacrymarum perpetuos fontes, tentationum toleran-
 tiam, et ut uno verbo dicam, constantiæ et fortitudinis, qua virtute
 plena et angelica ejus vita eminet, recordati, spem concipiamus.

ad caritatem.

60. Rogo tamen et imploro misericordiam vestram, venerandi
 patres et fratres : sinite me nonnihil audacter et timore seposito a

καθικετεῦσαι· ἵνα πρεσβείαν ποιήσησθε καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἐλαχίστου δουλοῦ ὑμῶν νόμφ ἀγάπης καὶ δι' εὐσπλαγχνίαν Θεοῦ. Πᾶσι γὰρ τοῖς πάθεσι τοῖς ἀτιμίας τοῖς ἀπηγορευμένοις ὑπὸ τοῦ Κυρίου τετρυχῶται, καὶ μεμαλάχισται, καὶ τέτρωταί μου ἡ ἀθλία ψυχὴ. Οὕτως
 5 οὖν ἐλεεινῶς καὶ πολυτρόπως τοῖς θλεθρίοις ἐχθροῖς ἡχμαλωτευμένος εἰκότως προήχθην, προσπίπτων τῇ ὑμετέρᾳ ὁμονοίᾳ, εὐλογημένοι δοῦλοι Χριστοῦ, ἵνα ὡς ἄριστοι ἱατροὶ ψυχῶν διδάξητέ με τίνα τὰ σύμβολα τῆς ταπεινώσεως, ἐν ᾗ ζωὴ καὶ φῶς καὶ χαρὰ καὶ εἰρήνη· καὶ τί τὸ μὴ ἐξουδενεῖν τὸν πλησίον. Ἐν γὰρ ταῖς δυσὶ ταύταις ἀρεταῖς, ὡς οἶμαι, θλον
 10 τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σχήματος ἡμῶν καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Συμπληροῦνται ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, καὶ ἐν τῇ μὴ ἐξουδενεῖν τὸν πλησίον ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη. Ἐξαιρέτως δὲ, ἀγαπητοί, τὴν κορονίδα πάντων τῶν ἀγαθῶν τὰς θεάρεστας ὑμῶν προσευχὰς καὶ ἰκεσίας πρὸς Θεὸν ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ ἀχρείου δούλου ὑμῶν ἐκτενῶς ἀνα-
 15 πέμφατε· ἵνα δι' ὑμῶν τῶν εὐαρέστων δούλων Χριστοῦ κἀγὼ ὁ ἀνάξιος ἐλεύθερος τυχὼν τῶν παθῶν μου, σὺν ὑμῶν ἀξιωθῶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

vobis petere: ut scilicet intercedatis pro me peccatore et minimo vestrum servo, per caritatem et bonitatem Dei. Omnibus enim passionibus immunditiæ, quæ a Domino damnantur, vulnerata est et inquinata et repleta pauper anima mea. Sic igitur misere variis modis ab exitialibus hostibus captivus merito factus sum, vestramque misericordiam imploro, benedicti servi Christi, ut tanquam optimi animarum medici doceatis me quænam sint indicia humilitatis, in qua vita et lumen et gaudium et pax; quid etiam sit non contemnere proximum. In his enim duabus virtutibus, ut arbitror, omnis professio conditionis nostræ et regnum Dei. Adimpletur in humilitate caritas erga Deum, et caritas erga proximum dum abstinemus ab eo despicendo. Præcipue vero, dilecti, ut omnibus bonis fastigium addatis, vestras Deo placitas orationes et supplicationes ad eum pro me vitioso atque inutili servo incessanter attollite; ut per vos, qui Christo grati famulamini, ego quoque indignus liberer a vitiis meis et vobiscum merear cæleste regnum Dei nostri: ipsi sit gloria in sæcula. Amen.

MIRACULA
BEATÆ VIRGINIS MARIÆ IN CHOZIBA

EODEM ANTONIO CHOZEBITA AUCTORE.

Jam hic subjungemus alteram hanc narrationem, de qua supra (p. 100, not. 1), ab eodem auctore Antonio scriptam; ubi a num. 5 nonnulla occurrunt circa historicam monasterii Chozibetici originem.

Τοῦ αὐτοῦ ἀκολουθία τῶν θαυμάτων τῆς ὑπεραγίου
θεοτόκου τῆς ἐν τῇ μονῇ λεγομένη Χωζιβᾶ.

Ἄλλ' ἐπὶ τὰ θαύματα τῆς ἐνδόξου καὶ κεχαριτωμένης δεσποίνης ἡμῶν
θεοτόκου βαδιεῖται ὁ λόγος μικράς τινας ῥανίδας ἐκ πελάγους πρὸς δόξαν
τῆς πανυμνήτου ἀρυσόμενος. 5

Α'. Πότε οὐκ εἰσείη γυνὴ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χωζιβᾶ · καὶ ἐγένετο τοῦ
εἰσιέναι ἀφορμὴ τοιάδε. Ἦν τις πατριχία ἐν Βυζαντίῳ ἔντος ἔχουσα
πάθος ἀνίατον · ἥτις καὶ πολλὰ ἀναλώσασα ἐπὶ τὸ χεῖρον συνείχετο.
Συνεῖδεν οὖν κατελθεῖν ἐκ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν εὐχῆς
χάριν · καὶ καταλαβοῦσα τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ προσευχομένη κατῆλθεν ἐν 40
τῷ ἁγίῳ Ἰωρδάνῃ κάκεισε πάλιν προσευξαμένη περιίει εἰς τὰ μοναστήρια
δεομένη · καὶ πολλὰ τοῖς πάτρασι παρέχουσα ἤτειτο τὰς εὐχὰς αὐτῶν
ὑπὲρ τῆς ὁδίας ἰάσεως καὶ σωτηρίας. Εἶτα δὲ ἀνιῶσα πρὸς τὴν ἀναβάσει

EJUSDEM SERIES MIRACULORUM SACROSANCTÆ DEI MATRIS
IN MONASTERIO CHOZIBÆ.

Sed jam ad miracula gloriosæ et dilectæ dominæ nostræ deiparæ
devenit oratio, modicas quasdam guttulas ex pelago ad gloriam lau-
datissimæ afferens.

Nobilis
matrona,
admonente
Dei genitrice

1. Olim non ingrediebantur feminæ monasterium Chozibæ; sicque
factum est ut ingredi inciperent. Patricia erat matrona Byzantii, quæ
morbo intus laborabat insanabili, et quæ post multas expensas pejus
se habebat. Statuit igitur descendere Byzantio in sanctam civitatem
orandi causa; cumque tetendisset Hierosolymam atque esset depre-
cata, adivit Jordanem sacrum, ibique rursus oratione facta circuibat
monasteria cum precibus; multisque in patres collatis donis implora-
bat preces pro sua sanatione et incolumitate. Hinc vero progressa

τοῦ ἁγίου Ζαχαρίου καὶ οὕσα ἐν τῷ λέκτρῳ θεωρεῖ ἐν ἐκστάσει τὴν ἁγίαν
 δεσποίνην ἡμῶν τὴν θεοτόκον λεγούσαν αὐτῇ· Διὰ τί, κύρα ἡ πατρικία,
 πανταχοῦ περιτῆλθες καὶ εἰς τὸν οἶκόν μου οὐκ εἰσῆλθες; Ἀποκριθεῖσα δὲ
 ἔφη· Καὶ ποῦ ἐστὶ, δέσποινα, ὁ οἶκός σου, ἵνα ἔλθω εἰς αὐτόν; Λέγει αὐτῇ
 5 ἡ δέσποινα· Ἀνερχομένης σου κατὰ τὰ λεγόμενα πεπίγγρια κάτω εἰς τὸν
 χεῖμαρρόν, ἐστὶν ὁ οἶκός μου. Λέγει ἡ γυνή· Ἀκούω, δέσποινα, ὅτι γυνὴ
 οὐκ εἰσέρχεται ἐκεῖ. Ἔφη αὐτῇ ἡ εὐλογημένη· Δεῦρο, κατέλθε· κἀγὼ
 εἰσάγω σε καὶ δωροῦμαι σοὶ καὶ τὴν ἴασιν. Τοῦτο δὲ ὅλον πεποίηκεν, ὥς
 οἶμαι, ἵνα γνωρίσῃ πᾶσιν ὅτι αὐτῆς ἐστὶν ὁ τόπος οὗτος ὁ ἅγιος, καὶ ἐν
 10 τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῆς ἐστὶν ὅτε θέλει καὶ ὡς θέλει τὰ περὶ αὐτοῦ. Γενομένης
 δὲ τῆς γυναικὸς κατὰ τοῦ τόπου, ἔφη τοῖς συνοῦσιν αὐτῇ· Ἀρατέ με εἰς
 τὸ ἐκ δεξιῶν κάτω εἰς τὸν χεῖμαρρόν μοναστήριον. Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῇ·
 Οὐ δύναται, δέσποινα, λεκτίκιον κατελθεῖν ἐκεῖσε· ἀλλ' οὔτε δὲ γυνὴ
 εἰσέρχεται ἐκεῖ· διὸ οὐδ' ὑπεμνήσαμέν σε κατελθεῖν ἐκεῖσε. — Ἀρατέ με,
 15 ἔφη, ἐν ἀλόγῳ· ἡ γὰρ δέσποινα τοῦ κόσμου αὐτὴ με παρεκαλέσατο κατελ-
 θεῖν αὐτόθι. Καὶ τούτου γενομένου, καὶ αὐτῆς κατιούσης, τὰ ἐσπερίνα ἐπε-
 τέλουν οἱ πάτερες, καὶ ὠκονόμησεν ἡ δέσποινα πάντας εὐρηθῆναι εἰς τὰ
 ἐσπερίνα, καὶ τοὺς θυρωροὺς τὸν μὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸν δὲ διὰ τινα
 χρεῖαν εἰς τὸ μαγειρεῖον ἀνελθεῖν. Καὶ εἰσελθούσης τῆς γυναικὸς μετὰ

ad ascensionem sancti Zacchaei, dum erat in lectica, vidit in exstasi
 sanctam dominam nostram Dei genitricem, quæ dicit ei : *Ut quid,
 domina patricia, usquequaque circuisti nec in domum meam ingressa
 es?* Ipsa vero respondit : *Et ubi est, domina, domus tua, ut veniam in
 eam?* Cui domina : *Quum perveneris ad locum qui dicitur pullorum,
 infra in torrente adest domus mea.* Dicit mulier : *Audio, domina, femi-
 nam huc haud ingredi.* Cui benedicta : *Vade, descende : ego introdu-
 cam te et donabo te sanitate.* Quod totum fecit, quantum opinor, ut
 manifestum cunctis fieret ipsius esse locum sanctum illum, et ab ejus
 potestate pendere ut ibi ageretur quod vellet et prout vellet. Ubi
 autem pervenit mulier juxta locum, dixit comitibus suis : *Portate me
 dextrorsum ad torrentem in monasterium.* Qui dicunt ei : *Non potest,
 domina, lectica huc descendere; nec mulier huc ingreditur; quare nec
 suasimus ut huc tenderes.* — *Portate me,* inquit, *statim : namque
 domina mundi jussit me huc accedere.* Quæ dum fiebant, et descende-
 bat ipsa, vespervas persolvebant patres, et providit domina ut omnes
 adessent ad vespervas, ex ostiariis vero alter in ecclesia, alter autem ob
 quampiam necessitatem in culinam abivisset.

Ingressaque muliere cum comitibus usque in medium atrium

monasterium
 Chozibæ,
 antea
 mulieribus
 clausum,
 ingreditur;

τῶν συνόντων ἕως τοῦ μεσιαύλου· οὐδὲ γὰρ ἐκλείετο τὸ θυρώριόν ποτε ἕως τρίτης ὥρας τῆς νυκτός· ἰδὼν οὖν τις τῶν ἀδελφῶν ἐν τῷ μεσιαύλῳ τὰς γυναῖκας, δρομαίως εἰσελθὼν ἤγγειλεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· καὶ θυρόβου γενομένου, μαθὼν τοῦτο καὶ ὁ προεστὼς μετὰ σπουδῆς ἐξῆλθεν πολλὰ καταλέγων καὶ ἀπειλῶν τοῖς θυρωροῖς. Ἰδοῦσα οὖν αὐτὸν ἡ πατρικία ⁸ ταρασσόμενον, ἔφη αὐτῷ· Μὴ ὀργίζου, πάτερ· οὐδεὶς γὰρ αἰτίός με εἰσελθεῖν ἐνταῦθα. Καὶ λαβομένη αὐτὸν κατ' ἰδίαν, ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὴν ὁπτασίαν τῆς δεσποίνης ἡμῶν, καὶ ὅτι αὐτὴ ὑπέσχετο καὶ εἰσφέρειν καὶ ἰᾶσθαι αὐτήν· ἀλλὰ κέλευσον ποῦ ὄφελον ἀναπαῆναι. Τότε ὁ ἡγούμενος, συμβουλευσάμενος μετὰ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν γερόντων, ἔφη· Ἀπὸ τῆς ¹⁰ δεσποίνης ἐστὶ τοῦτο· ἀντειπεῖν οὐ δυνάμεθα. Καὶ ἀνέκλιναν αὐτὴν εἰς τὸ διακονικόν· οὐ γὰρ ἠδύνατο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τὸν κανόνα. Καὶ δὴ κρούσαντος τοῦ νυκτερινοῦ κανόνος ἀναστάσα ἐξῆλθεν ὑγιής, ἀναγγέλλουσα τῆς δεσποίνης ἡμῶν τὴν ὁπτασίαν καὶ τῆς ἰάσεως τὴν χάριν καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς μεταλήψεως· ἦν γὰρ ἑτεροδόξος καὶ ἀκοινώνητος τῇ ¹⁵ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Μεταλαβοῦσα δὲ τῶν θείων καὶ τῶν σεπτῶν μυστηρίων, καὶ πολλὰ παρασχοῦσα τῷ τόπῳ ἐξῆλθεν, μεγάλως ἑυχαριστοῦσα, δοξάζουσα τὸν Θεὸν καὶ τὴν εὐλογημένην δεσποίνην ἡμῶν τὴν θεοτόκον, δίπλην ἱάσιν λαβοῦσα, ψυχικὴν τε φημί καὶ σωματικὴν, τῆς τε

(neque enim claudebatur janua unquam ante tertiam noctis horam), hacque conspecta jam in atrio, fratrum quidam præpropere ingressus ecclesiam id nuntiavit; tumultu exorto, reque perspecta, præpositus festinus egressus est multisque cum minis reprehendit ostiarios. Hunc ergo cum videret patricia conturbatum, dixit ei: *Ne irascaris, pater; neminis enim culpa huc ingressa sum.* Assumptoque eo privatim, apparuisse sibi dominam nostram enarravit, eamque adduxisse se et introduxisse sanasseque: *Sed jube quo debeam considerare.* Tunc hegumenus, inito consilio cum clericis et senioribus, ait: *A domina est hoc; obsistere non possumus.* Introduxeruntque eam in diaconiam: neque enim in ecclesia fas erat propter officium. Quumque pulsaretur ad nocturnum officium surrexit et exiit sana, vulgavitque dominæ nostræ apparitionem et sanitatis gratiam et conversionem communionis, quippe heterodoxa erat ac segregata a catholica ecclesia.

ibique
sanatur a
gravi morbo
et ad
catholicam
fidem
convertitur.

Quum vero particeps esset facta divinorum et venerabilium mysteriorum, et multa donavisset monasterio, discessit magnis cum gratiarum actionibus collaudans Deum et benedictam dominam nostram Dei matrem, accepta duplici sanatione, et spiritali et corporali, ani-

ἑτεροδοξίας τὴν θλεθρίαν νόσον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τὸ κράφιον καὶ ἀνίατον πάθος. Αὕτη γέγονεν ἀφορμὴ καὶ ἀρχὴ τοῦ εἰσεῖναι γυναῖκα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Χωζιβᾶ.

Β'. Ἦν τις ἀδελφὸς ῥωμαῖος ἐκεῖσε, Βιτάλιος λεγόμενος, ἔχων θεῖον
 5 κοσμικὸν ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει οἰκοῦντα. Οὗτος κατὰ τινας καιροὺς κατίει
 εὐχῆς χάριν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Χωζιβᾶ, ἅμα δὲ ὀψόμενος τὸν ἴδιον
 ἀνεψιόν. Μιᾶ οὖν ἑσπέρα διὰ τοῦ καύσωνος ἔξω εἰς τὸ θυρώριον ἀνεπάη
 πιὼν καὶ οἶνον πολὺν εἰς μέθην. Ἀναστὰς δὲ τῇ νυκτὶ πρὸς ἑαυτὸν
 καρβαραούμενος ἐκ σκαίου δαίμονος κατεβλήθη κάτω καὶ ἠύλισθεις
 10 μέσον τῆς στράτας προσανεπάη μὴδ' ὅλως αἰσθήσιν λαβὼν τοῦ γεγονότος
 ἐν αὐτῷ. Παριόντες δὲ οἱ βορδονάριοι καὶ εὐρόντες μέσον τῆς ὁδοῦ
 καθεύδοντα, ἀνήγαγον εἰς τὸ μοναστήριον μὴδὲν κακὸν ἔχοντα, ἀλλὰ
 δίκην σάκκου κυλισθέντα ἀβλαβῇ καὶ ἀσινῇ διὰ τῆς δεσποίνης ἡμῶν
 διαμείναντα.

15 Γ'. Ἀδελφός τις, Προκόπος λεγόμενος, κατιῶν εἰς τὸ ἐξ ἀνατολῆς τοῦ
 μοναστηρίου ὄρος, φορτίον μανουθίων βαστάζων, ἐκ σφοδροῦ πνεύματος
 εἴτε τοῦ ἐχθροῦ εἴτε δὲ καὶ ἀληθινοῦ οὐκ ἔχω εἰπεῖν, πλὴν ὅτι προσράξαν
 τὸ φορτίον τῷ ἀδελφῷ κατεκύλισεν ἀπ' ἀνωθεν εἰς κάτω τῆς ὁδοῦ
 ἀνταναστρέφον ἀπαξ τὸν ἀδελφὸν ὑποκάτω καὶ ἀπαξ ὁ ἀδελφὸς τὸ φορτίον.

mam liberata a perniciosa hæresi, corpus vero ab arcano et insanabili morbo. Tale fuit exordium et initium, ut admitterentur feminae in monasterium Chozibæ.

2. Erat frater quidam romanus ibi, Vitalius nomine, qui avunculum habebat laicum in sancta civitate commorantem. Hic certis temporibus descendebat ut oraret in monasterium Chozibæ, simulque ut nepotem suum inviseret. Quondam igitur vespere propter æstum in aula prope januam reclinavit se, hausto vino ita ut inebriaretur. Quum autem noctu ad se redivisset capite gravatus a malo dæmone præcipitatus est deorsum; et actus in mediam viam tota nocte ibi quievit, nec ullo modo sensit quæ sibi acciderant. Asinariï vero quum accesserunt, inventum in media via dormientem retulerunt in monasterium, nihil læsum, etsi volutus fuisset sacci instar, prorsum incolumem et intactum dominæ nostræ gratia.

3. Fratrum aliquis, qui Procopus dicebatur, dum iter ageret in montem qui est ad occidentem monasterii, et fascem manuthiorum portaret, vehementi spiritu, utrum inimici an venti tantum nescio, ablato onere præcipitatus a summo ad imum viæ, ita ut fascis semel transiret super fratrem et semel frater supra fascem pelleretur.

A gravi lapsu incolumis servatur tum avunculus cujusdam fratris,

tum monachorum aliquis.

Πάντων δὲ θεωμένων τὸ Κύριε ἐλέησον βοώντων καὶ νομιζόντων μεληδὸν διανυέντα, φθάσας τὴν ὁδὸν ὁ ἀδελφὸς ἀναστὰς μετὰ τοῦ φορτίου εἰς τὴν μονὴν εἰσῆλθεν, παραδόξως σωθεὶς καὶ οὗτος διὰ τὴν δεσποίνην ἡμῶν μὴδ' ὅλως βλάβην τινὰ ὑπομείνας· καὶ πάντες ἐπὶ τοῦτο μεγάλως τῷ Θεῷ καὶ τῇ ὑπερευλογουμένῃ ἡὐχαρίστησαν. 5

Δ'. Ἀδελφὸς ἦν κηπουρὸς εἰς τὰ πρὸ τοῦ μοναστηρίου κηπία. Οὗτος ἐν μιᾷ μετὰ τὸ μεσημβρινὸν κατῆλθεν εἰς τὸν κῆπον καὶ σφοδρῶ καύσωνος ὑπάρχοντος ὥρᾳ ὑποκάτω τῶν λαχάνων ἐπὶ τὴν νοτίδα ὄφιν καθεύδοντα· δς αἰσθώμενος τοῦ ψόφου τῶν ποδῶν τοῦ κηπουροῦ ἀνέστη τοῦ φυγεῖν. Ὁ δὲ ἀδελφὸς Μαρτίνος, τοῦτο γὰρ ὄνομα τοῦ κηπουροῦ, τὴν δρεπάνην 10 κατέχων ἐν τῇ χειρὶ δραμὼν ἐπ' αὐτὸν καὶ κρούσας τῇ δρεπάνῃ ἀφείλεν αὐτοῦ τὴν οὐράν, μὴ δυνηθεὶς τελείως χειρώσασθαι αὐτόν. Ἐποίησεν οὖν ὁ ὄφιν ἐπὶ δύο χρόνους ἐνεδρεύων τῷ κηπουρῷ ἀνταποδοῦναι αὐτῷ τῆς οὐρᾶς τὴν ἀμοιβὴν εἰς τε ἀρμακίας καὶ ὑποκάτω λαχάνων καὶ εἰς τὰς ἐν ἀποκρύφῳ παρόδους, ἐξαιρέτως δὲ ὅτε κατενόει αὐτὸν καθήμενον καὶ 15 βοτανίζοντα λαθραίως ἐξ ὀπισθεν μέσον τῶν λαχάνων ἀποφῆτι ἐρπῶν προσεῖ ἀνταποδώσων· ὁ δὲ κηπουρὸς σκεπτόμενος ἦ καὶ σκεπόμενος τῇ χάριτι τῆς δεσποίνης ἡμῶν ἡσθάνετο τῇ καρδίᾳ, καὶ στρεφόμενος ἐπετίμα καὶ ἀπεσόβει αὐτόν. Τὸ δὲ παραδοξότερον, ὅτι ἐξεληθόντος τοῦ ἀδελφοῦ ἐκ

Quum autem omnes respicerent clamando : Kyrie, eleison, putarentque membratim eum confractum, frater surrexit et ultra viam cum onere in monasterium ingressus est, mirabiliter et ipse servatus a domina nostra, nullo prorsus accepto vulnere : unde universi inagnas Deo et benedictæ virgini gratias egerunt.

Fratrum
alius contra
serpentis
morsum
et insidias
protegitur.

4. Frater erat hortulanus in hortis ante monasterium. Qui die quadam post meridiem descendit in hortum ; cumque ferveret æstus, vidit sub herbis in humore serpentem sopitum ; hicque ubi sensit strepitum pedum hortulani excitatus fugam capessivit. Sed frater Martinus (sic enim nominabatur hortulanus), qui falcem manu gerebat, cucurrit post eum, et falce percusso caudam truncavit, quin posset eum omnino destruere. Per duos igitur annos serpens insidiabatur hortulano ut ultionem sumeret ob excisam caudam, in atriiis, et sub gramine et ubi solus lateret, continuo ubicumque sciret eum vel sedere vel plantas curare, a tergo latenter medius inter herbas sine strepitu adrepebat ut ulcisceretur ; hortulanus vero circumspiciens vel potius protectus dominæ nostræ gratia, præsentiebat animo, et conversus objugatum fugabat. Quod autem maxime mirandum est,

τοῦ κήπου καὶ γενομένου βορδοναρίου, μετέστη καὶ ὁ ὄφις ἐκτὸς κατὰ τὰς
 ὁδοὺς ἐνεδρεῦων αὐτῷ · ὥστε λοιπὸν καὶ δειλιᾷ τὸν ἀδελφὸν νυκτὸς
 πῶποτε ἐξιέναι. Θεωρήσασα δὲ ἡ εὐλογομένη δέσποινα τὸν κόπον καὶ
 τὴν θλίψιν αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ διὰ τὸ ἐμπόδιον τῆς διακονίας αὐτοῦ, τῇ
 5 πολλῇ αὐτῆς εὐσπλαγχνίᾳ ἐτροπώσατο τὸν ὄφιν. Ἐν μιᾷ γὰρ παρερχο-
 μένου τοῦ ἀδελφοῦ τὴν γέφυραν τὴν πρὸ τοῦ μοναστηρίου ἐπῆλθεν αὐτῷ
 ὁ ὄφις καὶ μὴ δυνηθεὶς αὐτῷ κροῦσαι, κατέφυγεν εἰς ὑπόκοilon πέτραν
 μὴδ' ὅλως ὅπῃ ἔχουσιν εἰς τὸ ἀποκρυβῆναι · ὁ δὲ τὴν ῥάβδον κατέχων ἐν
 τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀνείλεν αὐτόν, πολλὰ μιλιχιοῦντα καὶ τῇ γλώσῃ
 10 συγχνῶς ἀντὶ φωνῆς ἀντιβολοῦντα · καὶ ἐβόρυσθη ὁ ἀδελφὸς διὰ τῆς
 δεσποίνης ἡμῶν τῆς κεχαριτωμένης καὶ εὐλογημένης τῆς θεοτόκου ἐκ
 τοῦ τοιοῦτου ἀγῶνος καὶ τοῦ δεινοῦ καὶ πολεμίου ἐχθροῦ τοῦ ἐνεργούντος
 ἐν τῷ ἀξίῳ αὐτοῦ διαιτήματι τῷ σκολιῷ ἐρπετῷ · ὁ σκολιὸς τὸν νοῦν ἐν
 πᾶσι καὶ ἐν τῷ κατηραμένῳ ὁ ἐπικατάρατος καὶ ἐν τῷ τοὺς πόδας
 15 ἐγκοπέντι καὶ συρουμένῳ ἐπὶ γῆς ὁ κατασπασθεὶς ἐκ τῶν ὕψωμάτων τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ ἱλυσπόμενος ἐπὶ τῆς γῆς διετίαν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐνεδρεῦων
 διὰ τοῦ ὁμοίου αὐτοῦ ἐρπετοῦ ἀπολέσαι εἴγε ἡδυνήθη τὸν ἀδελφόν.

Ἄλλ' ἐπιλείψει με ὁ χρόνος ἅπας εἴγε βουληθεῖν τὰ θαύματα τοῦ
 ἀνεξαντλήτου πελάγους, ὡς προεῖπον, τῆς κεχαριτωμένης ἐξυμνῆσαι
 20 προθυμούμενον · ἐνὸς δὲ ἔτι θαύματος τῶν ἁγίων πέντε πατέρων τῶν

egresso fratre ex horto factoque asinario, et serpens quoque per vias
 egressus insidiabatur illi; adeo ut demum timeret frater noctu egredi.
 Cognitis autem fratris pavore et tristitia propter impeditum officium
 suum, benedicta domina magna cum misericordia serpentem amovit.
 Quadam enim die fratri, dum præteriret pontem ante monasterium,
 occurrit serpens; hicque quum non potuisset fratrem attingere, fugit
 sub lapidem nec invenit foramen ubi se absconderet. At frater baculo
 quem manu gerebat, eum interemit, multum sibilantem et lingua
 vocis instar minitabundum; sicque liberatus est, ope dominæ nostræ
 gratia plenæ et benedictæ deiparæ, ab hoc certamine et terrore, et
 ab implacabili hoste, qui vim faciebat modo sibi solito per pravum
 reptilem; perversus mente in omnibus et in maledicto execrabilis et
 in eo qui pedibus orbatus repit super terram, ipse præcipitatus ex
 altissimo cælo et volvens seipsum in terra biennio nocte et die cona-
 batur per similem sibi reptilem perdere, si potuisset, fratrem.

Sed deerit mihi omnino tempus, ut dixi, si voluero prodigiorum
 pelagus inexhaustum beatissimæ virginis celebrare competenter;

ἐκεῖσε καταχειμένων ὡσπερ ἥδυσμα τι προσαρτύσας τῷ διαγῆματι καταπαύσω τὸν λόγον.

Ε'. Πέντε ἐν πρώτοις κατέμειναν αὐτόθι ἅγιοι πατέρες Σύροι ὑπάρχοντες εἰς τὸν ἕνα διαδεξάμενοι πρὶν ἢ τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Ἰωάννην ἔλθεῖν ἐκεῖσε, τὸν δημάμενον τὸν ἅγιον τόπον ἐκεῖνον, τὸν καὶ γεγονότα 5 μητροπολίτην Καισαρείας τῆς Στρατώνος. Μικρὸν γὰρ πάνυ κελλίον ὁ πρῶτος ἐποίησεν, ὅπερ νῦν διακονικὸν τυγχάνει τῆς κάτω μικρᾶς ἐκκλησίας τῆς λεγομένης τοῦ ἁγίου Στεφάνου, εἰς ὅπερ καὶ κατὰ διαδοχὴν διεδέξαντο ἀλλήλους. Ἐποίησαν δὲ καὶ τὸ μικρὸν εὐκτήριον τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ τὸ οἶκημα ἐν ᾧ σὺν Θεῷ κατάκεινται τὰ ἅγια αὐτῶν 10 λείψανα· τὸ δὲ λοιπὸν τῆς ἁγίας μονῆς ὁ ἅγιος πατὴρ Ἰωάννης ἐπέκτισεν. Τοῦ δε τετάρτου δεξαμένου τὸν πέμπτον Ζήνωνα λεγόμενον, παιῶνα νέον ἀγένειον ὑπάρχοντα, συνέβη τί τοιοῦτον. Ἀπέλυεν οὖν τοῦτον τὸν παιῶνα κυριακῆς μετὰ τὸν κανόνα εἰς Ἱερὶχὼ κομίσαι προσφορὰν ὁ διδάσκαλος εἰ ποῦ ἔτυχόν τινες εὐχῆς χάριν πρὸς αὐτοὺς παραβαλόντες. Καὶ δὴ ἐν μιᾷ 15 παρεστῶς ὁ παῖς πλησίον τῆς κόγχης τῇ ὥρᾳ τῆς προσκομιδῆς, τοῦ ἐπιστάτου ἀφυλάκτως μετὰ φωνῆς ἀκουομένης τὴν προσέειπεν ποιούντος, ὁ παῖς ἀκρωόμενος λόγους τινὰς τῆς ἀναφορᾶς κατέσχευεν. Ἐγένετο δὲ ἀνερχομένου αὐτοῦ ἐν μιᾷ κυριακῇ ἀπὸ Ἱερὶχὼ ἔχων τὰς προσφορὰς

quare uno miraculo quinque sanctorum patrum ibi quiescentium addito narrationi lenocinii instar, jam a sermone quiescam.

5. Quinque primum morati sunt ibi sancti patres, Syri origine, in unum congregati priusquam sanctus pater noster Joannes ibi veniret, qui ædificavit sanctum hunc locum, quique factus est metropolita Cæsareæ Stratonis. Parvam omnino cellam primus fecit, quæ nunc diaconia facta est parvæ infra ecclesiæ nunc dictæ sancti Stephani; in qua vicissim alii alios suscipiebant. Fecerunt autem et parvum oratorium ubi in Deo requiescunt sacræ eorum reliquiæ; reliquum vero sanctum cænobium sanctus pater Joannes superstruxit. Quum vero quartus accepisset quintum, Zenonem nomine, juvenem adhuc imberbem, tale quid accidit. Dimisit hunc puerum magister dominica die post officium versus Hiericho ad ferendam oblationem, si qui forte orationis gratia ad ipsos accederent. Aliquando vero, dum staret haud longe a sanctuario tempore offertorii, et magister incaute ita oblationem proferret ut vox ejus percipi posset, puer audita quædam verba sanctæ oblationis retinuerat. Factum est autem, ut dum rediret quadam die ab Hiericho in cogitationem ipsi redirent voces

Sub ipsis
Chozibæ
humillimis
initiiis,

Zenone, dum
juvenis
adhuc esset
et tiro,
quasdam
voces
offertorii
proferente,

ἐλθεῖν εἰς ὑπόμνησιν τῶν λόγων ὧν κατέσχευ ἀκοῦσαι τοῦ ἱδίου ἐπιστατοῦ προσφέροντος καὶ ἤρξατο συχνῶς μελετᾶν αὐτοὺς καὶ εὐθέως κατέπη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἠγίασε τὰς τε πρόσφοράς καὶ τὸν παιῖδα. Ἄγγελος δὲ Κυρίου ἐπέστη τῷ ἐπιστάτῃ αὐτοῦ μικρὸν ἀναπαυομένῳ μετὰ τὸν κανόνα
 5 τῆς κυριακῆς · καὶ ἔφη αὐτῷ · Ἀναστάς, πρεσβύτερε, προηγιασμένα ποίησον ἐπὶ τῇ προσφορᾷ ἣ ὁ παῖς κομίζει · ἡγιασθή γάρ. Ἐλθόντος οὖν τοῦ παιδός, ἀνῆταξε αὐτὸν ὁ ἐπιστάτης αὐτοῦ λέγων · Ποῦ ἐμετεωρίζου μέχρι τοῦ νῦν, ἀμελῶν τῆς διακονίας σου ἐφ' ἣ ἀπεστάλης ; Ὁ δὲ παῖς ἀπολογεῖτο ὅτι οὐτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερά παρετράπη τῆς ἀποκρίσεως ἐφ'
 10 ἣ ἐπέμφοθη. Ὁ δὲ πάλιν ἠκριβάζετο παρ' αὐτοῦ · Τί ἐμελέτα ἀπιὼν ἐν τῇ ὁδῷ. Ἀπεκρίσατο ὁ παῖς · Τοὺς ψαλμοὺς μου. Ἐπὶ πολὺ δὲ τοῦ ἐπιστάτου αὐτοῦ ἐπικειμένου καὶ ἐμβριθῶς αὐτοῦ διαπυθνομένου καὶ πληγὰς αὐτῷ διαπειλοῦντος ἐπιθεῖναι εἶγε μὴ τὴν ἀλήθειαν αὐτῷ ὁμολογήσει, βουλό-
 15 μενος μαθεῖν τῆς ὁπτασίας τοῦ ἀγγέλου καὶ τῆς προσταγῆς αὐτοῦ τὴν δύναμιν, τέλος ὠμολόγησεν ὁ παῖς ὅτι λόγους τινὰς τῆς προσκομιδῆς οὓς κατέσχεον σοῦ ἀπηκοῶς προσκομίζοντος. Ἀπὸ τότε οὖν οὐκέτι εἶασεν αὐτὸν προσεγγίσει τῇ κόγχῃ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου αὐτοῦ τὴν ἁγίαν καὶ ἀνάμικτον προσένεξιν ποιῶντος · ἔγνω γὰρ ὅτι ἐκ τούτου

illæ quas retinuerat auditas a præposito; quas cœpit assidue meditari, moxque descendit Spiritus sanctus sanctificavitque oblata et puerum. Angelus autem Domini astilit magistro ejus qui nonnihil quiescebat post officium dominicæ; et dixit ei : *Presbyter, surge, et missam præsanctificatorum fac super oblationem quam puer offert; sanctificata est enim* (1). Regressum igitur puerum interrogavit præpositus : *Ubinam moratus es, neglecto officio ad quod fueras missus?* Puer vero respondit : *Se neque ad dexteram neque ad sinistram deflexisse a negotio sibi commisso.* Tunc ille sciscitatur : *Quid meditaris dum iter ageres?* Cui puer : *Psalmos meos,* respondit. Quumque permultum urgeret et dure ipsum examinaret plagasque ipsi minaretur ni vellet verum sibi fateri; quumque intelligere omnino cuperet angelicam visionem et mandati angelici sensum, tandem confessus est puer : *Verba nonnulla offertorii quæ retinueram a te audita protuli.* Abhinc ergo non jam sivit eum accedere ad sanctuarii aditum, dum fieret a se sancta et incruenta oblatio : intellexerat enim

sanctificata
fuisse oblata
ipsius
magistro
revelatur.

(1) His jam innuitur sententia, quæ postea apud schismaticos græcos facta est vulgaris, non ipsis dominicis verbis, sed invocationi sancti Spiritus, quæ in liturgiis orientalibus et in nonnullis Occidentis occurrit, tribuendam esse vim efficiendi transubstantiationem. De qua re adesis theologos.

γέγονεν ἡ κατάπτησις τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ὁ ἁγιασμός τῆς ἁγίας προσφορᾶς.

Γ'. Γεγόνει δὲ ὁ παῖς ἀπὸ τότε θαυμαστός τις καὶ πεφωτισμένος πάνυ καὶ πνευματοφόρος μοναχός · καὶ τελειωθείς ἀγένιος, κατετέθη μετὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐν μιᾷ θήκῃ. Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν εἰσὶ ταῦτα · Πρῶμος, 5 Ἡλίας, Γανναῖος, Ἄϊαν, Ζήνων. Οἱ καὶ τελειωθέντες ἐν σεμνῇ πολιτείᾳ καὶ ἐν βίῳ ἐναρετῇ ἀναχωρητικὸν ἀσπασόμενοι ἀγῶνα ἀσκητικὸν ἀνατλήσαντες βίον οὐράνιον ἀντηλλάξαντο βασιλείαν. Δίῳ καὶ πολλὴν παρβρῆσιαν ἔχοντες πρὸς Θεὸν τοῖς τε τοῦ τόπου καὶ τοῖς ἔξωθεν πολλὰς 10 ἰάσεις δωρέων παρέχουσι ἐν μιᾷ θήκῃ κατακείμενοι, ἥτις καὶ ἀνέβλυσεν 10 ἀπαύστως ἔλεον ἱαμάτων ὥστε καλύπτειν τὴν πλάκα τὴν ἐπάνω τῆς θήκης. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς καὶ λυμεὼν τοῦ γένους ἡμῶν ἀεὶ φθόνει τοῖς ἀγαθοῖς χαρίσμασι τοῖς δωρουμένοις τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει παρὰ τε Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, παρεσκευάσεν τινὰ κανδηλάνπτην πρὸ τοῦ χροῦσματος κατελθεῖν ἐπισκεψόμενον τὴν κανδήλαν τῶν ἁγίων. Ὅς εὐρὼν ταύτην 15 ἐσβεσμένην προσῆλθε τῇ θήκῃ προσκυνήσων · καὶ σκοτινοῦ ὄντος τῆς πλακὸς τῆς θήκης πεπληρωμένης τοῦ ἐλαίου τῶν ἁγίων, τὴν ἐσθήτα καὶ τὴν ὄψιν σὺν τῷ πώγωνι κατήρδευσε τοῦ ἐλαίου · καὶ ἐνεργηθεὶς πρὸς λύπην ἐκ τοῦ ἐχθροῦ λαβὼν κατέχεεν τὸ τῇ χώνῃ τῶν ἁγίων σταυρελαῖον

exinde facta esse adventum sancti Spiritus et sanctificationem oblationis.

Hujus et
primorum
Chozibæ
incolarum
virtutes,

6. Factus est juvenis exinde admirabilis et perillustris monachus spiritu plenus ; et defunctus adhuc imberbis, positus est cum sanctis patribus in una tumba. Nomina autem eorum hæc sunt : Promus, Helias, Gennæus, Æas, Zeno. Qui perfectionem assecuti in eximia conversatione et in vita sancta, anachoretarum amplexi agonem, ascelica vita transacta cæleste consecuti sunt regnum. Quamobrem multa potestate fruenter apud Deum et incolis loci et advenis multarum sanationum donum impetrant, in uno loculo positi, ubi et scaturivit continuo oleum curationum ita ut cooperiretur tota superficies super tumbam. Sed, quia inimicus æmulator generis nostri semper invidet bonis donis concessis humanæ naturæ a Deo et a sanctis ejus, procuravit quemdam accensorem ante signum datum descendere ut inviseret candelam sanctorum. Qui, hac extincta reperta, processit ut sepulcrum veneraretur ; et cum in tenebris esset tabella sepulcri oppleta oleo sanctorum, hoc oleo vestem et vultum cum barba illivit ; et ab inimico incitatus ad tristitiam effudit quod in cavo sanctorum erat oleum, exindeque non protulerunt

et prodigia
post mortem
patrata.

καὶ ἀπὸ τότε οὐκέτι ἀνέβλυσαν οἱ ἅγιοι τὸ ἔλαιον τῆς ἰάσεως, ὥστε πάντας λυπηθῆναι τοὺς τε πατέρας καὶ τοὺς ξένους· πολλὰς γὰρ ἰάσεις καὶ θεραπείας ἐπετέλουν διὰ τοῦ ἐλαίου οἱ ἅγιοι. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ὡς οἶμαι, πρόφασις, ἐπειδὴ λοιπὸν ἐν πολλῇ καταφρόνησει καὶ βραθυμίᾳ
 5 προσηρχόμεθα τοῖς ἁγίοις. Πλὴν καὶ νῦν οὐ παύονται ἀδιαλείπτως τοῖς ἐν πίστει δεομένοις ἀφθόνους τὰς δώρεας τῶν εὐεργεσιῶν καὶ ἰάσεων παρέχοντες.

Ζ'. Ἄλλ' ἐπὶ τὸν ἀπόπλουν λοιπὸν καὶ τὸν λιμένα τὴν ὁλκάδα τοῦ λόγου περινηχομένην τῷ κλύδωνι τῆς ἀμαθίας προσορμήσωμεν πολλὰ
 10 περικλυδωνισθεῖσαν καὶ ζαλοστροφηθεῖσαν, μόγις δὲ περαιωθεῖσαν καὶ καταντῆσαι ἰσχύσασαν ἐκ μεγάλου πελάγους, ὡς ἐμοίγε δοκεῖ, πρὸς ὄρμον τῆς ἀναπαύσεως· διότι μὴ ὢν νουνεχῆς μήδε τῷ λόγῳ πεπυκνωμένος ἢ καὶ χαρίσματός τινος τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος μὴ μετεληφώς λογογράφειν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν θαυμαστῶν ἁγίων ἀνδρῶν καὶ
 15 πατέρων πολιτείας καὶ θαύματα τῆς εὐλογημένης θεομητορος δεσποίνης ἡμῶν ἀπετόλμησα. Ὁ δὲ Θεὸς πλουσιόδωρος ὢν καὶ πλουτοδότης οὐκ ἀπηξίωσε καὶ ἐπ' ἐμὲ τῷ ἀχρείῳ καὶ ἀπαιδεύτῳ τὴν μικρὰν ταύτην βράνδα ἐπεράναι τῆς εὐλογίας ὃ μὴδὲν ἀποσειόμενος μὴδὲ βδελυσσόμενος, ἀλλ' ἑκαστῷ κατὰ τὴν ἰδίαν πρόθεσιν καὶ προθυμίαν τὰς ἀφθόνους καὶ
 20 φιλανθρώπους δωρεὰς καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἡμῶν ἐπιχορηγῶν κατὰ τὸ

sancti oleum sanationis, ita ut omnes contristarentur et patres et advenæ; multas enim sanationes et curationes fecerant hoc oleo sancti. Hoc autem factum est, ex mea sententia, occasio quare deinceps multa cum negligentia et ignavia accederimus ad sanctos. Attamen etiam nunc non cessant indesinenter orantibus in fide abundantia dona beneficiorum et curationem impertiri.

7. Sed ad quietem et ad portum navem sermonis circumdatam fluctibus ignorantiae reducamus undis collisam et circummagitatam, quæ vix superare et resistere valuit; hanc reducamus ex alto mari, ut mihi videtur, in stationem quietis: quippè, cum non sim sapiens neque sermonis facultate valeam nec charismatum solitariae professionis particeps, conscribere tamen ultra meritum et vires admirabilem sanctorum virorum et patrum conversationem et miracula benedictæ deiparæ dominæ nostræ præsumpsi. Deus autem dives et liberalis non dedignatus est et super me inutilem ac insipientem exiguam hanc guttulam effundere benedictionis; qui neminem repellit ac nemini irridet, sed unicuique secundum propriam dispositionem et desiderium copiosa et benigna dona super omne nostrum meritum

Epilogus

εἰρημένον· Πλατύνον τὸ στόμα σου καὶ πληρώσω αὐτό· οὐ τουδεῖνος καὶ τουδεῖνος· οὐ γὰρ ἐστὶ προσωποληψία παρ' αὐτῷ, ἀλλ' παντί προαιρουμένῳ καὶ μετὰ πόθου καὶ ὑπομονῆς αἰτοῦντι αὐτῷ, ὡς πάλιν γέγραπται· Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοίγησεται ὑμῖν. Ἄλλ' εὐξώμεθα καὶ ἡμεῖς τῷ Θεῷ, εὐλογημένοι καὶ ἐκλεκτοὶ δοῦλοι 5 Χριστοῦ, τίμιοι πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐν τελειότητι πολιτείας ταῖς ἀρεταῖς τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος διαπρέψαι καὶ Θεῷ τὴν ἐποφειλομένην εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἀνταπόκριτον καὶ ἀνεπηρέαστον σεβασμῶς καὶ ἀδιαλείπτως μετὰ παντός πόθου καὶ φόβου προσκωμίζειν· τῷ τε πλησίον τὸν ἔμπυρον καὶ τὸν θερμὸν συνδεσμὸν τῆς ἀγάπης θησαυρὸν τὸν πνευμα- 10 τικὸν ὡς ἀληθῶς πλουτοῦν τὸν μετ' εἰρήνης ἐν τῷ γαστροφυλακείῳ τῆς καρδίας ἄτρωτον καὶ ἄλυτον διαφυλάττειν· ὅπως ταῖς εὐχαῖς τῆς ἀχράντου κεχαριτωμένης θεοτόκου καὶ τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Γεωργίου τοῦ Κυπρίου καὶ πάντων τῶν ἁγίων τὰς πνευματικὰς ἀρετὰς περιβεβλημένοι καὶ φωτοφοροῦντες καρποὺς ἀξίους τῆς αἰωνίου κληρονομίας Θεῷ τῷ 15 παμβασιλεῖ προσκομῆσαι ἀξιοθέντες τύχωμεν τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' ᾧ τῷ Πατέρι ἅμα καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα τίμη καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

concedit, sicut dictum est: *Dilata os tuum et implebo illud*; non hujus aut illius: *non enim est acceptio personarum apud eum*, sed omni prædestinato et cum desiderio et patientia roganti, ut rursus scriptum est: *Petite et dabitur vobis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis*. Sed rogemus et nos Deo, benedicti et electi servi Christi, dilecti patres et fratres, ut in perfecta conversatione virtutibus monasticæ professionis excellamus, et Deo debitam reverentiam et fidem indeclinabilem inoffensamque sancte et indesinenter cum omni desiderio et timore offeramus; proximo etiam inflammatum et ardens vinculum amoris, thesaurum spirituales ut veras divitias cum pace in gazophylacio cordis inviolatum atque illibatum conservemus; quo sic precibus immaculatæ et gratia plenæ Dei genitricis et sancti patris nostri Georgii Cyprii et omnium sanctorum, spiritualibus virtutibus circumvestiti et excellentes fructus dignos æternæ hæreditatis Deo omnipotenti offeramus, dignique inveniamur æternis bonis, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi; quocum Patri simul et sancto Spiritui gloria, honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

INDEX VOCUM GRÆCO-BARBARARUM

quæ in utroque documento (p. 97-144 et 336-370) occurrunt.

- *Αββας, *pater*, 102, 5; 105, 6, 11; 115, 12, etc. εὐλογεῖν, *benedicere, consecrare*, 103, 4; 104, 2, etc.
- ἀδελφότης, *cœtus fratrum*, 101, 4. εὐλογία, *oblatio*, 107, 15; 124, 18.
- ἀγάπη, *eleemosyna*, 124, 7.
- ἀνύμνεῖν, *hymnis celebrare*, 123, 13. Ἡγούμενος, *hegumenus*, 97, 16; 99, 1; 107, 8, etc.
- ἀποκόμις, *sacculum*, 124, 18.
- ἀρμακία, *porticus*, 121, 16.
- ἀρματώμενος, *armatus*, 128, 19. Θήκη, *sepulcrum*, 100, 15; 101, 1; 105, 8, etc.
- ἀρτοκόπιον, *pistrinum*, 122, 8, 16. θυρώριον, *loca prope januam*, 119, 19; 115, 4, etc.
- ἀρχάριος, *incipiens*, 101, 5. θυρωρός, *ostiarius*, 101, 12; 119, 19, etc.
- ἀσκησις, *virtutis exercitium*, 99, 4; 105, 13; 118, 15.
- Βάλλειν μετάνοιαν, *reverentiam exhibere*, 100, 14; 102, 7, 11; 116, 5, etc. Ἱερατεῖον, *sanctuary*, 122, 18.
- βαυκάλιον, *vasculum*, 130, 7. Κανδηλάψιον, *candelabrum*, 133, 9.
- βορδονάριος, *asinarius*, 125; 10, 19, etc. κανών, *sacrum officium*, 108, 14; 109, 7, etc.
- βόρδων, *asinus, burdo*, 125, 12, 15. κάστρον, *turris*, 101, 13, 14.
- Γέεννη, *gehenna*, 112, 16. κέλλα, κέλλιον, *cella*, 98, 16; 103, 1; 105, 11; 107, 8, 9, etc.
- γέρων, *pater, religiosus*, 107, 2, 12; 108, 1; 110, 8; 111, 13, 17; 114, 3; 115, 7, 12, etc. κελλαρίτης, *cellerarius*, 108, 8; 122, 8; 134, 9, etc.
- Διακονεῖν, *diaconi munus exercere*, 107, 17. κελλιώται, *monachi cellitæ*, 108, 13; 110, 2; 119, 12, etc.
- διακονήτης, *ministrator*, 119, 14. κηρύλλος, *cereolus*, 122, 18.
- διακονία, *officium*, 99, 4; 105, 16; 118, 17, etc. κεντονάριον, *vestis ex centonibus*, 105, 3; 135, 7.
- δωμάτιον, *habitaculum*, 109, 9. κοινόβιον, *cœnobium*, 108, 13; 110, 1; 115, 9, 14; 116, 2, etc.
- Ἐξώστη, *tectum*, 109, 4. κολόβιον, *colobium*, 108, 5.
- ἐπιβρίπτάριον, *epirriptarium*, 99, 10. κουκούλιον, *cuculla*, 105, 3.
- εὐκτήριον, *oratorium*, 114, 9. κρούσμα, κρουστήριον, *signum officii, etc.*, 118, 19; 125, 9.
- κυριακή, *dominica*, 101, 15; 115, 9, 15, etc.

- Λαύρα, *laura*, 97, 9; 98, 11, 13; νόμισμα, *nummus*, 124, 19.
 101, 7; 103, 1, etc.
 λειτουργία, λειτουργεῖν, *sacram litur-* Ξενοδοχεῖον, *xenodochium, hospi-*
giam peragere, 108, 14; 105, *tium advenorum*, 134, 9.
 16; 107, 17.
 λογάρις, *ratio, computus*, 124, 3. Οικοδομεῖν, *exemplo ædificare*, 105,
 λουκτάτωρ, *luctator*, 114, 6. 15.

 Μαγχιπεῖον, *pistrinum*, 123, 2. Παγανός, *ruricola*, 126, 15.
 μάλακιν, *sporta*, 144, 1. παραφούρνιον, *spatium ante fur-*
 μανούθιον, *frutex aut fruticum* num, 123, 8.
fascis, 110, 2; 111, 4; 119, 3; πατρικία, *matrona*, 360, 7.
 121, 19; 123, 9, 14. πῦλδιον, *vestibulum*, 119, 1.
 μετάληψις, *cæna communis*, 100, 1. πιπίγγιον, *pipiunculus*, 122, 11.
 μοναδικός, *solitarius*, 99, 3. προσβολή, *electio*, 104, 19.
 μονάζων, *id.*, 99, 3. Σταυρόφυλαξ, *sanctæ crucis custos*,
 μοναστήριον, *monasterium*, 97, 16; 115, 6.
 100, 6; 108, 15; 114, 10, etc. στράτα, *via*, 122, 12.
 μόναχος, *monachus*, 97, 10; 110, σύναξις, *officium sacrum*, 105, 4.
 11, 12, etc. συνδιακονήτης, *officii comes*, 99, 5.
 μοναχικός, *monasticus*, 98, 1; 99, 1. Φοῦρνος, *furnus*, 122, 17; 123, 2.
 μόνη, *solitudo*, 98, 15; 100, 2; Ψαλμωδία, *psalmodia*, 105, 5.
 101, 7.
 μούκος, *irrisio*, 110, 7, 17.

 Νεοκήπιον, *novus hortus*, 99, 4.

VITA SANCTI SWITHUNI

WINTONIENSIS EPISCOPI

AUCTORE GOSCELINO, MONACHO SITHIENSI

EX EBROICENSI CODICE NUNC PRIMUM EDIDIT

E. P. SAUVAGE

CANONICUS ROTOMAGENSIS.

Quam sub die secunda julii ex Surio et Capgravio ediderunt sancti Swithuni Vitam (1), ab hisce duobus scriptoribus Goscelino auctori attributam, monacho Sithiensis coenobii in Angliam translato cum Hermanno episcopo Saresberiensis, hujus textum hagiographi Bollandiani monuerunt sincerum non esse, sed stylo limato, quin et forsán rebus ipsis immutatis perpolitum. Eodem videlicet modo usi fuerint ipsius scriptis editores, quo ipse antiquorum; quippe quum, *referente Willelmo monacho Malmesburiensi, innumeras sanctorum Vitas stylo extulerit veterum, vel hostilitate amissas, vel informiter editas comitius renovaverit* (2).

Anno quidem 1110 scripta haec S. Swithuni Vita a Vossio affirmatur; at paucissima ex hac antiqua scriptione in textibus antehac editis superfuisse constabit, hoc collato quem jam edituri sumus, in pretioso legendario repertum quod in publica Ebroicensi bibliotheca asservatur, signatum 101 L. Cujus codicis priorem et praecipuam partem (fol. 1-110) ex plurimis indiciis saeculo XII scriptam aestimamus; etsi quadraginta ultima folia multo recentiora esse fatemur. Quae enim his continentur Vitae, S. Edmundi, S. Thomae Cantuariensis, SS. Maximi et Venerandi, ac tandem S. Swithuni, has non ante saeculum XIV exscriptas fuisse ex palaeographicis signis compertum habemus. Quod stylum spectat, S. Swithuni Vita saeculum XII proculdubio redolet: accommodatae frequenter sacrae scripturae auctoritates, metaphoricae locutiones non raro audacioris quam delicatioris ingenii, voces similiter cadentes, infinitivusque modus quibus auctor maxime delectatur, haec, inquam, omnia illam aetatem scriptioni assignandam suadent.

Auctor hujus Vitae S. Swithuni quis sit quanquam codex non indicat, quia tamen initio prorsus haec convenit cum textu qui legitur apud Surium, ac dein, mutato licet sermone, res continuo in idem recidunt, propterea, eodem Surio duce, Goscelini hanc esse narrationem concludere est. Primigenium igitur ac

(1) *Act. SS.*, tom. I Jul., pp. 327, 328. — (2) Ita Mabillon, *Act. SS. O. S. B.*, saec. IV, p. 69. V. *Act. SS.*, l. c.

genuinum hujus textum jam proferemus in lucem, sicut ante biennium *Librum miraculorum ipsius S. Swithuni*, auctore Lantfredo, magis accurate et integre vulgavimus (1).

Nullam adhuc cognitam esse, praeter hanc Goscelini, Vitam sancti Wintoniae episcopi, non est cur moneamus. Nam Wolstani carmen, quod partim a Mabillonio (2) fuit editum, nil aliud esse videtur nisi elaboratior et auctior Lantfredi *Liber Miraculorum*.

In natali sancti Swithuni Wintoniae (3).

Lectio prima. — Glorioso rege Anglorum Egelberto regnante, qui regi Kinegilso, de idolatria per beatum Byrinum (4), occidentalium Anglorum apostolum, ad fidem converso, octavus (5) successit in regnum, beatus Swithunus, pater

(1) V. *Analecta Bollandiana*, tom. IV, 1885, p. 372 sqq. — (2) *Act. SS. O. S. B.*, saec. V, p. 628 sqq. — (3) Cfr. *Analect. Bolland.*, tom. IV, p. 372, not. 2. — (4) De S. Birino Dorcestriensium episcopo agetur in *Act. SS.*, ad d. 3 Decembr. — Cfr. Bedae, *Histor. Anglor.*, cap. vii. — (5) Ut recte adnotavit Pinus (*Act. SS.*, Julii tom. I, p. 328, annot. e), in catalogis plerisque Egbertus undecimus numero a Kinegilso recensetur. Intelligi tamen potest qua ratione octavus illi locus heic tribuatur, neglectis videlicet feminis ac nonnullis principibus qui non habiti sunt legitime electi.

Re enim vera Kinegilsus, primus orientalium Saxonum rex christianus, regnum quod ab anno 611 ad 643 obtinuerat, filio natu majori Cenwalcho sive Kinewalcho reliquit, a quo ad viduam Sexburgem anno 672 transmittitur. Biennio ab illa regitur, donec proceres oligarchiam instituunt, cui per aliquod tempus (675-676) Aescuinum, Kinegilsi propinquum, praeficiunt. Mox Kinegilsi filius aetate minor Kentuinus regno iterum potitur (a. 677) et post annos septem vitam amplectitur monasticam (a. 685).

Tunc Ceadwaldus, qui ut Kinegilsus ex genere erat Cerdici, solium conscendit; quo mox relicto, Romae vita fungitur (a. 688), haerede Ina nepote. Hic, postquam septem supra triginta annos regno praefuit, Romae item monastica veste indutus moritur; hinc Adhelardus seu Ethelardus, quem successorem designaverat, usque ad annum 741 inglorius regnavit, posteaque ejusdem frater Cuthredus (741-754).

Jam nobiles regem eligunt Sigebrechtum, cui breve post tempus deposito Kinewulfum sive Cinwulfum substituunt, anno 786 nece peremptum. Tunc Egbertus coronam sibi vindicat; at, infirmior quam ut Brihetrichto tyranno praevaleret, in Caroli Magni aulam fugere cogitur, donec aemulus anno 800 moriatur. Inde orientalium Saxonum rex agnitus, paulo post Heptarchiae toti praefuit usque ad vitae finem (a. 836).

Sic igitur auctor successorum Kinegilsi, primi regis christiani seriem ordinaverit (quod conjiciendo, non affirmando, proponere me fateor): 1° Cenwalchum, 2° Centwinum, 3° Ceadwallam, 4° Inam, 5° Ethebardum, 6° Cuthredum, 7° Cinwulfum, 8° Egbertum. — Aescuinum, Sigebrechtum et Brihetrichtum ut illegitimos habuerit, quippe qui cum aliis a Cerdico propinquieribus de regno contenderent.

et pastor in ecclesia Dei futurus, cursus sui in stadio mundi hujus divina misericordia ordinante accepit exordium(1). Qui, sicut scriptum est, quia *filius sapiens gloria patris* est, honor parentum, cognatorum gloria, laetitia propinquorum, bene et sapienter vivendo, factus est. Nam annis puerilibus in bona simplicitate et simplici bonitate transactis, secundum beati Jeremiae sermonem qui dicit : *Beatus homo qui portaverit jugum ab adolescentia sua*, jugum dominicae servitutis arripere festinavit, susceptum humiliter viriliterque portavit, sciens secundum Apostolum disciplinam in praesenti quidem ¹ non esse gaudii sed maeroris, postea vero pacatissimum fructum justitiae exercitatis per eam retribui, recognoscens *quod in praesenti est momentaneum et leve passionis, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operari.*

Lectio 13^a. — Suscepto denique clericatus officio, de gradu in gradum, de virtute in virtutem, gressus ejus Deo per omnia dirigente, conscendens, sub Helinstano, venerabili Wentanae civitatis episcopo, ad honorem sacerdotii provectus est. Ministerii autem hujus perceptione sollicitus, curabat se ipsum ministrum probabilem semper Deo offerre, operarium inconfusibilem se non remisit exhibere, verbum veritatis catholicae et recte tractare, omnia quae de puteo haereticae pravitatis oriuntur caute et sedule declinare, benignitati et mansuetudini admodum inservire, opera pietatis inter omnia et super omnia exercere, sciens quia *pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitae quae nunc est et futurae, scurrilitatem et vaniloquium prout praevalebat omnimodis exturbare, stulte et inordinate viventes virga correctionis increpare, divina et saeculari scientia praeditus ordinem morum, magisterium vitae, pro capacitate audientium, valenter et humiliter omnibus ministrare.*

Lectio 14^a. — Factum est ut opinionis suavissimae odor

¹ *cod. quidam.*

(1) Non multis, ut videtur, annis post incoeptum Egberti regnum; siquidem anno jam 825 ita subscribebat chartae Croylandensi : *Ego Swithunus presbyter praesens fui.* Vide Dugdale, *Monastic. Anglican.*, tom. II, p. 109.

de prato sanctitatis ipsius emanans regi supradicto innotuerit: quem rex evocatum multimoda indagatione perlustrans, probatum et cognitum, in sinum amicitiae recepit, receptum inter amicos et familiariores praecipuum (1) sicut prudentiorem consilio et fideliorem obsequio reperierat, habere jam coepit. 5 Sanctus vero Swithunus non illecebrae saecularis, non terreni honoris gratia regi assistens serviebat, sed quia sublimioribus potestatibus obediendum esse secundum apostolum et legebat et sciebat, et quia, si saepius a latere regis esset, indigentibus opem subventionis, regi consilia suggerendo, citius 10 et valentius praestare potuisset. Commendavit autem ei rex filium suum, Athulfum (2) nomine, et documentis litteralibus edocendum et sanctis moribus instruendum, tunc temporis quidem in ecclesia Dei Wintoniae clericatus officio militantem, postea vero, succedente tempore, in decessu patris, de 15 ordine et gradu subdiaconi acceptum, permittente et annuente summo pontifice beato papa Leone, eo quod rex supradictus absque herede praeter ipsum solum obierit, genti Anglorum benigne et provide imperantem.

Lectio III^a. — Evoluto igitur aliquanto tempore, supradic- 20 tus episcopus Helinstanus, morti debitum solvens (3), vitam finivit, et cathedram episcopalem civitatis Wintoniae super-venturo pontifici vacuam dereliquit. Disponente autem Dei misericordia, qui non deserit sperantes in se, qui vota supplicantium sibi quando vult miseratus exaudit, omnis aetas, 25 omnis sexus, universa condicio, clerus ac populus Wentanae civitatis, eadem voluntate, pari consilio, petierunt a rege Athulfo beatum Swithunum sibi donari in patrem et pastorem, scientia videlicet clarum, ornatum sapientia, omni

(1) Sunt qui putent B. Swithunum sub Egberto rege *Cancellarii Angliae* munera implevisse. In Croylandensi diplomate anni 833, subscriptio ejus immediate praecedit signum scribae regii, ita vero exprimitur: *Ego Swithunus presbyter regis Egberti praesens fui*. Dugdale, op. cit., p. 111. — (2) Ipse est qui alias *Ethulfus* dicitur, *Etholulfus* et *Ethelwoldus*; quem etiam Thom. Rudborne subdiaconatus ordine decoratum asserit ordinisque vinculo solutum per Leonem PP. IV. Cfr. Rad. Higden, *Polychronicon*, ad a. 836; Thom. Rudborne, *Histor. major. Winton.*, libr. IV, cap. 2; Will. Malmesbur., *de Pontificibus*, libr. II. — (3) Anno scilicet 837, quo Athulfus conscendit solium; contradicit tamen Wharton, *Angl. sacr.*, tom. I, p. 202, not.

morum referentes dignitate pollentem : felicem civitatem et
 populum esse cui tam pius, tam sanctus, tam sapiens, in
 regimen daretur ecclesiae. Nec mora, rex Athulfus, omnium
 petitioni assentiens et adgaudens, beatum Swithunum alto-
 5 rem et doctorem suum (ita enim eum solitus erat nominare),
 ut in quibusdam scriptis ipsius regis reperimus, ad se
 evocat¹, petitionem omnium refert, quam canonice, quam
 ecclesiastice, quam desideranter ab omnibus petatur osten-
 dit : voluntati et petitioni tam devotae, tam sanctae, resistere
 10 non decere; de suo consilio et auxilio non debere diffidere,
 se paratum esse ad omnia facienda quae jusserit, nulla se
 ingressurum quae ille operari vetuerit, illum sicut prius et
 modo magistrum et consiliarium habiturum, se totum de
 consilio ejus pendere et omnia pro illius ordinatissima dispo-
 15 sitione facturum.

Lectio v^a. — Annuit itaque humilis et Deo devotus sacer-
 dos regi petenti et jubenti; facere quod ab eo et ab omnibus
 rogatur intendit, tantum si rex adjutor Dei et sui, sicut pol-
 licebatur, velit existere, si ecclesiam Dei et populum univer-
 20 sum, qui in manu ejus erat, secundum consilium Dei et
 suum sustentare aggrediatur et regere. Suscepta denique
 benedictione, manum ei Dorobernensium (1) archiepiscopo,
 magnae auctoritatis et religionis viro, nomine Celnodo(2), cum
 omni gaudio totius cleri et populi, secundum institutionem
 25 canonicam imponente, honore pontificali honorifice subli-
 matus, de miti mitior, humilior de humili, de devoto devotior
 curabat existere. Pauperibus non superbe, sed pie et humi-
 liter respondere; petentibus et pulsantibus consilii et auxilii
 manum non invitus porrigere; regi, ut populum suum juste
 30 et benigne regat, sedulus et officiosus assistere; Deum, ut
 regem et gentem Anglorum(3) in servitute sua pace et prospe-

¹ *cod.* evocavit.

(1) Nempe Cantuariensium. — (2) *Celnodus*, sive *Ceolnoth*, ex decano ecclesiae per electionem monachorum ad pontificatum sublimatus anno 829, post Wilfridum, Theologildum et Syredum seu Siricum, hoc eodem anno peste interemptos, praefuit usque ad annum 870. — (3) Notandum *Angliae* nomen recentius ab Egberto toti Britannicae insulae impositum.

Num. xii, 3

Ps. cxl, 5

ritate bona conservet, sine intermissione deposcere. Vere in eo impletum est quod scriptum reperitur : *Iste homo in populo suo mitissimus apparuit; ipse est qui assidue orat pro fratribus et amator fratrum suorum commodans omnibus miseretur.*

Lectio vi^a. — Hujus oratione et exhortatione clementissimus et serenissimus jam dictus rex Athulfus ecclesiis Dei universam decimam terrae regni sui munificentissima donatione donavit et quod liberaliter dedit, libere possidere concessit⁽¹⁾. Speculationi vero et contemplationi divinae¹ interno dilectionis ardore cum assidue et intense inhiaret, activae tamen disciplinae operibus non minus insudabat, pro opportunitate rei et temporis utriusque exercitii opera variatione decentissima commutabat.

[**Lectio vii^a**]². — Unde factum est ut, necessitate exigente, de spiritualibus ad forinseca exiens, utilitati communi civium⁽²⁾, sicut semper, et aliquando provideret, pontemque ad orientalem portam civitatis arcubus³ lapideis opere non leviter ruituro construeret. Huic ergo operi cum sollicite et laboriose operam daret et incepto difficili consummationis finem addere festinaret, contigit, residente illo ad opus, quadam die pauperulam mulierem usque ad locum operis venire, ova venalia in vase deferre, ab operariis lascivientibus⁴ et ludentibus miseram apprehendi, ova universa non eripi sed confringi. Quae cum ab eis qui sanioris intelligentiae erant flens et ejulans pro dampno et illata sibi injuria in praesentiam domni episcopi sisteretur, motus pietate et misericordia beatus antistes vas in quo erant ova reposita sumit, dexteram levans signum crucis super ova componit, signando celeri reintegratione incorrupta restituit. Mirari omnes qui aderant pro virtute, pauper illa recuperato quod perdididerat vehementer gaudere, qui autem dampnum intulerant resipiscere et stupere.

¹ cod. divino. — ² rubrica praetermissa in cod. — ³ cod. artubus. — ⁴ cod. laci-vientibus.

(1) Athulfi regis diploma concessionis hujus reperitur apud Wharton, *Angl. sacr.*, tom. I, p. 200, et ap. Will. Malmesbur., *de Pontificibus*, libr. V. — (2) Civium, sensu forsitan strictiori. Plures enim censent Swithunum ex antiqua et nobili familia civitatis Ventanae ortum duxisse.

- Lectio viij^a.** — Ipse amator et cultor sanctae universalis ecclesiae ecclesias quibus in locis non erant studio ardentissimo pecuniis large contraditis ¹ fabricabat, quae vero semirutis et infractis parietibus destructae jacebant dominicis (1)
 5 cultibus desiderantissime reparabat. Quando autem oportunitas sibi dedicandi ecclesiam aliquam imminebat, sicut semper et tunc ipse in se humilitatis ² et devotionis argumentum probabile omnibus proponebat. Nam neque muli vel equi alicujus vehiculum, neque alicujus saecularis
 10 pompae sibi adhibens dignitatem, clericis ac familiaribus suis comitantibus tantum, nudis pedibus ad ecclesiam quam dedicaturus erat, pro consuetudine sua humiliter properabat. Sed et hoc non die, sed in nocte faciebat, laudes et humanae adulationis favores sapienter declinans, nolens ³ esse cum
 15 eis vel inter eos de quibus dicitur quia amantes laudes hominum *receperunt mercedem suam*. Convivia sua non cum Matth., vi, 2 locupletibus, sed cum egenis et pauperibus erant, os suum semper apertum habebat ut invitaret peccatores ad paenitentiam, stantes in statu bono ne cadere appetant, lapsos ut
 20 resurgere adiciant, suppellectile sui variata ⁴ sermonis exhortans. Cibus ⁵, non ad impletionem, sed ad sustentationem sui, parce et moderate sumebat, sompnum ut ad servitium Dei reparatus assurgeret, post multas vigiliis, post multos labores, ne deficeret, paululum admittebat; psalmis et cantibus spiritualibus semper intentus, vigorem orationis continuae
 25 nunquam deserebat; proximo semper tanquam sibi, quod utile, quod honestum, quod pium, quod sanctum in sanctionibus ecclesiasticis exequendum est, humili et modesto sermone referebat.
- 30 **Lectio ix^a.** — Vixit igitur beatissimus Dei servus Swithunus a primitiis pubertatis suae usque ad exitum vitae in observatione vera mandatorum Dei, omni custodia conser-

¹ *cod.* contradicis. — ² *cod.* humilitas. — ³ *cod.* volens. — ⁴ *ita cod.* — ⁵ *cod.* Libum.

(1) Regiis nempe sumptibus, seu probabilius temporalium dominorum quibus incumberebat (undecimo saltem saeculo) cura reparandi sive restituendi partem ecclesiarum praecipuam.

vans cor suum in omni munditia et puritate spirituali, catholicae et apostolicae doctrinae custos integer, filiorum spiritualiter regeneratorum in sanctae conversationis studio eruditor pervigil et magister. Et cum nulla fere virtus haberetur cujus apicem ipse non attigisset, humilitati tamen et 5 mansuetudini curiosius inhaerebat; pacem et sanctimoniam sequens, fontem vitae et beatitudinis aeternae sitiēbat, ad bravium supernae vocationis anhelans, vitam in pace finire cupiebat. Bene igitur et sancte domo et ecclesia Dei, cui ipse pater et pastor piissimus praeerat, secundum ritus ecclesiasticos ordinata et ordinatissime confirmata, victor carnis, 10 mundi perfuga, de corona securus, de incolatu hujus saeculi exiens, regnante in tertio anno Anglorum rege Athelberto (1), gloriosi regis Athulfi filio, feliciter migravit, exultans et gaudens quia a Domino Deo dictum est sibi : *Euge, serve* 15 *bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Quod vero vitium exaltationis in vita sua omnimodis declinaverit, et virtutem vilitatis et humiliationis bonae potissimum coluerit et colens amaverit, in fine vitae suae de sepultura sua praecipiens aperto indicio ad exemplum 20 subditorum indicare curavit. Nam neque intra ecclesiae saepta neque in praeeminentiori parte cimiterii, sed extra ecclesiam in indigniori, quae in plebe vilioribus patebat aequaliter, se tumulari praecepit, sciens a Domino dictum quia *qui se exaltaverit humiliabitur et qui se humiliaverit* 25 *exaltabitur.* Exivit autem de ergastulo hujus saeculi anno ab incarnatione dominica octingentesimo sexagesimo secundo, indictione ¹ decima, regnante eodem Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria cum Deo Patre et Spiritu sancto per omnia saecula saeculorum. Amen. 30

Matth.,
xxv, 21

Matth.,
xxiii, 12

¹ *cod.* in dictione.

(1) *Athelbertus*, alias *Ethelberdus* patri suo Athulfo successit in regno Kentii anno 858, quo depositus est Athulfus; thronum autem occidentalis Saxoniae non est adeptus nisi anno 860, post mortem Ethelbaldi fratris sui. Annus ergo 862, licet quintus a morte Athulfi, tertius est regnantis Athelberti in occidentali Saxonia.

ENCOMIUM

BEATI NICOLAI ALBERGATI

BONONIENSIS EPISCOPI.

In *Actis Sanctorum* (1), apud Garnfeld (2) et alios plures, qui de eximia beati Nicolai Albergati episcopi Bononiensis ac S. R. E. cardinalis Sanctae Crucis sanctitate tractaverunt, saepe fit mentio de oratione quam Florentiae in beati viri exequiis Joannes Poggius habuit. At silentio praetermisisse videntur alteram orationem, quam Bononiae, astante omni civitate, in funebri pompa recitavit quidam eiusdem ecclesiae clericus, quem beatus Nicolaus suis beneficiis cumulatus ornavit. Haec reperta fuit in codice papyraceo saeculi XV servato in bibliotheca séminarii Leodiensis ac signato 6 G 6. Quam Analectis inserendam duximus, quoniam arctioribus finibus complectitur omnes labores virtutesque beati antistitis nobisque quasi ob oculos veram tanti pontificis effigiem ponit.

Item oratio per G. habita in ecclesia Bononiensi in funere cardinalis sanctae Crucis.

Si dolorem vestrum quem ex sanctissimi antistitis nostri obitu magna hujus urbis communique totius mundi erumna suscepistis, magnifici presides viri religiosissimi vosque optimi cives, hac die tanta patrum ac civium frequentia oratione lenire deberem, vellem mihi adesset dicendi facultas, ut id, si non satis efficere, saltem parva ex parte attingere possem. Tam gravis enim est casus, tantaque est maeroris ratio ut nunquam antiquissima civitas nostra vel ingenti bellorum strepitu, vel saeva innoxii sanguinis effusione, vel quotlibet calamitatibus, quibus saepe numero fatiscit et tabet, tantam iacturam tulerit, quantam ex felici divi praesulis transitu perpressa est.

Tantum igitur onus et tam gravem sarcinam invalidis impositum humeris cum me et imparatum et improvide aggredi videatis, quaeso non temeritati meae, sed magis ardentissimo desiderio, quo et vestra insuper et humanitate fretus divinam virtutem et tanti viri gloriam

(1) Tom. II Maii, p. 467 sqq. — (2) *Vita B. Mem. Nicolai Albergati Carthusiani* (Coloniae 1613).

dicere audeo, ascribere velitis. Verum cum prae immortalibus cumulatissimisque laudibus et praecellentis patris huius dignitate nulli dicendi copia nullave orationis maiestas sufficere possit, ne sermonis immensae rei magnitudine, quasi nimio pondere obrutus, finem invenire nequeam duo paucis, nisi lacrimae exuberantes aut crebri singultus et cordis gemitus narrationem succidant, dicere institui : primo gloriosum sanctumque benignissimi patris Nicholai exitum, secundo incredibile urbis nostrae ac totius orbis damnum semperque deplorandam jacturam.

Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. O quam gloriosa dicta sunt de te civitas Dei, quae tam praeclaros cives tuos per temporalem mortem revocas et tuae splendore gratiae gloriae illustras et reficis. Revocasti, inquam, urbis nostrae non filium, sed parentem, sed praesidium, sed decus et ornamentum. Non admi-
 remi, boni cives, si ab ipso dicendi exordio non continua serpit
 oratio. Nam et dolor ingens et magna materiae copia narrationem
 intercidunt. Maxima enim profecto dicendi materia offertur si de
 claro eius genere eximiaque familia, si de sua suorumque dignitate,
 si de reipublicae et ecclesiae administratione, si de amplissimis qui-
 bus functus est legationibus, et gravissimis laboribus pro ecclesiae et
 Ytaliae salute susceptis, si de pace inter dissidentia regna, praeclaras
 urbes et amplissimos magistratus reddita dicere velim. Ytaliae bella
 frementia et Gallorum ac reliquorum Christi fidelium quotiens pervi-
 gili industria studioque suo incredibili sapientia placavit? Quam-
 obrem illud Ecclesiastici de antistite nostro jure dici potest " Magni-
 ficavit illum in timore inimicorum et in verbis suis monstra
 placavit. "

* *cod. sit.*

Haec et si tanta sint,*et vix oratione perstringi possint, cum tamen ad divinas caelestesque virtutes quibus ad aeternitatem comparandam propensius insudavit referantur parva et humilia esse videntur. Quae enim ingenii vis aut dicendi facultas animi fortitudinem, constantiam, iustitiam, pietatem, religionem praecellentem eiusdemque caritatem, satis pro rei dignitate explicare queat? Haec enim non modo hominem ornant, verum Deo similem reddunt et caelestis patriae civem efficiunt. Quibus tam praeclarus et insignis evasit, ut nec sanctissimos praesules Nicholaum, Martinum, Hilarium, Augustinum, Ambrosium ceterosque huius ordinis viros fide et lenitate praestantissimos sibi videam posse iure anteferri. Hic enim ab adolescentia propheticum illud Iheremiae non segniter amplexus
 " Bonum est inquam viro cum portaverit iugum ab adolescentia
 sua „ sacratissimae religionis carthusiae magisteria subiit; tantaque vitae austeritate et disciplinae rigore carnem suam perdomuit, ut eius mundiciam et perpetuum nitidae castitatis candorem inviolatum

servaverit. Corde tranquillus, sermone dulcis ac placidus, opere et caritate ferventissimus, consilio gravis et super omnes compositus. Quippe subditus erat humiliter, praeerat prudenter, maestos consolabatur, pusillanimes roborabat. Nulla unquam eum temporis varietas
 5 permovit, non adversa deiciebant aut inflabant prospera; non hunc episcopalis dignitas aut cardinalatus officium, quae prius habuit quam voluit, tum et si hac aetate id raro contingat, ab humilitate religionis vel amoris sanctitate separavit. Nempe ex ore eius nunquam detractationis sermo vel scurilitatis verbum aut inanis gloriae
 10 sonus effluxit; nunquam sanctissimum iecus mordax invidia sauciavit; diligentius vias Domini observabat ut non delinqueret in lingua sua, non inanes sermones, nec ad tempus quidem ut aiunt relaxationis causa, resonabat; sed perpetuam animi constantiam sinceramque integritatem morum ac conversationis sanctitatem quadam incredi-
 15 bile lenitate et vultus serenitate ita praeferabat, ut sine risu laetitiam sanctam reverendamque ostenderet. Idem fervor orationis, eadem cordis humilitas, idem sanctitatis odor emicuit, dum solitarius in cella contemplaretur et cum maximis in rebus et amplissima dignitate versaretur. Namque sive cum pro ecclesiae unione, sive pro pace opti-
 20 mis Ytaliae clarissimisque urbibus reddenda, sive pro asperrimis Galliarum et exterarum nationum bellis sedandis infinita pene viarum terrae marisque discrimina frequenter subiret, nunquam sanctissimae religionis rigorem, qui quantus sit, celebris carthusiae fama nostris auribus percubuit, relaxare visus est. Frugalitate anachoriti-
 25 ca contentus, ambitiosam lautamque aspernabatur mensam. Hunc non labor corporeus, non frequens aegritudo a divina contemplatione revocavit, quin imo cum spiritum exhalaret, in hymnis canticis et psalmis, qua * poterat voce, immortalem animam Deo reddidit.

* *cod. quo.*

O felix anima beatissimi pastoris cui non est inventus similis, qui
 30 conservaret legem excelsi, nunc paradisum possides: nunc post legitimum certamen coronam iustitiae adeptus es, quam tanto tempore sitivisti, Christo Domino feliciter suaviterque perfrueris. Ecce nunc suavissimum fontem illum divinae puritatis, dulcissime pater, quam tota mente petisti, totoque animi ardore sitiebas, nunc per speciem
 35 non in enigmate plenius intueris et ab eius voluptatibus sine fastidio perhenniter satiaris. Ecce nunc in abissum illam divinae pietatis totus immersus es: cuius non minus devote quam iocunde memoriam habundantiae suavitatis eructare solebas, nunc ab ubertate voluptatis inebriatus cum apostolico et omni sanctorum cetu dulciter
 40 decantas " Haec requies mea in seculum seculi "; " hic habitabo quoniam elegi eam. "

Hactenus quantum ingenii mei vires exiguae et improvisa oratio patiuntur de felicissimo obitu dixi: quo si pontificis et patris nostri

commoda advertamus, nec suae gloriae invidere velimus, festus semper nobis dies agendus. Superata namque mundi huius caligine et duro tartaro fracto, navem caelestibus virtutibus onustam optato in littore fixit. Verum cum tanto patrocínio nos nostraque civitas orbata sit, non satis iacturam, damnum atque calamitatem nostram 5 paucis absolvere posse confido.

Soleo saepe numero mente revolvere, viri humanissimi, quod et nunc flens dico, nihil huic urbi antiquae dignitatis auctoritati reliquum esse. Antecedebat olim omnes mundi urbes pretiosissimarum facultatum studio et doctrina morum gravitate, ad vere denique 10 beateque vivendum institutis optimis, hac vero tempestate, ubi theologorum constans et ardens fidei defensio, ubi iurisconsultorum sapiens et veneranda senectus ac nomen celebre, ubi philosophorum et phisicorum probatum famosumque collegium, ubi antiqua mercatorum fides, ubi milicitiae pro iustitia et reipublicae fortis atque indefessa certatio, quibus rebus vetus haec civitas ceteras plurimum anteire solebat, quam nunc fore omnibus inferiorem videtis. Unum dumtaxat hoc tempore praeclarum eximiumque munus, quo reliquas urbes nostra longe praecedebat, habuimus, antistitem scilicet sanctum sapientem pium fide et caritate plenum, pauperum refugium, 20 desolatorum ac infirmorum solatium, viduarum ac pupillorum protectorem, senum robur, diligentissimum instauratorem religionum atque iustissimum reformatorem, errantium regulam, pie vivere volentium exemplum et normam, ecclesiae splendorem et romanae curiae sidus et ornamentum singulare. Hunc a nobis dies ultima sustulit, nihil amplius eximii splendoris et veteris dignitatis nobis reliquum est. 25

Infelix civitas, quae tot tantisque expressa periculis, ut tua cominus minitante ruina, unicum tuorum laborum praesidium et angustiarum solamen, unicam tuae salutis spem tuaeque religionis robur et saluberrimum consilium invisa morte sic repente perdidisti. Vae vobis pauperes, inopes et egeni! quis pascet vos fame confectos? Quis nudos operiet? Vae vobis viduae et miserabiles personae! Quis vobis patrocínium praestabit? O viri et patres religiosi, quis consilio et opere vos fovebit? Quis virginibus dotes impendet? Non est qui ad 35 virtutem optimarumque artium studia iuvenes compellat, victum, vestitum librosque tribuat? Quis prolapsas ecclesias * dirutasque instaurabit et reficiet? Quanta vero diligentia et animi ardore a sui praesulatus exordio hic piissimus pater usque ad extremum vitae suae diem singula quae supradixi indefesse patravit. Nemo vestrum 40 est, optimi patres, quem non magistra rerum experientia plenius didicerit. Ego quoque, ut meum in medium proferam testimonium, eius ope et amplissimis beneficiis litterarum studia quoad potui

* *cod. repetit ecclesias.*

prosecutus sum, et saepe crebris eius muneribus egestatis molestias effugi. Scio et ex vobis quam plures praeclaros optimarum facultatum professores, quibus ad studiorum vestrorum initia fortuna erat angustior exiguaeque substantia; quibus autem donis hic ut in viros
 5 doctos et insignes evaderetis *, sic cum urbis suae splendorem gloriamque nutriebat, inopiam vestram levavit * ut vos ipsi nostis. Profecto si quid virtutis, dicere ausim, et decoris nacti estis, id fere totum suae largitati debetis.

* *cod.*
 evaderis.
 * *cod.*
 levavit.

Adnimadverto ad hoc funus ornandum et decorandas exequias
 10 casumque urbis deplorandum convenisse pudicas feminas non exiguo quidem numero et dignas veneratione matronas egregia prole laetantes, quae, si non lata et munifica manus ejus dotes copiosius impendisset, orbae senuissent aut pudicitiae nitorem perdidissent. Quid frustra nitor, cum vos, patres optimi, et maiora et nobiliora his quae
 15 praedico profecto habeatis? Quot enim, ex quo nunc reipublicae summa agitis, vel cum dissensionum vestrarum vel pestilentum partium immanitate vel quovis alio casu onus paupertatis pertulistis, suo aere non minus liberaliter quam se suamque familiam fovit! Non personarum, sed diligentissimus necessitatum acceptor erat. Nam et
 20 eos quos nunc vicissim proscriptos habetis scio quibus donis sit persecutus. Sed video, si quae in mente veniunt velim singillatim referre, me orationis modum fore excessurum: tanta enim fuit viri pietas tamque admirabilis vita, ut si describi debeat, magis historiam texere oporteat, quam ea velle oratione complecti. Spero tamen, cum praesto
 25 illa dicendi vis divino munere plurimum hac aetate floruerit, futurum esse ut sicut vitam aliquando gentilium, sanctorum martyrum et confessorum alii posteris mandaverunt, sic et huius sancti vitam facilius admirandam quam laudandam nostros futuris saeculis fore reseraturus, ut saltem de hoc uno summo viro in quolibet genere
 30 laudis possit aetas nostra cum omni antiquitate contendere.

Tandem ut dicendi finem faciam, mea semper sententia fuit, hunc nobis nostroque saeculo Deum misericorditer providisse, ut eius sanctissimis monitis sanctissimeque vivendi regulis iter salutis caperemus atque ad actum illius instrueremur exemplo. Pace namque
 35 aliorum dixerim neminem longe actis hominibus urbem hanc habuisse pastorem aut in futurum habiturum * fore, qui reverendum dominum Nicholaum vitae et morum sanctimonia, religionis iustitia, integritate consilii et pietatis, aequalitate caritatis, denique et operis fervore, nedum praecedere, sed nec sibi satis digne comparari potuit.
 40 Nostra ergo intererit, patres praestantissimi, primum, ut mores vitamque nostram suo exemplo et operis ac verbi doctrina dirigamus, quatenus, cum viderit nos aeterna cupientes, suo sinu peculiariter suscipiat atque in novissimo die oves suas beatus laetusque pastor

* *sic.*

agnoscat. Postremo, orationibus vigilantius insistendum est, idque ut faciat vehementer hortor et obnixe deprecor, magna profecto urbi nostrae ruina, grandis calamitas imminere videtur, ut Dominus Jesus non secundum peccata nostra, sed secundum immensam suae miserationis largitatem talem huic populo praeficiat pastorem qui dirigere, tuere, fovere et cum omni sanctitate replere populum possit, atque tam eximii praedecessoris, tamquam praecellentis, vestigia imitare studeat. Quod largiri dignetur ipse qui cum Patre et sancto Spiritu vivat et regnat Deus per infinita saecula saeculorum. Amen.

VITA SANCTI GAUGERICI

EPISCOPI CAMERACENSIS

ANTIQUIOR.

Vitam S. Gaugerici, saeculo VII Cameracensis episcopi, ediderunt maiores nostri ad diem 11 Augusti (1) ex codice suo notato P. 155, nunc bibl. reg. Bruxellensis 7482, saeculi XIII (2), quo tamen primigeniam ejus formam non repraesentari agnoverunt: hanc autem prorsus periisse arbitrabantur (3). At jam non pauca alia exemplaria in diversis bibliothecis attentius inspicientibus Vitam illam antiquiorem praebuerunt nobis codices non minus sex, septimus vero (4), foliis nonnullis in capite excisis, extremam tantum partem, eamque valde exiguum (5). Quorum omnium antiquissimus, Bruxellensis nempe bibliothecae regiae 7984, saeculo X exaratus, magis barbaram et, ut nobis videtur, primaevam scriptionem refert, multis locis secundum grammaticae leges, et subinde etiam ut sensus magis perspicuus fieret, ab aliquo correctore emendatam, ita tamen ut prior lectio fere restitui possit. Simili modo hujusmodi exemplar castigavit is qui saeculo XII confecit codicem Parisinum Bibl. Nat. lat. 9742, et aliquanto audacius scribae duorum codicum admodum inter se affinium, Carnotensis scilicet 68, saeculi X, et Parisini B. N. lat. 5296, saeculi XIII. Denique et majori jam licentia elimatum eundem textum exhibent codex Bruxellensis 98-100, saeculo XII descriptus, et praesertim codex item Bruxellensis 9636-7, exaratus saeculo XI, quem quoad hanc partem extremo saeculo XIV fere omnino transcriptum repperimus in codice Hagano J. 3.

Vitam itaque illam antiquiorem edituri, codices nostros distribuimus in classes quatuor. Ad primam nimirum pertinent Brux. 7984 (1^a) ejusque lectiones emendatae (1^b) ac Paris. lat. 9742 (1^c); ad secundam, Carnot. 68 (2^a) et Paris. lat. 5296 (2^b); ad tertiam, Brux. 98-100 (3); ad quartam, Brux. 9636-7 (4^a) et Hag. J. 3 (4^b). Horum codicum variantes lectiones sedulo adnotavimus.

(1) Tom. II Aug., p. 672. — (2) Cfr. *Catal. codd. hag. Brux.*, tom. II, p. 33. Alterum ejusdem textus apographum repperimus in cod. Paris. Bibl. Nat. lat. 18300, saeculi XI. — (3) Cfr. *Act. SS.*, tom. cit., p. 669, num. 20, et p. 670, num. 23. — (4) Paris. B. N. lat. 12612, saec. XIII. — (5) Incipit nempe his verbis (infra num. 12 med.) *idus augustas auxiliante Domino in pace.*

**Incipit vita sancti ¹ Gaugerici ² episcopi ³ III id. aug.
depositio ejus ⁴.**

1. Igitur ¹ beatissimus ² Gaugericus episcopus Germaniae ³ oppido ⁴ Eposio castro oriundus fuit, parentibus secundum saeculi dignitatem non infimis ⁵ non ⁶ ultimis ⁷, Romanis ⁸ nationis ⁹, christianis ¹⁰ vero religione ¹¹, integritatem ¹² colentes ¹³. Genitor ejus Gaudentius, genitrix vero ¹⁴ sua ¹⁵ Austodiola ¹⁶ nomen ¹⁷ accepit ¹⁸.

2. Cumque provincia ipsa et caster memoratus ¹ ad pontificem Treveris civitatis ² ad doctrinam Christi ³ aspicere ¹⁰ videretur ⁴, contigit juxta canonum statuta ut ⁵ ipse pontifex, nomine ⁶ Magnericus ⁷, sollicitudine pastorali ipsam parrochiam circuiret ⁸, ut quicquid ⁹ ibidem ¹⁰ pro Dei opere ¹¹ cognosceret ¹² oportere ¹³ omnimodis ordinaret. Veniens ¹⁴ in memorato castro Eposio ¹⁵, interrogans ¹⁶ ¹⁵ sacerdotem, cujus ¹⁷ sollicitudinem de ipso castro ¹⁸ commiserat, quos haberet ad officium praeparatos, ille ita respondens ¹⁹ ait : *Habemus, domne pontifex* ²⁰, *officiales* ²¹, *inter*

Tit. — ¹ beati 4b. — ² Gauvorici 1a. — ³ et confessoris, quae est add. 1c, 2, 3, 4. — ⁴ (d. e.) om. 2, 3, 4.

Num. 1. — ¹ om. 3. — ² (I. b.) B. i. 1c. — ³ Germani 1c, 3. — ⁴ oppidum 2, oppidi 3. — ⁵ primis 2. — ⁶ nec 3. — ⁷ (n. u.) om. 4. — ⁸ romanae 2. — ⁹ natione 1b, nationibus 1c, 3; (R. n.) om. 4. — ¹⁰ ita ? 1a, christianae 1b, christianitatem 1c, christianitatis 2, christianam 3, christianae 4b. — ¹¹ ita ? 1a, religionis 1b, 1c, 4b, religionem 2, 3; (ch. v. r.) om. 4a. — ¹² integritate 1c, integre 2, cum integritate 3, integra Deum 4a, Deum integra 4b. — ¹³ colentibus 1b, colens 2. — ¹⁴ om. 2. — ¹⁵ om. 3, 4. — ¹⁶ Custodiola 2. — ¹⁷ nomine 2b. — ¹⁸ om. 2, habuit 3.

Num. 2. — ¹ (c. m.) castrum memoratum 1b, 2, 3, 4. — ² civitati 2a; vel add. 4. — ³ ejus 4. — ⁴ (a. v.) aspiceret 3. — ⁵ om. 1a, quod 3. — ⁶ cui nomen 1c, 3. — ⁷ Gaugericus 3. — ⁸ circumiret 2. — ⁹ que 2a, usque 2b. — ¹⁰ ibi 3. — ¹¹ amore 4; (p. D. o.) per Dei opus 1c. — ¹² (p. D. o. c.) ad Dei cogn. cultum 3. — ¹³ emendandum 1c. — ¹⁴ ergo add. 1c, 2, itaque add. 3, 4. — ¹⁵ (m. c. E.) memoratum castrum Eposium (Oposium 3) 1b, 3, 4. — ¹⁶ et int. 1b, interrogavit 1c, 4, interrogat 2, interrogansque 3. — ¹⁷ cui 1b, 1c, 2. — ¹⁸ (s. d. i. c.) sollicitudini ipsum 4. — ¹⁹ (i. r.) r. i. 3. — ²⁰ om. 4. — ²¹ aliquos add. 4.

quos quidam puerulus ²², nomine Gaugericus ²³, adhuc in scholis ad ²⁴ magistrum eruditionibus ²⁵ commendatus ²⁶, multum se ²⁷ divinis eloquiis noscitur enutrir ²⁸. Audiens ²⁹ signum ecclesiae ³⁰, adhuc in habitu saeculari ³¹, maturius ³² primus ³³ accurrit; et cum pares ³⁴ sui, qui cum ipso ad studium litterarum noscuntur esse sociati, cibum accipere ³⁵ accedunt, ipse diebus singulis ³⁶ cibum, quod ³⁷ accipere debet, pauperibus assidue erogatur ³⁸.

3. Et cum haec praedictus pontifex audisset, praecepit ut ³⁹ ipsum suo conspectui praesentaret ¹. Cumque in ejus praesentia ² advenisset, et ³ eum paterna discussione ⁴ alloqueretur, et in ipso ⁵ vultu hilari ⁶, facie formosa ⁷, decoro aspectu ⁸, inspirante Domino cognovisset, eum ⁹ manibus suis ¹⁰ clericatus ¹¹ officium ¹² Domino ¹³ serviendum continuo coronavit ¹⁴. Interrogatus ¹⁵ ab ipso pontifice ¹⁶ qualem ¹⁷ lectionem de divinis scripturis, quas usitare videbatur, haberet in ¹⁸ ordine, ei patefacere deberet, ei ¹⁹ taliter ²⁰ respondens ait ²¹: *Domine sanctissime pater* ²² *episcopo, hoc clericatus officium, quod* ²³ *mihi imponere dignatus es, multum* ²⁴ *gavisus* ²⁵ *suscepi. Tamen capitulus* ²⁶ *lectionis meae haec* ²⁷ *habetur in ordine, davidica sententia nuntiante quae* ²⁸ *in secundo* ²⁹ *psalmo noscitur retinere* ³⁰: *Postula a me, et dabo*

— ²² puer 2, est parvulus 4. — ²³ Gauvericus 1^b, et ita deinceps. — ²⁴ om. 3, 4. — ²⁵ (m. e.) magistri eruditiones 1^b, ministerium eruditionis 2, magistro erudendus 3, magistri eruditionibus 4. — ²⁶ qui add. 4. — ²⁷ in 4. — ²⁸ enutrire 2^b, 3, erudiri 4. — ²⁹ enim add. 3. — ³⁰ ad ecclesiam 2. — ³¹ (h. s.) habitaculi 2, et add. 3. — ³² positus add. 3. — ³³ socii 4; (c. p.) compares 1^a, 2, cum compares 1^b, 1^c. — ³⁴ sumere 4. — ³⁵ jejunans add. 3. — ³⁶ quem 1^c, 2^b, 3, 4^b. — ³⁷ erogat 1^b, 1^c, 2^b, 3; (a. e.) erogat a. 4.

Num. 3. — ¹ praesentarent 2^b, 3. — ² praesentiam 1^b, 1^c, 3, 4. — ³ supplevit 1^b alia voce abrasa. — ⁴ (p. d.) paterno affectu 4. — ⁵ (in i.) ipsum 3, ipsumque 4. — ⁶ hilarem 3, 4; (v. h.) vultum hilarem 1^b. — ⁷ formosum 3, 4; (f. f.) faciem formosam 1^b. — ⁸ (d. a.) decorum aspectum 1^b, decorum aspectu 3, 4. — ⁹ (i. D. c. e.) videret, i. D. (Deo 4^a) 4. — ¹⁰ in 3, ei add. 4. — ¹¹ clericali 2^a. — ¹² officio 1^b, 2^a. — ¹³ om. 2^b; ad add. 3. — ¹⁴ (D. s. c. c.) tradidit Dominoque serviendum mancavit 4. — ¹⁵ que add. 2^a, autem add. 3, ergo add. 4. — ¹⁶ ut add. 1^a, quod add. 3. — ¹⁷ quam 2. — ¹⁸ (h. i.) ut 1^c. — ¹⁹ (de divinis-ei) videbatur habere in ordine 2; (quas usitare-ei) tunc temporis memoriae commendaret 4. — ²⁰ illi add. 4. — ²¹ (r. a.) respondit 3. — ²² et add. 3. — ²³ quem 2^a. — ²⁴ om. 2. — ²⁵ (m. g.) cum multo gaudio 4. — ²⁶ capitulum 1^c, 3, capitulo 2^b, titulus 4. — ²⁷ hoc 1^b, 1^c, 2^b, 3, et cfr. infra not. 30. — ²⁸ quod 3. — ²⁹ om. 2. — ³⁰ retineri 3; (haec habetur-ret.) hic est 4.

tibi ³¹. Et cum haec ³² ipse ³³ pontifex cognovisset, quod cum integra devotione clericatus officium suscepisset ³⁴, et in ipso divinam vidisset compunctionis pietatem retinere ³⁵, praecepit ut cum alia vice ad ipsum castrum ipse pontifex ³⁶ adveniret, totum psalterium ei memoriter ³⁷ recitari ³⁸, modis omnibus ³⁹ auctori ⁴⁰ Domino continuo tradere destinaret ⁴¹.

4. Cumque ordinationem pontificis ¹ cum multo gaudio ² suscepisset ³, die noctuque vigilans ⁴, jejuniis ⁵, elemosynis usitans ⁶, memoriter totum psalterium ⁷ pontifici ⁸ recitavit. ¹⁰ Cumque ⁹ ipsum divinis eruditionibus vidisset instructum, eum ¹⁰ diaconatus honore ¹¹ continuo benedixit. Et dum ministerium suum assidue, ut decet dignum levitam ¹² Christi, fideliter adimpleret, quodam ¹³ die, dum ¹⁴ orationibus ¹⁵ circuiret ¹⁶, obvium habuit in castro ¹⁷ Eposio ¹⁸, quendam leprosum, qui adhuc ¹⁹ gentilitatis errore tenebatur ²⁰; et divina ²¹ inspiratione commotus ²², continuo ad sacerdotem ²³ perduxit et baptismi gratiam ²⁴ condonavit ²⁵: quem manibus suis de lavacro fontis excepit ²⁶ et ²⁷ clericatus officio ²⁸ coronavit ²⁹. Quem postea in suum episcopatum ³⁰ diaconum et presbyterum ³¹ benedicens ³², quasi

— ³¹ gentes *add.* 2, gentes haereditatem tibi *add.* 4. — ³² *om.* 2; (Et c. h.) Cum vero 4. — ³³ beatus *add.* 4. — ³⁴ (c. o. s.) *om.* 2. — ³⁵ retineri 1b, 3, remanere 4; (c. p. r.) compunctionem, ei 2. — ³⁶ (i. p.) *om.* 2. — ³⁷ *om.* 2. — ³⁸ recitaret 1b, 2, 4, recitare 3; et *add.* 1b, quod faciens *add.* 2. — ³⁹ eum *add.* 1b (*pro voce erasa in* 1a), 1c, studeret ei officium diaconatus *add.* 2. — ⁴⁰ auctori 1a, auctore 2. — ⁴¹ destinando 2; (l. d.) deberet 3; (modis-destin.) *om.* 4.

Num 4. — ¹ et ammonitionem *add.* 4. — ² (m. g.) omni alacritate 4; puer *add.* 3. — ³ *post* suscepisset *vox abrasa in* 1a, jugiter *add.* 2. — ⁴ vigiliis 2, 4. — ⁵ et *add.* 1b, 1c, 2a, 3. — ⁶ instans 1c, incubans 4. — ⁷ cum Dei adjutorio *add.* 4. — ⁸ ut praeceperat *add.* 3. — ⁹ memoratus pontifex *add.* 4. — ¹⁰ ad *add.* 1c, 4. — ¹¹ officium 1c, honorem 4. — ¹² levitat 1a; (d. l.) digne levita 4; (dec. d. l.) dignum erat levita 1c, decebat levitae 3. — ¹³ quadam 1c, 2, 3. — ¹⁴ cum castrum cum 3. — ¹⁵ orationes sanctorum 4. — ¹⁶ circumiret 2b. — ¹⁷ (i. c.) *om.* 2. — ¹⁸ Eposium 2. — ¹⁹ in *add.* 3. — ²⁰ detinebatur 4. — ²¹ (et d.) d. itaque 4. — ²² permotus 4. — ²³ eum *add.* 3, ipsum leprosum *add.* 4. — ²⁴ gratiae 1b. — ²⁵ ei donavit 3. — ²⁶ mundum *add.* 4. — ²⁷ sanum a lepra *add.* 4. — ²⁸ officium 1a, officii 2a. — ²⁹ condonavit 4. — ³⁰ (s. e.) suo episcopatu 1b, 1c, 2b, 3; (Quem-episc.) Postea vero quam beatus Gaugerius episcopali cathedra est sublimatus, ipsum 4. — ³¹ (d. et p.) ad presbyterii gradum 2. — ³² benedixit 1b, 3, 4.

numquam fuisset a ³³ leprae ³⁴ infestatione nullatenus ³⁵ occupatus ³⁶.

5. Cum ¹ assidue beatissimi ² Gaugericī fama inspirante Domino in bonis operibus provocaret ³, contigit Camaracinsē ⁴ civitatē ⁵ episcopum fuisse defunctum. Cumque a clericis vel ⁶ cuncto populo ad ipsum episcopatum Camaracinsē ⁷ civitatē ⁸ peteretur, et Hildeberto ⁹ praecelso rege ¹⁰ Austrasiorum ¹¹ ut ¹² ipsum in praedicta civitate ¹³ ordinaret ¹⁴ episcopum fuisset suggestum ¹⁵, divina inspiratione permotus, continuo a pontifice ¹⁶ beato Egigio ¹⁷ episcopo ¹⁸ Remensium civitatis dedit epistolas ¹⁹, ut eum cum dignis honoribus in praedicta civitate Camaraco ²⁰ deberet episcopum ordinari ²¹. Accepta ²² principali praeceptione ²³, ut decuit Dei servum ²⁴ taliter ipsum ²⁵ ordinavit ²⁶ episcopum ²⁷, ita ut omnis populus vel clerici ²⁸ et universa plebs ²⁹ una voce clamarent Gaugericum episcopatu ³⁰ esse dignissimum. Felicem ³¹ ecclesiam ³², quae talem meruit recipere ³³ sacerdotem ³⁴.

6. Eodem vero die, cum prius ¹ beatus pontifex accepto ²⁰ episcopatu in ² memoratam civitatem ³ fuisset ⁴ cum multis honoribus ⁵, ut decuit, introductus ⁶, dum ante ostium ⁷ car-

— ³³ om. 3. — ³⁴ lepra 2^a. — ³⁵ om. 3, 4. — ³⁶ detentus 4; ita est sanatus *add.* 2.

Num. 5. — ¹ quae *add.* 1^b, 3, ergo *add.* 2, autem *add.* 4. — ² om. 3. — ³ provocaretur 1^b, 3, cresceret 1^c, provocanda 2^a, esset provocanda 2^b, ubique cresceret 4. — ⁴ Camaracensis 1^b, 1^c, Cameracensis 2^b, 4, Cameracense 3. — ⁵ civitati 2^a. — ⁶ et 3; a *add.* 2, 4. — ⁷ ut *supra* not. 4. — ⁸ civitati 2^a. — ⁹ Childeberto 1^c, 2^b. — ¹⁰ regi 2. — ¹¹ Austrasiorum 2^b; (r. A.) A. regi 1^c; fuisset suggestum *add.* 4. — ¹² vox erasa in 1^a. — ¹³ (p. c.) praedictam civitatem 1^b. — ¹⁴ ordinari juberet 4. — ¹⁵ (f. s.) om. 4. — ¹⁶ (a. p.) pontifici 2^b, 3, om. 4. — ¹⁷ Egigio 2, Remigio 4. — ¹⁸ om. 2, 4; (a pont. episc.) ad pontificem beatum Egigium (Eligium 1^c) episcopum 1^b, 1^c. — ¹⁹ (d. e.) episcopo epist. d. jubens 4. — ²⁰ Cameraco 2^b, 3, 4. — ²¹ ordinare 1^b, 1^c, 2^b, 3; (d. e. o.) e. ordinaret 4. — ²² itaque *add.* 1^c, 4^b, ergo *add.* 2, igitur *add.* 3, 4^a. — ²³ iussione 1^c. — ²⁴ (principali-servum) beatus Remigius auctoritate principali, Dei famulum, ut decuit, 4. — ²⁵ (t. i.) om. 3, 4. — ²⁶ cum omni devotione *add.* 4. — ²⁷ et factum est magnum gaudium (g. m. 4^b) in illa civitate *add.* 4. — ²⁸ cleri 2^b. — ²⁹ (et u. p.) om. 4. — ³⁰ episcopum 4. — ³¹ vero *add.* 4. — ³² ecclesiae 2^a. — ³³ suscipere 4. — ³⁴ pastorem 2^b.

Num. 6. — ¹ om. 2, 3, primum 4. — ² om. 3. — ³ (m. c.) memorata civitate 2, 4. — ⁴ ingressus f. et 3. — ⁵ (m. h.) multo honore 2. — ⁶ esset *add.* 3. — ⁷ (d. a. o.) dumque antrum 4.

ceris, ubi duodecim vincti tenebantur, praeteriret, postulans ⁸ comitem loci illius ⁹, nomine Waddonem ¹⁰, ut ipsos juberet de vinculo carceris relaxare ¹¹. Dum ¹² nullatenus petitio pontificis ¹³ a comite fuisset impleta, Dominum ante ostium carceris ¹⁴ deprecans ¹⁵, ut qui ¹⁶ saevitia comitis ⁵ vincti tenebantur in carcere, juberet sua pietas ¹⁷ spectante ¹⁸ populo de vinculo ¹⁹ relaxatos in ecclesiam ²⁰ adducere ²¹ absolutos. Cumque oratio pontificis apud Dominum obtinisset effectum, statim ostium ²² carceris et catenae ²³ qua ²⁴ vincti tenebantur confractae ²⁵, ecclesiam ²⁶ qua ²⁷ beatus ⁴⁰ pontifex ducebatur, angelo Domini ²⁸ perducente, fuerunt ²⁹ ingressi, beato pontifice ³⁰, exspectante ³¹ clero ³² et populo, suggerentes ³³: *Nos sumus, sanctissime pater, qui ante paululum de vinculo carceris orationibus tuis, opitulante Domino, fuimus* ³⁴ *relaxati*. Beatus ³⁵ pontifex coram omnibus ⁴⁵ Domino ³⁶ gratias agens, comiti dixit ³⁷: *Pientior* ³⁸ *fuit pietas Domini* ³⁹, *quae dignata est absolvere vinctos, quam impietas comitis* ⁴⁰, *qui* ⁴¹ *voluit supplantare oppressos*.

7. Quodam itaque tempore ¹, cum triduo conventu rogationes ², quas cunctus excolit ³ populus, veneratione plenissima, jejuniis, elemosynis atque psallentiis ⁴ praeparatus ⁵, videretur excolere diligentissime ⁶, dum basilicas cum suo clero psallentes deferentes crucibus ⁷ multo populo prose-

— ⁸ postulavit 2, 3, 4. — ⁹ (c. l. i.) i. l. c. 3. — ¹⁰ Waldonem 1c, Wadonem 2, Waldonium 3. — ¹¹ relaxari 2b, 4b. — ¹² Dum ergo 2, Et dum 3, Dumque 4. — ¹³ (n. p. p.) pet. pont. null. 4. — ¹⁴ suppliciter add. 4. — ¹⁵ deprecatus est 1b, 4, deprecabatur 3. — ¹⁶ eos qui pro 4. — ¹⁷ pietate 1c, 2, 3, 4. — ¹⁸ exspectante 2a. — ¹⁹ carceris add. 4. — ²⁰ ecclesia 1c. — ²¹ duci 4. — ²² ostio 4. — ²³ catenis 4. — ²⁴ quibus 1c, 2b, 4. — ²⁵ sunt add. 1c, 2, sunt et add. 3, confractis 4. — ²⁶ quae add. 1c, 2. — ²⁷ ad quam 3, in qua 4. — ²⁸ eos add. 3. — ²⁹ sunt 1c, 3. — ³⁰ pontifici 1b, 2. — ³¹ (b. p. e.) exspectantes b. pontifici simul coram 2. — ³² cleroque 3, cum clero 4. — ³³ dicentes 3, qui taliter affati sunt beatum pontificem 4; Ergo add. 3. — ³⁴ sumus 3. — ³⁵ vero add. 2, autem add. 4. — ³⁶ om. 1c, vox scripta supra lin. 4b. — ³⁷ (c. d.) d. c. 2. — ³⁸ benignior 1c, proclivior 2, potentior 3, major 4. — ³⁹ (p. D.) D. p. 2. — ⁴⁰ tua 2a, 4. — ⁴¹ quae 4.

Num. 7. — ¹ dum add. 3. — ² inrogationes 2. — ³ extulit 4. — ⁴ orationibus 1c, silentio 2, psalmodiis 3, psallentium choris 4. — ⁵ praeparatas 2, 4, om. 3. — ⁶ dil. et 1c, et dil. 3. — ⁷ (p. d. c.) psallente et deferente cruces et 1b, psallendo deferentibus reliquiis 2, psallentes et deferentes cruces 1c, 3, circuiret cum crucibus 4.

quente circumirent ⁸, et ante ⁹ ostium carceris praeterirent, ubi ¹⁰ tres vincti jussionibus ¹¹ iudicis tenebantur ¹², precans ¹³ Walacharium ¹⁴ tribunum ¹⁵ ut eos de ipso carcere eiceret absolutos, et cum nullatenus potuisset beatus pontifex ¹⁶ obtinere ut vinctos de vinculo ¹⁶ carceris tribunus ipse deberet ¹⁷ absolvere ¹⁸, ante ostium carceris genibus provolutus se orationi ¹⁹ prosternens ²⁰, piis ²¹ precibus Dominum deprecans ²² ut retrusos in carcere dignaretur populo precante absolutos foras ²³ educere condemnatos ²⁴. Et completa oratione caput ad caelum erigens, vocem magnam ²⁵ cum psallentio ²⁶ quam ²⁷ pergebat ²⁸, *Aius, aius, aius* ²⁹ per ³⁰ trinum numerum ³¹ imposuit in nomine ³² Trinitatis ³³, divina ³⁴ pietas ³⁵ ipsos qui videbantur in carcere retinere ³⁶, egredi ³⁷ dignata est ³⁸ reddere ad precationem ³⁹ beati ⁴⁰ pontificis absolutos ⁴¹.

8. Alio quoque ¹ tempore, cum ad occursum piissimi Hlotharii ² ad villam nuncupante ³ Cala ⁴ advenisset et ipsum cum summa veneratione qua decuit recepisset, audiens ⁵ duos pueros a viro illustri Landerico, tunc tempore ⁶ majorem ⁷ domus praefati principis, vinctos, quos ⁸ vitae terminum continuo disponebat imponere ⁹, ibidem retinere ¹⁰, deprecans ¹¹ beatus pontifex ¹² ut eis vitam concederet et de

— ⁸ circuirent 1c, 3, 4, circumiret 2, om. 4. — ⁹ dum 3. — ¹⁰ ecce 2. — ¹¹ jussione 4. — ¹² inclusi add. 4. — ¹³ precatus est 1b, rogavit 1c, 4, precatusque est 2, precabatur 3. — ¹⁴ Walchario 2, Walaricum 4a. — ¹⁵ tribuno 2. — ¹⁶ ergastulo 4. — ¹⁷ vellet 3. — ¹⁸ (t. i. d. a.) eiceret absolutos 4; (ut vinctos-abs.) om. 2. — ¹⁹ in orationem 1c, in oratione 2, prius orationibus 3. — ²⁰ prostravit 4. — ²¹ que add. 3. — ²² deprecatus est 1b, exoravit 1c, precabatur 2. — ²³ foris 1c, 2, 3. — ²⁴ (f. e. c.) e. f. qui erant compedibus etiam obligati 4. — ²⁵ (v. m.) voce magna 1c, 2a, 4, om. 2b. — ²⁶ psallentia 1b. — ²⁷ quod 2b. — ²⁸ agebat 1b; (p. q. p.) multitudine psallentium qua pergebat 1c, psallentium turmis emisit et per viam quam pergebant 3, psallentium numero qui pergebant 4. — ²⁹ (a. a. a.) Agios, agios, agios 1c, 3, 4, aios, aios, aios 2. — ³⁰ om. 4. — ³¹ (p. t. n.) trino numero 2. — ³² sanctae add. 3. — ³³ et add. 1b, statimque add. 4. — ³⁴ itaque add. 3. — ³⁵ ad add. 4. — ³⁶ retineri 1b, 1c, 3, 4, om. 2. — ³⁷ ingrati (sic) 2, ingredi 4, om. 1b, 1c, 3. — ³⁸ et add. 4. — ³⁹ deprecationem 1b, 1c, 3, 4, praedicationem 2b. — ⁴⁰ om. 4. — ⁴¹ liberatos 4.

Num. 8. — ¹ vero 2. — ² Lotharii 1c, 3, 4, Chlotharii 2; regis add. 1c, 2a, 3. — ³ nuncupata 1b, 1c, 2b, 3, 4. — ⁴ Calam 2. — ⁵ audivit 3. — ⁶ temporis 1b, 1c, 4. — ⁷ majore 1b, 1c, 2b. — ⁸ quibus 1b, 1c, 2b, 3, 4. — ⁹ auferre 4. — ¹⁰ retineri 1b, 1c, 2a, 3; (i. r.) om. 4; quem add. 3. — ¹¹ deprecatus est 1b, 2b, rogavit 1c, deprecavit 2a; ei add. 2a, eum add. 2b, igitur add. 4. — ¹² praefatum virum add. 4.

vinculis quibus ¹⁸ tenebantur ¹⁴ absolveret. Et cum ¹⁵ nullatenus petitio pontificis ¹⁶ obtinuisset effectum, tota nocte cum ministris in ecclesia Dominum deprecans ¹⁷, maturius in praesentia ¹⁸ pontificis, adjuvante Domino, in ipsa ecclesia fuerunt ¹⁹ absoluti. Et cum ipse illuster vir ²⁰ Landericus ²¹ 5 solita consuetudine ad orationem maturius advenisset, invenit in praesentia pontificis absolutos quos voluerat interficere comprehensos ²².

9. Quodam itaque tempore, dum ad sepulcrum beati Martini confessoris a memorato piissimo Hlothario ¹ rege cum ¹⁰ multis muneribus in dispensatione ² pauperum erogandum ³ Turonis fuisset directus, et territorium Turonicum praeteriret, invenit in itinere caecum ⁴, jam ⁵ triginta annorum spatia ⁶ ab hac luce damnatum, postulans ⁷ beatum pontificem ⁸ ut signum crucis ⁹ super oculos ejus ¹⁰ juberet imponere ¹¹. ¹⁵ Ille ¹², fidus de misericordia caelesti ¹³, dexteram levavit, qua ¹⁴ super oculos caeci ¹⁵ signum crucis ¹⁶ imposuit; et continuo lumen, quod ex fide petierat, interventu beati pontificis de ¹⁷ praesenti recepit, et cum pristina sanitate plures postea vixit annos. 20

10. Contigit ¹ aliquos dies ² ut ³ curtes, quas ecclesia sua ⁴ in territorio Petrocorico habebat, accederet visitandum ⁵; et cum ad sepulcrum beati Fronti ⁶ confessoris devotissime ad orationem venisset, ingressus in ⁷ ecclesiam, baculum, quem ⁸ manu assidue deportabat, ministris extensa retrorsum manu ²⁵

— ¹⁸ qua ^{2a}, in quibus 3. — ¹⁴ adstricti *add.* 4. — ¹⁵ Cumque 1c. — ¹⁶ (Et cum-pont.) Nullatenus potuit impetrare; cumque petitio pontificis nullatenus 4. — ¹⁷ (in e. D. d.) D. d. in e. 3. — ¹⁸ praesentiam 1b, 1c. — ¹⁹ (i. e. f.) ipsam ecclesiam venerunt 1b. — ²⁰ (i. v.) v. i. 2a. — ²¹ Laudericus 2b. — ²² *om.* 4.

Num. 9. — ¹ Lothario 1c, 3, 4, Chlothario 2. — ² dispensationem 1b, 2, 3, 4. — ³ erogandis 1b, eroganda 3, erogandam 4. — ⁴ (in it. c.) c. in it. 3. — ⁵ per *add.* 1c. — ⁶ spatio 2. — ⁷ rogantem 1c, postulantem 2b, qui postulavit 4. — ⁸ (b. p.) beato pontifici 2, a beato pontifice 3. — ⁹ *om.* 4. — ¹⁰ (o. e.) e. o. 3. — ¹¹ (j. i.) imponeret 1c, 4. — ¹² ergo *add.* 2, vero *add.* 4. — ¹³ divina 1c, Dei 4, c. regi 2a, caelestis regis 2b. — ¹⁴ *om.* 2, quam 4. — ¹⁵ et *add.* 2b. — ¹⁶ (s. c.) cum crucis signaculo 4. — ¹⁷ in 3, 4.

Num. 10. — ¹ per *add.* 1b, autem per *add.* 3, vero *add.* 4. — ² (a. d.) aliquando 1c. — ³ (a. d. ut) ut aliquo tempore 4. — ⁴ (e. s.) ecclesiae suae 2. — ⁵ visitandas 1b, ad visitandum 3, invisendum 4. — ⁶ Frontis 2. — ⁷ *om.* 2, 3, 4. — ⁸ in *add.* 1c, 2, 3.

porrexit. Et dum ministri ad ipsum recipiendum tardantes ⁹,
et beatus pontifex credidisset ab ipsis ministris baculum
fuisse receptum et orationi ¹⁰ ad beati Fronti sepulcrum ¹¹
incubisset, taliter ¹² in media ecclesia Domini ordinatione
5 ipse baculus, dum ¹³ beatus pontifex de oratione surrexit ¹⁴,
inplumbatus ¹⁵ stetit firmatus ¹⁶ quasi ad studium ¹⁷ homi-
nis ibidem fuisset plantatus. Et cum ¹⁸ haec beatus pontifex
cognovisset, Domino gratias agens ¹⁹, qui dignatus est bacu-
lum sustinere quem ministri prae tarditate minime occurre-
10 runt retinere ²⁰.

11. Post haec cum Fano-Martinsē ¹ territorium ² beatus
pontifex ³ consisteret, et quidam negotians ⁴ aliquos pueros ⁵
ligatis manibus in itinere duceret venundandos, et beatus
pontifex humili prece ut eos absolveret supplicasset, nihil
15 obtinuit ⁶. Postulans ⁷ divinum auxilium ⁸ ut juberet absol-
vere vinctos, quem beati pontificis negotians negotiavit inten-
tus ⁹. Cumque negotiator ad diversorium ¹⁰ somno fuit ¹¹
Deo volente oppressus, surgentes a somno ¹² qui in vinculis
tenebantur ¹³, beati pontificis praesentia ¹⁴ in ecclesia affue-
20 runt. Cumque negotians ¹⁵ expergefactus cognovisset vinctos
fugaciter ¹⁶ abstraxisse ¹⁷, cogitans ¹⁸ eo quod oratio ¹⁹ beati
pontificis ²⁰ ipsos vinctos exinde ²¹ subduxisset ²², ad san-
ctum Gaugericum velociter festinans, invenit ²³ ejus prae-

— ⁹ tardarent 1^b, tardassent 1^c, 2, 3, retardarent 4. — ¹⁰ (et or.) cum oratione 2^a, ora-
tionique 4. — ¹¹ (b. F. s.) s. b. F. 4^a; (ad b. F. s.) om. 2. — ¹² om. 2. — ¹³ usque dum
4. — ¹⁴ (in media-surr.) om. 2^a. — ¹⁵ ut impl. 2, ut plumbatus 3. — ¹⁶ infirmatus 2.
— ¹⁷ (ad st.) studio 4. — ¹⁸ dum 4. — ¹⁹ egit 1^c, 2, 3, 4. — ²⁰ (quem-ret.) om. 2.

Num. 11. — ¹ Fano-Martensi 4. — ² territorio *codd. omn. praeter* 1^a. — ³ cum
digna veneratione *add.* 4. — ⁴ negotiator 2. — ⁵ puerulos 4^b. — ⁶ (n. o.) et n. obti-
nuisset 3; tunc *add.* 2, statimque *add.* 4. — ⁷ conversus ad 1^b, postulavit 3. —
⁸ rogavit *add.* 1^c, deprecabatur *add.* 2. — ⁹ (quem-int.) *locus admodum vexatus in*
codd. nostris: quos beato pontifici n. negavit retentos 1^b, q. beatum pontificem n.
exspectavit i. 1^c, q. illi negotiator n. intentos 2, quos (b. p. om.) n. n. i. 3, quos per-
tinacia negavit negotiatoris, (ilico *add.* 4^b) meruit a Domino exaudiri 4. — ¹⁰ (ad d.)
in diversorio 3, a diversorum 4^b; venisset et *add.* 1^c. — ¹¹ fuisset *codd. omn. prae-*
ter 1^a, 1^b. — ¹² (a. s.) om. 4. — ¹³ a somno ad *add.* 4. — ¹⁴ praesentiae 1^b, 1^c, 2,
praesentiam 4. — ¹⁵ negotiator 2. — ¹⁶ se *add.* 3, 4. — ¹⁷ (f. a.) foras exisse 2, fuga
elapsos esse 1^c, 4^b. — ¹⁸ cogitare coepit 2. — ¹⁹ ora 1. — ²⁰ fugiens *add.* 1^c. —
²¹ (i. v. e.) e. eos 2. — ²² (cogitans-subduxisset) om. 3; Tunc *add.* 2. — ²³ invenerat(?)
1^a; in *add.* 1^c, 2, eos in *add.* 3.

sentia absolutos quos ante paululum habuerat ²⁴ obligatos ²⁵.

12. Regit ¹ autem beatus pontifex episcopatum suum ² cum digna veneratione xxxviii ³ annos feliciter; semper tamen se multis virtutibus ⁴ publicavit ⁵. Obiit ⁶ iii idus ⁵ augusti ⁷, auxiliante Domino, in pace ⁸; et sepultus ⁹ est in basilica sancti Medardi, quam ipse vivens aedificare iussit in loco ¹⁰ unde idola destruere procuravit, quae est in oppido Camaracine ¹¹ civitate ¹².

13. Post ejus quoque gloriosum discessum vir apostolicus ¹ 10 Bertoldus ², ex Francorum natione ³, successit episcopus ⁴. Et dum ⁵ lecto suo ⁶, ubi beatus pontifex obierat ⁷, cum digno silentio ⁸ basilicae sancti Medardi confessoris ⁹ constabilisset, lectum ¹⁰ suum ipse successor in ipso cubiculo stabilivit. Cumque ibidem paucas noctes quievisset ¹¹, quadam ¹² vero ¹³ nocte apparuit ei beatus pontifex per visum et ait ¹⁴ ei ¹⁵: *Sic voluisti, frater carissime, agere, ut lectulum ¹⁶ meum de loco suo educeres et lectulum ¹⁷ tuum in ipso loco ¹⁸ constabilires? Quod si meam disponis ante Dominum in futurum ¹⁹ habere caritatem, reduc ²⁰ lectulum meum in locum suum et ²¹ lectulum tuum exinde praeci-pe deportare ²²*. Cumque vidisset hanc visionem, gaudio repletus, beati pontificis lectulum cum digno psallentio ²³ in locum suum reduxit ²⁴, et in ipso cubiculo altarium ²⁵ constabilivit, et reliquiis positis cum vene-

— ²⁴ habuit 1c, 4b, duxerat 3. — ²⁵ ligatos 1b, 2.

Num. 12. — ¹ Rexit 1b, 1c, 3, Egit 2, 4. — ² (b. p. e. s.) e. s. b. p. 4. — ³ triginta octo 1c, xxxviii 2a, triginta novem 2b, xxx¹² et tres 3, 4. — ⁴ (m. v.) v. m. 4. — ⁵ publicans 3, depublishavit et 4; (semper-publ.) om. 2. — ⁶ autem add. 1c, que add. 2. — ⁷ augustas 2. — ⁸ (a. d. i. p.) om. 4. — ⁹ (et s.) sepultusque 4. — ¹⁰ (i. l.) om. 4a. — ¹¹ Camaracisse 1a, Camaracensis 1b, 1c, Cameracense 2b, 3, Cameracensi 4. — ¹² civitatis 1b, 1c.

Num. 13. — ¹ apostolice 2a. — ² Bertaldus 3. — ³ ei add. 4. — ⁴ in episcopatu 4. — ⁵ Dumque 4. — ⁶ (l. s.) lectum suum 1c, lectulum 2, lectulum suum 3, lectum 4. — ⁷ jacuerat 2. — ⁸ psallentium choro 4. — ⁹ om. 4. — ¹⁰ lectulum 2; pontificis removens add. 3. — ¹¹ quiesceret 4a. — ¹² om. codd. om. praeter 1a, 1b. — ¹³ dicens add. 1c. — ¹⁴ illi 4a; quare add. 4. — ¹⁵ lectum (utroque loco) 3. — ¹⁶ cubiculo 1c, 2, 3; (in i. l.) om. 4. — ¹⁷ futuro 1b, 4. — ¹⁸ perduc 2a. — ¹⁹ deportari 3. — ²⁰ (d. p.) digna psallentia 1b, digna reverentia 1c, digno honore 2, 3, digno (dignum 4a) psallentium choro 4. — ²¹ (lectulum-red) lectum i. l. s. r. c. digno honore 2b. — ²² altare 1c, 2, 4.

ratione qua decuit ²³ benedixit : ubi ²⁴ assidue ²⁵ vota ²⁶ red-
duntur et ministeria divina a clericis celebrantur.

14. Contigit ¹ quadam nocte, instigante parte adversa ²,
veniente ³ quidam homo, nomine Launericus ⁴, nocte ⁵ in
5 ipsa basilica ⁶ ingressus ⁷, sepulcrum beati pontificis furto ⁸
sceleris ⁹ exspoliavit ¹⁰. Apparuit ¹¹ beatus pontifex per visio-
nem custodi cujus ¹² sollicitudo ¹³ de ipsa basilica habeba-
tur ¹⁴, nomine Baudegislo ¹⁵, dicens : *Surge velociter, et* ¹⁶
in ¹⁷ *ecclesiam festinanter* ¹⁸ *ingredere, quia a latrone sepultu-*
10 *rola* ¹⁹ *mea* ²⁰ *exspoliare* ²¹ *dinoscitur* ²². Continuo ²³ ipse
custos surrexit a somno et in ²⁴ ecclesiam ²⁵, secundum
visionem quam viderat, velociter introivit ²⁶, ad beati ponti-
ficis sepulcrum accessit ²⁷, latronem ²⁸ ipsum invenit; reten-
tis ²⁹ spoliis, latronem ad basilicam sancti ³⁰ Quintini fugere
15 permisit : excusatus ³¹ exinde egressus est ³², paucos postea ³³
vixit annos ³⁴.

15. O magna et inenarrabilis Dei omnipotentis pietas ¹, qui ²
tanta ³ dignatur beato confessori suo concedere ut ad ejus ⁴
sepulcrum cotidie mereatur ⁵ caecitas ⁶ recipere visum, debi-
20 litas ⁷ gressum, surdus ⁸ auditum, mutus ⁹ eloquium ¹⁰,
qualibet ¹¹ infirmitate ¹² oppressus ¹³ ad sancti confesso-

— ²³ eum *add.* 3. — ²⁴ ibique 3. — ²⁵ assidua 2. — ²⁶ Domino *add.* 3.

Num. 14. — ¹ ut *add.* 1^b, vero *add.* 2, autem *add.* 3. — ² (p. a.) adversario 2, a. p.
4. — ³ veniens 1^b, 1^c, 3, ut veniret 4. — ⁴ Launericus 4; (q. h. n. L.) quodam
homine Launeric 2. — ⁵ *om.* 2^b, et 3. — ⁶ (i. b.) ipsam basilicam 1^c, 3, 4, ipsius basi-
licam 2. — ⁷ que *add.* 4. — ⁸ furto 1^a, 3, furti 3. — ⁹ scelere 2^b. — ¹⁰ exspoliabat
2; statimque *add.* 4. — ¹¹ vero *add.* 2, 3. — ¹² qui 2, cui 3; erat *add.* 4. — ¹³ sollici-
tudinem 2. — ¹⁴ habebat 2, *om.* 4. — ¹⁵ Baudegisilo 1^c, 2^a, Baldegisilo 2^b, Bande-
gislo 3, Baudegillo 4^b. — ¹⁶ vade *add.* 2. — ¹⁷ *om.* 3. — ¹⁸ *cfr. infra not. 25.* —
¹⁹ sepultura 1^c, 4, sepulcrum 3. — ²⁰ meum 3. — ²¹ exspoliari 1^b, 1^c, 2^a, 3. — ²² dinosco
3; (e. d.) exspoliatur 4. — ²³ igitur *add.* 3. — ²⁴ *om.* 3. — ²⁵ (festinanter-eccl.) *om.* 2^b,
et add. At ille. — ²⁶ et *add.* 1^b, 1^c, 3. — ²⁷ (ad-accessit) *om.* 2; atque *add.* 1^c, et
add. 3. — ²⁸ que *add.* 2. — ²⁹ et ret. 1^b, 3, 4; retentisque 1^c, retentis ergo 2. —
³⁰ beati 4^b. — ³¹ et exc. 1^b; ille ergo 3. — ³² et 1^c, et *add.* 3. — ³³ (p. p.) post paucos
3; sed postea paucos 4. — ³⁴ (excusatus-annos) *om.* 2.

Num. 15. — ¹ (magna-pietas) magnam et inenarrabilem D. o. pietatem 2. — ² quae
4^b. — ³ tantam gratiam 2. — ⁴ mereantur *add.* 4. — ⁵ *om.* 4. — ⁶ caecus 3,
caeci 4. — ⁷ debilis 3, debiles 4. — ⁸ surdi 2, 4. — ⁹ muti 2, 4. — ¹⁰ locutionem et 4;
vel *add.* 2. — ¹¹ quilibet 2; ergo *add.* 3. — ¹² si *add.* 1^c, si quis *add.* 3. — ¹³ fuerit
et *add.* 3.

ris ¹⁴ sepulcrum fideliter ¹⁵ expetierit ¹⁶, continuo pristinam recipit ¹⁷ sanitatem, praestante unigenito ¹⁸ Domino nostro Jesu Christo ¹⁹, qui cum Patre et Filio ²⁰ et Spiritu sancto vivit et regnat ²¹ in ²² saecula saeculorum. Amen. ²³

— ¹⁴ *om.* 2. — ¹⁵ *om.* 2; *suffragium add.* 3. — ¹⁶ *medicinam add.* 4. — ¹⁷ *recipiet* 3, 4. — ¹⁸ *om.* 2, 3. — ¹⁹ *reliqua om.* 3. — ²⁰ (et F.) *om. codd. omn. praeter* 1^a, 1^b. — ²¹ (et r.) *om.* 4. — ²² *Deus per* 2. — ²³ *Explicit vita sancti Gaugerici episcopi et confessoris add.* 1^c, 4^b, *Explicit vita sancti Gaugerici add.* 2^a.

INDEX CODICUM

QUI IN HOC TOMO ADHIBITI SUNT AUT CITATI.

	PAG.
BELLOVACENSIS (Bibl. Civit.) n. 3015.	146
BRUXELLENSIS (Bibl. Reg.) n. 98-100	387
— " " n. 1382-91	281
— " " n. 1510-19	ibid.
— " " n. 2376-81	277
— " " n. 5527-34	302
— " " n. 5535-37	269
— " " n. 7984	387
— " " n. 9636-37	387
CARNOTENSIS (Bibl. Civit.) n. 68	387
— " " n. 190	322
— " " 2 ^a part. n. 52	ibid.
— " " n. 473, tom. I	ibid.
— documenta continens ex registro parochiae S. Aniani	325
HAGENSIS (Bibl. Civit.) n. 68	387
LONDINIENSIS (Musei Brit.) Addit. mss. 12174 (in cat. W. Wright dcccclx)	170
— " " Cotton. Otto dviii	170
MELDENSIS (Bibl. Civit.) n. 88	146
— documenta continens ex archivo dioc.	165
— (Bibl. Civ.) lat. 5296	387
PARISINUS (Bibl. Nat.) n. 5610	167
— " " n. 9742	387
— " " n. 9746	171
— " " n. 18300	387
— " " gall. 22321	ibid.
— " " graec. Coislin. ccchi	95, 336
ROMANO (Ex) tabulario S. J.	45
TRAJECTINUS (Bibl. Universit.) n. 486	276
TREVIRENSIS n. 1378.	279

INDEX SANCTORUM

DE QUIBUS DOCUMENTA IN HOC TOMO EDITA SUNT.

(Numeri paginas indicant.)

Anianus 321.

Antonius de Padua 80.

Blandinus 145.

Deppa 83.

Felicianus 73.

Gaugericus 387.

Georgius Chozebita 95, 336.

Ignatus de Loyola 78.

Joannes Salernitanus 85.

Pius V 45.

Primus 73.

Livinus 82.

Swithunus 373.

Mar Pethion 5.

Martinus 265.

Winwaloeus 167.

Nicolaus Albergatus 381.

INDEX GENERALIS

HUIJUS TOMI.

	PAG.
Historia S. Mar Pethion, martyris, syriace et latine (ed. R. P. J. Corluy, S. J.)	5
Joannis Polanci S. J. de S. Pio V litterae quatuor (ed. R. P. L. Delplace, S. J.)	45
De inventione corporum SS. Primi et Feliciani, martyrum Nomentanorum	73
Miscellanea : de SS. Ignatio, — Antonio de Padua, — Livino, — Deppa, — Joanne Salernitano O. P	78
Vita S. Georgii Chozebitae confessoris et monachi, auctore Antonio ejus discipulo	95
Vita S. Blandini, anachoretæ Brigensis, auctore Fulcio Bellovacensi (ed. Alb. Poncelet, S. J.)	145
Vita S. Winwaloei, primi abbatis Landevenecensis, auctore Wurdestino	167
Guiberti Gemblacensis epistula de S. Martino et alterius Guiberti item Gemblacensis carmina de eodem (ed. H. Delehaye, S. J.)	265
Translationes S. Aniani, Carnotensis episcopi, annis 1136 et 1265 factae (ed. R. D. A. Clerval, semin. Carnot. professore)	321
Vita S. Georgii Chozebitae (continuatur)	336
Vita S. Swithuni, Wintoniensis episcopi, auctore Goscelino, monacho Sithiensi (ed. R. D. E. P. Sauvage, canon. Rotomag.)	373
Encomium B. Nicolai Albergati, Bononiensis episcopi	381
Vita S. Gaugerici, episcopi Cameracensis	387
Index codicum qui in hoc tomo adhibiti sunt aut citati.	399
Index sanctorum de quibus documenta in hoc tomo edita sunt.	399

PRINCETON UNIVERSITY LIBRARY

32101 015022179

